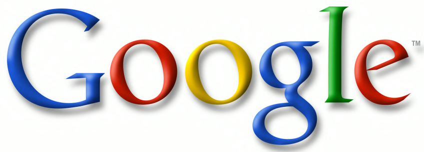

PROF. FR. RUTH

KRONIKA
KRÁLOVSKÉ PRAHY
A OBCÍ SOUSEDNÍCH.

V.

ZEVRUBNÝ POPIS
VŠECH UMĚLECKO-HISTORICKÝCH
PAMÁTEK A VYNIKAJÍCÍCH BUDOV,
DĚJINY MĚSTA,
BIOGRAFIE SLAVNÝCH MUŽŮ,
POVĚSTI A LEGENDY.

S ČETNÝMI PŮVODNÍMI VYOBRAZENÍMI V TEXTU
A OSMI PŘÍLOHAMI.

--- NÁKLADE
PAVLA KÖ
--- V PRAZ
PŠTROSSOVA

KRONIKA KRÁLOVSKÉ PRAHY A OBCÍ SOUSEDNÍCH.

SEBRAL A VYPRAVUJE

PROFESSOR FRANTIŠEK RUTH.

OBRAZEM DOPROVÁZÍ

PAVEL KÖRBER.

SVAZEK V.

PURKYŇOVA ULICE ŽOFÍN.

S ČETNÝMI ILLUSTRACEMI A OSMI BAREVNÝMI PŘÍLOHAMI.

MCMIV.

NÁKLADEM PAVLA KÖRBRA V PRAZE.

Purkyňova ul. II., býv. Přední sluneční, ze Spálené do Vladislavské.

Jan Ev. Purkyně nar. v Libochovicích 17. prosince 1787, professor a zakladatel moderní fysiologie na universitě pražské, zemřel 28. července 1869. Pochován jest na Vyšehradě. Byl učenec pověsti světové; nesepsal sice žádného díla objemného, nýbrž jen rozpravy, hlavně v Živě, již založil s Krejčím r. 1853; ty však plny jsou důležitých výzkumův. Krátce před smrtí byl povýšen do stavu rytířského. Na domě nárožním č. 74-28 n. ve Spálené ul. jest jeho veliká pamětní deska od J. Myslbeka s nápisem: Zde žil a zemřel J. Ev. Purkyně. Syn jeho Karel († 1868) byl znamenitý malíř a illustrátor.

Ulice tato druhdy nebývala; místo ní šla z ul. Charvátovy přímo ulička do Spálené ul. mezi č. 68 a 69; viz str. 347. A kde jest tato ulice Purkyňova, býval začátek Židovské zahrady (viz Vladisl. ul.), takže domy zdejší na straně jižní již jsou na půdě býv. hřbitova.

Jest tu č. 1461-4, kde F. Tůma má prodej čaje, bambusu a p., a 53-6 maj. pensijního fondu obch. a živnost. komory, která tu má místnosti.

O domech 1 a 2 n. viz Spálená ul. Č. 55-3 u Kohouta, u Cyprianů, u Figulů. V 18. stol. byl pivovar Braunových s velikou zahradou na prostoře nyn. domů zde a ve Vladisl. ul. V době nejstarší tam, kde stojí dům vedlejší č. 1404-5 a 54-7 u zeleného vrchu slavného právníka českého JUDra. Ant. ryt. Randy,* od Jak. Charváta r. 1379 koupil staveniště Kliment Polák; pak tu byl Petr Durynk, Mik. Rodič z Lenošic, v 15. stol. Blažej či Bláha stumfař. Později tu byl dům u zeleného vrchu (č. 54). Kde stojí ve Vladisl. ul. č. 1544-21a, od Charváta měl domek nosič, pak Zdeník, písař kuchyně královské, r. 1405 Frenclín nožíř, potom tkadlec Matyáš ze Strakonic.

Na místě něm. lycea č. 56 bývaly do ul. Vladisl. domy 4; pátý v oné bývalé uličce a jeho č. 55 bylo pak přeneseno sem do pozdější ul. Purkyňovy. Z oněch 4 domů první k jihu měl r. 1381 nosič (tragar, portator), pak kabátník, pasíř, kovář Hanuš z Opavy, Ondřej pekař.

Druhý měl r. 1381 Mik. Šilhéř pokryvač (cihléř krycí, architector), potom měšečník Kunc Payer pekař, Erhard hřebičník (clavurator, nagler).

Třetí domek měl Mareš »rejfíř pannorum« pak pláteník, přeskář (feruncator).

Čtvrtý »blízko studnice« od Charváta si koupil Mat. Malý řeč. Chmeléř, pak kovář Smidengast, túlař (pharetrator), r. 1404 kloboučník Martin Trinksaus (sr. str. 65.), Jordán šlejfíř, r. 1418 Ondráček pekař.

V zavřené nyní uličce měl r. 1382 domek vozataj Havel Pikuš, nožíř Kunc Regensburger, Donát Holzheckel, kolem r. 1420 Jan Vavák pergameník.

Purkyňova ul. Sm., od kostela sv. Trojice z Plzeňské silnice příkře přes Resslovu do Karlovy tř.

Purkyňova ul. Vrš., z Komenského nám. oklikou na j. k Botíči.

Č. 13 u Pernštejnských.

Purkyňovo nám. Vnhr., jest krásné prostranství při Palack. tř., půvabné místo jinde moderně fádních Vinohrad. Při straně jz. jest pěkný sad, na vých. chrám sv. Lidmily před Národním domem, na straně severní zajímavé barokové stavby z r. 1903 na místě rozparcelované Eichmanovy zahrady; viz str. 152.

* O něm viz Osvěta 1898 str. 640.

Purkyňovo náměstí na Kr. Vinohradech.

Zde dodatkem ještě toto: Na nárožním domě od arch. Ot. Bureše* stkví se nápis Štikovna, což jest starší jméno pozdější Eichmanky, již Jul. Eichman r. 1852 koupil za 18.550 zl., po 50 letech záložna Vinohradská za 900.000 K. Tak stoupla cena pozemků tohoto nejšťastněji položeného předměstí pražského. Štikovnou slula, že usedlost tu r. 1799 koupil Jiří Nebeský, majitel pivovaru u štiky v Karlově ul. (v. t.). Před tím tu byly vinice a usedlosti Rottenbergerova a Ludáková, jinak Vyšikovská nebo Březinova a Větrovská.

Největší ozdobou náměstí jest chrám sv. Lidmily** (viz obr. str. 900.); založen byl 25. listopadu 1888 na památku 40letého panování cís. a krále Františka Josefa I., vysvěcen již dne 8. října 1893 od arcib. Schönborna. Stavbu prováděla v režii své obec vinohradská dle plánů a pod dohledem arch. Jos. Mockra, budovatele dómu Svatovítského. Chrám, zbudovaný ve slohu ranní gotiky z cihel, má podobu kříže, tři lodi; proti radnici k z. se zdvihají 2 štíhlé věže do výše 60 *m*. Mezi nimi jest hlavní portál, k němuž se přichází po mohutném schodišti; v tympanonu jest překrásný relief od J. Myslbeka (žehnající Kristus, po stranách sv. Václav a sv. Lidmila). Jsou tu i sochy sv. Lidmily od Šimka, sv. Cyrilla a Methoděje od B. Seelinga, emblemy 4 evangelistův od J. Čapka; níže ve výklencích jsou sochy sv. Prokopa a Vojtěcha od Hergesella a Procházky.

Vnitřek překvapuje nádherou (viz obr. str. 901.); polychromie jest od J. Jobsta, okna mají malby dle nákresův umělců Sequensa, Ženíška, Liebschera a Urbana. Krásná kazatelna jest dílem sochaře J. Ziky, sošky dle modelů Ant. Procházky. Na kůru jsou veliké varhany se 46 rejstříky, rozdělené na 3 manualy a pedál, se 3000 píšťalami. Ve věžích jsou zvony (sv. Václav, Prokop, Vojtěch, Lidmila) melodicky

* I vedlejší dům jest téhož majitele; třetí stavebního rady Boh. Staňka, majitele domu na Valdeku, čtvrtý J. Stencla z Hrubé Skály, pátý mistra zednického Fr. Bílka. V Štikovně jest moderní kavárna Hlavova.

** Viz popis od Ant. Turka v Methodu XX.

zladěné, od H. Diepolta. Sama poloha chrámu se všech stran volného jest pěkná; mimo stranu východní od něho okolí se sklání, zvláště k z. a sev., a tím více stavba vyniká.

Až do r. 1884 Kr. Vinohrady byly přifařeny k Vršovicům, menší část k Olšanům; pak do vysvěcení kostela byla farní kaple ve škole v Komenského ul. (ale vcházelo se z Hálkovy tř., kde jest gymnasium) a služby Boží se konaly též v kapli na Smetance. Fara byla v č. 238 (nároží Komenského ul. a Vávrovy tř.), od r. 1895 v přístavku radnice v Karlově tř. Farářem jest znamenitý znalec stavitelských památek našich spis. Monsgn. Ferd. Lehner.

Za tímto votivním chrámem mezi ul. Chocholouškovou a Korunní tř. se rozkládá prostorný Národní dům (viz obr. str. 902.) č. 820, slavnostně otevřený r. 1894. Na tři strany jsou pěkná průčelí, vzadu do Blanické ul. jest hostinská zahrada s velikou verandou. Plány navrhl architekt Ant. Turek, stavbu provedl stavitel Troníček; sochy venkovské jsou od Ant. Poppa, uvnitř mnohé malby od Ad. Liebschera a poprsí od Jos. Strachovského. Uvnitř vyniká výzdobou i velikostí krásná dvorana (viz obr. str. 903.) se skvostnými lustry, sál divadelní, zimní zahrada a j. Jsou tu i místnosti měšťanské besedy, tělocvična Sokola, dole restaurace a kavárna, na straně sev. městská knihovna. Pod zemí jsou místnosti pro ústřední topení a elektrické osvětlování; proud sem veden jest podzemním kabelem z přečerpací stanice vodárenské. — Národní dům jest střediskem společenského života vinohradského, sídlem hlavních spolkův a často i domem repraesentačním pro Prahu; nemáť ani Praha ani předměstí některé jiné takových místností.

Všimneme si ještě budov ostatních dle pořadí nových čísel. V nároží Palackého tř., kde jest hlavní korso vinohradské, až do Karlovy ul. se prostírá dům č. 620-1 na Valdeku, viz str. 474. Druhé nároží Karlovy tř. č. 600-2 jest radnice (viz obr. str. 904.) z r. 1878, rozšířena přístavbou r. 1895; plány vypracoval a stavbu řídil městský inž. Jos. Franzl, celkový návrh průčelí arch. Ullmann, podrobnosti arch. Antonín Baum a B. Münzberger. Freskové malby (Karel IV., sv. Václav a Jiří Poděbr.) maloval Viktor Barvi-

Z vnitřku chrámu sv. Lidmily.

Národní dům na Král. Vinohradech.

tius. Vysoká zasedací síň v 2. patře jest vyzdobena dle návrhů arch. Bauma. V přízemí radnice jsou místnosti vzkvétající městské spořitelny.

K radnici přiléhá č. 601-3 škola, nejstarší vinohradská, z r. 1877; řed. byl Jos. Fuksa, pak Vojt. Švácha. V ní jest i pokračovací škola průmyslová.

Při Vávrově tř. č. 109-4 dům Fuksův, kde do r. 1904 jest c. k. berní úřad, zřízený na Kr. Vinohradech r. 1878. — Na rohu Komenského ul. č. 116-5 hostinec u Havlíků. — V č. 117-6 bydlí hudební skladatel Jos. Malina. — Č. 341-7 a 227-8 při ul. Krameriově viz str. 624.

V nároží Palackého tř. (části hořejší) č. 79-10 Konstantinka. – Naproti č. 585-11 vynikající dům Fil. Duba s kavárnou Vinohradem. — Č. 586-12 při Korunní tř. maj. Berty Hanelové.

Ponechávaje o městě celém na místo pozdější, zde zmíním se jen o minulosti náměstí; viz plán příl. č. 3. Kde jest radnice a sousední budovy i Komenského ul., dříve se říkalo Růžové stromořadí. Výše byly pozemky soukromé, hlavně dědiců Kuchynkových, jež obec koupila roku 1890; kostel vystavěn na pozemcích dědiců Weinertových. Ještě roku 1884 tu rostlo obilí a v nároží Palack. tř. byl u samoty Kuchynky rybníček. Na místě chrámu tehdy byla veliká budova dřevěná, kde se produkovali Hagenbeckovi Čingalci, pak tu bylo kouzelné divadlo Schenkovo a zvěřinec; na místě Národního domu stál cirkus Schumannův.

Půtova ulč. II., z Těšnova k Helmovým mlýnům. Veliký dům po pr. straně č. 1166-2* má název Stará Štvanice nebo u Půtů, a po tom názvu pojmenována

* Zde dříve se říkalo jen u hradeb na Poříči; r. 1382 byla tu lázeň Brodského, od jehož vdovy Křisty ji koupil Křistan Polák; r. 1416 dostal ji Jan mistr špitálu Křižovnického.

Vnitřek dvorany Národního domu na Král. Vinohradech.

tato ulička dle majitele Jana Půty v polovici 18. stol. Do 18. stol. byly tu konány pro zábavy štvanice zvěře. Před Půtou měli dům jmenovitě r. 1637 Kryštof Vacek trhem od Václava Jonáka za 560 kop m. Později byl tu dům rodiny Elefantův. — O č. 1167-1 viz Petrská ul., o č. 1219-3 viz Klimentská ul.

Rabínská ul. V. (býv. Rabínská a z počátku č. 264—251 Belelesova,* u čísel 195—201 Velkodvorská ul.), z Josefov. tř. na sev. do Cikán. ul. blíže Janského nám. Místu mezi synagogou a Červenou ul. Židé ode dávna říkají pod kopci, Unter dem Gebarg, jindy též Dřevní plácek. Při assanaci počátek bude rozšířen, při synagoze vznikne nepravidelné náměstí, konec zmizí v bloku XIV. — Rabín hebr. rabbi jest tolik co učitel. Pražští Židé honosí se mnohými učenými rabíny, z nichž nejslavnější byli právě při zdejší synagoze t. zv. Staro-nové. (Viz příl. 30.) Divné to jméno odtud, že vystavěna byla na základech a z kamene budovy starší dle slohu raní gotiky asi r. 1250.

Stojí jediná ze všech pražských synagog o samotě, na nevelikém prostranství na rohu ulice této a Červené. (Viz obr. str. 905.) O ní se věří, že po jerusalemské jest nejstarší ze všech synagog na světě a že přetrvá všechny věky. Ba povídá se, že andělé část chrámu Šalamounova po zkáze Svatého města přenesli do Prahy a poručili Židům, aby nikdo nikdy stavby té neopravoval a na ní ničeho neměnil, sice že smrtí zemře. A tak, když jednou starši obce židovské uložili staviteli budovu opravovati, všichni i se stavitelem pomřeli dříve, než se pustili do práce.

Jsou tedy uvnitř stěny pokryty stověkým čoudem a prachem, což se vysvětluje i tím, že na nich byly napsány verše z písma svatého, a poněvadž tu jest často i jméno

* O původu toho jména viz str. 212.

Bůh, proto prý nesmí se nikdy bíliti. A andělé, kteří budovu tu do Prahy přenesli, i dále o ni sami pečují; z té příčiny prý také nikdy nevyhořela, ač v úzkých ulicích této čtvrti často zuříval zhoubný požár.

Tak bylo i r. 1559, kdy »Židovské město, jinak Židovská ulice, od kladeného ohně ve čtvrtek před sv. Janem Křt. okolo 22. hodiny i s domem radním židovským téměř všechno vyhořelo«. (Beckovský.) Poděšení obyvatelé sotva životův ochránili, jedni prchali na místa bezpečnější, jiní se kupili s nářkem kolem své posvátné »školy« a vroucně se modlili, aby aspoň ta byla zachráněna. V největším nebezpečenství na hřebeně střechy nenadále se objevily dvě bílé holubice, a hned požár se vzdaloval a i v sousedních domech uhasínal; a když na dobro bylo po ohni, holubice vesele křídly zatřepetaly a vznesly se do výše. A to prý byli oni dva andělé, kteří budovu sem byli přenesli.

Není pochybnosti, že synagoga tato náleží mezi nejstarší stavby pražské; předsíň s hrubou klenbou z kamenů neotesaných jest asi částí nejstarší. Vyhořelať původní budova r. 1142 a asi po 100 letech znovu vystavěna v nynější podobě; jest to stavba dvojlodní, bez apsidy, s hezkým portálem, krásnou klenbou a příporami, jež mají listnaté hlavice ceny velmi umělecké. (Ottův Sl. N. VI. 394.) Jenom nízká chodba kolem budovy, zevnější pilíře a zoubkované štíty jsou z doby pozdější.

Sestoupíme-li ozdobným gotickým portálem po devíti schodech do vnitřku, zarazí nás šero, neboť málo jen světla tam se dostane úzkými, malými okny. Silné lomené klenutí nesou dva osmihranné sloupy, asi 9 *m* vysoké. »Vnitřek temný s nesčíslnými lampami, se svým mřížovím a jiným nářadím činí mocný dojem. (Viz obr. str. 907.) Na východní straně jest letopočet 1381. Po stranách stěn umístěna jsou sedadla pro věřící, uprostřed jest vyvýšené místo (almemr), opatřené železným mřížovím, kde se předčítá z thory. K pilíři připevněn jest prapor, obrovská to červená

Vinohradská radnice

korouhev na způsob starých cechovních, jejížto žerď nesena býti mohla toliko pomocí několika podpor. Pořízena byla roku 1716.« (Ottův Sl. N. XX. 460.)

Židé vypravují, že Karel IV. r. 1357 dal jim právo nositi prapor, kteréžto právo císař Ferdinand III. jim obnovil za to, že i Židé udatně prý bojovali proti Švédům r. 1648. Víme však odjinud, že Židé v nebezpečí válečném bývali hasiči; více se zasloužili tím, že hned na počátku války 30leté Ferdinandu II. půjčili mnoho peněz a r. 1648 za obležení platili 50 tolarů týdně na vojsko.

Že o budově tak starobylé a Židům posvátné, vznikly i jiné pověsti, není divno. (Viz Sippurim str. 6, 37 a j. Viz též Jirásek, Staré pověsti 224.) Když Židé se rozprchli po celém světě, někteří přišli i k nám a usadili se na místech nynějšího židovského města, ač tehdy ještě Prahy nebylo. A tehdy andělé v podobě lidské k nim přišli a za noc vystavěli jim synagogu. Také se povídá, že děti hrajíce si, odkryly v zemi synagogu a našli thoru.

Synagoga Staronová.

Dle jiného podání Židé v Praze dříve bydlili na Újezdě a měli tam i svou modlitebnu. Však jednou domy jejich tam od křesťanů byly přepadeny a pobořeny, a Židé potom dostali k obývání nynější své místo. Pozbyvše všeho majetku, neměli, zač by si vystavěli nový chrám, a tu prý zjevil se jim neznámý kmet, jenž jim řekl: »Vizte pahorek tento uprostřed svého města; kopejte a naleznete, čeho vám třeba«.

Neporozuměli sice, ale přece uposlechli, a pilně pracujíce, po dvou dnech dokopali se synagogy zúplna již dokončené. Že však z veliké radosti kopali déle než měli, synagoga tato leží hluboko pod ostatním okolím. (Což ovšem přirozeno jest při tak starověké budově, neboť všude ve městech za dlouhá století povrch se vyvyšuje.)

Uvnitř pod usazeným prachem a kouřem plno jest skvrn krvavých, když Židé pražští jednou ukrutně byli vražděni.

Bylo r. 1389, když kněz nesa nejsvětější svátost nemocnému, ubíral se ulicí židovskou; a tu někteří Židé po něm házeli kamením, až mu i svátost z rukou vyrazili. Dle podání židovského jen rozpustilí chlapci po sobě házeli a náhodou jeden z nich udeřil kněze.

Z toho povstalo veliké rozčilení po městě a na Boží hod velikonoční rozlícený dav vedený jakýmsi Ješkem Čtyřhranným vrazil do židovského města; domy zapalovali a pustošili, Židy vraždili, a co našli, loupili. Hlouček Židů tehdy se utekl do této synagogy, ale i tam za nimi vtrhl rozzuřený dav a vraždil všecky, až krev stříkala po stěnách.

Jda z Josefovské tř. k sev. touto ulicí, před školou Staronovou v pr. spatříš dvoupatrový dům s mansardovou střechou; na nevysoké, pěkné věži, mědí kryté, jsou hodiny s ciferníkem hebrejským, na němž jdou ručičky směrem obráceným, kdežto ve štítu střechy budovy samé jsou hodiny s ciferníkem obyčejným. Budova tato jest židovská radnice, v nynější podobě přestavěná r. 1765, jak svědčí letopočet nad portálem vchodu. Dle obyčejného mínění vystavěl ji svým souvěrcům bohatý

Mordechaj Maisel (1528—1561), o němž již jsme slyšeli jinde; stavitelem se uvádí Vlach Pankracius asi r. 1570. (Winter, Kult. obraz I. 193.) Vyhořela roku 1689 a opět r. 1754; r. 1765 byla přestavěna od Jos. Schlesingra. (Viz Jansa-Herain str. 14. a Ghetto str. 129.)

Mnohé z domů zdejších již koupila obec na zboření a je odstranila roku 1903. Č. 263 (262)-1 měl od r. 1599 rabín Josef Tovačovský, jehož syn rabín Ensi měl dům vedle domu u Erbů. — Č. 261-3 mívala rodina Brandejsů, z níž pocházel rabín Joachym, přísedící soudu rabínského na poč. 17. stol. — Č. 255-9 menší synagoga Beth Hamidraš s chlap. sirotčincem. — Č. 218-21. Nárožní tento dům (do ul. Břehové, dříve Šelesové ul.), měli v 17. stol. Mojžíš konfř (1588), Marek Kolbraucher (1624), David Schneider, rodina Günsburgerů. Sousední dům na sever č. 216-23 černá reduta byl již mimo původní židovské město a patří k tak zv. domům Lichtenštejnským. V 17. stol. byla zde rodina Lipmana Popra. Před ním koupil jej r. 1623 Abraham Votický (Utitz) za 2500 kop gr. č. od Matěje Maříka.

Zbouráno r. 1903 č. 212, 211-25 mezi Novou a Fialk. ul. První z nich koupil r. 1623 Izák Perlhefter od dědiců Johanny, vdovy po Izaiášovi Kostečkovi (křesťanu), druhý zakoupil téhož roku rabín Josef Munka od Jana Chlumského za 1550 kop gr. č. Později náležel Edelesům. — Č. 202-27 druhdy za branou žid. či v Podžidí měl r. 1405 Havel Holcův sladovník, r. 1435 sladovník Hertvin. Po něm měli dům sládek Bušek, v jehož rodě zůstal až do polovice 16. stol., kdy dům koupil za 105 kop Václav Kostečka a od toho r. 1576 Jan Kabeš, r. 1582 dále Matěj Hřebík, Martin Hřebík, r. 1603 od tohoto rabín Mojžíš Buchdrucker za 1250 kop č. — Č. 199-29 maj. r. 1404 jirchář Petr Noha, pak téhož řemesla Mart. Skopec, r. 1433 Petr Pařízek. První majitel žid byl Jehel Falk (1601), který jej koupil od Jana Mateola a ten r. 1585 od sirotků Zikmunda Freilicha za 60 kop. — Č. 198-31 (průch. do Fialkové) měl r. 1404 jirchář Jan Šilhavý, pak Jan Komín, též jirchář. — Č. 197-33 též mívali jircháři; r. 1403 Jan Dlouhý, r. 1433 Jan Lysý. — Č. 195-35 na místě 4 starých domků; jeden měl r. 1408 jirchář Mikuláš řeč. Poloboh, jiný Václ. Střelba. Z dalších majitelů jmenujeme: v 16. stol. Alžbětu Kyselou, krejčího Šimona Šmilholce, pekaře Tomáše Zycha, Jana Šafránka (1556), Pavla z Drhonic, Markétu švadlí, kostel sv. Kříže Větš., tkadlce Jana Strojnastůl, Jiříka Vranovského z Doubravice, Havla Tatíka. — O nárožním č. 884-37 viz str. 370. Připojujeme zde jen ještě, že po dlouhou dobu v polovici 16. stol. náležel rybáři Pavlovi, jehož vdova prodala jej r. 1585 pekaři Václavu Bílkovi a ten zase Jiříkovi Teuflovi (Zlý Duch) za 450 kop. Dům zůstal stále křesťanský.

Na straně vých. č. 260 měl od r. 1609 rabín Mendl Beneš, a č. 259-4 Samuel Roudnický (1583). — Č. 254 byl dům Josefa Kumpla vexlíře na poč. 17. stol. — Č. 253-8 byl v prvé polovici 16. stol. v držení Vokatých, až jej jako spáleniště koupil r. 1587 Izák, syn rabína Majera Brandejského za 1250 kop gr. č., jehož vdova Estera postoupila jej rabínu Josefu Brandejskému. Na počátku 17. stol. bydlel zde (od r. 1609) Jakub Librman vexlíř, bratr jeho rabín Isaiáš Liberles.

O radnici č. 250-10 a synagoze již pověděno. — O č. 220 domu Fleklovském viz str. 130. — V prosinci r. 1903 zbořeno též č. 219-14, maj. r. 1433 Žida Arona. R. 1628 prodal dům Jakub Moneš Josefu Klabrovi. Jeho synové rabín Israel a Ebrle Klabrové prodali své díly r. 1650 bratru svému rabínu Izakovi.* Část domu měl zde r. 1639 rabín Knytl, syn Abrahama Vlacha, od své matky Estery Dušeny. — R. 1902 zbořeno č. 217-16, dům Kapříkovský, kde bývala brána do Podžidí; za ní byl již dům křesťanský Zavadilovský, který prodán byl r. 1549 Vincencem Zavadilem za 150 kop č. židu Litmanovi, synu Josefa lékaře. Od jeho syna koupil dům r. 1609 rabín Lipman Wallerstein. — R. 1903 zbouráno č. 215-18; jest příkladem starého dělení domů; po Jakubu Židu r. 1521 dostal syn Nusm polovici, Juda půl druhé čtvrti, Iserle osminu. Zde končilo dříve Židovské město. — Č. 213-20 měl r. 1410 Žid Josef z Chotěboře. (?) Záhy přišel zase zpět do

* V mém Ghettu uvedeny jsou ovšem jen vynikající osoby z majitelů domů a tedy mnoho rabínů. Bylo proti tomu namítnuto, že není možno, aby jich tolik bylo a že se tedy jedná o pouhý zdvořilostní titul. Naproti tomu uvésti sluší, že tituly ty uvedeny jsou dle křesťanských úředních listin, kdy se podobné zdvořilostní nadsazování nemůže předpokládati. (Teige.)

křesťanské ruky a v první pol. 16. stol. náležel Jakubu a Kašparovi sklenářům. Potom sňatkem dostal jej špekulant Jan Soukup z Grossperku a prodal r. 1623 Abrahamu Schnürdreherovi (Tkaničkáři) za 500 kop č. Později bydlel zde rabín Šalamoun Schnürdreher. — Č. 200-22 maj. školy ve velkém dvoře či Veliké dvorní synagogy č. 201-24 byl na rohu velký dům Hadovský, zvaný dle Matouše Hada, který jej koupil r. 1534 od Mikuláše syna Václava, starého vážného. Od vdovy Matoušovy Alžběty zdědila dům dcera její Marta, manželka Jana Hipše, jinak Řepíka z Hornosína, která jej odevzdala pak zeti svému Jiříkovi Štanovi. Potom dostal se dům legátem v držení záduší kostela sv. Kříže, které jej prodalo r. 1627 židovi Jakubu Bassevimu z Treuenberku za 5850 kop m. Po něm měl jej rabín Abraham Bassevi. Na místě synagogy č. 201 r. 1406 měl dům Matyáš sladovník ze Slaného. — Č. 200 měl na zač. 15. stol. Henslín Tanfelder, r. 1417 Urban rektor školy u P. Marie na louži, pak sladovník Jakub řeč. Řečník, švec Jan Drubů. Po něm měli dům: soukeník Václav (1455), Jan Dítě (1455), Štěpán Šanda (1462), hodinář Jeronym (1462), Prok. Osíp (1462), kožišník Michal (1466), platnýř Jan Škoda (1469), řetězník Petr (1470), Dorota Strupínová (1475), kožišník Jakub (1476), Marta vdova Zikmundova (1480), koželuh V. Hlohovský (se studnicí na dvoře domu č. p. 194-V.), koželuh Šimon Videt (1513), koželuh Vinc. (1518) a nejspíše syn jeho koželuh Šimon, jehož vdova přinesla dům druhému manželu Václavovi Poduškovi a ten prodal r. 1534 Václavu Beránkovi. Potom zase vystřídali se tu po pekaři Václavu Počáteckém jirchář Petr Svorníček a Tomáš Domeško, jehož vdova Kateřina odkázala jej vnuku svému Linhartu Vilíkovi a ten prodal r. 1623 rabínu Mojžíši Munkovi a manž. Růži. — Za masnými krámky č. 196-28 bývaly kdysi dva domky jirchářů. — Č. 192-30 roh Cikán. ul. v 15. stol. měla pekařova rodina Masopustův.

Vnitřek synagogy Staro-nové.

Radlická silnice Sm., ze Švarcenberkovy tř. od č. 34b býv. mlýna Štěpánova, nyní maj. Ringhoffrova, před nádražím, kde jest č. 123-2 Poštovka, majetek dráhy Buštěhradské, a č. 360-2a

Naproti za mlýnem č. 34 až k Vinohradské ul. se rozkládá č. 253 plynárna, převzatá do správy obce pražské r. 1877. Vystavěla ji r. 1857 společnost terstská, r. 1872 převzal ji Max. Löwenfeld a prodal brzy bratřím Romansům z Anglie; po nich ve dražbě ji koupila obec pražská. Dále silnice ostře se zatáčí na jih za nádraží, kde jest č. 124-4 bývalá Cibulka, č. 125-6 a 194-8 (V lesíčku, Amerika), vše maj. jmenované dráhy Buštěhradské. Na záp. straně při Zahradní ul. č. 648-27 u labuti, č. 505-31 smíchovský

chudobinec. Kde pak silnice již obrácena k jz., jest č. 367-26 Nový Smíchov. Zde se dělí silnice ve dvě; jedna vede do Radlic, druhá stoupá na Malvazinku ke hřbitovu. — Sem ještě se počítá č. 383 u 5 bratrů, na sev. straně č. 185 Barvířka maj. Prachenských, Em. Bartha a Anny Mildové a týchž č. 184 Brentová i č. 186 Laurová (při Hřbitovní siln.).

Silnice tato vede do vsi Radlic,* rozložených v údolí na jih od Malvazinky; na záp. (sev. od nádraží Jinonického) jest návrší a dvorec Vysoká, kdysi vinice kláštera sv. Anny, zvaný Homolkou. Zde měl Prokop Nema vinici pod plat, kterou prodal r. 1385 za 4 k 30 gr. Svatonovi od sv. Jana (na břehu?), což r. 1387 potvrdil perkmistr Vojtěch ze Satalic (listina kap. sv. Vítské.). Radlice daroval Václav II. své kojné Alžbětě, a ta klášteru sv. Anny na Starém městě, jemuž zůstaly mimo krátkou dobu po r. 1419 a 1618. R. 1419 pronajaly jeptišky dvůr poplužní za roční plat 65 gr. č. Šimonovi od bílého lva (č. 142 na Malém nám.), který však r. 1433 Radlice ve kšaftu svém vrátil klášteru. (O okolí v té době viz Tomek VIII. 229 n., o Šimonovi tamtéž 444.)

Roku 1420 císař Zikmund zapálil Radlice, dávaje tím znamení posádce na Vyšehradě, že přichází na pomoc. R. 1426 perkmistr Materna z Dlouhé třídy vysadil vinice na hoře Vysoké pod plat (20 strychů) Janu Rozvodovi ze Stakor.

Roku 1479 převorka Marketa z Tupadel prodala zdejší dvůr (ale s výhradou zpátečního výkupu) s půl horou, lesem (kromě půl louky velké pode vsí a $2^1/_2$ str. dědiny k chmelnici na druhých honech ode vsi proti lesu) Vavřinci Harovníkovi za 70 kop gr., (po němž je držel syn jeho Jakub), a r. 1523 jakémusi Petrovi. R. 1555 jeden z dvorů koupil vlašský zedník Andrea Hostali (Avostali) de Gambio,** jenž přikoupil zde i dvůr Kyherovský. (Přišloť po ohni r. 1541 do Prahy mnoho stavitelů z Vlach, jimž časem říkali jen »Vlach«; a tak r. 1615 čte se jméno Karel Vlach.) R. 1586 Radlice koupil Benjamin Kutovec na Hlubočepích. Za povstání předbělohorského stavové prodali majetek klášterní r. 1620 Anně Pfefferkornové z Ottopachu. Dvě vinice u Radlic, »na gruntech kláštera sv. Anny ležící, řečené Vysoká a Sirotčí«, měl tehdy najaty od kláštera za roční 3 kopy míš. Daniel Roudnický z Březnice a postoupil je r. 1628 Vavřinci Majdrlovi z Mansbergu, chtěje pro víru odejíti ze země. Potom zase majetek ten vrácen klášteru, jenž jej držel do zrušení svého r. 1785. Nyní statek zdejší drží kníže Schwarzenberg.

Radnická ul. I. vychází ze Starom. nám. mezi radnicí a býv. domem Krönovským a proti Mikulášskému kostelu zahýbá k jihu, kde jednu stranu její tvoří opět radnice, druhou staré, špinavé domy č. 19—23. Tato druhá, slepá část má býti zcela zastavěna. Nepěkný tento kout za starých dob býval pln nejdražších skladů kupeckých a říkalo se tu mezi krámy (inter institas); slepá ulička slula ve 14. stol. také uličkou Pasířskou, za kotci chlebnými a německy kolem r. 1400 Huselmarkt, Husmark. Vedla tehdy ještě dále a pak v l. za bývalou, skrovnější radnicí, a tam v koutě byly krámy kloboučnické. (Více viz u radnice při Starom. nám. a Teige-Herain, Staroměstský rynk str. 36 a j.) R. 1421, když obec zabavovala jmění pražských Němců katolíků, zde obci připadlo 12 domův.

* Dle pověsti bratři Domaboj a Haldán, za Libuše si zakládajíce zde dvůr, v zemi nalezli velikou radlici, odkudž prý jméno.

** U Wintra, Život círk. str. 721 se čte de Pambio; kterak nepěkně o dvorec ten usilovala převorka Anastasie, najdeš tamtéž.

O č. 19-2 a 12-8 viz str. 745. V č. 19 jest od r. 1903 obecní útulna pro služebné dívky a zanedbané děti.* Č. 20-4 dle něm. nápisu u zlatého řetězu, jinak též u černé kočky (jako č. 19), náležel skoro po celé 15. stol. rodině kramářů Strupínů a to nejdříve Janovi, který zemřel roku 1417 zanechav syna Zikmunda. Snad i Mikuláš Strupín, který v letech padesátých dům držel, byl jeho synem. V poslední vůli své odkázal Mikuláš r. 1477 dům dětem Janovi a Anně, kteří prodali jej za 90 kop r. 1488 kramáři Erasimovi Wolfovi. Dům asi tehda hodně vyčníval do ulice, neboť označuje se jako nárožní. Po Erasimovi měl jej šmejdíř Ondráček. Z dalších majitelů sluší jmenovati zlatníka Baldevina Sapireta, který jej koupil r. 1589 za 350 kop č. od Prokopa Hanyzle R. 1617 koupil dům Jan Skála ze Zhoře s manželkou Polyxenou z Feldburku za 700 k. a od toho r. 1628 síťař Pavel Švejcar a Kašpar Rasp. Po Švejcarovi zůstaly zde však některé dluhy a tak dostal se dům r. 1666 do ruky jeho potomka Adama Švejcara v 600 zl. Poručníci sirotků jeho prodali pak jej r. 1678 Jiřímu Ign. Gretzovi, ten r. 1679 Vojtěchu Šimánkovi a tento r. 1692 Juliovi Mittmanovi za 960 zl. V 18. stol. byla zde rodina Barthův.

Č. 21-6 tři černé růže, druhdy též u malého kohouta, měl roku 1408 kramář Petr z Mostu, pak Zikmund z Mostu, r. 1430 Adam koželuh a Jilek Solník z Hory. Později měli dům Strupínové, r. 1525 Kateřina Rousová z Petrovic a syn její Jan Rous z Vráškova, kteří jej prodali r. 1528 šenkýři Adamu Holému, ten roku 1532 Hanuši Elpognarovi, ten opětně Holému (1433), od kterého jej koupil r. 1535 mistr Oldřich z Kouby za 67 ½ kop. Potom zdědila jej Anna Zubová z Kestřan a prodala r. 1555 šmukýři Bartoloměji Trogerovi. Po Zdeňku Brodském měli dům Jan Retl (1591), r. 1612 radní písař, mistr Ondř. Marchio Žďárský z Kačína s chotí Kateřinou, řešetář Rasp (1628), Vilém Václav z Talmberka za 5500 kop míš. (1637). Za Schallera Josef Gogier.

S ním spojeno č. 22 u zlaté husy, jež měl kolem r. 1400 Kuneš soukeník, r. 1408 Vacek Kříž, pak Adam ze Zářící písař ungeltu, pak uzdář Jan Šternberský. R. 1544 měl mistr Oldřich z Kouby s chotí Johankou ze Železnice trhem od Kryštofa Glaspeka z Frankfurtu. Dědici prodali pak dům r. 1603 Zuzaně, Alžbětě a Johanně, dětem Jana z Ottendorfu a manželky jeho Kateřiny, které postoupily jej r. 1627 kanovníku Janu Arnoštovi Plateisovi z Plattenštejna, což však bylo zrušeno a dům dostala Alžběta Andreska z Ottendorfu, která jej hned (1661) prodala řešetáři Raspovi, ten r. 1662 Jiřímu Hochovi na 150 zl. a tento r. 1662 Karlu Schustrovi z Goldburka za 200 zl. R. 1790 Jos. Hacker.

---

* Dům tento náležel v nejstarší době týmž majitelům jako dům sousední č. 18-1, jak možno souditi ze jména jich »od černé hvězdy«. V husitské válce spojení toto zrušeno, když obec oba domy zabrala a dům u černé hvězdy prodala Zdislavovi Hrzkovi za 35 kop. Potom jmenuje se tu (r. 1433) domácím pánem konvář Pavel. Jeho dcera a dědička Lidmila, která se vdala za Žibřida z Polomě, prodala zděděný dům r. 1455 konváři Jankovi za 86 kop (2105, f. 42'). Ten k tomu připojil ještě dům »u tváří«, kde bydlil, jak níže bude uvedeno. Záhy však potom zemřel. Píše svoji závět ustanovil v ní mezi jiným: Domy mé otkazuji panie Dorothě a synóm mým (Štěpánovi a Kašparovi) — na rovný mezi ně rozdiel«. Dále poručil peníze na sukno pro chudé a opravu kostela sv. Mikuláše (2119 f. H. 6.) Vdova Jankova Dorota vdala se po druhé za bradýře Mikuláše, ale dům zdědil syn její Štěpán, též konvář, jehož vdova Dorota prodala jej roku 1481 zlatníkovi Vojtíškovi za 90 kop (2106, 79). Potom víme pouze, že zase r. 1488 dům tento prodává Matěj z ungeltu posel Václavovi Tribuškovi za 100 kop; jak ho však Tribušek nabyl, nevíme. Snad byla jeho žena Kateřina vdovou po Matějovi (2103, 186'; 2106, 233'.). Tribušek držel náš dům do r. 1492, načež prodal jej vdově po Samuelovi z Hrádku, Ofce ze Rtína, která jej přinesla věnem Janu Vchynskému ze Vchynic a ten prodal jej roku 1505 šmejdířovi Ondřeji Topolovi (2107, 4, 274'.) čili jak mu prostě říkali, Ondráčkovi. Ten zemřel bez testamentu, r. 1520 zanechav dvě děti Jana a Žofku, z nichž Jan Suxa ujal se domu (99 f. 136'.) a vyplatil své sestře, která se provdala za Jiříka Skálu, 75 kop (1536 Rkp. 2134. f91.). Tím se však Suxa tak »utáhl«, že byl nucen roku 1539 vydlužovati se od mistra Jana z Teplenče (ib. 341.) celkem 305 kop míš. A poněvadž neplatil, uvázal se mistr Jan v dům (r. 1543) a prodal jej po čtyřech letech šmejdíři Jiřímu Haberpergerovi (100 f. 10; 2117 f. 119.), Tento zemřel r. 1555 a zanechal dům synu svému Ondřejovi (2142 fol. C C. 6.); manželka jeho Kateřina, dcery Dorota provdaná za Jeronyma Marvana, a Maryana, manželka krejčího Jiříka Tungla, dostaly legáty. Tehda byl tento dům znovu odhadnut v ceně 305 kop g. (101 f. 106'. 358.). Ondřej H. se svolením sester prodal dům hned r. 1556 za 300 kop kožišníkovi Josefu Ceidlarovi (2118 f. 122'). Týž zanechal po sobě tři dcery Alžbětu Šulerovu, Lidmilu, manželku řezníka Jiříka Heimona, a Annu Fickerovou, které prodaly zděděný dům za 750 kop r. 1607 knihaři Tobiášovi Fickerovi (2113, 443'). Dalším majitelem stal se trhem od dědiců téhož zlatník Baldevin Sapiret za 800 k. Po Janu Litvínovi z Říčan zdědil dům Pavel Cehnice z Říčan, kterému byl roku 1634 konfiskován a prodán Ben. Vendelínovi. Z pozůstalosti téhož obdržela jej pak Anna Klara Kyblínová z Burgenfelsu (po otci Martinovi Burgerovi z B.) a prodala r. 1661 za 300 zl. Danieli Švamberskému.

Nejzáze stojí č. 23-10, maj. obce. Roku 1412 maj. Jan řeč. Jaspis písař Mikuláše z Egerberka, pak kramář Jan z Kulmachu, r. 1415 Marketa panna z Olomouce, r. 1429 kramář Jan Lizna. Z dalších majitelů jmenujeme: r. 1502 Johanu z Hustiřan (trhem od bakaláře Jana za 30 kop), r. 1530 knihaře Martina.

V této končině připomíná se ještě dům u půl měsíce, jejž opustili po roce 1620 emigranti Daniel a Matyáš bratři Gintherové (Güntherové). Podobně čte se v Teige-Herain, Rynk str. 23.

Rajská ul. VII., za nádražím z Nádražní ul. od domu na růžku č. 224 do Zátor; byla tak pojmenována sborem obec. starších roku 1888. Jest tu ještě hojně zahrad, a to snad bylo příčinou toho jména.

V č. 300 jest opatrovna, v č. 333 chlap. škola s kaplí sv. Václava. — Č. 785 Jana Novotného nadání pro 12 zchudlých měšť. rodin.

U Rajské zahrady* Žk. Rajská zahrada jest staré již jméno ohromné zahrady za Františkovým nádražím před plynárnou; dle maj. slula dříve též Bayrová. Nyní jest spolu botanickou zahradou pražských škol obecných a měšťanských; bylať od obce koupena r. 1883 od pí. Gabriely Pecheové za 110.000 zl. původně za sad, ale stala se zahradou zásobní pro městské sady. Školka sem přenesena byla r. 1895 ze Žižkova (č. 441), tam založená r. 1893.

Za starých dob byla tu vinice Svatomikulášská; náležela k faře sv. Mikuláše I. R. 1453 najal si ji Matouš střelec od Horské brány za 4 kopy gr. a soudek vína ročně; Matouš od r. 1436 držel též vinici na místě nynější plynárny. (Tomek VIII. 255.)

Rámová ul. I., ze Dlouhé tř. do Haštalské ul. assanací značně rozšířena. Vedle toho, že tu jest dům u modrého rámu či rámce (č. 738-4 n.), vzpomeneme si, že v těch místech (a u obecního dvora č. 800) bývaly rámy soukenické, jichž více bylo později na volnějších místech v nyn. Soukenické, kde č. 1195 slulo Ramhof.

O domech nárožních viz Dlouhá tř. a Haštal. ul. Jmenovaný dům č. 738-4 měl r. 1407 sklenář (vitriator) Ula, pak řezník Ondř. Rod, Václ. Kasanec. Roku 1768 koupil dům (Frant. Thiel, »feiner Zirkelschmied«.

Řásnovka I., od sv. Haštala obloukem do Hradební ul., při assanaci celá zmizí v bloku XVIII.b. Dříve říkali Slimáková, Plžová, Hlemýžďová, vše místo Šneková, což však nebylo dle zvířete toho jména, nýbrž po kartáři Šnekovi. Nové jméno jest po domě sousedním č. 785 v Haštal. ul.

Odlehlý tento kout staroměstský vždy obýván byl lidem chudším; v 15. stol. bydlili tu čističi záchodů, jimž říkali »králové záchodů«, a místu celému »mezi králi« (inter reges cloacarum).

Č. 783-1 u Křikavů maj. ryt. K. Taschka, č. 782-3 u Pučálků po maj. Janu Alexiovi Pučálkovi. V 15. stol. byli tu soukeníci Prokop Zajíček a Mik. Žalud, pak řezník Vaněk Makolušček.

Č. 781-4 u Vocásků, druhdy Světlíkovský a u Soukeníků. Nejstarší maj. jednoho domku zde roku 1409 Jíra řeč. Ptáčník »purgans cloacas«, jiného hudec (figellator) Mařík řeč. Písař, pak Jakub Hubař. V 18. stol. Theerův.

Č. 782-3 u Skřikavů mívali řezníci a drobníci. V 18. stol. Václ. Sobotka. — Č. 780-6 býv. pohodnice, rasovna, roku 1409 jeden domek Václava Uhra, druhý Vaničky dcery

* Č. 467 v tiché uličce od Žižkovy ul. mezi zahradami jest Slavětínka, nyní sídlo humanního spolku »Domovina«, útulna a polepšovna žen a děvčat.

ovocníka Pecha, pak Petra kopáče (snad hrobníka). Později to byl dům Kutnaurovský, r. 1564 odkázán kostelu sv. Haštala, od něhož prodáno tu spáleniště r. 1691. Na domě tom ležela povinnost vyklízeti záchody fary a školy u sv. Haštala. V 18. stol. byli maj. a pohodnými Zellingrové.

Č. 779-5 u Roubíčků při býv. zahradě kláštera sv. Anežky; ze dvorku odtud spatříš staré budovy klášterní. Viz též str. 580. R. 1457 dům ten měl řezník Svatoš, pak Václav zelník (caulista, Krauter). Za Schallera majitelka Františka »von Czirhauer«.

Č. 778-7 u Štěrbů, u Krumlovských. Kolem r. 1400 maj. Augustin Vladař, po němž slul Vladařovský. R. 1407 dům ten se sladovnou koupil Kříž řeč. Bobík, r. 1429 maj. Jakub starosta, pak Anička Kulhavá.

Č. 991-9 se táhne až na František (č. 36 n.). — Č. 1026-11 bývalý průchodní, č. 776-13 u Kubíčků, maj. Spolku pro blaho nuzných dítek jako nárožní při Hradební ul. č. 775. R. 1405 maj. jehlář Stanislav Krebs, pak Hanuš Lučicer (Lutitzer). R. 1786 koupil Fr. Rudolf z Ehrenwaldu (i č. 775).

Č. 775-15 měl r. 1405 Mik. Paumgertl, pak Jan z Mělníka soukeník. Č. 489-12 a 14 n. u Kreuzbergů. — Č. 768-16 roh Hradební ul. měl roku 1405 Ješek či Jan Litochleb; r. 1782 maj. Jan Záruba.

Rejskova ul. Vnhr. jest nová ulice pod schody Nuselskými z Vyšehradské ul. do Fričovy.

Matouš (nebo Matěj) Rejsek z Prostějova, nar. asi r. 1445, vynikl v době české gotiky t. zv. Vladislavské. Stavěli tehdy Prašnou bránu a »tu léta druhého se zjevil mistr školní, rektor školy týnské (č. 604 před Týnským kostelelem; viz Jansa-Herain 86, 265.) bakalář dosti cvičený, který uměl řezby na kameních dělati. Ten pracoval 2 leta o květech a obrazech na věži pod zedníkem Václavem až do polou oken prvních. Potom pozdvihl prý se proti mistrovi a dělal věž sám (t. j. konšelé mu roku 1477 svěřili celou další stavbu). Přezděli mu Rejsek, že uměl pěkně rejsovati a neučil se tomu řemeslu kamenickému nikdy od žádného«. Od Rejska též pochází kamenný baldachýn nad hrobem biskupa Augustina Luciana Sanktuarijského v chrámě Týnském, proslulé sanktuarium v Hradci Králové u sv. Ducha, kazatelna v Kaňku; přestavoval dům č. 548-24 na Starom. nám. (nároží Železné ul.), kde jest posud nápis na svorníku »Raysek me fecit 1496«, a stavěl též část chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře. Měl dům č. 283-3 v Husově tř., od r. 1488 až do smrti své 1. července 1506 dům č. 445-6 v Jilské ul. (t. zv. Míčovnu).

Řeporyje na počátku údolí Svatoprokopského. Zde jest slavné naleziště předhistorických hrobů a sídliště, sestávajícího z jam podoby kužele obráceného, hlubokého a úzkého v hlíně diluviální, vyplněné vrstevnatou hlinou žlutou neb šedou popelovitou, promíšenou zbytky kostí fosilních, neb podoby mělké, široké, tmavou hlinou a černým popelem vyplněné, promíšené střepy a nástroji. Vzhledem k tomu, že nalezeny tu byly pazourkové hroty, podlouhlé úlomky kostěných nástrojů, jehlic, pilky ze žebra, kladiva s čtyřhranným otvorem z parohu jelena, soudí se, že osada tato pochází z přechodní nejstarší doby kamenné. (Srovn. Památky arch. a místop. XVIII. 512, XIX, 65.)

O tvrzi mluví se tu sice až v 15. stol., leč v 14. stol. byly zde již dva dvory, majetek to kláštera Plaského, který prodal ves s podacím kostelním a jedním dvorem Alžbětě, vdově po Rudlinovi Billungovi ze Starého města za 300 kop a za roční plat 60 kop gr. To zdědil syn její Bartoloměj r. 1353. Na poč. 15. stol. přišla ves a dvůr v ruku Duchka jircháře z Nov. města. Neznámo rovněž, jakým způsobem a kdy nabyli Řeporyj Paldrové z Vařin. R. 1417 byl Ondřej Paldra z Rotštejna zde pánem podacího

a r. 1418 Jan a příbuzný jeho Oldřich, probošt u sv. Apollináře. Po válce husitské měl Řeporyje zapsány Bohuněk z Klinštejna, který po r. 1450 pohnal před soud zemský Jana z Vrábí, že otec jeho Vaněk mu dědin užíval a úroky vybíral. Vaněk z Vrábí zde měl dvůr se 7 lidmi, kteří mu platili 42 kop 20 grošů a 82 kur ročně mimo roboty 36 dnů. R. 1541 Jakub, opat Zbraslavský, postoupil část Řeporyj* a Libčic v dluhu 900 kop Jindřichovi z Chocemic a r. 1558 koupil Jachym Šlik. Pak patřily Řeporyje ke Kladnu (do r. 1615) a k Dobré.

Za války třicetileté držel Řeporyje Pavel Michna z Vacinova a od r. 1669 až do zrušení řádu Jesuité, načež přišly Řeporyje spolu s Tuchoměřicemi v majetek studijního fondu. (Viz Fr. J. Zoubka: Farní osady děkanství někdy Ořechovského ve Zprávě školy Smíchovské za r. 1878 str. 21. a Smíchovsko a Zbraslavsko str. 332.

Kostel sv. Petra a Pavla z XII. stol., již roku 1341 farní, jest stavba centrální o čtverci se 4 apsidami polokruhovými. Kromě půdorysu zachovala se celá západní část kostela v původní výši. Odstraněním malty odhalilo se řádkové opukové zdivo románské doby a v něm na jihozápadní straně apsidy úplně nedotknuté románské okno. V koutech čtverhranu nalezeny byly pod podlahou opukové podstavce, jeden z nich (jihozáp.) byl odstraněn, když zde kopány byly dva hroby, kde nalezly se kosti a kousky žluté brokátové látky. Do kostela vcházelo se portálem na severní straně západní apsidy. Při nynějším vchodu nalezen byl půlkruhový oblouk s tympanonem z červeného pískovce a v ploše jeho románský stejnoramenný kříž, vytesaný pomocí čtverců a kruhů. K západní straně přistavěna jest věž románská.**

Resslova ul. II., býv. Hurtovská,*** (viz plánek str. 523.) z Podskalské třídy od č. 1775-1 na Karlovo nám. vedle č. techniky, má jméno po slavném Čechu, vynálezci lodního šroubu.

Josef Ressel narodil se 29. června r. 1793 v Chrudimi, zemřel 9. října r. 1857 v Lublani. Život tohoto výtečně nadaného muže pln byl práce, ale i zklamání. Byl lesníkem v Krajině a pak v Terstu, kde r. 1827 dostal patent na vynález praktického šroubu, jímž by se rychleji pohybovaly lodi i mlýny. Pokus na moři výborně se zdařil, a přece nenalezl nikoho, kdo by penězi ho podporoval. Vyjednával o tom ve Francii, kde mnoho trpěl hladem; tam vynalezl nový způsob dobývání barviva z rostlin. Z toho získal 1000 frankův a mohl se vrátiti do vlasti. V Terstu r. 1829 vystavěl první šroubový parník pomocí bohatého továrníka; ale při první zkoušce parní stroj se porouchal, policie zapověděla další pokusy a obchodník onen odstoupil od spolku. Brzy potom v Anglii zaveden byl lodní šroub skutečně v paroplavbu zcela dle návrhů Resslových — ale zásluhy našeho krajana nebyly uznány až v naší době. I ve Vídni před technikou mu postavili pomník. (Životopis jeho napsal L. Hajniš v Osvětě r. 1877 str. 763; viz též zajímavé doklady F. G. Péro, Zprávy arch. a inž. 1893 21–47.)

Do r. 1890 ulice tato byla otevřena od Karlova nám. pouze k Václavské ul. na straně jižní a o něco dále k Zderazu na straně severní za zrušeným kostelem sv. Karla Borr.; ostatek k západu zaujímala veliká nepravidelná budova Svatováclavské trestnice; o tom i kostele sv. Václava pro souvislost bude mluveno až při Václavské ul. Nyní jsou tu již nové domy; při nich i regulování ulice bylo třeba veliké odkopávky,

* Patřila klášteru již od r. 1400.

** Viz Lehner, Dějiny umění I. str. 364.

*** Jméno to se čte na př. r. 1680; tehdy č. 284 (roh Spálené a Myslík. ul.) byla obecní kovárna u Hurta; sousední domy na Karlově nám. č. 19—21 n. sluly nad Hurtem a další »nad Hurtem proti Božímu Tělu«.

což se dálo v zimě 1892—1893 pro výdělek nezaměstnaných. Tehdy se bourala část trestnice mezi č. 331 a 332 (v Podskalské tř.) Snížení ulice jest viděti hlavně u býv. kostelů zdejších sv. Václava a sv. Karla Borr.

Nyní stojí tu již nové domy z l. 1902 a násl.: V č. 1778-1 (u nábřeží Palackého) bydlí univ. prof. MUDr. K. Kuffner a operní pěvkyně Růžena Maturová-Schreinerová, v č. 1774-3 bydlí univ. prof. MUDr. Jar. Hlava a slavná Ot. Sklenářová-Malá — Č. 1969 na nároží Podskalské třídy maj. Václ. Havel. Zde bydlí dramaturg Jarosl. Kvapil a choť jeho Anna Kvapilová. — Č. 1968 na nároží Dittrichovy ul. stavěl Gustav Pač. Zde zemřel r. 1903 býv. starosta Emil rytíř Skramlík.

Minouce kostel sv. Václava (viz Václavská ulice) spatříme č. 1780 budovu české obchodní akademie od V. Nekvasila dle plánů Jos. Srdínka z r. 1892. Na průčelí jest krásné tympanon, bohatě ozdobené skulpturami, práce Ant. Poppa. Uprostřed jsou znaky koruny české, po straně Osvěta poučující hocha, na straně druhé Sláva, vybízející chlapce k píli; v obou rozích attributy obchodu.

Obchodním vědám poněkud se učilo již na technice a pak reálce, ale jen velmi skrovně; r. 1850 byla zřízena v místnostech techniky nedělní škola obchodní pro učně. R. 1856 vznikla vyšší škola obchodní, německá. Když obchodnický spolek Merkur marně žádal r. 1869, aby na ústavě též se vyučovalo česky, jednatel Merkuru Jan Otto, majitel knihtiskárny, r. 1870 učinil návrh, aby zřízena byla samostatná česká akademie obchodní. I sestavil se Sbor pro zřízení a vydržování akademie obchodní se stanovami povolenými r. 1872; prvním předsedou byl Al. Oliva, místopředseda J. Otto, jednatelem Ant. Řivnáč. První místnosti najali v obecním domě č. 4 na Malém nám., kde se učilo od října r. 1872. Po mnohých nesnázích Sbor pomocí vzorné obětavosti kruhů vlasteneckých se pokusil o zbudování vlastního domu; Praha věnovala staveniště.

Velice o rozkvět školy (nyní na 500 žáků) se zasloužil ředitel Em. Tonner, historický spisovatel a výborný znalec Prahy († 4 dubna r. 1900). Nyní akademii řídí dr. Jan Režábek, vládní inspektor pro školy obchodní. Dlouho na ústavě anglickému jazyku učil znamenitý básník náš Josef V. Sládek (nar. 27. října 1845 na Zbiroze.)

Od Václavské ul. ke Karlovu nám. jsou tři domy staré; i u nich niveau ulice značně bylo sníženo. — Č. 308 u Křtěnců. ve 14. století dům sladovnický. R. 1752 dům držel arcibiskup, r. 1777 Ant. Brom.

Č. 309 u Kublů, kolem r. 1400 vozatajův. Později spojen byl s nárožním domem č. 310 u Šálků; viz str. 527.

Na straně sev. od řeky počínaje jest č. 1775-1 dům Vlad. Buňaty, kde bydlí od r. 1903 výtečný náš Al. Jirásek, c. kr. professor gymnasia v Žitné ul. a šk. rada. Narodil se 23. srpna r. 1851 v Hronově a od mládí píše povídky a romány (později i dramata), velice poučné i pro seznání staré Prahy. Útlejší mládež ráda čte jeho Staré pověsti české.

Vedle č. 1774-3 (roh Dittrichovy ul.) vystavěno z části na býv. zahradě při trestnici dle plánů Jos. Šebka, spolumajitele domu.

Č. 1940-5 vystavěno od Jos. Blechy; jest tu ženský výrobní spolek, jenž vyučuje a vychovává dívky pro život praktický. Založen byl od slavné Karol. Světlé r. 1871, předsedkyní a duší spolku po mnoho let jest slovutná Eliška Krásnohorská (vlastně Eliška Pechová, nar. r. 1847). Za 30 let bylo na 18.000 žaček. Do r. 1879 spolek ten měl místnosti v staré budově školní u sv. Trojice v Spálené ul., pak v Bartol. ul. č. 307, r. 1894 získán pozemek ze zrušené trestnice.

V nároží Zderazu jest nový dům č. 1939-7 Ant. Vávry, býv. člena opery.

Od Zderazu ke Karlovu nám. se prostírají budovy techniky, a to býv. kostel sv. Karla Borr., býv. dům emeritní č. 307 a nová budova č. 293. V těch místech

i dále k sev. býval slavný klášter Křižovníků strážců Božího hrobu, o čemž uslyšíme při ul. na Zbořenci a na Zderaze. Později zde byla zahrada Talmberská.

R. 1681 založil světící biskup a probošt u sv. Víta Jan Ignác Dlouhoveský z Dlouhé Vsi (žil r. 1638—1701) ústav pro kněze sestárlé, vysloužilé (odtud název emeritní dům) »pro chudé a zasloužilé kněze církevní, kteří v tomto království Českém věrně vždy pracovali, dobrý a chvalitebný život vedli a pro sešlost věkem nebo jinou slušnou příčinu již pracovati nemohli. Zvláště — tak ustanovil šlechetný zakladatel — »budiž přihlíženo k členům mého rodu a k synům vlasteneckého národa Českého«.

K tomu účelu daroval Dlouhoveský vinici s letohrádkem ve Slupi vedle kláštera Servitů, kde jest nyní nemocnice Alžbětinek, a vystavěl tam kapli Bolestné P. Marie.

Býv. kostel sv. Karla Borr. a česká technika.

Když pak časem místo nedostačovalo, arcib. Jan hrabě Brenner r. 1705 majetek ten ve Slupi odstoupil Trinitárům, a zde na místě domu druhdy Talmberského zbudován rozsáhlý dům emeritní i s kostelem sv. Karla Borr.* Budovy ty, krásné stavby barokové, vystavěl Kilian Ign. Dienzenhoffer v l. 1730—1736. O životě stařičkých kněží v ústavě dočteš se v Jiráskově románu F. L. Věk.

R. 1783 ústav od cís. Josefa II. byl zrušen; propuštění kněží dostali výslužné, jmění připadlo náboženskému fondu, kostel byl odsvěcen a proměněn ve vojenské skladiště, ústav v kasárny; bývalá rozsáhlá zahrada se stala dvorem a cvičištěm, kde často se konal i barbarský trest, běhání vojáků ulicí. (Viz Jiráskovu prve uvedenou knihu.) Účelům vojenským nejdéle sloužil vedlejší dům č. 269-4 na Zderaze, kde nyní jsou posluchárny prof. techniky Kam. Budila; bylať po rozdělení techniky sem

* Tento veliký dobrodinec chudých, arcibiskup milánský (r. 1538—1584) má v Praze ještě kapli z r. 1617 ve špitále Vlašském; pod Petřínem jest kostel jemu zasvěcený s mateřským domem kongregace Milosrdných sester, vystav. r. 1853.

dána česká technika; viz str. 528. V bývalém kostele posud se zachovaly fresky od Jana Schöpfa; pod kostelem se rozkládá veliká krypta o 112 výklencích s rakvemi kněží zde pohřbených. I zevnějšek kostela dobře jest zachován, a veliká ztráta by byla jej zbořiti, jak se zamýšlelo. Nevysoká věž pozbyla krásné střechy r. 1883, kdy byl na ni dán jen nízký krov. Při kostele, jenž po odkopávce v ulici octl se ve výši na nepěkné podezdívce, jest zahrádka obehnaná mříží uměleckou nevšední krásy z kutého železa.

Na jednom místě ve mříži jest viděti železnou podobu hlavy, o níž Svátek vypravuje tuto pověst: Byl prý v klášteře kostelník, jenž jednou zneuctil chrám; za trest v železo byl proměněn a hlava jeho vsazena jako na stráž do mříže. Každé noci duch hříšného muže obchází po ulici a lidi děsí; proto tudy neradi lidé chodívali, zvláště dokud naproti stála nevlídná budova trestnice.

Za mříží před kostelem stávalo sousoší představující dvě osoby ženské. O něm vznikla pověst, že to byla dobrá matka s bezbožnou dcerou. Matka často sem chodila do kostela, ale nezdárná dcera jí to měla za zlé; a když jednou matka byla v kostele a dcera někde na táčkách, zloděj jim vykradl chudý příbytek. Dcera dříve to uviděvši běžela za matkou do chrámu a přede dveřmi s ní se potkala. Lála jí hrozně, že měla raději hlídati, a tu náhle bleskem obě byly zabity a zkameněly; dcera za trest své nezdárnosti, matka, aby byla zbavena trampot chudoby. Zkamenělé postavy dlouho tu stály na výstrahu zlým dětem.

Dle vypravování K. Chalupy r. 1741 za vpádu nepřátelského zde bydlící kněží též dostali silnou posádku vojska bavorského. Vojáci tu zle řádili, až kněz Anselm Dessing, sám též rodem Bavor, usmyslil si odtud je vypuditi. Počalo v klášteře strašiti; o půlnoci zjevil se ohnivý medvěd a za ním brzy čert tak hrozný, že voják ze stráže utekl. Tak bylo již několik dní, až důstojník jeden ukryv se v chodbě, vystřelil na místo, odkud vycházelo světlo, v němž se zjevil čert s médvědem. A ráno nalezli mrtva nešťastného původce strašidel — Anselma, jenž laternou magikou strašil vojáky.

Zbývá ještě promluviti o dřívějších osudech místa. Klášter Zderazský prodal rozsáhlý majetek ten r. 1561 sekretáři komory české Pavlu z Lidlova.

R. 1641 část koupil Matyáš Vernier, pán na Lipnici a Světlé, cís. plukovník, jenž také zbohatl při konfiskacích. Od jeho syna koupil majetek tento Frant. Maxm. Leop. z Talmberka na Ratajích, cís. komoří. Vedle byl dům Jiránkovský, a to obé r. 1730 koupili arcib. Ferd. hrabě z Khünburka a světící biskup Daniel Josef. Mayer, aby tu byl zřízen emeritní dům nadací Dlouhoveského.

Při Karlově nám. v době staré vedle kláštera byly 3 domy; jeden měl drobník, r. 1402 Jan Zuvač sladovník, druhý držel hrobník, r. 1388 Markvard »lapicida seu constructor ecclesiarum«, třetí měl řezník Jeklín Ruthard, pak zedník, chmeléř (humulator), Ješek Chmeléřík, r. 1430 koupí od obce Vaněk Jestřáb.

Později v rohu ul. Resslovy a náměstí dům slul u Zvratských (dle Jana z Vratu); jej r. 1605 Juliana vdova po Janu Fikarovi z Vratu postoupila svému synu, a r. 1624 Lidmila Pikhartová z Vratu, Jan Šerý z Letovčic, Jan a Samuel bratři Finkové z Kolbürku, Jan Šťastný a Samuel bratři Řečičtí, Anna Ryplová a Marketa Angelová, sestry z Waltemburku, dcery Mandaleny Kubové z Vratu, Salomena Svobodová a Kateřina Dyllingerová, sestry, ujcové a ujčiny, dědicové po Janu Fikarovi z Vratu, prodali dům se sladovnou »proti kapli Božího Těla ležící« Oldř. Kohoutovi a manž. Anně za 3200 kop gr. m., a dcera a dědička téhož Kateřina, prv Junkerová, potom Gelastová za 1800 zl. rýn. dne 24. září 1675 kancléři Novom. Janu Frant. Palmovi a manželce Veruně Terezii Zahořanské z Vorlíka, a sirotci jeho r. 1681 i se sousední poustkou Holianovskou registratoru desk zemských Danieli Klimentu Palmovi. Také tento dům nákladnický r. 1732 koupen byl pro dům emeritní.

Po zrušení domu emeritního část jeho, dům deskový (staré č. 1244) s velikou zahradou a hlubokou studní koupila r. 1787 Marie Tobičovská.

Resslova ul. Krl. (býv. Šutrová a Rumová), v rozhraní viaduktů dráhy Státní na záp. za viaduktem přes Trocnovskou ul.

Č. 356-5 (v Zahradní ul. 8) jest maj. Boh. svob. p. Korba z Weidenheimu. — Č. 207-9 (Vinohr. tř. 20) Schönhof.

Resslova ul. Sm., mezi Karlovou tř. a Plzeňskou silnicí od Kobrovy ul. k Paliarce.

Č. 167-6 Kobrová (v. t.), maj. nadání dra Adama Stoška (jako č. 491-8); bývala tu do nedávna samota.

Resslova ul. Vnhr., ze Sadové siln. vedle Nového něm. divadla do Husovy ul.

Řetězová ul. I., z Liliové do Husovy tř., druhdy slula kožišnickou, že tu bydlili nejvíce kožišníci. Jak vykládá Tomek, již na počátku 15. stol. měla nynější podobu, že na straně ke klášteru sv. Anny byla uzounká, dále širší. Nové jméno ulice po domě č. 225-9 u tří zlatých řetězů; výklad jiný o řetěze přes řeku viz str. 709.

Kotce kožišnické byly v menších kotcích na l. od kostela sv. Havla; za starších dob také stávali v samé radnici o dnech tržních, platíce z místa, později před radnicí. Pořádek svůj měli asi od r. 1400. Také tovaryši kožišničtí r. 1451 učinili stávku; z uložení konšelů však mistrův odprosili, a mistři odpustili jim, však s výstrahou pro budoucnost, jestliže by se napotom dopustili kteří takového skládání řemesla, že mají býti trestáni, jak by se vidělo konšelům. (Tomek VIII. 382. Viz též Winter, Kult. obraz I. 573 a j.)

O č. 1, 2, 4, 6 n. viz Liliová ul. Č. 222-3 (průch.) u Čapků stojí ještě na městišti domu pana Bočka, strýce Jiřího Poděbr.; viz str. 658.

Č. 223-5 (průch.) býv. dům Kokořovský, do r. 1902 nešťastné Svatovácl. záložny, spojený s domem v Karlově ul.; viz str. 481. Bydlí tu univ. prof. dr. Fr. Augustin. S této strany také jest vchod do místnosti Umělecké besedy.* Založena byla r. 1863, prvním starostou byl J. Wenzig (v. t.); provolání sepsali Hálek, Barák, Jos. Manes a dr. Rudolf kn. Taxis. Nyní jest starostou spisovatel Herites.

Č. 245-8 černá bota, r. 1411 kožišníka Hanuše Švába, pak Oldřicha, roku 1429 Václava Štrábocha,** pak nožíře Jak. Kurce, řezníka Jana Palečka. Václav Štráboch kožišník byl ponejprv konšelem roku 1413 a stále byl mezi hlavními vůdci strany pod obojí. Od r. 1427 držel též dva domy u čápů a u srpů (č. 480-28) na Starom. nám. Roku 1758 koupil Jos. Heinz.

Č. 244-10 zelený věnec měl Jiří Vestfál, r. 1412 kožišník Kunz Wurzel, r. 1433 Mik. Hochhut, kramář z Vratislavě zvaný Betlem. Později tu byli šlechtičtí majitelé, jako Šlikové a Kaplířové. R. 1725 byl maj. Jakub Canevale stavitel. (Arch. Pam. XVII.) R. 1779 Eva Musilová.

---

* Jest to »spolek umělců všech tří odborů: literárního, výtvarního i hudebního, jenž za dobu dlouhého svého trvání vykonal značný kus práce záslužné, pěstuje i šíře umělecké vzdělání slovem živým, obrazem i hudbou. Beseda umělecká zachovala i odchovala národu mnohý talent nadějný a knihami, jichž hojnost rozeslala do krajin záplavou německou ohrožených, uchránila mnohou duši slovanskou. Péčí její jsou označovány domy, v nichž obývaly osoby uměním proslulé, pamětními deskami, a odtamtud také vyšel nejeden podnět k zachování starých památek uměleckých (na př. kaple sv. Kříže), ku hmotnému i mravnímu povznesení divadla našeho, i k mnohým slavnostem literárně-uměleckým, jež jmenovitě v letech sedmdesátých účinně vzpružovaly vlastenecké uvědomění lidu českého«.

** Kožišník Václav Štráboch zachránil mnichy z Kartouz (str. 30. a 570.), r. 1420 byl mezi prvními konšely a r. 1429 za obec staroměstskou činil smlouvu s měšťany Nového města.

Č. 224-7 má na domě obraz tří divých, r. 1404 maj. Fridlin Klauber, roku 1411 kožišník Maternus Forberger; když utekl, od obce koupila roku 1424 Markéta Tachovská kramářka. Roku 1791 Barb. Puchtová. — O domě tom Jakub Malý vypravuje žertovnou pověst.

V minulém století jednoho dne ohromné cedule na rozích oznamovaly Pražanům neobyčejnou událost; byli tam vyobrazeni tři muži divokého vzezření, mající na hlavách vysoké čepice z peří, obličeje tetované, nosem propíchnutou kost, v dolejším rtu kulaté dřevo a v uších veliké kruhy. Jsou prý to Botokudi, lidožrouti z Ameriky, s nimiž do Prahy přijel nějaký Angličan a ukazuje je za levný peníz v Řetězové ulici.

Davem se hrnuli lidé do té ulice podívat se na divochy, kteří neznámou řečí zpívali podivné písně, modle obětovali černého kohouta a požívali syrová kuřata. Že byla návštěva tak četná, podívaná tato dlouho pobyla v Praze, až sem jednou přijel i sedlák jeden od Vodňan. I on ze zvědavosti šel se podívat na divochy. Prohlížel si je důkladně, až mu se zdálo, že je zná. A dlouho se dívav konečně viděl, že se nemýlí, a zvolal hodně hlasitě: »I Kopřivo, Kulíšku, Procházko, co pak to děláte?«

Divoši udiveně naň pohlédli a než bys napočítal pět, zmizeli s jeviště, kde se produkovali. A sedlák přítomným vypravoval, že jsou to tři jeho dobří známí, kteří sloužívali ve dvoře Libějickém.

Diváci se styděli za svou lehkověrnost, že se dali mámiti takovými podvodníky, a ztropili šeredný lomoz, až bylo třeba i stráž přivolati. Zatím divoši i jejich impressario se ztratili. A dům ten na památku posud sluje »u tří divých mužův«.

Č. 225-9 tři zlaté řetězy měl asi r. 1400 Václ. Höflich (Hofleich) kožišník, pak Fridlin Kussenpfennig, r. 1310 koupil František od blech, r. 1428 od obce koupil Martin Tuleha. Později tu byly dva domy bohatého kupce Jana Nehrhofa z Halterperku (Holtenperku), jenž pro víru odešel; ač do nich uveden byl Jan Soukup z Grosperku r. 1630 pro dluh 750 zl. rýn., přece byly ujaty k ruce král. fisku. R. 1786 byl majitelem Adam Wüstner. — O nárožních viz str. 335 a 336.

Řeznická ul. II., z Vodičkovy ul. do Štěpánské. Po blízké věži radn. Novom. druhdy slula Vězní, kdežto Řeznickou se nazývala nyn. Školská ul. Ale v 15. stol. i nyn. Řeznická i Hopfenštokova i Příčná sluly Řeznickými, že řezníci hojně tu bydlili na blízku masných krámův a porážky v Lazarské ul. Tato ul. slula Malá Řeznická nebo ul. proti věži.

Jako řezníci staroměstští byli ochránci chrámu u sv. Jakuba, tak cech novoměstský byl dobrodincem blízkého kostela sv. Lazara a jeden čas jej držel ve svém majetku spolu se špitálem zdejším. (Viz Jansa-Herain str. 63.) Řezníci ze všech řemesel vždy chodili se svou korouhví první, kteréhož vyznamenání jim se dostalo od Karla IV.* (Viz Archaeol. Pam. XI. 460.) Byli to páni** pyšní, kteří nesnadno někoho přijímali do cechu; dle privilegií »nižádný mezi nimi právo míti nemohl, leč by pojal mistrovu dceru nebo vdovu«. A po pražských řeznících tak činili i plzeňští. Nechtívali prodávati na váhu, nýbrž jen od oka; když jim to král Vladislav zakazoval, zle se bránili. (Čti Winter, Kult. obraz I. str. 279 n.) Bývali zámožní; r. 1620 král Bedřich také si od nich vypůjčoval peníze; »všecken cech povolán, aby se v tom jedenkaždý přívětivě pronesl, co a jak může k potřebě a k zalíbení J. M. královské zapůjčiti. Bohatí páni řezníci vzkázali, že jsou všichni potřební lidé; že půjčí něco z pokladnice cechovní, ale jednotlivci že nemohou dáti nic. A nedali.«

Na sev. straně č. 672-1 u modrého lva, druhdy Frejnarovský měl v 15. stol. Líček provazník, a slul dům ten u mečů r. 1497. R. 1609 od Adama Dorna z Ainetu

---

* Dle popisu v právě Soběslavském korouhev jejich červená byla se lvem bílým o jednom ohonu na straně jedné; na druhé straně byla brána s mříží a s každé strany oděnec, an ji seká sekerou. Měli prý erb ten »od krále Jana slepého, neb když jest před městem ležel, tehdy jsou řezníci bránu sekyrami vyroubali, aby jej pustili do města«. R. 1437 od krále Zikmunda dostali do erbu lva s dvojitým ohonem, což jim potvrdil i král Jiří r. 1464, spolu aby s korouhví svou vždy šli první hned za korouhví města samého.

** Dle Wintra řezníci v některých knihách městských důsledně se nazývají »pány«, i když dostávají důtku.

jej koupil Jan Zbyněk Zajíc z Hasenburka. V 18. stol. byl to dům rodiny Linkovy. Na pozemku k č. 674 ve Vodičk. ul. vznikl novější č. 1486-3, na pozemku č. 667 z Hopfenšt. ul. vznikl dům č. 1487-5, kde bydlí dvorní rada Jiří Pacold, prof. č. techn. O č. 663 u Hrdličků, pak u Flajšmanů viz str. 876. Č. 1514-9,* 1280-11 a 1360-13 vznikly na zadních dílech domů z Hopfenšt. ul. Č. 662-15 (s vedlejším č. 661) býval dům radní novoměstský, než byla vystavěna radnice; potom byl maj. »staré radnice« Štěpán Vladyka, Šimon Lezka, řezník Sporý či Spořišek. V 18. stol. měla jej rodina Hrstkova.

Nárožní při Školské ul. č. 661-17 u Krajánků jest část býv. domu radního. R. 1790 koupila Eva Braunová, v domě byl továrník hedvábí. — Poslední č. 1741 a 1742 vznikly v 2. polov. 19. století na městišti domu č. 648 ve Štěpán. ul.

O nárožním č. 671 na jižní straně viz str. 536. Na jeho bývalém pozemku jest novější č. 1890-4; na pozemku č. 668 ze Žitné ul. vznikl dům č. 1487-5. Č. 659-8 druhdy u modrých. R. 1428 měl Jan Rak. V zadu domů ze Žitné ul. vznikly novější č. 1891-10, 1374-12. Zde zůstalo č. 656-14 býv. průch. dům a pivovar u Zikanů, známěji u Laiblů (do Žitné ul. dům nový č. 1701), před tím dům Kalivodovský. V 15. stol. byl maj. Mat. Holubický či Holubský. R. 1777 koupil Jan Vlček. Zde má MDr. Vrat. Kučera léčebný ústav. — Č. 660-16 měl v 15. stol. Hanuš Němec, za Schallera Václ. Krobshofer. Od č. 650 v Štěpán. ul. se odtrhl dům č. 1706-18. — Nároží č. 649-20 u Řemenářů, dříve u Weisů. V nejstarší době byl tu jeden dům v č. 650 v Štěpán. ul., r. 1379 Mladotův, pak Blažeje (Blažka) bečváře. R. 1774 koupil Jan Veselý.

Říční ul. II., od Nábřeží na Újezd, dříve slula Hořejší přívozní, že tu byl přívoz, než byl vystavěn most řetězový.

Č. 445-5 plavecký domek maj. Phdra J. Městeckého. — Č. 566-7 při Šeříkově ul. Zde bydlí horlivý sběratel obrazů staré Prahy pan J. F. Kocan, který mnohé vyobrazení z bohatých sbírek svých k reprodukci pro dílo naše byl ochotně zapůjčil. — Č. 532-11 maj. Soukrom. spolku pro podpor. chudých v Praze. — Roh Újezdu č. 424-15 černá hvězda. R. 1783 koupila Kateřina Baumanová. — Na straně sev. při Újezdě č. 425-10 u Lisků, na lisku, maj. Ed. Rechziegla. — Č. 441-8 ohrada, maj. Premonstratského kláštera na Strahově. Bydlí tu akad. sochař Vil. Amort a vrchní účetní rada K. Bloman, docent stát. účetnictví.

Nároží Všehrd. ul. jest býv. průch. dům č. 440-6 starý špitál, prádelna, maj. Ferd. Weirettra von Rechtfeld. Zevnějšek posud ukazuje, že jest to bývalý kostel, z nejstarších gotických budov v Praze. Kostel sv. Jana Křt.,** (viz obr. str. 919.) farní na Újezdě, pochází jistě z poč. 12. stol. Podací právo bylo probošta pražského, jenž tu měl dům s vinicí. R. 1142 sem se utekly jeptišky od sv. Jiří, když Konrád Znojemský obléhal hrad. (Viz Lehner, Dějiny umění str. 347.—349., kde najdeš i znalecký popis budovy starší románské.) Byl zajisté také vypálen r. 1420, ale r. 1471 stál již opraven a byla tu denně mše sv. R. 1507 Vladislav II. daroval kostel obci Malé Strany. Při hřbitově sv. Jana Křt. stál dům Dachovský, kterého nabylo r. 1520 záduší po smrti Apoleny ze Dříně, manželky Kornelia Viktorina ze Všehrd. Viz Všehrdova ul.

R. 1660 byl tu zřízen špitál malostranský, jenž před tím byl v domě Petříně (viz str. 553.). Z té doby pochází nynější budova s pěknou sloupovou pavlačí.

* Zde bydlí prof. prům. školy spis. Fr. Péro.

** Svátek sv. Jana Křt., posud na venku slavený hojnými pověrami a starodávnými zvyky, i v Praze býval hlučný. »Před sv. Janem Křtitelem kdo mohl, vydal se za bránu, jiní k řece. Přemnozí stáli na zdech městských a na baštách; podsebití i pavlače věží a vížek byly plny pozorujících. Chtěltě každý viděti nádheru a krásu svatojanských ohňů. S výšin všech kolem města šlehá záplava od nesčetných ohňů ke tmavým nebesům; stráně a svahy jako by hořely. Vinice a chmelnice byly v růžové záři, u břehův, ostrovů stápěla se zář ohňů do hlubin vod, a po řece míhají se světla smolnic a pochodní na kocábkách a lodích sem tam jako bludičky. Se strání a výšin zaléhá až do města ohlas zpěvů, jásání a ryku, jež nejhlasněji se ozývají na řece a na ostrovech.« (Jirásek, Mezi proudy.)

Kostel i špitál, v němž žilo 38 zchudlých měšťanů malostranských, zrušeny byly roku 1874; koupil obé r. 1787 měšťan Fr. Vogl za 4700 zl. a proměnil v prádelnu. Bydlil tu pak stavitel pian Mich. Presga. Nyní jest tu sklad uhlí, ale zdi kostelní jsou posud bez pohromy. A tato památka starobylá má padnouti za obět regulaci. Zachování kostela i špitálské budovy doporučuje Soupisná komise (viz Rozhledy XII. 1132* a 1196) i navrhuje se koupiti budovy ty a zříditi zde útulnu nebo chorobinec, obnoviti kostel a v nádvoří založiti sad. Za zachování budov těch žádá i Klub za starou Prahu, k cíli tomu směřuje i návrh Sakařův-Klusáčkův o úpravě Malé Strany, a historiograf Prahy Tomek r. 1902 se vyslovil, že zboření kostela »na prádle« bylo by vandalismem.

Bývalý kostel sv. Jana Křt.

Za ul. Všehrdovou č. 446-4 Osecké prádlo (dle Schallera Osseckisches Waschhaus), prádelna, maj. J. Holovského, bylo zbořeno r. 1903. R. 1585 koupila dům ten obec od Rosiny, vdovy po Valentinu Mořicovi z Hlívic a od Jana Mořice z Hlívic, a postoupila písaři Janu Kocínovi z Kocínetu na 20 let k svobodnému užívání; pak r. 1599 prodloužila obec mu užívání domu a zahrady na 23 roky. O Kocínovi, majiteli zlatého klíče-III., viz str. 697. a Jansa-Herain, str. 106. Byl to muž velice učený, rodák z Písku, kde má na radnici pamětní desku; žil r. 1543—1610. První manželkou jeho byla Magdalena z Úterého, druhou Anna Cejnarová z Hradce Králové; pohřben byl u sv. Mikuláše-III. R. 1793 maj. Brinerových dědiců.

Riegrova tř. Lbň. III. od přístavu na vých. Byla pojmenována ještě za živobytí slavného vůdce a otce národa. Frant. Lad. Rieger ze Semil (nar. 10. prosince r. 1818) dobyl si ohromných zásluh o duševní i hmotný pokrok našeho národa; líčiti život jeho znamenalo by psáti dějiny české 19. století. Od roku 1848 byl čestným měšťanem pražským. Jeho 80. narozeniny celý národ oslavoval radostně roku 1898, s neobyčejnou okázalostí jej doprovázel k poslednímu odpočinku na Vyšehrad r. 1903. (Zemřel 3. března.) Heslo »V práci a vědění jest naše spasení« bylo mu pravidlem po celý velezáslužný život.

Když Rieger r. 1833 přišel studovat do Prahy, »Praha měla ráz města úplně poněmčeného a čeština byla jen řečí lidu služebného a pracujícího. Třídy vyšší byly odrodilé, a po nich opičilo se měšťanstvo. Veškery úřady, veškery školy střední i vyšší byly úplně německé, bez němčiny nebylo možno nabýti sebe menšího vzdělání; přání vlastenců byla tehdy ještě tak skromná, že jim bylo tužbou dosíci toho, aby čeština na gymnasiích byla zavedena jako učebný předmět. Nápisy obchodů byly vesměs jen německé, na rozích nikdy se neobjevilo, ba nesmělo objeviti nějaké ohlášení pouze české, nýbrž jen buď pouze německé aneb německé s českým níže položeným překladem. Na ulicích, v obchodech a hostincích všude zaznívala němčina — osloviti někoho cizího po česku pokládalo se téměř za urážku, poněvadž česky se mluvilo jen na služebné. Aby někdo slušně ošacený na ulici česky promluvil, bylo věcí tak vzácnou, že se lidé až někdy za mluvícím ohlíželi,

a zvláště neobyčejné bylo uslyšeti české slovo z úst dámských. Ještě okazovali si v oné době na uvědomělé Čechy v Praze jako na zvláštní druh lidí podivínů: »Das sind die Wlastenzen«. Na vlastenectví hledělo se tehdy ve kruzích vzdělaných, vůbec německých, ne s nenávistí, ale s úsměvem jako na kuriositu a neškodnou hračku.« (Viz Vzpomínky z mladých let dr. F. L. Riegra.) I jest nutno opět a opět mladému pokolení našemu uváděti na pamět tu dobu, aby vidělo jasněji obrovskou práci, kterou národ náš a jazyk jeho povznesli oni zasloužilí mužové — buditelé národa. Rieger při promoci ponejprv měl řeč českou. Jak napsal dr. Kramář, láska k národu nebyla mu romantickým vzdycháním, krásnou frasí, nýbrž prací a neochabujícím snažením, povznésti lid český kulturně a hospodářsky. V závěti Rieger napsal: »Přeji národu, aby dbaje vždy jen rady mužů ve všem čestných a skutky vlasteneckými osvědčených, nedbal slov zvučných a jalových, jeho samolibosti lichotících, jakáž pronášejí často lidé nezralí, mravnosti pochybné, anebo sobcové, zisku, populárnosti a moci politické žádostiví«.

Riegrova tř. Žk. za Rajskou zahradou z Přemyslovy ul. do Lipanské.

Č. 928-43 (roh Veleslav. ul.) u dra Riegra, č. 491-52 u m. Plzně, č. 551-67 kovárna č. 866-75 u kovárny.

Riegrovo nám. Nsl., bude se jmenovati prostranství při Havlíčk. tř. dle usnesení z r. 1903. — Také v Karlíně v dubnu 1903 se usnesli pojmenovati po Riegrovi nové náměstí a ulici, jež půjde od invalidovny k projektovanému mostu.

Řipská ul. Vnhr., od Feslovky do Jungm. tř. při nám. krále Jiřího má jméno po památném vrchu. V č. 1095 spis. Jan Seidl má redakci časopisu Příroda.

Ze staré země Charvatské (při řece Visle), když příliš byla zalidněna, dva bratři Čech a Lech, vyšli, aby si hledali nových sídel. Čech se svým lidem táhl až přes Vltavu a vystoupiv na horu Říp oblíbil si tento kraj pro úrodnost a bohatství zvěři, ryb, medu a ptactva. I nazvali po něm zemi celou, v níž se usadili, — Čechy. Praotec Čech byl pochován u Ctiněvsi nedaleko Řípu. Když roku 1126 kníže Soběslav I. porazil Němce u Chlumce, na památku vystavěl zde na místě staršího kostelíka kostel nový, jenž býval děkanským; bylo mu přiděleno přes 20 okolních obcí. Na Říp ode dávna zbožní i vlasti milovní Čechové putují, aby se potěšili krásným rozhledem a vzpomínali dávných dob.

Roháčova ul. Žk., z Prokopova nám. přes Rokycanovu ul. na Komensk. nám.

Jan Roháč z Dubé byl slovutný hejtman vojska Žižkova; když pak konečně Zikmund do Čech přijat byl za krále, neuznal ho, až 6. září 1437 hrad jeho Sion u Malešova byl dobyt od příbuzného jeho Hynce Ptáčka z Pirkštejna. O popravě jeho viz Starom. nám.

Část při Komen. nám. dříve slula Kališnická. Č. 255-4 u Roháče z Dubé, č. 177-7 Anděl strážce, č. 131-17 bílý beránek, č. 141-18 u Poláčků, č. 333-19 u Slávie, č. 740-22 na Velehradě, č. 166-25 u krále Václava; při kopání základů tohoto domu přišlo se na pohanské hroby. (Arch. Pam. X. 69.)

Rohanská ul. VII., ze Štítného ul. na j. za jatkami k řece; jméno toto dáno jí úředně r. 1888.

Č. 800 jest první pražský měšť. pivovar.

Rohanský ostrov Krl. nyní náleží Severozápadní dráze, která na místech dříve utěšených má svoje rozsáhlé skladiště. Ještě na začátku 16. stol. ostrova toho nebylo, nebo byl jen zcela nepatrný nános, jehož přibylo r. 1537, kdy mezi ním a starším ostrovem Kamenským či Velkými Benátkami byl ještě ostrov jiný. Majitel mlýna

Kamenského či Šaškova Martin Šašek ostrov nynější pak asi roku 1550 pořídil tím, že pro ochranu mlýna svého dal kolem výspy bíti kolí, země navážeti a topole sázeti. (Dle Z. Wintra.) Mlýn »na kameni« zničili Švédové. Jméno Rohanský po majiteli Josefu Rohanovi, mistru tesařském; dr. Teige míní, že vzniklo ze jména měšťana staroměstského Ritterhana.

U Rokosa Mchl., jest č. 272 hájovna s restaurací, maj. univ. fondu; viz Michle.

Rokoska Lbň. I., sluje vlastně č. 93, jinak Zámeček, pěkná budova rokoková; vyobr. viz Ottovy Čechy II. 470. Viz též zde str. 586.

Rokycanova ul. Lbň. I., z Král. tř. na sev. směrem ke Kolčavce. Jest tu posud pouze č. 436 maj. dra Jiř. Webra. O Rokycanovi viz násl.

Rokycanova ul. Žk., z Poděbr. tř., od domu č. 651 druhdy ryt. Fr. Wanky z Rodlova na j. k Bezovce.

Č. 242-20 maj. JUDra Boh. Jedličky sluje u sloního zubu; v č. 660-9 jest lékárna u Komenského.

Mistr Jan z Rokycan* (1397—1471) byl od r. 1427 kazatelem v Týně a od kněží pod obojí zvolen za generálního vikáře arcibiskupství pražského čili správcem nebo starším duchovenstva strany pod obojí. Za Jiřího Poděbradského byl farářem v Týně a administrátorem duchovenstva pod obojí až do smrti. Vynikal neobyčejnou výmluvností a na kázání v Týně shromažďoval četné posluchače, z nichž někteří pak založili Jednotu českobratrskou. Šťastnou výmluvností svou r. 1424 zachránil prý Prahu, když ji chtěl vyvrátiti Žižka, vynikl na konciliu basilejském a při celém vyjednávání o kompaktáta. — Také působil písmem skládaje české spisy věroučné. (Flajšhans 214, 216.)

»Těžko věru říci, potkalo-li ho více lásky a úcty, aneb nenávisti a potupy na tomto světě. Aspoň jistě celé 15. století nevidělo muže, netoliko v Čechách, ale ve křesťanstvu vůbec, proti kterémužto by jazykové i péra více se byli ostřili, nežli proti Rokycanovi; dle svědectví učenníkův svých živ prý byl co svatý a umřel co blahoslavený; dle odpůrcův živ byl co nešlechetný zločinec a umřel co zoufalec.« (Palacký.)

Ronkova ul. Lbň. I. od hostince u Sokola (č. 369) ke trati Severozáp. dráhy. Tom. Ronek byl říd. učitel v Libni, zakladatel záložny.

Zde jsou domy č. 482 Ludvíka Jellinka, č. 333 Ronkové Antonie, č. 369 u Kotlasky (hostinec u Sokola) Marie Ronzové, č. 353 u Kotlasky Dvořáka Frant., č. 330 Antonína Dobrušky, č. 518 Františky a Anny Paškové, č. 499, 403, 404 bratří Perutzů.

Rostislavova ul. Nsl. na vých. konci dosud zastavěných ulic na j. od nádraží přes ul. Čestmírovu a Mojmírovu do Havlíčk. tř.

Rostislav kníže Moravské r. 846 šťastně se opřel panovačnosti něm. krále Ludvíka; on povolal sv. Cyrilla a Methoděje. Zrazen byv od synovce Svatopluka vydán byl Němcům a r. 870 v Řezně oslepen.

Rubešova ul. Lbň., před nádražím Severozáp.

Fr. Jaromír Rubeš (nar. r. 1814 v Čížkově u Pelhřimova, zemř. r. 1853 ve Skutči, kde byl soudním úředníkem) byl oblíbený, humoristický spisovatel povídek (nejlepší r. 1842

* Viz Nejedlý Zd., Čas. Mus. 1899 str. 517. Rokycana, jak mu říkali, byl syn kovářův, a proto měl za znak podkovu s hvězdou; znak ten býval i na hrobě jeho v kostele Týnském.

Pan amanuensis na venku) a deklamovánek, které všude se ozývaly při vlasteneckých zábavách; přispěl jimi mnoho k probuzení národního vědomí. Děti dobře znají jeho básničku Vrabec a kůň, starší pamatují na deklamaci jeho Já jsem Čech. S Hainišem a Filípkem vydával »Palečka«, jenž všude dychtivě byl čten.

Rubešova ul. Vnhr., z Jungm. tř. (druhá za museem) do Palack. tř.

V č. 583-21 bydlí spisovatel Antonín Němec, vrchní inž. technické kanceláře zemědělské rady.

Rudolfova tř. VII. a Bbč. z Bubenské třídy na záp. po Letné; pojmenována tak sborem obecních starších r. 1888 po korunním princi Rudolfovi, k jehož poctě také nazvány byly sady na Letné. O kor. princi Rudolfovi a pobytu jeho v Praze slyšeli jsme již dříve.

Při Bělského tř. č. 173 továrna Martinkova zbořena r. 1903; bude tu 26 nových domů. Č. 181 ve vozovce, č. 186 jest strojírna Gustava Nobacka, č. 200 a j. továrna Umrathova, 246 Dolejší banka, Nová pošta u nádraží, 259 Pražská elektrotechn. společnost Jandourek, Duffek a spol. V Bubenči č. 76 u Palackých.

Růžová ul. II. z Jindřišské do Marian. ul. Za nejstarší doby byla tu při faře sv. Jindřicha ohromná zahrada, z níž od r. 1400 se odprodávala místa na nové domy a ulice (tuto a U Půjčovny). Proto se říkalo »na zahradě farní« nebo »špitálské«, že kostel ten náležel k špitálnímu řádu Křižovníkův, nebo »v nové ulici faráře sv. Jindřicha«; ale již r. 1418 se čte ulice »růžená« či »domy v zahradě růžové«, a ještě r. 1680 v zápisech se nalézá Růžená ul. Bylo tedy v zahradě farní mnoho růží.

O č. 972-1 viz str. 391.* Za domem se táhne zeď zahrady farní. Č. 971-5 maj. K Pausche z Werthlandu (jako č. 11 n.) r. 1396 měl bečvář, pak pasíř Petr Teverka r. 1400 pasíř Václ. Točín též zvaný Teverka. V 17. stol. měli dům Eva Vaněčková ze Zahrádek, Jan Šumberger (r. 1614 za 398 kop m.), Adam Otto (1619), Anna Podhorská, Kristian Kulda (1679), Karel Vavrouš stavitel (1682). V 18. stol. rodina Miraniův. Zde se narodil r. 1822 Jindř. Fügner (deska na domě). Jest tu c. kr. telegrafní korrespondenční kancelář. — O č. 970-7 a 952-9 viz str. 897. Nověji vzniklo č. 1341-11. — Č. 951-13 u Stoklasů, u Svobodů, u Šindelářů. R. 1668 měla dům Alžběta Fürstenbrucková z Letošic a r. 1793 koupil Jos. Simora. — Č. 950-15 Prachnerovská zahrada (po maj. Mat. Prachnerovi v 18. stol.), u Mundtů, u Centnerů. Area domovní vznikla spojením dvou býv. zahrad a to nejblíže při hradbách ze zahrádky 42 loket dlouhé a $25^1/_2$ široké, kterou koupil roku 1681 obchodník Zachariáš Tobiáš Bach za 60 zl. od konventu sv. Michala (od r. 1635). Bachova dcera Ludmila provd. Fromová prodala pak r. 1692 ještě s jinými otcem skoupenými zahradami za 370 zl. advokátovi Štěpánu Václ. Payerovi. Druhou zahradu koupil Bach za 200 zl. od obchodníka Tomáše Grismüllera (1681) a »plácek blíž šanců« od Anny vdovy po Matěji Lekdušovi, před kterým jej měl sedlář Jiří Pecl. — Novější jsou při Marian. ul. č. 1416-17 a 1402-19. — V č. 1522-24 jest nakladatelská firma Höfer a Klouček. — Č. 948 Jankovic a č. 949 Mikulášská Zahrada, nyní spojené č. 22 n. V 18. stol. Tomáš šlechtic z Puclacheru. — Č. 949 míval baron d' Udekem (u Schallera Dudekem), r. 1725 stavitel Fr. Kaňka. Byl to poslední dům v ulici již v zahradách před hradbami. Povstaly z dvou zahrad, které zdědila jednak po matce své Anně Kostřábové (koupena roku 1675 od Danielela Nathanila Kunštáta). — Č. 1398-20 Potencie Matheová roz. Kostřábová a prodala r. 1690 za 300 zl. přísedícímu soudu desíti soudců na Starém Městě Jeronymovi Gelastovi z Drastova a manž. Anežce

* K tomu dodávám, že dům v 17. stol. měli Daniel Bukovský, Daniel Kunštat s manželkou Lidmilou (pobořený za 70 zl. r. 1635), Kateřina Kunštátová roz. z Ostroměře, Jan Fr. Vrána z Libochovic r. 1674 za 330 zl.

Staro-nová synagoga a židovská radnice v Rabínské ulici.

Příl. 30.

Najmanové z Puchholcu. — Č. 947-18 a 16 n. u Slivků, dříve u Sklenářů. Dům ten v 17. stol. měl po Anně Zahradnici Jan Drobil a Matěj Hosa prodal jej roku 1693 Janu Adamu Voitovi za 310 zl. Potom v 18. stol. náležel Frant. Leiskovi, Karlovi Pelikánovi, Kateřině Bretschneiderové, Frant. Novákovi, Fr. Adlerovi a r. 1774 kamenoryjci Václ. Čersovskému. — Č. 946-14 a 12 n. Kolovratský dům šosovní, u Slachů. Ke konci 16. stol. měli dům Adam Horský, Pavel kočí (1572), Klobása kočí, Mikuláš kočí (r. 1590 za 150 kop č.), v 17. stol. Jan Lukšan z Luftnštejna, který jej prodal r. 1622 za 200 kop Mikuláši Myškovi. Potom měli jej Václav Vilím, Jan Ferd. a Jiří Vratislav, bratří Sluzští z Chlumu (po otci) a dali své švagrové Anně Dorotě Sluzské roz. z Briamontu (r. 1675), kteráž prodala jej r. 1682 za 1000 zl. Jaroslavovi Libštejnskému z Kolovrat, od kterého jej dědil Norbert z Kolovrat. Potom náležel Urbanu Slachovi a r. 1790 koupila jej Anna Kaplánková. — Č. 945-10 u Svitovských, Svitavských, u Svítků (dle Jana Svítka), Zelinků, Sedláčků, maj. Jarosl. Skřivana. Ke konci 17. stol. (tehdá říkalo se zde u Lízalů) náležel kapli sv. Lukáše v kostele sv. Jindřicha, později Jan Luk. Krocín z Drahobejle († 1704), po něm Ant. Sedláček. R. 1786 Magd. Šindelářová. — Č. 944-8 u Sedláčků, Slívských, Slívků, u Kmínských s deskou (věnovanou od Merkuru s Klubem obchodníkův a průmyslníků) Ant. Skřivana, jenž tu žil a působil r. 1818—1887. (Měl první u nás učeliště obchodní.) Dům nyní má Vlad. Skřivan. Ke konci 16. stol. náležel dům Matěji Boučkovi a říkalo se zde u Boučků, pak po Bartoloměji Kreilštofovi (r. 1602 za 300 kop m.) emigrantovi Janovi Kazkovi. Od obce koupil domek za 250 k. m. tesař Pavel Rek r. 1640. Pak náležel Anně Dohnálkové, Janu Volfovi, Josefu Slívskému, Ant. Sedláčkovi a jeho dědicům (r. 1765 Barb. Sedláčkové). — Č. 943-6 u Čermáků (dle Frant. Čermáka v 18. stol.), u Kmínských. V 18. stol. rodiny Poláků. — Č. 942-4 u Kotviců, Kutilů měl r. 1403 Vítek zahradník. Jméno štítovní pochází od Ondřeje Kotvice a Martina Kutila. V 18. stol. rodina Švejcarova. – O nárožním č. 941-2 viz str. 391. Zde ještě poznamenávám, že si jej koupil r. 1660 stavitel Karel Lurago »místo pusté, kde dům býval« a prodal roku 1668 Ondřeji de Quadri za 225 zl. Ke konci 16. stol. měl dům pověstný Joachym z Těchenic. Jméno dal domu majitel na počátku 18. stol. Jan Prokeš. Před ním dům měli Salomena a Karel Steindl, Václav Hackl a Matěj Novodvorský.

Na Rybníčku II., býv. Nová Štěpánská, ze Štěpánské do Tůní i kolem kostela sv. Štěpána. Bývaly tu vskutku rybníčky, po nichž slula též vesnička Rybník, Rybníček, která se uvádí již r. 993 jakožto zboží kláštera Břevnovského; majetek ten přešel pak na řád Něm. rytířů, od nichž jej koupila královna Konstancie r. 1235 a darovala špitálu Křižovnickému. Pozemky ty se táhly až k Poříčí.

Ještě za Karla IV. za hřbitovem u sv. Štěpána na vých. k hradbám byla zahrada s třemi rybníčky či haltéři; i říkalo se na Rybníčku též části nynější ul. Žitné. Bývalý dvůr s haltéři měl Mik. Prase; viz str. 151.; potom byl maj. Jiří Síně, pak střelec Šimon Vais, král Jiří r. 1462; i slula ještě r. 1503 zahradou královskou. Na bývalém hřbitově samém vznikla teprv roku 1844 tato ulice, když stržena byla zeď hřbitovní a odstraněna stará osmiboká kaple, jíž viděti na starých obrazech.* (Obraz okolí dle Sadelera jest na štítě kupeckém domu č. 526-13.)

V nové budově č. 1286-1 jest škola chlap. (říd. uč. Kar. Velkoborský) a škola dívčí (řed. Jos. Brož). Zde jest též soukromé dívčí gymnasium spolku Minervy, založené r. 1890 od slavné El. Krásnohorské; bylo to první dívčí gymnasium v říši. R. 1902 zemřel řed. gymnasia toho šk. rada básník Jiljí Jahn; po něm ústav spravuje šk. rada V. Ot. Slavík. První odtud doktorátu dosáhla Marie Barborová, dcera řed. dívčí šk. v Holešovicích, v červnu 1901.

Vedle ve zdi farní zahrady, jejíž část má najatu obchodní zahradník, stojí kaple sv. Longina** (viz obr. str. 925.), prastarý kostelík, od roku 1257 farní v bývalé

* Ještě na obrázku Kandlerově z r. 1835 viděti v l. zrušenou kapli Všech Svatých.
** Ostatky jeho z Říma přinesl r. 1410 probošt vyšehradský Václav z Buřenic. Kaple asi původně byla zasvěcena sv. Štěpánu. O ní viz Lehner, Dějiny umění 195; Ekert, Posvátná místa II. 491.

vesnici Rybníčku. Románská tato budova také druhdy se pokládala za chrámek pohanský pro neobyčejný tvar (viz Svátek, Legendy str. 73.); jest ze tří svatyněk toho slohu v Praze zachovaných nejmenší a snad i nejstarší (z 11. nebo 12. stol.). Zdivo jest z opukových malých kvádrů, klenba starobylá. V půlkruhové apsidě stojí zděný zbytek oltáře; osmistranná lucerna není původní, nýbrž ze 17. stol., kdy místo sloupků románských dány byly pilířky. Zachoval se tu omšelý náhrobek L. Fleišmana z Tumpachu ze 17. stol.

Portál byl dvakráte změněn, když kaple se prodlužovala; nynější pochází z r. 1845, když se přistavovala veliká kostnice, nyní odstraněná. Při změnách těch také apsida s jedné strany se přisekávala, s druhé zvětšovala, aby byla v ose dveří.

Když ve 14. stol. vystavěn byl chrám sv. Štěpána, kostelík starší pozbyl důležitosti a stal se kaplí; štěstí, že stál na hřbitově a nikomu nepřekážel. Zrušen byl r. 1784, a pak tu bylo skladiště. Při zakládání ulice (r. 1844 za faráře A. Laglera a kaplana spis. J. Vlčka) málem by byla bývala zničena; přimlouvala se za ni společnost musea, a Palacký napsal podání.

R. 1902 kaple se vřele ujali Herain a malíř Koubek, aby byla obnovena a přístupna jako sv. Kříž v Konviktské ul. Vskutku r. 1903 činí se přípravy k obnově staré památky dle návrhu arch. Wiehla; při bližším ohledávání nalezeny původní tvary.

Dále k vých. jsou prosté novější domy č. 1329-5, č. 1640-7, č. 1331-9, č. 1381-11 a nárožní č. 526-13 kupce A. Dřevy; za Schallera byl maj. »Wenzel Edler von Schutterstein«.

Naproti nízký domek č. 1286 stojí na místě, kde na bývalém hřbitově zdejším stávala ještě do r. 1844 kaple Všech Svatých, jmenovaná již r. 1406. Vedle ní pohřbíváni byli cizí poutníci do Prahy přišlí a zde zemřelí, i slula proto »poutničím pohřbem«. Zde také pohřben byl ve své hrobce Bartoloměj Rás či Ráz z Rothenfeldu (vl. Rasus, Holý); odtud říkali kaple Rásovská, dle lidu rasovská, jakoby pohodní sem na služby Boží byli chodili anebo zde bývali pochováváni. Zrušena byla r. 1784. Náhrobní kámen Rásův se znakem klády a 2 růží stojí u kostela sv. Štěpána.

Novější jsou též domy na straně jižní č. 1380-20, č. 1351-18, jež po smrti spis. Fr. Rutha koupila kongregace chudých sester Božské lásky, č. 1350-16, č. 1364-14 a v slepé uličce č. 1365-12. Při býv. hřbitově stojí č. 1428-8 maj. kostela; jest tu opatrovna a chudinské ředitelství.

Po schodech vejdeme na prostranství za kostelem se zvonicí z r. 1600, vedle níž stávala do r. 1844 ještě kaple Jerusalemská; o obou i o kostele viz Štěpán. ul. Měl by kolem kostela býti zřízen sad. Také č. 536-6 jest majetek kostela, část býv. školy (již r. 1404 scola in Rybniczka). Bydlí tu hud. skladatel K. Strnad, řed. kůru. R. 1613 za velikého moru vystavěn byl tento dům za lazaret; odtud nápis: Ista nova est aegris aedes exstructa levandis, excubias huic tu suffice Christe tuas. Na domě byly 3 štíty a obrazy allegorické (Temperantia, Pietas, Fortitudo a j.), které viděti bylo ještě kolem r. 1800, kdy tu bydlil učitel. Až století předešlé vkusnou budovu změnilo v prostý dům. Vyobrazení starší budovy viz Hálkovy Květy III. str. 124; tam se tvrdí, že ještě r. 1868 bylo ze starých fresek viděti postavu Spravedlnosti. V l. 1614, 1639, 1679 a 1680 bylo prý v domě plno nemocných.

Č. 1431-4 maj. zádušního fondu. Zde bývala zahrada, kde moruše pěstoval učitel Vavř. Amort, za něhož škola zdejší byla dle úřední zprávy vzornou; r. 1792, tedy rok před uvedením Fr. Pelcla na universitu, otevřel na škole štěpánské kurs jazyka českého.

Vedle hedvábnictví učil též pěstování lnu, konopí, barvení látek a j. (Viz Ottův Slov. Nauč. II. 188.) — Č. 535-2 jest starý dům, bývalá škola (ještě v 19. stol.) u sv. Štěpána, nově zřízená r. 1568 dle nápisu (u Schallera): Est reparata recens schola Musis ista canoris, ignea contigerat sol ubi signa librae. Bydlí tu řed. měšť. školy K. Steinich.

Kaple sv. Longina.

Rytířská ul. I., druhdy Vaječný trh, od Uhelného trhu k Ovocnému. Jest to část bývalého Nového či Svatováclavského tržiště, o němž viz str. 220. Abychom poznali, že zaslouží si nového jména, vzpomeňme na př. korunovace Karla IV. dne 2. září 1347. Po obřadu u sv. Víta král a všichni hosté (mezi nimi bylo deset vévodů a pět biskupů) sjeli s Hradčan sem na toto prostranné tehdy tržiště, kde ke královské hostině byla vystavěna dřevěná, ale krásná budova, vnitř i zevnitř potažená drahými sukny, hedvábím i zlatem protkanými. Králi i královně posluhovali při tabuli pánové zemští na vystrojených koních sedíce, každý dle povinnosti svého úřadu. Rytířské hry a různé radovánky obveselovaly hlučné shromáždění. — Dle knihy Prager Wegweiser r. 1817 bývaly tu turnaje ještě v 18. stol.

Starý ráz těchto míst se zachoval pouze u tří domů, jež udržela »podloubí«; byla tu loubí ode dávna i dále, plná krámcův a hluku a ruchu po celý den.

Posud sice jsou tu prodavačky všelikého zboží, ale není tu, jak bývalo, dokud tu ještě bylo podloubí; a již jen pořídku kdes uvidíme prodavačky vařených a pečených pochoutek nejchudšího lidu. Abychom si představili bývalý tu život, poslechněme na chvíli Tyla: »Okolo i vnitř podloubí panuje od ranních hodin veliký, hlučný život. Tu se smlouvá a prodává, volá, vadí a prosí — smíšenina nejrozmanitějších postav: vykrmená drůbežnice a hubené selky, řemeslnice v klobouku a ouřadnice v prostém čepečku, mladí hospodští a staří hospodáři, chátra obojího pohlaví, toulaví, prodavači a žebráci. To se míhá, dere a tlačí řadami rozestavených nůší, krosen a trakařů se živou i mrtvou drůbeží, s vejci, tvarohem a máslem. Zvláštní a stálé denní figury v tomto strakatém množství jsou tak nazvané pečenářky nebo polivkářky — ženy veliké důležitosti, neboť vedou péči o žaludek nejen všech prodavačů v tomto okolí, nýbrž poskytují také úlevu hladovým, jižto přicházejí z končin vzdálených. Avšak jméno pečenářky či po pražsku prátlářky (od Braten, pečeně) není pro tyto ženy dosti významné, úkolu jaksi důstojné — tím méně název polévkářky; žádné z nich nepodává úplného obrazu jejich živnosti. Ta tu má v ohromném, odrátovaném hrnci polévku s nudlemi, ta tam se pyšní pekáčem na tenko nakrájené vepřoviny, ob den má také zajíce nebo husu, jiná tu sedí s misou hrachu lojem maštěného a s kuthanem bramborů, jiná vykládá smažené nožičky, osrdí, odpadky rozličného masa s hnědozelenou omáčkou, jiná zve k ošatce vdolků s povidly a syrečkem; jinde v hrncích viděti jakousi temně zažloutlou tekutinu, kterou prodavačka na svou čest dobrým kafem nazývá a za dva krejcary nebo za groš nalévá do hrnéčků. Kdo se u těchto kuchyní na ulici ještě nezastavil, neví, jak člověk vypadá, když mu něco jak náleží chutná. — Tak bývalo tu ještě před 30—40 lety. Viz též Neruda, »Kuchyně na trhu«, Studie str. 173.

Na Vaječném trhu pod podloubím kdysi malý krámek měla paní Madlenka. Jednou od hokyně z Jílového koupila kuřata, a když je kuchala, našla v nich zlatý písek; prodala

jej známému zlatníkovi, a od té doby všechna kuřata kupovala od oné ženy z Jílového, dobře jí za ně platíc. Trvalo tak několik let a z paní Madlenky se stala bohatá majitelka domu; ale s bohatstvím jí přibývalo pýchy a lakoty. V domě jejím žebráček nedostal ani nejmenší almužny. Šla jednou po Kamenném mostě, a tam starý žebrák jí poprosil za boží almužničku. Zlá žena naň zle se osopila, a kmet jí prorokoval, že i ona k stáru bude žebračkou. »Já?« rozzuřila se nadutá paní, »jako tento prsten, jejž hodím do Vltavy, nikdy ke mně se nevrátí, tak není možno, aby pominulo mé bohatství.« Vskutku prsten svůj zlatý vrhla do řeky. Ale o nejbližších vánocích kuchařka její v koupené rybě vskutku nalezla zahozený prsten. Zbledla paní a hrozně se lekla, až i leknutím těžce onemocněla. Když povstala konečně, spatřila se v nemocnici; dům její vyhořel do základů, bohatá paní pozbyla všeho majetku. I vyplnila se předpověď žebrákova; stará Madlenka sedávala žebrajíc na mostě na témž místě, kde jednou nelítostně odbyla žebráka. —

Vedle nárožního domu u Perlové ul. č. 412-2 (viz str. 830.) začínají domy s podloubími, všecky mnohem delší než později za nimi vzniklé domy v Ovocné ul. — Č. 411-4 u Machtů (Mochtů), u P. Marie, r. 1416 u bab (ad vetulas), před 100 lety J. Baumgartnera, nyní Fr. Bambasa. Nejst. maj. r. 1404 Petr Drobnice, pak jeho vdova a druhý manžel její Štěpán z Dědic či od žlutého kola. R. 1424 od obce koupil Maněk švec »od bab«. V 16. stol. drželi dům Zárubové z Hustiřan, pak Štampachové ze Štampachu, r. 1611 jej koupil Abraham Engel (Anděl) z Engelsperku; byl od 20. února r. 1620 do 19. srpna r. 1622 ve vězení a pak pro víru odešel ze země, prodav dům »vedle domu Kryštofa Broka ležící v osadě sv. Martina u fortny« Vojtěchu Hadovi z Proseče za 2500 kop gr. č. Pak měl dům ten Václav Litoměřický z Jizbice, švakr dra Ondřeje Habervešla, jenž v domě tom slavil svatbu. Viz dále č. 402-24. Roku 1656 po sirotcích po Sam. Pruškovském z Pruškova byl maj. JUDr. Mat. Max. Macht.

Č. 410-6 bílý orel (u Vokřínů) v 15. stol. u mísy; měl dům ten r. 1406 opat Skalický, roku 1411 Zikmund z Jihlavy »judex carbonum« t. j. správce uhelného trhu, r. 1429 krejčí Tomáš Okřín. Při vzbouření obcí roku 1483 maj. domu toho konšel Jan Sulkovic šťastně utekl; ale dům mu zabaven. Za vzpoury roku 1618 dům měl Melichar Steinhart; zemřel a jmění jeho zabaveno. Dům potom r. 1622 byl prodán cís. perkmistrskému komorníku Kryštofu Hynku Brokovi za 400 kop gr. č. (Po Steinhartovi 3 vinice za Koňskou branou dostal cís. rychtář Fr. Osterštok z Astfeldu, vinici za Újezdskou branou Pavel Michna z Vacinova.) R. 1651 koupil sochař Jan Jiří Pendl či Pendel i Bendel s manželkou Alžbětou za 800 kop míš. od Adama Alberta z Telče, který jej vyženil s Alžbětou, vdovou po Bartoloměji Tlačíkovi z Malíkova a ten koupil r. 1628 od Abrahama Angela z Engelsperku za 1050 kop míš. Pendl, zhotovil sochu sv. Václava na sloupu u mostecké věže, sloup P. Marie na rynku, sochu sv. Václava na Václav. nám. (nyní na Vyšehradě), sochy na loggii u sv. Salvatora v Klementinu. Dřevořezba u sv. Víta za hlavním oltářem jest od jeho otce Jiřího Bendla. V 18. století měla dům rodina Prachnerova.

Č. 409-8 Plzeňský dům či u Plzeňské Matky Boží měl v 15. stol. Svach ze Slivence uhlíř (carbonator, Koler). Obec plzeňská koupila dům dne 31. června r. 1631 od dědice Otty Jeronyma Popa za 1100 kop míš. Kolem roku 1620 měl dům Jan Král. R. 1784 koupila Anna Leibeltová. — Vedle nový palác městské tržnice na místě 4 domů starých s podloubími:

Velice prostranný byl dům č. 408-10 tři zlaté koruny;* roku 1409 majitel Petr Kamenec z Landškrouna. V 16. stol. měli dům Jan Vilímovský z Háje a manželka Lidmila z Kekrlic, šmejdíř Gregor Fibík, Matyáš Najthart, Jan Šťastný střelec, v 17. stol. úředník při kanceláři říšské v latinské expedici Tomáš Oliver. R. 1771 zde se narodil vynálezce kamenotisku Alois Sennefelder; deska jeho a bronzový medaillon s domu nyní jsou v průjezdě tržnice. Sennefelder zemřel v Mnichově r. 1834. Roku 1790 koupil stavitel a rytec Filip Heger (Höger). Tehdy tu byly na prodej pohledy na Prahu od učitele kreslení Ludvíka Kohla. Po Filipu Högrovi dům dědil syn jeho Fr. Heger, jenž r. 1814 dům prodal J. Ed. Kamperovi. Viz Jansa-Herain 150.

---

* Všem domům na této straně se říkalo »za kotci postřihačskými« či proti kotcům, contra cotzones. Dům tento byl z největších na Starém městě.

Č. 407-12 býval dům u černého kohouta; r. 1404 maj. zlatník Nanek (Nanko), pak Mik. Maustitel. Po Janu Žákovi r. 1471 slul dům Žákovský, po němž prodán byl r. 1524 Janu Škarydkovi kameníku. Potom jej měli: Hanuš Habenštorf, Martin Maj, Jan z Dražice v 16. století, Anna Šreinerová z Dražice, krejčí Jakub Müller, zemský lékař Isaiáš Hon z Hohenšteina, Václav Alt, Martin Jaron z Rosenštejna s manželkou Annou Bossovou z Ernštejna, a Daniel Nydl v 17. století. Před domem tím měl malíř Škréta roku 1673 souboj v noci s nizozemským malířem Ondř. Oktav. Pierrem a zabiv jej se utekl do kláštera na Zderaze. Strop z domu toho i znak domovní spatříš v městském museu.

Zde ke konci 18. století* bydlil bohatý pán, o němž říkali, že jest kouzelník a jednou že si jej odnese ďábel. A ob čas bývalo viděti vyzáblého pána v černém oděvu přicházeti návštěvou k bohatému panu domácímu. Jednou mu se ztratilo stříbrné nádobí, a nebylo ani stopy po zloději; že však bývalo vše dobře zavřeno, soudilo se, že jest to zloděj domácí.

Tajemný navštěvovatel domu poradil, jak zloděje vypátrati. Bylo v pátek večer, když sezváni byli všichni obyvatelé domu k domácímu pánovi. V pokoji stál stůl přikrytý černým suknem a uprostřed na stole ležel černý kohout. Neznámý pravil, že zloděje vypátrá; každý že musí po řadě přistoupiti ke stolu a pohladiti kohouta, jenž zloděje prozradí, jak se ho dotkne pachatel.

Když pak všichni obešli stůl a kohouta pohladili, přikázáno, aby pozdvihli ruce proti světlu. Jak to učinili, zahřměl pán na mladého sluhu: »Ty jsi stříbro ukradl.« Ohromený sluha ihned se přiznal.

Kohout totiž byl posypán sazemi. Nevinní směle jej pohladili a měli proto ruce černé, vinník však bál se sáhnouti na kohouta a byl vyzrazen rukou neočerněnou. — Onen pán, jenž navštěvoval bohatého domácího, byl kouzelník zvaný Filadelfia. A na dům pak dán za znak černý kohout.

C. 406-14 býv. dům u Harantů, u sv. Šebestiana, u Prunarů, r. 1452 dle obrazu na domě u beránka. Nejst. maj. Mikšík písař desk zemských, r. 1404 Václav Motyka, později Mik. Maustitel. Pak měl jej r. 1539 Jindřich Fikar z Vratu trhem od Václava Lojetského z Liběchova a manž. Kateřiny z Písnice. (Viz Jansa-Herain-Teige 201.), po něm roku 1539 Prunarové; Kateřina Kutnauerová ze Sonnešteina, roz. Zakostelská z Bilejova, vdova po Janu Kutnaurovi (oběšeném r. 1621 z okna radnice) potom opět provdaná za Jana Nath. Vodňanského z Urašova, odcházejíc pro víru s dětmi, jichž vydati nechtěla, pozbyla tohoto domu, který zdědila po synu svém z prvního manželství Jeron. Prunarovi. Vodňanská po Janu Jeronymu Prunarovi jej prodala roku 1627 Diviši Kocovi z Dobrše, Dům ten po vpádu francouzském zpustošený r. 1761 prodal řád Milosrd. bratří. R. 1780 koupil jej Fr. Plave.

Č. 405-16 již v 15. stol. u zlaté hvězdy, někdy i stříbrné. R. 1357 maj. Meinhard či Menhart Vigolais (Figolais), pak Heine Stach, Bernard, syn Seidlův z Písku, r. 1427 Blažek Bohatý z Litomyšle, r. 1433 Martin Lichucevský. R. 1483 konšel Tomášek od zlaté hvězdy se posmíval podobojím, a potom brzy umřel, což vykládali za trest od Boha. Pak byli maj. Šorfové ze Styřína, z kteréhožto rodu Mandalena přinesla jej věnem primatoru Pavlu Žipanskému z Dražice. Asi r. 1570 od ní, když ovdověla, koupil jej Jan Kapr z Kapršteina, perkmistr hor viničných, s manž. svou Mandalenou z Vlkanova; když však neplatil,** dům r. 1604 byl prodán Eust. Betenglovi (Wettenglovi) z Neyenperka. (Viz Jansa-Herain 149.) Kryštof Betengl odsouzen byl r. 1623 všeho jmění; bylo to panství Rychnov a Borohrádek, jež koupil Vincenc Muschinger z Gumpendorfu a na Rožmberce, i zde tři domy: jeden nárožní nad Můstkem po pravé ruce, druhý nově vystavěný a třetí tento u zlaté hvězdy, jež byly postoupeny témuž Muschingrovi, ale pak r. 1626 prodány Betenglovu bratru Janovi na srážku jeho polovice ze statkův otcovských jemu náležející. Byl cís. rytmistr a dům r. 1628 prodal Jostovi z Bryslu (Brusselu), dvorskému klenotníku. Po něm r. 1621 dům dostal zeť jeho Just Gebhart, cís. rada; jeho druhá manželka Isabela

---

* Od r. 1774 byl maj. Ign. Habel.

** Mezi tím dům náležel i obci, která r. 1599 koupila dům Hvězdovský či u hvězdy, aby šenk v domě tom neškodil jejich šenku v rychtě. — Znak Betenglů viz Ottův Sl. N. III. 902.

Helena r. 1662 dům prodala JUDru Janu Ign. Claudiovi, cís. appell. radovi. Syn jeho a Anny Polyxeny Strníštkové ze Lvové brány František r. 1703 dům prodal Norbertu Fr. Thererovi z Thürheimu. R. 1792 tento dům pravovárečný koupil Leop. Seelinger. Znamení domovní staré budovy jest v městsk. museu. V domě tom, kde byl veliký sál, r. 1749 se produkoval Ardacz z Jerusalema, okazuje jakýsi automat »čínský«, »jenž na veškeré otázky a řeči odpověď případnou« dávati uměl. Hrnuli se tam mladí staří; když hraběnka jakási, které prorokoval, že manžel se jí vrátí z vojny zdráv, tázala se, zdali prorokuje z moci Boží nebo pomocí ďábelskou, dům se otřásl silnou ranou a prorok zmizel. (Weyrother I. 104.)

Na místě domů č. 8-14 n. nyní stojí moderní tržnice, vystavěná r. 1893—1896 dle plánů prof. Jindř. Fialky nákladem 500.000 zl. V průjezdě jest deska pamětní o domě, deska Sennefeldrova ze staršího domu č. 408; malby jsou od Bartoňka. V prvním až čtvrtém poschodí umístěny byly: v I. posch. berní úřad pro Nové Město a Vyšehrad, protokol a spisovna referátu berního; v II. posch. berní referát V. (rada Fr. Kubín), v III. posch. referát městských elektr. podniků (XV.) řízený mag. sekr. Ant. Vodičkou; v IV. posch. referát berní V.b (rada Václav Prusík) a výpravna téhož referátu. Kromě toho jsou zde úřadovny správy tržnice (Vojt. Kuthan) a výzkumná stanice pro zkoušení vod a potravin.

Při Můstku stojí rozsáhlý dům č. 404-18 stará rychta, maj. obce. Dům druhdy ozdobný míval sgraffita (prý boj křesťanů s pohany za Drahomíry), které při obnově domu r. 1782 byly zabíleny. Také míval věž při ulici k Mostku vysokou a širokou* ještě za Schallera. Ve sklepích dle zprávy z r. 1817 byly železné kruhy i řetězy a klády z bývalého zdejšího vězení. U vchodu býval nápis Senatus Populusque Urbis Veteropragensis has aedes posteritati renovat. 1588. V 14. stol. dům tu měl rychtář staroměstský Bořuta (Bořita) syn Děpoltův; držel také Chvaly a byl přítelem arcib. Jana Očka, r. 1360 Dětřich biskup Mindenský koupil jej bratru svému a říkali »dům Mindenský«; Dětřich založil klášter ve Skalici a v Kouřimi a byl rádcem Karla IV. Již r. 1404 sluje domus iudicis, dům rychtářův. Ale brzy potom dům sluje starou rychtou (antiquum judicium), že již zde se neúřadovalo, a také šatlava zdejší r. 1452 sluje starou. R. 1490 obec dům prodala Janu Knajslíkovi ze Světic, od něhož jej po roce koupil Jan Smíšek z Vrchovišť; však roku 1494 zase obec jej koupila. R. 1547 i rychta od krále městu byla zabavena, ale vrácena mu r. 1562. R. 1558 rychta byla přestavěna a při ní zbudována vysoká věž, kde bývalo vězení. Tak jako obecní dům u Šteiniců na Malé Straně, pronajímána bývala i rychta. Příklad toho jest smlouva pachtovní na 4 leta s Václavem Šťastným Višnoberským z r. 1689 (ruk. arch. m. 2148 fol. 240), kde obec »všechny pokoje, komory, krámy a sklepy, jak suché, tak podzemní (vyjímajíce toliko podzemní sklepy pro vína z vinic obecních a špejchary pro sypání potřebného obilí), neméně všechen užitek ze skládání pláten, jenž posavádc k ruce obce se vybíral, též ze všech krámův, míst a stolic při a okolo rychty ležících, a to jak v čas jarmarku, tak i kromě jarmarkův, k tomu taky šenk vín všelijakých, jako i rozdílného (mimo hořkého) piva« pronajala za roční nájem 1800 zl. Při tom vymíněno v § 11.: »Co se komediantův, fechtýřův a jiných divadel dotýče, ty se, jako kdy prve, v rychtě provozovati, užitky však odtud pocházející do polovice k dobrému obce a druhá polovice nájemníku náležeti má.« Neboť koncem 17. stol. bývala tu představení kočujících společností divadelních; r. 1715 principál Zelvas měl tu společnost provazolezcův a gymnastiků. Roku 1848 byla tu účtárna královských měst. Později tu míval místnosti Hlahol; nyní jest tu vrchní ředitelství

* Viz též str. 753.

ústavu chudinského a městský ústav pro bezplatné prostředkování práce (oddělení ženské), referát humanitní a berní úřad pro Staré Město, Malou Stranu, Hradčany a Josefov.

Od 16. stol. byla rychta výsadním místem pro prodej plátna a vín přespolních. K prvému obchodu vztahuje se následující dosud nevydaná instrukce pro měřiče plátna z r. 1588, která však v podstatě obsahuje zvyklosti starší. Zde se mezi jiným praví: Povinnost pak měřiče tato jest, aby tu při rychtě býval a na to pozor měl, kdyby kteří kupci nebo kdokoli z obchodníkův, kteří s plátny, nitmi a podobnými obchody vedou, do měst Pražských přijeli, předně aby se v Ungeltě a v Tejně zachovali a což tak koliv vezou, jednomu každému věc obzvláštně k vyclení opověděli a potom ihned do rychty, místa vejsadního, vésti dali a nikdež jinde, v žádném městě Pražském, po domích, hospodách neskládali ani prodávali, kromě v tom místě od starodávna vyměřeném. Cokoliv od plátna, nití, příze, roušek do rychty se přiveze, to vše měřič ohledati a do pořádných register zejména, jak mnoho a od koho co přivezeno bylo, má poznamenati. Povinen jest od vozů a od balíků, truhel a míst co vybral, každého týhodne v středu v úřadě šestipanském oznamovati. Měření pláten, buď při jarmarce nebo po jarmarce, žádnej jinej kromě měřiče měřiti nemá. Než co se dotýče při jarmarce, ti kteříž lidem ku potřebám jich na loket plátna prodávají, ti opověďouce se měřiči, co plátna mají, mohou sami prodávaje odměřovati. Co se dotýče těch lidí, kteří sem k prodaji plátna při jarmarcích vezou, těm všem po pořádku, jakž kdo prve přijede, místa předně na velkém mazhause třemi řady a nic více, potom na pavlačích, kdež může, komu se místo obrátí. Kteří by pak nemohli již nahoře míst míti, těm na dvoře vykazovati, žádnému většího, než toliko tří loket z délí, místa dávati nemá, tak, aby všickni přespolní poděliti o místa v celosti se mohli. Jakož jest také ten veliký nezpůsob byl, že mnozí z měst Pražských handlíři a handlířky s plátny k prodaji místa svévolně sobě opanovali a tu v rychtě prodávali, překážku činíce přespolním, toho měřič hájiti a odpustiti nemá. Nebo pro domácí to místo k prodaji pláten — vysazeno není, než pro samé přespolní, aby fedruňk a pohodlí v ochraně mohli měti a statky svými tu bezpečni byli. Chce-li pak který handlíř domácí při jarmarcích toho co prodávati, může jinde, buď v kotcích, nebo v tarmarce (t. j. před kostelem sv. Havla), buďto na trhu před rychtou prodávati. Židům všem, domácím i přespolním, rychta k prodávání těch všech věcí se zapovídá. — Když se plátna měří, z jedné kopy loket do Ungeltu J. M. C. po jednom groši míš. vybírati se má a z jedné kopy roušek též po jednom gr., z jedné kopy štuk příze po 12 gr., z jedné kopy štuk nití Libštátských 12 grošů.

Zřízení sklepu obecního pro přespolní vína povolil obci Ferdinand I. dne 22. září r. 1562. Tento sklad obec pronajímala. Tak r. 1614 vyznala obec smluvní cedulí řezanou »že jsme vedle privilejí a obdarování, abychom vína hostinská v cizích zemích vzrostlá, totižto uherská, rejnská, moravská, rakouská i jiná všelijaká, jak pro dvořany J. Mti C., tak pro přespolní i z jiných zemí legáty, též nemocné obzvláštně zde v Star. M. Pr. vždyckni přes celý roky, tu kdež by se nám nejlépeji vidělo sklep náš obecní míti, aneb se o to s některými osobami k užitku obecnímu urovnati a víny dobrými opatřovati mohli. Vedle čehož jistým osobám takový šenk obecní vín na jistý způsob v rychtě staré, jakožto v domě obecním a v místě vejsadním«, pronajat jest byl Janu st. Petráčkovi z Vokounštejna na tři leta a to obec s Petráčkem společně, na rovný náklad, škodu i zisk. Za inspektory jmenováni Melichar Haldius z Najenperka, Symeon Humberk z Humberku, kancléř starom. a Lorenc Štark, kteří měli se vypraviti na skupování vín neb za sebe faktora vyslati, »aby víny hodnými a což může býti nejlepšími ku poctivosti a pochvale města tohoto zásobení se stalo a ta, jakž sama od sebe vzrostla, budou ve své váze bez směšování a jiných všech nezpůsobův s náležitým ošetřováním k nim dohlídati, zůstávati. Nicméně co by kdy vín k obecnímu šenku uvezeno bylo, prvé nežli by do sklepu spuštěny byly, osobám výš jmenovaným o tom v známost se uvedlo, kteříž je znumerovali a přísežnému měřiči po vydání každé numery, co která nádoba míry drží aneb odtud droždí odejde a na dolívku ujde, kdyžkoliv příležitost káže, zvizírovati a potom vyměřiti společně nařídí. Při tom i to se vymiňuje, že on Jan Petráček nadepsaným způsobem k ruce společné a nerozdílné zisku i ztráty, pro užitek rozšířenější obce bude moci v domě svém vlastním, kdež bydlí, nápodobně jako i v rychtě dáti šenkovati.« (Ruk. arch. m. č. 326 f. 105.)

Sem do hostince v mladších letech denně večer chodíval spisovatel Jan Hýbl (1786—1834). Zde se scházíval se sousedy a literáty, herci a hudebníky divadelními, se studenty, jakož i s venkovany, hlavně pláteníky z Litomyšle, Skutče, Hlinska a odjinud, kteří majíce sklady v tom domě, u večer přicházeli do hostince a zde s Hýblem a jeho druhy se vyráželi a na domluvy jeho knihy české a časopisy kupovali a je domů přiváželi. Docházející do tohoto hostince studenty Hýbl vyzýval zvláště k tomu, aby o prázdninách na venku hráli české divadlo. (Viz Rybička, Přední křisitelé str. 249. a Osvěta 1875 str. 659. Sr. Jirásek, F. L. Věk.

Při rychtě vhodno stručně se zmíniti o bývalém zřízení městském. Když po r. 1230 vzniklo královské město (nyn. Staré město), vyloučeno bylo z moci úřadů hradských, a zde byl královský rychtář (Richter, judex); měl na rok nebo na déle* pronajatu městskou rychtu a konal moc soudní, trestní i civilní; pokuty soudní byly jeho příjmem, ale též podíl měli přísežní a něco bylo obci na opravu zdí, cest a p. Bylo-li více práce, páni i společně jedli, a nějaký čas i šatili se na obecní peníz. (Tomek II. 285.) Měšťané spolupůsobili na soudě městském skrze své volené přísežné (jurati, Geschworene) či konšely (consules), zvané i kmety městskými (scabini, Schepfen, Scheffen), kteří tvořili radu (consilium) rychtáře a obce. Ve věcech důležitých bráni k poradě i starší obce t. j. vážení měšťané letití (cives seniores, majores, potiores), později i někdy obec veliká (magna et plena communitas) t. j. všichni měšťané. S měšťany staroměstskými pak spojili se též měšťané z ulice německé (Poříčí) a přibyli k nim noví měšťané po založení nového města u sv. Havla; ale židovská obec, šlechta a duchovenstvo neřídili se právem městským, majíce práva postranní.

Rychtář do válek husitských byl úředníkem královským, ale býval jím za roční nájem obyčejně některý bohatý měšťan, jako i úřady král. podkomořího, hofrychtéře a mincmistra často měli zámožní měšťané staroměstští. Konšely zprvu sázeli král. podkomoří, až od r. 1331 král sám, což se dálo obyčejně po návrhu konšelův odstupujících,** kteří dle ustanovení Václava IV. z r. 1413 králi navrhovali 50 osob, z nichž on vybral 18 za konšely (9 Čechů, 9 Němců). Prvních 12 konšelů se střídalo po 4 nedělích v předsednictví či úřadě purkmistra. Kdo byl od krále jmenován prvním konšelem, předsedal první 4 neděle a slul primatorem; na něho přišlo purkmistrovství za rok dvakrát.

Po válce husitské samospráva obecní více rozkvetla; dle privilegia od krále Zikmunda r. 1435 podkomořím mohl býti jen měšťan staroměstský, výsadou krále Albrechta r. 1437 obec dostala právo voliti si rychtáře,*** a potvrzením krále Vladislava r. 1472 i volba krále měla se díti v jejich městě. Již před tím r. 1454 král rychtu dědičně daroval svému komorníku Janu z Roupova; měšťané nechtějíce upadnouti v závislost od šlechtice, rychle způsobili, že ji koupil Přech z Budkovic a od něho pak r. 1456 obec. Rychtář městský stal se úředníkem, jenž podřízen byl konšelům; a ti od r. 1514 za nepřítomnosti královy voleni byli od obcí samých.

* R. 1436 sťat byl Jan Mouček, že si od krále Albrechta vyprosil rychtu dědičně; viz str. 464.

** Sebe sice navrhnouti nesměli, ale přece konšelství se střídalo v skrovném počtu několika předních rodin.

*** Čti zvláště Winter, Kult. obraz II. kap. 1. Rychtář městský a jeho pomocníci. Lidé zlí rychtářovi, svému největšímu nepříteli, říkali pastucha, biřice jeho zvali skokany, místo šatlava říkali tyka, místo kapsa důl, měšci říkali klika, zlatým penězům lišky, drobným prachy a j. Viz tamtéž str. 143. O zlých rychtářích tamtéž 53.

R. 1547 po přemožení stavovského odporu Ferdinand I. zřídil ve městě zase úředníky královské, rychtáře a hejtmany,* a z nálezů soudů městských zřízeno odvolání k appellacím na hradě. (S dovolením královým r. 1549 v rychtě byl zřízen šenk cizího vína;** radní jeden s inspektory kupovali víno, šenkýř byl přísežný, po půl letě se dělaly účty. V rychtě také byly sklady pláten, a vybíral se tu poplatek městu i králi; kdo přivezl plátno do Prahy, ohlásil se v Ungeltě a hned pak jel sem do rychty, kde úřadoval »měřič«. Týdně jednou měřič odváděl vybrané peníze na radnici. R. 1784 vynášelo skladné v rychtě ročně 2425 zl.) Od doby pobělohorské samospráva ještě více poklesla, až za Marie Terezie stát úplně rozhodoval nejen v soudnictví a veřejné správě, nýbrž i ve věcech hospodářství obecního. Od 1. ledna 1784 zrušeny byly úřady rychtářů městských i jiných úřadů městských úplně. Dekretem ze 12. února 1784 čtyři města pražská spojena jsou v jednu obec; o zřízení »hlavního města Prahy« potomním viz Čelakovský, Privilegia CVI. n.

Od Můstku k Havířské ul. říkali na Freimartě (viz str. 809.) i husí trh; stávaly tu vozy s husami. O druhém nároží č. 383-20 viz str. 754. Rozsáhlejší jest č. 403 22 modrý sloup, druhdy Domažlický, na zámku, nyní dům Raudnitzův s věží širokou, pětipatrovou; poschodí 3—5 nejsou obydlena a přístupna jen z půdy domu. Vzadu do ul. Provaznické býval pivovar. Bývaly tu dva domy, z nichž jeden slul u tašek; měl jej od r. 1526 mistr Jeronym Hrobčický z Hrobčice a jeho potomci do konce 17. stol. Druhý měl r. 1364 Mikuláš od věže, pak Petr či Pešlín z Domažlic (de Thaus, de Tusta), Mik. Kraft, r. 1404 Albert Praun, Beneš z Dlaženého. Roku 1409 bakalář Henzlín Gundacker zabil jakéhosi jinocha a hlavu jeho si choval v nádobě, jež tu byla nalezena; po 4 dnech byl sťat. Po maj. r. 1424 Jírovi Domažlickém dům tento druhý slul Domažlický. Dcera Jírova Marketa přinesla jej věnem Janovi od tří studnic (č. p. 27-I.) r. 1447 a od něho koupil r. 1448 sládek Hanušek za 120 kop. Potom měl jej r. 1495 Jan Nastojte a pláteník Kliment (1509), Štěpán Fukáček, Jiří strunař, syn jeho Jan Had a dcera téhož Anna (1543). Od dědiců Víta Hada koupil dům r. 1567 Kilian Štan, načež jej dědil syn jeho Jiří a jeho vdova Alžběta z Hornosína (1595). Sňatkem nabyl domu »u Kiliánů« Ladislav Stehlík z Čenkova, dědila dcera Marta a prodala r. 1652 Jiřímu Vojt. Jemnickému za 1600 zl. R. 1791 zdědil MDr. Linh. Verbeeck du Chateau.

Č. 402-24 má na sobě znakem zlaté kolo; táhne se jako násl. až do ul. Provaznické; již r. 1429 sluje u zlatého kola, r. 1517 u půlkola. R. 1364 maj. Petr z Domažlic, pak Markvard z Třeboně, r. 1406 Jakub Hradecký, Ješek z Kyj, r. 1410 Mikuláš herynkář, pak jeho syn Frána téhož obchodu R. 1480 Martin od zlatého kola, perkmistr a horlivý přívrženec utrakvistů, byl s jinými zrádně jat v Kutné Hoře, vězněn na Křivoklátě a pak vypověděn; ale později se vrátil a byl r. 1484 i později konšelem. Na poč. 16. stol. počali zde říkati »u Moravů« dle Viktorina Moravy, jemuž jmenovaný Martin, bratr jeho, dům odkázal. Potom měla krátký čas dům obec Písecká (do r. 1529), pak Jiří Bílek Morava. Jeho vdova Anna poručila dům r. 1572 zeti svému Pavlovi Žlutickému z Třebokova a manž. Evě. Roku 1591 vyženil dům Albrecht Habervešl; zde se mu narodil syn Bedřich lékař Zimního krále dr. Ondřej Haberwäschl (viz str. 162.), spisovatel knihy »Bellum Bohemicum«. Od r. 1614 měl za manželku Majdalenu dceru pana Matěje Skály ze Zhoře, rychtáře ve Vodňanech. Po Albrechtovi dědila dům dcera jeho Anna, manželka Pavla Ronnbergera, když však ostatních dědiců nevyplatila, uvázali se tito roku 1670 v dům, náležející tehda Anninë dceři Lidmile, manž. Bernarda Lebedy, a prodali jej ještě téhož roku Martinovi Weckerovi za 2125 zl. Roku 1789 koupil železník Jos. Wimmer, otec známého Wimmra

* Hejtman městský vykonával jménem panovníkovým policejní moc ve městě, byl tedy představeným rychtáře a v radě držel první místo, když se jednalo o věci obecní, nikoli soudní. Čelakovský, Privilegia XXXIV.

** Když obci r. 1620 byly zabaveny statky, byla mezi nimi i Rychta Stará, »v níž prodej vína byl velmi skrovný, poněvadž obyvatelstvo velikým vydáním na vojsko a pádem (kaladou) mince neměli peněz«. Bílek 948.

(viz str. 190.); dům posud jest majetkem této rodiny, ale není již hotelem, jako byl v 18. století.

Č. 401-26 u tobolky, roku 1460 u tašek, i u tašků, majetek svob. pí. Kocové z Dobrče. V 14. stol. měli mlynáři (jeden slul Vavřík), r. 1410 soukeník Jiří ze sv. Víta, r. 1433 ingrosátor kanceláře obecní Václav z Loun, jemuž obec darovala místo za domem u příkopu městského. R. 1526 maj. mistr Jeronym Hrobčický z Hrobčic, který odkázal jej Jindřichovi Petrovi (r. 1567). R. 1613 dědil vnuk Jeronymův (syn Havla Hr. z Hr.) Ladislav Hrobčický z Hrobčic na Petrovicích a Bilenicích, kterému byl r. 1621 zabaven, ale r. 1628 zanechán byl Oldř. Hrobčickému, jako nejstaršímu vnuku Jeronyma Hrobčického, proti zaplacení třetiny summy odhadní do král. komory. (Bílek 187.) Poslední toho rodu Jan Jachym byl kanovníkem u sv. Víta († 1778.) R. 1673 obdržela část domu Zuzana prv Hrobčická, potom Běšínová. R. 1749 prodal dům zděděný po matce hr. Marii Rebece z Kokořova, před tím z Ugarte, roz. z Bubna, hr. Jan Ondřej z Ugarte hr. Janu ze Šternberka za 11.400 zl. Roku 1781 od hraběte Jana ze Šternberka koupil městský radní Frant. Fischer, jenž paměti zasluhuje, protože zachránil orloj staroměstský, když již měl býti prodán za staré železo.

Č. 400-28 Zdekaurův dům u zlatého okouna, r. 1419 u černého orla. R. 1360 maj. Fr. Roll, pak Rich. Grabner, Henslín Harrer, r. 1405 Jan lékař králův, r. 1412 Petr Duršmíd, r. 1424 Vavř. Hřebík. V 16. stol. náležel obci Domažlické a potom Arklebovi z Kúnovic a synu jeho Jetřichovi, který dům postoupil Jiříkovi Zeysenekerovi z Tarnovic a tento prodal r. 1610 za 1250 kop Janu Kryštofovi Krocínovi z Drahobejle a manželce Lidmile z Palatinu, který zase prodal r. 1616 Janu Petráčkovi z Vokounštejna. R. 1789 Jan Reyen železník koupil a přistavěl poschodí.

Č. 399-30 má na sobě stříbrnou růži, hodně již opadalou; sluje u stříbrné růže již r. 1486. R. 1358 dům koupila Dorota, vdova po Štěpánu Pušovi, majiteli Počernic. R. 1407 Jak. Řehořův sladovník. R. 1433 Petřík z Litomyšle, od jeho vdovy dům ten »ad Dorotheam« koupil r. 1434 Vavř. Honěk; byla tu vymalována sv. Dorota. Honěk vyměnil dům r. 1437 za dvůr v Šešovicích se Zikmundem Bradatým a ten r. 1445 dům prodal V. Piknůskovi za 48 kop i synu jeho Martinovi (r. 1447), který postoupil jej bratru Janovi (r. 1448); jeho vdova zase r. 1451 Jakubovi, synu Kunše Majera. Pak měli dům: Václav Zelený (r. 1465), Augustín z Kolína (r. 1472), soukeník Martin Veliký a pláteník Jan Stříbrný (r. 1481). Tehda říkalo se zde u stříbrné růže. R. 1490 Kateř. z Okoře, zeť její Mik. Střela z Rokyc (r. 1490), Jan Knajslík ze Světic (r. 1492), r. 1494 jej koupili Jíra farář týnský, mistr Jakub Pacovský, Pavel z Žatce, správce kaple Betlemské, a Václav Koranda ze sbírek, z nichž před tím koupili dům č. 548 na Starom. nám. pro biskupa Augustina Sanktuarijského. Roku 1505 Jan Vlčíhrdlo ze Všehrd, r. 1506 Jan z Kunwaldu, roku 1508 Havel z Litomyšle (za 150 kop), Anna z Geblic vdaná za Dr. Bernarda z Koštic, syna Havlova z Litomyšle, a po druhé za Jiříka Haniše, Jan Klán, který kšaftoval roku 1582, Mikuláš Streit. V 17. stol. měl dům Jan Vodňanský z Urašova, syn Nathanaela Vodňanského, popraveného r. 1621; odstěhoval se pro víru. Dům přiřčen byl dle kšaftu Zuzany Streitové dceři její Anně Vodňanské. Do domu tohoto pro zadržalé daně uvedena byla obec, kteráž jej r. 1638 postoupila k užívání Janu st. Petráčkovi. R. 1693 prodala pak Alžběta Lidmila Kirchmajerová, roz. Petráčková z Vokounštejna dům pustý radovi nad počty při buchhalterii německé expedice komory české Frant. Stan. Šmídovi a manž. Kateřině Lidmile roz. Weckerové z Najdenštejna za 1400 zl. R. 1792 koupil Frant. Vobrodanský.

O nárožním č. 398-32 u havíře viz str. 229. Po záp. straně od Uhelného trhu jsou domy v Kotcích (býv. Větších Kotcích): č. 528-1 na místě býv. kotce u ruky, r. 1406 maj. krejčího Vavř. Kropáče, pak postřihače Bartoše, r. 1436 Jana Bruncvíka. R. 1781 za 1400 zl. koupil Fr. Kouba. — Podobně v ostatních zde byli postřihači.

Č. 529-3 psáno omylem u býv. brány Zderazské, kterýžto název nenáleží sem; bylť to číslo původně na Stěpánském náměstí (viz str. 561.) u bývalé Zderazské brány, zbořené roku 1794. — Dozadu couvá dům č. 530-5 bílý orel i č. 531-7 »Driancourt de Paris«.

Č. 532 (533)-9 vzniklo po roce 1795, když stržena byla střecha z kotcův; ještě novějšího původu jest č. 1023-11. — Č. 534 (968)-13 zdědil r. 1771 Jan Winter, »Cikori-

kaffeefabrikant«, a r. 1787 zcela přestavěl. — Ostatní domy č. 535-15, č. 967-17, č. 966-19, č. 965-21, č. 964-23, č. 963-25 ničím nevynikají a nemají názvů; č. 962-27 sluje dva červení lvové.

Na místě Kotců menších (viz str. 603. a obr. str. 605.) t. j. č. 536 býv. divadla, č. 537 a 538 u bílé holubice stojí palácová budova městské spořitelny č. 536-29. (Viz publikaci nákladem spořitelny vydanou.) Vystavěna jest dle plánů A. Wiehla a Osv. Polívky roku 1892 a n. nákladem asi 1,200.000 korun. Ozdobou zevnějšku jsou allegorické sochy: Spořivost (St. Sucharda), Pilnost (Fr. Stránský), Průmysl (Fr. Hošek), Zámožnost (G. Zoula dle náčrtku J. Růžičky), Opatrnost (Fr. Hergesell), Umírněnost (A. Procházka), Hospodářství (B. Seeling), Orba a 8 medaillonů. Cípové figurální náplně prvního patra i svorníky v přízemí jsou od Boh. Schnircha. Uvnitř klenby druhého vestibulu mají štukové ozdoby figurální od C. Kloučka. V lunetách dvorany jsou obrazy od Jar. Věšína dle náčrtků Mik. Aleše a ornamentální dekorace od Fr. Hergesella, Ant. Poppa, Ant. Procházky a C. Kloučka. Stropy u pokladen maloval F. Frölich; skleněný strop má malby od K. Krügra. V zasedací síni veliký obraz od Fr. Ženíška.

Rybná ul. I. (dříve Řeznická ul.), z Králodvorské přes Jakubskou, Benediktskou, Masnou a Dlouhou do Haštalské; v této části poslední (druhdy Malé Haštalské) náleží do assanace a bude rozšířena na 15 *m*. — Zde druhdy se prodávaly ryby, jichž požívali hojněji než nyní pro láci a že bylo více postních dní; r. 1512 přiváželo se na trh 20—30 vozů ryb.

V nejstarší době čerstvé ryby se prodávaly pouze na rynku a v části s. v. před Šmerhovem; dohled měl zprvu úředník královský, pak rychtář městský, potom zvláštní porybný, jenž měl boudu na náměstí, zbořenou r. 1510, když úřad porybný byl dán do rozšířené radnice. Roku 1504 Vladislav II. dal svému porybnému Janu Chábovi moc, »aby on takové všecky, kteříž by koli proti právu, řádu a obyčeji starodávnímu jinde nežli v Starém městě na rynku, jakož od starodávna bývalo, ryby prodávali, aby je trestati mohl«. Ale r. 1532 Ferdinand I. si vypůjčil od obce 2000 kop gr. č. a za to jim zastavil dva díly svého důchodu z porybného a opět zakázal jinde ryby prodávati než v Starém městě pražském. Tak i r. 1593 Rudolf II. staroměstským dovolil pobrati vše, kdyby našli prodej ryb v ostatních městech. Příjem z cla porybného byl značný; roku 1554 vyneslo 1251 kop. Viz Teige-Herain, Starom. rynk str. 16., 210—214., Winter, Kult. obraz I. 594, 710., II. 420 n.

Že na Novém městě na nyn. Karlově nám. byl prodej ryb slaných, tam jsme slyšeli, i že ryb živých prodávati nesměli; privilegium Starého města v té příčině bylo obnoveno ještě roku 1632 a později. Roku 1747 přistihl porybný staroměstský prodavačky na rynku malostranském, když prodávaly veliké kapry; malostranští se hájili, že od nepamětných dob u nich se smějí prodávati menší ryby »vobloučata nebo štíhlata«, a že našly-li se veliké ryby u někoho, tedy je možné, že úřad porybný sám prodavačům takové ryby podstrčil a jako kočka myším špek do pasti dal, aby mohl pak »actum turbationis exercírovati«. Ale místodržitelství pak zapovědělo prodej na Malé Straně. (Čelakovský, Privilegia XLVI.)

Kdežto na Starom. náměstí býval rybní trh stálý, kde seděly jen prodavačky celoroční, používány byly v 18. stol. některé ulice, jako i nyní, k prodeji ryb před vánocemi a velkonocemi. Největší býval zde u sv. Jakuba, odkud pochodí jméno

ulice. (Vyobrazení najdeš v Hálkových Květech 1870 č. 15 a 51.) R. 1833 koupila zde obec od cechu řeznického místo před krámy masnými, na němž ryby prodávány byly, za 4000 zl.

Na Rybním trhu bývalo též stanoviště Židů při nebezpečí ohně, jako při obležení r. 1648. Píše Zatočil: »Při starších Židech nařízeno do hotovosti na rynk staroměstský aneb před Rybný trh každodenně 100 osob s palicemi, sekerami, háky, kožmi hovězími mokrými posílati, poněvadž generál Königsmark z Menšího města pražského ohnivé koule a granáty házeti začal, aby k uhašení jich a bránění ohně na poskoku byli, jakož pak ta nejprvnější ohnivá koule do domu Tomáše Dvorského v Platnýřské ulici vhozená, počnouc hořeti udušená a na rathouz přinesená, pak s poručením generality posvěcena a na krchově u sv. Michala v Starém městě pražském zakopána byla.« Že Židé ode dávna byli povinni hasiti, již dříve jsme slyšeli; více o tom i o požárech pražských viz Vejdělek, Památník hasič. sboru, 1903.

Po záp. straně č. 651-1 stojí na půdě býv. špitálu (viz Templová ul). Roku 1793 koupil Jan Bühnapfel. Dům slul Popelářovský dle popeláře Linharta Ortle, jehož dcera roku 1606 jej prodala Blažeji Kotorovskému. Salomena Tancnerová odkázala jej Kašparu Rašpovi a ten prodal roku 1651 Janu Ouponešovskému, od kterého jej koupil r. 1660 Ondřej Petr za 650 kop. R. 1805 měl dům Josef Sonntag.

Č. 650-3 (maj. Uggé Em., známý býv. uzenář, výrobce »úžat«) též bývalo částí špitálu; r. 1770 koupil Ign. Binder. V nejstarší době spolu s č. 649 (Koppmankou) byl to dům Rotlevův u červeného lva. Viz Templ. ul., o č. 676-7 viz str. 364. — Č. 678-9 starý dům u Mejlerů (dle majitele roku 1784 Františka Meyllera) měl roku 1408 sladovník Václav z hrobky (č. 679).

R. 1902 byl zbořen široký dům č. 681-11 u Brentů, u města Pešti, před nímž ulice se rozšiřuje v býv. Řeznické nám. Tento býv. pivovar r. 1400 měl Johlin Geunher. Z rodu toho dva bratři Mikuláš a Václav byli bohatí peněžníci za Jana Lucemburského a Karla IV.; syn Václavův Mikuláš byl r. 1403 děkanem kapituly Vyšehradské a několikrát rektorem university. Václav Geunher držel také dům u jednorožce na Starom. nám. č. 548. R. 1784 měl dům Jan Seitz a r. 1805 Jos. Fr. Mayer.

Nyní zde stojí tři dosti veliké domy: č. 681-11, 1065-11a, 1066-11b; v prvních dvou jest hotel de l'Europe, jenž z vysoka pyšně se dívá na protější nízký hotel u Karl. Varů.

O č. 686-15 a 695-17 viz str. 726., o č. 744-19 str. 163., a o č. 732-21 str. 162.,* o č. 753-23 str. 219., o č. 731-30 a 715-28 str. 163. – Č. 694-26 u Deylů měl r. 1351 cínař (stannifusor) Otlín, pak r. 1400 Jindř. Sachsenfelt, Petr Lankast, r. 1429 drobník Prokop Pikúš. Byla tu šlachtáta. V době bělohorské byl to dům řezníka Bartol. Reysara, který jej koupil r. 1612 od Ludvíka šlejfíře od tří moždířů (v Dušní ulici) za 500 kop gr. č. Po bitvě vyšel ze země, a dům prodán byl i krámy jeho masné r. 1630 Janovi Mirovskému. R. 1784 Em. Němeček, r. 1805 Jan Ditl; byl tu pak útulek nejhorší chásky velkoměstské.

Č. 693-24 u Kurandy, lépe pivovar u Korandů; roku 1405 maj. sladovník Václav z Újezdu, r. 1428 Petr řeč. Stehlík. R. 1555 byl maj. Jan Ornius z Paumperka, r. 1557 Heřman ml. Bohdanecký z Hodkova, syn Kuneše Bohdaneckého, jenž r. 1529 koupil hrad Žleby; Heřman držel Hrádek v Hoře Kutné, manželka jeho byla Lukrecie z Nečtin. R. 1629 emigrant Fridrich Eliáš prodal dům u Korandů řečený Matěji Koukolovi a propadl zbytek summy trhové 600 kop; ale r. 1639 Eliáš se vrátil ze Saska a přistoupiv k náboženství katolickému peněz těch nabyl. Později dům měl Karel Škréta ml. (1646 až 1691), syn slavného malíře, rada purkrabský; dostal jej s manželkou, dcerou Václ. Rosy, appell. rady a českého spisovatele r. 1679. Od Rosy jest známá mluvnice »Čechořečnost«. Pro dějiny pražské zajímavo, že vedl vyšetřování se žháři francouzskými r. 1689. Potom

* Slul u vozu dle Jana Voza z Rovin r. 1490. R. 1666 byl maj. K. Kober z Kobersberku, r. 1694 Ant. Wirt z Wehrenfelsu, pak Anna Zatočilová roz. Lavínová z Ottenfeldu. Před zbořením asi roku 1890 byla tu v podzemí skrýše nejnižší cháTRY, krčmář Deyl se pak oběsil.

byl maj. Jan Čečelický z Rosenvaldu. V 18. stol. rodina von Preinhölder, r. 1784 Apolonie Růžičková, r. 1806 Antonín Šimák. Jest tu menší synagoga Kaudersova.

O č. 692-22 viz str. 46. S této strany jsou nahoře dva obrazy; týkají se této pověsti:

V 16. století zde měl pivovar bohatý sládek, jenž měl jedinou dceru. Byla sličná, ale hrdá a bledá; milovala pouze bílou barvu a v bílém jen šatě chodila. Pro nepřístupnost její nazývali ji kamennou pannou, a žádný ženich se neodvážil žádati za její ruku, ač krása i bohatství lákaly mnohého. Jednou k panu sládkovi přišel mladý Vlach, vousův i vlasův i očí černých jako uhel, a představil se. Byl to conte Palavini z Milana, jenž na cestách přišel do Prahy a náhodou slyšel o »kamenné panně«. A tomu se podařilo rázem si získati lásku zvláštní dívky, již si pak odvezl do Italie za dobrou choť. A od té doby domu tomu se říká u kamenné panny.

Č. 685-20 slulo r. 1428 u tří křížků, maj. tehdy Mik. Kalaš. V 18. stol. majitelé mědirytci Jan a Frant. Balzrové, r. 1784 Ant. Weiss, r. 1805 Jan Vašíček. Vedle bývala ulička ke hradbám a k baště.

Č. 682-18 hotel Karlovy Vary (připojeno č. 684 u kříže*, kde bývaly tři domy, jeden s pivovarem. Mezi majiteli jejich byli řezník Smrtka, Ula jehlář, řezníci Jíra Kbelský a Hanuš Němec (Theutonicus), pak Prokop řeč. Bárta kněz z rodu Kokotoviců, syn Bárty Kokota. Václav Kokotův či Kokotovic, Zikmund z Doběšovic. Za Schallera majitelka Marie Ter. Prifau (Privoin) von Slavětín, r. 1805 Karel Schiffner.

Vedle bývala ulička ke kostelu a hřbitovu sv. Benedikta. Č. 673-16 u dvou černých jelínků sem táhne se z ul. Jakubské, viz str. 364. – Č. 680-14 měl r. 1784 Jan Smetana a roku 1805 Jan Slivenský. — Č. 679-12 bylo r. 1335 lázeň a pak dům na hrobce (balneum in Hrobka). — Č. 677-10 v 15. stol. slul Jehlíkovský, r. 1433 maj. řezník Jan Krúpa, r. 1512 maj. Vilém ze Lstiboře.

Č. 942-8 město Milán býval Martina Rotleva, pak slavného Jana Touška z Pacova, nejvyššího písaře staroměstského; viz str. 364. — O č. 675-6 str. 364.; č. 669-4 (str. 365.) také býval Rotlevův, r. 1415 Jana Ochsa, r. 1429 od obce koupil Jan Malovarský; v části byly v 15. stol. bekyně Polkovy. — O č. 668-2 viz str. 616.

V sadech Bbč., na jih od kostela ke Svatojiřské ul.

Č. 1. villa Vojt. ryt. Lanny vystav. od arch. Barvitia; majitel má tu několik cenných obrazův. — Č. 14 na senníku (viz str. 166.) jest pošta. — Č. 15 panská kovárna.

Sadová silnice II. a Vnhr., u Městsk. sadu na místě bývalých hradeb. Viz plán příl. 3. a »Městský sad« str. 732.

Čísla pražská jsou: obecní č. 1556, 1557 a 1558 pro výběrčí akcizu u Václ. nám., proti něm. divadlu a v rohu Bolzan. ul., pak 4 domy k Hybernské ul.; č. 1604-7, kde bydlí MDr. M. Pešina, č. 1611-9. V č. 1655-11 jest švýcarský konsulát. Proti těmto jest veliká budova (č. 1735, 1734, 1564) pens. fondu rak. státních drah.

Strana sadu pražská jest oddělena železným plotem — za příčinou akcizu — od části Vinohradské. Tam za nárožním domem č. 555 u zlaté hvězdy se prostírá veliká zahrada u Nového něm. divadla (Deutscher Theatergarten); vystavěno bylo dle plánů vídeňských stavitelů Fellnera a Helmera r. 1886—87 nákladem 750.000 zl. První představení tu bylo 5. ledna 1888. Figurální výzdoba pochází od Friedla a Mencla, v loggii jsou poprsí Göthovo, Mozartovo a Schillerovo.

Na tom místě od r. 1859 stálo dřevěné Novoměstské divadlo vystavěné dle plánu Jos. Niklasa od Stögra a Thoméa na pozemcích býv. veliké usedlosti Smetanky.

* Táhl se vzadu v uličce až ke hradbám a slul v 15. stol. u sv. Antonína; u samé zdi v koutě byl domek bekyň.

Hrávalo se tu česky i německy. Kolem roku 1865 bývaly tu veliké maškarní bály; zbořeno r. 1886.

Za divadlem a Resslovou ul. č. 96, 95 maj. Jak. Husníka, kde se vydávají Českoslov. železniční listy, a č. 94 pěkný dům od arch. Wiehla z r. 1882 s 6 alleg. figurami od Schikanedra na zlaté půdě.

Ostatek zaujímá nádraží státní dráhy cís. Frant. Jos. I., jež leží tedy v katastru Král. Vinohrad, ač sluje »Praha«. Trať z Čerčan do Prahy otevřena byla 14. prosince 1871. Stavěna byla družstvem (kníže J. Ad. Schwarzenberg, Colloredo-Mannsfeld, kn. Paar a j.), až od 1. května 1884 byla sestátněna. Zde jest též stanice dráhy do Neratovic, otevřené r. 1872; dříve slula Turnovsko-Kralupsko-Pražská, až spojena byla s Českou Severní, dříve vystavěnou.

Od r. 1901 se staví nové nádraží v délce 214 *m*, hloubce 28 *m* (od arch. Jos. Fanty, provádí stav. Vinc. Gregor); zasklená síň železné konstrukce bude se rozpínati přes osmery koleje. Po způsobu nádraží cizích na př. v Kolíně n. Rýn. budou podzemní cesty ke kolejím zadním, aby se nemusilo přecházeti.

V létě r. 1903 již dokončen jest trakt severní, jehož sochařská výzdoba pochází od prof. Stan. Suchardy; výzdoba pavillonu spojovacího (mezi severním a budoucí střední budovou) od sochaře Al. Folkmanna; uvnitř pracují Pikart, Kraumann a Šimanovský.

Na sev. od nádraží k Hybern. ul. r. 1901—1902 byla na posázeném břehu zřízena rampa pro vozy poštovní. Zmizelo vinohr. č. 19 býv. Sakrabonka. Za nejstarších dob byly tu vinice, jedna Václava, syna Kříže kramáře. Hned za příkopy městskými od brány Koňské k Horské byla vinice Šrámovská, severněji Lichucká a Kilianova. Viz Tomek VIII. 255.

Sadová ulice II. a Krl., za Poříčským sadem.

Jest tu pouze pražský domek akcizu č. 1533; na straně Karlínské 6 domů od Král. tř. k Havlíčkově.

Sady Nsl., mezi Soběsl. a Bolesl. při býv. louce »Fidlovačce«.

Č. 291 maj. řed. městsk. úřadů JUC. Fr. Kurka.

Sady korunního prince Rudolfa jest úřední název býv. Letné; č. 223-IV. pavillon obce Pražské, darovaný od kníž. Hanavského a sem r. 1898 přenesený z výstaviště (r. 1891), s kavárnou a restaurací; vystavěn jest v bohatém slohu barokovém. Odtud jest překrásná vyhlídka na Prahu jako i z jiných míst Letné.** Odtud na východ se táhnou příjemné sady, v nichž mimo domek dřevěný (přístřeší za deště) stojí železný altán, darovaný r. 1863 od kníž. Maxa z Fürstenberka. Stráň tuto

---

* Jest tu ohromná frekvence; odjíždějíť odtud vlaky k Vídni, k Turnovu, k Příbrami a Plzni (na Smíchov) a do Dobříše.

** »Odtud jest Praha nejkrásnější. Jest viděti ji celou s dalekým malebným obzorem. Vltava s mosty a ostrovy; věže jako stožáry na klidné hladině mořské, a báně jako lampy houpající se na ní; strážný Vyšehrad a za ním chlumy Kunratické, Bráník, Závist; Petřín a Hradčany s vysočinou bělohorskou; Žižkov a strmá skála holešovická, spojeny vysokým hřebenem, přes nějž topolové řady zatyčeny spojují rovněž požehnané kraje jako dobrá srdce lidská . . . ten obraz nemá pro nás v světě rovného sobě. Jest to opravdu „krásné patření", odtud dolů i vzhůru. Kdo nezná Prahy se sadův belvederských, tomu jest krása a poesie její tajemstvím. Kdo ji viděl a studoval s tohoto rozkošného břehu Vltavského, vysoko nad šumícími jezy, ten srozumí, zač žijeme, pozná, čím Praha nám jest.« (Ferd. Schulz.) Viz též str. 117.

koupila obec r. 1866 a proměnila v rozkošný sad; část vysázel již baron Jak. Wimmer, ale vše zpustlo a po stráni bylo jen málo křoví.

Nad mostem cís. Frant. Jos. jest býv. č. 203-IV., nyní 341-VII. rozsáhlá restaurace na Letné či »Letná«, majetek obce,* vystavěná roku 1863 na místě bývalého prostého hostince dle plánu Ullmannova.

Planina od Brusnice k Bubnům, zvláště pak její vysoký okraj nad řekou, již v 11. stol. sluly pole Letné či Leteň. Místo tohoto jména staročeského říkávají Belveder; vlašské slovo to značí krásnou vyhlídku i letohrad s rozhledem. Neprávem tak se nazývává letohrádek král. Anny (viz str. 717.); slulť tak zde zámek, jejž si v místech mezi nyn. restaurací a školou vystavěl r. 1716 hrabě Valdštein. Potom byl to majetek Černínův. R. 1742 francouzský vůdce maršál Victor Fr. duc de Broglie (1671—1745) zde měl hlavní stan; když pak Praze na pomoc přitáhli Rakušané, Broglie nemoha se tu udržeti, zámek dal vyhoditi prachem.

Zvláštní zmínka se děje o Letné při r. 1261. Tehdy dne 25. prosince Přemysl Otakar II. po své korunovaci u sv. Víta zde slavil korunovační hostinu. Bylo tehdy v Praze 6 biskupů, mnoho knížat a náramné davy lidstva, že nebylo v Praze místa tolika osobám; i dal postaviti na Letné několik ohromných budov nádherně okrášlených a tak opatřených, že hostem zima neškodila. »A tu hodovali za tři dni, majíce všech věcí bez nedostatku. O nádheře rouch královských, o hojnosti a vzácnosti hodů vypravovalo se pak dlouho nejen v zemích Přemyslových, ale i daleko za hranicemi. Sám arcibiskup Mohučský, jenž krále korunoval, odcházeje obdržel dar 164 hřiven zlata.«

Za dob Karla IV. i zde všude se prostíraly vinice; viz Tomek II. 262, VIII. 202.

Když r. 1420 Zikmund přivedl si ohromné vojsko na zkrocení Prahy, zde na Letné proti Starému městu tábořili vévodové rakouští s pány a městy říšskými i z Hollandu a ze Švýcar. Druhé vojsko jeho leželo blíže hradu za potokem Brusnicí, třetí pak u Bubenče a Královské obory — bylo to prý jako veliká tři města stanův. Zikmund měl tu asi 100.000 mužův; odtud smutně se díval na velikou porážku vojska svého v neděli dne 14. července 1420 na vrchu Žižkově (hoře Vítkově). Rozhněvaní cizozemci potom odtud jali se střílеti na Prahu, ale Zikmund jim toho zakázal.

Za našich mladých let na rozsáhlé pláni letenské bylo cvičiště vojenské; nyní blízko sadu jsou rozsáhlá hříště,** a má tato část na vždy zůstati věnována hrám mládeže a velikým zábavám lidu. Při ul. Belcrediově mají se stavěti pouze domy rodinné, při Ovenecké ulici nad štolou Rudolfovou (viz str. 118.) domy činžovní s průčelími do projektovaného náměstí (bývalé pozemky Eiseltovy, Umrathovy a Hlaváčkovy). O úpravě Letné po mnoho let bylo jednáno; v soutěži první cenu obdržel projekt arch. Rud. Klenky z Vlastimilu. Pro oživení Letné více záleží na tom, aby zřízen byl most přes řeku z assanace; však nesnadná jest otázka, jak od mostu vésti spojení do výše. Dle projektu Jana Kouly má tu býti zřízen průkop, dle Klenkova návrhu tunel.***

V části východní při Král. oboře v Bubnech již mnoho se zastavělo; vyrůstá tu nová Praha. Tak se vyplňuje sen císaře Karla, jenž stavě Hladovou zeď dle Hájka

* Sem ještě se počítá č. 490-VII., krásně položená budova školní při Kostelní ul.

** Zde jest v sousedství německého Football-Clubu hlavní hřiště Spolku ku pěstování her české mládeže. Dne 2. května 1892 někteří obětaví členové pražských jednot Sokolských sestoupili se v zatímní komitét, jenž dne 17. května t. r. započal vlastní činnost hrami zde na Letné, na hřišti na Děkance, v Kunerlově zahradě a před školou Bubenskou. Spolek mladý, ale pro blaho české mládeže v Praze i na venku již velice mnoho učinil.

*** Spolek arch. a inž. v říjnu 1902 usnesl se na těchto zásadách: Zřízen buď most ve směru nové Mikulášské třídy z assanace; v jeho pokračování buď výstup zřízen na Letnou přímý, světlý a prostorný, a tak, aby neporušoval souvislosti letenské stráně; na Letné buď provedeno jen jedno veliké repraesentační cvičiště a mimo ně účelně rozložená villová čtvrt.

řekl svým dvořanům: »Bude-li vůle Pána Boha mého, chci od Hradčan do Ovenče takovou zeď hnáti a u samé Vltavy jí konec učiniti a druhé Nové město tu postaviti, od Hradčan až do Ovenče, od Ovenče až do Holešovic, od Holešovic až do Buben, od Buben až přes Letnou všecko lidmi a obyvateli naplniti.« Však od této myšlenky upustil, prý pohnut jsa zlou věštbou znamenitého lékaře a prvního učitele hvězdářství v Praze, Mistra Havla.

Salmovská ul. II., z Lípové oklikou do Ječné. Do nedávna slula Krupičnou a již v 14. stol. Krupnou, někdy Malou Svinskou, kteráž druhdy z Ječné ul. šla rovně k nemocnici, jak posud viděti mezi ústavy chemickým a anatomickým. Staré jméno odtud, že tu prodávali kroupy a krupky. Nynější jméno dáno proto, že tu do r. 1868 byla krásná zahrada (Schöllerovská, pak) hraběcí Salmovská (též Klamovská) i obecenstvu přístupná. Studenti tam chodívali se učit a starší Pražané též pamatují, že tu byly mezi hustým stromovím altány a sochy. Kristián hrabě Clam tu zřídil i divadélko, ruinu a j. (Viz Schaller IV. 361.)

Jak vypravuje Karol. Světlá, na výšině za kostelem sv. Ignáce až ke Karlovu a odtamtud po sklonku vrchu k Vyšehradu a k Podskalí byl druhdy rozset značný počet zahrad s letními příbytky. Ve druhém desítiletí 19. stol., kdy neměly dobročinné ústavy jako nemocnice, blázinec atd. ještě tak velikého rozměru jako teď, podobaly se zahrady ty namnoze malým parkům a letní v nich sídla pravým palácům. Náležely z největší části bohatým peněžníkům, kteří tu trávili letní měsíce, nepohřešujíce v této villegiatuře vedle půvabu přírody pohodlí městského. Viz též Jiráskovo líčení (F. L. Věk).

Za starých dob na východní straně ul. Krupné a při ul. u Nemocnice bylo asi 10 domů se zahradami. Mezi majiteli byli kovář Ješek, kožišník Petr řeč. Teyfl, Mikeš sviňák (scropharius, obchodník vepřovým dobytkem), Jan košíř (sportifex), Mařík Stoklas, Jiří otrubník, Pavel, Lideř a j. krupníci. Po záp. straně byla řada domů od Ječné ul. k nemocnici; zde se jmenují majiteli Václ. Osvětlo, Vaněk krupník, Jakub Pastuška mísař (scultellator) a j.

Na začátku jižní stranu zaujímá č. 478 něm. ústav chemický, maj. stud. fondu (str. 662.). Naproti za nárožním č. 1467-2 a novějším č. 1693-6 jest č. 1538-8 maj. hrab. Arn. Sylvy-Tarouccy, kde v Johaneu bydlí učedníci i studující; ústav řídí P. Vlk.

Za nárožním domem č. 1539 ulice se obrací k sev. Zde jsou v pr. č. 1524-12. (toho šest osmin v ceně asi 60.000 K Barb. Sudová, vdova po fin. radovi, odkázala r. 1903 studentské kolleji) a č. 1517-14 zlatý jelínek maj. Bendienrův.

Na l. straně dům č. 7 n. u Heidelberků, býv. ústav šlechtičen zachoval staré č. 498, což právě byla zahrada Salmovská. Zde jest dvorní sochař a kameník ryt. Giov. Ciani. Za novějšími č. 1545-9, kde bydlí poslanec JUDr. Ferd. Pantůček, rada zem. soudu, č. 1534-11 jest ve zdi kaple P. Marie Kariovské; viz str. 373. — Č. 13 a 15 n. náležejí k domu č. 506 svob. p. Alfr. Billota v Ječné ul. 4 n. Naproti jsou staveniště k č. 507.

Samcova ulč. II., býv. Mlýnská, od Lodních mlýnů přes Klimentskou do Petrské. Tato i vedlejší ulice Mlynářská, býv. Umrlčí, jež se táhnou souběžně od náměstí k řece, kolem r. 1420 se jmenovaly mezi pekaři. Nynější jméno ulice jest po domě č. 1177-1 n. »u Samců«, viz str. 838. Všechny domy sahají do ulic sousedních.

Sámova ul. Nsl., projektována ze Soběslavovy ul. k Slavojově a Krokově pod hradbami vyšehradskými. — Samo byl vůdcem Slovanů, když pozdvihli se proti Avarům r. 623 a po 7 letech odrazil útok franckého krále Dagoberta. Vládl mocně

prý 35 let, ale po jeho smrti se rozpadla říše, k níž náleželi Čechové, Moravané i Slované v Rakousích, Štyrsku a Korutanech. Prý Krok byl jeho syn nebo vnuk.

Jižně odtud na návrší jest č. 20 Bučánka (viz str. 95.), maj. JUDra Václ. ryt. Bělského, a č. 48 Bělka, maj. Jos. Oesterreichra.

K Santošce Sm. jest jméno cesty ke starému dvorci č. 178 Santošce (pod Malvazinkou), kde nyní zřízena nová tržnice na maso.

Č. 951 škola s kaplí sv. Kříže; též č. 1007 jest školní budova.

Sanytrová ul. I., V., jest pokračování ul. Křižovn. od Kaprové k Jansk. nám. Při assanaci druhá polovice zmizí v blocích II., III. a IV. Z části říkávali na zač. 19. stol. na krechtách. Viz Jansa-Herain 56.

Za starých dob tudy šla zeď městská od špitálu Křižovnického až ke bráně sv. Františka (v nyn. Hradební ul., konec Řásnovky) přetržená branou sv. Valentina, jež stávala asi tam, kde jsou nyní schody z Rudolfova nábřeží k ul. Kaprové, a brankou v Židech či k Vltavě (asi u č. 208-V. zde č. 20 n.). Jak vypravuji při Nábřeží Rudolfově, tato část města, vlastně za městem, bývala hrozně nečistá. — Při kopání stoky r. 1903 zde nalezen byl zajímavý zlomek hliněné figurky asi 600 let staré. — Na těchto zanedbaných místech při řece ke konci stol. 18. Jordan Scheidtl, c. kr. privil. podnikatel výroby sanytru, měl »sanytrové plantáže« v rozloze 8000 čtverečních sáhů.

Sanytr, správněji salnytr (z lat. sal nitri = sůl nitrová) t. j. dusičňan draselnatý či ledek vzniká v přírodě zdlouhavým okysličováním dusičnatých látek ústrojných, v přítomnosti sloučenin draselnatých, živce a j. Smíšenina ledku, síry a uhlí dává střelný prach, jejž dle Veleslavína »vymyslil si mnich Švarc ďábelským vnuknutím na záhubu lidskou«. Že tedy k výrobě prachu potřebovali sanytru, vláda vždy pečovala o toto řemeslo, ač sanytrníci pro smrad a nečistotu své práce ve městech nebyli oblíbeni. Sanytrárnami již ve stol. 16. vrouben byl vltavský břeh po obou stranách, ale největší byly zde, jak okazuje staré jméno této ulice.

Nejstarší mi známý sanytrník v Praze byl Martin (nebožtík r. 1540); r. 1543 jmenují se sanytrníci Kryštof Rajcar a Konrad Kardinal, majitelé domů u sv. Benedikta na St. m. Ze smlouvy obligační z téhož roku vysvítá, že k nim náležel i Pavel Gon, který dluh svůj splácí týdně centnýřem sanytru po 9 k. m. Gon i soudruh jeho Jan Koukol měli své sanytrárny asi na místě škol před Rudolfinem. Kopáním hlíny povstaly zde pověstné krechty rozšiřující nepříjemný zápach. Obec (úřad městský) pronajímala právo kopání (r. 1559 platil na příklad sanytrník František za místo na břehu vedle louže rasovy 8 kop míš. ročně). Z r. 1594 máme smlouvu a to se státem v příčině dodávání sanytru pro vojsko. Zní: Jakož se jest od J. Mti C. pana presidenta a pánův rad zřízené komory v král. Českém psaní, jehož datum na hradě Pražském v pátek den sv. Šťastného l. 1594 ku právu tomuto stalo, že sanytrníci v městě tomto Star. Pr., zejména tito: Jan Famire, Martin Vltavský, Ondřej Minych a Šimon Žák od datum téhož psaní do roka pořad sběhlého co nejvíce centnýřův sanytru hodného a oupravného v témž roce nadělají, povinni jsou a mají takový všecken sanytr k dobrému J. Mti C. a to k ruce komory dvorské, centnýř po 13 k. míš., odvozovati a dodávati. Také aby se co nejdřív k větší summě centnýřův takového sanytru přijíti a tu odvedeno býti mohlo, že každému z nich sanytrníkův od J. Mti z komory po 100 kop. m. proti dostatečnému pojištění zapůjčeno býti má. (Ruk. arch. m. č. 2231 fol. 42.) V 17. stol. známy byly jmenovitě sanytrárny Peprlová a Telečková nad Františkem, Stará u sv. Valentina a za býv. branou Horskou.

Při Kaprové ul., dosti hluboko pod Nábř. Rudolf., jsou domy židovské: č. 15-2 maj. obce (str. 463.); sousedí dva domy s mansardovými střechami č. 14-4 a 13-6 (oba maj. Příbramův) spolu v Goldřich. ul.

Velice prostý, sýpkový zevnějšek má č. 12a. b.; stojí na místě býv. židovské lázně, zakoupené obcí židovskou roku 1511, kde v 18. stol. byl dvůr Jana Karla rytíře Goltze (str. 205.), který jej koupil r. 1688. Proto zde říkali »Golčovský dvůr«. — Poslední před hřbitovem židovským jest č. 281-12.

Na bývalém zářezu do hřbitova stojí nová, monumentální budova Umělecko-průmyslového musea, na místě býv. č. 72 a 73. Když r. 1885 otevřena byla škola umělecko-průmyslová, zároveň Obchod. a živnost. komora zřídila museum v Rudolfíně; o ně nejvíce se zasloužili Vojtěch rytíř Lanna, Ant. Řivnáč, prof. Schulz, hrabě Zd. Thun a cís. rada Wohanka. Na zřízení samostatné budovy sněm král. Českého povolil 300.000 zl., vláda 50.000 zl. a obec 20.000 zl.; pamětní kámen budovy má nápis »Na památku 50leté vlády J. V. císaře 1898«. Stavba dle plánů arch. prof. Schulze počala roku 1897, museum otevřeno 18. listopadu 1901; výzdoba figurální v průčelí pochází od A. Poppa a B. Schnircha; 2 sochy (Venuše a Merkur) od Brauna bývaly na attice paláce Clam-Gallasa. V representačním sále prvního patra jest bohatý strop s lunetami, ozdobený figurálními malbami od prof. K. V. Maška a poprsím císařovým.

Ředitelem jest Dr. Karel Chytil, kustodem knihovny F. A. Borovský. Sbírky obsahují: práce textilní, práce v kůži, písmo, tisk a grafická umění, miniaturní malířství, práce ze skla, keramiku, práce smaltované, práce z kovu zvl. ze železa, dřevěné, práce z kosti a kamene; museum toto sbírá předměty všech dob a národů, které vynikají uměleckým provedením. Bohatá knihovna a tisíce předložek obrazových doplňují sbírky.

Dále na straně záp. za akad. gymnasiem (str. 767.) jest ještě na části býv. Lanovy pily skladiště kanalisace a č. 985-17 skladiště Vojtlovo; až sem při řece jest nové nábřeží z části vystavěno. Na straně východní jest hřbitov židovský, jenž r. 1903 ustupuje* dle nové čáry; ohradní zeď se staví dle návrhu arch. Wiehla. (V té části Židé teprv r. 1768 rozšířili si hřbitov, koupivše zchátralý domek katovský.)

Následuje č. 208 (vrata do nádvoří při žid. umrlčí komoře;) (viz str. 78.), kde bývala židovská škola normální, a Vojtlův dům č. 987-24; vedle jest úzký průchod do Břehové ul., č. 881-26 a maličký domek sem hledící od č. 882 (str. 78.). Ostatek leží při Janském nám., za našich let regulovaném, mimo č. 878, jenž byl před 100 lety maj. Jos. Pštrosa.

Saská ulč. III., schodištěm s Karlova mostu vedle býv. celnice, pak pekárny č. 56-2 (viz str. 513.) dolů a pak mezi průchodním domem v lázni (č. 520 k řece č. 286 do Lázeň. ul.) a domem Saským, po němž má jméno. Jest to dům nyní známější názvem u Steiniců v Ul. k mostu č. 55-4, kde více o něm povíme. Dříve se říkalo ul. Lázeňská, blíže k vodě Lužická, kterýžto název nyní omezen jest na stranu od mostu severní.

Později teprv u samého mostu vznikl dům č. 80 modrý lev na bývalém majetku kláštera maltézského; ještě Schaller o domě tom nepíše.

Sázavská ul. Vnhr., z Palackého tř. od domu okr. soudu č. 808 na s. do Chocholouškovy ul. a Slezské tř. má jméno krásné řeky české a připomíná též proslulý

* Bylo vyzdviženo odtud na 2000 náhrobních kamenů, z nichž asi 200 bylo skryto v zemi poněvadž, jak víme, Židé na místa již naplněná hroby nasypávali vždy novou zemi.

Sázavský klášter, proslavený v dějinách českého umění.* Slovanský ten klášter založen r. 1032 od sv. Prokopa; r. 1057 slovanští mnichové byli vyhnáni od Spytihněva II. Po 6 letech zpět je povolal Vratislav II., a opět Božetěch klášter obnovil; r. 1097 klášter dán latinským Benediktinům břevnovským od Břetislava II. Tím zanikla liturgie slovanská v Čechách.

Nejstarší domy tu jsou č. 313 u Sázavy při Korunní tř. (z roku 1891) a 307 při Chochol. ul. z téhož roku. Naproti Moravské tř. stojí skvostná synagoga ve slohu maurském provedená dle plánu vídeňského arch. Viléma Šťastného od vinohradského stavitele K. Horáka. V č. 749·22 bydlí univ. prof. dr. Fil. Počta, pokračovatel v Barrandově díle Système silurien du centre de la Bohême.

Seminářská ul. I. z Karlovy ul. mimo Klementinum na Marian. nám. má jméno po arcibiskupském semináři,** jenž jest v Klementinu.

Aby se místnosti v něm lépe osvětlily, rozšířena bude ulice; seříznutím domu Trauttmansdorffského č. 159·8 docílí se pohled na palác Clam-Gallasův. — V ulici této za nepokojů r. 1848 od studentů byl jat hrabě Thun. Světozor XXXII. 509.

O Klementinu a domu č. 175 u zlaté studně viz při Karlově ulici — Č. 176·4 u P. Marie, dle Schallera beim Frauenbild, vznikl na měštišti domu č. 175. R. 1784 dům koupil Jan Procházka

Č. 177·6 malý dům Nostický, černá hvězda, druhdy »naproti zahradě kláštera sv. Klimenta«, měl roku 1404 zlatník (auripercussor) Fridlin, potom nožíř Michal Zweijahr. Roku 1756 zdědil dům dr. Bedřich hrabě Nostic-Rienek; prodávalo se tu proslulé víno Žernosecké.

Senovážná ul. II., ze záp. konce Havlíčkova (Senovážného) nám. do Hybernské ul. zachovala staré jméno po senném trhu zdejším (viz Havlíčkovo nám.), který obdařen byl výsadou Karla IV. ze dne 13. června 1360, že pícníci obrok, oves a seno jen zde prodávati smějí.

Za Plodinovou bursou (str. 238), kde vycházejí i Obchodní listy, celou stranu záp. zaujímá hotel u modré hvězdy (str. 880.); po něm u Schallera má ulice název Sterngasse. Na pravo za č. 995 (str. 236), kde jest německý konsulát, jest dům Elbogenův č. 1354·4; r. 1395 měl tu dům Jenek vozataj králův (vector regis), pak Břen Vlašček z Nové vsi. Jest tu knihtiskárna Ant. Purkrábka. — Č. 996·6 u Slavíků, u Straků (po maj. r. 1746), maj. velkoobchodníka Em. Bartha. — Č. 1394·8 maj. JUDra K. Schaabnera von Schönbar. — O č. 10 n. viz str. 344.

Sezimova ul. Nsl., jest projektovaná ul. na místě dvora z Havlíčkovy do Palackého tř. — Sezimové ze Sezimova Ústí byli větví Vítkoviců; z nich Jan byl přítelem mistra Husa, jenž u něho též pobyl r. 1412 na Kozím hrádku (j. v. od Tábora). Později Sezimové drželi Ouštěk v Litoměřicku a v 17. stol. pro náboženství se vystěhovali a u nás vymřeli.

---

* Viz Lehner, Sázav. klášter, Osvěta 1895; Brániš, O působení kláštera Sázavského; Flaišhans, Č. písemn. 11, 14. Sr. Vrchlický, Legenda o sv. Prokopu.

** Seminář či alumnát jest ústav pro vychování jinochů ke stavu duchovnímu; v Praze zřízen byl r. 1560 v ulici Bartolomějské od Jesuitův a druhý takový konvikt o něco později zřízen, t. zv. sv. Václava. Že oba nedostačovaly (vycházeli z nich kněží pro celé Čechy), arcib. Arnošt Harrach r. 1636 nový ústav zřídil v býv. Králově dvoře, kde učili Františkáni; chovanci zdejší dosahovali hodností akademických jako na universitě. Císař Josef II., chtěje vše podříditi moci státní, zrušil jej a zde v Klementinu zřídil t. zv. generální seminář roku 1783; ale r. 1790 seminář tento, jako ostatní v Rakousku, zase vráceny moci duchovní. — Nyní se mluví o tom, že seminář bohoslovecký bude míti novou budovu v Seminářské zahradě III., aby celé Klementinum mohlo býti dáno universitě, jež má nedostatek místností.

Schnellova ul. Bbč., od Belcrediho tř. k Oboře.

Jméno na pamět Bedřicha Schnella (viz Tomáš. ul.), jenž závětí r. 1897 věnoval Ústřední Matici Školské 195.922 zl. Zemřel 10. května 1897.

Byl policejním komisařem, od r. 1866 na odpočinku; bydlil skoro 50 let v Platýze, pohřeb slavný měl z č. 27 v Podbabě, kde trávíval léto. Leží na Malvazinkách. Za živa málokdo znal tohoto muže, jenž náleží k největším maecenášům chudého národa našeho. U hrobu jeho pravil prof. dr. Jar. Čelakovský o něm i toto: »Dlouhá léta žil skromně, šetřil a spořil, aby na konec života svého pomohl národu, jehož snahy uznával spravedlivými, v jehož středu celý život žil a za jehož člena celým přesvědčením a srdcem se pokládal, třeba rodina jeho byla původu německého. On národ náš činem svým povzbudil k obětavosti, dobročinnosti a vytrvalosti.«

Na schodech Mchl., kde č. 125 sluje Zátiší.

Schody radnické IV. vedou z Nerudovy ul. pod Švarcenberským palácem do Loretanské ul. Jméno mají po domě č. 173-9, což jest bývalá radnice hradčanská; po orlu na domě říkají též u černého orla (viz str. 663.). Dříve se jmenovaly Řeznickým vrškem nebo i Masným a Masokrámským kopečkem, že na náměstíčku nade schody bývaly krámy řeznické. Brána u hořejšího konce jest zbytek starého opevnění; posud na ní jsou stopy letopočtů 1528 a 1529. Dole jsou sochy sv. Jana Nep. od Fr. Santiniho Aichla z r. 1709 a sv. Josefa z r. 1714, jež do r. 1820 stávaly při vozové cestě do hradu. »Tento kout Prahy patří mezi nejkrásnější a nejmalebnější partie našeho královského města, a kdosi o něm se vyslovil, že ani Řím nemá tak krásného místa.« — Ani bychom nevěřili, že tudy vedla druhdy obyčejná vozová cesta, ovšem asi krkolomná (viz obr. str. 246.), dokud nebyla provedena nynější pohodlná cesta, což se stalo r. 1663.

Pravou stranu zaujímá klášter Karmelitek č. 184 (str. 251.), kde byly byty zřízeny r. 1656, nahoře přistavěna hospůdka č. 183-4 (str. 253.) — Na l. straně č. 171 (str. 784.), č. 3 a 5 n. jsou průchodní na Úvoz (v. t.); pouze sem náleží č. 172 červený ježek připomínaný poprvé r. 1372 (na rozcestí vedle cesty z města na Hradčany).

Schody zámecké III. (dříve* Nové schody zám. na rozdíl od Starých z Brusky) jsou pokračováním ul. Thunovské; příchod k nim jest i z Nerud. ul. schodištěm vedle kostela. Sr. plánek na str. 255.

Tudy již snad od opevnění r. 1278 kamenné stupně vedly po vnitřním okraji druhého příkopu zámeckého pod vrchem osázeným stromovím. Bývaly však mnohem užší a vedle nich šla cesta pro jezdce i vozy, na níž pro příkrost často se událo neštěstí; podobně se jezdívalo i po Radnických schodech i v uličce vedle kostela z Nerudovy ul. Viz obr. Sadelerův str. 246. Když pak r. 1663 zřízena byla nová jízdní cesta na hrad z hořejšího konce Nerudovy ul. (str. 784.) zde založeny byly po celé šířce schody r. 1674; jest jich 203.

Se schody byly zřízeny i výklenky ve vysoké zdi při Rajské zahradě s mramorovými sedadly pro odpočinek chodců. R. 1722 jednala král. komora s Ferd. Brokoffem o postavení sousoší (křížové cesty) do těchto výklenků, ale nikdy zde sochy nebyly. Nad začátkem zdi té vypíná se okrouhlá věž trubačská (viz příl. 31.). V ní za Schallera na stropě byla písmena M. A. a erby zemí Matyášových s nápisy

* Druhdy nepěkně Zámkonovostupní ulice, něm. Neuschlosstiegengasse.

Bohemiae, Ungariae atd. (celkem 17). Písmena ta (Matyáš a choť jeho Anna) jsou posud nad makovicí střechy pod cís. orlem. Viz str. 283. Zde dvorní trubači dávali znamení, když započala tabule královská. Na konci schodů stojí socha sv. Filipa Ner. od J. Brokoffa r. 1715, postavená nákladem hrab. Fr. Voračického z Paběnic. Když staneš nad schody těmi, obrať se a pohlédni na Prahu! Zapomeneš únavy — tak krásný jest odtud pohled na Prahu. (Viz obr. str. 943.)

»Jest to velikolepé, vznešené podívání! — Stojím u vchodu ve starobylé sídlo českých panovníků, na temeni příkré hory, nejvýše na Zámeckých schodech, oči bloudí po strakaté směsici červeně krytých stavení, nebetyčných věží, lesknavých bání a hrdě se pnoucích paláců, jež od něho níž a níže mi se kloní až k loži Vltavinu, na druhém břehu pak zase se hromadíce od výšin vyšehradských až k patě pověstného Žižkova se prostírají.

Nové schody zámecké.

Pravidelnou výstavností a pohodlností vyniká nad Prahu snad mnohé město, co se však týče rozkošné polohy a půvabné malebnosti, může o závod jíti s městy největšími i nejslavnějšími a sotva že které nad ni předčí.

Ani oko domácích nemůže se nabažiti krásy, hledí-li na Prahu s některé výšiny; ale jako by zrakům žasnoucím báječné světy se otvíraly, stojí a plesá cizinec, přišlý i z měst vyhlášených, krásami proslavených, chodí-li po pražských ulicích starověkých nebo nově se tvořících, nebo pohlédá-li někde na veškeré město.

Praha skýtá obraz jediný, ve všech částech skoro stejně vážný; prohlížíme-li si však částky jednotlivé, do očí bije nemalá rozdílnost společenského a veřejného života. V jednotlivé části sídla Libušina otiskly se z věčných bojů, jimiž vlast naše byla zmítána, známky patrné a přerozdílné; jinak se utvořily Hradčany a Malá Strana, jinak Staré a jinak Nové město; ale na všech jest viděti město české, všade se jeví ráz národu českého.

Praha byla a zůstala vždy středem a hlavním pramenem dějin národních. S jejím vzrůstem a rozkvětem vzmáhaly se a sílily Čechy veškeré; jejím pádem začaly pak také hynouti, a nikdy nepřevážila města jiná po vlasti naší pražské strany tak, aby celý národ dle osad skrovnějších se rozmyslil a řídil. Od báječných věků Libušiných v boji se sousedy

vždy a všude Praha představovala osobu první, vždy a odevšad na ni hleděly kraje ostatní; ona pak stála vždy hotova poraditi a pomoci, ona střehla slávy a blaženosti národu.« (Josef Kajetán Tyl.)

Na schody má východ palác Slavatovský, nyní Thunský č. 193-1 (viz str. 787. a Thunovská ul.) se znaky Slavatovskými, i výše klášter Redemptoristův č. 192-5 (viz str. 786.); mezi nimi jest skrovný domek č. 191-3. R. 1407 měl jej kolář, r. 1467 nově byl vystavěn, r. 1480 maj. jakýsi Martin Papež, pak Eliška z Roztok, choť Václava ze Kbel. Později byli maj. Thunové, od nichž koncem 18. stol. koupil Vojtěch Růžička. Po pravé straně od zdola č. 186-2 sluje u sv. Jana Nep. Dům ten náležel impressoru Michalovi Petrlovi st., od r. 1602 Kašparu Kaplíři ze Sulevic, jenž pro vzpouru sťat byl 21. června r. 1621 (viz str. 462.), r. 1616 Alex. Joštovi Haugvicovi z Biskupic, který bojoval pak proti stavům jsa cís. podplukovníkem a r. 1642 byl povýšen do stavu hraběcího, r. 1625 Johance Gryspekové z Malovic, vdově po Florianu Gryspekovi z Gryspachu, r. 1622 Mark. Alžbětě z Klosu, r. 1631 Sybylle Dorotě Ketiusové roz. Engelmajerové z Aichperku, manž. Filipa Aug. Kertiusa z Mornštejna, r. 1681 Ferd. Windischovi z Aschenfeldu. Roku 1751 byl maj. sochař Jan Bedřich Kohl, syn slavnějšího Jeronyma Kohla; viz str. 279. Sr. Jansa-Herain str. 16. Za Schallera hodinář Dom. Heinrich.

Č. 187-4 u kříže, u krucifixu měl r. 1415 švec Martin. Později dům měli Jesuité, po nich r. 1760 kominík Jos. Demartini. — Č. 188-6 u pelikána měl za Schallera hodinář Bern. Bisswanger, v l. 1576—1622 řezač pečetí a kamenů Jiří Petschner.

Č. 189-8 zlatý lev, býv. kníž. dům Kolloredovský, nyní maj. Jindřicha Fantla; r. 1413 měl tu domek vikář od sv. Víta, pak Mikuláš či Mikeš vrátný královský. V 16. stol. byl maj. zlatník Václav z Velenė; jeho syn Jan dům prodal r. 1604 Baltazaru Kronacherovi z Kronachu; od jeho vdovy r. 1610 jej koupil dvorský malíř Mat. Mayer.

Č. 190-10 stará myslivna se zahrádkou pod zdí hradu, jako mají i domy předešlé. R. 1403 kanovník a místopisař desk zemských Štěpán prodal kožišníku; r. 1455 spáleniště koupil krejčí Jan Jehlička. Dříve říkalo se tu pod stupni.

Dům u zlatého kapra u schodů zámeckých ležící a deskami se řídící ztratil r. 1622 Rudolf Zeidlic svob. pán Šenfeldu. Dostal jej hrabě Zdeněk Kolovrat, r. 1652 Jan Putz z Adlersthurnu. Viz Thunská ul.

Na Skalce Sm., jest nová ulice za plynárnou z Vinohradské ul. na Radlické silnici; jméno na Skalce jest vlastně název č. 183 ve Vinohr. ul.

Na Skalce Vrš., při Purkyň. ul. na j. od Komen. nám. Č. 6 sluje »na pavlači«. Nad Skalkou Vrš., dle č. 10, jež slulo Skalka.

Skalecká ul. VII., z Bělského tř., kde se od řeky zatáčí na s., v l. k sadům na Letné.

Má jméno to od r. 1588; bývala tu skála, kde jsou domy stavitele Schöna (č. 349 až 354, 356, 357) proti kostelu. — Č. 355 jest býv. škola, č. 490 nová škola u Sadů kor. prince Rudolfa.

Skretova ul. II. a Vnhr., za zemským museem, kudy jezdí elektrická dráha; domy vinohradské mají pěknou vyhlídku do zeleně Čelakovského sadův. — Karel Skreta Šotnovský ze Závořic (psáno též Škreta, sám se podpisoval Screta) nar. v Praze v domě u černého jelena č. 628 v Týnské ul. Pocházel z rodiny evangelické, a matka vdova po bitvě Bělohorské se vystěhovala do Sas; sám uče se v Praze malířství, přijal víru katolickou. Aby se vzdělal v umění, odebral se do Benátek, Bologny, Florencie a Říma, až asi r. 1839 se usadil v Praze; r. 1644 byl přijat do cechu malířského, jehož byl starším r. 1653. V Praze i na venku jest od něho mnoho

obrazův; seznam jich v Riegrově Sl. IX. 59. O rodině i o malíři viz též Jansa-Herain str. 132—135.

Skretova ul. Lbň., z Českomorav. tř. na sev.-vých. u továrny Boh. Voleského čís. 392.

Skuherského ul. VII., z hlavní tř. v l. za Belcrediho tř. do Vinařské ul., kde č. 735 sluje v kanoně; dříve říkali ulici u záložny. – Rudolf Skuherský (1828 až 1863), syn proslulého lékaře a zakladatele nemocnice v Opočně, byl znamenitý professor descriptivy na pražské technice. Založil nadání k podpoře chudých technikův; hrob na Olšanech II. 7. 23. — Bratr jeho Frant. Zd. Skuherský byl od r. 1866 ředitelem varhanické školy, od r. 1868 ředitelem kůru u sv. Haštala.

Sladkovského nám. Žk., při Karlově tř. — Karel Sladkovský (1823 až 1880) horlivě se účastnil života politického od r. 1848; po dvouleté vazbě vyšetřovací odsouzen byl na 20 let do žaláře. Amnestií císařskou r. 1857 po 6 letech dosáhnuv svobody, zase činným byl u veřejném životě našem; starší pamatují jeho řeč r. 1868 při zakládání Národního divadla, o něž si dobyl velikých zásluh. Byl vegetarián. Odpočívá na Olšanech IV., 6, 135. Viz F. Schulz, Osvěta 1880.

Č. 323-3 sluje Trocnov. — Č. 900-8 jest velká budova obecní a v ní i reálka; celý dům vystavěný r. 1898—1899 dle plánů inž. J. Motejla stál 260.000 zl. Reálka na Žižkově zřízena byla r. 1897, budova tato vysvěcena 17. září 1899. Po Frant. Šubertovi († 1898) nyní jest řed. spis. Fr. Bílý, duše Ústř. spolku č. professorův.

Budova ta jest stavěna obloukovitě při jižní straně náměstí, kde v l. 1899—1903 vystavěn gotický chrám sv. Prokopa dle plánů J. Mockra. Chrám vysvěcen byl 27. září r. 1903 od arcib. Lva Skrbenského u přítomnosti arciknížete Ferdinanda Karla.

Žižkov již byl městem velikým a kostela neměl. Když roku 1842 zrušen byl farní kostel u sv. Kříže (viz Břetislavova ul.), kaple sv. Rocha na Olšanech stala se farní. Do osady té náležely druhdy i Karlín, Vinohrady s Žižkovem; když pak r. 1875 Žižkov oddělen byl od Vinohrad, zůstala zde fara žižkovská zprvu celá, od r. 1883 polovice menší, kdežto ostatní díl Žižkova dostal svou faru novou s kaplí ve Štítného ul. č. 5.

V těch místech stával dvorec č. 14 Reismonka, odkudž vedlo stromořadí k Olšanům; koupilo ji město Žižkov r. 1893 na stavbu kostela i domu obecního. Bohužel při zakládání města se nepomýšlelo na kostel, a i toto místo jest dosti nevhodné; stojíť kostel příliš blízko reálky. Reismonka v 18. stol. byla pánů Reismanů z Riesenberka; paní Anna Dobšová, roz. Reismanová odkázala ji záduší sv. Jindřicha. Jiří Reisman asi r. 1719 postavil na rozcestí do Olšan a Bezovky Boží muka, jež r. 1891 byly přeneseny na výstaviště a nyní do Kinsk. zahrady.

Sladkovského ul. VII., jest pokračování Jablonského ul. na str. do Palack. tř.; jméno z r. 1888.

Sladkovského ul. Lbň., mezi Královskou tř. a Smetanovou ul. Jest tu v soukr. domě č. 505 c. kr. policie.

Sladkovského ul. Vnhr., z Jungmannovy od Balbínovy ke Smetance.

V č. 2 n. jest něm. pokrač. kurs dívčí spolku Deutscher Schülerhaltungsverein; v č. 10 n. bydlí univ. docet dr. Fr. Groh.

Sladkovského ul. Vrš., z Jungmannovy do Kollarovy na j. od Husovy.

vždy a všude Praha představovala osobu první, vždy a odevšad na ni hleděly kraje ostatní; ona pak stála vždy hotova poraditi a pomoci, ona střehla slávy a blaženosti národu.« (Josef Kajetán Tyl.)

Na schody má východ palác Slavatovský, nyní Thunský č. 193-1 (viz str. 787. a Thunovská ul.) se znaky Slavatovskými, i výše klášter Redemptoristův č. 192-5 (viz str. 786.); mezi nimi jest skrovný domek č. 191-3. R. 1407 měl jej kolář, r. 1467 nově byl vystavěn, r. 1480 maj. jakýsi Martin Papež, pak Eliška z Roztok, choť Václava ze Kbel. Později byli maj. Thunové, od nichž koncem 18. stol. koupil Vojtěch Růžička. Po pravé straně od zdola č. 186-2 sluje u sv. Jana Nep. Dům ten náležel impressoru Michalovi Petrlovi st., od r. 1602 Kašparu Kaplíři ze Sulevic, jenž pro vzpouru sťat byl 21. června r. 1621 (viz str. 462.), r. 1616 Alex. Joštovi Haugvicovi z Biskupic, který bojoval pak proti stavům jsa cís. podplukovníkem a r. 1642 byl povýšen do stavu hraběcího, r. 1625 Johance Gryspekové z Malovic, vdově po Florianu Gryspekovi z Gryspachu, r. 1622 Mark. Alžbětě z Klosu, r. 1631 Sybylle Dorotě Ketiusové roz. Engelmajerové z Aichperku, manž. Filipa Aug. Kertiusa z Mornštejna, r. 1681 Ferd. Windischovi z Aschenfeldu. Roku 1751 byl maj. sochař Jan Bedřich Kohl, syn slavnějšího Jeronyma Kohla; viz str. 279. Sr. Jansa-Herain str. 16. Za Schallera hodinář Dom. Heinrich.

Č. 187-4 u kříže, u krucifixu měl r. 1415 švec Martin. Později dům měli Jesuité, po nich r. 1760 kominík Jos. Demartini. — Č. 188-6 u pelikána měl za Schallera hodinář Bern. Bisswanger, v l. 1576—1622 řezač pečetí a kamenů Jiří Petschner.

Č. 189-8 zlatý lev, býv. kníž. dům Kolloredovský, nyní maj. Jindřicha Fantla; r. 1413 měl tu domek vikář od sv. Víta, pak Mikuláš či Mikeš vrátný královský. V 16. stol. byl maj. zlatník Václav z Velenè; jeho syn Jan dům prodal r. 1604 Baltazaru Kronacherovi z Kronachu; od jeho vdovy r. 1610 jej koupil dvorský malíř Mat. Mayer.

Č. 190-10 stará myslivna se zahrádkou pod zdí hradu, jako mají i domy předešlé. R. 1403 kanovník a místopísař desk zemských Štěpán prodal kožišníku; r. 1455 spáleniště koupil krejčí Jan Jehlička. Dříve říkalo se tu pod stupni.

Dům u zlatého kapra u schodů zámeckých ležící a deskami se řídící ztratil r. 1622 Rudolf Zeidlic svob. pán Šenfeldu. Dostal jej hrabě Zdeněk Kolovrat, r. 1652 Jan Putz z Adlersthurnu. Viz Thunská ul.

Na Skalce Sm., jest nová ulice za plynárnou z Vinohradské ul. na Radlické silnici; jméno na Skalce jest vlastně název č. 183 ve Vinohr. ul.

Na Skalce Vrš., při Purkyň. ul. na j. od Komen. nám. Č. 6 sluje »na pavlači«. Nad Skalkou Vrš., dle č. 10, jež slulo Skalka.

Skalecká ul. VII., z Bělského tř., kde se od řeky zatáčí na s., v l. k sadům na Letné.

Má jméno to od r. 1588; bývala tu skála, kde jsou domy stavitele Schöna (č. 349 až 354, 356, 357) proti kostelu. — Č. 355 jest býv. škola, č. 490 nová škola u Sadů kor. prince Rudolfa.

Skretova ul. II. a Vnhr., za zemským museem, kudy jezdí elektrická dráha; domy vinohradské mají pěknou vyhlídku do zeleně Čelakovského sadův. — Karel Skreta Šotnovský ze Závořic (psáno též Škreta, sám se podpisoval Screta) nar. v Praze v domě u černého jelena č. 628 v Týnské ul. Pocházel z rodiny evangelické, a matka vdova po bitvě Bělohorské se vystěhovala do Sas; sám uče se v Praze malířství, přijal víru katolickou. Aby se vzdělal v umění, odebral se do Benátek, Bologny, Florencie a Říma, až asi r. 1839 se usadil v Praze; r. 1644 byl přijat do cechu malířského, jehož byl starším r. 1653. V Praze i na venku jest od něho mnoho

obrazův; seznam jich v Riegrově Sl. IX. 59. O rodině i o malíři viz též Jansa-Herain str. 132—135.

Skretova ul. Lbň., z Českomorav. tř. na sev.-vých. u továrny Boh. Voleského čís. 392.

Skuherského ul. VII., z hlavní tř. v l. za Belcrediho tř. do Vinařské ul., kde č. 735 sluje v kanoně; dříve říkali ulici u záložny. – Rudolf Skuherský (1828 až 1863), syn proslulého lékaře a zakladatele nemocnice v Opočně, byl znamenitý professor descriptivy na pražské technice. Založil nadání k podpoře chudých technikův; hrob na Olšanech II. 7. 23. — Bratr jeho Frant. Zd. Skuherský byl od r. 1866 ředitelem varhanické školy, od r. 1868 ředitelem kůru u sv. Haštala.

Sladkovského nám. Žk., při Karlově tř. — Karel Sladkovský (1823 až 1880) horlivě se účastnil života politického od r. 1848; po dvouleté vazbě vyšetřovací odsouzen byl na 20 let do žaláře. Amnestií císařskou r. 1857 po 6 letech dosáhnuv svobody, zase činným byl u veřejném životě našem; starší pamatují jeho řeč r. 1868 při zakládání Národního divadla, o něž si dobyl velikých zásluh. Byl vegetarián. Odpočívá na Olšanech IV., 6, 135. Viz F. Schulz, Osvěta 1880.

Č. 323-3 sluje Trocnov. — Č. 900-8 jest velká budova obecní a v ní i reálka; celý dům vystavěný r. 1898—1899 dle plánů inž. J. Motejla stál 260.000 zl. Reálka na Žižkově zřízena byla r. 1897, budova tato vysvěcena 17. září 1899. Po Frant. Šubertovi († 1898) nyní jest řed. spis. Fr. Bílý, duše Ústř. spolku č. professorův.

Budova ta jest stavěna obloukovitě při jižní straně náměstí, kde v l. 1899—1903 vystavěn gotický chrám sv. Prokopa dle plánů J. Mockra. Chrám vysvěcen byl 27. září r. 1903 od arcib. Lva Skrbenského u přítomnosti arciknížete Ferdinanda Karla.

Žižkov již byl městem velikým a kostela neměl. Když roku 1842 zrušen byl farní kostel u sv. Kříže (viz Břetislavova ul.), kaple sv. Rocha na Olšanech stala se farní. Do osady té náležely druhdy i Karlín, Vinohrady s Žižkovem; když pak r. 1875 Žižkov oddělen byl od Vinohrad, zůstala zde fara žižkovská zprvu celá, od r. 1883 polovice menší, kdežto ostatní díl Žižkova dostal svou faru novou s kaplí ve Štítného ul. č. 5.

V těch místech stával dvorec č. 14 Reismonka, odkudž vedlo stromořadí k Olšanům; koupilo ji město Žižkov r. 1893 na stavbu kostela i domu obecního. Bohužel při zakládání města se nepomýšlelo na kostel, a i toto místo jest dosti nevhodné; stojíť kostel příliš blízko reálky. Reismonka v 18. stol. byla pánů Reismanů z Riesenberka; paní Anna Dobšová, roz. Reismanová odkázala ji záduší sv. Jindřicha. Jiří Reisman asi r. 1719 postavil na rozcestí do Olšan a Bezovky Boží muka, jež r. 1891 byly přeneseny na výstaviště a nyní do Kinsk. zahrady.

Sladkovského ul. VII., jest pokračování Jablonského ul. na str. do Palack. tř.; jméno z r. 1888.

Sladkovského ul. Lbň., mezi Královskou tř. a Smetanovou ul. Jest tu v soukr. domě č. 505 c. kr. policie.

Sladkovského ul. Vnhr., z Jungmannovy od Balbínovy ke Smetance.

V č. 2 n. jest něm. pokrač. kurs dívčí spolku Deutscher Schülerhaltungsverein; v č. 10 n. bydlí univ. docet dr. Fr. Groh.

Sladkovského ul. Vrš., z Jungmannovy do Kollarovy na j. od Husovy.

Slavojova ul. Nsl., na sev. straně domů skupiny pod vyšehradskými hradbami — Slavoj jest hrdina básně rukopisu královédvorského, druh Zábojův; spolu zahnali Franky, kteří vtrhli do Čech.

Č. 95 u města Vyšehradu, č. 108 na Botíči.

Slavojova ul. Sm. jest projektovaná krátká ulice z hlavní tř. k přístavu, mezi Lumírovou a Horymírovou.

Slezská tř. Vnhr., z Chocholouškovy ul. od Sázavské ul. přímo k východu mezi Korunní a Jungmannovou tř. Jí na paměť se uvádí nejmenší země koruny Svatováclavské, skrovný zbytek celého Slezska, získaného od krále Jana a Karla IV. Když r. 1740 nastoupila vládu Marie Terezie, pruský král Bedřich II. neprávě si osoboval právo na některá knížectví Slezská a žádal, aby mu za 2 miliony tolarů postoupeno bylo celé Slezsko, sice že přidá se k nepřátelům. S nevolí císařovna odmítla toto nabídnutí, a Bedřich maje již vojsko připraveno, v prosinci t. r. vtrhl do Slezska. Přes těžké boje, vedené pak o tu starodávnou část království našeho, zůstalo od té doby při koruně české z 19 knížectví jen Těšínské, a část Krňovského a Opavského. Viz Slavík Fr., Pruské usilování o země české.

Na počátku při l. straně jest ještě pole; však ještě před 40 lety od nyn. Národního domu k vých. šla pěšina při živém plotě mezi stromy třešňovými. Východněji stojí Tržnice vystavěná nákladem 670.000 K dle návrhu arch. Ant. Turka. Že však tržnice ta jest daleko od dosavadního trhu na Tylově nám., převedené sem slavně prodavačky v červnu r. 1903 po týdnu se vrátily i s obecenstvem na místo předešlé, ale městská rada zůstala na svém, a tak podruhé otevřena tržnice v prosinci t. r. — Dále při Třebízského ulici stojí budova měšť. dívčí školy s kaplí sv. Vojtěcha; ředitelem jest znamenitý vypravovatel české venkovské povídky Karel V. Rais (nar. r. 1859 v Bělohradě). — Odtud po straně sev. se rozkládá úpravný sad až k ul. u Vodárny; proti sadu mezi ul. Chodskou a Kladskou stojí arena Pištěkova. (Viz obr. str. 947.)

Od sadu k vých. jest ulice již zastavěna po obou stranách. V č. 12 n. bydlí spis. Ant. Hajn. — V č. 32 bydlí spis. Dr. Jan Jakubec. — Při Perunově ul. jest rozsáhlá škola. Sem ještě se počítá č. 76 Hofmanka, bývalá vinice Konstantinka.

Na Slovanech II., sluje nádvoří slavného kláštera Benediktinského v Emausích,* druhdy slovanského. Tudy jest průchod od Karlova nám. z Vyšehr. tř. do Václav. ul. a ul. pod Slovany po schodišti kamenném; dříve tu bývaly kryté dřevěné schody. — Na tomto návrší, ode dávna zvaném Skalkou či na Skalkách, prý r. 928 sv. Václav za 40 dní vystavěl kostelík sv. Kosmy a Damiana, ctěných u nás od dob sv. Cyrilla a Methoda. Sv. Václav často s věrným Podivínem tu bývali, a také sv. Vojtěch i sv. Prokop konali tu služby Boží, jak oznamoval i český nápis z r. 1658 nade dveřmi. Ať jest to jen pověst, zajisté románský chrámek ten byl starší než z r. 1178, kdy o něm jest první zmínka v Soběslavově věnovací listině vyšehradské. Kostel ten romanský, později změněný a k záp. prodloužený, byl farní pro osadu Podskalskou, později, když vedle byl zbudován chrám větší, stal se kaplí. Ale časem zcela byl opuštěn a byl v něm vinný lis do r. 1593, kdy kaple ta přestavěna byla v nynější podobě. Dle jiné zprávy zbořena byla původní románská stavba až r. 1657, kdy zřízena jest nynější kaple prostá na vysoké podezdívce na

* Viz Ekert, Posvátná místa; Křížek, Nástin dějů kláštera Bened. Arch. Pam. I. 193; Jansa-Herain 29. a nejnovější spis Leandra Helmlinga, Emaus (1903).

svahu vrchu, s něhož vedle tu vedou kamenné schody do Podskalí. Místo věžičky cibulovité dána byla v 19. stol. nynější.

Každého pátku o půlnoci po schodech těch chodil bezhlavý mnich, jenž hlavu svou nosil v ruce a v druhé měšec. Kdysi mnich jeden z kláštera Slovanského prodal Židovi posvěcenou hostii a zde na těchto schodech mu ji vydal, aby její pomocí prováděl čáry. Ale věc se prozradila, Žid byl upálen a mnich sťat nad těmi schody. Od té doby mnich nemá pokoje a tam straší čekaje vysvobození, jehož mu se dostane, podá-li mu novosvěcený kněz sv. hostii a přijme od něho měšec. Pověst taková vznikla asi tím, že na schodech oněch bývalo šero a proto neveselo. (Svátek, Legendy str. 146.)

Při starém tom kostelíku založil klášter řádu sv. Benedikta Karel IV., jenž sídlo své zveleboval nádherou i velikostí i kostely a kláštery, aby předčilo nade všechna města evropská. Tím úmyslem jsa veden, dosáhl na papeži Klementu VI., sídlícím tehdy v Avignonu, dovolení, aby směl v Praze založiti klášter mnichů jazyka slovanského,* kde by hosté a kupci jihoslovanští měli obřady svého jazyka. Dle listu zakládacího daného dne 21. listopadu 1347 v Norimberce hleděl Karel blaha těch, kteří »nám příjemností a sladkostí našeho přirozeného jazyka příbuzni jsou«. Stalo se tedy zřízení kláštera ještě před založením Nového města. Mniši sem uvedení byli z Chorvatska a slovanských zemí sousedních, a proto se klášteru říkalo na Slovanech či u sv. Jeronyma, jenž dle starého mínění omylného první písmo sv. z hebrejštiny přeložil na jazyk slovanský; také dle kostela klášter nazýval se klášterem sv. Kosmy a Damiana. Stavba jeho prý stála o 3 trojníky méně než Kamenný most, t. j. 18.747 kop grošův a na střechu bylo třeba prý celého lesu.

Když pak kostelík nedostačoval, Karel r. 1371 založil a za rok vystavěl nový chrám nynější ke cti P. Marie a slovanských sv. Jeronyma, Cyrilla i Methoděje Prokopa a Vojtěcha; vysvěcení se stalo od arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě s velikou slávou v pondělí velikonoční (29. března 1372), kdy se čte evangelium o učednících putujících do Emaus; a odtud se říká dosud v Emausích. Od té doby zde a na náměstí Karlově se slaví pout emauská. Klášter bohatě byl nadán; zde měl pozemek

* »Není pochybnosti«, praví Tadra v díle Kulturní styky Čech s cizinou, »že v Čechách, na Moravě i ve Slovensku původně zavedena byla liturgie slovanská. Ale vedle ní v oné části Čech, kde usedlí byli lechové, kteří v Řezně r. 845 přijali křest, již před tím zavedena liturgie latinská. Papežové, kteří dříve proti liturgii slovanské ničeho nenamítali, později z pobádání německých biskupů, obávajíce se, aby církev slovanská od poslušenství Říma neodpadla, podporovali snahy po výhradním panství latiny, i první biskupové pražští, svěcení od arcibiskupů německých, částečně sami Němci, z části vychovaní od učitelů německých, byli přívrženci liturgie latinské. Tím se stalo, že během let bohoslužba slovanská čím dále tím více ustupovala liturgii latinské, až nalézala útulek jediný v klášteře Sázavském. Ale upomínka jakás na staroslovanský jazyk obřadní zajisté trvala v Čechách až do 14. století, neboť jinak nesnadno by se dalo vysvětliti zřízení kláštera slovanského a povolání mnichů slovanských z Chorvatska do Prahy za Karla IV. r. 1347. Klášteru tomu Karel daroval staré slovanské rukopisy, mezi nim i zvláště skvostnou a památnou knihu evangelií, známou pode jménem evangelia Remešského. (Kniha totiž skvostně vázaná později se dostala do Cařihradu, kam ji snad přinesli čeští kališníci, hodlajíce se spojiti s církví východní, a odtud kardinálu lotrinskému, jenž ji daroval kostelu v Remeši ve Francii, a památnou se stala později tím, že králové francouzští na ni konali přísahu korunovační.) (Viz Ott. Sl. N. XXI. 539.) V klášteře Slovanském v Praze přepisovány knihy staroslovanské, jakož viděti z listiny Karla IV. z roku 1356, již daroval důchod ročních 10 kop z krámů masných v Praze pro písaře knih slovanských (písma hlaholského).

Pištěkova arena na Král. Vinohradech.

a vinice až k nynější ulici na Moráni, na j. k ulici Trojické, kam posud se táhne zahrada klášterní. Také domy v dolní části ul. Václavské stávaly pův. na pozemcích klášterních. Ve Slovanském klášteře, v němž však později bývali asi samí Češi, zřídil Karel i školu, gymnasium Slovanense.

Mnichové pilně též malovali; posud se zachovaly drahocenné fresky v klášterním ochozu na 26 polích nástěnných; přátelé umění po celé Evropě dobře je znají. Náležejíť pro své stáří (asi z r. 1373) i cenu uměleckou k nejvzácnějším památkám malířským v střední Evropě. Tak perem, štětcem i dlátem řeholníci pěstovali vědy a umění, když prý 16. října 1419 ozbrojený lid vedral se do kláštera a vydrancoval slavné dílo Karlovo; jisto jen tolik, že mniši záhy se přidali ke straně pod obojí. Ale slovanský jazyk v době následující brzy zanikl, poněvadž starší řeholníci odešli neb vymřeli a Husité sem dávali kněze své, jazyka staroslovanského neznalé; byla tu utrakvistická fara a farář měl titul opata. Od r. 1441 opatové zdejší bývali administratory konsistoře »dolejší« t. j. utrakvistické.

V klášteře byl bratrem laikem synovec Rokycanův Řehoř, jenž r. 1457 založil první osadu Bratrskou v Kunvaldu. — Po nějakou dobu zde bydlil mistr Engliš (Angličan Petr Payne), jenž jsa přívržencem Viklefovým do Prahy přišel r. 1417 a v tehdejších sporech náboženských vynikal ostrým vtipem a výmluvností. Roku 1432 byl u sboru Basilejského, až r. 1487 byl vypovězen pro své výstřední učení; odstěhoval se do Žatce. Tehda dle tradice klášterní proměnili Pražané opatství v opevněnou tvrz zvanou Tachov. Potom stal se opatem bratr Havel, za něhož tu legát Filibert biřmoval mnoho osob a král Zikmund potvrdil privilegia klášterní dle znění privilegia od krále Václava IV. Viz Tomek IX. 140—144. Od r. 1507 byl tu opatem (ale mnichů jiných zde asi nebývalo v té době), t. j. kazatelem, Jiří Sovka, který však již po třech letech odstoupil od strany pod obojí, vysloviv s kazatelny, že »strany té se odříká a míní státi pod poslušenstvím papežovým; neboť jen tu že jest spasení, jinde ho není«. A sám zvolil si nástupce mistra Martina z Vlašimě, faráře u sv. Štěpána; i praví letopisec, že »sova vyletěla z kláštera a vejr vklouzl do kláštera«. Tento Martin potom utekl z Prahy, jsa podezřelý z piklů proti obci r. 1510. Však již od r. 1507 horlivě působil proti sjednocení Starého a Nového města. (Viz Winter, Život círk. 692.)

Roku 1553—1582 byl tu opatem Jindřich Dvorský z Helfenburku, administrator konsistoře a rozhodný přívrženec starého utrakvismu; opravoval klášterní hospodářství a založil knihovnu.

Posledním opatem kališnickým byl tu učený (sepsal r. 1577 českou mluvnici) ale nehodný Matouš Filonomus Benešovský, jenž oženil se s dcerou hospodského Prasátka ze Spálené ul. a z kláštera udělal krčmu; »vyvěsil na vrata věnec, postavil v zahradě kuželník, vztyčil ptáka ke střílení a najímal hudebníky k veselostem«. Na žaloby konečně odtud byl vyhnán; potom ustanoven tu opatem Jan Paminondas či Horský (1592—1598, 1602—1607), před tím farář u sv. Václava-II., jenž od starokališnictví přidal se ke katolíkům; za něho klášter i kostel byly obnoveny a 14. března r. 1593 po katolicku vysvěceny. Nekatolíci posměšně ho nazývali »jednuškou« a když nesvětil svátku Husova, složili písničku:

A ten Slovanský opat
dal na vinici kopat
na svátek Jana Husi,
za to do pekla musí.

Pro odpor osadníků dvakrát (r. 1599 a 1603) utekl odtud; prý ho chtěli otráviti. Psal též básně, ovšem nepoetické, a byl člověk nehodný. Tehdy sem přišli Benediktini

Břevnovští, ovšem s liturgií latinskou. R. 1602—1604 zde bydlil slavný hvězdář Jan Kepler (1571—1630), jejž do Prahy pozval Tycho de Brahe.

V té době byli tu opaty: Petr Lodereker z Prošovic (1607—1611), Placidus (1611), Matěj Pfeiffer (1611—1612), Jan Benno Flaccus z Falkenberka (1612—1613, † 1646), jenž marně usiloval o povznesení kláštera, Adam Benedikt Bavorovský (jako správce 1613 až 1615, opat 1615—1635), jenž pomocí Karla z Liechtenštejna zpět obdržel roku 1400 prodané Čachovice a Miškovice u Kouřimě. Jaké měl nesnáze s nekatolickými Podskalskými vypravuje Winter, Život církevní 271.

Za vpádu Pasovských dne 15. února 1611 sem vnikla protestantská luza, kněze vraždila, chrám vyplenila a zničila i drahé památky písemné a umělecké z dob Karlových. V pobořeném klášteře pak žili nuzně jenom dva nebo tři kněží. (Viz Winter, Život círk. 710.

R. 1635 přes odpor Benediktinů sem uvedeni byli od Ferdinanda III. cizinci, řeholníci z Montserratu u Barcelony ve Španělích, u nás zvaní Černými Španěly;* král učinil tak dle svého slibu učiněného před vítězstvím nad Švédy u Nördlink r. 1634. Potom sem daroval na 300 vojenských praporů nepřátelských,** jež dlouho v chrámě zdejším se chovaly spolu s několika prapory z bitvy Bělohorské, až přeneseny byly (něco praporů uloupili odtud již Francouzi roku 1742) do vojenského musea ve Vídni, kam se odstěhovala tak mnohá památka pražská. Domácí, dřívější Benediktini náhradou dostali klášter sv. Mikuláše u nynějšího ruského kostela (str. 741.).

Z té doby se vypravuje pověst o zvoníku na Slovanech. Když na místo starých řeholníků slavným průvodem do kláštera vtáhli noví mniši, provázeli je páni vznešení v drahých šatech, vojsko a cizinci. V předu kráčel nový opat Benedikt de Peñalosa, zpovědník císařovnin. A lid vyšehradský a podskalský smutně se díval, jak starý jejich chrám a klášter přichází do rukou cizinců.

»A proč se nezvoní?« tázal se opat přicházeje ke kostelu. Hned několik vojáků se hnalo na věž, aby sami zvonili, ale u všech zvonů provazy byly uřezány. Učinil to starý zvoník, jenž nechtěl, aby se zvonilo v den, kdy staří, domácí bratři opouštěli klášter.

»Kdo uřezal provazy?« osopil naň se voják. »Já,« bez bázně zvoník pověděl, a rozlícený voják jej zastřelil. »Tedy přec nepřežiji konce slávy staré« — s jakousi radostí zašeptal kmet a umíraje pohledem se loučil se zvony, jimiž volával po tolik let zbožný lid na služby Boží.

Noví obyvatelé zvelebovali klášter a žili v kázni velice tuhé. Z té doby asi jest pověst tato: Rozhněvali se jednou v pekle, že v tomto klášteře mniši žijí tak pobožně. Poslali tedy jednoho ze sebe, aby je sváděl ke zlému. Ale jak? Dobrým bydlem. Čert dal se přijmouti za kuchaře a vařil tak chutně a na stůl dával víno tak dobré, že klášterníci pomalu si navykali labužnictví a hýření. Ale jednou o půlnoci opat v kuchyni slyšel cizí hlas a stanuv za dveřmi vyslechl, kterak čert kuchař čertu, jenž přišel se podívat, jak se dílo daří druhovi z pekel, vypravuje, že brzy budou duše mnichů již zralé peklu. Ustrnul opat a zlořečil ďáblu úkladníku, že ihned uletěl, a klášter dal se na přísné pokání. (Svátek, Legendy 100.)

Jinak se vypravuje toto: R. 1680 za moru v Praze opat ujel a nechal tu řeholníky bez dohledu; vrátil se pak v listopadu, a tu začalo v klášteře strašiti. Mniši za jeho nepřítomnosti oddávali se hýření a chtěli opata vystrašiti; ale opat věc vyšetřil a původce, pátera Karla, potrestal vězením. (Mareš, Veliký mor, Sborník histor. I. 412.)

V chrámě na Slovanech pochováno bylo za třicetileté války několik vysokých důstojníků i také polní maršálek hrabě Jan Götz, jenž padl v bitvě proti Torstensonovi u Jankova 6. března 1645. (V lidu se zachovalo jeho jméno pořekadlem:

---

* Viz Třebízského povídku Černí Španělé.

** Viz V. Křížek, Arch. Pam. I. 189. Sr. Svátek, Legendy str. 89.

Pochodíš jako Kec z Jankova.) Náhrobek jeho uprostřed kostela odstraněn byl od Beuronských spolu s jinými starými náhrobky. Brnění jeho visívalo v levé lodi ještě před 25 lety. R. 1648 byl tu opatem Jan Caramuel z Lobkovic, svého času pověstný ohromnou učeností, znalostí jazyků, důvtipem a dobrodružnými příběhy i uměním válečným; proti Švédům udatně bojoval v čele své kněžské setniny. Po roce se stal generálním vikářem arcidiecese Pražské.* R. 1741 Francouzové v klášteře i kostele měli nemocnici, v níž zemřelo na 7000 vojáků; při tom ovšem kostel mnoho utrpěl, ještě více však r. 1744, když tu Prušáci měli kasárny. Šťastně klášter tento přečkal i reformy Josefa II., ale ve století 19. hynul nepříznivými poměry hmotnými i nedostatkem kněžstva. Za praelata Žaldy mniši se stali professory gymnasia v Klatovech, založeného r. 1812.

R. 1880 za kardinála Švarcenberka klášter byl odevzdán od cís. Františka Josefa I. kongregaci Benediktinů** z Beuronu, což jest ves u Sigmaringen s klášterem od r. 1077, zrušeným r. 1802. Tam bratři Maurus a Placidus Wolterové založili kongregaci roku 1862. Tito mniši horlivě pěstují církevní umění, zpěv, malířství a řezbářství; skoro všecka výzdoba chrámu nyní jest od nich. Oltáře napodobují vzory starokřesťanské, nejsou však dle nynějšího vkusu. Při tom se ztratila i mnohá památka starobylá, jako staré stolice, krásně řezané, jež odvezeny byly za hranice. Viz Ottův Sl. N. XX. 465.

Montserratskými opaty byli zde: Benedikt Peñalosa de Mondragon 1636—1646, Jan Caramuel Lobkovic 1647—1657, Antonín de Sotto Major 1661—1678, Didakus a Cambero 1678—1700, Emanuel Privey 1700—1704, Antonín Vogl z Kreylernu 1704—1708, Martin Zedlic 1709—1720, Arnošt hr. Schrattenbach 1720—1729, Maxm. Bach 1730—1740, Martin Schmitt 1740—1766, Anselm Günther 1766—1774, Vít Adam 1775—1782 (administratoři: Placidus Čemž 1782—1783, Fabián Piskáček 1783—1789, Prokop Škoda 1789—1801), Prokop Škoda 1801—1803, Leopold Žalda 1804—1819 (administratoři Robert Peter 1819—1838, Karel Kilian 1838—1840), Frant. Částka 1840—1871. Administrator Eman. Frant. Hrdlička 1871—1880.

Chrám (48 *m* dl., 24 *m* šir., 20 *m* vys.) celkem zachoval tvary gotické ze 14 stol.; jenom věže, jichž původní chrám neměl, vystavěny byly až ve druhé polovici 18. stol. Bývaly cibulovité, od r. 1880 jehlancovité s věžičkami. (Viz obr. str. 951.) Tři zvony r. 1617—1618 ulil Baltazar Hoffmann, jenž měl dílnu zvonařskou zde vedle kláštera, čtvrtý byl z r. 1731. Nové (4) lity byly r. 1897 ve Viltenu u Inšpruku.

Klenby tří lodí skoro stejně vysokých spočívají na 10 osmibokých sloupech a zakončeny jsou apsidou pětistěnnou.

Do chrámu vede nyní na straně západní hlavní (nový) a na straně severní dva původní menší portály gotické. Ze strany jižní, z kláštera možno třemi menšími vchody vejíti. Nové sochy sv. Petra a Pavla ve výklencích jsou od Vlčka z r. 1903. Dříve zde bylo oltářů dvanáct, hlavní z r. 1640, opravený roku 1726, sv. Jakuba z r. 1638, Na nebe vzetí P. Marie r. 1695, sv. Kříže, Benedikta, sv. Trojice r. 1714. Zikmunda r. 1714, Jana N. r. 1715, Dušiček r. 1722, sv. Josefa, sv. Valburgy a Prokopa (tyto tři z r. 1723); nyní jsou v lodi severní: sv. Josefa, Jeronyma a Dušiček, v jižní

* Narodil se v Madridě z otce šlechtice lucemburského a matky z rodu Lobkoviců. Za protireformace u nás radil ke krokům rozhodnějším proti protestantům. »Pronásledování nařizoval stát, ale některé církevní orgány se propůjčovaly světské moci k provádění ukrutností.« Rezek, Dějiny prostonár. hnutí nábož.

** První opat byl učený dr. Maurus Wolter († 1890) v l. 1880—1885, po něm dr. Benedikt Sauter. Mniši dosud větším dílem jsou Němci.

sv. Benedikta, Scholastiky a Anny. Nad hlavním oltářem pne se bohatě zlacený baldachýn. V apsidě jižní jest oltář srdce Ježíšova, v severní trůn P. Marie Montserratské. Stěny lodní pokryty jsou obrazy ze života P. Marie a sv. Benedikta, k čemu pojí se (na severní straně) obrazy patronů českých.

Varhany zdejší od Jos. Paštiky mají rejstříků 62 a 4000 píšťal (může jich při plenu docíleno býti 105); jsou v Čechách největší (u sv. Víta 40 rejstříků; na Strahově 41, v Rudolfině a u sv. Mikuláše 45, u sv. Lidmily 46). Vzduch žene se elektrickou silou. — Nad záp. portálem chrámu jest nový mosaik. obraz od V. Foerstera.

Jak dříve pověděno, v křížové chodbě klášterní při jižní straně kostela z části se zachovaly proslulé obrazy ze života Kristova a P. Marie spolu s příhodnými výjevy ze Starého zákona. R. 1898 u Bellmanna vydal obrazy ty Jos. Neuwirth, 27 velikých

Chrám na Slovanech se Skalky.

světlotisků; (Die Wandgemälde im Kreuzgange d. Emausklosters. Viz M. Dvořák, Č. Čas. histor. V. 245.) Bylo původně obrazů 84, zachovalo se jich 79, z nich některé silně poškozené; pocházejí z let asi 1350—1372, obnoveny byly dle lat. nápisu r. 1412, 1588, 1594 a 1654, a při tom z části pokaženy. (Viz též Wuchsmann, Arch. Pam. X. 601.

Křížová tato chodba čili ambit kolem rajského dvoru v půdorysu čtverce (odtud se říká též kvadratura) má původní, křížovou klenbu ze 14. století. (Vyobr. v Ottově Sl. N. XX. 464.) Na východní straně ambitu jest síň kapitulní; r. 1637 z polovice byla zřízena kaple královská či císařská, do níž také se chodí z lodi chrámové; nad vchodem do kaple, která též má původní klenbu a pěkné malby nástěnné, jest mramorové poprsí cís. Ferdinanda III. S ní souvisí nynější síň kapitulní, též s klenbou původní. V klášteře se chová obraz z doby Karlovy (Ukřižovaný mezi lkajícími ženami a žoldnéři); jest na plátně, přilepeném na desku dřevěnou. V zahradě klášterní jest kaple P. Marie Lourdské. Sev. od kostela kamenný kříž byl postaven na památku padlých r. 1848, kteří tu jsou pochováni. Ale již dříve tu stával kříž.

Místo kamenické dílny L. Šaldy a vedlejšího pivovaru* Šaryho i nových domů č. 1446 a č. 1359 ještě r. 1800 bývala zahrada a dvůr, v němž bývaly složeny veliké praky obce pražské. Spálili je Francouzi r. 1742. Mich. Šáry (Schary) r. 1846 přejal zděděný pivovar u Virlů (Vidlů) na Karlově nám.; byl zakladatelem sladovnické školy, r. 1874 povýšen na šlechtictví. Zemřel r. 1881; hrob na Olšanech IV. 14. 38.

Pod Slovany II. (dříve Korunní ul.), viz obr. str. 952. a 953., z Václavské ul. na sev. do býv. Kočičí, nyní Trojanovy ul.; jižněji jest dosud ul. Trojická, který však název bude omezen jen na ulici přímou od Vyšehr. tř. na roh Ozerova a prodloužení její k budoucímu nábřeží. Druhá část dosavadní ul. Trojické má se počítati k ul. pod Slovany, kteréž jméno zaujme i nynější Ozerov.

V dosavadní ulici jest od jihu v levo č. 1591-1 a 1590-3, obojí vzniklé teprv v19. stol. Severněji č. 350-5 (až na roh ul. u Vápenice) u Zahrádků, Michnovská vápenice, potom Švarcenberská cihelna leží na býv. půdě kláštera. R. 1571 náležela Joachymu hr. Šlikovi, pak Kryštofu Hyzrlovi z Chodů, Václavu Budkovskému z Budkova, r. 162 ji koupil Pavel Michna z Vacinova. — Po parcelaci tohoto čísla tu bude t. zvaná ul. Fastrova z Palackého nám. do Václ. ul. Naproti za novějším č. 1409-4 jest č. 348-6 u Vránů, v 18. stol. maj. Voj. Zdeňka spolu s č. násl. — Č. 347-8 u Vraných. — Naproti č. 352-7 u Bubnů, u Ježdíků.

Dále k severu za novou ulicí na Moráni bylo rozsáhlé č. 353; viz str. 858. — Na východní straně č. 1543-12 u Velvarských, u Potůčků (posud maj. té rodiny). — Vedle zbořeno č. 345-14. — Při Kočičí ul. (Trojan. ul. 6 n.) č. 344-18 u Mazánků, Zlatá koruna.

Slovenská ul. Vnhr., z nejvyššího bodu Palackého tř. na v. nad sadem, jenž jest založen nad Vršovicemi. Když páni na radnici vinohradské dávali jména ulicím svého rychle rostoucího města, vzpomněli si i na ubohé bratry Slováky a jejich krásnou, ale hornatou a chudou vlast.

Z domů zdejších jest krásná vyhlídka přes Vršovice k j. a vých.; do r. 1900 ulice zastavěna byla jen po ul. Šumavskou (č. 955-7 maj. učitele J. Svobody), nyní již dále k sadu vinohradskému u vodárny. V č. 9 n. bydlí akad. malíř Jar. Špillar, v č. 12 zemřel spis. Jos. Turnovský, v č. 1106-17 bydlí spis. Fr. X. Prusík, v č. 1072-19 univ. prof. dr. Jan Vlček.

Na Slupi II. (druhdy v Slupech), od hranic města pod hradbou Karlovou přes Horskou a Apollinářskou k Benátské do Vyšehr. tř. Jméno (asi od 16. stol.) dle pověsti (u Schallera IV. 53.) odtud, že pod kůrem v kostele Zvěstování P. Marie

Pod Slovany.

* Na tom místě bývala zvonařská dílna Dan. Tapinea r. 1603, pak Balt. Hofmana r. 1617.

se zachoval sloup* ze starého chrámu pohanského boha Svantovíta, kde modla ta stávala na sloupu. V pravdě však tu byla skutečná slup, jaké posud mají mlynáři na chytání ryb; a ryb bývalo tu v Botíči hojně (str. 67.). A již roku 1448 slul na slupi dvorec nějakého Racka při Botíči (č. 452; viz str. 242.). Proto místo za potokem, při zdi hradební, část vesnice Psár, slulo v Záslupí. Dr. Teige míní, že tu byl dům »na sloupích«,** a po něm že ulice tak nazvána.

Na jihu v l. za tratí dráhy Spojovací č. 93 hostinec u Šilingů (po maj. nynějším) náleží ještě k Vyšehradu dle bývalého toku ramena Botíče (viz str. 68.) Ale již sousední č. 1547, 1553, 1560, 1562 jsou na půdě novoměstské.

Č. 451*** při Horské ul. a sousední č. 450-4 jest býv. klášter Servitů, nyní část ústavu choromyslných, maj. zemského fondu. Bývalo tu pěkné, zelené údolí na

Pod Slovany.

Trávníčku (in Viridi, na Trávníku, na Botíči) s kostelíkem či kaplí Zvěstování P. Marie snad již před založením Nového města; myslí se od r. 1321.

Při něm Karel IV. r. 1360 založil klášter žebravých mnichů Servitů (služebníků P. Marie, od lat. servus), povolaných z Florencie. Stavěli si nový kostel, z něhož však za Václava IV. byl dokončen jen kůr. Ale již r. 1420 vše spáleno; Pražané obléhajíce Vyšehrad prolomili klášterní zeď a postavili tu děla a praky, z nichž stříleli na Vyšehrad. Zahradu potom měl od obce sladovník Jan, r. 1431 Martin, zeť kováře Jana Podhrobského.

* Jinak též se vypravuje, že tu dlouho stál o samotě sloup ze zbořeného kláštera, anebo že sloup tu byl postaven na památku mnichů Servitů, kteří tu upáleni byli od Husitů r. 1420. Dle Svátkových Legend str. 68. sloup z pohanského chrámu nyní nese kruchtu v kostele P. Marie.

** Jméno domů »na sloupích« se objevuje i jinde; tak dům jména toho pod klášterem Slovanským v čtvrti Štěpánské zabaven byl roku 1624 měšťanu Petru Tábovi a postoupen Tobiáši Tyšlarovi. Bílek 997.

*** Zde bývala vinice soukromá, již za války husitské měl Petr Masopust z Malé Strany.

Později sice Serviti se vrátili a znovu o kostele stavěli i klášter nuzně si opravili, ale pro chudobu sami se odstěhovali; r. 1554 klášter byl úplně opuštěn a zanedbán. Až r. 1666 opět tu se stavělo a klášter dokončen r. 1726. Když r. 1783 klášter byl zrušen a kostel odsvěcen, některé sochy a obrazy přeneseny byly do sousedního kostela P. Marie Bolestné a kláštera Alžbětinek, kde jest ženská nemocnice. V klášteře Servitů byli pak dělostřelci, potom vojenský ústav vychovávací pluku Kinského a Kallenbergova, a když i ten odtud vzat, budova pronajímána. R. 1797 bydlil tu jen švec a zahradník, v kostele byly tři oltáře bez obrazův a varhany bez píšťal, z nichž si dřívější nájemníci dělali knoflíky. R. 1815 byla tu správa státních statků, pak do r. 1850 zase vojenský ústav pro vzdělání poddůstojníků pluku 28.; potom klášter přestavěn a od té doby jest tu filiálka zemského blázince. Také zpustlý kostel v l. 1858—1863 byl opraven; znalci nazývají jej perlou české architektury z konce 14. věku a i Balbín pro vzácnou ušlechtilost a soulad tvarů jmenuje jej elegantním. Štíhlá věž přechází nahoře v osmihran (jako u kostela sv. Kateřiny). Latinský nápis, nyní málo čitelný, zní česky: »Tento chrám Zvěstování P. Marie, někdy Servitů, službám Božím vrátil a spolu s domem sousedním blahu nemocných věnoval František Josef I. 1858«. Nyní sem chodí chovanci z blázince, a jednou ročně, o svátku Zvěstov. P. Marie, kostel jest otevřen i obecenstvu. Jest 18 *m* dl., 12 *m* vys., 9·5 *m* šir. v lodi, 5·4 *m* v presbyteři, která jest zakončena pěti stranami osmiúhelníka a kromě závěru sklenuta ještě jedním polem křížové klenby. Čtvercová loď má uprostřed štíhlý, oblý sloup, od něhož se rozvětvují ke stěnám přepaté pásy a žebra klenby, která pochází asi z polovice 15. stol. Hlavice nosičů klenbových pasů mají krásnou lupenatou ozdobu; ve svorníku nad hlavním oltářem vykroužen jest korunovaný lev český. Obraz na hlavním oltáři jest od L. Kupelwiesera. (Ottův Sl. N. XX. 465.; Jansa Herain 154.)

Odtud se táhne rozsáhlá zahrada Slupská (viz obr. str. 955.) až ke Karlovu; jí vedla cesta klikatá, druhdy veřejná, ústící do ul. u Karlova vedle č. 457. V ní pracovali choromyslní, což přispívalo nemálo k jich zotavení; ohromná pak prostora zahradní a polní byla zásobárnou čistého vzduchu pro okolí. Ale od zemského výboru pozemky byly prodány eráru za 1,200.000 K na stavbu pavillonových budov českých a zvláště německých vysokých škol; stavení ta již v dolejší části při Horské ul. jsou dokončena.* Mimo ně projektována tu podkovová stavba německé techniky se tří stran kolem kostela; již r. 1904 odtud musí se vystěhovati ústav, v němž jest nyní 380 choromyslných.

S ústavem choromyslných sousedí č. 448 ženská nemocnice řádu panen Alžbětinek** s kostelem Bolestné P. Marie. (Viz obr. str. 957.) Za starých dob měl tu vinici a zahradu botanickou s domem lékárník Onoforus, roku 1382 lékárník Augustin, častěji jmenovaný, po něm Mik. Ortlín, r. 1418 kožišník Erhard Reich. Zde bývala jeptiškou Marie Antonie Pedálová, známá své doby spisovatelka Dobrovlastka; s ní dopisovali si Čelakovský i básník Jos. Vlast. Kamaryt. Zemřela tu r. 1831.

V 17. stol. měl tu vinici a letohrádek světící biskup Jan Ign. Dlouhoveský z Dlouhé Vsi (r. 1638—1701), před tím děkan v Něm. Brodě, pak farář v Týně, až r. 1668 zvolen do kapituly u sv. Víta, kde roku 1679 se stal suffraganem arcib.

* Klub za star. Prahu žádal, aby půdorys a jmenovitě silhouetty staveb těch vyhovovaly požadavkům aesthetiky a malebnosti. — Části výše položené snad přece nebudou zastavěny.

** Řád ten založila sv. Alžběta († 1231), dcera Ondřeje II., krále uherského, lantkraběnka durynská.

Valdšteina. Biskup ten zde r. 1681 vystavěl dům emeritní t. j. pro vysloužilé, sestárlé kněze, a kapli Bolestné P. Marie, věnovav na ústav 10.000 zl. Když pak budova ta nedostačovala a ústav byl přenesen do nyn. České techniky (viz Resslova ul.), sem přišli Trinitáři r. 1705, ale již r. 1708 se přestěhovali do Spálené ul., a zde se usídlili sousedé Serviti. Od nich r. 1722 budovu převzaly Alžbětinky, štědře podporované od šlechtičen; zvláště hrab. Mark. Valdšteinová roz. Černínová darovala jim tolik, že mohly stavěti nový kostel na místě kaple zbořené roku 1724 a zvětšiti i budovu nemocniční (do r. 1732). Kostel od slavného Kil. Dinzenhofra zbudovaný vysvěcen byl již r. 1725. Obraz na hlavním oltáři od Siarda Noseckého. Čtyři veliké sochy umučení Kristova pocházejí z býv. kláštera Servitův; pod kruchtou jest klášterní krypta. Mnoho vytrpěly řeholnice od Prusů r. 1742 a násl.; proto pak na poděkování,

Zahrada ústavu choromyslných na Slupi.

po vítězství našich u Kolína r. 1757, vystavěly kapli sv. Thekly při nároží ul. Apollinářské. Kaple, ozdobená malbami od Jos. Krakera, vysvěcena byla roku 1762.

Od velikého hladu roku 1770—1771 každý pátek v nemocnici chudým se rozdává chléb a polévka. Ústav jest velikým dobrodiním chorých, jichž tu bývá ročně na 900; »jest dojemno se dívati na ty milosrdné Samaritánky, kterak s úsměvem na rtech, s láskou a pokorou světic ujímají se nemocných.« V l. 1806—1851 byl tu lékařem dr. Josef Doubalík, jenž obětavě ošetřoval raněné po bitvách u Drážďan, Chlumu a Lipska r. 1813. V zimní oratoři jest obraz P. Marie na dřevě; býval ve Znojmě, kde r. 1645 Švédové jej posekali. Posud krásná tvář nese stopy toho zohavení. V chodbách klášterních visí obrazy výjevů ze života sv. Aloisa a Stanislava od Ign. Raaba; jest tu i obraz upálení Servitů r. 1420. V rozsáhlé zahradě, kde býval hřbitov, v sousedství zahrady Apollinářské, stojí kaple sv. Barbory.

Naproti při straně záp. bývala zahrada Punčoška č. 449 (viz str. 669.) Severně od Botíčské ul., zde nyní rozšířené, jest rozsáhlá zahrada č. 1445 na místě řečeném druhdy Bašta, což vlastně bylo naproti, kde jest nemocnice Alžbětinek. Vinice řeč. Bašta s domem za špitálem sv. Bartoloměje zabavena byla Janu Peldřimovskému z Výškořic (1605); Uterý odešel pro víru a dcera jeho Dorota Petržilková dostala vinici. Dříve (r. 1582) ji měl Jan Ornius z Paumberka po svém bratru Matouši a v polovici téhož stol. Štěpán Šorf ze Styřína. Ob dům byla stará škola sv. Vojtěšská. Zde i severněji od r. 1387 Coelestini (viz Vyšehr. tř.)

převedení sem od Konráda Krajíře z Krajku, měli klášterní zahradu a kapli sv. Michala; vše zničeno bylo roku 1420. Při r. 1466 mluví se o zdech bývalého kláštera. Z dalších budov jen zcela nové domy na západní straně č. 134 a 135 (tento nárožní s pěkným arkýřem) jsou zmínky hodny.

Dále k sev. se táhne zadní část chorobince (viz Vyšehr. tř.). Zde v č. 5. n. jest Filanthropická družina býv. žákyň vyšší dívčí školy (pečuje o opuštěné dívky.) Naproti při ul. Apollinářské jest starý domek č. 434-8; roku 1388 byl tu dům se sladovnou, jejž odkazem dostal Václav »kaplan radní Většího města« a pak prodal Mikuláši z Veselé. Dále jsou nověji vzniklá č. 1485-10 a 1484-12, kde bydlí spis. Phdr. Fr. X. Harlas, kustos městsk. musea, a Kar. Chalupa, vrchní offic. šk. knihoskladu, spis. pověstí pražských, syn známého malíře Frant. Chalupy (1828—1887). — V č. 1483-14 bydlí univ. prof. Phdr. Č. Zíbrt, redaktor Česk. lidu.

Odtud k ul. Benátecké jest č. 433 nyní botanický ústav č. university, maj. eráru, na bývalé zahradě České společnosti pro zvelebování zahradnictví; rozdělena byla pak na botanickou zahradu českou zde a německou výše k východu při ul. Viničné. Ve 14. stol. měl tu dům a zahradu vozataj Havel, jinou vinař Pešek či Pechala. Později se říkalo tu Hálkovo městiště. R. 1789 od Milosrdných bratří koupil Fr. Scherber.

Ve Smečkách II., ze Žitné ul. na Václav. nám. mezi Štěpánskou a Krakovskou. Do nedávna se říkalo ul. Zahradnická, že tu bylo mnoho zahrad. Nyní jest obnoveno staré jméno původní; již r. 1399 a v 15. stol. čte se »Smekhacz«, r. 1449 Smečky.*

Č. 606-1 viz při Žitné ul. – Č. 605-3 u Kremličků měl r. 1398 Jan zedník, pak Prokop krejčí. — Užší jest 604-5, jež měl r. 1400 Mik. Oklepa, r. 1768 Ant. Nosek. — Č. 1767-7 a 1766-7a maj. svob. pí. Marie Skrbenské; zde bydlí býv. člen opery Johanna Weissová-Kavallarová. — V č. 1326-9 bydlil šk. rada Em. Tonner. — Č. 603-11 bílý čáp; měl roku 1402 Václ. Brigant koníř, pak Jan Vlk. — Č. 602-13 koncem 18. století Jana Tichého, v 14. stol. konířův. — Č. 1312-15 u Paříže druhdy část předešlého; kolem r. 1400 majitelé zedník, koníř, kurař. Dlouho tu bydlil prof. Petr Mužák se svou chotí Karol. Světlou, jež tu napsala velmi mnohé spisy.

Zde u Paříže prý strašívalo; po celém domě, hlavně pak v přízemí, kde dříve byly konírny, časem bývalo slýchati dusot a lomoz, a to prý dělal duch bývalého domácího pána, jenž v konírně se oběsil. Po smrti chodíval po domě a prohlížel, zdali je vše tak, jak bylo za něho; co našel spraveno, zase kazil. Jednou (tak vypravuje K. Chalupa) zjevil se opět ve staromodním šatě a ohlásil služce, že domácí za měsíc umře. Nikdo tomu nevěřil, bylť domácí pán ještě muž kypící zdravím, ale stalo se; však od toho dne duch onen již se neobjevil.

Č. 1593-17 maj. JUDr. K. Adámka. — Č. 601-19 u Benjamínů, za Schallera Kat. Jungerové. — Č. 600-21 dva červení jelínkové v 18. stol. Hupplův. — Č. 1596-23 maj. a byt dvorního rady ryt. dra. K. Kořistky. — Č. 1920-25 jest průchod do Štěpán. ul. proti Jámě. — Č. 599-27 kamenný preclík či Typografická beseda, maj. Ústřed. spolku knihtiskařův a písmolijcův. Roku 1399 měl koníř Brigant, pak Jíra Hudec. — Č. 598-29 měl r. 1400 barvíř, spolu věnečník. Schaller (maj. Jan Kazda) viděl tu zbroj z doby Žižkovy. – O nárožních 801-31 a 33 i 802-36 viz Václav. nám. Na straně vých. odtud zpět: č. 597-34 u Vizinů. — Č. 596-30 u Fleisingrů; za Schallera měl továrník hedvábí Jan Morávek. – Č. 595-28 u Háčků r. 1792 zdědil Pavel šl. Cassati. — Č. 594-26 u Sedláků. — Č. 593-24 průch. u Kárů, v 18. stol. pilníkářů; nejstarší majitelé Mik. Ambrožek, Ela Slávička, Pešek Hladký. — Č. 592-22 u Stojespalů, u sv. Jana, majitel Deutscher Handwerkerverein, jenž tu r. 1903 vystavěl nový dům. R. 1377 maj. Kunc

* Zdá se, že název ten se týkal i míst jižnějších, tedy až k Ječné ul.; čte se, že r. 1645 zahrada Jana Kirchmayera z Reichvic »na Smečkách v Novém m. pr. u brány Svinské ležící« se dostala od komory Dan. Pachtovi z Rájova, sekretáři komory české.

lukař (balistarius); pak Anka Petržilková, Jakub Vyspal. R. 1786 Jan Rezek. — Č. 591-20 měla v 18. stol. rodina Fischerova. — Č. 590-16 město Londýn měl r. 1380 Ctibor či Stiborek slepý pak Mik. Druslín, Ela Trhna. — Č. 630 Ter. Sládečková. Dům tento i jiné zde byly pouze zadní části domů z Krakovské ul. — Č. 589-14 mívali kolář, truhlář. — Č. 588-12 zlatá hvězda. – Č. 586 (587)-10 a 8 byly ještě v 18. stol. 2 domy — O nárožním č. 585-2 viz Žitná ul.

Na Smetance Vnhr., za nádražím Františka Josefa při veliké budově české reálky vinohradské k Nerudově ul. Jméno Smetanka náleží k nemnohým starším místním jmenům, jež se zachovala na Vinohradech; více starých jmen dvorců se udrželo na Smíchově.

Rozsáhlé pozemky »na Smetance« r. 1898 byly rozparcelovány a bude tu mimo krásnou villu Bromovského 15 rodinných domů se zahrádkami. Villová čtvrt tato má rozkošnou vyhlídku na Prahu, ale trpívá kouřem z nádraží; od prudkého svahu nad nádražím oddělena jest novou podpěrnou zdí, při níž půjde nová cesta. — Od Smetanky k Manesově ul. do nedávna byla dřevěná budova, postavená pro cirkus r. 1892 od Mat. Bílka.

Velikou budovu reálky č. 505 s kaplí sv. Prokopa dle plánů od inž Jos. Frankla a arch. A. Turka r. 1888 stavěli K. Janda a Jan Šťovíček nákladem obce vinohradské; průčelí jest 84 *m* dl., obě křídla po 41·6 *m* dl. Jest to největší posud obecní stavba na Vinohradech. Řed. reálky od státu založené r. 1895 jest Václ. Starý, starosta Ústř. spolku česk. prof. V č. 1074 bydlí prof. univ MUDr. Fr. Mareš, v č. 503-6 zemřel spisovatel prof. Č. Ibl.

Smetanova ul. II., z Tylova nám. (při Nár. div.) do Spálené ul. Za nejstarších dob zde se říkalo v Opatovicích (viz Opatovická ul.), do nedávna Ostrovní ul. (že vede k ostrovu Žofínskému, ze všech nejelegantnějšímu) a v části východní Havířská (v 17.—19. stol.) a části též Prečlíkovská dle Matěje Preclíčka (r. 1592), z části Kropáčkovská i Zadní Uršulinská, poněvadž při dolejší části vede za zadní částí kláštera Uršulinek. Nové jméno dáno r. 1894, aby hlásalo památku velikého českého umělce, o němž napsal dr. O. Hostinský: »Dvě vlastnosti byly mu povždy zdrojem nevyčerpatelné síly: jeho idealismus a jeho láska k vlasti a k národu. Bedřich Smetana jest jedním z předních mužů českých vůbec, vzorem umělce i národovce.«

Narodil se 2. března 1824 v Litomyšli. V pěti letech již hrál první housle v kvartetě, v šestém roce veřejně vystoupil; hrál na pianě v akademii litomyšlských filosofů. Dostudovav gymnasium v Plzni, potom od r. 1843 v Praze věnoval se hudbě; od roku 1850 hrával císaři Ferdinandu Dobrotivému vždy k večeru asi hodinu na pianě. Byl pak pět let ředitelem hudby ve Švédsku (v Goeteborgu), od r. 1866 do 1874 kapelníkem české opery v Praze. Toho roku zastižen byl

Kostel P. Marie s nemocnicí Alžbětinek.

chorobou pro hudebního umělce nejbolestnější — ohluchl; žil pak u své dcery v Jabkenicích. Zemřel v pražském ústavu choromyslných dne 12. května 1884, »ale jméno jeho věčně bude žíti v národě českém, jeho spanilými výtvory kochati a povznášeti se budou pokolení budoucí a duch jeho potrvá stále s těmi, kdož zasvětí se české hudbě národní, jejímž byl otcem a mistrem genialním; Smetana dovedl přímo z duše českého lidu vyvážiti poklady neskonale krásných zvukův a roz echvěti okouzliti jimi srdce národa celého«. Opery jeho jsou: Braniboři v Čechách, Dalibor, Dvě vdovy, Libuše, Hubička, Tajemství, Čertova stěna a zvláště Prodaná nevěsta, jež u nás hrála se již mnohokrát a došla uznání i v cizině. (Viz El. Krásnohorská, Osvěta 1884; Stecker, Všeob. děj. hudby II. 244.)

Při Divadelní ul. č. 225-1 (viz str. 151.); bydlí tu spis. prof. J. John, pěvkyně B. Fibichová a rukavičkář Václav Březnovský, zemský a říšský poslanec. — Vedle jest později vzniklé č. 1429-3. — Domy tyto zde jsou postaveny na místě bývalé zahrady klášterní; posud dále vše až k Uršul. ul. náleží ke klášteru Voršilek, viz Uršul. ul. Na protějším rohu č. 141 (130)-9 u Vidláků a u Čabelických maj. kníž. K. Schwarzenberga. R. 1377 měl tu dům kameník Oldřich řeč. Lútka č. Loutka, pak Dytl z Chebu jirchář, Bohuš kolář, Řehák kožišník. Vedle byl jiný dům, jejž měl r. 1407 Jan Jitrnice, pak Petr Medulán. Mívali jej Čabeličtí ze Soutic, hrabě Fr. Berchtold, pak hrabě Václav Deym ze Střítěže, jenž spojil oba domy, pak Arnošt Malovec z Chejnova, roku 1768 hrabě Jan Jos. Kinský ze Vchynic.

Č. 131-13 černý kříž, r. 1433 červený kříž; ve 14. stol. měl zedník Jan Lutka, r. 1438 kožišník Mik. Stark. R. 1763 zdědila Anna Danková. — O č. 132-15 a 123-17 viz str. 738 a 739. — Č. 124-19 u Voglerů měl r. 1377 jehlář Ondřej (Enderlin) Holzapfel, pak kožišník; roku 1418 převor kláštera na Slovanech Petr; dům pak obcí zabaven a prodán Martinu »písaři dříví« v Podskalí. Později to byl maj. hrab. z Hochberka. — V 19. stol. vzniklo č. 1681-21; za starých dob však také již tu byl dům kloboučníkův, pak zámečníkův a nožířův. — Č. 23 n. náleží k č. 105 ve Spálené ul.; tam viz též o domech nárožních.

Na straně jižní: č. 125-26 býv. c. kr. hlavní vojenská lékárna (r. 1848), majetek vojenského eráru. Bývaly tu dva domy; mezi majiteli rybář Mařík Drnda, bohatý jirchář Jan Hlošek, »paní Bonuše«, vdova po krejčím Petru Černém. R. 1467 měl dům ten zeman Kerunk z Lomu. R. 1752 dům měl Karel svob. p. Bechyně z Lažan. — Č. 126-24 zlatý soudek, druhdy u Magrlů, nový dům c. kr. skladu školních knih a jeho knihtiskárna; vystavěn byl od B. Němce v rázu pražského baroku. Majiteli 4 bývalých tu domků byli kostkář (taxilator, tesserator), lojovníci, mydláři; r. 1466 byl tu též zeman Kerunk z Lomu prve jmenovaný, později Dorota z Hoře. R. 1835 byla tu taneční škola stavovská. — O č. 127-22 viz str. 806. — Č. 1447-20 stojí na místě býv. domku nožíkářova; bydlí tu operní pěvec K. Veselý, spis. Jos. Paulík, znalec polštiny, arch. Ant. Barvitius. — Č. 1448-18 míval olejník Jan Rožeň (Veru) ze Selčan. Hudební skladatel Karel šl. ze Slavkovských má tu klavírní školu. — Č. 128-16 u Hrnčířů měl r. 1399 písař Jan Vlček, pak kněz Martin Benák, v 18. stol. náležel Würlovi a r. 1805 Jakubu Pšeničkovi. S tím nyní spojeno č. 129; měl je r. 1390 kožišník Mat. Ocas, pak písař, r. 1784 Josef Kvesser, r. 1791 Mat. Tlaskal. Zde bydlil spis. MUDr. Pavel Durdík († 1903). — Č. 142-14 r. 1392 Běty Chvalové, pak Petra Kuchty, sladovníka Bárta r. 1784 Jana Francoise, r. 1805 Jana Kraizera. O násl. kolleji Arnoštově viz str. 393. — Č. 1707-8a míval Ondřej »sviňák«, pak Beneš jirchář. Později to byla do 19. stol. jen část velikého domu č. 147 v Jirch. ul., býv. to budovy ženijního ředitelství. — Č. 1708-8 taktéž vzniklo na místě domu č. 147. – Č. 1508-6 viz str. 896.; bydlí tu univ. prof. Thdr. Ant. Vřešťál. — Č. 222-4 u Kominíků: bývala tu cihelna Enderlina z Budějovic, pak Jana Hřebce, Jíry sladovníka, Vítka Pulce, r. 1784 Kateřiny Tauchmanové, r. 1805 Ign. Wessa. Bydlí zde býv. člen opery Fr. Hynek. V 19. stol. vzniklo č. 1386-2-2.

Smetanova ul. Lbň., z Palack. tř. od záložny při trati dráhy Severozáp.

Smetanova ul. Sm., z Jakubského náměstí do Nábřežní ul.; dříve slula Mlýnskou po blízkých mlýnech t. zv. Petržilkových.

Zde za domem č. 753 ryt. Skramlíka, kde bydlí akad. sochař Jos. Pekárek, jest naproti býv. zahradě botanické měšť. škola chlap. č. 760 se školní kaplí Srdce P. Ježíše; ředitelem jest proslulý cestopisec Jos. Kořenský.

Smíchov* se rozkládá na levém břehu Vltavy, jižně od Malé Strany na rovině a z části i na návrších, jež malebně uzavírají na záp. údolí vltavské.

Živé, průmyslné město Smíchov jest nejstarší předměstí Prahy. Jméno nejvíce jest podobno slovu smích, a proto vybájilo se, že tak nazváno, protože Horymír šťastně se dostav na levý břeh, srdečně se rozesmál. Jinak, ale též od smíchu, vykládá Hájek při r. 814.

Když panoval kníže Vojen, loupežník Rohovic veden byl na popravu z vězení vyšehradského. Ještě u »přestrku« t. j. přívozu knížeti mnohé pohrůžky činil; potom přeplavivše jej přes řeku Vltavu k vysokému dubu u samé cesty jej přivedli, na kterémž chtěj nechtěj musil se sám na houžvi oběsiti. Mnoho lidu při tom divadlu a smrti jeho bylo, kteříž pravili, když se uvázal a dolů nohy s větve pustil, že velmi veliký smích a rozličné chechtání od duchů zlých v tom lese bylo, tak že se tomu všickni divili a z té příčiny tomu místu, kde se Rohovic oběsil, Smíchov jméno dali.

Jiní si vymyslili, že r. 1430 nějaký Jan Smíchovský koupil tu pozemky, bývalé duchovenské, a po něm že jméno.

Též se vykládá od smíchání obyvatelstva; když ve 14. stol. Kartusiáni (viz str. 570.) pozemky své rozdělili a dávali pod roční plat, »počaly se stavěti tu a tam domky, v nichž různí poddaní malou osadu utvořili. A poněvadž obyvatelé její z různých poddaných záleželi a v jediný celek se tam smísili, povstala osada Smíchov«. (Pauly str. 18, Böhm str. 9.)

Dle jiné domněnky původně se říkalo Smikov po pražském měšťanu Janu Smikovském, jenž tu r. 1420 koupil část pozemků kartouzských.

Nejstarší historická zpráva o místech nynějšího Smíchova jest z r. 1297, kdy tu dne 2. června po korunování Václava II. byla skvělá hostina; viz str. 616. a 617. Později tu se jmenují statky duchovenské, zvláště krásný klášter Kartouzský (v. t.). Pozemky jeho byly v jižní polovici nynějšího Smíchova; v části severní byla ves Újezd (v. t.) s kostelem sv. Jakuba. Když za Karla IV. Menší město pražské r. 1360 zdí bylo obehnáno, část Újezdu dostala se do Prahy, druhá zde při kostele zůstala za branou.

Při nyn. nábř. Ferdinandově stával farní kostelík sv. Jana Ev., později řeč. Odraný, v zahradě probošta Mělnického. Viz str. 731.

V obvodu nyn. Smíchova byly též pozemky kláštera Plasského** (str. 842.), próbošta Mělnického (str. 731.), kláštera Strahovského a j.

Teprv r. 1406 ponejprv se jmenuje ves Smíchov, a název ten od konce 16. stol. se stal všeobecným.

---

* Viz Böhm Jos., Monografie města Sm. 1882; Pauly J., Památník m. Sm. 1898; Smíchovsko a Zbraslavsko 1899. Poněvadž Smíchov nemá středu význačného, dán mu zde tento zvláštní oddíl.

** Náležely většinou na počátku 16. stol. Janovi Vlčihrdlovi ze Všehrd, kterému je r. 1511 král Vladislav osvobodil od pop'atku do úřadu viničného. Vlčihrdlo prodal vinici o 12 str. za 400 kop miš. r. 1522 Jiříkovi Lopatskému z Liběchova, kterou pak dědil Václav L. a prodal r. 1544 za 450 kop miš. Janovi Šmerhovskému z Rosic a tento r. 1553 Šebastianovi Prunarovi a manž. jeho Dorotě z Vratu. Sousední menší vinici 9 str. zapsala si do knih r. 1519 Lidmila, manželka Jana Příbrama, kterou zdědila po otci Pavlovi.

Klášter Kartouzský zničen byl r. 1419 (str. 570.), statky jeho i ostatní duchovenské zabavila obec staroměstská a z části rozparcelovala.* (Tomek VIII. 226—228.)

Privilegium cís. Ferdinanda I. z r. 1562 dí: »Poněvadž ti klášterové Kartouzský i Plaskej za Oujezdem pod Petřínem ležící do gruntu zbořeni a vyvráceni jsou, takto Pražany a obyvatele jejich, kteří ty grunty Kartouzský nebo Plaský rozdělány nebo nerozdělány drží, nynější i budoucí, opatrovati ráčíme, že všickni i jedenkaždý zvlášť při pokojném držení a užívání týchž gruntuov zuostati má a my, dědicové naši ani budoucí králové Čeští nemáme a nemají na týchž gruntech žádnému žádných vejplat, dědictví ani žádného jiného obdarování dávati«. (Čelakovský, Privil. 432.)

Užitek ze vsi Smíchova oddán byl opravě Karlova mostu, úředníci mostní sadili konšely a rychtáře ve vsi, později počty ze vsi Smíchova vedl staroměstský úřad šestipanský. Tak nacházejí se zápisové o těchto pozemcích v knihách úřadu mosteckého, viničného, něco v knihách šestipanských, v kontraktních staroměstských městských a konečně v deskách zemských.

Po odboji r. 1547 Smíchov zabaven byl Starému městu s jinými statky; ale r. 1591 Staroměstští zase si koupili za 6000 kop míš. ves Smíchov s dvory kmetcími** a krčmou od Jana Kutovce z Úrazu, který to zdědil po otci svém Janovi. (D. Z. kv. trh. černý pátý fol. 173.)

Z majitelů menších usedlostí buďtež uvedeni: Vít z Veleně koupil r. 1509 vinici 6 str. proti Kartouzům za 130 k. m., roku 1515 Jan Šúd vinici Voslovku o 12 str. za 2680 k. m., r. 1532 Jan Pikart koupil dvůr od Jindřicha Prefáta z Vlkanova za 350 k. m., r. 1536 Blažek z Pereftu zahradu s domem i s vápenicí,*** r. 1544 Václav Duha z Castrova dům se stodolou proti kostelu sv. Jakuba, r. 1544 Adam Myslík z Hyršova zahradu, r. 1550 Jiřík ze Strašína a manželka jeho Eliška z Labouně chmelnici někdy Šimona Třeštíka z Hyršova. Zahradu Dryznovskou podle řeky a zahrady Vojtěcha Zlého Kačky měl r. 1552 Vít Trojan z Chotejřiny, který ji prodal r. 1559 obci novoměstské za 150 k. č. (rukop. č. 42 f. 86.), r. 1561 Štěpán Zejda koupil zahradu podle cesty ke kostelu sv. Jakuba od Jaroslava z Muténína a druhou vedle proti mlýnu obce malostranské od

---

* Z pozoruhodnějších vlastníků parcel ze 16. stol. buďtež zde jmenováni: r. 1525 Kundrát kameník z Menšího města koupil zde vinici $3^1/_2$ str. za 60 kop m.; r. 1529 Mikuláš Konáč z Hodiškova $7^1/_2$ str. za 150 k.; r. 1531 Symeon z Vratu chmelnici 2 str. za 10 k. m.; r. 1531 Dorota od konví (v Melantrichově ul.) vzdala vinici 4 str. vnučce své Anně, manželce Krysostoma Hlavsy z Liboslavě, kterou vinici r. 1532 koupil Jan Nos z Vojkovic; r. 1536 mistr Tomáš z Javořice vinici $8^1/_2$ str. od Václava Sovy z Liboslavě za 210 k. m.; Mikuláš Konáč z H. koupil pole zde r. 1542 od Zikmunda Pikarta ze Zeleného Oudolu, které po něm zdědili synové jeho Šťastný, Zygmund, úředník na Strážnici a Hanuš na Nezděnicích; r. 1550 Petr Hlavsa z Liboslavě vinici 4 str. za 80 k.; r. 1558 Blažej Nožička z Votína 4 str.; Pavel Žipanský z Dražice 1 str. od Matiáše Holečka z Karlové Hory; r. 1563 jezovité zahradu vedle polí Benjamína z Vlkanova u potoka od Hanuše Jiříka Levína. Z desk víme, že Jiřík Pikart r. 1540 přijal od strýce svého Zygmunda půl vinice Kancléřky, Voslovky a Kartouzské, »zahradu celú ke klášteru sv. Jiří, ležící blíž k vodě a s domem při ní i s lusthauzem, pole na Smíchově řečené Prefatovské s dvorem, stodolou a lúkou (D. Z. 6 H 6.) a r. 1545 prodal Zygmund Helt z Kementu, sekretář kanceláře České, Voslovku (12 str.), v Kartouzích $4^1/_2$ str., jak obdržel od krále Ferdinanda po Marjaně Pikartové vdově Jiříkově, Uršile, manželce Zygmunda Pikarta ze Zeleného Oudolu (D. Z. 7 D 7.); r. 1561 král Ferdinand mlýn Petržilkovský v Kartouzích od jezu Novoměstského až k spálenému mlýnu, tak jakž od krále Vladislava Petržilkovi dán byl, dal obci Malostranské (D. Z. 14 E 17.); r. 1579 dal Rudolf II. zahradu u řeky ‚jdouc k Zlíchovu', někdy klášteru Kartouzskému náležející«, s domem Urbanovi Pfeffrkornovi z Ottopachu (D. Z. 20 L 29.).

** Nějaký dvůr a pole na Smíchově držel Baltazar Globic z Bučína, nám známý z domu u Glaubiců na Malostr. nám. Chalupu s poli měl tu na zač. 17. stol. Jan Hořejší, maj. domu nyní Konviktu. Snad jest to dvůr povstalý z vinice, kterou r. 1631 Zuzana Globicová koupila pro své syny Samuela a Daniela za 3000 k. m. a která se zvala Mikulandská.

*** Tu koupil z polovice r. 1589 Albrecht Wolf z Roznpachu s manželkou Dorotou z Pereftu (vápenice v zahradě při silnici). Druhá polovice dostala se vnučce Lukáše z Pereftu, Kateřině Hronkové z Votína, dceři to Anny Kristiánové z Pereftu, která ji prodala témuž Wolfovi za 1000 kop gr. č.

Benjamina z Vlkanova, r. 1567 Ondřej Bambas z Černošic zahradu vedle Marty Lopatské, kterou r. 1571 postoupil Joachymu Šlikovi z Holejče, r. 1573 Jan Šípař koupil zahradu s chmelnicí nad přívozem Novoměstským od mistra Pavla Kristiána z Koldína.

Když r. 1622 Staroměstští měli vojsku císařskému dodati mnoho ovsa, vypůjčili si od zlopověstného Pavla Michny z Vacínova 700 strychův a dali mu v zástavu Smíchov.* R. 1633 vraceli Michnovi vypůjčený oves, ale Smíchova zpět nedostali; jednalo se až do r. 1676, kdy úřady rozhodly v neprospěch Pražanův. Po bohatém Pavlu Michnovi následoval hrabě Václav Michna, pak Zikmund Norbert Michna z Vacínova; však majetek stavbami a odkazy byl zadlužen, že roku 1678 statky Michnovské prodávány byly dražbou. Smíchov ves koupil za 4000 zl. hrabě Jiří Ludvík ze Sinzendorfu, místodržící v Čechách. Ale po jeho smrti zase statky prodávány dražbou r. 1683, v níž Smíchov, Košíře, Jinonice a Butovice a j. koupil Jan Adolf kníže ze Schwarzenbergu za 66.000 zl. rýnských.

Vedle bývalých vinic, které zašly za války třicetileté, vznikaly v okolí Smíchova dvorce, při nichž zakládány byly rozkošné, veliké zahrady, mnohé šlechtické; z doby Rudolfa II. pocházejí Buquoyka, Don-Martinka, Hřebenka, Kesnerka, Koulka a vedle ní Zdimérka (r. 1628 koupil ji Eliáš Magaur a manž. jeho Anna Helena z Holenštejna od Anny Lopatské ze Zhoře, sestry slavn. Pavla Skály, která jej zdědila po svém manželu Pavlovi Lopatském z Liběchova), Klamovka, Petramka, Zámečnice, Klikovka, Malvazinka, Palata a j. Jedna z nich slula též »Krásná« a byla hned za branou po levé straně cesty; tu koupil r. 1672 arcibiskup Matouš Ferd. za 2000 zl. od obce starom.; roku 1624 pronajali ji Starom. se stavením, besídkou za roč. 450 kop míš. Náleželo k tomu i »prádlo« a i »lodi, které nyní při přívoze jsou«; jiná, Štikovna, na Srpových horách. Dle popisu z r. 1710 bylo tu mnoho krásných zahrad a luk, na pahorcích vinice — »also eine gar angenehme und lustige Gegend«. Příjemnost ta však zůstala pouze na vrších odlehlejších.**

Mnoho osada zdejší utrpěla r. 1741 a násl. v době vpádu Francouzův a Prusů *** i za války sedmileté; odtud vysvětlí se zpráva Jos. Táborského, že před lety »spatřovalo se mnoho pěkných domů na Smíchově, takže tvořili městečko, nyní však — r. 1788 — mimo některá stavení jsou tu toliko pusté zdi, pole, zahrady a zříceniny.«

V 19. stol. vznikaly tu tkalcovny, dílny na barchan a klobouky, a tím vzrůstal počet domů tak, že tu roku 1836 bylo 196 čísel (r. 1785 jen 60 čísel.) Roku 1838 Smíchov byl »povýšen« na předměstí,† r. 1850 na město (formálně však až 22. února

* »My purkmistr a konšelé i všecka obec Star. M. Pr. známo činíme tímto listem obecně přede všemi, jakož jsme my na žádost uroz. a stateč. rytíře pana Pavla Michny z V. na Tloskově, Neveklově, Maršovicích a Netvořicích, J. M. C. rady, k tomu svolili, abychme dědictví naše na Smíchově proti jisté obci naší učiněné odměně témuž panu Pavlovi Michnovi — postoupili. I chtíce tomu dosti učiniti — vyslali jsme Václava z Lewengrynu, Zygmunda Celestína z Freifeldu, Václava Magrli ze Sobišku, Wolfa Kneisle z Borovska – k dskám zemským«. Na neštěstí však vklad sepsán byl tak, že Smíchov měl náležeti Michnovi v úplné vlastnictví »žádného práva, panství sobě dále nepozůstavujíce«. Za to zavázal se Michna »nejsouce toho žádostiv, aby obec St. M. Pr. v důchodích svých hynula, v tom se i budoucí dědice své tímto listem mým zapisuji, že ty všecky platy a požitky, kterékoliv jim z téhož dědictví vycházely, jim — obci Star. M. Pr. chci a jsem povinen — vykázati a zase tolik platu ujistiti a to tak opatřiti, na čem by každého času dobře přestati a toho bezpečně užívati mohli«. To vše r. 1622. Obec měla dostávati 150 kop m. Naproti tomu však ohlásil Michna dluh 3000 kop m. s úroky ročními 180 kop m. za oněch 700 str. ovsa a žádal za zrušení závazku svého, což mu bylo ochotně komorou Českou 12. května 1625 doznáno.

** Viz Prager Gärten, Politik 1901. VIII.

*** R. 1744 Bedřich II. bombardoval Prahu i s návrší smíchovských.

† Topogr. Grundriss v. Prag (dr. G. Legis) r. 1835 píše, že Praha má jen 2 předměstí, Karlín a Smíchov, ale tento prý toho jména nezasluhuje. Bylo tu tehdy 3.498 ob.

r. 1903); dostal znak, v němž vedle části znaku Prahy se spatřuje část znaku panské jurisdikce Jinonické či Švarcenberské a Vinohradské, poněvadž do r. 1849 Smíchov byl pod trojí touto právomocností. (Popis znaku u Boehma str. 5.)

Té doby zřízena byla v Čechách hejtmanství; i zde zřízeno bylo hejtmanství pod správou Fr. Mildnera, býv. justiciára na Smečně. Po 4 letech místo okresních hejtmanství nastoupily okresní úřady; Smíchov náležel ke krajskému úřadu pražskému. R. 1868 obnovena byla hejtmanství, a od té doby Smíchov jest sídlem hejtmanství, jež zaujímá dosud veliký okres na sev., záp. a jih od Prahy.

Rok 1848 přinesl i Smíchovu samosprávu;* bývalý rychtář Josef Ulian stal se prvním purkmistrem; za nového zákona obecního roku 1849 byl zvolen Josef Barth, roku 1862 továrník Fr. Ringhoffer, r. 1865 MUDr. Fr. Kink, r. 1817 Petr Fišer, jenž vystavěl Slavín na Vyšehradě. Od r. 1888 jest starostou Alois Elhenický. Mnoho k rozkvětu města přispěly mosty Františkův a Palackého a nádraží dráhy České západní, r. 1861—1862 od bratří Kleinů vystavěné. Živo tu bývalo i za dostihů, jež tu byly od r. 1865.

Smíchov za posledních padesát let rychle vzrůstal, až se stal »stokomínovým Manchestrem« a náleží nyní k nejprůmyslnějším městům českým. Roku 1857 bylo domů 237, roku 1869 bylo tu již obyvatel 15.182 v 350 domech, roku 1880 obyv. 24.984 v 503 domech, r. 1890 již 32.646, r. 1900 čísel 1009 s 47.135 obyv. (z nich 3595 Němců, 1165 Židův). Ještě v polovici let šedesátých Smíchov měl nátěr německý, němečtí továrníci měli převahu i v obecním zastupitelstvu; ale poměr ten se již změnil. Kdežto roku 1880 Němci tu tvořili 12·38 %, nyní jen 7·68 % veškerého obyvatelstva.

Sněmovní ul. III., mezi místodržitelstvím a domem u Montagů k sev., kde se rozšiřuje na náměstí, druhdy zvané Farním po faře č. 177-3 a dále Pětikostelním, což vzniklo omylem, jak uslyšíme při č. 15 n., ze jména osobního Fünfkirchen; smál se tomu již Schaller, že by dle toho i Valdštýnské náměstí mělo se nazývati Lesokamenný plac. Za starších dob zde říkali pod valy (hradu Pražského). A nebylo tu nikdy pět kostelů, ale ovšem tři. Za domem u Montagů před nyn. sněmovnou, po níž jest nové jméno, proti Thunovské uličce od 14. století stával kostelík sv. Martina, ponejprv uvedený roku 1416. V 16. stol. patronátní právo měli páni z Roupova, od r. 1593 Febronia z Pernštejna; hřbitov byl zrušen a rozparcelován již před r. 1590.

Rozbořen byl roku 1713, když hrabě Maxm. Thun si vystavěl palác (nynější sněmovnu) r. 1696.**

Druhý byl kostelík sv. Ondřeje, jenž stál severně od sněmovny na trojhranném náměstíčku, posázeném akáty. Jest to místo idyllické; »schází tu jen šplounající fontána, soškou některého světce zdobená, aby poetický dojem malebného toho zákoutí ještě byl zvýšen«. (Dr. Lub. Jeřábek.) Vysoko nad domy hradčanské budovy tvoří nádherné pozadí půvabného obrazu. Kostelík ten, ponejprv uvedený roku 1365, zašel asi ve válkách husitských. Vedle něho měl ještě domek Buzek řeč. Kokotek

* Tehdy zatímním správcem obce a velitelem národní obrany byl zvolen známý slovníkář Fr. Špatný, před tím správce švarcenberského panství Jinonického, pak Smíchovského.

** Schaller píše, že kostelík zbořila Febronie z Pernštejna, aby vystavěla nový; zemřela roku 1646, na nový kostel odkázavši Václavu Eusebiovi z Lobkovic 3000 zl. Ale stavba za nepřítomnosti jeho se odkládala, až stala se nemožnou, když vystavěna byla nyn. sněmovna. Však na jiném místě (str. 202.) píše jinak.

i říkali tu v Kokotkách (in Kokotkonibus); měla jej r. 1412 Dorota řeč. Kulhavá, pak sladovník.

Třetí býval farní kostel sv. Michala »pod hradem« či pod valy hradu Pražského, jak se říkávalo celému okolí; stával v severní části č. 171-13 a měl dokola hřbitov. Ponejprv se jmenuje r. 1354. Protože později tudy vedla stoka pro dešťovou vodu z příkopu zámeckého, vznikla pověst, že jest tu tajná podzemní chodba z hradu, a že tudy chodíval sv. Václav se svým druhem Podivínem z hradu do kostela sv. Michala, když byl pronásledován od Drahomíry; kostel ten prý sám založil. I ten kostel zpustl v době husitské, a nebylo tu farářů; mši svatou sloužívali tu kněží od sv. Mikuláše. Potom právo podací kostela držela kapitula, až Malostranští jej r. 1464 si přivlastnili a zpívali tam písně na posměch biskupům a kardinálům. Ještě r. 1524 se připomíná kostel,* jenž zcela zbořen byl r. 1700; tehdejší majitel hrabě Arn. Boh. Schützen vystavěl pak domácí kapli, jež byla zrušena roku 1784.

V l. č. 1. jest místodržitelství, býv. gymnasium jesuitské. Za uličkou Thunovskou č. 177-3 fara sv. Mikuláše.** (Farář Josef Svoboda, první kaplan dr. Fr. Maleček jest lektorem jazyka italského.) — R. 1466 měl tu dům tesař Jan Sekyra, pak Jiří ze Stříbra, r. 1473 švec Jan řeč. Rufus. Později měli dům ten řeč. Bělehrad Jan Merklinský z Merklína (r. 1512), pak Otka z Kunstdorfu, manželka Václ. Donáta z Těchlovic. Potom to byl dům Kolovratský, který Jesuité postoupili na novou faru, když dostali od obce kostelík sv. Václava, jehož faru měli již od r. 1626.

Č. 175-5 dům Fuksovský, do nedávna hrab. Henneta, nyní hrab. Jana Lažanského, poslance na radě říšské i sněmu král. Českého. — Jako všude v okolí zde, dlouho tu po r. 1420 byly poustky. R. 1479 spáleniště od obce koupil Jan Roudnický, od něho koupil Jan Divůček, r. 1486 Jan z Roupova, nejv. písař zemský a pak hofmistr královský; s králem Vladislavem II. byl v Uhrách. R. 1741 od dědiců Geelhausových dům koupil Fr. Hennet appell. rada za 8050 zl.; po něm dům zdědil Jan M. svob. pán z Hennetu, povýšený na šlechtictví r. 1791. R. 1835 byla tu pojišťovna »C. kr. priv. česká vzájemná společnost«.

Č. 174-7 kněžny Kunhuty Lobkowitzové byl r. 1407 po Vilému z Landšteina pana Oldřicha Zajíce z Hasenburka, i píše se ještě r. 1563 o jeho poustce. R. 1516 měl dům zde Václav Bezdružický či Košatecký z Kolovrat, nejvyšší sudí dvorský. R. 1788 od bratří Kajetána, Norberta a Rafaela Nellů z Nellenbergu a Damenachru koupila Alžběta ze Sterneggu, provdaná za vicepresidenta Adama z Escherichu, pána na Budislavi, Záluží a Tučapech. Zde bydlí býv. řed. Nár. divadla spis. Fr. Šubert, jenž ve sboru ob. starších i jinde horlivě se ujímá »staré Prahy«, hud. skladatel A. Vojt. Horák a prof. č. techniky v. v. dvorní rada K. V. Zenger.

Č. 173-9 maj. šlecht. Sutterové von Adeltreu a j. R. 1407 měla sestra manželky Přibíka rychtáře Anna Šacovna; i domu říkali Šacovna. R. 1488 dům tu koupil Habart z Říčan, potom klášter sv. Tomáše. R. 1784 koupila Anna Neumannová.

Č. 172-11 hrab. Oswalda Thuna-Hohenšteina, jako palác vzadu sousedící č. 180 v Thunovské ul. R. 1465 konšelé malostranští »vedle obdarování krále Jiří městiště domové aneb zdi pusté (druhdy Svatošovo) mezi poustkami Šacovny a Piplňáskových dali Bartoňovi zedníku«; ale Bartoň či Barta brzy prodal Petru Uhříkovi. R. 1492 byl maj. Štěpán Anděl z Ronovce. Roku 1656 hrabě Guidobald Thun, arcibiskup salcburský, dům ten (spolu s jmenovaným palácem) koupil od hrab. Leslie. A od té doby jest Thunský.

---

* Roku 1580 »byl od ohně pust, voda z hradu padající bořila zdi, a poněvadž pustý byl, pochovávali se při něm lidé sťatí někteří«. Majestátem cís. Maxmiliána dán byl doktoru Martinu Vyderynovi, jenž vedle bydlil, a město i arcibiskup povolili, aby doktor zbořil kostelík a »vystavě si tu zahrádku nebo pokoj«. Winter, Kult. obraz II. 877.

** Stará fara sv. Mikuláše byla níže v ul. Thunovské za domem Šternberským Baštou.

Č. 171-13 u kominíků, do nedávna hrab. Harbuval-Chamaré, nyní hr. Marie Bilandtové-Rheidtové, z části na místě kostela a hřbitova sv. Michala. V nejst. době měl tu jeden dům krejčí Eliáš; potom tu byly poustky Piplňáskovy; vedle měl dům roku 1415 Šanc kuchař, pak kameník Beneš, krejčí Jan Jehlička, r. 1454 prázdné místo koupil tesař. Ke konci 15. stol. měl dům zeman Zdeněk Lísa z Němčic, a říkali pak dlouho dům Lísovský. Později dům tento měli majitelé domu sousedního. Potom tu byli hrabata Schützenové (r. 1700 hrabě Arn. Boh. Schützen), pak hrabata z Klenové do r. 1769, jejichž znak na domě viděl Schaller; za Schallera byl maj. advokát Tom. Ant. Putzlacher. Zde bydlí univ. prof. ThDr. Jos. Pachta.

Č. 170-15 u Fünfkircherů, špatně u pěti kostelů, maj. Willitzrův. R. 1397 měl tu dům kameník Mikuláš »vedle hřbitova sv. Michala«, r. 1411 »architector« Bohuslav řeč. Honěk; roku 1471 od obce dostal kovář Jan Kubíř. V 16. stol. dům náležel bratřím Hanuši Tomáši, Kryštofu Hendrychovi, Janu Šebastiánu a Jeronymu z Cetvic (Zedwitz) a na Veserově, kteří jej prodali r. 1589 Baltazaru Mehlovi ze Střelic. R. 1591 dům koupil dvorský kramář Kryštof Dicascato, r. 1593 Ferd. Hofmann svob. pán z Grünpichlu na Střechově a Novém Želivě, jehož syn Jan Fridrich i se sousedním r. 1610 prodal Janu Bernardovi Fünfkirchenovi z Fünfkirchenu za 3000 kop m. (D. Z. V. 135 P 7.). Fünfkirchen zakoupil i třetí dům, který kdysi náležel Baltazaru Mehlovi ze Střelic a který jej prodal roku 1589 Elišce Hofmanové roz. purkraběnce z Donína, od téhož Jana Fridricha Hoffmana (D. Z. V. 135 P 6.). Fünfkirchen byl pak pro odboj vězněn a pozbyl jmění; domy r. 1626 koupil nejv. hofmistr a štolmistr Jan Jak. Infeld z Infeldu; jeden z domů pan Infeld prodal r. 1628 Anně Arnoldiové roz. z Hyršova, druhý prodaly jeho děti r. 1654 Albrechtu Benedovi z Nečtín. Posud nad vraty domu na tabulce plechové jest namalováno pět kostelů, a dle toho domu ulice slula Fünfkirchengasse, Pětikostelní. — Potom byl to dům kláštera Doksanského, pak Jan Jách. hrab. Slavaty, jenž jej r. 1673 prodal truhláři Janu Schäfflerovi; od jeho manželky dům dostal zeť truhlář Mich. Dobner. (Viz Dušek, Č. čas. histor. III. 242.) Roku 1720 dům dědil truhlář Jos. Dobner, otec znamenitého učence Gelasia (vlastně Joba Felixe) Dobnera,* jenž se tu narodil r. 1719. Za něho dům spravoval J. A. Scringi, prof. medic. chemie, manžel starší sestry Dobnerovy; ten pak ostatní dědice vyplatil a ponechal si dům tento i druhý na Újezdě po truhláři Dobnerovi. R. 1782 od něho dům koupil Jos. Král; nyní jest maj. Ondř. Willitzer. Zde se přichází do zajímavé slepé uličky, která vznikla později na půdě býv. příkopu hradního. (Viz obr. str. 965.)

Č. 169-17 u Tancerů (Tänzerisches Haus), r. 1782 Fr. Kluby. — Č. 168-19 měla v 18. stol. rodina Bernhardova. — Vkusně si přestavěl a malbami i nápisy vyzdobil dům u Malířů č. 167-21 proslulý malíř K. Klusáček. R. 1793 dům koupil Jos. Mittelmayer, a byl tu tehdy zvonař.

V koutě jest dům zdobený reliefem** »Kristus u studně« č. 166-23 u zlaté studně; jest to letní hospůdka, primitivní a nemoderně zařízená, ale nanejvýš zajímavá. Vejdeš do dvorku, po schodech, po druhých schodech kamenných a nepohodlných na parkán a ještě výše až pod samé valy hradu. Odtud jest přerozkošná vyhlídka na moře domů pražských, nejkrásnější odpoledne, když slunce ozařuje od západu město.

---

* Dobner vystupuje v Jeřábkově dramatě Syn člověka.

** Tento obraz z litiny pochází od Pavla Malínského asi z r. 1820; od něho jsou i »dva sedláci« na domě nárožním Provaznické a Havířské ul. Řezbář ten zemřel r. 1853 ve Varšavě.

Dům u zlaté studně náležel po Mandaleně Podvalské a Maruši Helfeierové r. 1595 Diviši Šeibovi ze Šeiburku, který jej daroval r. 1623 cís. Ferdinandu I.; ale po 5 letech dům byl mu vrácen. R. 1773 dům koupil dvorní truhlář Václ. Kilicher. Povídají, že dům ten jest přes 500 let starý; od Rudolfa II. prý jej dostal Tycho Brahe, jemuž tu se zjevila P. Maria. Hvězdář ten prý dal u studně zdejší udělati roubení. Ve 2. patře domu prý jest sklep, z něhož se jde po 18 schodech dolů do chodeb, které vedou pod Černou věž, jiná pod hrad a třetí »někam k Jesuitům.«

Část Sněmovní ul.

Č. 25 n. jest zadní část paláce Ledeburského na Valdštýnském nám., č. 162-3. — Č. 165-27 zlatá labuť i zlatý pštros, dům vystavěný koncem 16. stol. v české renaissanci. »Stojí tu v původním rázu, v plné kráse své téměř nezměněn, a jen kolečkovaná skla v oknech scházejí, aby dojem z minulosti byl úplný. Množství štítů s velikým počtem okras a ozdůbek, do detailu zachovaných, jak do ulice tak i proti sousedním střechám, naplňuje podivem přítele starobylých památek. Nad vchodem do dvora zvedá se uvnitř v prvním poschodí malá galerie, spojující mazhaus u schodiště s ostatními síněmi.« Nejstarší majitel Petr kameník (vedle něho měl vzadu domek illuminator Chalan, pak Franěk kuchař královský, r. 1418 dcera jeho Machková, potom švec Martin.

R. 1497 dům měl zeman Zdeněk Lísa z Němčic (viz č. 13 n.), a slul pak domem Lísovským; r. 1510 byl známého Albr. Rendla z Oušavy,* r. 1518 vladyky Volfa Žďárského z Chrástu. Vdova po Albrechtu Kindlerovi z Cokněteina dům přinesla věnem Václavu Puchnerovi ze Steinhauzu. Roku 1586 dům koupil tkaničkář Mich. Lagrund a přestavěl; stavitelem byl dle Heraina asi Oldřich Austalis de Sala, jenž přítomen byl při stavební komisi ve při Lagrandově se sousedem Šeb. Heyglem z Polkovic. Roku 1596 jej koupil Hendrych Log z Logu a na Olbersdorfu, převor české provincie řádu sv. Jana Jerus. R. 1602 dům koupil saský politický opat Jan Bekr, r. 1606 Ladislav Zeidlic ze Šenfeldu, nejvyšší sudí zemský. Po vzpouře r. 1618 byl ponechán na svobodě, že časně za milost žádal a přičiněním svým císaři Litoměřice zachránil; přece však mu roku 1623 dům byl zabaven a prodán za 2000 zl. Abr. Gynclovi, cís. radovi při komoře české. Po něm maj. Helena Jakoberová roz. Šmidgrabnerová z Lusteneku, r. 1657 Arn. ze Schützu. R. 1704 Jan V. hrabě ze Šternberka dům prodal V. Fr. Nigrinovi; cena trhová 4200 zl. rýn. byla vyplacena in natura železem. Prosaický jest již soused č. 164-29 Turkova hlava, r. 1415 Mik. Zajíce z Kosti. R. 1468 od obce poustku zdejší dostal Václ. Mladvaněk ze Žatce; později od Václava Rubáše dům koupil Václav nádenník (diaetarius.) Byly tu pak dva domy; jeden r. 1588 náležel Mich. Kekovi ze Švarcpachu koupí od Jakuba Lašťovičky; r. 1612 jej i druhý dům koupil Mikuláš z Gerštorfu a z Malšvic. Jemu zabaveny byly »dva domy, jeden veliký a druhý malý se zahradou, v ulici k bráně Písecké po levé straně ležící mezi domy Davida svob. pána z Logu a Oberštorfu, které od komory koupil r. 1623 za 5000 kop m. nejvyšší mincmistr Vilém Ilburg z Vřesovic.« Henrych z Logu r. 1624 prodal dům Aleně Rozině ze Zeidlic, a ta r. 1644 Janu Kundrátu Kropfovi z Attlendorfu. V 18. stol. byla

* Měl také dům Valečovský č. 186-IV. Viz str. 248.

maj. rodina Bändlova. V domě tom strašívalo; chodil tu duch žalostně naříkající, až někdo vypátral, že jest to znamení pokladu zde ukrytého, a hledaje kopal; poklad nalezl, ducha vysvobodil a sobě pomohl. (Svátek, Pražské pověsti a legendy 162.)

Do Valdštýnské ul. se táhne rozsáhlý dům č. 163-31 u tří červených růží, maj. Babánkových, s prostranným nádvořím. Bývaly tu domy tři, jež r. 1420 byly spáleny; před tím jeden měl Mareš z Dědibab a Mařík Osel, jiný měl malíř Mikuláš; pak tu byl zedník Petr Hnízdo, Mat. Hataš řeč. Mokrý, řezník Václav Pučín, slovutná panna Barbora z Vraného. Kšaftem Matěje Macka r. 1587 dům dostal Pavel Winkler z Huttenova, který jej postoupil Štěpánu z Eizinku a na Landšteině; r. 1589 jej koupil Václav Puchner ze Steinhauzu, německý sekretář při appellaci, roku 1600 cís. kvarderob Jeronym Makovský z Makové, jenž dlouho byl všemohoucím komorníkem cís. Rudolfa II., až r. 1603 byl jat a uvězněn. V 18. stol. maj. jakýsi Schneck měl tu na 250 vzácných obrazů, jež jmenuje Schaller II. 206. — Viz Svátek, Jar. Makovský, Sborník historický II. str. 233.

Naproti č. 16-6 dům Auersperský hledí čelem na Valdštýnské nám.; viz t. — Celou skoro východní stranu ulice zaujímá sněmovna č. 176 4, dům se 2 portály, 2 dvory a labyrinthem chodeb. Viz obr. str. 967. V nejstarší době bylo tu 5 domů; po válce husitské dlouho poustky; nejsevernější r. 1461 měl Hanuš Mulač z Neprobylic, pak vinař, Václ. Mladovaněk, r. 1479 Jan Zedník. Sousední měl roku 1409 Ondřej nádeník. Třetí, poustky Hynkovské, koupil roku 1460 Jiří Tetic soukeník; čtvrtý byl r. 1470 koláře Jana řeč. Hamaty, pak Jana Múčky; potom asi r. 1490 zde a místo vedlejší poustky dům větší vystavěl král. hofmistr Jan z Roupova; ale dům vyhořel s okolím r. 1541. Pátý dům v téže době měl Mat. Čapek.

Také měl tu dům Jiří Osovský z Adlaru v l. 1522—1526, jenž také držel Chodov. Jiný dům měl Petr Osovský z Adlaru, hofrychtéř měst královských, jenž dle Beckovského pro dluhy byl vězněn v Bílé věži r. 1538. Na místě domů v sev. polovici vznikl později dům jeden, jejž r. 1588 Jan Steinperger ze Steinperku postoupil komisaři cel pomezních Ondřeji Lidlovi z Lidlova, který od r. 1601 s chotí svou Barborou ze Steinberku držel komorní statek Přimdu. Roku 1614 jej koupil Hendrych Mates z Thurnu, r. 1617 medicus komory české Severin Scato (Škato) ze Šatenthalu, jenž r. 1621 dostal vinici na Mandručových horách v Košířích po Kašparu Uzlaru z Kranzbergu; vystěhoval se pro víru, a dům r. 1628 prodal Jakubu Brunovi, vinici Vavřinci Maydrlovi. Pak dům zdědila Anna Lidm. Michnová roz. Herkolesová z Bilan, roku 1648 koupila Anna Marie z Valdšteina, roku 1662 Diviš Albrecht Koc z Dobrše, po roce Lidm. Eva Frant. Wolkenšteinová z Chodů, potom Jan Krakovský z Kolovrat. R. 1663 hrab. Marketa Anna Thunová z Hohenšteina roz. z Oettingen, manželka Jana Zikm. Thuna, koupila dům Roupovský za Montagovým od Ferd. Chiesy, a r. 1695 Maxm. hrabě Thun přikoupil vedlejší dům od Jana Fr. Krakovského z Kolovrat a po roce oba rozbořil.

Vystavěl po celé délce dům jeden; aby nabyl světla, rozbořil kostel sv. Martina; potom r. 1713 koupen a rozbořen i dům Fastenbergovský, jenž stál před palácem Thunovským tak blízko, že se nemohlo projížděti.

V paláci veliký sál vyzdobil malíř Jan Mich. Rothmayer (Rottmayer) z Rosenbrunnu* freskami (válka Trojská), jež poškozeny byly požárem roku 1794. Bylo tu tehdy divadlo od roku 1779; nájemce divadla Pasquale Bondini** měl od hraběte

* Maloval též obraz oltářní sv. Kajetána v Nerudově ul.; zemřel r. 1727.

** Zpěvák Bondini r. 1776 převzal řízení italské společnosti Bustelliho v Praze a sem uvedl na jeviště opery Mozarta, jenž ve Vídni nebyl tehdy dosti ceněn. Za jeho správy i v divadle tomto malostranském i na Ovocném trhu r. 1785 a 1786 též se dávala česká představení.

najatý celý palác. Divadlo mělo galerii a 30 loží; r. 1785 Bondini tu pořádal skvělý bál a zřídil i šlechtické kasino, jež však po 2 letech zašlo.

R. 1794 divadlo vyhořelo; ač podnikatel ručil za veškerou škodu, majitel hrabě Václ. Jos. Thun propustil chudáka, jakkoli škoda obnášela na 20.000 zl. Potom stavové koupili dům a úplně r. 1801 přestavěli; byly tu pak kanceláře stavovské a stavovský archiv. R. 1825 byla tu Česká spořitelna, založená od ryt. Jos. Hocha. Sál, v němž od r. 1861 zasedá sněm, jest 30 *m* dl., 12 *m* šir. a ozdoben roku 1863 velikým obrazem cís. Frant. Josefa I. od Ed Engertha, jenž byl v l. 1854—1861 ředitelem pražské malířské akademie.

O staré sněmovně na hradě slyšeli jsme na str. 287. Od Ferdinandova Obnoveného zřízení zemského roku 1627 na sněmu vedle stavů tří dřívějších, panského, rytířského a městského, místo dostal též stav duchovní; ale působnost sněmu omezena

Sněmovna.

byla hlavně jen na povolování berní. (Viz hlavně Tomkovy Sněmy české.) Tehdy také vedle jazyka našeho na sněmě se stal právoplatným jazyk německý. V této ztenčené moci sněmy trvaly do r. 1848. – Ze sněmu se volí zemský výbor. Již r. 1652 zvolena byla na sněmě komise, jež hlavně dbáti měla berní zemských, pečovala o ubytování vojska, opatřovala zemského »tumlíře« koní a p. R. 1714 tato hlavní komise dostala správu zemského hospodářství. Nyní zemský výbor (8 členů) jest spravujícím a výkonným orgánem sněmu; předsedou jest nejvyšší zemský maršálek, nyní kníže Jiří Lobkowicz.

Soběslavova ul. VI., nazvána tak od sboru obecních starších r. 1891. Jest to smutná cesta u hradeb za domy kanovnickými, z nichž tu stojí jediný (č. 14.), byt kanovníka Jos. Kyselky. Na místě tom bývalo za lepších časů vyšehradských děkanství (ležící vých. od královského zámku) a kaple sv. Vavřince, připomínaná r. 1328. Více viz Vyšehrad.

Nynější jméno připomíná dva vladaře české; Soběslav I. (1125—1140) slavně přemohl Lothara německého u Chlumce r. 1126. Prahu okrašloval domy kamennými; za něho byl

založen klášter Strahovský. Pohřben byl na Vyšehradě. O umční českém za jeho doby viz Lehner str. 78. Syn jeho Soběslav II., t. zv. kníže selské, dlouho žalářovaný na Přimdě, poražen byl u Prahy (viz Bojiště) a zemřel ve vyhnanství r. 1180. Ale tělo jeho přivezeno bylo sem na Vyšehrad.

Soběslavova ul. Nsl., u Botíče z Havlíčkovy tř. na sev. od sadu na louce Fidlovačce a odtud dále na záp., jižně od trati dráhy k Sámově ul.

Sokolská tř. II., od české dětské nemocnice (viz str. 69., 70.) na sev. k býv. bráně Žitné; vede při bývalých hradbách; viz příl. 3. Ale ještě na plánu z r. 1884 — tedy před 20 lety — spatříš tu pouze 4 domy při Žitné ul., ostatek k jihu zaujímalo po celé straně východní »skladiště karlovské«, po vojensku Karlshofer Magazin.

Jméno ulici, tehdy ještě skoro pusté, dáno bylo r. 1867 po budově Sokola pražského (viz obr. str. 969.) vystav. r. 1864. Jednota tato založena byla v únoru r. 1862 valnou hromadou v Budečské škole; předsedou byl tehdy Jindř. Fügner, jednatelem dr. Ed. Grégr, zapisovatelem Tom. Černý, pozdější starosta města Prahy, domácím správcem dr. Mir. Tyrš, jenž byl spolu učitelem tělocviku. První cvičení se konalo v březnu r. 1862 v Panské ul., kde měl místnosti tělocvičné Jan Malýpetr. Spolkový kroj se známou červenou košilí navrhl J. Manes, bratrské tykání v jednotě Fügner; později dr. Tyrš navrhl heslo »Tužme se« a Jos. Barák pozdravování rázným »Na zdar«. Ještě toho roku Sokol si najal vlastní místnosti u Apolla v Ječné ul. (str. 373.), kde v červenci svěcen byl prapor a kdy k návrhu Em. Tonnera přijato jméno Sokol. Potom Sokolové cvičili v Konviktě, od r. 1864 zde. R. 1865 se konaly první »šibřinky«. — Nyní ve Svazu českoslov. sokolstva jest 47.418 členů (571 jednot, 37 žup)

Při straně záp. od jihu sem náleží č. 453 chorobinec na Karlově (str. 469), nové domy nalezince (č. 455, 456) a zahrada obchodní nemocnice (č. 458, 459). Sousedí zahrada a novom. přečerpací stanice či vodojem zřízený r. 1882 (č. 1264) na pozemku koupeném od dědiců Koscových. Leží 205 *m* nad mořem. — V č. 1492-19 jest odborná škola zlatnická. — V nároží při Bojišti č. 1459-23 maj. spolku pro zřízení útulny. — Č. 1410-25 majetek Antonie Grégrové, byt dra Edvarda Grégra a slévárna písem české akciové společnosti, jež převzala slévárnu písem dra Edvarda Grégra. — Č. 465-27 (29) na Bojišti viz str. 464. — Č. 1662-31 při Ječné ul.;* bydlí tu universitní professor lučby dr. Boh. Brauner. — Při Hálkově tř. č. 1619-35, kde bydlí městský stavitelský rada Jos. Stuchlík. — Č. 1437-39 sokolna s deskou Jindřicha Fügnera »Sokolu a vlasti«; bydlí tu vdova spis. Renata Tyršová; v sále jest socha Jindřicha Fügnera, jenž dům ten odkázal Sokolu. – Č. 572-41 při Žitné ul. zlatý orel. Domy na straně východní od Žitné ul. k j.: č. 1576-68 byt Nestora českých malířů K. Javůrka, č. 1605-66 byt spisovatele dra Josefa Píče, redaktora Arch. Památek; č. 1614-64 »u bývalé Žitné brány« s obrazem brány té, již málo znatelným. — Č. 1595-62 jest úhledný dům, obecní dvůr novoměstský, jenž se táhne až do ul. Táborské; tam v podzemí jsou konírny, sem v přízemí stříkačky a stráž hasičská od r. 1883. Odtud časně ráno i odpoledne vycházejí řady metařův. — Č. 1787-58 má knihtiskárnu Fr. Rebec, v č. 1790-56 bydlil univ. prof. MUDr. K. Maydl, slavný chirurg († v srpnu r. 1903). — V č. 1792-52 bydlí stav. rada Jos. Václavek. — V č. 1797-42 bydlí docent univ. spis. dr. Jar. Bidlo. — V č. 1799-38 bydlí známý dětský lékař MUDr. L. Pokorný. — V č. 1868-20 bydlí spis. V. Cidlinský, č. 1869-18 maj. Spolku pro vydržování č. dět. nemocn.; bydlí tu spis. šk. rada J. Roth a J. Jiránek, prof. konserv. — Č. 1883-8 maj. sochaře K. Vlačihy, č. 1878-6 jest veliká budova z r. 1894 školy, sem

* Odtud k jihu v květnu r. 1903 obec pražská zřídila trh, když Vinohradští z Tylova nám. trh odstěhovali do nové tržnice, k nemálé mrzutosti Vinohradských. Navrhuje se zříditi tržnici řádnou v býv. zahradě Kunerlově (str. 472.)

chlapecké (řed. Ant. Moudrý), do Táborské dívčí (řed. Fr. Sládek). — Proti č. dětské nemocn. č. 1882-4 bydlí Ot. Červinka a prof. č. univ. dr. J. Petr.

Sokolská ul. Krl., jako násl. jsou rovněž pojmenovány po místnostech jednot tělocvičných; zde při viaduktu v sousedství kasáren Ferdinandových č. 319. Za Sokolnou v č. 283 jest obecní dvůr a chudobinec Karlínský.

Sokolská ul. Sm. (dříve dle polohy Příkrá), z Plzeňské (kde č. 168 jest sokolovna) do Karlovy.

V č. 6 n. bydlí prof. univ. MUDr. Theod. Kašpárek; jest tu c. kr. ústav pro nauku o nákazách zvířecích.

Sokolská ul. Vrš., z Husovy ul., (kde č. 286 jest sokolna) z Vinohr. sadu nad Palack. tř.

Soudní ul. II., z Podskalské tř. do Dřevní ul. Soudní nazvána byla proto, že Podskalští měli pro svůj obchod dřevní do r. 1783 zvláštní soud plavební, jenž měl sídlo v t. zv. Podskalském rathouze (nyní č. 383-34 n. v Podskalské tř.). Dříve se jmenovala Mikulášskou, po býv. kostele sv. Mikuláše, o němž jsme slyšeli při Podskalí; č. 379-9 jest na místě bývalé fary.

V č. 1449-2 bydlí spis. Karel Bulíř, řed. škol v. v., řed. pokrač. škol živnostenských; ale již dům od Černohorských koupen obcí na zboření. — V č. 379-9 bydlí spis. PhDr. Fr. Oldř. Vaněk. — Zmizela č. 378 a 386 u Vokounů; od roku 1894 se tu stavěly nové domy (celkem 15 stavenišť z oněch 2 čísel).

Soukenická ul. II., jest pokračování Dlouhé třídy k sv. Petru; někdy i tato se nazývala Dlouhou. Jméno po soukenících, kteří tu v mnohých domech pracovali. Celému okolí, tedy i ul. Truhlářské, říkávali na Latranu. Bývala to hlavní ulice Němců na Poříčí.

Sukna pražská bývala dobrá a bytelná; r. 1477 jakýsi měšťan odkazuje synu svému »sukni nové barvy k držení a dědičnému vladařství«. Aby tak nyní chtěl šaty děditi v několika kolenech! Také na Starém městě (viz Rámová ul.) a na Malé Straně blíže Obory bývaly rámy soukenické; a zde v sousedství byly veliké rámy ve dvoře vedle fary u sv. Klimenta. Korouhev soukenická byla bílá a na ní byly krample a štětky.

Roku 1548 dne 21. července celá tato ulice vyhořela a rovněž r. 1653 dne 15. června »v ulici Soukenické skrz neopatrnost rozhřívání másla vyšel oheň a do 300 domů i tu celou ulici v popel obrátil.« (Beckovský.)

Tělocvična Pražského „Sokola".

O č. 1200-1, jenž dříve slul u Kuřátků, viz str. 180.

Č. 1199-3 u Špačků, r. 1788 Hrubšův. Měl jej r. 1380 pasíř Švach, pak jirchář Henslín Švarchaupt, pak po pekaři sladovník Ant. Chudý, r. 1433 Linhart pekař z Klatov. R. 1725 dům měl zednický mistr Martin Špaček, a po něm zůstalo dosud jméno.

Č. 1198 5 u Šlepotických měl r. 1380 Kunc Krumpauch soukeník, r. 1411 téhož řemesla Prokop Zajíček a Mařík Šrám. Pak tu byly dva domy: u Všejanských podle Aleny Všejanské z Černotína r. 1598 a u Slepotických, což měl r. 1687 Bedř. Smilkovský z Palmberka.

Č. 1197-7 zlatý beránek; znamení domovní spatříš v měst. museu. Bývaly tu 3 domy soukeníkův; r. 1419 jeden dům držel opat zbraslavský Petr. Druhdy dům ten slul u Dohalských a u zlaté lodi. R. 1602 maj. mathematik Šimon Podolský z Podolí, jehož knihu »O mírách zemských« vydal roku 1683 Sam. Globic (str. 699.), pak Alena Křinecká z Ronova, roku 1615 Alena Kolovratová z Dubé, roku 1675 Petr Mik. Straka z Nedabylic. R. 1789 maj. Theod. Lippmann; byla tu tehdy dílna kloboučnická.

Č. 1196-9 rozsáhlý býv. Strakovský dům, maj. knihtiskaře Al. Wiesnera, se táhne až do ul. Klimentské (č. 8 n.); viz str. 583. Zde jest též administrace Květů (red. Václ. Čech). Zde bývaly tři domy; mimo soukeníky a postřihače jeden dům měl r. 1416 klášter Zbraslavský, jiný r. 1410 hudec Jiřík. Po hrab. Petru Strakovi byl to majetek zemský, a byla tu pak abalda do r. 1793; továrna na tabák odtud dána již r. 1784 do Bredovské ul.

Č. 1195-11 u Čermáků, v 15. století Ramhof (Reinhof, Rennhof, Reimhof) po rámech soukenických; byli tu většinou soukeníci, roku 1394 slovutní Jan Kyjeta a Jan z Dubé, roku 1426 Manda vdova po Janu písaři pana Zmrzlíka; roku 1582 maj. Zikmund Diviš z Radešína, r. 1601 Šimon Podolský z Podolí, prve jmenovaný.*

Nyní spojen jest s č. 1194-13 u Mincbergrů, u Pracharů, také druhdy soukenickým; roku 1400 maj. Bart. Křeček. Později dům drželi Dorota Litwegusová z Turska, r. 1607 Václav Samec ze Stráže, r. 1617 Kašpar Belvic z Nostvic. Potom byl maj. Petr Kelbel, rytíř z Geisingu, jenž zemřel v čas vzpoury; zanechal několik synů, mladší pod poručenstvím nejstaršího, »důvěřuje, že bratry své k učení liternímu, obzvláště pak k zvykání jazyku českému, vésti a držeti bude«. Ale bratři ti pak ze země ušli, zanechavše dům tento k držení a užívání svému prokurátoru Karlu Libickému, který o něj r. 1638 se porovnal s Vilémem Mincenbergerem, expeditorem koruny české. (Bílek 268.) Oba domy r. 1763 zdědil Jos. Kulich.

Až do Klimentské ul. se táhne rozsáhlý dům č. 1193-15 u zlatého pelikána, u Purkrábků; roku 1407 maj. valchář Šimon Kodeda. Roku 1762 koupil Karel von Hochwart.

Č. 1192-17 u Machů měl r. 1383 soukeník Mik. Firviner, r. 1410 mistr Křišťan, farář u sv. Michala. Deska na domě hlásá, že zde se narodil slavný Václav Hollar (Holár) z Práchně (1607—1677), první ryjec své doby. (Odešel pro víru do Frankfurtu.)

Č. 1191-19 zelený dům měl r. 1436 soukeník Jíra Křemík. R. 1787 maj. Terez. Krchová.

Č. 1190-21 Turkova hlava; r. 1382 maj. Mik. Nunli (Nindl), r. 1433 Jan Hajndříšek (Hendříšek) soukeník. Roku 1605 byl maj. Ladislav Sekerka ze Sedčic, jenž pak zemřel ve vzpouře, Jan Kryštof Myška ze Žlunic, potom synové jeho Oldřich Kunata a Jindřich Karel, kteří spojili i sousední dům, před tím maj. Vratislava Trmala z Toušic, Oldř. Kafky z Říčan a Volfa st. z Vřesovic. Viz též Bílek str. 386., 716., 910. R. 1791 maj. Jan Světníček. Zde J. Pfeiffer má závod knihařský, založený r. 1836, který jest největším v Praze. Závod ten zařízen zvlášť na hotovení uměleckých vazeb po způsobu lipském.

Č. 1189-23 u Rojalských měl r. 1391 soukeník Ula řeč. Strunař, r. 1423 Prokop Škopek a jiní soukeníci.

Č. 1188-25 modrý dům bývala zadní část domu z ul. Klimentské; r. 1433 měl dům zde sladovník Jan Děvule. — Č. 1791 maj. Ant. Platzer.

---

* R. 1601 Rudolf II. dal svolení, aby Janovi Rutovi z Dirného dům Ramhof od všech povinností města byl osvobozen a do desk zapsán byl. Sirotci Jana Ruta prodali pak hned dům Symeonu Podolskému, J. M. C. služebníku v – umění geometrickém a měřiči zemskému (D. Z. V. 130 f. N. 8.).

Nové zámecké schody.

Příl. 31.

Č. 1187-27 měl r. 1393 po olejníku Vratívoj soukeník. R. 1439 soukeník Mikuláš Bradatý jej odkázal kostelu sv. Klimenta. Zde a v domech sousedních (č. 23—26) za Marie Teresie zřízen byl nalezinec s porodnicí, na něž hrab. Aug. Kinská z Vchynic r. 1763 odkázala 50.000 zl.; ale již r. 1766 spojen byl s vlašským špitálem na Malé Straně, a domy zde rozprodány r. 1791.

Na jižní straně mimo nárožní č. 1097 (viz str. 838.) novější č. 1665-36.

Č. 1096-30 tři lilie, v 18. stol. Tužilův. R. 1379 měl tu dům Ondřej Kába, jiný dům kněží z Janovic. Později dům »mezi Čížkovským a Kuřátkovským« slul na skále po Janu Skalském z Dubu, který jej koupil r. 1616 od Adama Alex. Kořenského z Terešova a postoupil r. 1619 manželce své Anně Marii Skalské roz. z Proseče. R. 1636 dům ten od cís. rychtáře pro třetinu král. fisku na něm náležející ujat jest, ač Skalská již r. 1628, majíc s manželem pro náboženství ze země odejíti, jej postoupila Jindř. Hlaváčovi z Vojenic. Později jej měl JUDr. Jan Goltz. R. 1835 koupil stav. Jos. Kranner. Viz Jansa-Herain 162.

Č. 1095-24 u Kořátků měl r. 1384 sladovník, pak soukeník, r. 1391 Smil kuchař královnin. Správněji by bylo u Kuřátků dle Tobiáše Kuřátka r. 1675; ale již dříve slul Kuřátkovský, jak jsme slyšeli u č. 30 n. — Č. 1094-22 černý orel, řetězový most také mívali soukeníci. Roku 1788 maj. Vojt. Hannikirsch. — Č. 1093-20 u Semenářů měl r. 1382 Vernher soukeník. – Č. 1092-18 též u Semenářů měl ve 14. stol. kovář, pak sladovník, soukeník, barvíř koží. — Č. 1091-16 dvě růže měl r. 1380 Vavř. Markgraf, pak Martin soukeník, pak Petr Mráček, r. 1781 Markus Boydoš. — Č. 1090-14 měl r. 1378 Fr. Kornauer soukeník, pak Václ. Hošťálek či Hoščálek.

Č. 1089-12 pět kostelů, dle Anny Pětikostelové r. 1603; maj. druhdy ryt. Em. Skramlíka, v 18. stol. Weitenbergerův. I zde v 14. a 15. stol. byli soukeníci. R. 1621 dům ten opustila emigrantka Anna Holoměřická; byl od král. komory pronajat Janu Skřivanovi; ještě roku 1637 byl inspektorem domu, stále v sequestru drženého, Jakub Dobřanský.

Č. 1088-10 u Neplechů (dle Schallera beim Neblecha, tehdy rodiny Petrovy). V 14. stol. maj. Havel (Havlík) Kožich (Kožíšek). R. 1596 byl maj. Jindřich Chotouchovský z Nebovid.

Č. 1087-8 u býka, druhdy u štírů r. 1773 Karla Herzla. Býval tu pivovar, jejž r. 1415 držel Pavel řeč. Bříško nebo Tlustý.

Č. 1086-6 u koruny, u mariánského obrázku, r. 1784 maj. Kašpar Sallimaner. Nejst. maj. r. 1379 Ješek Volavka, pak jirchář, řezník, r. 1420 Mik. Klubečko, pak Václ. Čuček. Později dle zlatníka Joachima Beera slul u zlatníkův.

Č. 1085-4 r. 1773 maj. Fr. Högwein; ve 14. stol. kovárnu tu měl Mikeš Pleščata (Plešťata, Tlešťata), později tu byl pekař.

Č. 1084-2 býval dům Zárubovský; po Lidmile z Kaliště měla jej r. 1598 Lidmila Kordulová z Lobkovic, pak sestra její Anna Marie Leskovcová z Lobkovic, která jej prodala r. 1608 Maxm. Velemitskému z Velemyšlovsi. Potom byli maj. Jan Vilém Velemitský či Velemický, Barbora Zárubová ze Stradonic* r. 1628, Jan Tomáš de Datoli, jemuž byl konfiskován a prodán r. 1647 Albrechtu Lavínovi z Ottenfeldu, kancelistovi při komoře české, jenž v Praze skoupil asi 3 domy. Ještě toho roku dům koupil David Bernhard Duha, r. 1653 Jan Žalud Piselštein, dle něhož posud se říká u tří žaludů.

U Sovových mlýnů III. na Kampě, druhdy Soví mlýny, což bylo nesprávně místo Sovovy. Býval tu v 15. stol. mlynář Václav Sova z Liboslavě, a říkalo se mlýn Sovův (č. 503-2) či Sovovský; když pak se zapomnělo na ten původ, říkali na Sovách (Eulmühlgasse.)

K tomu vypravuje Karel Ad. Reder r. 1710: Viděl jsem u Sovích mlýnů veliký, již částečně suchý topol 8 sáhů (15 *m*) v objemu, v jehož dutině sovy hnízdívali, což

* Dle Bílka str. 125. bylo to tehdy »zbořeniště za Vodranou branou v rohu Soukenické ul.« Lavínovi postoupené za 218 kop miš.

dalo podnět ke jménu mlýna. Nyní mlynář tohoto topole užívá za chlév vepřů; strom ten jest aspoň 1000 let starý a zbytek z pralesa* z dob před založením Prahy. — Václav Sova v kšaftu svém z roku 1542 (arch městský č. 2142 f. V. 13.) odkázal »duom na ostrově konec jezu a vinice Ráj Veliký a Malý na Smíchově dceři své Johanně, manž. Pavla Severina z Kápí Hory. Na to dědil jej téhož syn Václav Severin, který roku 1566 odevzdal »pilu s domem při jezu« Janu Kosořskému z Kosoře za ty služby a opatrování, kteréž jemu činil«. Kosořský prodal to roku 1568 za 1050 kop č. Václavu z Vlkanova a ten r. 1574 obci staroměstské za 1100 kop č.

Též povídají, že tu býval první mlýn v Praze; když poráželi stromy, z dubu jednoho vyletěla sova, pohanským Čechům posvátná, což pokládali za znamení příznivé; i nazvali pak mlýn ten Soví́m.

Jdeme-li od lávky přes Čertovku, máme po levé ruce zahradu při zbrojnici (viz Újezd) a č. 502-11 maj. druhdy Odkolkův,** nyní obecní. V 18. stol. měli tu dům a ohradu dříví hrab. Vratislavové z Mitrovic. Za tím ulice se zatáčí k záp. před mlýnem druhdy Odkolkovým,*** nyní též obecním (č. 503, 504 a 527 »mlýnskou boudou«). R. 1561 mlýny ty shořely, oheň vyšel v šlejfirně. Nožíř Tom. Zmrzlík, jenž ji měl najatu, viněn byl od maj. Jany Severinové z Liboslavě z nešetření ohně, a chtěla 1000 kop náhrady, že nožířovi prý kuchařka o 2. hod. v noci hlavu myla a tu že oheň způsoben. Ale nožíř tvrdil, když se od ohně škoda stane, tehdy toho jiným vynahrazovati není povinen, jako když desky zemské a zámek a Malá Strana vyhořela, kdyby se tu platiti mělo, ani pán z Gutenštejna (str. 706.) ani ten rod ani půl České země byly by toho nevynahradily. Nožíř zůstal bez trestu. (Winter, Kult. obr. II. 237.) R. 1566 Sovův mlýn a pilu měl Jan Kosořský z Kosoře, maj. též zlatého mědvěda na rohu Melantr. ul. Roku 1594 se píše, že bývala tu tůně hluboká, v které »před lety mnohými jeden harcíř i s koněm se utopil, ale po shoření zámku (r. 1541) potom rumy od Malé Strany vezením to jezero zavezeno jest«. A na ostrově nebylo žádného stavení, kromě pily Sovovské. R. 1670 i později měla tu se stavěti vodárna malostranská, aby byla uvnitř hradeb a ne venku, jako byla dosud (na Smíchově v Nábřežní ul.); ale Staroměstští nedovolili.

Když mlýny ty z části vyhořely 29. ledna r. 1896, obec je koupila a zbořila vysoký komín, jenž hyzdil pohled na Malou Stranu. Barvotiskový obraz požáru viz Vejdělek, Památník hasič. sboru str. 134. Posud stojí z části zřícenina mlýna, jež o slavnostech bývá osvětlována bengálským ohněm. V č. 503-2 bydlí zem. poslanec JUDr. Lad. Pinkas.

Dále v l. jest zase zahrada Zbrojnice, v pr. při zbořeném č. 505† roztomilý sad veřejný mezi ul. touto a řekou. Roku 1600 zde měl dům a zahradu Ondřej Hanevald z Eckersdorfu, cís. rada, později měl ji najatu dr. Wacker. Za sadem jest krásně položeno č. 506-14, druhdy dům Liechtenštejnský, pak Odkolkův, do nedávna něm. reálka; nyní v domě po Odkolkovi (maj. obce) jsou místodržitelské stavební úřady. Roku 1772 zdědila dům Kateř. Libštejnská z Kolovrat, roz. Krakovská z Kolovrat po matce Maxm. Barb. Krakovské, roz. Michnové, která dům ten před tím koupila od rodiny Kaiseršteinův a krásně vystavěla. V zahradě bývala sala terena a dle Balbína se tu pěstovaly krásné karafiáty.

Naproti č. 501 jest ohrada, maj. hrab. Ervína Nostitz-Rieneka; druhdy tu bývaly tři zahradní domky, jež od hrab. ze Schönfeldu koupil hrabě Václav Nostic v 18. století.

Dále k západu při rameni řeky stojí č. 543-33, maj. Družiny blah. Anežky; jest tu jubilejní Ženský asyl cís. a král. Alžběty, otevřený r. 1902.

Spálená ul. II., z Karlova nám. do Ferdin. tř. proti Perštýnu.

Posud vyniká ruchem (dráha elektr. jezdí tu od 4. února 1898) i délkou nad jiné, a již za nejstarších časů tudy šla hlavní cesta ze Starého města (branou sv. Martina či Zderazskou na nyn. Pernštýně) na Zderaz a Vyšehrad. Když Karel IV. založil Nové město,

* Podobně také odváděli jméno »Vlašský plac« (str. 690.) místo Waldischer Platz, že tu bývaly lesy.

** Rod Odkolků z Újezdce se jmenuje již roku 1383. Mlýny roku 1393 náležely klášteru u sv. Jiří.

*** R. 1768 měl jej mlynář Dick.

† Byl tu zahradní domek domu Kolovratského č. 506.

po vůli jeho ze Starého města se vystěhovala řemesla hřmotná (kováři, kotláři, nožíři, zámečníci, zbrojíři, mečíři, zlatotepci a p.) a tak již ve 14. stol. tato ul. se nazývá Kovářskou (platea fabrorum), později Flašnéřskou (vicus flassneriorum); flašnéř bylo skoro tolik jako nyní klempíř. Ale již r. 1518 se nachází jméno Spálená; počali tak říkati po velikém ohni 3. června r. 1506, kdy v sev. části této ul. vyhořelo přes 20 domů, ač »židé hasili s pochvalou i kat provozoval nějaké umění při tom, avšak nic platno nebylo.« (Tedy kati tehdy i oheň zaklínávali.) Ulice není zcela přímá, jako skoro všecky novoměstské, ponévadž Karel IV. při půdorysu Nového města zachoval směr cest již obvyklých, kdežto tam, kde byla pole do té doby, vyměřil ulice přímé. Připomínám ještě, že mezi č. 38 a 40 n. (st. 68 a 67) bývala ulička r. 1438 »pro nečistoty tamější z rozkazu konšelů zahrazená, že nepohodlná byla ku procházení lidem, kteří co nesli, a času nočního, když lidé procházeli s pochodněmi, obávati se bylo ohně pro dům a pivovar tu stojící.« Veliký jest ještě rozdíl stavu nynějšího a bývalého, že na straně k Vladislavské ul. až k Lazarské ul. bývala holá zeď zahrady židovské až do založení Vladislavské ul. r. 1478 (v. t.).

Za domem u Myslíků* jest č. 83-3a, nový dům Vinc. Šebora, s nápisem: In pace dormiam, cum Tu Jehova solus facias, ut secure habitem. R. 1377 měla tu dům Kačka z Příbramě a její muž kolář, pak klášter Zbraslavský, r. 1403 Jan Chlemtura, potom lékař Jan z Tachova, r. 1435 Hanuš bečvář. Od toho domu městiště měl r. 1385 kovář Radík, pak Martin Hufnagel kovář. V 16. stol. slul dům »Šorfovský« a náležel řezníkům. Za Schallera byl maj. Ferd. Safin. Zde bydlí MUDr. K. Pavlík, univ. prof., spis. Fr. Xav. Dvořák a jest tu škola jazyků (The Berlitz School of Languages). — Č. 84-3 u Mandlířů, v 15. stol. u mečů (ad gladios depictos). R. 1380 měl hřebíkář (clavulator, nagler), potom Martin Špinka, r. 1406 Jan Humpolecký, pak Klement Šťastník. Jméno domu pochodí dle vlastníků Jiřího Preise a Lorence mandlířů (r. 1579—1590). I zde byl průchod do Černé ulice.

Č. 85-5 restaurace u Teissigů; v 14. stol. byl tu soukeník, pak Ješek řeč. Kněz, r. 1406 Kuneš Zelí řezník. Zde byl též volný průchod do Černé ulice. R. 1575 koupil dům se zahradou rychtář městský Jan Příměnský z Příbenic a synové jeho Václav a Martin za 149½ kopy č. a prodali r. 1581 Petru Šturmovi z Hiršfeldu na Liblicích, starostovi komornickému, za 442 kop č. a ten r. 1890 Kateřině Voděradské z Lisova, ta opět r. 1602 Alžbětě Španovské z Kácova za 1000 kop m., načež jej odkazem nabyla od Alžběty dcera její Judyta, manželka Sezimy z Vrtby. Sezima v kšafu svém r. 1607 sice odkázal dům dětem svým, ale rozmyslil se a prodal jej r. 1612 Sabině Finkové z Pantenova. Později to byl dům kostela sv. Vojtěcha.

Č. 86-7 u Danclů; i zde býval kovář, r. 1416 kovář, pak Václav kuchař králův. V 16. stol. po Anně Šturmové měla dům dcera její Marjana a syn Jan Šturm z Greifenberku, jehož děti Jan, Václ., Urb. a Anna Št. z Gr. a sestra jich Anna Třeboňská z Greifenberka prodali jej r. 1588 Janu Milivenskému ze Šonova a manž. Lidmile z Mečkova za 525 kop č. Potom měli dům: r. 1605 Václav Sluzský z Chlumu a na Statenicích s manž. Marií ze Štampachu (za 2000 kop m), která jej roku 1609 postoupila Sabině Finkové z Pantenové, r. 1636 Arnold Sixt Plateis a jeho dědicové.

V č. 87-9 restaurace má kotvu za znamení; v 15. stol. dům slul u kosi u mečů namalovaných, později u kominíka. R. 1382 maj, hřebíkář (hřebičník), r. 1418 Henzl řezník. V 16. stol. slul u Tadeášů dle Tadeáše Akvilína a manž. Ludmily, kteří dům koupili od dědiců Doroty Levové za 300 kop č. Před tím roku 1550 měl jej též Vít Trojan z Chotějřiny. Vdova Akvilínova prodala dům nejdříve roku 1599 Jaroslavu Hrobčickému z Hrobčice na Líčkově a Velikém Ořechově za 1500 kop m., který trh však když se neprovedl, po druhé Petru Bobrovskému, který s manž. Esterou pro náboženství vyšel ze země, a dům prodán byl roku 1628 Jakubu Dusíkovi a ten r. 1636 prodal Janu Brouskovi za 620 kop m.

---

* Zde říkalo se dříve u Šatalíků dle Vita Šatalíka, jehož vdova Dorota prodala dům r. 1579 Václavu Nosovi z Vojkovic za 575 kop, načež se zde jmenovalo »u Nosů«. Nos prodal dům r. 1593 Petru Veselskému z Vidova a manž. Esteře za 750 kop č. Václav Vlaverýn Nosislavský odkázal jej Vavřincovi Ondřejovi Škodovi (r. 1645), načež jej dostali Kapucini u sv. Josefa a prodali (vše r. 1645) se sladovnou za 1500 zl. Tomáši Divůčkovi z Lilienfeldu, jehož vdova Kateřina přinesla jej věnem (1648) komorníku desk zemských Eliáši Myslíchovi. Tím odůvodňuji své upozornění, že název u »Myslíků« jest nesprávný i historie na pamětní desce na domě vyznačená. Teige.

Č. 88-11 u Štětkářů měl r. 1380 kovář Pešek Něma, později kramář. R. 1546 koupil dům Vít Trojan jinak Leva a prodal r. 1557 za 150 kop č. mistru Bartoloměji Ropalovi z Ryfmberka a manž. Anně z Krolop, který jej měl do r. 1564. R. 1583 koupila jej Marjana Kaplířka z Komárova a dcera její Dorota K. ze Sulevic za 180 kop č. Kšaftem této Doroty ze dne 18. července 1616 dostaly dům Plotová z Komárova a sestra její Dorota, které jej postoupily téhož roku Karlovi Plotovi z Konařin a na Suchém Dole a Ostrově. V 18. stol. maj. Kalivodové. Bydlí tu docent univ. MUDr. K. Výmola, známý lékař nemocí krku a nosu.

Č. 89-13 prûch. dům u stříbrného beránka, známěji dům nakladatele Jos. R. Vilímka. Zde mimo jiné vycházejí známé Humoristické Listy, založené r. 1859 od Jos. R. Vilímka; hlavním spolupracovníkem byl Neruda. R. 1380 měl kovář Fogl (Foglinus), pak Mařík Kyselo též kovář. V 16. stol. měla dům řeznická rodina Mucků. R. 1665 prodal jej Konstantin Hörl z Hörlsperka za 170 zl. Adamu Pívečkovi. R. 1684 byl zde vlastníkem Kryštof Pachta z Rájova. V 18. stol. Ign. Wathofer. Knihtiskárna vyhořela 15. prosince 1899.

Č. 90-15 i 91-17 jsou maj. kníž. K. Schwarzenberga (zemř. tu v březnu 1904 u věku 80 let.)

Č. 90 slul Tatarkovic dle Tobiáše Tatarka r. 1543, jehož dcera Alžběta přinesla jej věnem Jeronymu Albrechtovi a ten prodal r. 1582 Kateřině Kořenské z Terešova. R. 1613 koupil jej Oldřich Vostrovec, jehož syn Ferdinand přešel k saskému vojsku a dům mu byl skonfiskován a prodán r. 1635 Marjaně Věžníkové z Mitrovic. Potom byl maj. Maxm. Alsterle z Astfeldu, z jehož rodu František potom držel Troju, pak Karel z Bissingen, Václ. Ant. z Golče, syn Jana Karla z Golče, purkrabí hradu pražského, zemř. roku 1695, Bedřich z Věžník. R. 1787 dům od hrab. Vratislava za 6000 zl. koupil hejtman Berounského kraje Maxm. Inigo svob. pán z Ehrenburgu.

Č. 91 (Radochovský dle Jana Radocha řezníka, po jehož smrti prodán byl r. 1542 řezníku Matěji Zoubkovi, u Kašpárků, dle řezníka Kašpara r. 1543) též mívali řezníci (Václ. Tvrzek, Mik. Kabát r. 1406). V 16. stol. byl zde průchod do Černé ul. (ulice za Šatalíkovic). R. 1602 koupila dům za 400 kop č. Dorota Brančovská z Komárova a prodala r. 1616 Aleně Malovcové z Komárova a ta r. 1617 Janu ml. Vratislavovi z Mitrovic na Votici a manž. Alžbětě z Předenic, načež jej dědil Zdeněk Vratislav a od toho vnuk jeho Jan Kryštof Malovec z Malovic (r. 1669), který jej prodal za 300 zl. Václavovi Strachovskému ze Strachovic, r. 1688 pak syn František Camillo Strachovský za 1000 zl. Kateřině Čabelické z Věžník. Za Schallera Ter. Helversenová z Helversheimu.

Č. 92-19 u Vlků, u vlka, v 17. stol. u Ouličných, měl r. 1377 zlatník Jakub »de Patavia«, r. 1394 puškař, r. 1402 byla tu hospoda pro cizince u Jiříčka, r. 1404 »Johannes husknecht domini Girsikonis«, pak Jiří lojovník, Mik. Hrdinka řezník. R. 1420 maj. řezník Mikeš Hrdoňka byl v poselstvu vypraveném toho roku ke králi polskému, aby přijal trůn český; vrátil se r. 1421 v červnu a s ním vůdce poselstva Hynek Kolšteinský a s nimi polský šlechtic Vyšek Račinský, posel velikého kníž. Vitolda litevského. Na poč. 16. st. slul dům »Pliškovský« a náležel od r. 1541—1582 rodině Táborských (cena byla i se sladovnou 300 kop č.). R. 1592 koupil dům Mikuláš Vojkovský z Milhostic na Osečanech a manž. Lidmila z Velemyslovsi, která ovdověvši jej prodala za 1150 kop m. r. 1594 Anežce Ouličné z Vlčího. R. 1635 koupil dům Martin Václav Wiznar z Nedvídkova, jehož vdova Anna Apolena jej postoupila s hvozdem, humnem, sladovnou a zahrádkou MDru Janku Birkovi. Pravovárečný ten dům r. 1793 koupil Jan Scheithauer.

Č. 93 (94)-21 u Pelikánů jest záchranná stanice.

Č. 93 měl r. 1378 Frenclín Platzinsgut zlatník, r. 1415 Jan Tepla, nejv. písař novoměstský, roku 1434 kožišník Mat. Krosek. Na počátku 16. stol. náležel Dorotě, manž. Zikmunda Kapra z Kaprštejna, která jej prodala za 1200 kop m. Jiřímu Žateckému, když však neplatil, zpět ujala r. 1616.

Č. 94 v 15. stol. slulo u štiky; r. 1378 měl jej řezník Mik. Amplung (Amelung), pak zlatník, Mikulec písař desk zemských, roku 1408 Bořeš sklenář a malíř. V 16. století měli dům: r. 1531—1535 Jiří kameník (šlejfíř), r. 1535—1556 Ondřej Stříbrský kantor a manž. Marketa lékařka, r. 1565 Jan Koch malíř, r. 1575 postoupila jej Lukrecie Pikartová ze Zeleného Údolu matce své Voršile z Thamu a ta prodala za 60 kop r. 1578 Kateřině Mečové. Za Schallera oba domy měl Ign. Hochmut.

Č. 95-23 u Buriánů (dříve u zelené hvězdy) měl r. 1382 lékař Jašek, pak Hanko Payer rychtář, r. 1395 mistr Albík (str. 192., 258.) potom stolař, farář u sv. Havla, r. 1430 Jan Hoch. Vlastníci 16. stol. byli zde jen menší lidé; r. 1628 koupil dům hejtman a wachtmeister pražský Jan Krebs z Mejnevy za 700 kop a po jeho smrti roku 1645 ujal Jan Libovický z Libovic, hejtman cís. panství Benátek a Lysé a manž. Brigida z Machovic prodala r. 1660 Marii Mandaleně Boryňové ze Lhoty za 400 zl. a ta odkázala vnukům svým Janovi Frant. a Anně Barboře, dětem po Janu Martinovi Šlichtigerovi. V 18. stol. drželi Nekvasilové.

Č. 96-25 zlatý soudek, v 15. stol. u božího líce (ad faciem Christi), v 17. stol. Kynygovic; jest tu K. Stárek, továrník pian. R. 1377 maj. byl mečíř Elblin, potom kožišník, šípař, Vavřinec z Chvaletic. Roku 1637 koupil dům malíř Jan Nicek a manž. Marta za 300 kop m. od Václava Pelikána a odevzdal jej r. 1666 synu svému Janovi. Později dům náležel Janu Hanuši z Nostic.

Č. 97-27 u Prášků (po majiteli Ant. Práškovi) s obrazem korunování P. Marie, v 15. stol. u černých klíčů. V 14. stol. byl tu nožíř, r. 1414 Jan Kršnák z Vysočan, r. 1433 Jan Bahno. Roku 1573 prodal dům bakalář Mikuláš Hromádko za 125 kop č.; r. 1663 koupil jej soustružník Frant. Ecmon. R. 1725 bydlil tu v nájmu sochař Jakub Handschuh, r. 1787 koupil K. Mandík.

Č. 98-29 dva zlaté klíče, kde jest O. Rissa pohřební ústav Pieta, měl roku 1376 kovář Ditlín Pfauenstil, roku 1414 »organista« Jeronym, pak písař Jan Dobrý, roku 1431 kloboučník. I později majitelé domu nijak nevynikli. R. 1792 za 3500 zl. koupil generál Karel svob. p. Keil. Bydlí tu spis. prof. Jindř. Hantich.

Č. 99-31 měl roku 1381 nožíř (Klingenschmied), r. 1407 malíř Petr, r. 1430 švec králův. V 16. stol. měli jej truhláři Matěj Wolf a Bernart Wirtman (1561—1608), pak téhož potomci. Bydlí tu stav. rada Fr. Písařovic. — Č. 100-33 u Jelínků měl roku 1378 Jakub řeč. Mnich, Mníšek, kožišník, pak Jakub Ocas, roku 1384 Henslín Jerusalem nožíř. Jméno má dle Jiřího Jelinka, který dům koupil r. 1688. Ze starších majitelů budiž jmenován jen Pavel Libický z Libic, komorník desk zemských r. 1615—1621. R. 1761 koupila Lidm. Korherrová.

V č. 101-35 má obchod Ženský výrobní spolek český a bydlí akad. sochař Vinc. Vosmík. R. 1378 měl dům nožíř, pak flašnéř Findaisen. R. 1609 zakoupila dům Maří Magdalena Robmhapová ze Ptení dceři své Veronice z Suché manželce »Markusa firschneidra vejvody a knížete Muldavského«, jejíž dcera Anna Maria, purkraběnka z Donína na Velharticích, Mokrosudu, Neustupově, Vlčkovicích a Miličíně prodala dům sousedu Jiřímu Hanzlíčkovi (r. 1650) »i s tím zadním domkem ruinírovaným, spustlým u kašničky malé« za 600 kop m.

Č. 102-37 zlatá kotva při ul. Smetanově, malý dům, druhdy dva maličké. R. 1662 měl cenu 150 kop m. a náležel Jiřímu Hanzlíčkovi a synu jeho Janovi.

Č. 103-39 starší dům pekaře Kaj. Kříže s pozlaceným reliefem P. Marie, na místě býv. domků tří; z majitelů buď jmenován zlatník Kunc Lilienfein. V 17. st. říkali zde »Šídlovský dům«, dle Ondřeje Šídlovského (r. 1615). R. 1790 koupila Anna ze Schönthalu.

Č. 104-41 měl Václav, syn Velfla Kamaréře, r. 1379 zámečník, pak kovář Jan Kroupa, r. 1434 švec Vaněk Lampačka, a týž čas druhý dům zde měl ostružník. R. 1626 měl dům trhem od Kateřiny Sferínové děkan kostela sv. Štěpána v Litoměřicích Adam Bilína a r. 1638 postupem od Jana Ounice Symeon Heselius z Cetvínberka. Dům tento i předešlý měl později Jan Cajs.

Č. 105-43 se táhne i do ul. Smetanovy, nejst. maj. kožišník. Náležel r. 1560—1577 Anně Bezdružické z Kolovrat a na Košatkách, manželce Joachyma Novohradského z Kolovrat, r. 1577—1580 Zdeslavovi Abdonovi Bezdružickému z Kolovrat a m. Barboře Zedvicové, r. 1580 Albrechtu Zruckému z Chřenovic, r. 1581 Janu Falknerovi z Rotntalu, úředníku komory České a m. Anně Zvůnkové z Ottrsdorfu (tehda říkalo se zde »u Zvůnků«), r. 1623 Janu Lubskému z Lub, jehož potomci Zdeněk (jesuita) a Adam Vilém prodali dům r. 1660 Marketě Teresii Řesanské z Kádova za 900 zl.

Č. 106-45 měl před r. 1391 malíř Bohuněk, r. 1565 náležel malíři Kochovi a m. Salomeně (trhem od dědiců Bartoloměje Soliatora), který jej prodal ještě téhož r. Matouši

Lochusickému. Potom dle Jakuba Vyskočila říkalo se zde u Vyskočilů. Později slul Termanusovský, náležel též Schmidlům ze Schmidu.

Č. 107-47 zlatá váha, restaurace K. Brejšky, r. 1378 měl kovář Petr Per řeč. Medvěd (Ursus), potom soused malíř Bohuněk, r. 1403 zedník Mik. Plyk, r. 1430 puškař. Z dalších majitelů jmenuji pouze: Annu Lubeckou z Lub (r. 1608), která dům odkázala Janu ml. Ježovskému z Lub a ten prodal r. 1609 Jakubu Reynbotovi. R. 1642 koupil jej knihař Jeronym Fentner. V 18. měli Hrdličkové. Bydlí tu spis. Fr. Čapek.

Č. 108-49 druhdy u bílého lva, dříve u Valštejnů, r. 1377 maj. Hanuš Pankratzer, r. 1432 Janek puškař. Na poč. 17. stol. měl dům Jan Vojtěch Libštejnský z Waldštejna darováním Kunhuty Sluzské z Berbistorfu sestře její Rozyně, manželce Jana Vojtěcha (r. 1629). Pro nezaplacení kontribuce ujala dům obec (r. 1652) a prodala r. 1668 za 450 zl. Symeonu Burjanovi. R. 1750 koupil dům ten sochař Petr Prachner, jenž 12 let byl v cizině, v Londýně a v Manheimu dostal praemie a pracoval z alabastru, dřeva i kamene.

Č. 109-51 zlatá hvězda, v 15. stol. u černých křížů, Šorfovský, u Bejčků, pak u Rychnaurů; r. 1377 maj. švec Stumpel, pak Henzl »plechsmid«, perníkář, šípař. V 16. stol. měl jej Štěpán Šorf ze Styřína, který jej prodal r. 1555 Václavu Hlaváčovi z Vojenic a ten r. 1556 Janu ze Sovenice a Doubravice na Toužetíně a manž. Veronice Šlikové z Holejče. Roku 1588 měl dům Bohuslav z Veleně, roku 1607 Oldřich Kalenice z Kalenic. Jako odúmrt koupil jej roku 1670 Edmund Theobald Butler z Klonebouchu za 550 zl. Zde bydlí univ. prof. oční lékař MUDr. J. Deyl.

Č. 110-53 u Lopatských, známěji dle plzeňské pivnice u Donátů, v 15. stol. dva domy, jeden u čápů. R. 1377 maj. Jan písař Zderazský, pak kloboučník, kovář, šípař. Z dalších majitelů uvádím Mikuláše Kapra ze Star. m., který dům vyženil s Dorotou, vdovou po Jakubu Letalovi (1514), Ondřeje kantora (1533). Jméno domu pochází od Václ. Lopatského z Liběchova, který jej koupil roku 1623 za 900 kop míš. od Jana Budiše. V 17. stol. byl de Martinův.

Č. 111-55 byl do r. 1902 Jindř. Pecha a básnířky Elišky Pechové-Krásnohorské, jež tu bydlila. Roku 1388 měl perkmistr Vojtěch, pak zámečník, r. 1414 »sichelhauer«. V 15. a 16. století sídlili zde výhradně řemeslníci; roku 1612 koupil dům Daniel Karel (Karolides) z Karlsperku s manželkou Lidmilou, který jej postoupil r. 1626 bratru svému Jakubovi a dcerám téhož Anně, Marii a Alžbětě. Asi sňatkem dostal se v ruku Symeona Markonidesa, který jej prodal r. 1641 Matěji Himmrovi za 650 zl. Jako odúmrt prodala jej pak obec po Jiřím Beinlichovi r. 1681 Zikmundu Václavu Lopatskému z Liběchova, který jej dal zeti svému Mikuláši Ign. Dobrencovi a manž. Anně Benigně. Na místě domu toho i následujícího r. 1903 stav. Pařízek vystavěl nový dům.

Č. 112-57 dvě pavlače, pod pavláčkou, r. 1424 maj. Jan Šišma, pak Prokop Šenhanuš, r. 1434 kotlář. Z dalších jmenuji: kameníka Ondř. r. 1535, bradýře Mik. Gerstenbergera (1616), emigranta Fridricha Lampacha, po kterém dán byl dům r. 1625 cís. radovi nad počty při puchalteryi komory české Kašparovi Kryblovi, jehož vdova, opětně vdaná Methudiusová, dala jej synu svému Janu Methudiusovi Hradištskému, komorníku desk zemských, a manželce jeho Anně z Křivic.

Č. 113-59 Lewintrův dům u P. Marie Pomocné, jen že nyní na domě není obraz takový, nýbrž ženštiny na velocipedu. I zde byli nejst. majitelé zámečník, hřebíčník. Dle Pavla Rosola, který dům dal synu svému Jiřímu a dceři Anně, manželce Kašpara Müllera (1653) říkalo se zde »u Rosolů«. Ze starších vlastníků buďtež jmenováni: r. 1536 Elška Lorecká z Elkuše, Regina a Jiří děti její, roku 1613 farář u sv. Havla Matouš Pihuda Dobromilský, r. 1614 Anna Marie Lammerstorfová roz. Salavová z Lípy a zlatník Jindřich Beker (1622).

Č. 114-61 u Holubů, druhdy též u dvou pavlačí a u tří kalichů, měli kolem roku 1400 flašněři. Na počátku 17. století náležel tento »domeček« Tomáši Albrechtovi Vejvodovi, jehož synové Lukáš a Václav prodali jej Václavu Samuelovi Hlaváčkovi, s jehož vdovou Dorotou vyženil jej Jiří Kolla a po téhož smrti prodán byl r. 1672 Janu Holubovi, dle kteréhož má své jméno. Ze starších vlastníků jmenuji jen zlatníka Jeronyma Rettingera (r. 1613).

Zbořen byl nárožní dům č. 115 (str. 192.) Poněvadž obci nebylo povoleno vyvlastniti domy dva předešlé, vznikl tu nepěkný kout, jejž r. 1903 zastavěl Fr. Buldra.*

Naproti palác Šliků v, str. 172. Připojuji, že z dřívějších 3 domů zde jeden slul Kevrlovský či u Hájků, druhý Zelnerovský, třetí u Zutterů. (Dr. Teige v Ottově Sl. N.XX. 462.) Kde v domě býval optický závod Haasův, r. 1903 Jos. R. Vilímek zařídil velkoměstský výklad knihkupecký.

Č. 63-48 zlatý orel, dříve u Kořenských, zbourán v květnu 1903; nový dům zde postavil arch. Stöhr.

Č. 64-46 zlatý klobouček, u Albínů s uzenářstvím D. Malého a deskou Em. Zdekaura, zakladatele Záložny řemeslníků pražských († 1875). R. 1384 byl tu zámečník; r. 1538 koupil dům »kotlářovský« Jiří Horyna z Houbic, r. 1541 Mikuláš Velemyslovský z Velemyslovsi za 90 kop č. a r. 1544 Adam Budovec z Budova, který jej prodal r. 1548 mistru Bartolomějovi Ropalovi z Ryfmberka a ten r. 1592 za 140 kop č. Žofii Mnětické z Pašiněvsi. V 17. stol. měl dům Samuel Albín. Ke konci 18. stol. dům koupil Filip hrabě Kustoš ze Zubří a Lipky, manžel Anny Kapounové ze Svojkova.

Býv. č. 65 býval domek u Hložků, neboť r. 1637 koupila jej Mandalena Hložková z Tetova za 300 k. m. od Linharta Nachystala, jinak Rakovnického. Před ním měli dům r. 1538 Jiří Horyna z Houbic, r. 1543 Florian (Polirár?) malíř a m. Lidmila, r. 1551 Michal bradýř, r. 1592 Jindřich Jindrovský z Bučina a m. Kateřina z Wildrstorfu. Po Albrechtu Hložkovi ze Žampachu jako odúmrť prodala dům obec r. 1572 Inigovi Frant. de Contreras za 100 k. m.

Č. 66—44 měl r. 1379 flašnéř, r. 1415 zlatník Vývar. R. 1573 koupil dům Ondřej Suttar, primas Novoměstský. R. 1682 měl cenu 250 zl. Jest tu houslař Jar. Dvořák.

Č. 67-42 Maria de Victoria, dům býval nárožní, neb zde šla ulička do ulice Charvatské a říkalo se zde u Cypriánů dle zámečníka Cypriana (r. 1565). R. 1786 koupil Fr. Otenfeld.

Č. 68-40 tři granáty držel r. 1379 rychtář Mat. Goldner, r. 1392 flašnéř Hofmeister. Před tímto domem býval malý domek u Horáčků (Tomáše Horáčka). Dům »u granátů« měli zejména: r. 1547 Jiří Osovský z Adlaru a m. Cecilie z Waldštejna, po které jej zdědili bratři Václav a Karel Zárubové z Hustiřan, r. 1610 Majdalena Velemitská roz. Pětipeská z Chýš a Egrberka, která jej postoupila r. 1620 Adamovi st. Hozlaurovi z Hozlau, jemuž byl zkonfiskován. Od Víta Kaufmana směnou nabyl ho r. 1665 Šimon Hrubeš (Rubetius) z Ostrova a prodal r. 1671 za 500 zl. Janu Karlovi Krocínovi z Drahobejle, ten r. 1672 Vítu Kulíškovi.

V č. 69-38 jest Obchodní záložna a zastavárna; dům dříve Hennevartský po maj. dru. Hennewartovi; r. 1376 i později maj. pergamenik, později kloboučník. V 16. st. měli dům Štěpán Šorf ze Styřína, který jej prodal r. 1544 za 75 kop č. tesaři Jiřímu Coclovi, r. 1547 Václav Adam Holý, r. 1547 Mrštík, r. 1551 krejčí Jan Knyps, r. 1554 tkadlec Šimon Svoboda, r. 1556 písař úřadu rychtářského bakalář Jan Litochleb, r. 1557 hrstník Mikuláš Kříž, r. 1560 Matouš Kerber jinak Bílek (za $142^1/_2$ kop č.), r. 1571 Jiří Žamberský, r. 1573 Tobiáš Nejedlý z Vysoké a m. Marta z Olšan, roku 1577 Marjana Kafunková z Chlumu, r. 1599 Marjana Bejšovcová roz. Kafunková, která jej odkázala Anně Žichovcové z Blatna a synu jejímu Janu Habartovi Žichovcovi z Duban, r. 1612 Jan Smolík ze Slavic. Kšaftem Alžběty Malovcové z Branišova z r. 1672 nabyla domu Kateřina Barbora Kocová z Branišova. Za Schallera maj. Jan von Ride.

Č. 70-36 maj. dědiců droguisty Nevinného;** nyní tu obchod Fr. Všetečky nástupce F. Huňka. R. 1378 měl Oldřich Silberceiger, pak Kříž Květek, Mikuláš písař novoměstský, r. 1416 Prokop písař špitálu u mostu, r. 1430 Jan Sedlčanský sladovník. R. 1787 koupil

* V první polovici 17. stol. náležel Hynku Popelovi z Vesce a manž. Justině z Dobré Vody, kteří jej prodali r. 1653 za 350 zl. Janu Vodičkovi. Před tím byl znám jako majetek pannen Šturmových. Byly to Marjana Světlíková roz. Šturmová z Hranic a Anna Grumová z Hranic, které dům zdědily kšaftem Doroty Kapounky ze Smiřic z r. 1609 a postoupily r. 1638 Oldřichovi Felixovi Světlíkovi z Ksexu a synu jeho Janu Zikmundovi. Kapounka sama obdržela dům po bratru svém Jiřím Kapounovi ze Smiřic, ten po Václavu Rychnovském z Rychnova dle kšaftu Žofie Rychnovské ze Smiřic, která dům koupila r. 1575 od Mikuláše Mitlera.

** V útlém věku byl nalezen na Vyšehradě i dostal toto jméno, že se nevědělo pravé; založil pak na Vyšehradě chudobinec.

cís. major Bartoloměj von Periere. Roku 1848 byla tu sbírka psaní; jedna z tehdejších pouze sedmi.

Č. 71-34 Křepelkovský maj. vdovy po slavném lékaři Jos. Hamerníkovi, jenž tu zemřel r. 1887. R. 1378 koupil Thimal řečník (prolocutor, fursprech), pak soukeník. V polovici 16. stol. měl tu dům kloboučník Mikuláš Křepelka, jehož vdova prodala jej r. 1587 Kateřině Kořenské z Terešova, ta r. 1589 JUDru a radovi appellačnímu Jindřichu z Písnice a manželce Anně Pergerové za 625 kop č. a tato r. 1592 Mandaleně Kekulové ze Stradonic. Potom chtěl dům koupiti r. 1594 hejtman kraje Vltavského Hynek z Roupova na Janovicích, než trh se neuskutečnil a koupila jej téhož roku Benigna Skuhrovská z Říčan na Novém Domašíně, která jej postoupila r. 1599 Benigně Voršile z Michalovic roz. z Vrtby na Rsenici a ta prodala za 1700 kop míš. roku 1607 Kunce Talmberkové z Říčan. Děti její Vilém Václav Frant. z Talmberka na Prčici, Heralci, Suchomastech, hejtman kraje Vltavského, Jiří Štěpán, Regina Hodějovská, Johanna Kateřina Paradisová z Talmberka prodali dům r. 1648 sestře Salomeně Ludmile, který dostal se po její smrti Vilémovi Václ. Frant. z Talmberka, a ten postoupil jej r. 1674 Kunhutě Říčanské z Hodějova a ta prodala r. 1675 Blažeji Eugeniovi Salazarovi de Monte Albano. Později byli maj. Jan Boos, Amalie z Trauttmansdorffu, Ferdinand z Říčan. R. 1763 maj. Marie Raminová.

Č. 72-32 bíý lev, známěji Horákova plzeňská restaurace u Ježíška dle obrázku na domě. Zde se scházívali umělci a spisovatelé, často Neruda a Smetana. R. 1378 byl maj. kovář, r. 1406 hřebenář, r. 1591 Ondřej Aletin a manž. Alžběta z Rovin, r. 1593 Drslav Byšický z Byšic, po kterém jej dědili Karel st., Oldřich a Jan bratři B. na Dolních Kralovicích a Malých Heřmaničkách a prodali r. 1609. V l. 1612—1617 měla jej Lidmila Hochauzarka z Hochauzu. R. 1682 koupil dům za 350 zl. stavitel Ondřej Adletshofer. Zde bydlil zlatník Jan Hezirius (Hezirius), jehož dceru Genovefu r. 1791 za choť pojal u Trinitářů Kramerius. Dům držela Anna Heziriusová. Viz Rybička, Křisitelé str. 17.

Č. 73-30 bílá bota při Purkyň ul. V 16. stol. zde v rohu vedle nové tehdy ulice do Žid. zahrady stál dům u Samaritánky. R. 1651 měl cenu 200 zl. rýn. Zde uprostřed ulice Spálené byla kašna. R. 1784 koupil Václ. Bramor. R. 1848 byla tu knihtiskárna Kateř. Jeřábkové.

Domy následující stojí na půdě bývalého hřbitova židovského; viz Vladislavova ulice.

Č. 74-28 pět růží, kde jest advokátní komora; do r. 1903 byla tu městská knihovna. Od Jana Břehovce z Ostromče koupil dům Jiří Osovský z Adlaru, jehož vdova prodala jej r. 1557 za 60 kop č. koželuhovi Michalu Kalousovi, ten r. 1559 Felixovi Hudcovi, jinak Niklovi. Potom měli dům po sobě: Fridrich Příčský r. 1574 (za 100 k. č.), řezník Mikuláš Miller r. 1575, forman Ondřej Rada r. 1576, Alena Dejmová z Hodějova r. 1610, která jej odkázala r. 1614 synu Janu ml. Dejmovi ze Stříteže a dceři Lidmile Vitanovské ze Stříteže a na Hvožďanech. Od nich koupil jej r. 1630 cís. nejvyšší Francesco Cuners na Stegnwaldu, Tejnce, Kamenici za 600 zl. R. 1793 koupil za 3400 zl. MDr. Václ. Vrabec.

Č. 75-26 bílý beránek s pamětní deskou malíře Jos. Manesa. Z důležitých majitelů buďtež uvedeni: R. 1578 Martin Hanuš ze Šaratic na Vrbici a Dobroutově, r. 1617 Bernart Hisrle z Chodu a manž. Anežka ze Suché, r. 1623 Anna Chrtová z Dlouhé Vsi (za 1700 zl.), která jej dala r. 1631 dceři Judytě a manž. Janu Byšickému z Byšic a na Heřmaničkách, hejtmanu kraje Vltavského. Dcera jeho Eva Ludmila Kollerová dala jej dceři své Kateřině Dorotě Gürtnerové a ta prodala za 470 zl. roku 1667 Baltazaru Bartscherovi z Löwenkronu, účetnímu solní a pivní daně. Manželka jeho Anna Marie ovdověvši r. 1690 prodala Michalu Ign. Silbermannovi z Holzheimu, vrchnímu válečnému komisaři. R. 1766 koupila Eleon. Jeslínová.

Č. 76 24 průch. dům u Šmerhovských (viz obr. str. 979.) s ozdobným průčelím, maj. Prvního českého c. k. priv. ústavu ku vzájemnému pojištění proti škodám z ohně a krupobití. Založen byl roku 1827 v zájmu obyvatelstva péčí a snahou vysokých stavův a vstoupil v život roku toho dle stanov vypracovaných komitétem, sestávajícím hlavně z hrabat F. J. z Vrtby, Mat. Thuna, Kašpara ze Sternberka, J. Ditrichstejna, J. Vratislava, J. Nostice a ryt. M. Kaliny z Jätensteina, Nejvyšším rozhodnutím na základě dekretu dvorní kanceláře ze dne 27. října a guberniálního intimatu ze dne 22. listopadu r. 1827. Blahodárným působením ústav stal se nanejvýš platným činitelem v oboru národohospodářském, takže dnes po 76 letech osvědčené a všestranně uznané činnosti při péči

svědomité a nezištné správy své požívá nejen plné a zasloužené důvěry, ale i všestranné přízně všeho obyvatelstva. Veškeré soukromé ziskuchtivosti prostý a ku prospěchu svého členstva působící ústav ten vyplatil za dobu svého trvání za vzniklé škody požárem náhrad K 54,182.514·—, za krupobitní K 14,760.483·60. Vrátil členům svým z přebytků svých na příspěvcích K 2,401.466·—. Hasičským spolkům a obcím vyplatil podpor a příspěvků na hasidla K 272 826·59. Jmění jeho, páčící se dnes na K 10,000.000, jež s pupilární jistotou uloženo jest, skýtá všem členům ústavu plnou záruku a bezpečnost. — Důležitější majitelé domu u Šmerhovských v době starší jsou: Vilém Robmhap ze Suché a manž. Barbora z Újezdce a Kúnic (za 350 kop č.) r. 1585, Jaroslav Robmhap a dcera jeho Veronika (r. 1594), r. 1605 Jan Jindřich Myška ze Žlunic, r. 1638 Karel Plot z Konařin na Čimelicích, r. 1638 Karel Ladislav Řepický ze Sudoměře a manž. Mandalena Pešíková z Komárova, jehož dědici Adam Frant. a Jan Fridrich bratři prodali dům r. 1675 své strýně Marketě Majdaleně roz. Řepické ze S. Polyxena Alena Svátkovská ze Sudoměře odkázala pak dům r. 1680 dcerám Anně Maxmilianě a Apoleně Sidonii. R. 1784 po manželce Josefě roz. Bierilli (Birelli) z Perlbachu zdědil Jiří Gustav svob. p. Škronský (Skronský) z Budčova (Budžova). V domě tom býval domovníkem otec Jos. Baráka, jenž tu se narodil r. 1833. Zde dříve býval spolek Domácnost, nyní v Lazarské ul. V přízemí Alois Srdce má knihkupectví, Haff a Píša mají sklad obrazův. Má tu kancelář Ústřední Matice Školská, založená r. 1880; jejím úkolem jest zakládati a udržovati školy a opatrovny české v místech, kde zřízení školy nelze dosíci nákladem veřejným. Prvním starostou byl Rieger, nyní po prof. dr. Jar. Čelakovském Fr. Kneidl, řed. měšť. školy v Karlíně. Posud k tomu účelu vydáno přes 8 mill. K.

Č. 77-22 druhdy Václava hrab. z Golče a hraběte Nostice, nyní ryt. M. Rombalda R. 1601 koupila dům za 160 kop m. Anna Fuglová a r. 1606 dala jej obci »aby v tom domě poctivé a dobře zachovalé po lidech dobrých a poctivých městských v městech Pražských osiřelé vdovy, kteréž by z dopuštění božího k chudobě a nouzi přivedené byly, že by domův svých vlastních neměly a pro potřebnost svou jinde obydlí žádati musely, byt a přebývání v pokojích, kolik by se jich tam zdržovati mohlo, měly a za byt činže každého půl leta 10 k. na spravení všelijakých daní z toho domu a jeho opravení odvozovaly.« Leč obec brzy dům směnila sousedovi Karlu Plotovi z Konařin a přenesla nadání do špitálu sv. Bartoloměje. R. 1796 koupil bohatý peněžník Ballabene.

Č. 78-20 u římského císaře, od r. 1901 maj. Spolku pro vystavění akademického domu, jenž tu v lednu 1903 otevřel mensu (jídelnu) akademickou; předsedou kuratoria jest univ. prof. MUDr. J. Reinsberg. R. 1572 koupil dům Jan Pikart ze Zeleného Údolu a manž. Anna z Komárova za 100 kop č., po kterém jej dědil syn jeho Adam na Lažanech. Jako zbořeniště koupil jej r. 1671 Aleš Plot z Konařin na Čimelicích za 70 zl. Byl to dům v 17. stol. Renáty z Hillebrandu, pak Maxmiliána Lažanského z Bukové. Roku 1782 zde bydlil známý malíř Václ. Ambrozy (str. 326.). R. 1786 koupil Mat. Doležal. Akademický čtenářský spolek založen byl r. 1848, rozpuštěn r. 1889; jmění dle stanov připadlo obci Pražské s tou výhradou, že zase vydáno bude spolku, kdyby se opět znovu zřídil se stejným jmenem. — Zde prý býval hostinec. Jednou — asi před 300 lety — ubytovala se zde dáma krásné postavy, však stále zahalená hustým černým závojem. O bohatství jejím divy se vypravovaly. Jakýsi hrabě bydlící v Celetné ulici seznámil se s ní a okouzlen jsa jejím důvtipem, nabídl jí ruku; ale

Dům u Šmerhovských v Spálené ul.

ona si vymínila, že nesmí ji spatřiti až po svatbě. I k tomu svolil hrabě a po krátkém čase si odváděl neznámou za choť do svého domu. Ale ráno nalezen byl od služebníků v mdlobách, a paní zmizela. Byl to duch jisté dívky, kterou hrabě před časem miloval, ale pak zrádně opustil.

V č. 79-18 bydlí býv. univ. prof., dvorní rada MUDr. Boh. Eiselt. Za Schallera byl maj. Hyacinth Vollmayer. — Č. 80-16 fara u sv. Trojice (farář Fr. Motys).

Vedle stojí chrám nejsv. Trojice při bývalém klášteře řádu Trinitářů či řádu nejsv. Trojice (= Trinitas) na vykupování zajatců. (Vykoupili do r. 1830 přes 1,400.000 zajatců.) Roku 1703 člen řádu Jan z Kříže z Vídně přišel na Dobříš, jsa zpovědníkem kněžny Eleonory Mannsfeldové. I známý Jan Beckovský jej vybízel, aby se pokusil o uvedení řádu do Prahy, což se stalo r. 1705. Trinitáři marně se ucházevše o kostel sv. Lazara (Čas. Spol. přátel star. VIII. 150.) usadili se na Slupi v býv. (emeritním) domě kněží vysloužilých. Po třech letech dům ve Slupi prodali Servitům a přesídlili sem do koupených domů* při ul. Spálené, Lazarské a Vladislavově. Zde rada dvorního soudu svob. pán Ignác Putz z Adlerthurnu (de Turaquila) se svou chotí Terezií r. 1713 vystavěl jim tento chrám, a současně vystavěn vedle klášter, jenž zrušen byl r. 1783. I kostel tehdy byl zavřen, ale již po roce stal se farním místo kostela sv. Martina ve zdi. R. 1897 kostel byl krásně obnoven nákladem zesn. probošta Ed. Tersche. R. 1899 zbořen bývalý klášter, jenž byl od r. 1783 kasárnami; na jeho místě zbudovány při Lazarské a Vladisl. ul. nové domy.

Průčelí chrámu má 3 vchody; nad prostředním jest nápis na počest zakladatelovi. Uvnitř 4 pilíře dělí kostel na 3 lodi stejně vysoké; nad presbyteří jest nízká kaple, hlavní oltář má obraz od Maulpertsche, fresky od Ant. Schlachtera z r. 1780 byly obnoveny r. 1879. V kostele stojí cínová křtitelnice z r. 1552 ze zrušeného kostela sv. Martina »ve zdi«; také staré dvéře do sakristie pocházejí z onoho kostela.

Vedle kostela k jihu stojí socha sv. Jana Nep.; když r. 1729 při ní byla konána slavnost, lešení pro hudebníky se sřítilo, ale nikdo si neublížil. Na druhé straně u fary a dveří do nádvoří stojí socha sv. Judy Thad. Roku 1882 při stavbě školní budovy za kostelní věží objevena byla hrobka Trinitářů; byla zrušena, a kosti odvezeny na Olšany.**

Č. 82-12 sluje u Diamantu po býv. majiteli Janu Diamantu; viz str. 643.*** Bydlí tu spis. Fr. Zeman, em. řed. měšť. školy. Radou městskou bylo usneseno, aby i budoucně zde stál dům jen třípatrový, volný, nespojený s kostelem. — Ostatek ke Karlovu nám. nyní zaujímá nová budova c. kr. trestního soudu; viz str. 529.

Spojovací silnice Sm. spojuje Smíchov s návršími u Strahovských lomů.

Sem se počítá (mimo novější 3 domy soukromé č. 371, 437 a 810) Palata horní č. 110; jméno se odvádí odtud, že vinice tu náležela k paláci purkrabskému na Hradčanech. Na pozemcích Palaty níže bylo vystavěno (arch. Elhenickým) Francisco-Josephinum, ústav pro nevyléčitelné slepce, nákladem České spořitelny (471.599 K) r. 1892. V starší

---

* Byly to domy Lobkovický, Kučerovský a dva jiné.

** Na místě kostela a fary stávaly dříve dva domy. Jeden z nich měl r. 1562 bakalář Mikuláš Hromádko a syn jeho Jeronym Václav Hlaváč z Vojenic a roku 1579 Adam Slatinský z Hostovic, který jej prodal r. 1589 Lidmile Vtelenské z Komárova. Karel Vtelenský z Vtelna a na Hluboši prodal jej sice r. 1617 Janu Frycovi, leč trh se neuskutečnil a dům dědili po sobě Oldřich a Albrecht Vtelenští. R. 1672 koupil jej cís. nejvyšší Ign. Romanda Massura a na Borovsku za 235 zl. Druhý slul Domináčkovský. Z jeho majitelů jmenovati by byl pouze Václav Kekule ze Stradonic r. 1585 až 1589.

*** Dříve slul dům tento u Kapounů a v Stodole. Kšaftem Otty z Opprsdorfu dostal se synu téhož Janu Václ., který jej prodal roku 1660 Mikuláši Alešovi Vithovi z Rzavého za 650 kop míš. Dále bývaly dříve tak zvané poustky Helmové, které mezi jinými měl i slavný Václav Medek z Krymlova.

budově Palaty jest ředitelství ústavu. Mimo to sem náleží č. 111 Perníkářka dále k západu.

Spytihněvova ul. Nsl. (Údolí), od Botíče k Jaromírově ul. připomíná dvě knížata česká; Spytihněv I., syn Bořivojův, pečoval o rozšíření křesťanství, Spytihněv II., syn Břetislava I., vyhnal některé Němce (viz str. 397.), stavěl nový chrám sv. Víta a zemřel r. 1061. Známa jest pověst o knížeti tom a chudé vdově.

Staré schody zámecké III. a IV. (viz příl. 32.), počtem 98, vedou od Brusky mezi č. 149 a č. 147 (str. 90.), mimo dům Richtrův č. 184-4 na prostranství před Černou věží (str. 407.). Na levé straně jsou zahrady k č. 152 a paláci Fürstenberskému č. 153 ve Valdštýnské ul. (v. t.),* na straně pravé (severní) hřbet malebně posázený, t. zv. Svatováclavská vinice. Týmž směrem, ale za touto vinicí, jde příkrá vozová cesta, t. zv. Stará cesta, jež vychází z Brusky mezi č. 147 a 145 a s onou setkává se u hořejšího vchodu vinice té (č. 6 n.). V pr. před vchodem do Jiřské ul. stojí ještě dům č. 192-IV., maj. dvorního eráru, druhdy košíkářská škola slepců, nyní byt dětí z ústavu Klárova v Brusce. Císař Ferdinand Dobrotivý za roční nájemné 1 zl. propůjčil dům ten slepcům.

Až do 15. století tato úzká část zámecké hory slula Opyš (Opuš, Vopyš); staré to jméno značilo ohon, ocas, protože celá hora se připodobňovala k delfínu nebo »mořské svini«, odkudž i jméno Sviní hora. Kniha o Praze z r. 1817 míní, že tu bývalo mnoho dubův, a žaludy jejich potravou vepřového dobytka, zde hojně chovaného. Že okolí hradu skutku dlouho bylo porostlé lesem, svědčí, že ještě r. 1276 sem přicházívali vlci.

Svatováclavská vinice, nyní maj. Jos. Richtra (č. 4), odtud se jmenuje, že sv. Václav tu měl vinici, na ní sám pracoval i víno lisoval. Bývala majetkem kapituly, v 17. stol. hraběnky Sylvie Kateřiny Šlikové, pak Kinských, až roku 1750 zase odkazem hrab. Štěpána Vil. Kinského se dostala kapitule, která ji roku 1787 prodala mydláři Frant. Kaunickému za 1615 zl. rýn.

Prostranství před Černou věží jest obehnáno na straně k městu zdí se střílnami; zeď v nynější podobě pochází z r. 1848. Zdejší vchod do hradu slul dříve malé vrátce, malá fortna, ale bývala zprvu hlavní cestou do hradu (str. 407.). V brance té roku 1004 Poláci utíkajíce z hradu, mnozí přílišným spěchem se umačkali. — Od r. 1278 byl tu hluboký příkop s mostem zdvihacím, a cesty přes Opyš hájily dvě zdi, vystavěné od Václava I. r. 1241. Příkop ten se táhl i dále až k opevněnému domu biskupovu u mostu. Před branou bývaly popravy osob šlechtických (odtud socha sv. Barbory, patronky umírajících, u rohu č. 192); roku 1585 místo bylo srovnáno, a pak se tu konávaly často souboje.

U Staré školy V., jest podivná klikatina, zajímavější než kterákoli jiná v Židovském městě. Vchází se do ní z Dušní ul. mezi domem u synagogy (str. 174) a č. 154 (str. 175.), kde jest menší synagoga Fischel-Hönigsbergova; ale hned ulička se obrací k jihu za tu Starou školu** a dále pak k východu, kde opět vychází

---

* Škoda, že pro výšku zdi ohradní celá cesta neposkytuje vyhlídky. – Cestu vydlážditi dali stavové r. 1670, když tudy denně chodíval opat sv. Mikuláše Jan Prokop Manner na Hradčany do kanceláře, jsa nejvyšším zemským berníkem.

** Tak sluje i č. 193 za č. 146 ve Vězeňské ul. — Sem hledící domy z Vězeň. ul. se nazývají Portugalský ostrov, že se tu usadili Židé z Portugal (odtud prý jména Porges, Portheim, Porias a j.) a ze Španěl. V 18. stol. byla zde sekta sabathianův.

k jihu do ul. Vězeňské mezi č. 148-V. a 860-I. (viz Vězeňská ul.). Ale ještě zajímavější jest jíti slepou uličkou z Dušní ul. mezi č. 861 a 155 (str. 175.), pak průchody skrze dům č. 287. Starožitné a velice malebné jest nádvoří č. 155, kde jest též vchod do č. 156 5 n. (Viz obr. str. 983.)

Stará synagoga či škola byla snad již r. 1389; r. 1400 sluje již Starou. Po ohni r. 1516 byla opravena a r. 1622 zvětšena. R. 1693 byla zavřena na rozkaz císařský, r. 1703 otevřena; r. 1744 zpustošena, po 10 letech shořela.

Při assanaci vše to zmizí; bude tu ulička za jmenovanou synagogou a blok XXV.

Č. 155 býval dříve majetkem křesťanským; roku 1623 koupili jej sice rabín Lebl a Marek bratři Pečové za 2750 kop gr. č., leč na to nabyl ho od nich appellační rada Ondřej Kotva z Frajfeldu. Teprve počátkem 18. st. byli zde zase Židé. — Č. 152 náleží soukromému spolku k vychování žid. osiřelých dívek. Německy psaná deska jmenuje zakladatele sirotčince Filipa Reacha a manželku jeho Rosalii.

Staroměstské nám. I. jest střediskem Starého města, a proto nejprve jest nám mluviti o městě tom celém; potom bude pověděno o bohatých dějinách náměstí i jeho tvářnosti a o jednotlivých budovách, z nichž ovšem nejvíce pozornosti věnujeme radnici.

Staré město, označované č. I., vzniklo z bývalého podhradí či lépe mezihradí, poněvadž leželo mezi dvěma hrady, Vyšehradem a Prahou.

Původ v době předhistorické zahalen jest rouškou dávnověkosti, ze které se nezachovalo zpráv. Vyšehrad dle pověsti jest starší, Pražský hrad se připojuje ke jménu Libuše a vznikl asi též počátkem vlády Přemyslovcův; když pak zde se utvářel střed země, při hlavním sídle knížat, kteří pak již vládli nad celou zemí, v podhradí jeho rychleji přibývalo obyvatelstva. Dle Hájka za knížete Mnaty usazovali se nejprve v rovině blízko řeky — tedy na místě nynějšího Starého města — a to prý tam, kde se pak říkalo »u sv. Valentina na rynečku«. Mnata prý také vystavěl první, dřevěný most přes řeku, aby spojil břeh levý se Starým městem, které prý on založil. Jisto jen tolik, že již před Kosmou (r. 1125) oba břehy byly obydleny, nejšíře a nejhustěji na prostoře Starého města, kde dle zprávy o povodni r. 1118 bylo již několik kostelův, a kde ode dávna kvetlo slavné tržiště v Týně.

Podhradí to se nazývá brzy podhradím Pražským, poněvadž hrad Praha záhy zastínil starší Vyšehrad, takže k tomuto za Kosmy náležela jen osada pod samým Vyšehradem k Botíči. Obyvatelstvo bylo z části rolnické, více však bylo řemeslníkův a obchodníků, jimž se dařilo zde v středu země blízko dvoru knížecího lépe než jinde. Mezi nimi byly dvorce pánů světských i vyšších duchovních, jako jsme slyšeli na př. u sv. Linharta. Úředníci hradšti byli správci podhradí, poněvadž půda všechna náležela knížeti, leda že darováním od knížat někteří poddaní byli přikázáni vrchnostem světským a duchovním. Zvláštní privilegia měli Židé a Němci, původně usedlí kupci na Poříčí, odkudž se šířili až do staršího podhradí.

K starému podhradí za Václava I. přibylo ještě město Svatohavelské, tehdy nově založené (viz str. 220 n.) a proto posud se lišící rovnými čarami od klikatin části starší, kde domy vznikaly a rostly ponenáhlu, libovolně. Záhy potom osada pro strach tatarský byla opevněna zdí a příkopem v l. 1235—1253, a tak vzniklo město pražské (civitas Pragensis*), královské, vyňaté z moci župních úředníkův a podřízené přímo králi. V městě tom splynuli všichni obyvatelé pod právo jediné, v němž však jádrem bylo právo Němců, nadaných od panovníků velikými svobodami.

---

* Praga v té době značí ještě jen hrad.

Zámožnější a svobodami dřívějšími obdařeni Němci* měli pak i v celém městě převahu, takže při úřadování městském dlouho se užívalo skoro jen jazyka německého.

Město Pražské mělo již ve 13. stol. objem nynějšího Starého města mimo břeh, kde mezi zdí městskou a řekou bylo místo prázdné, volné, a jak jsme slyšeli, i velmi nečisté, poněvadž tam bylo všeobecné smetiště; také ještě v 15. st. se tam lámal kámen na stavby.

Staré město dělilo se dlouho na čtvrti dle farních kostelů; čtvrt Týnská sahala od náměstí po Dlouhou tř. a Železnou ul. až k hradbám; čtvrt Svatohavelská od rynku při Železné ul., Malého nám. (strany jižní) ke Karlově ul., Husově tř. a Pernštýnu; čtvrt sv. Linharta obsahovala západní stranu Malého nám., ul. Platnéřskou a Kaprovou, čtvrt sv. Mikuláše radnici a přilehlou část rynka, a vše od Kaprové ul. obloukem k Dlouhé třídě.

Přemysl Otakar II., přestavěv od r. 1253 hrad a novým způsobem jej opevniv, také podhradí na levém břehu r. 1257 ohradil a dal mu právo městské; a tehdy počalo se městu na pravém břehu říkati Větší město pražské či Veliké i Staré město.

Není tedy název ten snad až z doby Karla IV., původce Nového města-II. r. 1348. V obou tehdejších městech (I. a III.), »jmenovitě při šťastném stavu země za panování králů Přemysla II. a Václava II. zahušťovalo se obyvatelstvo vždy více a proto se stavělo vždy více domů na prázdnějších dotud místech; rozsáhlé dvory při někdejších dvorech panských rozdělovaly se v městiště pro nové domy měšťanské, náměstí a ulice prostrannější zužovaly se tak, že tím způsobem nepochybně již ve století 13. dokonalo se ono spletité bludiště ulic větším dílem úzkých a nepravidelných, které kromě malých výjimek do dneška spatřujeme. V pamětech druhé polovice 14. století objevují se nám nynější ulice staroměstské již všecky a mimo to i některé nyní zrušené«. (Dr. Teige.)

Staré město rychle předstihlo všecka města v Čechách i velikostí i vážností; od časů Přemysla II. jeho právo městské bylo udělováno městům jiným. Úřady král. podkomořího a hofrychtéře velmi často osazovány byly sousedy staroměstskými; r. 1435 král Zikmund potvrdil, že podkomořím má býti soused jejich, což trvalo do r. 1497, kdy na úřad ten dosazováni byli vladykové.

K staroměstskému soudu městskému dálo se odvolání od ostatních měst královských, mimo některá, která se spravovala právem Magdeburským, jako bylo i v tehdejším Novém městě, t. j. nyn. Malé Straně (do husitské doby); z nich odvolání šlo do Litoměřic a odtud do Magdeburka.**

Za Otty Braniborského a hlavně ve sporech o trůn český po vymření Přemyslovců někteří z měšťanů drželi s pány (šlechtou), jiní s Jindřichem Korutanským — byla doba zápasů nejmocnějších rodin Velflovicův a Olbramovicův.

U Staré školy č. 155.

* Viz zvláště Tomek II. 512 o české a německé národnosti v staré Praze. O poměrech v době pozdější v. Winter, Řemesla dle národnosti v Starém m. praž. v l. 1526–1622.

** Magdeburští vydávali naučení i rozhodovali po česku a zdvořile. Začínávali: »Naše přátelské pozdravení napřed, poctivá přítelkyně dobrá« — tak titulovali město české, sobě právem příbuzné. Winter, Kult. obraz II. 687. — Vedle Prahy a Litoměřic chodívalo odvolání též do Chebu, na Moravě do Brna, Olomouce a Jihlavy, kam hleděla i česká města Hora Kutná, Čáslav, Kolín a j.

Za nespořádané vlády Jana Lucemburského měšťané pražští s některými pány učinili povstání proti králi r. 1319, až pro nesvornost v městě samém s ním se smluvili. Město pak vzkvétalo, když moudrý Karel stal se otcovým spoluvladařem, správcem země a pak králem.

Ohromnou změnu v tvárnosti Prahy způsobil Karel IV. roku 1348 založením Nového města (viz str. 543. n.). Aby občané staroměstští neutrpěli vznikem Nového města, jímž byli pak obklopeni, Karel IV. vyhradil jim svobodný průchod Novým městem a nad to jim přiřkl dvě brány — Horskou a Poříčskou, ač ležely v Novém městě — aby oni svými služebníky je opatrovali. (Mimo to starému městu náležely brány Újezdská, Strahovská a Bruská; Novoměstští drželi brány Koňskou, Sviňskou a Vyšehradskou. Až r. 1785 brány všecky přivlastněny eráru vojenskému.) Proto nestavěl hradeb městu Novému proti Starému a nařídil, aby od práva Novoměstského šlo odvolání na Staroměstské.

V privilegiu daném 26. prosince 1348 Starému městu Karel IV. je jmenuje výslovně sídlem a hlavou království,* zřídlem vší zákonitosti, bez kterého by ostatní města země byla takřka trup bezhlavý, měšťany jeho nazývá příkladem a pravidlem dobrých obyčejův a zrcadlem poctivosti lidského života obyvatelům jiných měst království, v jeho prospěchu a užitku že kochá se Jasnost královská jako ve zřítelnici očí svých.

Staroměstští také od Karla dostali privilegium, aby směli jako páni a zemané kupovati statky zemské na venkově, které se zapisovaly do desk zemských; a dle privilegia Václavova z r. 1384 o dědičných nápadech na statky takové nesoudili úředníci zemští, nýbrž soud městský.

Praha za Karla IV. byla i sídlem a hlavním městem říše německé, vzkvétala blahobytem, výdělkem z obchodu a průmyslu, bohatla i z cizincův, rozmáhala se mírem, jenž trval po celou dobu Karlovu a z počátku i za vlády Václava IV. A když tento znepřátelil se s pány, až jej r. 1394 i zajali, měšťané přidrželi se krále, jenž potom raději ve městě samém přebýval než na hradě.

Za Václava IV. ta se stala znamenitá změna, že po příkladě Nového města, od počátku českého, i staroměstští Češi domáhali se práv; nařídil sice již Karel IV., aby za konšely nebyli dosazováni Němci jazyka českého neznalí, ale teprv za syna jeho ustanoveno, aby mezi konšely vždy byla polovice Čechův a polovice Němcův.

Když pak i na universitě dekretem Kutnohorským r. 1409 většiny dosáhli Čechové a když proto němečtí mistři a studenti z Prahy se vystěhovali, roznítila se vedle protiv náboženských i zášť proti Němcům v Praze usedlým.

Větší ještě převrat se stal po smrti Václava IV., když Čechové vzepřeli se králi Zikmundovi. Hned v prvním roce za bouří husitských na 1400 měšťanů z Prahy uteklo; byli to většinou Němci, o nichž usneseno r. 1421, aby žádný rodilý Němec nesměl míti v Praze majetek nemovitý mimo ty, kteří zbyli ve městě a přijali víru pod obojí. Majetek jejich i kněží byl zabaven; tím obec nabyla velikého jmění. Na př. jen na Staroměstském náměstí bylo zabaveno domů 19, v Celetné ul. 27 a p. Mimo to Pražané se zmocnili i jejich vinic a dvorců venkovských i daleko od Prahy; náramný počet takových statků, hlavně duchovenských, obci připadlých vypočítává Tomek.

Praha stala se českou. Ve stálých rozbrojích domácích přestávala moc rady a starších obecních a rozhodovala obec veliká, t. j. shromáždění všech měšťanův, častěji pak svolávaná než dříve. Když pak rozbroje náboženské se vzmáhaly, Pražané staroměstští drželi se svých mistrův a spojovali se s pány, kdežto Nové město stálo při Táborech, kteří konečně podlehli r. 1434 u Lipan.

Boj o víru a moc mezi stranou pod jednou a utrakvisty nedopřál klidu Praze až do doby králů Jiřího a Vladislava; pak zase Praha stála v čele velikého spolku měst královských proti pánům, až spor patnáctiletý ukončen byl r. 1517 smlouvou Svatováclavskou.

* Tak již Jan r. 1325 nazývá Staré město sídlem a hlavou království Českého (sedes et caput regni nostri Bohemiae) a pokládá prý je za hodné zvláštní milosti a štědrosti své.

A brzy potom Staré město se spojilo s Novým v jednu mocnou obec. Ale brzy opět vznikaly bouře ve městě za krále Ludvíka mezi přívrženci učení Lutherova, jichž hlavou byl Jan Hlavsa z Liboslavě, a protivníky jejich, vedených násilnickým Janem Paškem z Vratu (viz str. 226. a j.).

Ferdinand I. opatrně povznášel moc královskou nad městy; zakázal též shromáždění veliké obce, jež směla se pak konati pouze s dovolením královským. Ale r. 1547 proti tomu zákazu konšely přinutili svolati velikou obec, když král tehdy s vojskem českým chtěl bratru svému Karlu V. táhnouti na pomoc do Němec proti evangelickému spolku Šmalkaldskému. Měšťané všech 3 měst uzavřeli jednotu k hájení svobod zemských.

Pražané a jiná města královská i páni a zemani pod obojí odvážili se odboje, jenž smutně skončil hned po vítězství Ferdinandově nad kurfistem Saským u Mühlberka. A trest stihl téměř jen města; Pražanům odňaty jsou statky a důchody i výsady, vzata zbraň,* uloženy pokuty a nebývalá daň z piva (posudné), ve všech 3 městech pražských ustanoveni jsou t. zv. městští hejtmani** a královští rychtáři, Starému městu odňato právo jeho odvolací z jiných měst a na hradě zřízen soud appellační (viz str. 293.). Všeliká odvolání jiná, tehdy mimo Staré město k Magdeburku i do Lipska, byla zakázána. (Právo městské sepsal za Ferdinanda I. r. 1536 proslulý Brikcí z Licka, ale bylo jen právo pražské; společný a platný zákoník vydán teprv r. 1579 péčí Pavla Kristiána z Koldína).

Něco ze zabavených statků Ferdinand r. 1549 městu vrátil, ale samospráva obecní se nepovznesla; do rady přicházely jen osoby dvoru oddané, jmění spravoval skoro pouze sám primas, shromáždění celé obce se nedovolovalo. Za vzpoury stavovské r. 1618 měšťané nechtěli se přidružiti,*** až poddali se direktorům i nově dosazení konšelé úplně. Následovala katastrofa bělohorská, soud, poprava na rynku, konfiskace, stěhování pro víru.† Nepřátelé i vojsko domácí hubili město až do míru Westfálského r. 1648.

Potom po Praze se budovaly kláštery a paláce šlechtické, ale obyvatelstvo zůstávalo v chudobě a málo ho přibývalo. Za velikého moru r. 1680 v Praze zemřelo přes 30.000 lidí. Jinou, velikou pohromu přinesl r. 1689 francouzský požár (str. 216.) a roku 1713 zase zuřil mor. R. 1741 a 1742 nepřátelé — Bavoři, Sasové a Francouzi — přes 12 měsíců byli pány ubohého města, a sotva málo se zotavilo, přišli Prusové sem na 10 neděl.†† Za války sedmileté Praha mnoho utrpěla barbarským obléháním pruským r. 1757.

Za úpadku toho i majetkového i národního††† měšťané nedobře spravovali jmění obecní;✱ mnoho bylo mezi nimi osob zištných, které se obohacovaly na škodu obce. Proto r. 1739 správa jmění obecního odevzdána byla zvláštní komisi (vrchnímu hospodářskému ředitelství při místodržitelství), r. 1752 nařízeno prodati nebo pronajmouti nemovitosti obecní,✱✱ aby byl větší výnos.

V době té byli primátory: Mik. Fr. Turek ze Sturmfeldu a Rosenthalu 1643—1672, Karel Felix Schuster z Goldburgu —1677, Matěj Maxm. Macht z Löwenmachtu —1680, Jan Severin Dirix z Brucku a Rottenbergu —1684, Jan Jiří Reissmann z Riesenbergu —1694, Jan Bedř. Sachs —1698, Jan Max. Čečelický z Rosenwaldu —1699, Jan Boh. Vořekovský

---

* »Střelby měli Pražané tolik, že několik set koní odváželo ji na hrad po několik dní. — Staroměštšti tehdy ztratili 51 vesnici a 2 městyse; viz Tieftrunk, Odpor stavů českých, a Rezek, Statky r. 1547 konfiskované. — O výsadách či privilegiích viz Čelakovský, Privilegia str. XXXI. n.

** Rozeznávati jest starší hejtmany městské, kteří ustanovováni byli v jednotlivých čtvrtích ve věcech vojenských i policejních; viz str. 78.

*** Sami protestanté doznávali, že veliká strana »při stavech stojící jen z musení s nimi stojí, sprostý lid sobě žádá Ferdinanda«.

† Vystěhovalci pro víru byli i Čechové i Němci; na místo nich však přicházeli cizozemci, hlavně Němci.

†† Jako za obranu r. 1648 tak i nyní pro statečnost a věrnost r. 1741 Starému městu se dostalo odměnou jakýchsi výsad; bylo to poslední potvrzení privilegií pro Staré město jakožto samostatné.

††† Na konci 18. stol. prý bylo v Praze 52% Němců a jen 48% Čechů; bylo ovšem Čechů více, ale kdo uměl německy — a to byl každý bohatší, vzdělanější, pokládán byl za Němce.

✱ Žalostno jest čísti zprávu císařského rychtáře z roku 1628, že »dluhy obecní na ztenčení a záhubu obce vzešly tak vysoko, že na ten čas nebylo možné ani úroků splacovati a odvozovati, hlavně častým hodováním za peníze obecní, neboť když k nějaké práci a k dohlédání někteří konšelé se scházeli, tu na jídlo a pití drahné sumy peněz se naložilo a protrávilo, a když jaké důchody obecní byly přijímány, mnohdykráte ne k užitku dobrému obecnému, nýbrž k užitku purkmistrů obracovány bývaly«. Bílek str. 953.

✱✱ Výpočet prodaných nemovitostí viz Čelakovský, Privilegia str. CIII. n.

z Kundratic —1723, Jan Kašpar Brandt —1742, Jan Václ. Vejvoda ze Strombergu —1757, Jan Václ. Friedrich z Friedenbergu —1783.

Od Josefa II. r. 1784 zrušeny byly všeliké úřady městské, města v jedno spojená spravoval jeden společný magistrát, složený z 32 úředníků císařských (radů); rozdělen byl na dva senáty soudní (kriminální a judiciální či trestní a civilní) a třetí senát politický; v čele stál purkmistr s 2 místopurkmistry, všichni úředníci císařští, dosazovaní od r. 1797 od vyšších úřadů císařských (gubernia ve srozumění s appellačním soudem); jenom členové senátu politického, k nimž od r. 1787 byli přidáváni tři obecní repraesentanti, měli se voliti prostřednictvím cechů. (Dr. J. Čelakovský.) Na místě hejtmanství městských zřízeno jedno policejní ředitelství.

Počátkem nové doby na prospěch samosprávy byl r. 1848 a nový obecní řád z r. 1850. Obec spravovalo zase zastupitelstvo volené od měšťanstva,* a tak mimo přestávku absolutistickou zůstává od r. 1861 již stále.** Obec spravuje sbor obecních starších (90 členů), městská rada (24) a magistrát; v čele stojí starosta, nyní advokát JUDr. Vlad. Srb. Náměstky jeho jsou JUDr. Karel Groš a stavitel Jan Seifert.

Znak staroměstský (viz obr. str. 987.) pochází z r. 1649, kdy Ferdinand III. vděčným se ukázal za hrdinnou obranu města proti Švédům. Popis jeho z té doby viz Ottův Sl. N. XX. 527. Na nejstarší pečeti staroměstské byl nápis Sanctus Wenzeslaus s obrazem sv. Václava a českým lvem dvouocasým, kolem štítu tři věži s cimbuřím jest nápis Sigillum civium Pragensium. Od válek husitských nebylo již obrazu sv. Václava a ve znaku byly tři stříbrné věže se stříbrnou branou, ozdobenou cimbuřím a stříbrnou spaditou mříží. (Viz str. 513.) Po spojení měst pražských znák staroměstský, rozhojněný r. 1649, stal se znakem města spojeného.

Na Starém městě r. 1900 bylo 925 domů, kdežto r. 1890 bylo jich 971 a r. 1880 984; ubylo jich tedy značně, hlavně assanací. Tak jest ovšem i s obyvatelstvem; kdežto r. 1880 bylo tu 44.027 ob. (r. 1869 dokonce 46.060), r. 1890 již jen 42.332 obyvatel a r. 1900 pouze 38.338 ob. Ubývá tedy obyvatelstva náramně, a poměr ten nezlepší se valně ani po vystavění všech nových domů v assanaci; jsouť tu a budou byty veliké, drahé. Bývalí drobní živnostníci, jádro měšťanstva, jsou nuceni se vystěhovati.

Národnosti české bylo r. 1900 33.431 osob, německé 3.894, 38 jiné čili 89·46% Čechů, 10·43 Němců, 0·11 jiných. Zde jeví se veliký pokrok jazyka českého; byloť r. 1880 na Starém městě Němců 22·35%, r. 1890 18·69%.

Staroměstské nám.* I., dříve Veliké† nám., jest střed Starého města a tím i Prahy, prostranství v Čechách nejznámější, místo, s něhož se řídily a rozhodovaly osudy národa. Vedle Vyšehradu a Královského hradu není u nás místa památnějšího.

Od počátku z přirozené potřeby ponecháno bylo ve městě prostranství větší, nezastavěné, aby tu se konaly trhy, a tržištěm zůstávalo, i když vzniklo tržiště nové, větší, nyn. Karlovo nám. Již ve 13 století sluje tržištěm starým, a zůstávaly tu trhy každodenní.

* Prvním purkmistrem, svobodnou volbou měšťanstva ustanoveným, r. 1848 byl dr. Antonín Strobach; prvními členy rady koželuh Fr. Pštross, knihkupec Al. Borrosch, maj. cihelny Fr. Ellenberger, Frant. hrabě Thun ml., mlynář J. Vyskočil, lékárník Karel z Helly, hostinský Petr Faster, sládek Vojt. Višin, JUDr. Jan Rozkošný, sládek Fr. Vanka a stav. Jan Rypota.

** O pokroku města a o purkmistrech od té doby stručně ti poví Ottův Sl. N. XX. 519—522.

*** Viz důležité dílo: Teige-Herain, Staroměstský rynk.

† Na Starém městě jest ovšem největší; zaujímá 9000 m^2, kdežto Václavské asi 35.000, Karlovo 55.000 m^2.

Zde zajisté bylo tržiště, připomínané v době nejstarší. Zachovala se zpráva z 10. stol. od arabského cestovatele o Praze taková: »Město Praha zbudováno jest od kamene a vápna i jest největším trhovištěm v zemích slovanských. Rusové (t. j. Normané) a Slované přicházejí tam se svým zbožím z Krakova, a Moslemové, Židé i Turci přicházejí sem z území tureckého s koupěmi a byzantinskými mincemi i směňují za ně od Slovanů i bobroviny i jiné kožešiny. Země tato ze všech zemí severních jest nejlepší a potřebami životními nejbohatší. Za jeden peníz koupí se tolik pšenice, kolik jí jeden člověk potřebuje na měsíc, a za touž cenu tolik ječmene, kolik jest zapotřebí na píci pro jednoho koně po 40 dní. Za 10 slepic též se platí jen jeden peníz. V městě Praze zhotovují sedla, uzdy a štíty, jakých se v těch zemích užívá.« (J. Jireček v Čas. Mus. 1880.)

Pro pohodlí prodávajících časem vznikaly tu i krámky dřevěné, pak zděné. Od věže k Radnické ulč. byli kramáři* v bývalých tu podloubích, v radnici samé zprvu stávali kožišníci, před ní kuchaři, proti Melantr. ul. pekaři v kotcích chlebných. Nejdéle se udržely krámky přistavěné k věži radnice; pro výnosnost jim říkali »bohaté« (opulentae institae). Sedávali tu »rodšmidi« — soustružníci věcí kovových — a klempíři.

Znak staroměstský.

Avšak vedle toho i všude jinde na rynku sedali a stávali prodavači všelijakého zboží, ale stánky jejich na noc musily býti vždy odklizeny; krámky stávaly též před Týnskou školou, a u Chřenovského domu byly budky, kde v pátek a v sobotu se prodávaly čerstvé ryby.** Bouda porybná stávala dříve na straně k Dlouhé tř., ale r. 1510 odstraněna, když tu pak bývaly turnaje. Vyčištění náměstí od drobného všelikého prodeje se stalo až r. 1754. Celkem možno říci, že druhdy tu skoro stále bylo tak živo, jako za našich dob bývá o trhu Mikulášském.

Mimo prodej každodenní na náměstí bývaly trhy týdenní; počátkem jeho bylo zvonění a vystrčení víchu na bidle; když vích byl odstraněn, směli kupovati Židé a překupníci, jakož také jest posud někde na venku. Ještě živěji bylo o trzích výročních, jarmarcích; byly o sv. Václavě a o sv. Vítě, a když tento trh přenesen byl od Karla IV. na Nové město, o Hromnicích po 14 dní. Dle řádu tržního z r. 1872 na rynku dovoleny trhy osmidenní o sv. Josefu, sv. Václavu a sv. Mikuláši, kdežto na Malostranském nám. trhy o sv. Janě a sv. Vítě.

Uprostřed náměstí v pozdější době dlouho také stávala strážnice vojenská, stavení obdélné, průčelím proti Kinského paláci, ale blíže Chřenovského domu;*** velitelem tu byl hejtman (na strážnici na Václav. nám. poručík). Lidé rádi se dívávali na výměnu mužstva. (Za našich mladých let hlavní vojenská stráž byla v radnici pod balkonem; odtud r. 1880 dána do Josefských kasáren.)

Nepravidelný† půdorys náměstí okazuje na původ prastarý, dokud ještě nerozhodoval o kráse města stavební úřad; kdo jen mohl, domem svým se tlačil k náměstí,

---

* Před nimi do náměstí stály dvoje kotce soukenické s podloubími, dřevěné i zděné, a nad nimi byly i příbytky; ale asi r. 1362 byly strženy a vystavěny Kotce; viz str. 603. Že také ulička Radnická, druhdy delší, byla plna krámů, již pověděno.

** Roku 1500, když přijeti měla jakási návštěva ke králi, páni Pražané rynk svůj sice prve spanilostí (!) plný chtíce více ozdobiti, krámy nějaké, z dříví toliko vystavené a šindelem prostě přikryté, kdežto nyní drobné rybičky se prodávají v neckách, dvěma řadami postaveny byly, pro rozšíření placu rozkázali jsou preč za město, za bránu Poříčskou, vyvézti. (Krámů těch užito tam k novému špitálu sv. Pavla.) O různém zboží, na náměstí druhdy prodávaném, viz Starom. rynk str. 205 n.

*** Vedle Paulanů k Dlouhé tř. ještě na zač. 19. stol. byly kasárny jízdy. Do přízemí radnice dána stráž vojenská 1. ledna 1849; před tím tu byla národní garda.

† Jinak však na Malé Straně a zvláště na Novém městě, kde z náměstí vedou ulice volné směry kolmými.

jež po latinsku nazývali forum, německy Platz či Ring dle lat. circulus, ač ovšem prostranství to nikdy nebylo kruhovité.

Jako všude na Starém městě, vznikly tu kouty a nerovné čáry, jež dodávaly malebnosti; žádnou, příliš otevřenou, širokou ulicí nebyla rušena uzavřenost rynku, až za naší doby otevřela se třída Mikulášská, kterou velice byl porušen středověký ráz. Zbývá ještě rozšířiti ústí Dlouhé tř., Celetné ul. a Železné, odstraniti snad i domy ul. Melantrichovy, seříznouti dva domy, jež oddělují náměstí toto od Malého, — a z náměstí* památného dějinami, překrásného rázem starobylým, stane se pouhá křižovatka, centrála drah elektrických. Býval tu útulný, nádherný salon města, nyní bude předsíní plnou dveří, čekárnou nádražní.

A jak malebné byly domy zdejší, a jsou posud mnohé přes neznalost dvou století minulých! Většinou jsou úzké, ale hluboké, se štíty** starého rázu, u několika ještě se zachovalo podloubí, tato charakteristická ozdoba starých měst. Že domy na rynku vynikaly ode dávna velikostí i výstavností, přirozeno.

Vedle trhů zde bylo nejpříhodnější místo, kde hlasatelé královští i služebníci obecní ohlašovali nařízení, rozkazy, oznámení. Jako posud na venku sbíhá se lid, když na náměstí bubnem strážník dává znamení, že bude čísti nějakou vyhlášku, tak asi i zde kupili se lidé, když ohlašováno bylo něco nového; přestalo smlouvání u krámků, vády a hádky prodavačů — všichni zvědavě poslouchali, pak o slyšeném rokovali a vracejíce se z trhu roznášeli po městě vyhlášky.

Bývala tu i podívaná, často hrozná, ale starým obyčejná; kdežto nyní popravy se konají v nádvořích trestnic bez mnoha svědků, dříve »pro výstrahu« se dály na tržišti a potom dlouho veřejně na návrších za městem. Uvedeme tu několik příkladů.

Roku 1437 byla tu veliká poprava Jana Roháče ze Syonu (viz Roháč. ul.) a jeho věrných. Zajatý Roháč s pomocníky svými do Prahy byl přivezen a uvězněn na radnici Staroměstské, kde byl ukrutně mučen. »A toho času bylo velmi mnoho lesu (dříví) navezeno na rynk staroměstský, z kteréhož měl býti udělán krov na kostel P. Marie před Týnem. To všecko dříví kázal císař ven vyvézti a potom z něho okrouhlou udělati šibenici o třech poschodích, na kteréž dal Roháče nejvýše jakožto svého nepřítele a zhoubce zemského pověsiti v rouchu červeném se z'atým pasem a pouty pozlacenými, a pod ním ty, kteří byli řádu povýšenějšího; jiné pak dráby jeho nejníže dokola, jichž bylo v počtu šedesáti. A kněze, který s nimi jat byl na Syonu, uprostřed, a tak kněz ten Martin, příjmím Prostředek, uprostřed loupežníků nábožnou duši vypustil.«

Roku 1457 ke svatbě krále Ladislava se chystaly veliké slavnosti. »Pražané kázali mnoho dříví navézti na rynk Starého města, chtíce z něho udělati tanchaus (taneční síň) na sloupích, tak aby udělána byla nade vším rynkem podlaha, prkny hoblovanými podlažená, aby pod ní mohli s koňmi i s vozy jezditi, a s té podlahy aby mohlo se choditi dolů i nahoru po schodech; také i do každého domu v rynku aby se mohlo s té podlahy vjíti, a tu aby králové, knížata, hrabata i páni své tance a rozkoše měli. (Chystala se svatba krále Ladislava, a již slavné poselstvo odejelo pro nevěstu do Francie.)

Však po kratičké nemoci Ladislav, mládenec krásný, v sedmnáctém letě věku svého jako jasná shasl svíce. Pochován byl na den sv. Klimenta v pražském kostele (u sv. Víta) v hrobě svého praděda, císaře Karla. Z toho pak lesu a dříví, kteréž bylo k tomu tanchausu připraveno a na rynk svezeno, udělán krov na kostel Panny Marie před Týnem. A tak divně Pán Bůh jednati ráčil, z toho dříví, kteréž bylo přivezeno na krov toho kostela, udělána Roháčovi šibenice, a z kterého měl býti tanchaus udělán, krov na kostel.

---

* Zemský výbor přípisem 23. listopadu 1898 určitě prohlásil, že »jemu jakožto nejvyššímu úřadu stavebnímu nemálo záleží na zachování starobylého rázu Starom. nám.« a že by bourání domů majících cenu historickou i uměleckou »obci způsobiti mohlo podstatnou a k tomu nenahraditelnou škodu.«

** Zajímavá jest kniha Antonína Balšánka: Štíty a motivy attikové v české renaissanci. Praha 1902.

Bylo 21. června roku 1621. U samé radnice postaveno veliké lešení asi 20 kroků dlouhé i široké, potažené černým suknem, na něž se vstupovalo z prvního poschodí radnice t. j. z terasy nad krámky. »Jak udeřila hodina pátá, s hradu zavzněla rána z děla. Brány města zavřeny, na náměstí vytáhlo vojsko — v tu chvíli císařští rychtářové přišli mezi pány uvězněné na radnici oznamujíce, že jest hodina exekucí, protož aby hotovi byli a na koho voláno bude, ten aby šel.

I šli — první hrabě Šlik; byl sťat a tělu již mrtvému ještě pravou ruku mistr popravní uťal. Potom šest mužů černě zakuklených tělo odnesli. Za ním Václav z Budova a Kryštof Harant z Polžic a stařičký Kaplíř a ostatní. — Všichni na tom theatrum byli tak zmužilí, že strachu na sobě neukazovali, tak horlivě se modlili a Pánu Bohu poroučeli, že všechněm přítomným ku podivu bylo. A kdyby byli nedali tak silně bubnovati, mohli

Radnice staroměstská v 18. století.

ti vzácní páni slyšeni býti, i jistě bylo by mnoho lidí i nepřátel k pláči přivedeno.« Veškeré popravy vykonal jediný kat, Jan Mydlář, jinak Sládek, ve 4 hodinách 4 meči. Za chyby, jichž se dopustili páni při správě království, krví svou vzali pokutu; umírali hrdinsky a důstojně — však těžší ještě pohromy čekaly celé země. Nastaly doby, v dějinách Prahy i národa celého nejsmutnější, doby hrůzy a pak ticha hrobového.

Trvala, tak píše dále Historie o těžkých protivenstvích církve české, exekucí od páté hodiny ranní až do hodiny desáté na půl orloje, užasnutí hodné divadlo. Neboť mezi nimi bylo 12 počestných šedivých starců, všichni pak muži vzácní a vážní. Kat se žádného z těch, které stínal, rukama nedotýkal, aniž se komu spatřiti dal kromě Jesenia, jemuž jazyk řezal, a těch 3, které věšel. A tito tři viseli do večera, v soumraku pak spuštěni jsou od kata a od hrobníků čtyř do truhel vloženi a do hrobů neseni: Kutnour k sv. Havlu, Sušický k sv. Benediktu, Vodňanský k sv. Kříži. Stínaných těla hned po exekuci do truhel pod rathouzem již připravených skládána, na vůz dávána a vezeno každé k místu svému tiše, beze zvonění a zpěvu, ač místo žákovského zpívání dosti bylo hlasitého pláče od žen a dětí i jiného na sta lidu. Hlavy pak od katů do dvou puten skladeny, na věži mostskou vzneseny a na divadlo v železných krabuších vystaveny.

Veliká poprava tu se dála 14. února 1633; přísný Albrecht Valdštein po nešťastné bitvě u Lützenu dal zde odpraviti mečem 11 důstojníků; mezi nimi byli plukovníci Jan Mik. von Hagen a Albrecht von Hochkirchen; jiní 3 důstojníci oběšeni, sedm pod šibenicí prohlášeno za nepoctivé, jména 40 důstojníků, kteří se k soudu nedostavili, na šibenici byla přibita.

Mimo popravy na náměstí se konaly i tresty menší; stával tu uprostřed, blíže k severu stále pranéř (pranýř, z něm. Pranger), původně sloup, k němuž na potupu přivazováni byli provinilci, dle zprávy z r. 1301 »sloup, u kterého zločinci bývají trestáni.«

Při jakési slavnosti roku 1490 udělán byl slavnostní oheň vedle, až i pranéř chytil a shořel.

Však od smutných ukázek minulé spravedlnosti vzpomeňme výjevů jiných; konalyť se na náměstí i slavnosti.

Dne 24. února 1321 Jan Lucemburský zde slavil veliký turnaj. »Vyražení toto však vzalo nešťastný konec. Král účastniv se též v kolbách v odění a šatstvu divadelním, spadl těžce s koně a byv povälen ve velikém blátě i zle pošlapán od koní v divé směsici, byl polomrtev odnesen. Jedni prý nad tím hořekovali, druzí se smáli; tak velice již poklesla chováním jeho důstojnost královská.«

V době masopustu bývalo po ulicích větší veselí, jako posud v Italii; u nás v ty dny na rynku bývaly kolby, jako r. 1508 a 1523. (Bartošova Kronika str. 17.)

R. 1561 »v neděli dne 20. dubna pekař z Čáslavě chtěl jeti na sudu po provaze z týnské věže přes rynk na věž domu radního, ale sotva jeti počal, svrchní provaz se přetrhl, a on pustiv se sudu, upadl přes kostelní dvéře a ruku sobě toliko zlámal.« (Beckovský.)

O svatbě dcery Maxmilianovy Anny se španělským králem Filipem II. r. 1570 do Prahy se sjelo mnoho vzácných hostí. Král Maxmilian na Staroměstském náměstí dal strojiti rozličné hry, kratochvíle a kolby. »Vidína byla na př. plamenem hořící hora Etna, z níž krkavci a jiné potvory lítaly. Vidín byl také hrozný a veliký drak, jenž daleko široko ohněm soptil; Perseus s hlavou Gorgony na křídlatém koni. Také byl ukazován živý lev v dřevěné kleci, vyveden živý slon, na němž seděl král východní Porus v oděvu fantastickém se žezlem v ruce. Také se představovala vojna dívek českých, kteréž honíce se lámaly kopí, přílbice a dřevce; nade všecky vynikala vůdkyně jejich Vlasta.«

R. 1579 »v Starém městě na rynku dne 6. července Ferdinand bavorský, také lehnický kníže i mnoho pánů českých k prstenu (známá to zábava, jinde ke kroužku* jmenovaná) jezdili, kteroužto kratochvíli a jiné kolby, honby i turnaje Rudolf císař k poctivosti ženicha Kryštofa z Lobkovic, komorníka svého, a jeho nevěstě držel a na tu kratochvíli on Rudolf císař 100.000 kop gr. českých vynaložil, která tři dni trvala. — Opět na tom staropražském rynku dne 21. září podobné kratochvíle Adam z Hradce v přítomnosti Rudolfa císaře, bavorského knížete a jiných vzácných pánů držel.« (Beckovský)

Na rynku našem od primatora Václava st. Krocína z Drahobejle v l. 1591—1593 postavena byla kašna** z červeného mramoru, téměř proti bývalé uličce mezi radnicí a nedávno zbořeným Krenhausem; byla to »kašna velmi veliká, nákladně a kunstovně od samého mramoru mistrovským dílem vypracovaná.« (Viz příl. 33.)

* Posud někde mládež vozíc se na kolotoči snaží se při jízdě navléci na prut kroužek, jenž jest upevněn na jakémsi sloupu vedle. Jest to zbytek staročeské zábavy honění ke kroužku. (Viz Zíbrt, Zl. Praha V. 563.)

** Popis její a vyobr. viz Hálkovy Květy IV. str. 62.; Zapova Kronika V. str. 74.; Teige-Herain str. 228. n. a obr. tab. 61–66. Lid o ní říkal, že stála o groš méně než Kamenný most; ještě v 18. stol. do ní bývali potápěni pekaři, kteří nešetřili správné váhy. Jednou za moru prý Židé vodu v kašně otravovali jedem. Svátek, Legendy 142.

Dle uznání Vocelova z r. 1853 bylo to dílo »velevýznamné, že nemá sobě podobné památky s tak výtečnými skulpturami v Praze a zasluhuje, aby byla znovuzřízena.« A jinde se praví, že to byla »všem znalcům umění a všem archaeologům jednou z nejdrahocennějších památek stavebních z doby Rudolfovy.« A přece kašna ta r. 1862 vandalským způsobem od obyčejných dělníků byla rozebrána a odstraněna.* Třikrát trosky byly převáženy, posledně r. 1870 ze dvora plynárny v Žižkově do zemského musea (tehdy na Příkopě) a pak prozatímně do kostela sv. Václava, až nyní od r. 1898 jsou uloženy v městském museu.

Posud na náměstí stojí sloup se sochou Neposkvrněné P. Marie.

Ale i ta některým překáží, ač má již právo historické. Na basi, povýšené o troje schody nad dlažbou, uprostřed čtverhranného zábradlí stojí kaplice, v jejíž rozích na pilířích

Staroměstské náměstí dle rytiny r. 1841.

jsou sochy 4 andělů s meči. Uprostřed na podstavci vypíná se korintský sloup, monolith asi 70 centů těžký, na němž stojí socha P. Marie.

Pomník ten postavil císař Ferdinand III. r. 1650 na poděkování na osvobození Prahy od obležení Švédského roku 1648 i k oslavě Neposkvrněné P. Marie, jejíž byl velikým ctitelem. (Viz Starom. rynk str. 246.) Proto na podstavec byl dán chronogram: Virgini Genitrici sine originis labe conceptae propugnatae et liberatae urbis ergo caesar pius et iustus hanc statuam ponit.** (1650.)

Jak poučilo nás důkladné dílo Starom. rynk str. 242. a obr. tab. 67. a 69., vzorem pro toto dílo byl Mariánský sloup v Mnichově, postavený r. 1638 na poděkování vévody Maxmiliána za vítězství na Bílé Hoře. Sloup vytvořil Petr Candid.

*** Místodržitelství projevilo písemně svou nelibost »pro toto nezákonné a přenáhlené zakročení« a nařizovalo, aby kašna opět se postavila; viz Starom. rynk str. 240. Sr. Winter, Kult. obraz I. 534.

† Česky: Panně Rodičce bez poskvrny počaté a za osvobození města císař zbožný a spravedlivý tuto sochu staví.

Dílo pražské dle dosavadních zpráv pochází od sochaře Jana Jiřího Bendla (Pendla), spíše však od otce jeho Jiřího, neboť Janu r. 1650 bylo teprv 20 let. (Jan měl dům č. 410 v Rytířské ul. od r. 1668, nároží Jungman. a Ferdin. tř. č. 36 a tam zemřel r. 1680.) Také uvádí starší zpráva, že o díle tom pracovali též pracovníci Arnošt Heidelberger, Stan. Goldschreck a Melber. (Od Jana Jiřího pochází socha sv. Václava před Křižovníky a jezdecká socha téhož světce na Vyšehradě, druhdy na Václav. nám.)

U sochy této každou sobotu a o svátcích Mariánských se zpívaly litanie u přítomnosti kanovníka u sv. Víta; r. 1657 v průvodu byl i císař Leopold I. Roku 1675 přikázáno o pobožnosti netrpěti Židů na rynku ani jezdění; proto ulice sem vedoucí na tu chvíli zavírány byly řetězy. Josef II. slavnosti ty zakázal; ale posud se koná průvod sem o svátku Nanebevzetí P. Marie, a i jindy k večeru zbožný lid zde zpěvem a modlitbou slaví královnu nebes; jest to výjev dojemný.

Dne 5. července 1903 na náměstí konala se slavnost položení základního kamene k pomníku Husovu, ač znalci se přimlouvali za Betlemské nám. a také sbor obecních starších tak rozhodl 22. července 1896.

Na každém obraze náměstí nejvíce pozornost poutá chrám Týnský a radnice.* Viz příl. 33. a 34. — Již dávno Praha měla zřízení městské, ale nebylo domu obecního, kde by se scházeli konšelé, starší obecní a obec. Až r. 1338 koupen dům od bohatého souseda Volflína či Velfla od Kamene, aby z něho byla radnice, dům radný či rathúz, praetorium, domus consilii, »kde by věci obecní každého času vedle potřeby jednati a uvažovati mohli.« (Viz Winter, Kult. obraz I. 473.) Bylo to v místě

* Pražská radnice stojí v samém srdci města, právě v jeho středu, při hlavním náměstí, a četné, závažné a ponejvíce tragické vzpomínky historické jsou v ní obsaženy. A ten podivný a věkovitý konglomerát staveb má ve svém nitru místnosti krásné starobylosti a na zevnějšku mnohý vzácný kus středověkého umění. Však právo na zachování mají pouze věž s orlojem a kapli a tři k ní na jižní straně přiléhající domy, protože to jsou i nejstarší díly radnice a jediné, zevnitř i vnitř, znamenitými kusy uměleckými. (Mádl.)

Nárožní část radnice

Část radnice s jižní strany.

nynější věže, vystavěné r. 1364 prý dle vzoru slavné věže Neklanky na Vyšehradě a tak vysoké, aby s ní bylo viděti po celém městě i okolí.

Tehdejší radnice tedy byla skrovná a nedivno, že r. 1438 král Albrecht, přijímaje poslušenství Pražanů, seděl na stolici — na rynku. Časem se opravovalo, přikupovalo, stavělo a bude stavěti snad co neviděti, aby se vyplnilo české pořekadlo, že pražská radnice nikdy nebude dostavěna.

Věž (skoro 70 *m* vys.) s hodinami a zvonem* utrpěla časem a r. 1423 vichrem; potom byla opravena. R. 1617 s ní spadla makovice s cís. orlem, r. 1807 stavitel Fr. Heger přestavěl vrch s krovem a zřídil nový ochoz pro hlásného; při přestavbě radnice r. 1838 a n. vzniklé trhliny byly tak značné, že potom věž celou chtěli zbořiti. Podepřeli ji trámy se všech stran i uvnitř do výše třetího patra a podezdívali od základů r. 1846 a 1847.

Hodiny na věž dány r. 1787;** hodinář Ferd. Landesberger dostal za práci »s velikým kumštem« vyhotovenou 1435 zl.

Od počátku v prvním patře věže byla kaple,*** vysvěcená ke cti sv. Víta, Václava, Vojtěcha, Zikmunda a Lidmily r. 1381; do ní se vcházelo přímo z radní síně obecní portálem dosud zachovaným. I zvenčí jest patrna skvostným arkýřem,†

* Na věži od počátku bydlil hlásný, aby »šturmoval«, když by kde vznikl oheň, a i ve dne obzíral, není-li na blízku nepřítel, v dobách válečných. Od r. 1678 nebo již dříve v noci každou hodinu provolával: »Chval každý duch Hospodina i Ježíše Jeho syna, odbila . . . hodina.« Viz též Winter, Kult. obraz II. 19. a I. 482 n. Hlásná stanice tato zrušena byla r. 1886; nyní již se nezvoní na poplach, nýbrž telegrafuje. — Velikým zvonem na věži se zvonívalo též o slavnostech na př. o příjezdu královė do města, menším sezváněli se konšelé do rady. — Do r. 1805 cymbál hodinový visel na trámci venku z věže, proti Melantr. ul.

** Ale již kolem roku 1400 byly tu hodiny nahoře na věži, a uvádí se jich správce, orlojník Albert. O dolejším orloji viz dále.

*** Již ve staré radnici byla kaple, vysvěcená r. 1350; býval při ní zvláštní kaplan.

† Pod okny arkýře i druhými okny kaple z venku jsou znaky ze 14. století; viz Starom. rynk str. 32. n. O sošce P. Marie pověst vypravuje Svátek v Legendách str. 96.

Arkýř kaple radnice staroměstské.

(viz obr. str. 992. a 994.), jež mělo se za dílo Petra Parléře.

Za Vladislava II při přestavbě byla obnovena i kaple a to ke cti P. Marie r. 1481. Konšelé, než šli do rady, nejprve se musili pomodlíti v kapli. Ale jako před tím za války husitské, tak i ve stol. 16. nebylo tu ani kněze ani pravidelných služeb Božích. Po bitvě Bělohorské r. 1624 kaple znova posvěcena byla od arcibiskupa Harracha; sloužívali pak tu mši sv. Minorité od sv. Jakuba a mimo to Jesuité o nedělích a svátcích pro vězně. Nová rada městská tu vždy skládala vyznání víry. R. 1687 kaple obnovena. R. 1694 zde vystaveno bylo tělo Šimona Abelesa, o němž vypravuji při Týnském kostele. Po obležení švédském r. 1757 i kaple byla opravována, ale r. 1783 zrušena v skladiště.

Teprv od roku 1855 kaple znova zřízena a roku 1857 po čtvrté vysvěcena, konečně r. 1885 důkladně obnovena. Oltář z r. 1757 s obrazem P. Marie; na zdi obrazy dvou andělů z r. 1481. (Viz obr. str. 995.) V předsíni jest kopie (od arch. A. Masáka) bývalé zdejší památní desky, uložené v městském museu.

První rozšíření radnice se stalo r. 1458, kdy k přímluvě Rokycanově sousedka (proti Melantr. ul.) Kačka, vdova po kožišníku Mikšovi, odkázala obci vyhořelý svůj dům;* potom budova celá přestavěna, takže po r. 1470 již se mluví o nové radnici.

Mezi starou radnicí a malým domem** vedlejším na straně východní (proti Týnu) bývala překlenutá ulička, pod úzkým domem, jejž obec koupila roku 1510 od poručníků statku po Viktorinu, sousedu z Nového města, a byl tu pak úřad porybný.

Vzadu vedle radnice bývala obecní dřevnice a vedle domek u půl zlatého měsíce;*** r. 1660 bylo jen zbořeniště, jež tehdy koupila obec.

---

* Dům ten mezi starým rathouzem a domem u Kokotů, u kohouta, měl dříve známý zakladatel kaple Betlemské Kříž kramář.

** Jest to na vyobr. našem str. 989. úzký dům vedle radnice v pr. pod levou věží kostela sv. Mikuláše. Sr. též obr. str. 991.

*** Před r. 1462 dům měl soukeník Vítek řeč. Kniže, pak krejči Benešek, r. 1464 vévodové Minsterberští, t. j. synové krále Jiřího, r. 1466 král Jiří jej daroval král. kuchaři Petru Pickovi. Od jeho vdovy dům koupil kramář Severin, spolunakladatel a tiskař bible české r. 1488; po něm syn Pavel Severin z Kapí Hory, též knihtiskař. R. 1554 jej držel Kryšpín Šultys z Čimic, r. 1560 Jakub Šindel z Eberharce, potom Mat. Ginter mosazník, od jehož dědiců jej koupila obec. — Za Václava IV. v slepé uličce této byl domek kaplanů Klary Freibergerové v kostele sv. Mikuláše; odkazem kněze Matěje r. 1452 jej dostala Marketa či Machna, sestra Bernarda od Samsona.

Staré schody zámecké.

Severně (na vyobr. str. 991. dům s vikýřem) sousedil dům č. 938 na Šmerhově* i do zadu prostranný; tam (vzadu) již r. 1538 obec s povolením majitelovým pro svou potřebu vystavěla velikou světnici. R. 1668 obec koupila Šmerhov od sirotků po Jindřichu ml. Řečickém, ale prodala jej zase brzy Mik. Turkovi ze Sturmfeldu. Až r. 1832 na rozšíření radnice koupen byl Šmerhov za 17.500 zl.

Se Šmerhovem roku 1832 koupen byl zároveň nárožní dům č. 937 u zlaté koruny, též u sv. Václava zvaný, za 15.000 zl.

Vedle zlaté koruny k sz. sousedil dům r. 1452 zvaný Stodola; název odtud, že tu vskutku při domě bývala stodola.

Na rohu Radnické ulč. býval dům č. 24 u dvou divých mužů, k radnici přikoupený r. 1830 od Terezie Picklinové ze 16 000 zl.

Konečně roku 1835 koupen byl dům Penížkovský, druhdy u Kokotů či u velikého kohouta** č. 2 proti ul. Melantrichově (vedle č. 3 u minuty) od Henriety Sommrové a Marie Tegazini, dědiček Tunklerových z Treuinfeldu, za 20.000 zl. a tím dokonáno zakupování pro radnici; později ovšem ještě koupen dům sousední č. 4 na nároží Malého nám., ale dům ten zevnějškem zůstal nezměněn.

Zbývá promluviti o přestavbách radnice; spolehlivým pramenem i v tom jest nám dílo Starom. rynk. Koupený dům Volflinův přestavěn byl na radnici asi do roku 1360; po 100 letech budova byla obnovována. Byla tehdy jednopatrová, s loubím na obou stranách věže, a z doby té pochází krásný hlavní portál, provedený v gotice Vladislavské asi r. 1480—1490. (Viz obr. str. 996.) Dvéře jsou znamenitá práce truhlářská z r. 1652. Z téže doby pochází i krásné okno vedle portálu; viděti tu znak českého lva,

* Jméno se vykládá od šméru či tuku, že tu býval rybí trh. Našel se i výklad od něm. Schmerz, bolest, již tu snášeti bylo osobám vyslýchaným právem útrpným ve vedlejší mučírně městské. Šmerhov vždy byla živá hospoda, již za doby husitské znamenitá vinárna. R. 1534 Václav Mělnický řeč. Starý rychtář odkazuje šmerhovskému »tovaryšstvu, s kterým častokrát dobrou vůli míval a píval, koflík jeden, aby píjíce naň vzpomínali.« Od roku 1488 dům Šmerhov náležel krejčímu Prokopovi; tajný tento přivrženec Matyáše Uherského proti králi Vladislavovi byl pak popraven. R. 1504 dům byl koupen pro biskupa Filipa Sydonského, jenž tu míval svou konsistorní radu; tento »stařeček s dobrou mysli« světil podobojím kněze, na konec však nesnesl se s Pražany a odešel do Kutné Hory, kde zemřel r. 1507. Pak byl majitelem bohatý kramář Jan Volf; jeho syn Jan Volf Šmerhovský s Mik. Konáčem před r. 1507 zřídili knihtiskárnu, v Praze druhou (o první viz Malé nám. č. 143-2); tiskárna ta byla vedle kostela P. Marie na Louži. Šmerhovský a Konáč však asi roku 1510 se rozešli, a každý měl tiskárnu svou.

** Po domě tom slul mocný rod Kokotoviců; z rodu toho Kristinu za manželku měl Oldřich Bavor, maj. Podviní v Libni. R. 1504 byl na domě vymalován veliký kohout. Na domě u velikého kohouta byla freska Prokopa Vel., zabílená koncem 18. stol.

Vnitřek kaple v arkýři staroměstské radnice.

Hlavní portál radnice staroměstské.

znak Prahy a známé Wladislavovo W.

Roku 1432 v radnici hořelo; potom nově zřízena byla síň obecní a radní síň »starý senát« v záp. části jižního křídla; táflování stěn a stropu jest znamenitá umělecká práce první polovice 15. stol.

Také při přestavbě před r. 1473 vznikla nová síň obecní a světnice radní. Dřívější síně radní a obecní (proti Týnu) tehdy proměněny byly v jedinou velikou síň či mazhaus s visutou klenbou gotickou o 6 polích. Zde bývalo shromáždění veliké obce, zde r. 1458 Jiří Poděbradský zvolen byl králem. Při věži r. 1510 zřízeny byly kamenné krámce, nad nimiž byla terasa s balustrádou; krámy ty byly odstraněny r. 1838. Na terase té seděli komisaři při popravě r. 1621.

Roku 1560 zřízena byla solnice. Obec totiž od Ferdinanda I. roku 1552 měla výhradní právo kupovati sůl od král. komory a prodávati. Ale r. 1783 tento monopol byl zrušen a solnice odstraněna.

Na počátku 17. stol. na radnici bylo přidáno druhé poschodí, jež ozdobeno bylo znaky a latinskými nápisy. Tehdy za Rudolfa II. zřízeno bylo známé krásné renaissanční, trojdílné okno* na straně jižní. (Viz obr. okna str. 997.) Nad břevnovím jest vytesán nápis »Praga caput regni« — Praha hlava království — pod znakem městským.

Veliké změny učinil malostranský stavitel Matěj Huml v l. 1784—1787;** gotickou síň radní či velkou síň obecní proti Týnu rozdělil ve 2 poschodí a několik místností, přidal třetí poschodí, vedlejší dům úřadu porybného přizpůsobil radnici a změnil i tvar věže v nejvyšším patře, což provedl Fr. Heger. R. 1826 zde v radnici měl býti zřízen kriminál*** na 300 vězňů; proto přikoupena byla č. 638, 637 a 24.

Jednání o plány v Praze i ve Vídni se prodlužovalo, až v l. 1838—1848 celá strana proti Týnu a sv. Mikuláši (tedy i býv. č. 938 a 937) přestavěna byla dle plánu stavitelského rady Petra de Nobile.† Kdežto strana jižní sestává malebně z několika budov, zde vidíme prosté třípatrové průčelí, poněkud zvelebené jenom velikým balkonem na 4 pilířích. Dle plánů Nobilových se stavělo 2 leta pod vedením stavitele Jos. Krannera a Fr. Jedličky, až na zakročení společnosti vlasteneckých přátel umění a musea v práci se ustalo. Teprv r. 1844 dvorní stavitel Pavel Sprenger učinil návrh nový, dle něhož tato východní strana dokonána r. 1848 pod dozorem Heřmana Bergmanna. Na balkon dány sochy cís. Františka I.

* Vedle v l. bylo prý vězení krále Václava IV.; tam prý byla »Špinka«; viz dále.

** Jak víme, r. 1784 byla spojena města Pražská a proto zde bylo potřeba více místa. Prvním společným purkmistrem byl Bern. Zahořanský z Vorlika, pak Ondřej Steiner, Jan Neuber, Jan J. Karl, Jos. Kirpal, Petr ryt. Sporschil, Jos. ryt. Müller (do roku 18‹8), Ant. Strobach, Tomáš Pštross, Václ Vanka. Viz Erbenovu knihu o primatorech.

*** Teprv r. 1838 císař Ferdinand vlastnoručním listem rozhodl, aby bylo upuštěno od stavby kriminálu.

† Tento dvorní stavitel vídeňský chtěl zbořiti i kapli i s výtečným arkýřem, a bylo též r. 1837 schváleno. Ale císař Ferdinand dbaje pamětního spisu, z Prahy podaného, r. 1838 vlastnoručním listem prve uvedeným rozhodl, aby cenné památky (orloj kaple, arkýř, portál, strop starého senátu) byly zachovány. V Praze z toho byla veliká radost.

a Ferdinanda Dobrotivého, na sloupce mezi okny 3. patra sochy Spytihněva II., Přemysla Otakara II., Karla IV. a Ferdinanda III.; jsou to práce Josefa Maxa, za každou sochu mu bylo vyplaceno 600 zl.

Na štěstí nedošlo tehdy na přestavbu průčelí jižního; sám cís. František I. a Ferdinand si přáli, aby staré, památné části radnice zůstaly. R. 1850 v býv. domě u kohouta zřízeny byly kasárny pro četníky a ve dvoře konírny; byly zde do r. 1855. Ale r. 1854 přece na jižní straně bylo přestavováno dle plánů Jos. Schöbla; při tom nalezen byl zabílený latinský nápis z r. 1614, některé znaky, okna se zvětšovala, jiná snižovala, průjezd se prorážel — tu zase na přímluvu přátel starobylého umění od místodržitelstva další práce byla zakázána. Přestavba pak provedena od stav. Schöbla, jenž také provedl nynější nemotorné schodiště. (Vedle něho r. 1904 bude zřízena elektrická zdviž.) Roku 1855 za vchod starého senátu dáno znamenité ostění mramorové z domu č. 193 na Křižovn. nám.; dvéře do nich z r. 1619 krásné práce vykládané, t. zv. intarsie, jsou z býv. malostranské radnice. R. 1857 průčelí jižní »opraveno« dle návrhu arch. Bern. Gruebra; on jest též původcem napodobených dvojích gotických vrat pod velikým oknem. Konečně r. 1879 arch. Ant. Baum provedl přístavbu veliké zasedací síně; tehdy také sochař Bern. O. Seeling učinil mramorový portál dle starého, prve uvedeného; nákres dveří učinil Petr Maixner.

Od r. 1897 jedná se o veliké změny; i bylo by si přáti, dí Herain, aby při konkursu, vypsaném r. 1899, měla obec větší štěstí než při přestavbách ve stol. 19. R. 1904 má býti vestibul radnice ozdoben malbami Mik. Aleše.

Z celé radnice prostému lidu nejznámější jest orloj v přístavku z r. 1481; viz obr. str. 998. Bývá tu mnoho diváků a o dnech sv. Jana a sv. Václava více než jinde tlačí se tu lidí čekajících, až hodiny* budou bíti, okáží se apoštolové, zazvoní kostlivec a zakokrhá kohout. Jméno orloj pochází z řecko-latinského horologium, ukazatel času.

O díle podivuhodném vznikla pověst, že je sestrojil jakýsi mládenec; a když hodiny ponejprv šly, na podívanou sběhlo se půl Prahy. Pražané se chlubili orlojem, a když i jinde si žádali takového skoro zázraku, konšelé pražští mládenci oči vypálili, aby jinému městu nemohl udělati díla podobného. Nešťastný slepý mládenec jednou v noci tajně se dostal do věže a stroj podivuhodný schválně pokazil; vykonav pomstu, klesl a umřel. I nebylo nikoho, kdo by dovedl stroj spraviti; říkali, půjdou-li jednou zase hodiny, že bude vojna. Proto se nedivili, že r. 1866 byla válka, poněvadž tehdy v novoroční noci vskutku zase opravené hodiny byly spuštěny.

Původcem této důmyslné a umělecké památky byl prý mistr Hanuš, učitel mathematiky na universitě, okolo r. 1490. Po něm obecním orlojníkem byl mistr Jakub, snad jeho syn, jenž od obce měl k užívání dům v Platnéřské ul. vedle domu u oděnce. U Jakuba se vyučil Václav Zvůnek a po jeho smrti r. 1552 klíče od orloje dostal hodinář Hanuš z Platnéřské ulice, ale ten »hned na zejtří prosil pana purkmistra a pánův pro Pána Boha, aby zase klíče od něho vzali, že by se z toho zbláznil.« (Starom. rynk str. 15.) Hodiny nešly, až velikou opravu jich učinil s hodinářem Skřivanem Jan Táborský**

Renaissanční okno staré zasedací síně.

* Od orloje v pr. níže a u hodináře L. Heinze v nároží Železné ul. vždy jest označen rozdíl časový orloje a obyčejného pražského času.

** Byl písař knih s krásnými drobnomalbami, básník a mechanik. Zpráva jeho o orloji se chová v městském museu a vydána jest tiskem r. 1902 dr. J. Teigem.

Orloj.

z Klokot u Tábora, pak povýšený na vladyctví s praedikátem z Klokotské Hory. Po něm hodiny dlouho dobře šly, opraveny byvše roku 1613 od hodináře Kryštofa Švarcpacha, až se zastavily a roku 1787 měly býti prodány za staré železo; na štěstí ujal se jich professor Antonín Strnad a přičiněním magistrátního rady Fr. Fischera povolen náklad 795 zl. na opravu, již provedl pražský hodinář Jan Landesberger.

R. 1865 orloj opraven; stroj dělán v továrně Vinc. Daňka (v Daňkovce). Náklad opatřen byl sbírkami, k nimž přispěl Ferdinand Dobrotivý 400 zl. Hodiny spuštěny o půlnoci před novým rokem 1866, a když zase nově byly zřízeny, na Sylvestra roku 1882. Nejníže jest kotouč, jenž se otočí jednou za rok, t. zv. měsíčník, nahoře okazující datum každého dne. Ozdoben jest malbami allegorií měsíců na zlaté půdě, v 12 menších kruzích jsou znamení nebeská, uprostřed nepohyblivý znak městský. Viz obr. str. 999. Malby, výtečná práce J. Manesa z r. 1865, trpěly počasím a proto sem dána r. 1880 kopie od E. K. Lišky, originál uložen v městském museu. Kalendarium restaurováno r. 1901 od akad. malíře K. Klára.

Výše po stranách při ozdobných pilířích jsou pohyblivé sošky: kostlivec,* jenž zvoní, Turek vrtí hlavou, že s ním nechce jíti, na druhé straně lakomec potřásá měšcem a marnivec se zrcadlem hlavou. V bohatém rámci tom jest orloj rozdělený po starém způsobu** na 24 hodiny od západu slunce do západu. Umělý stroj ukazuje i roky, měsíce a dny východ a západ slunce, čtvrti měsíce a znamení nebeská.

Nad orlojem po obou stranách anděla jsou 2 okna, jež při bití sama se otvírají a v nich se objeví 12 apoštolů; nynější sošky ty jsou z r. 1865 od řezbáře Ed. Veselého; pomáhal mu Jan Kaš, od něhož jsou též Madonny u sv. Mikuláše, ve všeobec. nemocnici a u sv. Trojice, sv. Jan Křt. a sv. Josef v kostele sv. Josefa. Nad andělem ve výklenku od r. 1882 jest kohout, jenž po odbití křídly zatřepe a zakokrhá.

Z místností uvnitř radnice vyniká v přízemí městský archiv, jehož správci jsou dr. Jar. Čelakovský a dr. J. Teige. Archiv ten, založený r. 1751 při všeobecné reorganisaci úřadův obecních, počal pořádati básník a historik K. J. Erben. Chovají se tu velmi důležité písemné památky, týkající se obce i soukromníkův, staré knihy, nejstarší majestát z r. 1316 s krásnou pečetí, asi 2200 foliantů rukopisův.

V primatorské síni (viz obr. str. 1000.) jsou podobizny primatorův a purkmistrů od r. 1611 do našich dob. Byly sem přeneseny z Libně za starosty Vanky. Zde jest poprsí V. V. Tomka a manželů Olivových.

V patře jest zasedací síň obecních starších (viz obr. str. 1001.), zřízená od Ant. Bauma r. 1880. Zde jsou slavné obrazy Václ. Brožíka: Odsouzení mistra Jana Husa z r. 1883 (koupeno za 55.000 zl.), Volba Jiřího Poděbr. za krále z r. 1896. Jest tu i obraz cís. Františka Josefa I od Straširybky-Canona. Starosta zasedá na tribuně s náměstkem a refe-

* Jednou smrti do otevřených dásní vletěl si vrabec, a v tom hodiny odbily, ústa se zavřela. Vrabčík celou hodinu ztrávil v zajetí, až při novém bití vesele odletěl.

** R. 1623 zaveden byl u nás půlstroj či hodiny německé, okazující 12 hodin.

*** Rozsáhlostí též pozoruhodné jsou místnosti úřadu popisného v I. patře, kde dlouho byl ředitelem spis. Josef Rank.

rentem, pod praesidiem jest stůl protokolistů, u oken jsou stoly stenografů a žurnalistův. Pro obecní starší jsou 44 stolky, obecenstvo má přístup na dvě galerie. Zde prozatím postaven dar Paříže: porcelánová vasa sevrèská.

Stará radní síň* (viz obr. str. 1003.) z doby Vladislavské mimo znamenitý dřevěný strop a táflování má znaky cechovní a sošky, z nichž vyniká Kristova, ze stol. 15. Zde jsou podobizny císařův od Karla IV. Mezi okny jest Seidanovo poprsí krále Jiřího z r. 1873. Dvoje železné dvéře jsou ze 16. stol.; nad jedněmi jest znak z roku 1649, na druhých z r. 1477.

Ve staré síni obecní či Červené, skoro o 2 *m* níže položené než síně radní, jest dřevěná pavláčka, s níž se ohlašovalo, o čem se bude raditi. I zde jest krásný strop, objevený pod stropem rákosovým, s obrazy svatých a andělíčkův; práce z doby Ferdinanda III. obnovena r. 1882 od P. Maixnera. Odtud jest přístup do kaple; pod pavlačí či tribunou vchod do Špinky.

V staré radnici, spolu místě soudním, bývala přirozeně i vězení; pod síní radní jsou posud zajímavé místnosti nízké, kde prý bývala šatlava Špinka.

Z bohatých dějin, jichž jevištěm byla radnice, pouze některé zde uvésti možno.

Když r. 1412 Hus kázal proti odpustkům, tehdy vyhlašovaným, řečmi jeho hlavně mládež rozněcována byla k odporu proti odpustkům a někteří v kostelích veřejně odmlouvali. I byli dne 10. července tři mládenci, Martin, Jan a Stašek, zjímáni pro takové pohoršení v kostelích a dovedeni na radnici. »I šel mistr Hus s jinými mnohými mistry a studenty na rathúz, prose pánóv konšelóv, aby jeho před sebe pustili, že by chtěl rád s nimi promluviti. A tak se stalo, že s několika mistry pustili jeho před se; jiní všichni mistři stáli před rathúzem s svými studenty, jichžto bylo na 2000. Konšelé odpověděli Husovi, že jim nemá nic se pro to státi, aby šli domóv a aby se rozešli na svá obydlí. A tak mistr Hus maje za to, že jim nic nebude, šel s dobrú myslí s svými se všemi do Betlema a jiní na svá obydlí, jeho doprovodivše. Ale lid veškren obecný očekáváše na rynku, co z toho bude učiněno, a hledíce, jaký konec ta věc vezme. Neboť ráno kázali byli biřicóm volati, aby všichni chudí i bohatí byli na rynku; té pak chvíle kázali opět volati, aby všichni s rynku se rozešli. A když lidé se nazvíce rozešli, konšelé rozkázali právu a mistru, aby je vyvedóce stínali. A šlí mnozí oděnci z rathúzu (a vše byli Němci konšelé té chvíle i také oděnce všecko Němce zpósobili a jiných bylo obyvatelóv tu mnoho Němcóv) a obklíčivše ty jisté i kázali je stínati u veliké těskni těch oděncóv. A nedovedli jich na miesto popravné, než proti domu celného, kdež nyní jest vytesán a namalován jednorožec (č. 548 roh Železné ul.), tu je stínali. A ihned jedna nábožná žena vrhla tři prostěradla bílá, aby ta těla jimi přikryta byla.« Z toho byl náramný hluk po městě a veliký průvod mistrů, bakalářův a studentů těla popravených nesli k pohřbu do kaple Betlemské s velikým pláčem a nábožným zpěvem lidu.

Večer dne 17. srpna 1419 veliký dav ozbrojeného lidu před radnici přivedl mnichy ze zpustošeného kláštera Kartouzského (v. t.). Že hlavní vrata byla zavřena pro nebezpečný shon, lid mnichy chtěl vésti na most a shazeti do vody. Tu konšelé sešli na náměstí a přijavše zajaté od lidu, vedli je okolo krámů uličkou ze zadu do radnice, kde purkmistr Jan Bradatý (viz Martinská ul.) jim osvědčoval,

Manesovo kalendarium na orloji.

* Bývaly tu i nápisy od r. 1614. Čti Winter, Kult. obraz I. 489.

Síň primátorská.

že jich hodlají brániti od lidu; proto je ponechali přes noc v radnici a druhého dne odvedli je tajně na jiné místo a pak v průvodu z města; mniši pak se utekli do kláštera Sedlického u Kutné Hory.

Když r. 1420 Pražané poznali, že od krále Zikmunda nemohou očekávati nic dobrého, zde na radnici sešli se zástupci Starého i Nového města a tu uzavřeli »pro pravdu přijímání pod obojí způsobou statky a hrdla nasaditi a protož postaviti se proti králi na odpor do posledního přemožení«. Když někteří sousedé, hlavně němečtí, proti tomu odporovali, hrozeno jim sházením s radnice. Potom hned vypravili poselstvo k bratřím Táborům se žádostí o pomoc.

Připomenouti dlužno z té doby i výjev, kdy na radnici a v obci rázně vystoupily — ženy. Když r. 1421 původem vášnivého kněze Jana Želivského noví konšelé byli jmenováni pro spojené obce a nastupováno proti jiným kněžím, některé zbožné panny, ženy i vdovy u velikém zástupu vešly na radnici, kde srdnatá panna jedna čtla list sepsaný jmenem všech, a v listě tom vytýkaly nepořádky v obci i v náboženství. Konšelé se zarazili a nevědouce nic lepšího kázali, aby rozestoupily se zvláště vdané a svobodné; ale odhodlaná deputace neuposlechla ani neodevzdala onoho listu, jak konšelé nařizovali. Konečně konšelé utekli, kázavše ženy v radnici zavříti; ale již po dvou hodinách je propustili. A tu teprv měšťané, kteří dříve se zastrašovati dali vzbouřeným lidem, brzy po onom výstupu ženském sešli se v shromáždění a napravili, v čem bylo chybeno.

Roku 1422 kazatel kostela P. Marie Sněžné Jan Želivský s 9 konšely strany své na radnici byli zatčeni a od kališníků hned jsou odsouzeni na smrt. Popraveni byli na dvoře, blíže studnice. Radnice sice při tom byla uzamčena, aby lid táborský popravy nepřekazil, ale když holomci* katovi smyli krev na dvoře, krev s vodou vytékala otevřenou struhou z radnice na náměstí, z čehož lid poznal, co se stalo. I vrazili násilně do radnice a potom dva obecní starší, pět konšelův a rychtář byli sťati.

Na radnici této dne 2. března ze konala památná volba Jiříka Poděbradského za krále. Tehdy o trůn osiřelý předčasnou smrtí mladičkého krále Ladislava se ucházeli vévoda saský Vilém, manžel Ladislavovy sestry Anny, polský král Kazimír, markrabí Braniborský, vévoda Bavorský, ba i francouzský král Karel VII. pro svého syna. Na sněmu, k volbě ustanoveném, nejprve Jiří, správce království, slovem líbezným promluvil o potřebě volby, a když sněmovníci se rozešli, aby věc tak důležitou uvážili, posláno pro majestáty a výsady království Českého na Karlův Týn. Když pak při druhé schůzi dne 2. března listy ty byly přečteny a nalezeno, že sněm má opravdu právo voliti si krále, koho chce, pan Zdeněk ze Šternberka poradiv se šeptem s některými pány, předstoupil a pokleknuv před panem správcem zvolal: »Živ buď Jiří, král a pán náš milostivý!« Ostatní následovali příkladu pana purkrabího, a když Jiří u velikém rozechvění volbu přijal, všichni zapěli »Te Deum laudamus«; udeřeno na královský zvon na radnici a již ozvaly se sborem všechny zvony stověžaté Prahy. Lid všude a především na rynku shromážděný s jásotem provolával: »Ať žije Jiří; král Český!« Potom vedli krále do chrámu Týnského, kde mistr Rokycana promluvil krátce k lidu, aby děkovali Bohu, že jim dal krále, jakého neměli nikdy dotud. Volbu krále, za něhož vlast naše naposledy byla mocí evropskou, mistr Brožík zvěčnil

* Holomek znamená tolik co holý, bezvousý, zprvu o mladých pomocnících katových.

znamenitým obrazem, chovaným nyní na radnici, tedy na místě, které vidělo onen slavný den.

O volbě Jiříkově dle Balbína vypravuje pověst Aug. Sedláček: »Když byla volba krále Jiříka na radnici a veliká část panstva shromážděného se již byla pro pana Jiříka vyslovila, ještě tu nebyl mladý pan Hradecký, totiž Jindřich, o němž se nevědělo, jak v příčině nového krále smýšlí. Když ho tak sháněli, pravil prý pan Jiřík, bude-li Hradecký odporovati, že mu uloží věčné mlčení. Jeden pán ze Švamberka slyšel tu řeč a rád by byl pana Hradeckého vystříhal, ale bez příčiny nechtěl vycházeti, poněvadž se bál, aby se nějaká vina na něho nesčítala. Tedy nějak nepozorovaně to způsobil, že se mu krev z nosu spustila, a honem ze síně vyběhl. Venku potkal se s Jindřichem, právě přicházejícím, a když mu vyjevil, co se mluvilo, Jindřich vstoupil do síně. Když se byl s přítomnými pozdravil, ptal se ho Jiřík: »Koho volíš?« Odpověděl pán: »Koho jiného, než tebe, pane Jiříku, poněvadž jsi ze všech Čechů toho nejhodnějším!« »Dobřes uhodl pohádku,« pravil nový král.«

Nová zasedací síň obecních starších.

Za Vladislava II. r. 1483 konšelé všech tří měst pražských, vědouce, že v nenávisti jsou u většiny lidu pro své nespravedlnosti a u podobojích též pro náboženství, krutě stíhali, kdo jen projevil nespokojenost. K tomu měli i placené náhonči, kteří po vinárnách a krčmách sami počínali mluviti proti konšelům a přisvědčoval-li jim kdo, udávali. Konečně konšelé usmyslili si najednou zničiti všechny čelnější své odpůrce; asi 80 měšťanů chtěli zjímati a odpraviti tu noc na pátek před sv. Václavem. Ale úklad ten nějak se vyzradil, a lid obořiv se na všechny tři radnice, konšelům připravil krvavé posvícení, jež chtěli provésti oni. Na Starém městě tehdejší purkmistr Jan od klobouků (č. 398 roh Havířské a Rytířské ul.) nejprve sudlicí poraněn v nohy a nesen k oknu, aby jej vyhodili; křečovitě se chytal železa při okně, ale odtloukli mu ruce kladivem, až se pustil a zlámal si nohu. Konšel jeden prchaje z radnice dopaden a zraněn; nechán na živu, když sliboval, že poví o všech úkladech proti obci; jiní zabiti, jiní uvězněni. Potom zvoleni obecní starší, kteří vyslýchali jaté a to dle tehdejšího zvyku právem útrpným; a čtyři z nich popravili u pranýře na rynku. Mezi nimi byl i jmenovaný purkmistr, jejž dva pacholci přinesli na nosítkách.

Konečně projdeme si domy dle nových čísel mimo radnici, o níž již mluveno.

Č. 4-1 u zlatého rohu (průch.) jest nároží Malého a Velkého nám., se štíhlým nárožním arkýřem, majetek obce; jsou tu referát živnostenský (mag. rada Karel Schneider a Václav Trümmel), zdravotní (mag. rada Jos. Picek) a redakce Almanachu obecního. Nejstarší maj. r. 1400 pláteník Pesolt, (Pecolt, Pešek — vše z Petr), pak jeho vdova Alžběta (Elška), a říkali ještě v 16. stol. dům Pecoldovský. Za Schallera dědici Fr. Hoffmanna.

Č. 3-2 bílý lev, u kominíků, druhdy dle tabákové trafiky (prodeje na drobno) u minuty, též maj. obce. Bílý lev ze štuku, práce ne umělecká, jest v nároží a býval znakem zdejší lékárny. Z bývalé renaissanční výzdoby (asi z r. 1604) zbyla jen lunetová římsa; krásné železné mříže se schodiště jsou v měst. museu. — I ten dům míval pláteník Pesolt; od vdovy koupil jej r. 1430 mečíř Václav. Pak byli maj. Jan Žežule šmukýř, po něm dědictvím Jak. Žežule, r. 1601 Anna Přehořovská koupí za 1500 kop č., roku 1603 její manžel Karel Přehořovský z Krasejovic. Ten, jak soudí Herain, dům přestavěl. R. 1610 jej koupil za 2250 kop Titus Cantagali, a říkali dům Kantagalovský; následoval syn

Bartol. Cantagali z Unterbergu, od jehož dcery Veroniky r. 1670 koupil Jiří Hejda z Lovčic. R. 1673 koupil za 2180 zl. rýn. kupec Bartoloměj Martinelli, pak švakr jeho Jan Zeno, Dominik Martinelli. R. 1712 koupil za 5000 rýn. Matěj Bartl; měl tu lékárnu, která tu byla do r. 1850. Roku 1783 koupil Ign. Holý (Hollay) a vedle lékárny tu byl i zlatník.

Mezi radnicí, kostelem sv. Mikuláše a ul. Majselovou do r. 1901 stával dům č. 936-5 Křenovský dům, Chřenovský, Křenův, Grenův, Krönhaus, vlastně snad Grünhaus po maj. z roku 1409 Fricku Neugrünerovi; byl z Chebu (slul proto i Egerer) a měl vinici nad Košíři t. zv. Horu Frickovu. R. 1414 maj. známý zakladatel kaple Betlemské kramář Kříž, roku 1417 Vít z Rakovníka, pak Kateřina vdova po Mikuláši, jemuž říkali Nastojte (u Nastojtů byl dům č. 475 v Melantr. ul.), r. 1425 písař staroměstský Jan z Pořešína, před tím písař král. podkomořího, r. 1429 Jana vdova po Petru Hladíkovi a její druhý muž Jan Holý, r. 1470 kupec Konrád (Kundrát) řeč. Švaiger. R. 1500 sladovníci v pondělí velikonoční, přišedše ze slavnosti v Oboře (Slamník!) měli v domě tom hostinu a podnapivše se učinili velikou výtržnost v ulici Nožířské (Karlově), kde několik nožířů povraždili. Byli pak z města na vždy vypovědění. R. 1513 dům koupili konšelé od Marty Kundrátky. R. 1589 Ondřej Flanderka jej odkázal rodině Větrovských, po jejíž vymření měl dům připadnouti obci. Ale poslední z rodu toho Maxm. Větrovský vstoupil do řádu jesuitského, a tak jej dostali Jesuité r. 1689; prodali však r. 1694 za 3300 zl. Václ. Vil. Hoffmannovi. Na poč. 18. stol. vystavěl dům, jak jsme jej vídali, Kryšt. Mor. Wittauer, rada při purkrabství, a odkázal dceři Anně Alžbětě, provdané Hiltové (Gildenové.) R. 1789 dům koupil Ant. Zarabara. R. 1835 bylo tu sídlo kouřimského krajského úřadu. V zimě r. 1901 až 1902 dům byl zbourán; tvořil dvě úzké ulice. Za starých dob byl průchoditý a tak i vůbec nazýván; ještě v 16. stol. měl na dvou stranách loubí. Od poslední přestavby měl barokové průčelí i malebné vikýře. Zajímavý dům, druhdy na Starém městě z největších a v 15. stol. nejdražší, padl za obět kommunikaci a to mnohem rychleji, než bylo potřeba. Po jeho zboření se objevil kostel sv. Mikuláše, ale tím více jest patrno, že nebyl od umělce stavěn pro veliké prostranství. Arch. Polívka krásně navrhoval zde nový dům s podjezdy, jež by vyhovovaly i kommunikaci — která tu snad jednou bude.

Za Krenhausem ul. Maiselovu velice zúžoval dům č. 935 černý orel, starý herberk; číslo to nyní dáno novému domu v assanační třídě za novým nárožním č. 934 Fr. Schiera.

Č. 935 v 15. stol. slulo u labutí, později Kozlovský. R. 1412 maj. Jakub Terkler, pak vdova Majdalena, řemenář Václav, r. 1433 sladovník Martin Vostník. R. 1485 konšel Vyšek z Blažtice od labutí, jinak Vilém Vyšek, r. 1516 Jan Kozel z Pokšteina, jenž byl maršálkem staroměstským, pak primasem, r. 1548 Václ. Příbram z Javořice, r. 1565 Jan Šlovický ze Šlovic, r. 1579 zlatník Ant. Rormajstr, r. 1582 Albrecht Kuneš z Lukovec (Lukavce), r. 1585 Jan ml. z Valdšteina. Později byli maj. páni z Vartemberka. R. 1764 koupil hrabě Bedř. Des-Fours a přestavěl; choť jeho byla od r. 1759 Marie Anna Mitrovská z Nemyšle. I říkali dlouho dům Desfourský. Panský tento dům s barokovou façadou, štíty a vikýři zbořen byl r. 1896. Oba nové domy Fr. Schiera (č. 935 a 934), první to stavby v assanaci, vystavěl St. Materna; průčelí, vestibul a schodiště v domě nárožním jsou práce arch. Rud. Kříženeckého, práce stukatérské provedla firma Amort, Kropáček a J. Říha. Obě sochy (Doba stará a nová v stavitelství) i oba giganti jsou od Vil. Amorta; Štěstěnu v středním štítě a vysoký relief (vinobraní) v tympanonu do ulice i sošku Bakchovu provedl Jindř. Říha. Rada městská správně tu předepsala sloh barokní s použitím motivů z býv. domu. — Pod domy těmi jsou 2 patra vinných sklepův.

Větší byl dům č. 934, jenž dříve obklopoval budovou č. 935 i do ul. Maislovy. Vznikl v 2. polovici 18. stol. ze dvou. Vedle č. 935 byl dům v 15. stol. zvaný u tváří (ad faciem). R. 1405 maj. jakýsi Machuta t. j. Matyáš, Mich. Frolich, syn jeho Bernášek a pak jeho vdova Elška Bernášková, r. 1451 Petr a Zikmund bratří z Bytíšky, pak kupec Václav Reichstein, r. 1499 Ofka Tvářská z Reichsteina, r. 1513 konšel Zikmund Tvářský z Lestkova »od tváří«, muž tehdy v obci vynikající, r. 1532 Zikmund Chvatěrubský z Lestkova, po němž pak dům zván Chvatěrubským; zemřel r. 1558 odkázav jmění rodu Kunšův z Lukovec. R. 1575 byl maj. Ladislav Humpolec z Prostiboře, r. 1578 Kateř. Žďárská z Tuchoraze, potom Jiří Henrych z Frankenštejna, po němž říkali dům Henrychovský. Syn jeho Vratislav Jindřich z Frankenšteina (Frankšteina) r. 1624 odsouzen byl všeho jmění; dům jeho »na rynku mezi domem u zlaté trouby (934 b) a domem pána

z Vartemberka ležící« odhadnutý na 6985 kop koupil Daniel Kapr z Kapršteina, cís. rada při appellacích; ale protože zůstal dlužen 2985 kop, po jeho smrti dům koupil r. 1629 za 4500 kop míš. Ant. Binago, cís. rada a výběrčí posudního. (Bílek 974.) V rodě tom dům trval do r. 1720, kdy Ferd. Rud. rytíř Binago jej prodal za 8250 zl. Janu Fr. ryt. z Goltzu (Golče), jenž r. 1764 stal se říšským svob. pánem. Po jeho synovci, když ten u nás rod vymřel, r. 1792 dostal dům (i následující) svob. pán Vojtěch Mladota ze Solopisk, jenž zdědil i Skalku, Maštov a Vilémov. R. 1810 dům koupil univ. prof. Jos. Veit. R. 1896 zbořen byl pěkný ten dům barokový. Mariánský obraz naň byl dán na památku, že tu chován byl obraz P. Marie Boleslavské asi 6 měsíců, jak svrchu vypravováno.

Druhá část č. 934 byl dům u (zlaté) trouby, u zlaté trubky poštovské, dům Mřeňkovský. R. 1405 maj. Jakub Leitner, pak Hanušek či Jan ze Dvora (Curiensis), sladovník Martin Voštník, Jan Stříbrný, r. 1434 Franěk řeč. Král, r. 1441 Jan Věchtík z Jindř. Hradce, pak manžel vdovy Mates Štamprechar. Byla tu lepší hospoda; r. 1518 zde se ubytoval moravský pán Jan z Žerotína, když přijel na sněm s poselstvím královým. Dle Bartošovy Kroniky r. 1523 dne 18. ledna v neděli na den sv. Prišky král Ludvík se svou královnou jsouce od Pražanů pozváni obědvali na radnici v radní světnici s knížetem Karlem Slezským a s jinými dvořany některými. Po obědě pak zalíbilo se králi na náměstí v šrancích kolbu a honbu strojiti se svými dvořany od hodiny dvamecítmé až téměř do první hodiny na noc; a králová z domu od Zlaté trouby té kratochvíli se dívala s pannami svými. A mnohým ze stavu panského a rytířského bylo to velmi nemilé, že se byl král s královnou tak Pražanům nachýlil, a dlouho mu toho bránili radami svými, aby toho nečinil.

R. 1525 byl maj. konšel Jan Opice z Třebska, jenž r. 1522 byl mezi posly ke králi do Uher a perkmistrem hor viničných; r. 1526 Zikm. Frajskut z Frajskutu, pak vdova jeho Anna ze Záhoří a její zeť Mik. Skalský z Dubu (1557). Od jeho syna Daniela r. 1609 dům koupil Václav Boreň (Boryně) ze Lhoty za 1900 kop gr. č. Když Boreň zemřel v době vzpoury r. 1619, direktoři domu se ujali, vše pobrali i sluhu Boreňova věznili, aby se dověděli, kde jsou peníze; on totiž »člověk prostý a upřímný« direktorům nechtěl půjčiti peněz. Proto synové jeho Jan, David a Vilém při konfiskacích majetku nepozbyli a jen zaplatili pětinu ceny majetku. (Bílek 35.) Potom dům* koupila r. 1622 Majd. Bechyňová roz. Dvorecká z Olbramovic, pak Jan Humprecht Račín z Račína, hejtman Menšího města pražského. Druhá manželka jeho Johanna Bechyňová z Lažan, ovdověvši, vzala si pak Arn. M. Krakovského z Kolovrat. R. 1655 od Fr. Leop. Račína dům koupil malostranský koželuh Servác Engel, rodem z Nizozemí, jenž první u nás dělal silnou kůži, tvrdou, na podešve t. zv. librovku, Pfundleder. Dostav monopol na tyto kůže zbohatl, že si koupil i Mníšek** a povýšen byl na šlechtictví z Engelflusu. V tomto domě zemřel roku 1674. Po ohni r. 1689 dům přestavěl syn jeho Servác Ignác (str. 192); vdova Frant. Lidm. z Mitrovic dům prodala r. 1705 advokátovi Ign. Pavlu Hotovci z Löwenhausu. Od něho dům r. 1717 koupil Jan Jos. Bened. Hasman z Mannsfelsu, roku 1731 prve uvedený Jan Fr. z Goltzu, po němž r. 1792 se dostal Mla-

Stará radní síň.

* Mimo část zadní, již měl hejtman novoměstský Sezima z Vrtby.

** Tam syn jeho vystavěl nový zámek, i kostel na nedaleké Skalce r. 1692, zbudovaný od Dinzenhofra dle kostela v Marseilu.

dotům ze Solopisk; ale byl tehdy chatrný jako druhý Goltzův. Dle zprávy z r. 1787 byly tu v 18. stol. kasárny.

Sousedily tři domy č. 933, 932, 931, všechny stavěné po ohni r. 1689; zbořeny byly r. 1900, a nyní zde vystavěn veliký dům městské pojišťovny (založené r. 1865) dle plánů* arch. Osv. Polívky. Nová budova byla vzhledem ku starobylému rázu náměstí tak koncipována, by náměstí na svém rázu a malebnosti neutrpělo a rozčlenění severní strany náměstí v podstatě bylo zachováno, ve slohu pražského baroku dle plánů arch. Osv. Polívky, který rozčlenil průčelí na dva díly, z nichž jeden užší připomíná průčelí býv. domu č. p. 932 jako umělecky nejcennějšího a druhý větší jest volně v baroku komponován. Rozčleněním střech a uspořádáním okrasných komínů podařilo se docíliti malebné silhouetty a sprostředkovati přechod z nové čtyřpatrové budovy na levé straně ku třípatrové značně nižší bývalé mincovně. Nová budova menší vykazuje toliko jednu řadu pilastrů, a čtvrté patro v architektuře podřízeno jest patrům ostatním; hlavní římsa umístěna jest místo nad čtvrtým nad patrem třetím. Ve štítu znova postavena socha sv. Václava, která bývala na průčelí staré budovy. Přízemí obloženo úplně mramorem leštěným, ku kterému použity byly motivy ze starého portálu. Ve výklencích umístěny jsou allegorické figury 4 fakult, jež modeloval sochař p. L. Šaloun, ornamentální část provedl sochař p. Fr. Kraumann. Nad štítem připevněna tepaná zlatá hvězda, jako upomínka na název bývalého domu, a dvě bohatě tepané kytice, jež dodali umělečtí zámečníci Faltus a Koutník. Průčelí domu většího jest novou samostatnou komposicí s použitím některých motivů z domů starých. Střed vyznačen mohutným ale jednoduchým portálem, jehož hlavní ozdobou jest městský znak v polychromii provedený. Portál nese balkon I. patra zdobený dvěma světlonošci (od ak. sochaře Fr. Procházky); nad vedlejšími vchody pro pěší v přízemí jsou 2 krásná poprsí, allegorie ohně (kohout a plameny) a vody (leknín a vlny) z pískovce, modelované p. L. Šalounem. Portálem vstupuje se do prostorného vestibulu, jehož jedinou okrasou jest složitá klenba, 4 mramorové leštěné sloupy a okrasné mříže ve vchodech ke schodištím. Druhé patro jest bohatěji než první ozdobeno balkony a velikým arkýřem. Nad sdruženými a jednoduchými okny jsou reliefy dětských allegorických postav znázorňující vodu, blesk, krupobití, vichr. Třetí patro jednoduché má ve vlysu ornament připomínající ornamentaci bývalého domu; hlavní ozdobou jest tu dětská skupina s polychromovaným znakem městským. Čtvrté patro jest zamaskováno částečně do střechy, takže budova činí úplně dojem domu se středním risalitem. Sochařské práce zde provedl A. Folkmann. Nejvýznačnější ozdobou jest pak luneta nad čtvrtým patrem, tlumočící význam budovy, sídla pojišťovny. Ženská postava sedící jednou rukou chrání pomoci hledající ženu, druhou rukou podává jinochu podporu. V pozadí viděti jest Hradčany a část města rudou září osvětleného. Karton navrhl i maloval akad. malíř p. Fr. Urban, mosaiku provedl p. Z. Solerti. Náklad na stavbu obnášel 453.635 korun a za pozemek zaplaceno 260.000 korun.

Dům č. 933 slul Olbramovský, u podušek, Řeháčkovský. V 13. a 14. století měla jej slavná rodina Olbramovců.** R. 1407 jej koupil Zikmund z Rokycan, syn Mich. Rokycanského, roku 1435 dům tento u podušek koupil Pešík od stříbrné hvězdy (viz str. 158.), pak maj. vedlejšího domu u zlaté trouby Jan Věchtík. Roku 1509 v domě Olbramovském bydlil mocný magnát Jan Zápolský, dědičný župan Spižský, když přijel ke korunování Ludvíka, syna Vladislavova.

Později dům držel konšel Brikcí Řeháček (Řehák) z Květnice, jenž roku 1521 byl s vojskem pražským v Uhřích, roku 1525 byl z města vypověděn, r. 1544 syn jeho Jan, který při odboji r. 1547 byl poslem z Prahy ke Kašparu Pluhovi. Sňatkem domu nabyl Václav Horský z Grynfeldu,*** syn jeho Jan roku 1612 jej prodal Prokopu Dvořeckému z Olbramovic na Vršovicích, jenž r. 1621 s jinými byl sťat. Dům tento šosovní, Řeháč-

* Starý portál (z r. 1691) č. 933 a mramorový portál z č. 932 jsou zasazeny ve dvoře, kde jest i socha prý od slepce.

** Bohatá tato rodina, přišlá z Chebu, po celé 14. století vynikala v dějinách Prahy. Olbram či Wolfram byl hlavou strany rakouské proti Jindř. Korut., pak opevnil se v špitále Křižovníků u mostu a bránil se straně Velflovců. Dr. Teige o nich napsal stručný přehled do Ottova Sl. N.; více najdeš u Tomka.

*** Dle zprávy Břežanovy r. 1587 dům od Václava Horského z Grünfeldu koupil za 4000 kop miš. Petr Vok z Rožmberka.

kovský (Řehačovský) řečený, mezi domy u Zlaté trouby (č. 934b) a Zlaté hvězdy (č. 932) ležící, vedle dekretu knížete z Lichtenštejna roku 1621 koupil Adam starší Vratislav z Mitrovic. (Bílek 91.) Od vdovy r. 1629 jej koupil Jiří st. Vratislav z Mitrovic, r. 1633 zlopověstný Přibík Jeníšek z Újezda na Březnici, prokurátor královský, jenž vedl vyšetřování proti odbojným stavům a pak za konfiskací se obohacoval.

Jeníšek dům tento pak odkázal Vil. Albr. Krakovskému z Kolovrat a rod ten držel dům, až jej r. 1763 koupil soused Jan Fr. ryt. z Goltzu; r. 1796 byl maj. Vojt. Mladota ze Solopisk. — Při domě Olbramovickém od roku 1361 vzadu byla kaple Všech Svatých s obydlím bekyň. Roku 1421 od obce ji dostala vdova po Mik. Maštovci, která držela č. 71 v býv. Maislově ul. Viz str. 679.

Č. 932 byl dům u korábu, u zlaté i stříbrné hvězdy, později Domináčkovský; byl čtyřpatrový s barokovým průčelím z počátku 18. stol. Nejstarší maj. Konrád Steybil, r. 1408 krejčí Hanuš z Chebu, r. 1437 ingrossator desk zemských Jan Doupovec z Doupova, který držel též pozdější zahradu Jesuitskou na Malé Straně, r. 1499 Zikmund Holec z Květnice, syn Václava Holce od štiky v Dlouhé tř., roku 1504 kramář Severin,* který s Pytlíkem a jinými dvěma vydal roku 1488 bibli; syn jeho Pavel Severin z Kapí Hory měl tiskárnu u lva (na Malém nám. 2 n.). R. 1534 Jan z Písnice, místopísař král. Českého, syn jeho Albrecht a vnuk Jindřich z Písnice řeč. Domináček.**

R. 1565 koupil dům jmenovaný Pavel Kristián z Koldína, pak dcera jeho Lidmila, manželka Kašpara Blovského z Palatina. Znaky jejich byly na portálu z červeného mramoru tohoto domu, jenž měl bohaté průčelí mramorové, ve výklenku sochu sv. Václava a po stranách štítu 2 lvy. Roku 1607 maj. rada appell. Jan Lobr, pak Jan Nerhof (Nehrhof) z Halterperku. Od dědiců roku 1618 koupil Benj. Fruvein z Podolí, rada a sekretář v direkci české; když utekl, dán byl do klatby. Později však dostal milost, protože vydal důležitá akta, na jichž základě páni byli odsuzováni. Bratr jeho Martin Fruvein byl mučen a zahynul pádem s Bílé věže (str. 282.) R. 1621 maj. Přibík Jeníšek z Újezdu, prve uvedený, pak od jeho syna Jana koupil roku 1688 Vojt. Bořivoj Turek ze Šturmfeldu a Rozentalu z rodu Turkův, o nichž jsme slyšeli při Jilské ul. Vdova jeho Theodora Palentia si vzala hrab. Kupervalda. V 18. stol. byli maj. páni z Bubna a Litic, pak K. Rupp.

Č. 931-10 u tří mouřenínů (poprsí jejich byla pod okny prvního patra) v 15. stol. u věže, pak Holianovský, také byl zbořen r. 1900. R. 1407 měl dům Sulek z Babic, pak Jakeš krejčí králův, r. 1442 malíř Šimon, r. 1466 Jan z Krčína, slavný životní lékař krále Jiřího; knihovnu odkázal kolleji Rečkově a zemřel 1470. R. 1510 Jiří Berka z Dubé a na Lipém, pak Jiří Hrdina od věže, jenž r. 1516 jsa purkmistrem při pohřební slavnosti za krále Vladislava nesl korunu; r. 1518 byl mezi zemskými berníky a účastnil se sporů o nábož. r. 1524. R. 1537 Kateř. Čelechovecká roz. z Dubu, manželka Zikmunda Čelechovce z Kralovic, r. 1584 bohatý Jan Henrych z Frankenšteina z rodiny Holianovské. Barokní mříž č. 931 jest v městském museu.

Šťastně byl zachován*** dům č. 930-11 býv. klášter Paulánský, potom mincovna, s imposantním průčelím snad od Jana Dom. Canevaliho. Býval tu r. 1443 dům u modré růže, jiný† r. 1451 u stupňů či u sv. Alexia a třetí dům rozsáhlý se dvorem do ul. Dušní. R. 1405 od orlojníka Alberta jej koupil markrabí moravský Jošt (Jodocus), syn markrabího Jindřicha, mladšího bratra Karla IV. (Měl veliké účastenství ve spolku pánů českých proti Václavu IV.) I říkali pak dům markrabího. Po jeho smrti Václav IV. dům daroval královně Žofii, choti své, která tu bydlila. R. 1424 obec jej vykázala za obydlí knížeti Zikmundu Korybutovi, který v Čechách r. 1421 byl přijat za náměstka »požádaného krále« Vitolda, knížete velkolitevského. S Žižkou tak se spřátelil, že prý si říkali »otče« a »pane synu«. Nedovedl však zkrotiti tehdejší strany a na zelený čtvrtek r. 1427 v tomto domě byl jat a odvezen na hrad Valdštein u Turnova. Potom byl vyveden bezpečně do Slezska. Zahynul u Vilkoměře r. 1435. — Po pádu jeho nabyla opět domu královna Žofie a darovala jej r. 1430 Protivovi ze Vchynic, svému hofmistru. Od r. 1438

* Dle Tomka VIII. 394 koupil r. 1505 dům č. 930.

** Jiný byl Duchek z Přestic, konšel malostranský, jemuž také říkali Domináček.

*** Na podnět Klubu za Starou Prahu a přičiněním starosty dra. Srba r. 1900 usneseno průčelí nechati, vnitřek adaptovati.

† Jeden z nich měl r. 1356 Jakeš Bavor či Payer, maj. Tuchoměřic.

byl maj. Hanuš z Kolovrat, jenž se svou brannou mocí stál na straně Pražanův; když roku 1448 Jiří Poděbradský dobyl Prahy, utekl zadem z domu a skrze Židovské město z Prahy a na Žebrák. R. 1455 to byl majetek Jiřího z Poděbrad, pak pánů z Pernšteina. R. 1585 byl. maj. Jan st. z Lobkovic na Točníce. R. 1590 Vilém Vostrovec z Královic; r. 1609 Jan Norbert Novohradský z Kolovrat, potom Jan Záruba z Hustiřan, jenž pak pro víru odešel; když se vrátil se Sasy, pozbyl všeho majetku; dům tento dostal r. 1635 translator kanceláře dvorské české Adam Pecelius z Adlerheimu. Potom dům měl švec Eliáš Straub, od něhož jej r. 1684 koupil řád Pavlánů; městu zaplatili 1000 zl. za to, že pak dům neplatil berní, nebyl povinen ubytovati vojsko a pod. Oni pak brzy dům přestavěli.

Č. 929-12 u Rešů, u Horníčků, dříve u voháněk (ad flabella) měl r. 1362 kramář Zdislav, později Henslín z Litomyšle, od jeho synů roku 1413 koupil Jan Štuk z bohaté rodiny, o níž viz Týnská ul.; i říkali dům Štukovský. R. 1468 maj. Mikuláš ml. Hořický, vojenský mistr krále Jiřího, r. 1472 Oldřich z Toušeně, r. 1475 Václ. Zdimír, pak kupec Václav Roller, roku 1497 Dorota z Landšteina, r. 1576 Jan Skreta Šotnovský ze Závořic, r. 1646 JUDr. Adolf Hammer ze Schrotzburku, r. 1685 Jiří Vojt. Bauernfeind, roku 1697 Ant. Resch, komisař při hraničném clu, po němž dosud název domu, r. 1709 Jan Václav Vejvoda ze Stromberku, primator roku 1745; viz str. 380. Dům ten barokový zbořen byl roku 1900.

Na rohu Dlouhé tř. býv. dům Laschův druhdy u slona č. 609-13, viz str. 156.* Dům posud pustý bude přestavěn; na části bude ulice, ostatek obcí prodán r. 1903.

Č. 608-14 má nad vchodem štukový, druhdy zlatý kříž a náleží knihkupci Boh. Šmelkèsovi, jenž vydává Deutsches Abendblatt; dříve slul u desk zemských, pak u vysoké mříže. Roku 1359 měl jej Jakeš Bavor či Payer (prve uvedený při č. 930), pak Herlin Glaser; r. 1413—1419 tu bydlil místopísař desk zemských Matěj Štěrba z Chřenova, jenž choval u sebe desky. R. 1428 koupí od obce Mat. Šprincl, pak hrnčíř Matyáš Perníček, r. 1430 pekař novoměstský Jakeš řeč. Hvizdoň, r. 1435 Zikmund Sláma z Nezřeva, jenž chtěl zraditi obec (str. 201.) a když pokus se nezdařil, utekl do Uher, kde byl ve vojště Jiskrově, pak ve službě Jana Hunyáda; za Jiřího vrátil se do Čech a nepřestal »činiti jako zrádce nevěrný a bezectný«. Dům pak obec zabavila. Měl jej potom Materna, písař mocného pana Menharta z Hradce. R. 1459 Zdeněk z Postupic, jemuž byl konfiskován. Pak byli maj. synové krále Jiřího Viktorin, Jiří a Hynek. Roku 1471 Vilém z Rabí a Ryzmburka, věrný přítel Jiříkův, pak syn jeho Půta z Ryzmberka a Švihova, nejvyšší sudí; po něm slul Švihovským. Pak byli maj. Šternberkové, r. 1576 Jan Pilát Rakovnický; vdova jeho odkázala dům Danieli Kaprovi z Kapršteina; ten roku 1604 do domu »u vysoké mříže« přijal na byt Jana Jiřího z Vartenberka i s čeledí, ale bylo mu žalovati, než po 8 letech pán mu zaplatil. Dům má slušný barokní portál; štít se sdruženými okny ukazuje stopy ze 17. stol.

Částí Kinského paláce jest býv. č. 607 u půl zlaté hvězdy, dříve u Pechanců. Nejst. maj. Jakub Payer r. 1365, pak Mikuláš Zárovský Němec, jenž r. 1420 se vystěhoval. Měl pak dům polský šlechtic Výšek Račinský, jenž do Prahy přišel s Korybutem; zůstal tu a spojiv se s Roháčem, s ním byl zajat na Sioně i popraven r. 1437. Krátkou dobu byl pak maj. Aleš Holický ze Šternberka, r. 1439 Václ. Cholupický, jehož manželkou byla dcera Mikuláše Zárovského; pocházel z mocné rodiny Štukův. R. 1500 maj. Jan Pechanec z Královic, konšel r. 1509. R. 1568 Matyáš Pechanec, pak ujec jeho Mik Skalský z Dubu, r. 1581 Jan Jetřich st. ze Žerotína, pán na Strážnici; r. 1609 Adam Ryzmberský z Janovic. R. 1616 Bedřich Švihovský z Ryzmberka, jenž pak podepsal přísahu stavův odbojných, ale r. 1622 žaloby sproštěn. Vnuk jeho Bedřich Kašpar r. 1654 byl pochován u sv. Jakuba. R. 1782 koupil Jan Weigl. Tehdy knihkupec Ondřej Gerle měl tu veřejnou čítárnu, platilo se denně 1 kr., nebo 2 zl. půlletně; syn jeho Volfgang Gerle (bydlil v Anenské ul. č. 2.) byl redaktorem Prager Zeitungu, psal něm. romány, novelly a j. Potom dům měl Boh. Ludv. Haase, jenž, jak jsme slyšeli, Nebozízek přezval Hasenburgem. Od dědiců dům r. 1835 koupil kníže Rudolf Kinský a přizpůsobil k vlastnímu paláci; z té doby jest rokokové průčelí, nápodobení domu následujícího staršího.

---

* Mezi maj. přidej při roce 1628 Jakuba Dobřenského z Nigropontu.

Č. 606-15 maj. knížete Ferd. Bon. Kinského stojí na místě dvou bývalých domů. Severnější slul u staré měny (in antiquo cambio), že tu byla směnárna na blízku ungeltu, pak u měsíce (u půl měsíce i u bílého města), Vackovic, v kapli. R. 1364 měl jej Pešlín Bohuslavův, r. 1431 válečník Jakoubek z Vřesovic na Bilině dle jehož znaku se říkalo domu u půl měsíce, r. 1476 Jan z Plané, místopisař zemský, manžel Zuzany, dcery výše jmenovaného místopisaře Jana Doupovce. Držel také dům v Olšanech. Když za Vladislava II. kompaktata nebyla uznána od stolice papežské, v Čechách nedostatek byl kněží pod obojí, poněvadž nebylo biskupa, jenž by je světil. Konečně dal se pohnouti Augustin Sanktuarienský z Mirandoly, biskup vlašský, že do Čech šel, aby rozdával svátost pod obojí způsobou a světil kněze té strany. Činil tak nejprve na venku, poněvadž konšelé pražští se tomu protivili; když však při krvavém posvícení svatováclavském roku 1483 konšelé ti byli pobiti nebo popraveni, biskup Augustin ponejprv v postě r. 1484 v Praze vykonával svůj úřad; aby okázal slavně, že schvaluje přijímání pod obojí, dne 1. srpna t. r. zde na rynku veřejně sloužil mši sv. u oltáře postaveného před nynějším palácem Kinským a svátost pod obojí rozdával starým i mladým i dítkám u přítomnosti velikého množství lidu i pánův. R. 1506 kožišník Svátek, jenž r. 1496 na cestě obchodní v Němcích byl zajat a teprv skoro po 6 letech vybaven. Oba domy r. 1506 si najal nejvyšší kancléř Albrecht z Kolovrat, jenž dal si prolomiti dveře mezi nimi. Roku 1509 tu v obou bydlil markrabí Brandeburský Fridrich Kazimír s chotí Žofií, sestrou krále Vladislava; též tu bydlil Ludvík falckrabí Rýnský, když přijímal v léno hrady a města od krále Vladislava a r. 1510 kníže saský (míšeňský) Jiří s chotí Barborou, sestrou Vladislavovou. (Matka jeho byla dcera Jiříkova. Roku 1534 Jan Vacek, roku 1572 Petr Šatný z Brodce, r. 1583 Jan Bezdružický z Kolovrat na Bystrém a Záběhlicích, císařský rada a president appell., jenž v domě tom (dle Břežana) r. 1585 měl svatbu s Alžbětou z Rožmitálu a Blatné. Pak byl maj. Jan svob. pán z Čirnhauzu (Černousu). Roku 1612 Jindř. Pichlberger z Pichlberku. R. 1615 dne 23. října Mustef. Kyhaj, Čauš, maje sobě za tovaryše od císaře tureckého v legací přidaného Kašpara Gratzana, křesťana rozeného, kupce možného v Konstantinopoli usedlého, přijel po druhé k cís. Matyášovi. Byl ložumentem v domě u Měsíců, jinak »u kaple« v rynku. Odjel 26. decembris téhož léta. Roku 1623 maj. Adam z Valdšteina. R. 1672 Fr. rytíř ze Scheidleru.

Druhý dům byl Miglicovský, Muglicerovský, Hodějovský, u stolice královské. R. 1363 byl maj. Frána Pecoltův, r. 1365 Hansa z Litoměřic z rodu bohatého Konráda Litoměřického; byl osmkrát konšelem; r. 1413 Jan Muglitzer (Miglicer), jenž držel dvůr v Šešovicích, vesnici zaniklé u Malešic. — U stolice (královské) dům slul proto, že tu král Zikmund v neděli 26. srpna 1436 přijímal přísahu věrnosti, sedě na stolici královské; podobně r. 1438 král Albrecht. Kolem r. 1500 měl dům u stolice doktor Vít, zvaný Salius, lékař proslulý a konšel staroměstský, posel ke králi do Uher r. 1509; r. 1527 Blažek z Perefta, před tím hospodář v Ungeltě, r. 1533 Václ. Zima z Novosedel; roku 1537 Apolena z Jenšteina, pak Burián Trčka z Lípy; roku 1601 Kateř. Kurcpachová z Lobkovic; r. 1602 Jiří Štěpán ze Šternberka, pak Přech z Hodějova. Bernard ml. z Hodějova odsouzen dvou třetin, ztratil Konopiště, Milevsko a půl domu Hodějovských »vedle Zvonu«; druhou půl měl bratr Bohuslav, ale pak jej dostali zpět. R. 1640 maj. Jiří Malovec z Chejnova (Chýnova), soudce zemský a purkrabí kraje hradeckého, r. 1638 povýšený do stavu panského. V polovici 18. stol. obou domů nabyl hrabě Jan Arnošt Golz a vystavěl nynější palác v l. 1755—1765. Stavitelem jeho byl Kil. Ign. Dinzenhofer, po smrti jeho Anselm Lurago, jenž provedl i krásné průčelí rokokové se dvěma portály v risalitech, jež mají štíty s vásami i sochami a plastickou výzdobou z mythologie. Uprostřed střecha mansardová má attiku s řadou soch, opravovaných r. 1903. Od hrab. Josefy Golzové za 35.000 zl. palác koupil r. 1768 Fr. Oldř. Kinský ze Vchynic, cís. tajný rada a generál, od r. 1778 polní maršálek. O Kinských viz též str. 575 n. — Potom palác tento měl syn jeho Josef Kinský, potom vnuk Ferdinand, jenž bojoval u Aspru, pak tohoto syn Rudolf, jeden z buditelů Českého národa; nyní jest maj. Ferd. Bonaventura kníže Kinský. V budově jest něm. gymnasium. Poněvadž budova tato proti sousedstvu vyčnívá do náměstí, vznikla pověst, že majitel vymohl si dovolení k tomu za peníze od několika konšelů, kteří pak byli oběšeni před palácem. — Aby budova měla trvání, bylo prý do základů zazděno dítě, jakož se vypravuje i o některých hradech. — Jos. ryt. Jeník z Bratřic vypravuje

byl maj. Hanuš z Kolovrat, jenž se svou brannou mocí stál na straně Pražanův; když roku 1448 Jiří Poděbradský dobyl Prahy, utekl zadem z domu a skrze Židovské město z Prahy a na Žebrák. R. 1455 to byl majetek Jiřího z Poděbrad, pak pánů z Pernšteina. R. 1585 byl. maj. Jan st. z Lobkovic na Točníce. R. 1590 Vilém Vostrovec z Královic; r. 1609 Jan Norbert Novohradský z Kolovrat, potom Jan Záruba z Hustiřan, jenž pak pro víru odešel; když se vrátil se Sasy, pozbyl všeho majetku; dům tento dostal r. 1635 translator kanceláře dvorské české Adam Pecelius z Adlerheimu. Potom dům měl švec Eliáš Straub, od něhož jej r. 1684 koupil řád Pavlánů; městu zaplatili 1000 zl. za to, že pak dům neplatil berní, nebyl povinen ubytovati vojsko a pod. Oni pak brzy dům přestavěli.

Č. 929-12 u Rešů, u Horníčků, dříve u voháněk (ad flabella) měl r. 1362 kramář Zdislav, později Henslín z Litomyšle, od jeho synů roku 1413 koupil Jan Štuk z bohaté rodiny, o níž viz Týnská ul.; i říkali dům Štukovský. R. 1468 maj. Mikuláš ml. Hořický, vojenský mistr krále Jiřího, r. 1472 Oldřich z Toušeně, r. 1475 Václ. Zdimír, pak kupec Václav Roller, roku 1497 Dorota z Landšteina, r. 1576 Jan Skreta Šotnovský ze Závořic, r. 1646 JUDr. Adolf Hammer ze Schrotzburku, r. 1685 Jiří Vojt. Bauernfeind, roku 1697 Ant. Resch, komisař při hraničném clu, po němž dosud název domu, r. 1709 Jan Václav Vejvoda ze Stromberku, primator roku 1745; viz str. 380. Dům ten barokový zbořen byl roku 1900.

Na rohu Dlouhé tř. býv. dům Laschův druhdy u slona č. 609-13, viz str. 156.* Dům posud pustý bude přestavěn; na části bude ulice, ostatek obcí prodán r. 1903.

Č. 608-14 má nad vchodem štukový, druhdy zlatý kříž a náleží knihkupci Boh. Šmelkësovi, jenž vydává Deutsches Abendblatt; dříve slul u desk zemských, pak u vysoké mříže. Roku 1359 měl jej Jakeš Bavor či Payer (prve uvedený při č. 930), pak Herlin Glaser; r. 1413—1419 tu bydlil místopísař desk zemských Matěj Štěrba z Chřenova, jenž choval u sebe desky. R. 1428 koupí od obce Mat. Šprincl, pak hrnčíř Matyáš Perníček, r. 1430 pekař novoměstský Jakeš řeč. Hvízdoň, r 1435 Zikmund Sláma z Nezřeva, jenž chtěl zraditi obec (str. 201.) a když pokus se nezdařil, utekl do Uher, kde byl ve vojště Jiskrově, pak ve službě Jana Hunyáda; za Jiřího vrátil se do Čech a nepřestal »činiti jako zrádce nevěrný a bezectný«. Dům pak obec zabavila. Měl jej potom Materna, písař mocného pana Menharta z Hradce. R. 1459 Zdeněk z Postupic, jemuž byl konfiskován. Pak byli maj. synové krále Jiřího Viktorin, Jiří a Hynek. Roku 1471 Vilém z Rabí a Ryzmburka, věrný přítel Jiříkův, pak syn jeho Půta z Ryzmberka a Švihova, nejvyšší sudí; po něm slul Švihovským. Pak byli maj. Šternberkové, r. 1576 Jan Pilát Rakovnický; vdova jeho odkázala dům Danieli Kaprovi z Kapršteina; ten roku 1604 do domu »u vysoké mříže« přijal na byt Jana Jiřího z Vartenberka i s čeledí, ale bylo mu žalovati, než po 8 letech pán mu zaplatil. Dům má slušný barokní portál; štít se sdruženými okny ukazuje stopy ze 17. stol.

Částí Kinského paláce jest býv. č. 607 u půl zlaté hvězdy, dříve u Pechanců. Nejst. maj. Jakub Payer r. 1365, pak Mikuláš Zárovský Němec, jenž r. 1420 se vystěhoval. Měl pak dům polský šlechtic Výšek Račinský, jenž do Prahy přišel s Korybutem; zůstal tu a spojiv se s Roháčem, s ním byl zajat na Sioně i popraven r. 1437. Krátkou dobu byl pak maj. Aleš Holický ze Šternberka, r. 1439 Václ. Cholupický, jehož manželkou byla dcera Mikuláše Zárovského; pocházel z mocné rodiny Štukův. R. 1500 maj. Jan Pechanec z Královic, konšel r. 1509. R. 1568 Matyáš Pechanec, pak ujec jeho Mik Skalský z Dubu, r. 1581 Jan Jetřich st. ze Žerotína, pán na Strážnici; r. 1609 Adam Ryzmberský z Janovic. R. 1616 Bedřich Švihovský z Ryzmberka, jenž pak podepsal přísahu stavův odbojných, ale r. 1622 žaloby sproštěn. Vnuk jeho Bedřich Kašpar r. 1654 byl pochován u sv. Jakuba. R. 1782 koupil Jan Weigl. Tehdy knihkupec Ondřej Gerle měl tu veřejnou čítárnu, platilo se denně 1 kr., nebo 2 zl. půlletně; syn jeho Volfgang Gerle (bydlil v Anenské ul. č. 2.) byl redaktorem Prager Zeitungu, psal něm. romány, novelly a j. Potom dům měl Boh. Ludv. Haase, jenž, jak jsme slyšeli, Nebozízek přezval Hasenburgem. Od dědiců dům r. 1835 koupil kníže Rudolf Kinský a přizpůsobil k vlastnímu paláci; z té doby jest rokokové průčelí, nápodobení domu následujícího staršího.

---

* Mezi maj. přidej při roce 1628 Jakuba Dobřenského z Nigropontu.

Č. 606-15 maj. knížete Ferd. Bon. Kinského stojí na místě dvou bývalých domů. Severnější slul u staré měny (in antiquo cambio), že tu byla směnárna na blízku ungeltu, pak u měsíce (u půl měsíce i u bílého města), Vackovic, v kapli. R. 1364 měl jej Pešlín Bohuslavův, r. 1431 válečník Jakoubek z Vřesovic na Bilině dle jehož znaku se říkalo domu u půl měsíce, r. 1476 Jan z Plané, místopísař zemský, manžel Zuzany, dcery výše jmenovaného místopísaře Jana Doupovce. Držel také dům v Olšanech. Když za Vladislava II. kompaktata nebyla uznána od stolice papežské, v Čechách nedostatek byl kněží pod obojí, poněvadž nebylo biskupa, jenž by je světil. Konečně dal se pohnouti Augustin Sanktuarienský z Mirandoly, biskup vlašský, že do Čech šel, aby rozdával svátost pod obojí způsobou a světil kněze té strany. Činil tak nejprve na venku, poněvadž konšelé pražští se tomu protivili; když však při krvavém posvícení svatováclavském roku 1483 konšelé ti byli pobiti nebo popraveni, biskup Augustin ponejprv v postě r. 1484 v Praze vykonával svůj úřad; aby okázal slavně, že schvaluje přijímání pod obojí, dne 1. srpna t. r. zde na rynku veřejně sloužil mši sv. u oltáře postaveného před nynějším palácem Kinským a svátost pod obojí rozdával starým i mladým i dítkám u přítomnosti velikého množství lidu i pánův. R. 1506 kožišník Svátek, jenž r. 1496 na cestě obchodní v Němcích byl zajat a teprv skoro po 6 letech vybaven. Oba domy r. 1506 si najal nejvyšší kancléř Albrecht z Kolovrat, jenž dal si prolomiti dveře mezi nimi. Roku 1509 tu v obou bydlil markrabí Brandeburský Fridrich Kazimír s chotí Žofií, sestrou krále Vladislava; též tu bydlil Ludvík falckrabí Rýnský, když přijímal v léno hrady a města od krále Vladislava a r. 1510 kníže saský (míšeňský) Jiří s chotí Barborou, sestrou Vladislavovou. (Matka jeho byla dcera Jiříkova. Roku 1534 Jan Vacek, roku 1572 Petr Šatný z Brodce, r. 1583 Jan Bezdružický z Kolovrat na Bystrém a Záběhlicích, císařský rada a president appell., jenž v domě tom (dle Břežana) r. 1585 měl svatbu s Alžbětou z Rožmitálu a Blatné. Pak byl maj. Jan svob. pán z Čirnhauzu (Černousu). Roku 1612 Jindř. Pichlberger z Pichlberku. R. 1615 dne 23. října Mustef. Kyhaj, Čauš, maje sobě za tovaryše od císaře tureckého v legací přidaného Kašpara Gratzana, křesťana rozeného, kupce možného v Konstantinopoli usedlého, přijel po druhé k cís. Matyášovi. Byl ložumentem v domě u Měsíců, jinak »u kaple« v rynku. Odjel 26. decembris téhož léta. Roku 1623 maj. Adam z Valdšteina. R. 1672 Fr. rytíř ze Scheidleru.

Druhý dům byl Miglicovský, Muglicerovský, Hodějovský, u stolice královské. R. 1363 byl maj. Frána Pecoltův, r. 1365 Hansa z Litoměřic z rodu bohatého Konráda Litoměřického; byl osmkrát konšelem; r. 1413 Jan Muglitzer (Miglicer), jenž držel dvůr v Šešovicích, vesnici zaniklé u Malešic. — U stolice (královské) dům slul proto, že tu král Zikmund v neděli 26. srpna 1436 přijímal přísahu věrnosti, sedě na stolici královské; podobně r. 1438 král Albrecht. Kolem r. 1500 měl dům u stolice doktor Vít, zvaný Salius, lékař proslulý a konšel staroměstský, posel ke králi do Uher r. 1509; r. 1527 Blažek z Perefta, před tím hospodář v Ungeltě, r. 1533 Václ. Zima z Novosedel; roku 1537 Apolena z Jenšteina, pak Burián Trčka z Lipy; roku 1601 Kateř. Kurcpachová z Lobkovic; r. 1602 Jiří Štěpán ze Šternberka, pak Přech z Hodějova. Bernard ml. z Hodějova odsouzen dvou třetin, ztratil Konopiště, Milevsko a půl domu Hodějovských »vedle Zvonu«; druhou půl měl bratr Bohuslav, ale pak jej dostali zpět. R. 1640 maj. Jiří Malovec z Chejnova (Chýnova), soudce zemský a purkrabí kraje hradeckého, r. 1638 povýšený do stavu panského. V polovici 18. stol. obou domů nabyl hrabě Jan Arnošt Golz a vystavěl nynější palác v l. 1755—1765. Stavitelem jeho byl Kil. Ign. Dinzenhofer, po smrti jeho Anselm Lurago, jenž provedl i krásné průčelí rokokové se dvěma portály v risalitech, jež mají štíty s vásami i sochami a plastickou výzdobou z mythologie. Uprostřed střecha mansardová má attiku s řadou soch, opravovaných r. 1903. Od hrab. Josefy Golzové za 35.000 zl. palác koupil r. 1768 Fr. Oldř. Kinský ze Vchynic, cís. tajný rada a generál, od r. 1778 polní maršálek. O Kinských viz též str. 575 n. — Potom palác tento měl syn jeho Josef Kinský, potom vnuk Ferdinand, jenž bojoval u Aspru, pak tohoto syn Rudolf, jeden z buditelů Českého národa; nyní jest maj. Ferd. Bonaventura kníže Kinský. V budově jest něm. gymnasium. Poněvadž budova tato proti sousedstvu vyčnívá do náměstí, vznikla pověst, že majitel vymohl si dovolení k tomu za peníze od několika konšelů, kteří pak byli oběšeni před palácem. — Aby budova měla trvání, bylo prý do základů zazděno dítě, jakož se vypravuje i o některých hradech. — Jos. ryt. Jeník z Bratřic vypravuje

byl maj. Hanuš z Kolovrat, jenž se svou brannou mocí stál na straně Pražanův; když roku 1448 Jiří Poděbradský dobyl Prahy, utekl zadem z domu a skrze Židovské město z Prahy a na Žebrák. R. 1455 to byl majetek Jiřího z Poděbrad, pak pánů z Pernšteina. R. 1585 byl. maj. Jan st. z Lobkovic na Točníce. R. 1590 Vilém Vostrovec z Královic; r. 1609 Jan Norbert Novohradský z Kolovrat, potom Jan Záruba z Hustiřan, jenž pak pro víru odešel; když se vrátil se Sasy, pozbyl všeho majetku; dům tento dostal r. 1635 translator kanceláře dvorské české Adam Pecelius z Adlerheimu. Potom dům měl švec Eliáš Straub, od něhož jej r. 1684 koupil řád Pavlánů; městu zaplatili 1000 zl. za to, že pak dům neplatil berní, nebyl povinen ubytovati vojsko a pod. Oni pak brzy dům přestavěli.

Č. 929-12 u Rešů, u Horničků, dříve u voháněk (ad flabella) měl r. 1362 kramář Zdislav, později Henslín z Litomyšle, od jeho synů roku 1413 koupil Jan Štuk z bohaté rodiny, o níž viz Týnská ul.; i říkali dům Štukovský. R. 1468 maj. Mikuláš ml. Hořický, vojenský mistr krále Jiřího, r. 1472 Oldřich z Toušeně, r. 1475 Václ. Zdimír, pak kupec Václav Roller, roku 1497 Dorota z Landšteina, r. 1576 Jan Skreta Šotnovský ze Závořic, r. 1646 JUDr. Adolf Hammer ze Schrotzburku, r. 1685 Jiří Vojt. Bauernfeind, roku 1697 Ant. Resch, komisař při hraničném clu, po němž dosud název domu, r. 1709 Jan Václav Vejvoda ze Stromberku, primator roku 1745; viz str. 380. Dům ten barokový zbořen byl roku 1900.

Na rohu Dlouhé tř. býv. dům Laschův druhdy u slona č. 609-13, viz str. 156.* Dům posud pustý bude přestavěn; na části bude ulice, ostatek obcí prodán r. 1903.

Č. 608-14 má nad vchodem štukový, druhdy zlatý kříž a náleží knihkupci Boh. Šmelkesovi, jenž vydává Deutsches Abendblatt; dříve slul u desk zemských, pak u vysoké mříže. Roku 1359 měl jej Jakeš Bavor či Payer (prve uvedený při č. 930), pak Herlin Glaser; r. 1413—1419 tu bydlil místopísař desk zemských Matěj Štěrba z Chřenova, jenž choval u sebe desky. R. 1428 koupí od obce Mat. Šprincl, pak hrnčíř Matyáš Perníček, r. 1430 pekař novoměstský Jakeš řeč. Hvizdoň, r. 1435 Zikmund Sláma z Nezřeva, jenž chtěl zraditi obec (str. 201.) a když pokus se nezdařil, utekl do Uher, kde byl ve vojště Jiskrově, pak ve službě Jana Hunyáda; za Jiřího vrátil se do Čech a nepřestal »činiti jako zrádce nevěrný a bezectný«. Dům pak obec zabavila. Měl jej potom Materna, písař mocného pana Menharta z Hradce. R. 1459 Zdeněk z Postupic, jemuž byl konfiskován. Pak byli maj. synové krále Jiřího Viktorin, Jiří a Hynek. Roku 1471 Vilém z Rabí a Ryzmburka, věrný přítel Jiříkův, pak syn jeho Půta z Ryzmberka a Švihova, nejvyšší sudí; po něm slul Švihovským. Pak byli maj. Šternberkové, r. 1576 Jan Pilát Rakovnický; vdova jeho odkázala dům Danieli Kaprovi z Kapršteina; ten roku 1604 do domu »u vysoké mříže« přijal na byt Jana Jiřího z Vartenberka i s čeledí, ale bylo mu žalovati, než po 8 letech pán mu zaplatil. Dům má slušný barokní portál; štít se sdruženými okny ukazuje stopy ze 17. stol.

Částí Kinského paláce jest býv. č. 607 u půl zlaté hvězdy, dříve u Pechanců. Nejst. maj. Jakub Payer r. 1365, pak Mikuláš Zárovský Němec, jenž r. 1420 se vystěhoval. Měl pak dům polský šlechtic Výšek Račinský, jenž do Prahy přišel s Korybutem; zůstal tu a spojiv se s Roháčem, s ním byl zajat na Sioně i popraven r. 1437. Krátkou dobu byl pak maj. Aleš Holický ze Šternberka, r. 1439 Václ. Cholupický, jehož manželkou byla dcera Mikuláše Zárovského; pocházel z mocné rodiny Štukův. R. 1500 maj. Jan Pechanec z Královic, konšel r. 1509. R. 1568 Matyáš Pechanec, pak ujec jeho Mik Skalský z Dubu, r. 1581 Jan Jetřich st. ze Žerotína, pán na Strážnici; r. 1609 Adam Ryzmberský z Janovic. R. 1616 Bedřich Švihovský z Ryzmberka, jenž pak podepsal přísahu stavův odbojných, ale r. 1622 žaloby sproštěn. Vnuk jeho Bedřich Kašpar r. 1654 byl pochován u sv. Jakuba. R. 1782 koupil Jan Weigl. Tehdy knihkupec Ondřej Gerle měl tu veřejnou čítárnu, platilo se denně 1 kr., nebo 2 zl. půlletně; syn jeho Volfgang Gerle (bydlil v Anenské ul. č. 2.) byl redaktorem Prager Zeitungu, psal něm. romány, novelly a j. Potom dům měl Boh. Ludv. Haase, jenž, jak jsme slyšeli, Nebozízek přezval Hasenburgem. Od dědiců dům r. 1835 koupil kníže Rudolf Kinský a přizpůsobil k vlastnímu paláci; z té doby jest rokokové průčelí, nápodobení domu následujícího staršího.

* Mezi maj. přidej při roce 1628 Jakuba Dobřenského z Nigropontu.

Č. 606-15 maj. knížete Ferd. Bon. Kinského stojí na místě dvou bývalých domů. Severnější slul u staré měny (in antiquo cambio), že tu byla směnárna na blízku ungeltu, pak u měsíce (u půl měsíce i u bílého města), Vackovic, v kapli. R. 1364 měl jej Pešlín Bohuslavův, r. 1431 válečník Jakoubek z Vřesovic na Bilině dle jehož znaku se říkalo domu u půl měsíce, r. 1476 Jan z Plané, místopísař zemský, manžel Zuzany, dcery výše jmenovaného místopísaře Jana Doupovce. Držel také dům v Olšanech. Když za Vladislava II. kompaktata nebyla uznána od stolice papežské, v Čechách nedostatek byl kněží pod obojí, poněvadž nebylo biskupa, jenž by je světil. Konečně dal se pohnouti Augustin Sanktuarienský z Mirandoly, biskup vlašský, že do Čech šel, aby rozdával svátost pod obojí způsobou a světil kněze té strany. Činil tak nejprve na venku, poněvadž konšelé pražští se tomu protivili; když však při krvavém posvícení svatováclavském roku 1483 konšelé ti byli pobiti nebo popraveni, biskup Augustin ponejprv v postě r. 1484 v Praze vykonával svůj úřad; aby okázal slavně, že schvaluje přijímání pod obojí, dne 1. srpna t. r. zde na rynku veřejně sloužil mši sv. u oltáře postaveného před nynějším palácem Kinským a svátost pod obojí rozdával starým i mladým i dítkám u přítomnosti velikého množství lidu i pánův. R. 1506 kožišník Svátek, jenž r. 1496 na cestě obchodní v Němcích byl zajat a teprv skoro po 6 letech vybaven. Oba domy r. 1506 si najal nejvyšší kancléř Albrecht z Kolovrat, jenž dal si prolomiti dveře mezi nimi. Roku 1509 tu v obou bydlil markrabí Brandeburský Fridrich Kazimír s chotí Žofií, sestrou krále Vladislava; též tu bydlil Ludvík falckrabí Rýnský, když přijímal v léno hrady a města od krále Vladislava a r. 1510 kníže saský (míšeňský) Jiří s chotí Barborou, sestrou Vladislavovou. (Matka jeho byla dcera Jiříkova. Roku 1534 Jan Vacek, roku 1572 Petr Šatný z Brodce, r. 1583 Jan Bezdružický z Kolovrat na Bystrém a Záběhlicích, císařský rada a president appell., jenž v domě tom (dle Břežana) r. 1585 měl svatbu s Alžbětou z Rožmitálu a Blatné. Pak byl maj. Jan svob. pán z Čirnhauzu (Černousu). Roku 1612 Jindř. Pichlberger z Pichlberku. R. 1615 dne 23. října Mustef. Kyhaj, Čauš, maje sobě za tovaryše od císaře tureckého v legaci přidaného Kašpara Gratzana, křesťana rozeného, kupce možného v Konstantinopoli usedlého, přijel po druhé k cís. Matyášovi. Byl ložumentem v domě u Měsíců, jinak »u kaple« v rynku. Odjel 26. decembris téhož léta. Roku 1623 maj. Adam z Valdšteina. R. 1672 Fr. rytíř ze Scheidleru.

Druhý dům byl Miglicovský, Muglicerovský, Hodějovský, u stolice královské. R. 1363 byl maj. Frána Pecoltův, r. 1365 Hansa z Litoměřic z rodu bohatého Konráda Litoměřického; byl osmkrát konšelem; r. 1413 Jan Muglitzer (Miglicer), jenž držel dvůr v Šešovicích, vesnici zaniklé u Malešic. — U stolice (královské) dům slul proto, že tu král Zikmund v neděli 26. srpna 1436 přijímal přísahu věrnosti, sedě na stolici královské; podobně r. 1438 král Albrecht. Kolem r. 1500 měl dům u stolice doktor Vít, zvaný Salius, lékař proslulý a konšel staroměstský, posel ke králi do Uher r. 1509; r. 1527 Blažek z Perefta, před tím hospodář v Ungeltě, r. 1533 Václ. Zima z Novosedel; roku 1537 Apolena z Jenšteina, pak Burián Trčka z Lipy; roku 1601 Kateř. Kurcpachová z Lobkovic; r. 1602 Jiří Štěpán ze Šternberka, pak Přech z Hodějova. Bernard ml. z Hodějova odsouzen dvou třetin, ztratil Konopiště, Milevsko a půl domu Hodějovských »vedle Zvonu«; druhou půl měl bratr Bohuslav, ale pak jej dostali zpět. R. 1640 maj. Jiří Malovec z Chejnova (Chýnova), soudce zemský a purkrabí kraje hradeckého, r. 1638 povýšený do stavu panského. V polovici 18. stol. obou domů nabyl hrabě Jan Arnošt Golz a vystavěl nynější palác v l. 1755—1765. Stavitelem jeho byl Kil. Ign. Dinzenhofer, po smrti jeho Anselm Lurago, jenž provedl i krásné průčelí rokokové se dvěma portály v risalitech, jež mají štíty s vásami i sochami a plastickou výzdobou z mythologie. Uprostřed střecha mansardová má attiku s řadou soch, opravovaných r. 1903. Od hrab. Josefy Golzové za 35.000 zl. palác koupil r. 1768 Fr. Oldř. Kinský ze Vchynic, cís. tajný rada a generál, od r. 1778 polní maršálek. O Kinských viz též str. 575 n. — Potom palác tento měl syn jeho Josef Kinský, potom vnuk Ferdinand, jenž bojoval u Aspru, pak tohoto syn Rudolf, jeden z buditelů Českého národa; nyní jest maj. Ferd. Bonaventura kníže Kinský. V budově jest něm. gymnasium. Poněvadž budova tato proti sousedstvu vyčnívá do náměstí, vznikla pověst, že majitel vymohl si dovolení k tomu za peníze od několika konšelů, kteří pak byli oběšeni před palácem. — Aby budova měla trvání, bylo prý do základů zazděno dítě, jakož se vypravuje i o některých hradech. — Jos. ryt. Jeník z Bratřic vypravuje

byl maj. Hanuš z Kolovrat, jenž se svou brannou mocí stál na straně Pražanův; když roku 1448 Jiří Poděbradský dobyl Prahy, utekl zadem z domu a skrze Židovské město z Prahy a na Žebrák. R. 1455 to byl majetek Jiřího z Poděbrad, pak pánů z Pernšteina. R. 1585 byl. maj. Jan st. z Lobkovic na Točníce. R. 1590 Vilém Vostrovec z Královic; r. 1609 Jan Norbert Novohradský z Kolovrat, potom Jan Záruba z Hustiřan, jenž pak pro víru odešel; když se vrátil se Sasy, pozbyl všeho majetku; dům tento dostal r. 1635 translator kanceláře dvorské české Adam Pecelius z Adlerheimu. Potom dům měl švec Eliáš Straub, od něhož jej r. 1684 koupil řád Pavlánů; městu zaplatili 1000 zl. za to, že pak dům neplatil berní, nebyl povinen ubytovati vojsko a pod. Oni pak brzy dům přestavěli.

Č. 929-12 u Rešů, u Horníčků, dříve u vohánĕk (ad flabella) měl r. 1362 kramář Zdislav, později Henslín z Litomyšle, od jeho synů roku 1413 koupil Jan Štuk z bohaté rodiny, o níž viz Týnská ul.; i říkali dům Štukovský. R. 1468 maj. Mikuláš ml. Hořický, vojenský mistr krále Jiřího, r. 1472 Oldřich z Toušeně, r. 1475 Václ. Zdimír, pak kupec Václav Roller, roku 1497 Dorota z Landšteina, r. 1576 Jan Skreta Šotnovský ze Závořic, r. 1646 JUDr. Adolf Hammer ze Schrotzburku, r. 1685 Jiří Vojt. Bauernfeind, roku 1697 Ant. Resch, komisař při hraničném clu, po němž dosud název domu, r. 1709 Jan Václav Vejvoda ze Stromberku, primator roku 1745; viz str. 380. Dům ten barokový zbořen byl roku 1900.

Na rohu Dlouhé tř. býv. dům Laschův druhdy u slona č. 609-13, viz str. 156.* Dům posud pustý bude přestavěn; na části bude ulice, ostatek obcí prodán r. 1903.

Č. 608-14 má nad vchodem štukový, druhdy zlatý kříž a náleží knihkupci Boh. Šmelkesovi, jenž vydává Deutsches Abendblatt; dříve slul u desk zemských, pak u vysoké mříže. Roku 1359 měl jej Jakeš Bavor či Payer (prve uvedený při č. 930), pak Herlin Glaser; r. 1413—1419 tu bydlil místopísař desk zemských Matěj Štěrba z Chřenova, jenž choval u sebe desky. R. 1428 koupí od obce Mat. Šprincl, pak hrnčíř Matyáš Perníček, r. 1430 pekař novoměstský Jakeš řeč. Hvizdoň, r. 1435 Zikmund Sláma z Nezřeva, jenž chtěl zraditi obec (str. 201.) a když pokus se nezdařil, utekl do Uher, kde byl ve vojště Jiskrově, pak ve službě Jana Hunyáda; za Jiřího vrátil se do Čech a nepřestal »činiti jako zrádce nevěrný a bezectný«. Dům pak obec zabavila. Měl jej potom Materna, písař mocného pana Menharta z Hradce. R. 1459 Zdeněk z Postupic, jemuž byl konfiskován. Pak byli maj. synové krále Jiřího Viktorin, Jiří a Hynek. Roku 1471 Vilém z Rabí a Ryzmburka, věrný přítel Jiříkův, pak syn jeho Půta z Ryzmberka a Švihova, nejvyšší sudí; po něm slul Švihovským. Pak byli maj. Šternberkové, r. 1576 Jan Pilát Rakovnický; vdova jeho odkázala dům Danieli Kaprovi z Kapršteina; ten roku 1604 do domu »u vysoké mříže« přijal na byt Jana Jiřího z Vartenberka i s čeledí, ale bylo mu žalovati, než po 8 letech pán mu zaplatil. Dům má slušný barokní portál; štít se sdruženými okny ukazuje stopy ze 17. stol.

Částí Kinského paláce jest býv. č. 607 u půl zlaté hvězdy, dříve u Pechanců. Nejst. maj. Jakub Payer r. 1365, pak Mikuláš Zárovský Němec, jenž r. 1420 se vystěhoval. Měl pak dům polský šlechtic Výšek Račinský, jenž do Prahy přišel s Korybutem; zůstal tu a spojiv se s Roháčem, s ním byl zajat na Sioně i popraven r. 1437. Krátkou dobu byl pak maj. Aleš Holický ze Šternberka, r. 1439 Václ. Cholupický, jehož manželkou byla dcera Mikuláše Zárovského; pocházel z mocné rodiny Štukův. R. 1500 maj. Jan Pechanec z Královic, konšel r. 1509. R. 1568 Matyáš Pechanec, pak ujec jeho Mik Skalský z Dubu, r. 1581 Jan Jetřich st. ze Žerotína, pán na Strážnici; r. 1609 Adam Ryzmberský z Janovic. R. 1616 Bedřich Švihovský z Ryzmberka, jenž pak podepsal přísahu stavův odbojných, ale r. 1622 žaloby sproštěn. Vnuk jeho Bedřich Kašpar r. 1654 byl pochován u sv. Jakuba. R. 1782 koupil Jan Weigl. Tehdy knihkupec Ondřej Gerle měl tu veřejnou čítárnu, platilo se denně 1 kr., nebo 2 zl. půlletně; syn jeho Volfgang Gerle (bydlil v Anenské ul. č. 2.) byl redaktorem Prager Zeitungu, psal něm. romány, novelly a j. Potom dům měl Boh. Ludv. Haase, jenž, jak jsme slyšeli, Nebozízek přezval Hasenburgem. Od dědiců dům r. 1835 koupil kníže Rudolf Kinský a přizpůsobil k vlastnímu paláci; z té doby jest rokokové průčelí, nápodobení domu následujícího staršího.

* Mezi maj. přidej při roce 1628 Jakuba Dobřenského z Nigropontu.

Č. 606-15 maj. knížete Ferd. Bon. Kinského stojí na místě dvou bývalých domů. Severnější slul u staré měny (in antiquo cambio), že tu byla směnárna na blízku ungeltu, pak u měsíce (u půl měsíce i u bílého města), Vackovic, v kapli. R. 1364 měl jej Pešlín Bohuslavův, r. 1431 válečník Jakoubek z Vřesovic na Bilině dle jehož znaku se říkalo domu u půl měsíce, r. 1476 Jan z Plané, místopísař zemský, manžel Zuzany, dcery výše jmenovaného místopísaře Jana Doupovce. Držel také dům v Olšanech. Když za Vladislava II. kompaktata nebyla uznána od stolice papežské, v Čechách nedostatek byl kněží pod obojí, poněvadž nebylo biskupa, jenž by je světil. Konečně dal se pohnouti Augustin Sanktuarienský z Mirandoly, biskup vlašský, že do Čech šel, aby rozdával svátost pod obojí způsobou a světil kněze té strany. Činil tak nejprve na venku, poněvadž konšelé pražští se tomu protivili; když však při krvavém posvícení svatováclavském roku 1483 konšelé ti byli pobiti nebo popraveni, biskup Augustin ponejprv v postě r. 1484 v Praze vykonával svůj úřad; aby okázal slavně, že schvaluje přijímání pod obojí, dne 1. srpna t. r. zde na rynku veřejně sloužil mši sv. u oltáře postaveného před nynějším palácem Kinským a svátost pod obojí rozdával starým i mladým i dítkám u přítomnosti velikého množství lidu i pánův. R. 1506 kožišník Svátek, jenž r. 1496 na cestě obchodní v Němcích byl zajat a teprv skoro po 6 letech vybaven. Oba domy r. 1506 si najal nejvyšší kancléř Albrecht z Kolovrat, jenž dal si prolomiti dveře mezi nimi. Roku 1509 tu v obou bydlil markrabí Brandeburský Fridrich Kazimír s chotí Žofií, sestrou krále Vladislava; též tu bydlil Ludvík falckrabí Rýnský, když přijímal v léno hrady a města od krále Vladislava a r. 1510 kníže saský (míšeňský) Jiří s chotí Barborou, sestrou Vladislavovou. (Matka jeho byla dcera Jiříkova. Roku 1534 Jan Vacek, roku 1572 Petr Šatný z Brodce, r. 1583 Jan Bezdružický z Kolovrat na Bystrém a Záběhlicích, císařský rada a president appell., jenž v domě tom (dle Břežana) r. 1585 měl svatbu s Alžbětou z Rožmitálu a Blatné. Pak byl maj. Jan svob. pán z Čirnhauzu (Černousu). Roku 1612 Jindř. Pichlberger z Pichlberku. R. 1615 dne 23. října Mustef. Kyhaj, Čauš, maje sobě za tovaryše od císaře tureckého v legací přidaného Kašpara Gratzana, křesťana rozeného, kupce možného v Konstantinopoli usedlého, přijel po druhé k cís. Matyášovi. Byl ložumentem v domě u Měsíců, jinak »u kaple« v rynku. Odjel 26. decembris téhož léta. Roku 1623 maj. Adam z Valdšteina. R. 1672 Fr. rytíř ze Scheidleru.

Druhý dům byl Miglicovský, Muglicerovský, Hodějovský, u stolice královské. R. 1363 byl maj. Frána Pecoltův, r. 1365 Hansa z Litoměřic z rodu bohatého Konráda Litoměřického; byl osmkrát konšelem; r. 1413 Jan Muglitzer (Miglicer), jenž držel dvůr v Šešovicích, vesnici zaniklé u Malešic. — U stolice (královské) dům slul proto, že tu král Zikmund v neděli 26. srpna 1436 přijímal přísahu věrnosti, sedě na stolici královské; podobně r. 1438 král Albrecht. Kolem r. 1500 měl dům u stolice doktor Vít, zvaný Salius, lékař proslulý a konšel staroměstský, posel ke králi do Uher r. 1509; r. 1527 Blažek z Perefta, před tím hospodář v Ungeltě, r. 1533 Václ. Zima z Novosedel; roku 1537 Apolena z Jenšteina, pak Burián Trčka z Lípy; roku 1601 Kateř. Kurcpachová z Lobkovic; r. 1602 Jiří Štěpán ze Šternberka, pak Přech z Hodějova. Bernard ml. z Hodějova odsouzen dvou třetin, ztratil Konopiště, Milevsko a půl domu Hodějovských »vedle Zvonu«; druhou půl měl bratr Bohuslav, ale pak jej dostali zpět. R. 1640 maj. Jiří Malovec z Chejnova (Chýnova), soudce zemský a purkrabí kraje hradeckého, r. 1638 povýšený do stavu panského. V polovici 18. stol. obou domů nabyl hrabě Jan Arnošt Golz a vystavěl nynější palác v l. 1755—1765. Stavitelem jeho byl Kil. Ign. Dinzenhofer, po smrti jeho Anselm Lurago, jenž provedl i krásné průčelí rokokové se dvěma portály v risalitech, jež mají štíty s vásami i sochami a plastickou výzdobou z mythologie. Uprostřed střecha mansardová má attiku s řadou soch, opravovaných r. 1903. Od hrab. Josefy Golzové za 35.000 zl. palác koupil r. 1768 Fr. Oldř. Kinský ze Vchynic, cís. tajný rada a generál, od r. 1778 polní maršálek. O Kinských viz též str. 575 n. — Potom palác tento měl syn jeho Josef Kinský, potom vnuk Ferdinand, jenž bojoval u Aspru, pak tohoto syn Rudolf, jeden z buditelů Českého národa; nyní jest maj. Ferd. Bonaventura kníže Kinský. V budově jest něm. gymnasium. Poněvadž budova tato proti sousedstvu vyčnívá do náměstí, vznikla pověst, že majitel vymohl si dovolení k tomu za peníze od několika konšelů, kteří pak byli oběšeni před palácem. — Aby budova měla trvání, bylo prý do základů zazděno dítě, jakož se vypravuje i o některých hradech. — Jos. ryt. Jeník z Bratřic vypravuje

o setníku pluku Kinského hrab. Harrachovi toto: Před svátkem kněžny Kinské rozposlal 10 vojáků po okolí Prahy a sehnal 35 dudáků, kteří po 11. hodině v noci před palácem zahráli serenadu, ale každý jinou písničku. »Odměnou« dostal 14 dní u profousa, až pro podobné kousky přesazen byl do Velvar.

Č. 605-17 kamenný či bílý zvon, jenž jest v rohu uličky Týnské; na domě též obraz sv. Lidmily s nápisem: Quae sancta Ludmilla habitasti, ex instaurata tuere. Ale jak víme (str. 160.) sv. Lidmila tu nebydlila. R. 1363 byl maj. Henslín Pecolt, r. 1404 Jan Ortlín, Jan Domšík či Ortlův znamenitý konšel, jenž byl sťat na radnici z podnětů stranických a snad i národního zášti. Tento »Janek od zvonu« dobře znám čtenářům z Čechova Výletu pana Broučka do 15. stol.; tam poznal i paní Mandalenu a dceru Kunku. — Syn Domšíkův Václav byl kanovníkem pražským a vyšehradským; utekl pak r. 1421 s jinými kanovníky do Žitavy. Druhý syn Janek či Johánek držel dům po otci a dvůr v Běchovicích; vystěhoval se též r. 1420 a zemřel v Brně; vdova jeho odkázala majetek druhému manželu Václavu z Plotišt, ale obec dům zatím zabavila; měl jej Augustin Forster, švakr Slámův, jenž pro spoluvinu v spiknutí r. 1440 před domem byl sťat. R. 1470 zeman Jan Malovec z Pacova, jeden z těch, kteří r. 1483 jednali o smír náboženský a v obci; r. 1477 Kateřina z Okoře; roku 1482 bratří Zikmund a Jan Retafina z Dvořišť; r. 1484 lékař Vavřinec z Rokycan; r. 1513 Václ. Šlechta z Pomberka; r. 1520 Václ. Sova z Liboslavě, jenž r. 1527 uvězněn byl s Janem Slivkou z Veletic, maj. č. 472 v Melantr. ul. Ale byl propuštěn; roku 1579 Václ. Severín z Liboslavě, jenž držel také Jirny; r. 1604 Salomena vdova po Vojt. st. Hadovi z Proseče. Z domu toho jde přes ulici oblouk se zděnou chodbou na oratoř v kostele Týnském; oratoř tu dal udělati majitel domu Pavel Tomáš Had z Proseče na konci 17. stol.

Č. 604-18 starobylý dům týnské školy asi dům nejstarší na náměstí; loubí má gotické klenby ze 14. stol. Freskový obraz Nanebevzetí P. Marie na domě pochází ze 17. stol. Rázovité dva štíty renaissanční asi 400 let staré. R. 1359 na rohu měl dům Mat. Resch, pak Kunclín Dobeš, r. 1407 koupili »mistři stavby kostela před Týnem« a koupivše i dům druhý spojili; i byla tu škola »ecclesiae ante Laetam curiam« až do polovice 19. století, kdy škola dána k sv. Jakubu. Na škole Týnské byl učitelem bakalář Mat. Rejsek. Teprve v první polovici 19. stol. škola byla odsud přenesena do Jakubské ul. a zde umístěn zádušní úřad.

Chrám Matky Boží před Týnem (viz příl. 33. a 34.) ještě snad více než radnice jest charakteristickou ozdobou Staroměstského nám., ač od něho jest oddělen domy dosti hlubokými. A zdá se, že by velechrám ten mnoho pozbyl, kdyby před sebou jich neměl, anebo že by ohromností svou — samo okno průčelní s bohatou ozdobou jest 28 *m* vys. — dusil dojem rázovitého náměstí; co by jiným, nižším budovám bylo na újmu, jemu jest k prospěchu. Také by se prohřešilo proti rázu staletého obrazu, kdyby snad někomu připadlo, aby odstraněny byly ony domy. I v dobách minulých dobře si vědomi byli, že domy ty vždy mají zůstati, když v průčelí udělavše za školou týnskou vchod jen prostý, ač pěkně rozčlánkovaný, dali na jevo, že nemají býti bořeny domy, jež tu stávaly již před stavěním nynějšího chrámu. Náhradou za to učinili bohatý portál (viz obr. str. 1009.), nejkrásnější v Praze, na straně severní, do Týnské ul.

Mezi dvěma pilíři jest sklenut nelomený oblouk (jako na okně věže u sv. Víta), obroubený uvnitř liliovitým ozubím. Plochy této mělké předsíně, k vlastnímu, lomenému vchodu kostela se súžující, oživeny jsou výklenky s konsolami a baldachýny jemně pracovanými. Figury sem určené buď provedeny nebyly, buď se nezachovaly. Jest toho dvojnásob litovati, neboť to, co zbývá, náleží k nejzajímavějším pracím plastickým drobného rozměru. Jsou-li architektonické součástky portálu provedeny s jemností a přesností, upomínající téměř na práce zlatnické, jsou figurální části, pohříchu zvětralé, takřka miniaturami v kamenu. Překrásné jest tympanon, dle Mikovce »jedno z nejdrahocennějších děl v celé zemi«; zdá se, že pochází z druhé polovice vlády Václava IV. Uprostřed jest znázorněno

ukřižování Krista, po stranách jeho bičování a potupení.

Také naproti, z ulice Celetné či spíše již Štupartské, mezi farou (č. 601) a kaplí sv. Lidmily byl zřízen portál, později nevkusně zastavěný.

R. 1886 zbourán byl přístavek, kde v patře byla kuchyň k pečení oplatků; odstraněna spolu umrlčí komora či kostnice přistavěná k sakristii (či kapli sv. Lidmily), jež jest zbytek staršího chrámu. (Viz obr. str. 1010.) R. 1890 při kopání, jež potvrdilo bádání Tomkovo, pod dlažbou ulice nalezena byla krypta, v níž býval oltář; jest to jediná památka zachovaná ze staršího kostela zdejšího. Objevil se tu půdorys staršího kostela (ze zač. 13. stol.), trojlodního; při něm byla věž, jejímž zbytkem jest právě kaple sv. Lidmily. Bylo to dříve bezejmenné skladiště, přístupné jenom ze sakristie; až r. 1800 byl sem dán obraz sv. Lidmily, r. 1850 oltář. Hořejší, krásná část portálu bývala zazděna za přechod z fary do sakristie, až zdejší hlavní farář nynější ThDr. Ed. Knobloch toho vchodu se zřekl, aby portál celý mohl býti odkryt, což se stalo po odstranění té pavlače.

Gotický portál Týnského chrámu.

Chrám Týnský byl patronátním na Starém městě předním a po sloučení měst pražských r. 1784 jest prvním celé Prahy.

Dle mylných zpráv se myslívalo, že nejstarší kostel v Praze — P. Marie — byl zde v Týně; ale Tomek dokázal, že »Prahou« jako jindy rozuměti jest hrad, a že tedy jmenovaný kostel P. Marie, jejž Bořivoj založil, nebyl zde nýbrž na hradě.

Z toho mylného předpokládání se myslilo, že sv. Lidmila bydlila v Týnském dvoře, odkudž měla podzemní průchod do kaple sv. Lidmily — bylať pronásledována od Drahomíry — a podobně, že byla podzemní chodba z té kaple do domu u kamenného zvonu (roh náměstí a ulice Týnské) na němž posud proto jest obraz sv. Lidmily.

Jak pověděno při Týně, nebyl zde dvůr knížecí, nýbrž kupecký, kam se sjížděli hosté z celé Evropy za obchodem. Přirozeně při místě tak hojně navštěvovaném třeba bylo i útulku osobám chudým a onemocnělým, a proto zde při Týně založen byl špitál a při něm, jako vždy bývalo, kaple či kostel, jenž se jmenuje r. 1135.*

Toho roku kníže tento špitál P. Marie (ecclesia S. Mariae dicta de hospitali) daroval kapitole vyšehradské se všemi příjmy jeho i s povinností, krmiti v něm kromě příchozích

* Základ kruhové stavby, snad apsidy tohoto nejstaršího zde kostela románského, se objevil při kopání r. 1886 a n. Lehner se domnívá, že kostel ten zbudoval Spytihněv (895—912).

denně 12 chudých. Od r. 1274 dlouhé byly spory mezi kapitulou a měšťany o patronatní právo kostela a špitálu, jež konečně rozhodnuto tak, aby kapitule předkládaly se vždy dvě osoby, z nichž jednu kapitula by zvolila za faráře jakožto vikáře či zástupce svého.

Když po vymření Přemyslovců r. 1306 a krátkém panování krále Rudolfa I. († 1307) v Čechách zvolen byl králem Jindřich Korutanský, manžel Anny Přemyslovny, záhy vznikla nespokojenost s tímto mužem slabým a neschopným a zraky všech se obracely ke spanilé Elišce, mladší sestře královny Anny, panně velmi rozumné. Tajně dostavše ji z moci Jindřichovy odvezli ji do Speyru, kde oddána byla se čtrnáctiletým Janem Lucemburským. Zatím s vojskem míšeňským v Praze řádil Jindřich Korutanský, až páni s novým králem a Eliškou přitáhli před Staré město. Ale pro pevnost zdí nebyli by ho tak snadno dobili. Tu Berengar kaplan královny Elišky, jenž zůstal ve městě, smluviv se s některými měšťany, vyšel z města, jakoby nesl nějaké spisy k rozhodnutí arcibiskupu mohučskému, a v táboře přátel svých ujednal dobu i znamení k útoku. Potom vrátil se do Prahy a 3. prosince s věže kostela Týnského dal třikrát zvonem znamení, aby i z venku začal se útok i uvnitř měšťané aby chopili se zbraní. Mezi tím co se bojovalo hlavně u nynější Prašné brány, měšťané, hlavně statní řezníci, z vnitř vypáčili bránu sv. Františka — dle jiných u sv. Benedikta — a tak bez velikých ztrát do Prahy vjel nový, mladý král, jenž volal: »Pokoj, pokoj!«, aby nikomu ve městě se neubližovalo. Korutané pak a Míšňané uprchli na Malou stranu, až po 6 dnech Jindřich se svou chotí a vojskem odtáhl i z hradu. Z vypravování toho se dovídáme, že starší kostel — dle své polohy zvaný před Týnem — měl věž; jinak o jeho podobě nevíme; asi byl též romanský; při něm, místo nynější fary, byl onen špitál. Koupiliť osadníci špitál ten roku 1365 a učinili jej farou. Byl tu jako jinde u kostela hřbitov; při srovnávání půdy r. 1890 objeveno bylo zdivo.

Kaple sv. Lidmily.

Dle pověsti zde kázával sv. Jan Nep.; v dějinách našich velice důležito zdejší působení výmluvného Rakušana Konráda Valdhausera, jenž roku 1369 pohřben byl na hřbitově tohoto kostela, a jeho nástupce Čecha, horlivého Jana Milíče z Kroměříže; jejich horlení o stavení a napravení nepořádků získalo následovníky, z nichž vynikl Jan Hus,* jenž roku 1412 na vratech přibil list proti odpustkům a zval k disputaci do Karolína. Toho roku zde v kostele mladík Martin hlasitě odporoval proti hlasatelům odpustků; byl jeden ze tří jinochů potom sťatých.

Již r. 1415 zde kázal kališník Jakoubek ze Stříbra, a strana Husova kostel držela do r. 1419, kdy jej Václav IV. vrátil katolíkům. Ale od bouří po smrti králově 16. srpna 1419 chrám Týnský, ač nedostavěný, byl do r. 1621 nejpřednějším kostelem strany pod obojí, která tu roku 1425 měla synodu.

Od r. 1427 byl tu farářem slavný mistr Jan z Rokycan,** potom vyhnaný od krále Zikmunda, jenž sem slavně byl uveden 23. srpna 1436, jakožto konečně uznaný král Český.

* Nepřítel jeho Jan Protiva z Nové Vsi byl tu nějakou dobu českým kazatelem; viz str. 53.

** Poněvadž byl zvolen téhož roku i za »úředníka« nad kněžími pod obojí, vykládalo se, že konsistoř jejich, t. zv. dolejší, byla zřízena při tomto kostele, jenž zván byl od kališníků »kathedrálním, nejpřednějším v tomto král. Českém«.

R. 1437 měl se stavěti na kostel krov; ale slyšeli jsme, že ze dříví k tomu připraveného byla udělána veliká šibenice pro Roháče a jeho družinu. Tehdy v l. 1437 —1448 byl tu farářem mistr a rektor univ. Jan Papoušek ze Soběslavě, paměti hodný tím, že papeži Piovi II. (Aen. Silviovi) zasílal látku k jeho Dějepisu českému. Stal se katolíkem a zemřel r. 1455, jsa proboštem litoměřickým.

Za Jiřího, jenž r. 1458 byv zvolen králem sem na slavné Te Deum byl odveden, r. 1463 dokonán byl veliký štít kostelní, do něhož po návrhu Rokycanově postavena byla ve výklenku mramorová socha Poděbradova s mečem pozdviženým a nápisem Veritas vincit (Pravda vítězí). Nad ni dán veliký kovový, pozlacený kalich.*

R. 1471 dne 22. února skonal Rokycana a slavným pohřbem — byl tu i král Jiří s královnou Johannou — pochován byl v kostele u sakristie; na hrobě vytesána byla jeho podoba s biskupskými odznaky a štítkem s podkovou, že byl syn chudého kováře. A již po měsíci 22. března 1471 za svým přítelem odešel král Jiří; tělo jeho leží u sv. Víta, vnitřnosti však položeny byly zde vedle hrobu Rokycanova.

R. 1493 slavně tu byl pochován biskup Augustin Lucian Sanktuarienský, jenž v Praze působil 10 let, světil kněze a rozdával svátost pod obojí. Nad hrobem jeho u oltáře sv. Lukáše vytvořil krásné epitafium v podobě baldachýnu slovutný Matěj Rejsek. (Kámen hrobový rozbit byl a kosti biskupovy vyházeny po bitvě Bělohorské.)

R. 1511 ukončena byla věž pravá (jižní) a chrám dostavěn asi po 140 letech; věž druhá byla dostavěna o něco dříve, a veliký zvon (52 ctů.) sem přivezen byl z Kutné Hory r. 1508 (od mistra Ondřeje konváře Ptáčka). Článkování věže oné nese již stopy renaissance. R. 1515 zde pochován byl Mik. ml. Hořický z Hořic, hofmistr krále Jiřího, purkrabí kraje hradeckého a posléze nejv. písař král. Českého, jenž do Prahy přivezl biskupa Luciana. R. 1519 byl zde farářem luterán Jan Poduška, jenž zemřel roku 1520 morem a byl pochován vedle Rokycany v kapli P. Marie. S Lutherem znal se osobně a uváděl novoty »z příčin osobních a sobeckých; rád jídal dobré krmičky a dobré pití míval, kněžím utrhal, jakoby sám byl dobrý, a byl všetečka velmi chytrá«. Roku 1523 zemřel farář Václ. Šišmánek, řádný kališník a rektor univ.; když kázal proti novotám, v kostele mu veřejně odporovali. Pak byl tu farářem Havel Cahera ze Žatce; vida, že král Ludvík luteránům nepřeje, spojil se s Paškem a Zigou Vaníčkovic k obnovení starého utrakvismu, uvěznil Matěje Poustevníka. Pro vystupování své proti Ferdinandu I. r. 1529 byl z Prahy vyhnán; byl pak kdesi v Němcích hospodským. R. 1533 zde byl pohřben známý Pašek z Vratu.

R. 1539 byl administrátorem pod obojí Martin Klatovský, rozhodný luterán, jako jeho nástupce r. 1541 Jan Mystopol. Za něho byl kazatelem tu Václav Mitmánek, někdy Český bratr, pak luterán, od Ferdinanda I. r. 1543 vypověděný. R. 1545 zde byl pochován konšel Jan Chocenský, jenž dal tisknouti českou kroniku v Norimberce a kšaftem knihy své theologické odkázal osadě týnské, aby je svým kněžím k učení půjčovali. R. 1575 zde byl pochován Václav Beřka z Dubé, r. 1580 purkrabí Čeněk Mičan z Klinšteina, r. 1601 Tycho Brahe, r. 1615 Adam st. z Valdšteina. Roku 1603 v kostele vymalovány byly erby.

R. 1604 »nějaký tesařský knap Suksa z Nového m. praž. vlezl na věž týnskou a odtrhl meč krále Jiřího a křížek od sceptrum (žezla) sňal dolů; a to mu tak jako pominulému smyslem prošlo. Chtějí tomu, že poctivě zestaralá matrona paní Sixtová z Milešovky, když ten »všetyčka« tam vlezl, jej spatřila a faráři týnskému bez meškání oznámiti dala.« Šíře o tom píše Dačický, že »opovážlivý lotras« ten, jenž se na oko pošetilým okazoval, dal se před tím zavříti v kostele; a »domnění bylo, že by se to návodem nějakým a na posměch a potupu Čechům evangelitského religionu se přidržejícím stalo«.

---

* Když v něm pak hnízdili čápi a snášeli tam mláďatům hady, a někdy nemilé zvíře spadlo před kostel, kalich přikryli stříškou.

R. 1609 luteránský farář zdejší Eliáš Šúd ze Semanína* zvolen byl za administrátora konsistoře protestantské. Tak zašla vlastně konsistoř pod obojí, ale i ona vskutku již byla protestantská. Tito »administrátoři« pod obojí spravovali církev tu od roku 1437, kdy Zikmund jim jmenoval za duchovní hlavu Křišťana z Prachatic; byloť od legátů sněmu Basilejského povoleno přijímati pod obojí. Byla tu při kostele tomto konsistoř dolejší, utrakvistická, na rozdíl od hořejší, hradčanské, katolické. Poslední evangelický administrátor, farář Jiřík Dikastus z Miřkova,** vypověděn byl r. 1621 i s kaplany Václ. Vitaciem a J. Landsmannem.

R. 1610 hrabě Šlik žádal, aby v Týně v pondělí a ve čtvrtek smělo býti kázáno skrze kněží německé; osadníci usnesli se, »aby se omluva uctivá učinila, že pro budoucí zlé a nebezpečenství jazyka českého tak i všeho města se tomu povoliti nemůže, poněvadž to prve nikdy nebývalo, mají dosti jiných kostelů«. Byla tedy kázání německá u sv. Benedikta-I., a počal se stavěti německý kostel u sv. Salvatora.

R. 1621 v prosinci farářem tu se stal Jan Ctibor Kotva z Freifeldu, kanovník u sv. Víta, a odstraňoval vše z kostela, co zbylo po protestantech. R. 1623 dne 27. ledna jesuitští alumnové ze semináře sv. Václava v noci snesli se štítu veliký onen kalich a shodili sochu Jiřího, že se rozbila. Pomáhal jim horlivý Jesuita Jiří Ferus, jenž také znám jest spisy svými obsahu náboženského.

Na místě kalicha r. 1626 postavena byla socha P. Marie »s děťátkem z bílého mramoru, půl páta lokte zdýlí« od sochaře Jeronyma Barthla; záře kolem ní udělána byla z onoho husitského kalicha a silně pozlacena od zlatníka Melichara Barthla.***

Sochu královu měla nahraditi socha Ferdinanda II., ale nedošlo k tomu, a výklenek posud jest prázdný.

Byl pak tu farářem Jan Petr Čechiades z Plobenšteina, za něhož sem kázat chodili Jesuité (zemřel r. 1638).

Když r. 1631 do Prahy vtrhli Sasové, za nimi se vrátili i čeští emigranti; zde v Týně ustanoven byl farářem evangelickým Samuel Martin z Dražova, jeho pomocníkem Matěj Krocín (Krocínovský), nábož. spis. Marně proti tomu protestoval primator Frant. Cortesi z Peregrinu (viz č. 459-I. Richtrův dům). V neděli dne 30. listopadu t. r. zvěstoval hlahol zvonů týnských Pražanům, že v hlavním jejich chrámě smuteční slavností oslaven bude návrat vystěhovalců českých do vlasti. Bylo 66 duchovních evangelických, kteří v řadách kráčeli do kostela a přišedše tam padli na kolena před oltářem u velikém pohnutí mysli; s nimi šli všichni v Praze přítomní evangelíci, a lid obecný houfně je následoval. V přeplněném kostele Samuel Martin ohlásil, že odpoledne s věže mostní sneseny a pohřbeny budou hlavy pánů sťatých 21. června 1621. A tak se i stalo; truchlivému divadlu přítomni byli synové, vnukové a jiní příbuzní sťatých pánů; všech 11 krabic s hlavami slavným průvodem doneseno bylo sem do chrámu a po kázání a modlitbách uloženo na tajném místě. Jak vypravují při Dušní ul., stalo se to snad v kostele sv. Salvatora, dle jiných zde a dle Schallera byly nalezeny lebky při kopání základu pro nový oltář P. Marie v pravé lodi blíže sakristie.

Ale již v květnu r. 1632 emigranti po druhé a již na vždy vyhnáni byli z Prahy a z Čech. A od té doby chrám tento zůstal katolickým. R. 1650 konali tu slavné díků-

* Byl syn astronoma cís. Ferdinanda I., vychován u Jesuitů, ale r. 1570 odpadl, ač o své primici »učinil o Husovi hanebné kázání«. Jak si ho z Nymburka přivezli osadníci zdejší a co při tom utratili, najdeš u Wintra, Život círk. 500.

** Aby se všem líbilo, sám sloužil bez ornátu, kaplan jeho v ornátě. On s biskupem bratrským Janem Cyrillem Třebíčským dne 4. listopadu 1619 korunoval Bedřicha Falckého u sv. Víta. Sepsal Postillu a zemřel v Žitavě.

*** Zachoval se účet o nákladu 706 kop 42 gr. 6 den. míš. na sochu tu »ku potřebě a vytažení obrazu P. Marie na místo, kde předešle kalich stál, co každý řemeslník vedle dobrého svědomí spravedlivě zasloužil«. Viz Čas. Mus. 1899 str. 81.

činění za ukončení války třicetileté. Téhož roku tu — ponejprv v Praze — začalo se zvoniti v pátek ve 3 hodiny na pamět smrti Páně; dala na ten účel fundaci 1000 zl. panna Judita Haberzettlová. Zde r. 1654 obě akademie pražské spojeny byly slavným způsobem v jedinou universitu Karlo-Ferdinandskou, jak sluje dosud; za správy jesuitské slavnost nastolení rektorova se dála s divadelní nádherou v Týně, průvodem na ulici i v universitě; a když r. 1714—1718 kollej Karlova byla přestavována, všechny promoce se konaly zde v kostele.

R. 1649 dán sem nade vchod do sakristie rozhojněný erb městský s nápisem: Anno quo antiqua et una Praga de victoribus fortibus Gothis et Finnis triumphavit. Concordia posuit, Constantia erexit, Ferdinandus III. Caesareo favore et consensu regali stabilivit.

R. 1667 byl farářem Jan Ignác Dlouhovesky z Dlouhé vsi, zakladatel emeritního domu (viz Resslova ul.). R. 1671 na kruchtě byly postaveny veliké varhany od Jana Mundta z Kolína n. R.; za nimi na stěně jest obraz posledního soudu (z r. 1604). Byl tu pak varhaníkem Tomáš Balt. Janovka, jenž r. 1701 vydal veliký lat. slovník hudební Clavis ad thesaurum magnae artis musicae. R. 1679 bleskem byl zapálen krov* a zničena i klenba a mnoho starých gotických oltářů; potom dána nová klenba, značně nižší, a sloupy změněny byly v pilíře s hlavicemi a sochami.

R. 1819 dne 29. července blesk zapálil věž severní; oprava trvala do r. 1835, kdy střecha dokonána hlavně zásluhou hrab. K. Chotka. Tehdy zničen byl zvon z roku 1585. Roku 1849 dne 12. března známý kněz Arnold zde sloužil slavné Te Deum za udělení konstituce. Posledně kostel byl opravován v l. 1876—1895. — Fara tato má titul »Král. Českého a král. hl. města Prahy první fara«, ale jest daleko chudší, než jiné v Praze; farářem tu nyní Th. Dr. Ed. Knobloch, tajný papežský komoří a rytíř řádu Frant. Jos. Kaplanem tu spis. Th. Dr. K. Vrátný. Z býv. ředitelů kůru jmenováni buďte A. Mašek, jeho nástupce Václ. Em. Horák (1800—1871), jenž r. 1852 navržen byl za kapelníka k sv. Štěpánu do Vídně, a Fr. Kaván (1818—1896), hudební skladatel; od něho jsou písně Umlklo stromů šumění, Oči, Anděl strážce a j.

Chrám vyniká rozměry (délka lodi 62 *m*, šířka chrámu 30 *m*, výška lodi střední 48 *m*, lodí vedlejších 24 *m*, věží výška 80 *m*). Z náměstí jest nám projíti starou budovou školy Týnské; po stranách portálu viděti znak staroměstský, druhý štít, Rokycanův (hvězda v podkově) byl zničen. Uvnitř lodi rozděleny jsou 10 mocnými pilíři. Počneme od strany levé.

Pod kruchtou jest kaple sv. Anny, kde bývají o vánocích jesličky; již zde spatřujeme náhrobní kameny, jichž chrám tento má veliký počet.** Výše deska hlásá památku Pavla Tomáše Hada z Proseče, jenž po ohni r. 1679 štědře přispíval na opravu kostela. Dále k vých. jest oltář sv. Kryšpína z r. 1714; u něho sklípek Jiř. Haugvice z Haugvic z r. 1561. Ve čtvrtém oddíle oltář sv. Františka de P.; socha sem r. 1784 přenesena byla ze zrušeného kostela sv. Salvatora. Vedle jest památník pánů Hrzanů z Harasova z r. 1630, dále u vchodu sklípek manželky ryt. Vil. Ostrovce z Kralovic. Následuje portál, o jehož zevnějšku výše mluveno; zde jest též obraz Z mrtvých vstání Kristova. V 6. oddělení vidíme oltář sv. Expedita.

V čele této veliké lodi (v jejím presbytáři) jest kaple sv. Kříže, druhdy sv. Jana Křt.; zde jest veliký kříž s tělem Spasitelovým a sochami P. Marie a sv. Jana Ev., pěkná práce z r. 1439. Dle starého zvyku do r. 1662 sochy ty stály ve výši na velikém trámu před presbytáři hlavní; dr. Chytil praví, že jsou z největších uměleckých památek tohoto chrámu. V kapli této se chová též znamenitá práce 14. neb 15. století, Pieta či oplakávání s kříže sňatého Spasitele. Jest to deska 70 *cm* vys., 53 *cm* šir., zbytek to starého oltáře. »Polovypuklou řezbou zobrazeno ztuhlé tělo Kristovo a hlava spočívá na klíně bolestné Matky, u nohou klečí Maří Magdalena, vzadu stojí Marie Jakubova, Salome, Josef z Arimathie, Nikodem a Jan. Postavy jsou vhodně rozestaveny, ve tvářích se zrací hluboký žal přátel Kristových, záhyby rouch jsou měkké a přes některé tehdy obecné nedostatky dílo to patří k nejlepším své doby.« Obnoveno bylo r. 1846 od Hellicha.

---

* Při požáru tesařský tovaryš Melchior Hohenadel zachránil obě věže; za to dostal zadarmo mistrovství a právo městské.

** Nejvíce vedle kostela sv. Víta; tam jsou to náhrobky královské a dvorské šlechty, zde měšťanův a šlechty nižší. Antonín Honsátko ve spisku Die Kirche ad Laetam Curiam 1835 uvádí všechny zdejší nápisy náhrobní. Viz nyní i Method roč. 1903.

Ve zdi na l. straně jest náhrobní kámen dějepisce faráře Jana Floriana Hammerschmieda (1652—1735); opravoval kostel tento v l. 1713—1721, psal o památnostech pražských (Prodromus a Gloria Pragensis či Popis pražských měst atd.) a složil Allegorii v latinsko-českých verších. (»Ó staročeská zem, fueramus Pergama quondam.«) V době poněmčilé, když cech pražských ševců žádal, aby v den sv. Kryšpína, patrona obuvníků, kázání se jim konalo německy, rozhodně tomu se opřel, »že nikdy posud v chrámě tom německy se nekázalo a že snadno může se státi, že ani farář ani některý kaplan německého jazyka schopni nebudou.« — Ale byly tu německé služby Boží do r. 1816.

Na pravo ve zdi, která dělí loď tuto od hlavní, jest znamenitá práce sochařská asi z r. 1400 s bohatou kružbou a hlavicemi Václava IV. a choti jeho Žofie. (Podobná, ale prostší jest výzdoba výklenku protilehlého v kapli protější, P. Marie.) Pod prací tou zasazena mramorová deska Šimona Abelesa, židovského novokřtěnce, od židů prý pro odpadlictví zavražděného a zde pohřbeného r. 1694.

Vracíme se lodí levou ku dveřím; nejdříve stojí oltář Zvěstování P. Marie od rodiny Voříkovské z Kundratic s výtečným obrazem Skretovým, snad jeho nejlepším. Od K. Škrety jest též obraz na oltáři následujícím (při prvním pilíři) sv. Josefa; oltář ten r. 1664 postavil primátor Mik. Frant. Turek ze Šturmfeldu. U druhého pilíře oltář sv. Lukáše* z r. 1661, posledně opravený od Krannera a Svobody dle nákresu Jos. Hellicha, jenž vymaloval tu 3 obrazy. Zde stojí onen baldachýn biskupa Luciána Augustina od mistra Rejska z roku 1493. Při třetím pilíři stojí oltář Očišťování P. Marie z r. 1675 od Frant. Kempina z Kempů. Oltář (u čtvrtého pilíře) sv. Vojtěcha s obrazem Škretovým postaven byl r. 1648 od Pavla Hada z Proseče; jest tu náhrobek Vojt. Václ. st. Hada z Proseče z r. 1640. — Přejdeme do lodi pravé, kde pod kruchtou jest oltář sv. Prokopa. Při pilíři druhém jest oltář sv. Václava, r. 1564 postavený od soudců starom. pořádku sladovnického na památku osvobození Prahy od Švédův. (Dle nápisu postaven byl od konšelů.) Vedle kámen na hrobce Kateřiny, vdovy po Janu Člověčkovi z Popovic r. 1582. Při zdi stojí oltář sv. Anny, a před ním jest sklípek Jana Řasného z Řasné. U následujícího pilíře oltář Rodokmenu Kristova, založ. od J. ryt. Funkena, s krásným obrazem neznámého mistra. Proti předposlednímu pilíři stojí oltář Bolestné Matky Boží. U pilíře toho na straně záp. jest oltář sv. Jana Křt., znamenitá památka (skládací oltář) asi z doby Ferdinanda I. s malbou r. 1847 obnovenou od Jos. Hellicha a krásnou řezbou. Oltář ten býval dříve v kapli levé lodi. Před oltářem kámen Adama Boh. Kühra z Kührbachu, ředitele cís. stavit. úřadu, z r. 1635, a vedle kámen rodiny Ondř. Borovanského z Borovan z r. 1655. U téhož pilíře (tedy na straně epištolní, kdežto obyčejně bývá na straně evangelia) jest kazatelna, jejíž dolejšek pochází ze 14. stol. To jest místo, s něhož Valdhauser, Milíč, Rokycana rozplameňovali lid výmluvností. Následuje u zdi oltář P. Marie Celské či Královny s malovanou sochou z poč. 15. stol.; klade se mezi nejznamenitější výtvory řezbářské. Vedle na zdi býval obraz sv. Lukáše od Škrety; jest to prý podobizna malířova, P. Maria obrazem jeho manželky. Nyní v městském museu. Vedle jest východ do ul. Celetné a poblíže, v pravo od vchodu do sakristie umělecký náhrobek z červeného mramoru Václ. Berky z Dubé, vojevůdce proti Turkům († 1575).

U pilíře posledního na straně záp. jest oltář Spasitele v zahradě Getsemanské, zřízený r. 1663 od Adama Kühra z Kührsbachu, obnovený r. 1846.

Na straně již. (v pravé lodi) oltář sv. Jana Nep. se sochou dřevěnou, pozlacenou. Do hlavní lodi a k hlavnímu oltáři hledí u tohoto pilíře postavený náhrobek slavného hvězdáře Tychona Brahe, zde pohřbeného 4. listopadu 1601. Ve dlažbě jest hrobka, otevřená v červnu roku 1901, u pilíře kámen s obrazem, nad ním nápis; pohřbena tu i hvězdářova choť Kristina r. 1604. Konečně tu viděti i náhrobek z červeného mramoru Jana Voračického z Paběnic.

V následujícím oddíle v pr. jsou dvéře do sakristie či nyní kaple sv. Lidmily s křížovou klenbou; nad ní jest depositář. Obnovena byla r. 1901 od arch. Ed. Sochora. Chová se tu kříž (prý dar sv. Lidmily) s tělem Kristovým, udělaným ze tlačené kůže;**

* Býval tu oltář, r. 1604 zvelebený od cechu malířského či »společného shromáždění umění a kunstu malířského, krumplířského, zlatotepeckého a řemesla sklenářského. Viz Arch. Památky I. str. 66.

** Dle pověsti jest kůže křesťana zabitého pro víru od Drahomíry.

také tu se okazuje podobizna Šimona Abelesa. Nový oltář sv. Lidmily jest od Jos. Heidelberga (1812—1891). V průčelí této lodi jižní jest kaple P. Marie, obnovená r. 1846; v ní v l. stojí skvostné sousoší sv. Cyrilla a Methoděje, jež r. 1847 z jednoho kusu kararského mramoru vytvořil Em. Max a koupil cís. Ferdinand Dobrotivý za 10.000 zl.; za dar ten císaři Koubek napsal báseň: Díků činění vděčných Čechů; viz Čas. Mus. 1857 str. 115. V čele stojí nový gotický oltář Bolestné P. Marie z r. 1860 dle návrhu Wachsmannova s obrazy od A. Lhoty a sochami od Veselého. Ve zdi jest náhrobek Hynka z Roupova. Zde také stojí kovová křtitelnice z r. 1414; víko obnoveno r. 1846 dle návrhu Em. Maxa od Jos. Götzla. V této kapli pohřben byl Jan Rokycana, a zde snad byly r. 1631 uloženy i hlavy sťatých, nalezené prý r. 1766. U zdi mezi kaplí a presbytářem stojí oltář sv. Barbory z r. 1723 s krásným obrazem Skretovým; vedle jest ve dlažbě kámen primatora Kašp. Loselia z Velechova z r. 1631. Uprostřed kostela jest hrobka rodiny Voříkovských z Kundratic z r. 1769, blíže vchodu hrobka rodiny Petráčkův; stranou, skoro již pod kruchtou, sklípek cís. rady Abrahama Hrocha z Mezilesic z r. 1594.

Hlavní oltář renaissanční, darovaný obcí staroměstskou r. 1649, má obraz Nanebevzetí P. Marie, prý Skretovo dílo »mistrovské«, za něž byl přijat do cechu malířského. Obraz ten restauroval malíř Jan Heřman, od něhož jsou též fresky v kapli sv. Martina na Vyšehradě. Konečně uvádím, že 14 obrazů Křížové cesty jest od Fr. Čermáka z r. 1854. Blízko oltáře v lodi hlavní jest sklep Václava K. hrab. Čabelického ze Soutic († 1687). Nedaleko v prvním pilíři v l. má znamenitý památník Václav Čabelický ze Soutic, zde slavně pohřbený 12. listopadu 1648.

Mohutné průčelí chrámu nad domy má ohromné okno, nad ním od věže k věži galerii s kamenným zábradlím, zvláštnost této svatyně. Popis věží a znaků viz Jansa-Herain. »Jehlancové střechy půdorysu osmistěnného, s arkýřovými vížkami na nárožích, s prolamovanou kružbou galerie nad hlavní římsou jsou zvláštním vzorem českého stavitelství doby vladislavské, a není v Rakousku ani v Němcích nic podobného v té leposti a kráse v poměru k celému chrámu, tak že partie průčelí Týnského chrámu jest ve svém celku tak rázovitá a úchvatná, že v celé střední Evropě podobného pohledu nenalézáme.« Ve věži jižní visí veliký zvon P. Marie, r. 1553 ulitý od Tomáše Jaroše z Brna; váží 5950 *kg* a jest po svatovítském u nás největší. O malém zvonku zdejším se vypravuje v Rodinné Kronice I. 117: Zvonek ten má hlas žalostný; dala jej sem šlechtična, která zlostí zardousila služku, když ji strojila a při klekání na chvíli ruce sepala. Pak vstoupila do kláštera; když po letech jednou zde zapomněli zvoniti klekání tím zvonkem, objevil se duch šlechtičny jeptišky a sám zvonil.

Jak výše uvedeno, fara Týnská, č. 601-5 v Celetné ul. stojí na místě starého špitálu pro cizince; bydlívali tu pak správci kostela, dosazovaní od kapituly Vyšehradské; ta r. 1322 postoupila dům Štěpánu z Tetína, synovci proboštovu, za roční plat; od něho dům koupil Johl Rupertů, r. 1365 osadníci, a od té doby jest tu fara. Odtud k Ungeltu se táhl neveliký hřbitov, zrušený r. 1781, ale odstraněný až r. 1820; tehdy kosti převezli na Olšany a místo vydláždili.

Osadníci nechávali někdy i tuto faru ve zlém stavu; roku 1611 do ní teklo a bylo třeba mnoho šindelů na její pobíjení, pavlač podepřel jedlí, aby nespadla.

Č. 603-19 bílý jednorožec, dříve u Trčků, má loubí ze 14. stol., ale koncem 18. stol. zbaven byl ozdobného průčelí; nyní zcela se nehodí na náměstí a měl by býti o poschodí nižší, jako býval.* R. 1363 maj. Václ. Wernher, r. 1411 Janek Lev, r. 1430 lékárník Kuncš, r. 1462 Jeremiáš Malovec, pak Jiří Pelech, r. 1496 Mik. Trčka st. z Lípy a manželka jeho Johanna z Březovic. V jeho rodě zůstal do r. 1605, kdy Marie Mandalena Trčková z Lípy jej prodala Anně Pichelbergrové z Varvažova. Roku 1627 byl maj. Abrah. Günzl z Günzelsfeldu, sekretář komory české, koupiv jej za 4000 kop míš. Později lékárnu (byla tu do r. 1769) u jednorožce měl Schöllinger, r. 1703 Jan Jakub Merkel, r. 1728 Jan Pehringer lékárník. U Schallera jest udán maj. »Wolf Zappert und Patsche jüdische Eheleute«. — Přecházeje tu mimo Celetnou ul. všimni si, že zbořením domu Chřenovského mezi radnicí a kostelem sv. Mikuláše se objevil pěkný pohled na Hradčany.

* Navrhuje se místo nynější střechy nevysoká lomenice, když nemožno celé to třetí poschodí snésti. — O domě tom r. 1526 viz Winter Kult. obr. II. 91.

Č. 552-20 u kamenného obrazu Mariánského (u kamenné Matky Boží) v 15. stol. u černých dveří (ad nigrum ostium). R. 1405 maj. Petr z Jindř. Hradce kramář; od jeho vdovy dům koupil r. 1428 lékař Prokop řeč. Hrbek. R. 1455 maj. maršálek staroměstský Jan z Radíče, potom sudí měst královských, pak jeho vnučka Kateřina, vdova po Zdeňku Malovci z Chýnova a Vinterberka (1520), a pak choť Heralta Kavky z Říčan, r. 1553 Jan Kafka z Říčan, r. 1650 Jan Vilém Kavka odkázal dům Přibíkovi Jeníškovi z Újezda, nám již dobře známému. Po něm dům měl synovec Přibík František, r. 1651 registrátor desk zemských Šimon Maxm. Velešínský, r. 1790 koupil Bernard Vernsink, továrník kartounu. Za Schallera byl na domě znak Slavatovský a městský; krámy měly starou klenbu vladislavskou. Zemřelý knihkupec Alex. Storch přestavěl dům goticky dle návrhu B. Ohmanna a Krieghamra; práci plastickou provedl Em. Dítě, malby Mik. Aleš (Vojt. Bartoněk a Jennewein). Při bourání r. 1896 objevena byla síň gotická asi z 15. stol.

Č. 551-21 kamenný beránek, lékárna u bílého jednorožce s pěkným portálem a arkýřem. V 15. stol. u nové měny, r. 1405 byl maj. Henslín Otlinger. R. 1541 »Jan František či Franc z Královské Hory, doktor v právích, dne 4. února měsíce v sobotu umřel a jistou summu peněz odkázal, za kterou se měl koupiti dům »u Jednorožce« v rynku, aby v něm Ilias Homeri jazykem řeckým mládeži čtena byla. — Ilias jest kniha, kterou o hlavním městě trojanské země, Ilium řečeném, Homerus, nejhlavnější řecký veršovec, sepsal. — Když pak ten dům nemohl se za tu summu koupiti, Pražané s učením pražským smlouvu učinili, aby místo té summy, kteráž za nimi zůstávala, vydávali učiteli neb čtenářovi takového čtení každoročně 45 kop grošů českých budoucně a věčně.« R. 1561 plat ten, pojištěný na vsi Sazené, dostal do života Matouš Kollín z Chotěřiny. R. 1556 maj. Pavel Henrych z Frankenšteina; Václ. Šťastný Pětipeský z Chyš a Egerberka, jeden z direktorů, byl vězněn do r. 1623 na Zbirově a majetek mu zabaven; dům jeho u Beránků mezi domy Kavků z Říčan (č. 552) a u Měnů (č. 550) od cís. vojska vydrancovaný a vybitý byl prodán Barboře Ryčové z Frankenštejna; ale Pětipeský pak r. 1630 zpět jej koupil. R. 1644 maj. opat strahovský Kryšpín Fuck, jenž dal vylámati skály ve Vltavě u Svatojanských proudů, pak Eliáš Jer. Maggauer z Greifenau a syn jeho JUDr. Jan Karel Maggauer. R. 1725 byl maj. stavitel Fr. Max Kanka.

Č. 550-22 kamenný stůl, u Měnů, u měny, s obr. sv. Jana Nep.; maj. Franz Kunerle má tu prodej minerálních vod. Jsou tu i v domech vedlejších veliké sklepy. R. 1360 maj. Jindřich Negellinův, pak Jakub Rechcer, jenž držel též tvrz v Měcholupech, Mik. Pfauenzagel (Fabinzagl), r. 1408 Hanuš Otlinger — a tehdy dům slul pod skřidlicí, u skřidlice, později ad rupes — r. 1431 Jan Hvězdář, r. 1434 lékárník Matyáš či Martin, a byla tu lékárna. Potom Jiří z Poděbrad jej daroval svému krejčímu Martinkovi, r. 1504 maj. postřihač Jan Strejc, r. 1521 Jiří Vlk, r. 1541 Václ. Trubka z Rovin a v rodě tom zůstal do 17. stol. R. 1776 koupil kupec Jos. A. Gärber.

Č. 549-23 druhdy u Lazara. Roku 1359 maj. Mik. Planer, roku 1360 »Nicolaus scolasticus Pragensis«, roku 1408 Rudolf z Mulhausu, roku 1416 Jan Lev z Dubé, r. 1429 Jan Jan Bechyně, r. 1438 písař desk dvorských Martin z Boskovic, jenž také držel nějakou dobu dům u černé růže na Příkopě, r. 1474 Jan Holub, pak Lazar, zeť Víta doktora, a syn jeho Burián, r. 1529 mistr Václav, syn Daniela z Tarmarku, r. 1537 mistr Jan Kulata z Přeštic, člen konsistoře dolejší, r. 1560 Anna Vřesovcová z Vrážkova a manžel její Vojtěch st. z Vřesovic, r. 1581 Ladislav Hrobčický z Hrobčice a na Pětipsech, pak syn jeho Oldřich. R. 1626 Petr Fuchs z Vranholce a na Sobinci (Sovinci v Boleslavsku), rada appell, odkázal dům i statek k chování 12 studujících a správu nadace přidělil staroměstskému úřadu; ten však té starosti na se nevzal, a že dům málo vynášel, fundace svěřena r. 1629 kardinálu Harrachovi, jenž za to 18 chovanců slíbil chovati ve svém semináři. O nadání tom letos se jedná. Od r. 1643 dům držel řád Kartuziánský až do zrušení svého r. 1782, kdy dům koupil kupec Šeb. Romagnolo.

Č. 548-24 na rohu Železné ul., od 15. stol. zlatý jednorožec, v 18. stol. bílý koníček; na domě jest obraz P. Marie, v průjezdu překrásná klenba od Mat. Rejska, jenž dům přestavoval r. 1496, jak svědčí nápis (Raysek me fecit) a letopočet na svorníku. Na nároží býval řetěz k zavírání ulice. R. 1363 maj. Johlin Jakubův či Jan Jakubův Velflovic, pak Václ. Geinher (Geynher) bohatý peněžník. Potom syn jeho Mikuláš, od r. 1403 děkan vyšehradský a často rektor univ. Byl to dům tehdy tak drahý, jako Grönovský —

za 600 kop gr. č. R. 1404 Mat. Rudnicer (Roudnický). Před domem tím r. 1412 sťati byli tři mládenci, o nichž výše pověděno. R. 1416 koupil Mik. Player, syn Jana lékárníka, r. 1429 Jan Celný, hofrychtéř měst královských, jenž měl také vinici Lichuckou za Koňskou branou. Od dcer jeho Aničky a Katruše koupil dvě třetiny bohatý Jan ze Zbislavce, syn kramářky Mandy, a proto zvaný Jan Mandinec, potom i třetí třetinu od bratra jejich Jana. Pak byl maj. zeť jeho Jan Braum ze Zap. Roku 1491 mistři a faráři Jiří od P. Marie v Týně, Jakub od sv. Havla, Václav Vrbenský a Pavel kazatel v Betlemě koupili znamenitý dům ten pro biskupa Augustina Luciana Sanktuarienského, jenž tu bydlil až do smrti r. 1493. Pochován v Týně (v. t.). Potom dům měl kramář Jiří od jednorožce (v Úzké ul. č. 28-1), jenž dal si i na tento dům obraz jednorožce; odtud i zde pak název. Jan Dešenský z Dešenic r. 1509, Mikuláš Černohorský z Hořiměřic, pak dcera jeho Anna a manžel její ryt. Ant. Šlif (Sliff) z Dresounu na Varždorfě, r. 1629 Heřman Černín z Chuděnic, cís. válečný rada; když zemřel roku 1651, dům koupil dražbou Fr. Ant. z Luxenšteina, r. 1759 Jan Kryštof Bomschein, zvaný u lidu Bodenštein, i říkali pak skoro do konce 18. stol. dům Bomšejnský i Bodenštejnský; byl tehdy z největších domů staroměstských; r. 1792 Jan Jiří Rosenkranz. R. 1835 tu bydlil JUDr. Jos. Helfert prof. universitní, otec barona Jos. Alex. Helferta, praesidenta ústřední komise k udržování památek historických a uměleckých. Dům ten i tím jest zajímavý, že jím započalo první číslování staroměstské r. 1770; odtud šla čísla do Celetné ul. Na Novém městě začali na rohu Jungm. tř. (nyn. č. 36). Nevzali tedy za základ ani zde radnice, jak se slušelo, jen že na ni nezapomněli docela jako Staroměstští, kterým pro ni zbylo až č. 709. To jsou čísla u Schallera, r. 1805 stalo se přečíslování nyn. »čísly popisnými«; od r. 1878 jsou čísla orientační v každé ulici zvláště.

V druhém nároží Železné ul. (č. 25 n.) bývaly dva domy: č. 484 zlatý jednorožec (jak vidíme, název ten se stěhoval s lékárnou); r. 1360 maj. Jindřich bradýř (holič, barbitonsor), pak švec a opět holič Jan z Králové Hradce, r. 1416 Petr ze Strašecího, r. 1429 zase holič, tak jako po celé 15. a skoro i 16. stol.; roku 1582 jehlář Petr Hosperger, r. 1622 Václ. Paulin, r. 1625 Jan Soukup z Grosberku, v 18. stol. voskář Kulich.

Č. 483 u zlatého velblouda měl r. 1358 holič, pak Leopold lékař, r. 1411 holič Petr Krátký, r. 1429 jiný Petr řeč. Kardinál. Za Schallera Marie Eisenbergrová. Nyní jest tu krásný závod hodináře Hainze, jenž řídí též orloj na radnici. Dům jest bez ceny a bude asi obětován na rozšíření ul. Železné.

Č. 482-26 zlatý koník má dosud podloubí, jako i domy sousední; návrhy na úpravu Starého města právem dům ten i ostatní zachovávají a navrhují loubí zříditi i v domě Bittnerově. Ve 14. stol. měli dům soukeníci, r. 1358 lékař K. Hartvík, r. 1411 kollega lékařů — holič řeč. Petr Dlouhý (na rozdíl od souseda Petra Krátkého), r. 1428 zase bradýř Ondřej Čapek; po něm říkali u Čapků. Roku 1488 syn Jan od čápů či Čapek s Janem Pytlíkem a jinými dvěma vydal první českou tištěnou bibli. — Čapkové ti drželi též vinici za Vyšehradem t. zv. Panicovskou, po nich pak řečenou horu Čapkovskou i Čapí horu. R. 1531 maj. Jan Dětský z Liboslavě, r. 1541 Wolf Šultys ze Dvoru, r. 1542 Jan Šmerhovský a žena jeho Anna z Jilmanic. R. 1600 po sestře zdědil rytíř Karel Tetauer z Tetova, pak Dorota z Hodějova rozená Hřánová z Harasova na Medvězí a Bynicích, (r. 1602 Karel Trubka z Rovin), r. 1603 Matyáš Obranice.

Č. 481-27 bílý anděl, druhdy Medařovský a »pod mandly«. I zde po soukenících byli v 15. stol. holiči, r. 1503 Jan Medař; r. 1524 dům slul u zlatého pelikána. R. 1574 Ambrož Netter z Glauchova, r. 1587 Anna Gerlová z Mydlovar, r. 1604 Oktavius Strada z Ronsperka, pak syn jeho Oktavián, r. 1616 Eva Kaplířová ze Slavkova.

O domě tom vypravuje K. Chalupa dle Weyhrothera pověst tuto: Roku 1618 zde primatoru Otomaru Podivínovi náhle zmizela choť jeho Anežka. Jak vypravovala služka, která s ní a synáčkem spala v jedné jizbě, v noci se jim zjevila vysoká paní v černém šatě a takto k Anežce promluvila: »Chceš-li dítě své uchrániti smrti, pojď se mnou, matkou svou; veliká vina tíží mne a jen ty můžeš mi pomoci.« Více služka nevěděla, než že paní její s oním duchem náhle zmizela. Ale každého dne manželka Podivínova se zjevovala v domě, vždy u kolébky svého dítěte, a spatřivši je a pocelovavši vždy zase se ztratila, nedávajíc se zdržeti prosbami svého nešťastného manžela. Zjevovati pak se přestala teprv tehdy, až syn její dorostl. (Vypravování to podobno jest pověsti o Bílé paní.)

Č. 480-28 červená liška (u Schallera beim Kleo a maj. od r. 1788 Jos. Jebautzke). Bývaly tu 2 domy: u čápů (ubi ciconiae sunt depictae) měl r. 1360 Konrád Bendelštein, pak Konrád Štuk, r. 1411 krejčí Gremlín, 1427 Václ. Štráboch sňatkem s Markétou vdovou Laurinovou držel tento dům u čápů i vedl. u srpův. Po nich Anna manželka Matěje šenkýře zvaného pak též Štrabochem. Manželé drželi oba domy, až Matěj dům u srpů prodal r. 1458. Pak si vzala Šimona vaječníka, též Štrabochem zvaného. R. 1473 maj. mistr lékařství Jan Albi či Bílý z Chlumce, pak syn jeho Jan Albus; bratr jeho nejv. písař Václ. Albinus (Albus) či Candidus z Úrazu byl roku 1511 rektorem univ., r. 1516 poslem ke králi do Uher, po Paškovi stal se nejvyšším písařem městským, r. 1524 místopísařem zemským. R. 1554 Anna Raušová z Vlkanova, r. 1579 Erhart Doupovec z Doupova, r. 1581 Václ. z Kaliště a z Ottersfeldu, r. 1584 Albrecht Hložek ze Žampachu, r. 1587 Marjána Robmhápová z Tetova a manžel její Kryštof st. Robmháp ze Suché, roku 1596 Bohuslav Kalenice z Kalenic, r. 1600 Dorota Hodějovská z Harasova

Druhý dům slul u modrých srpů, pak Mydlářovský; měl jej po roce 1400 Petr Čáslavský, pak Zikmund Kněževeský, r. 1429 Václ. Štráboch, prve jmenovaný. Roku 1593 Erhart Wolf z Wolfsdorfu, r. 1596 JUDr. Jan Kaufer z Arnsdorfu, roku 1660 Jan Václav Kleo z Roudné; odtud starší jméno u Schallera.

Č. 479-29 u modré hvězdy, u vlka, u Človíčků, nyní Bindrův se známou, starodávnou vinárnou. Po roce 1400 maj. Mik. Šmucer, Mik. Pušvicer, krejčí Jan Pešek, r. 1435 Přech z Budkovic, účastník spiknutí Slámova r. 1440; r. 1449 vrátil se do Prahy, když ji dobyl Jiří Poděbradský, a r. 1454 se svolením obce koupil rychtu (viz Rytíř. ul.). R. 1458 byla tu u modré hvězdy krčma. R. 1537 maj. Václ. Duha z Častrova, r. 1546 Šimon z Tišnova, r. 1571 Jan Človíček z Popovic či Popic; vdova po něm Kateřina ze Všejam odkázala pak dům dceři Anně a zeti Dan. Švikovi z Lukonos. Jeho syn Jan odsouzen byv třetiny jmění ztratil tento dům »někdy paní Anny Švikové z Popic od starodávna u Človíčků řečený« a v něm mnoho vína. Když otec i syn z Míšně roku 1631 se vrátili, pozbyli všeho. Roku 1632 majitel Václ. Voříkovský z Kundratic, místopísař desk zemských a cís. rada, pak syn jeho Boleslav Jan primátor, jenž tu držel vinárnu; pochován jest v Týně. (Viz Liliová ul.) Dům pak dědil syn Karel Valentin Voříkovský, pak sestra Veronika Alžběta Kunzová, r. 1765 Marie Anna Arnoltová z Dobroslavína, choť známého knihtiskaře, r. 1771 Ant. Fr. Vraný, r. 1791 Jakub Hetzendorf. Tehdy vedle vína zase tu prodávali pivo.

Na rohu Melantr. ul. č. 478-30 na Kamenci, po maj. r. 1405 Štěpánu z Kladska říkali dům Štěpánkovský a později na dům namalovali sv. Štěpána. V 16. stol. náležel k nejdražším domům v Praze; portál gotický z konce 15. stol., průčelí z 18. stol. R. 1452 maj. Přech z Budkovic, prve jmenovaný, r. 1472 krejčí Martin Kostečka, manžel Reginy, vdovy po Šimonu Štrábochovi, r. 1483 zlatník Ondřej Gebhardtův, r. 1519 Jan Legát, pak Jindřich Prefát z Vlkanova, Burian Krajsa z Křečovic, r. 1535 Jan Řeháček z Květnice a manželka jeho Elška z Vodolic. R. 1537 koupil dům na Kamenci Václ. Duha z Častrova, r. 1549 lékárník Stanislav z Voporova. Roku 1605 Václ. Trubka z Rovin, Anna Lidmila z Vokounštejna.

Č. 462-31 krásný dům renaissanční se sochou sv. Josefa v nároží, maj. Bittnerových. V 14. stol. říkali u volka, u vola (ad bovem), a Jan Kbelský, maj. v l. 1404—1428, zvaný Ochs, dal na dům namalovati vola. Od tchyně své, vdovy po Johánku Kbelském, r. 1436 dům dostal Jan z Kunvaldu či od stříbrné hvězdy, král. podkomoří; (viz č. 612 v Dlouhé tř.), v zápisech sluje »Stella (Hvězda) ad bovem«. Za maj. Pešíka z Kunvaldu purkmistra zde zajat byl Menhart z Hradce a odvezen do Poděbrad. Koncem 16. století měl jej lékárník Jan Šmertoš z Ryznthalu, a říkali pak dům Šmertošovský. Syn jeho Martin Šmertoš, bohatý kupec, r. 1627 pro víru odešel a prodal dům r. 1629 Ant. Trentinimu. Když se vrátil se Sasy, všeho pozbyl a odstěhoval se do Drážďan, kde rod ten žije dosud. R. 1656 dům koupil lékárník Jan Severin Dirix z Brucku a Rottenberku, potom primátor, r. 1684 pohřbený v Týně. Lékárnu tehdy zvanou u bílého lva koupil Daniel Leop. Foky, pak Anna Zatočilová z Löwenbrucku, a její manžel Mich. Václ. Bláha, r. 1723 povýšený na šlechtictví. Od Rosalie Voršily z Bláhů, roz. Kršňákové z Karlsperka dům r. 1750 koupila Jos. Khernová.

Týnský chrám s kašnou Krocinovou na Starom. nám.

Příl. 33.

Č. 461-32 (u Kryštofova) býv. klášter Servitů; viz str. 735 n. Od radnice dobře viděti posud bývalou uličku do kostela sv. Michala mezi domy č. 461 a 460. R. 1627 dům dostali Serviti.

Č. 460-33 u anděla zlatého (černého), viz str. 735. Dům ten zachoval arkýř s gotickou klenbou. Býval Frenclína Kamaréře od věže z rodu Velflův. R. 1427 byla tu lékárna. Dům ten r. 1594 po Valentinu Kirchmajerovi zdědil Jan Kirchmajer z Reichvic, u něhož po bitvě na Bílé hoře přenocoval Zimní král. Syn jeho Jan sloužil u nepřátel a r. 1634 odsouzen byl všeho jmění. R. 1848 měl tu knihkupectví Al. Borrosch.

Strahovské nádvoří IV. v rozsáhlém klášteře; mimo hlavní vchod jest pěším kratší cesta z Pohořelce mezi domky č. 147 a 146 po pohodlných schodech.

Odtud vstoupíme-li, za domkem v l. č. 134 vidíme vchod do zahrady a zavřenou cestu na Úvoz, naproti chrám a vedle k záp. průčelí knihovny, dále za zdí venkovský dvůr hospodářský za č. 129, č. 128 jest stará ratejna, před níž blíže k hlavní bráně nízké 3 domky, z nichž poslední (č. 125) bývalá mýtnice. Minouce bránu z r. 1742 se sochou sv. Norberta vidíme faru č. 136 vedle kostela sv. Rocha a zahrádku, od níž k vých. jest stavení pivovaru č. 135 s hospůdkou blíže schodů, po nichž jsme přišli. Na nádvoří mezi stromovím stojí sloup se sochou sv. Norberta a jiný sloup s křížem.

Sv. Norbert, potom arcibiskup v Magdeburce, založil v Prémontré u Laonu řád Norbertinů či bílých kněží (jmenovaných tak po bílém rouchu) či Premonstrátů na poč. 12. stol. Za sto let řád měl již po Evropě 1000 opatství a 700 proboštství. Olomoucký biskup Jindřich Zdik, syn kronikáře Kosmy, muž »pln skutků dobrých a almužen« na pouti do Svaté země poznal řád ten, r. 1138 přijal sám roucho jeho a pak způsobil, že kníže Vladislav II. založil zde klášter na vrchu Strahově, jemuž dáno biblické jméno Sion, že v Praze jsou vrchy podobné jerusalemským.

Jak pověděno u Hradčan, v těchto místech dlouho se udržovaly lesy, jichž zbytky na Petříně byly ještě v 15. století.

Na tomto tedy místě, kde dlouho bývaly peleše loupežníků, nejprve byl vystavěn klášter dřevěný, místo něhož r. 1143 kníže Vladislav jal se stavěti klášter kamenný s chrámem Nanebevzetí P. Marie; v něm r. 1150 pochován byl biskup Zdik i choť Vladislavova Gertruda. A zakladatel Vladislav vzdav vládu r. 1173 synu Bedřichovi, v tomto klášteře žil v opatství, jež vystavěl, až do smrti a také v kostele zde pochován. Jest to tedy klášter po Břevnovském nejstarší a v dějinách našich snad nejpamátnější.

»Roku 1258 dne 19. října přihodilo se časem nočním v klášteře, že jeden bratr neopatrně svíci zhasil a ji vedle svého lože položil, takže z toho veliký vyšel oheň, až všecka stavení toho kláštera shořela též i kostel i všecko, co od dřeva bylo, na některých místech i zdi se rozvalily. Lidé všickni, kteříž to viděli, toho litujíce pravili, že již nikdy takového a tak nákladného stavení na tom místě nebude. Ale však božským způsobem a lidskou pomocí, také opatrností a přílišnou pilností kněze Jana, opata téhož kláštera, kterýž kostel znovu vystavěl a sklenouti dal, též i dům konventský a všecky pokoje krásně jsou ozdobeny: nadto i kaple sv. jedenácti tisíc panen, jinak sv. Uršuly, kteráž prve nebyla, jest postavena; a tak mnohem lépe než prve bylo, a ozdobněji jest vystavěno a vymalováno a od shoření v pěti letech dokonáno. Tomu Přemysl král (Přemysl Otakar II.) i všichni se divili pravíce, že to jistě lidskou vůlí není uděláno, ale božskou mocí způsobeno.«

Velice utrpěl klášter za Otty Braniborského; jednou všichni řeholníci odtud utekli a skrývali se v jeskyních na Petříně; v té době (roku 1270) se připomíná větrný mlýn klášterní na výšině za Strahovem. Také za Jindřicha Korutanského chrám byl vyloupen a klášter skoro zničen. Slavná doba Karla IV. i toto místo přivedla k rozkvětu, a bezpečnosti jeho přidáno, že r. 1360 novou zdí Karlovou klášter připojen byl ku Praze. Za

Václava IV. člen řádu zdejšího Jan Železný, potom biskup v Litomyšli a později v Olomouci, byl úhlavním nepřítelem novot Husových a v Kostnici naň nejvíce žaloval.

Dne 8. května 1420 lid husitský a orebský, den před tím marně se pokusiv o hrad, zapálil klášter; z bohatého Sionu zůstaly jen zříceniny, opat Mik. Durynk uprchnuv zemřel v chudobě ve Vratislavi. Teprve r. 1438 uveden sem byl nový opat Lev z Bukšic od biskupa Filiberta; bydlili tu jen 2 kněží, a majetek pobraný i stvrzením krále Zikmunda zůstával odcizen.

Nástupce opat Jan z Heršteina také pečoval o rozkvět kláštera a pochován r. 1454 v kapli sv. Voršily (na sev. straně chrámu), již obnovil. Po něm opatem byli Jan Hankamp, jenž opatřoval též knihy, a Jan Starůstka. Tehdy za Jiřího Poděbr., jenž klášteru přál, vystavěn byl dům opatský a jiné stavby provedeny. Za Starůstky i Jana Prachatického či z Plané lid klášter vydrancoval. Od r. 1510 opat Kašpar dosáhl královské výsady, že nemá státi k žádnému soudu ani světskému ani duchovnímu, nýbrž pouze k osobě královĕ; ale byl to muž nehodný, jenž bez vědomí konventu jmění odprodával a prodej pečetil pečetí opatskou; proto nástupce jeho Antonín marně hleděl prodeje zrušiti. Kašpar byl proto sesazen a zemřel v kajicnosti v klášteře moravském v Loukách (Lukách). Ale klášter stále jen živořil.

Druhým zakladatelem kláštera byl Jan Lohelius (1549—1622) rodem z Chebu, od r. 1578 převor zdejší, od r. 1586 opat, rádce arcibiskupův v reformaci, od r. 1612 arcibiskup. Jest to muž v dějinách našich známý svou přílišnou horlivostí; když r. 1617 dal zbořiti kostel protestantský v Hrobech, vznikl odpor, jenž vedl k odboji r. 1618. Za něho a nástupce jeho Kašpara z Questenberka,* vystavěno vše skoro tak, jak dosud vidíme. R. 1627 na Strahov převezeno bylo z Magdeburka tělo sv. Norberta, jejž arcib. Harrach prohlásil za patrona českého. R. 1628 byl v klášteře hostem Ferdinand II. Nástupce Kryšpín Fuk z Hradiště (1640—1653) byl nejvyšším berníkem zemským a staraje se o splavnost Vltavy dal vylámati skály v proudech Svatojanských; pro ráznost v potírání nekatolíků nazývali jej kladivem kacířův. R. 1648 Švédové hladem přinutili klášterníky, aby jim vydali poklady; nalezli tu 500.000 zl. hrab. Šlika, poklad panen z Doksan, mnoho stříbrných soch, a mimo to i mnoho knih odvezli do Švédska. Škody utrpěné nahrazovati se snažil opat Norbert Amoenus z Amelunxen, a Vinc. Frank (1658—1669) nově založil knihovnu, kterou obohatil řeholník Ondř. Fromm, dříve bohoslovec protestantský. Klášter zvelebován za opata Víta Seipela (1690—1711), jenž vystavěl oba refektáře, a Mar. Herrmanna, za něhož tu byl císař Karel VI. a choť jeho cís. Alžběta Kristina. Zle přišlo na klášter za opata Gabr. Václ. Kaspara r. 1741; tehdy bavorský Karel Albert vnikl do Prahy, a v klášteře přes rok byla vojenská posádka. Když pak Francouzi, spojenci Albertovi, v Praze byli obléháni, nad lomy strahovskými byla baterie rakouská – klášter byl mezi dvěma ohni. Marie Terezie jsouc v Praze za korunovace, navštívila r. 1743 Strahov, »kde ji pohled na chrám a klášter strašně zpustošený tak dojal, že bolestným hlasem zvolala: »Ach jak to vypadá smutně!« I potvrdila klášteru všecky výsady a slíbila mu zvláštní svou ochranu. Budovy pak byly opravovány a zřízeno nové průčelí chrámu.

Od r. 1802 správcem knihovny byl velezasloužilý Jan Boh. Dlabač (1758—1820), jenž r. 1815 vydal po 28leté práci důležité dílo, s mravenčí pílí sebraný lexikon umělců (Künstler-Lexikon) ze všech oborů. »Na svých cestách nevynechal kostela, neopominul

* O něm viz str. 741.

paláce nebo kláštera, ba ani domu soukromého, v němž se nadál uměleckých památek, všude prohlížel náhrobky, zvony, u znalců hledal poučení — tím se stal slovník jeho předůležitým zřídlem v oboru hudebním, výtvarném i stavitelském.«

Jmenován budiž i Jan Kuchař (r. 1751—1829), hudební skladatel, jenž tu byl varhaníkem; Karel Raf. Ungar (r. 1743—1807), jenž se stal r. 1780 knihovníkem bibliotéky universitní; Jiljí Chládek (r. 1743—1806), horlivý Čech, professor univ.; opat Jeronym Zeidler, jenž byl čtyřikrát rektorem university, účastníkem koncilia Vatikánského r. 1870 a horlivě obohacoval sbírky klášterní, hlavně obrazárnu; Boleslav Jablonský r. 1838 složil řeholní sliby a byl tu do r. 1843, kdy se stal kaplanem v Radonicích; skladatel písní Jan P. Martinovský (r. 1808—1873), ředitel reálky v Rakovníce, zde žil od r. 1868 na odpočinku. Nyní jest generálem a opatem Ant. Starý, jenž obnovil kostel sv. Rocha; knihovníkem pilný spisovatel dr. Isidor Zahradník.

Chrám Nanebevzetí P. Marie jeví jen málo tvarů románských z původní stavby r. 1143. Stará zpráva slaví jej jako překrásný, šířkou i délkou znamenitý. Půdorys, v podstatě starý, obdélník 58 *m* dl., 23 *m* šir., dělí se ve tři lodi, z nichž střední jest 11·20 *m* šir. Hlavní loď tato jest oddělena dvěma řadami pilířů (po šesti) do kříže stavěných. Tři příslušné chory ukončeny byly apsidami, z nichž jen střední ještě se zachovala; na místě druhé jest nyní sakristie, na druhé straně přistavěno křídlo kláštera. Věže tvoří zakončení kratšího ramene kříže; v prvním patře věže severní jsou dosud zbytky sloupků s krásnými hlavicemi, v druhé kusy kamenných pásů lomeně se klenoucích, jejichž článkování ukazuje, že jsou to zbytky klenby po požáru r. 1258. Stavbu z poč. 17. stol. provedli Mark. Ant. Canevalli a Sylvestr Carloni dle plánu Matyáše z Burgundu; za Questenberka prodloužena byla loď k záp. Na klenbě jest 8 obrazův od J. Kramolína a Ign. Raaba z roku 1744, na stěnách 12 obrazů od Jiř. Vil. Neunherze z téhož roku. Práci štukovanou prováděl Jan Petr Paliardi. Hlavní oltář od Jos. Lauermanna z roku 1768 se sochami od Ign. Platzera i 14 ostatních oltářů (vždy dva a dva protější jsou stejné) jsou z mramoru. Obrazy na nich od Mich. Leop. Willmanna a Fr. X. Balka. V presbyteři nad stolicí opatskou jest památník Vladislavův a biskupa Zdika, naproti Loheliův. Před hlavním oltářem jest hrobka opatská z r. 1633, uprostřed kůru hrobka bratří; presbyteř oddělen jest od lodi krásnou barokovou mříží; v presbyteři pěkně řezané stolice z první polovice 17. století. V kapli P. Marie Pasovské má mramorový náhrobek Boh. Jindř. Pappenheim, pověstný vůdce kyrysnický z války 30leté; v bitvě Bělohorské, již on rozhodl, těžce byl zraněn, padl u Lützenu r. 1632. K sev. straně přiléhá kaple sv. Voršily, nyní sv. Norberta, obnovená roku 1745, s freskami od Siarda Noseckého; na hlavním oltáři jsou uloženy ostatky sv. Norberta. V sakristii jsou skříně dubové z r. 1633 a veliký obraz Mojžíšův od F. J. Rynta z roku 1675; nad ní oratoř klášterní z r. 1673. Slavné varhany zbudovány byly r. 1746 od Fr. Fassmanna, opraveny od Jana Loh. Öhlschlegla (1724—1788), člena řádu, jenž o nich napsal něm. knížku, přestavěny r. 1796 od Ant. Reissa, posledně obnoveny r. 1899. Na ně hrál i Mozart.

V klášteře jest slavný obraz od Albrechta Dürera (r. 1471--1528) P. Marie růžencové; koupil jej Rudolf II. v Benátkách a dal donésti do Prahy; roku 1840 jej restauroval Jan Gruss (r. 1799—1872), ředitel galerie hrab. Harracha. (P. Maria korunuje růžovým věncem cís. Maxmiliána, Ježíš papeže Julia II.) Mimo to mají tu obrazy Correggio, van Dyck, Holbein, Lukáš Kranach, Quido Reni, Rubens, Škreta, Brandl, Reiner, Führich, Kandler a j. Jest tu i zajímavý skládací oltář ze 16. stol.

Pod obrazárnou jest rozsáhlý refektář letní s malbami na stěně od Noseckého; na klenbě jest veliký obraz hostiny nebeské a na stěnách 10 podobizen mužův o klášter zvláště zasloužilých. V refektáři zimním (vystavěném za opata Víta Seipela kolem roku 1700) jest Noseckého obraz Isáka žehnajícího Jakubovi.

V pr. před vchodem do chrámu vidíme empirové průčelí slavné knihovny. Budovu stavěl Ign. Paliardi v l. 1783—1790; v průčelí jest poprsí Josefa II. a nápis: Religioni, Patriae, Sioneorum profectui. Jest to nejvelkolepější klášterní knihovna celého světa; v sále theologickém starší část z doby učeného opata Jer. Hirnhaima (r. 1670—1679) s bohatou nástropní ozdobou štukovou, druhá část, asi o 50 let mladší, jest méně ozdobná. Obrazy freskové v zarámování barokovém jsou od řeholníka strahovského Siarda Noseckého z r. 1727. Nádhernější jest sál filosofický, podobný sálu trůnnímu, má skvostné skříně (původně

Vchod do nádvoří kláštera Strahovského s kostelem sv. Rocha.

v klášteře Luckém, koupené po zrušení toho kláštera od opata Václ. Mayera), krásně vykládané (práce Moravana Jana Lahovera), nástropní fresl a od Ant. Maulpertsche. Také tu maloval David Altmann z Eidenbergu, soused hradčanský, r. 1632; otec jeho byl dvorním kovářem Rudolfa II.

Blízko hlavní brány stojí kostel sv. Rocha, zaslíbený od Rudolfa II. za moru r. 1599, vystavěný v l. 1603 až 1611; Ferdinand II. v něm zřídil 3 oltáře. Josef II. kázal i tento kostel zavříti, až opat Starý jej obnovil r. 1882. Budova má podobu kříže (viz obr. str. 1022.); sloh jest německé renaissance s gotikou, jako jest podobná stavba kostela sv. Salvatora v Dušní ul. Skvostná mešní roucha sem zhotovila korunní princezna Štěpánka. Socha sv. Rocha jest od Ant. Procházky.

Za Strahovskou branou IV. byl název domku č. 204 t. zv. Budky na l. za branou; zbořen byl v prosinci r. 1901. Brána sama zbořena byla r. 1898 a 1899. Byla to brána* toho jména čtvrtá; první byla v nejstarší době v Nerudově ul., druhá v Loretanské ul. (zbořená úplně až r. 1826), třetí již zde, ale níže o 4 *m*, než jest nynější niveau, a konečně tato, vystavěná při novém opevňování Prahy od Jana B Orsi de Orsini asi r. 1657.

S branou z části již zbořeny byly i zdejší hradby na straně sev.; až padnou i protější, bude tu pohodlný průchod na Petřín za Hladovou zdí. Nebylo škoda této pochmurné brány poslední, a nad to při bourání hradeb objevila se nám ona starší zdejší, památná brána Strahovská, o niž praví národní píseň, že byla »pěkně malovaná;« viz obr. str. 1023. Byl na ní český lev a znak Bedřicha, Zimního krále, jehož vojsko tudy prchalo z Bílé hory. . . Jemu ke cti z brány strženy byly znaky Ferdinanda II. za primátora malostranského Baltazara Globice z Bučína (str. 699.). Jen na chvíli nám se objevila, ustoupiti musila nové kommunikaci podél nových kasáren zdejších.

Za býv. branou v l. stoupajíce přijdeme do zlopověstných lomů strahovských, jež od nepaměti jsou majetkem kláštera Strahovského; nyní má je najaty vojenský erár a má tu znamenité cvičiště. Obec snad by je koupila a zřídila tu sady. Vedle rovinek vidíme tu ostré stěny skalní, jeskyně a propadliny, jež vznikly lámáním opuky; stavělot se v Praze ode dávna kamenem odtud braným, jakož víme na příklad o stavbě paláce Černínského.

Strakovo nábřeží III. u Strakovy akademie č. 128; viz str. 648.

Na Stráni Vrš., nad Horymírovou a Šafaříkovou ul., dobře tak pojmenováno dle polohy; ovšem by se jméno to hodilo i mnohým jiným ulicím Vršovic, jež jsou rozloženy dosti malebně nad Botíčem. Uprostřed villa Baronka.

* Od válek husitských i brána ta byla v moci Staroměstských; r. 1497 ustanoveno, aby ze cla tu vybraného dávali Malostranským ročně 20 kop na dláždění. Poslední brána r. 1657 již byla přivlastněna Malostranským, až všechny pražské brány přiřknuty vojenskému eráru. — Při bourání hradeb u brány pod odkrytou starodávnou dlažbou nalezeny byly zbytky dřevěného potrubí, jehož železné spojky jsou v měst. museu. Bývalať, jak dříve již jsme slyšeli, voda na Hradčany vedena z okolí Bílé hory, bohatého na dobrou pitnou vodu.

Na Stráži Lbň. I., u lidu na Šilbochu pod Čelakovského ul. č. 85 a 86. Viz str. 126.

Střelecký ostrov I., druhdy Trávník, Hořejší (na rozdíl od Kampy), ostrov nad mostem, Vodní dvůr (Wasserhof), Malé Benátky, na prospektu Hollarově r. 1636 Maley Wostrow, po pražsku do nedávna Šicinzl, pod býv. mostem Řetězovým, nyní novým kamenným, jest 430 *m* dl., až 80 *m* šir. (Žofín jest pouze 250 *m* dl., ale až 100 *m* šir.)

Za nejstarší doby byl to maj. kláštera Johannitů (Maltézů), r. 1393 koupil ostrov, na němž byla tehdy jakási tvrz, lékárník Augustin, jenž měl mlýny na obou březích a koupil i jez mezi nimi. I zde býval pěstován chmel. Roku 1472 ostrov se stal maj. obce Staroměstské, k níž posud se počítá. Od doby Karla IV. hotovitelé zbraní byli spolu strážci hradeb majíce dílny u bran a věží, jichž bylo přes 20 od mlýnů Helmových ke Karlovu; (domky jejich u hradeb přistavované odstraněny byly r. 1623). Hlídka střelců (lučištníkův a kušařů) byla pro ochranu řeky i zde na ostrově.

Vedle střelců těchto bývali střelci jiní, kteří pro zábavu z luků stříleli, i když již střelci městští měli zbraň střelnou. Tento »sbor lučištníků« trval až do 17. století; cvičil se ve střelbě v městských příkopech mezi Prašnou branou a Dlouhou třídou. Zvláště v pondělí svatodušní střílívali »ku ptáku« t. j. ke dřevěnému ptáku zavěšenému na vysokém bidle. Způsob ten k nám prý přišel ze Slezska. Roku 1472 střelci v Praze dostali od magistrátu povolení, aby si na tomto ostrově zřídili zvláštní střelnici a tam střelbu provozovali pro kratochvíli. Brzy pak spolky střelecké měly své řády v Praze i městech venkovských. V Praze na počátku 16. století již bylo několik takových společností střeleckých. Za Rudolfa I. měšťané i šlechtici hojně se účastnili střelby ke ptáku, a svatodušní střelecké slavnosti staly se pražskou národní slavností skoro jako »Slamník« v Oboře.

Privilegia »mistrů řemeslníků řemesla střelcovského« daná od Karla IV., potvrzena byla od Václava IV., Zikmunda, Jiřího, Vladislava i Ferdinanda I., jenž »povolil střelcům všech tří měst pražských, aby na ostrově u horního přívozu* St. města střelbou kratochvíl provozovati a v tom cvičení míti mohli; a střelci vymohli si potom od Maxmiliána II. r. 1571 privilegium, aby střelbu a kratochvíl tu bez překážky provozovati a jeho svobodně vrbinami a k tomu podobnými užitky užívati mohli.« Ale ostrov r. 1547 obci zabavený po dvou letech vrácen byl z polovice obci (druhá polovice propůjčena střelcům), a proto purkmistr a rada Starého města opřeli se prve uvedenému privilegiu, až r. 1575 stalo se přátelské porovnání se staršími střelci, kteří uznali, že »toho ostrova polovice dolejší a ten díl po vodě s obou stran, jakž břehové jeho sami v sobě jsou« městu Starému náležeti má. I druhou polovici, která stále zůstávala maj. krále Českého, obec koupila roku 1893 za 14.000 K; sboru ostrostřeleckému náleží pouze odvolatelné právo užívání.

Roku 1560 »v neděli po sv. Sixtovi sešlo se v Praze na ostrově střelcův několik, kteří mezi sebou cíl neb terč dřevěný majíce, veselí býti počali a nestydatě hromovati nepřestávali; nad nimi ne-

Býv. Strahovská brána z r. 1619.

* Přívoz ten šel přes severní cíp ostrova, a když tu se nanášelo písku, magistrát dal učiniti průkop, aby oklika byla menší; přívoz ten roku 1762 od obce koupila Kateřina Jindřichová za 1000 zl. a roční činži 1165 zl.; ale r. 1777 sníženo na 600 zl.

nadále malý oblak se ukázal, z něho mezi ty střelce hrom udeřil, celý terč roztloukl, je všecky sice omráčil, však na zdraví žádnému neublížil.« Po 5 letech bylo tu po 13 dní veliké slavnostní střílení u přítomnosti arcivévody Ferdinanda, dvoru a střelců z jiných zemí. Za války 30leté ostrov zpustl; r. 1648 i zde bojováno bylo se Švédy.

Když roku 1791 u pražského professora a romanopisce Aug. Gottlieba Meisnera návštěvou byl několik neděl slavný německý básník Schiller, jednou spolu byli na tomto ostrově. »K obveselení byl tu kolotoč, a Schiller, aby hostiteli se zavděčil, posadil šestiletého jeho synka na koně, dal mu rapír do ruky, aby jím, jak bývalo, zachytil připevněnou figuru. Při tom mu pomáhal; ale výtečný básník byl v gymnastice méně dovedný a činil to tak neobratně, že hoch spadl, rozbil si hlavu a den končil ve smutku a pláči.«

R. 1812 sbor ostrostřelecký na místě dřevěné střelnice vystavěl hostinec a novou střelnici. R. 1874 zde do terče střílel císař František Josef, r. 1880 korunní princ Rudolf. Nyní zde již zakázáno střileti.

R. 1848 o sjezdu slovanském v den mše sv. na Václav. nám. zde byla beseda, o níž se zpívalo a řečnilo ve všech nářečích slovanských. — Střelecký ostrov jest obvyklé shromáždiště dělnictva od první schůze dělnické r. 1867; tehdy k návrhu dra Chleboráda, té doby vychovatele u Desfoursů, založen byl první potravní spolek Oul, jenž pak měl první krám na Betlem. nám. — V posledních letech i sem přicházejí zase třídy obyvatelstva zámožnější, jako na Žofín. — Mimo restauraci a střelnici bývalo tu č. 980, obecní domek, jímž šlo schodiště s mostu Řetězového na ostrov; zmizel s mostem.

Střelná ul. I., z Cikánské ul. průchodem skrze č. 890 a dále do Dušní ul. mezi č. 889-21 a 893-19 (str. 175.).

Na straně jižní č. 891 zmizí v bloku XXIV.b, za ním dům č. 892 u Turiánů, druhdy u větrného mlýna při samém kostele sv. Ducha odstraněn na volné prostranství (12 *m* šir.) sev. od kostela. Jméno dáno po onom průchodním domě č. 890 u Šišlingů, druhdy u Schiesslingů výkladem od něm. slova schiessen, střileti. Ale u Schallera ulice sluje Schillingsgasse. Uvedený dům č. 891 býval druhdy spojen s předním domem č. 893 v Dušní ul. u pně a byl v 15. století Vaňka Kunšíka; č. 892 vzniklo na půdě býv. kláštera u sv. Ducha.

Stříbrná ulč. I., jest úzký* průchod z Náprstkovy (býv. Zlaté) na Anenské nám. Jméno po stříbrnících, zde druhdy usedlých, jako Zlatá slula po zlatnících. Dříve nemívala jména, a říkalo se jen »u sv. Anny«.

Všecky 4 domy zdejší bývaly průchodní, nyní jen dům Pachtovský (do nedávna Slovanská kavárna) č. 208 na levé straně (str. 9.); na straně vých. sem náleží č. 213-2, druhdy též kláštera sv. Anny, nyní soukromý s rozsáhlým dvorem (viz str. 774.). Severněji stojí Trnkův dům č. 212-4, také na půdě býv. dvoru pánů z Růže.

Strojnická ul. VII. (u hřbitova č. 307 a dráhy Buštěhradské při Král. oboře), má od r. 1893 toto jméno.

V č. 707 v zimě bydlíval veliký básník Svat. Čech, v létě v Obříství po 8 let, nyní ve vlastním domě č. 134 v Troji.

Strojnická ulč. Lbň., z Českomoravské k sev. vých. před Českomor. továrnou.

V Struhách Bbč., druhdy Bučkovy sady (str. 95.).

Č. 45 maj. ryt. Schlöchta z Heraltic, — č. 84 obecní umrlčí komora při hřbitově bubenečském, — č. 85 obecní chudobinec a nemocnice.

---

* Bývala ještě užší; rozšířena byla r. 1756, když klašter sv. Anny stavěl část domu č. 948 aby při ohni tudy se mohla voziti voda. V domě tom č. 948 r. 1827 byla kavárna Sommrova.

Na Struze II., z Tylova nám. do ul. Vojtěšské. Struhou rozumíme tekoucí vodu i místo, kudy teče; souvisí se slovem ostrov (země obtékaná; viz Ozerov), polským strumień (bystřina), německým Strom. Zde býval jakýsi výběžek řeky, jmenovaný již ve 14. stol. Strúhou* (rivus).

Při »assanaci novoměstské« ustoupí na severu č. 227 a 228 a klikatá strana jižní zcela bude srovnána a posunuta na šířku 12 *m*; na místě větší části Nových lázní č. 228 bude nábřeží. Při Tylově nám. č. 227-1 Ruhlovská prádelna na místě býv. vápenice či cihelny (hutta laterum), již od kláštera Zderazského r. 1378 koupil Mik. Reichstein, řeč. Rasák; pak byli maj. smradaři. R. 1434 byla tu vápenice obecní (communis cementiburna). Za maj. Anny Jenerové r. 1789 byla tu barvírna. — Č. 229-3 u Prachatických měl r. 1394 pekař Šimon řeč. Bobek. — Nové domy č. 1739 a 1740 u Zpěváčků, stojící již v čáře budoucí ulice, vznikly na městišti domu č. 220, jež zůstalo v Pštrossově ulici (viz str. 896.).

Na místě rohového č. 1740, kde bydlí Ad. Krössing, býval hřbitov a vedle (k č. 1739) kostel sv. Petra na Strúze (Struze), jmenovaný r. 1406 u Sv. pěti bratří. Pocházel snad z doby před založením Nového města, ale ponejprv se uvádí roku 1379.

Jindy kostel ten sluje kaplí, že neměl práv farních. Vystavěl prý jej sv. Václav, zvítěziv nad knížetem Radslavem bez krveprolití; vyjelať již obě knížata proti sobě, ale tu Radslav spatřil na čele sv. Václava zářný kříž a po obou stranách jeho anděly. Seskočiv s koně podal se mu na milost.

I tento kostel za bouří husitských byl zpustošen; r. 1477 sluje pustým. Staré listiny nějaké z kostela toho dle pověsti jsou zazděny ve výklenku za obrazem Spasitelovým na témž domě.

Na straně jižní r. 1903 zbořeny Nové lázně č. 228-2 s věží a přístavkem u řeky; obec je koupila r. 1902 za 250.000 K. Vysoko na domě byla deska o výšce vody 4. září r. 1890. Zde bude státi palác První č. všeob. zajišť. banky. V nejstarší době byli tu jircháři, později prádelna kláštera sv. Václava, majetek Augustiniánův. Roku 1781 koupil Fr. Hergott a zřídil zde tiskárnu šátkův. R. 1817 byly tu lázně panny Jany Gabřinové, spolu továrna na pudr, jehož tehdy mnoho bylo potřeba. Dům ten stával o samotě; za ním bývala ulička k řece (odtud onen zdejší kout) vedle zbořeného domu č. 2304. Nejst. maj. Staněk pekař r. 1394, pak Jan z Kněževsi, zeť Šmelcířův. Zde bydlila spis. Gabriela Preissová a člen opery Lidm. Danzerová. I za tím domem zase byl ostrý kout vedle zbořeného již domu č. 231-6 u obrazu P. Marie či u Kazdů. R. 1902 již vystavěn dům nový, jenž značně ustoupil.

U Studánky VII. a Bbč., z Kamenické ul. k vých., má jméno to od r. 1893; tehdy starší, jiná ulice toho jména nazvána Strojnickou.

Bývala tu strž či rokle se studánkou (proto č. 587 hostinec U studánky), nyní srovnaná v sad. Sousední hřbitov Holešovický (č. 307) založen byl r. 1873; nyní však i odtud se pochovává do Olšan. V pr. pěkná budova opatrovny a školy mateřské, za ní nová škola nádherně vystavěná r. 1902 dle plánu měšť. inž. Jos. Zlatníka v krásné poloze nad Král Oborou. Obrazy českých patronů v lunetách od Vojt. Bartoňka, jenž vymaloval též obraz sv. Václava do kaple. Jest to budova moderní, s ústředním topením. Zatím zde také jest reálka, otevřená r. 1902, prvním řed. Karel Brož. R. 1884 v době připojení Holešovic k Praze byla tu jediná škola 4třídní; nyní již 4 školy měšťanské a 4 obecní asi o 90 třídách. V Bubenči č. 18 sluje u Braulů.

Sudoměřická ul. Lbň. I. od Kolčavky sev. záp. u továrny Ferd. Malána č. 214.

---

* Sr. výklad jména Ozerov.

Sudoměřská ul. Žk., z Táboritské na j. blízko Olšan do vinohradské Jungmannovy třídy. Sudoměř, ves ve Vodňansku, památna jest bojem dne 25. března 1420.

Č. 896-4 (soukr. dům) fara olšanská u sv. Rocha; nyní farář V. Kocián; č. 893-7 Zavadilka; č. 862-12 u města (!) Sudoměřic.

Svato-Jiřská ul. Bbč., od Pražské a Královské tř. na sev.; jest to příjemná, široká ulice s domy villovými a úpravnými zahradami. Na konci v l. od vchodu do Král. obory jest býv. hřbitov bubenečský.

Č. 15 kovárna panská; č. 51 hrab. Filipa Stadiona; č. 83 v domě hrab. Vojt. Schönborna jest Svatováclavský pensionát či soukr. škola Bratří křesť. škol.

Svatoplukova ul. Nsl., z Přemyslova nábř. na j. přes Oldřichovu a Jaromírovu k přechodu přes dráhu.

Jméno připomíná knížete moravského Svatopluka, nejmocnějšího panovníka moravského; zemřel r. 894. Pověst o prutech viz Č. čas. histor. V. 177.

Svatoslavova ul. Nsl., jest nová ulice od Vladimírovy na vých., jižně od Havlíčkovy.

V nároží č. 333 jest nová škola, obecní úřad a veliká kaple, jež zatím zastupuje kostel; č. 261 na Závisti; č. 280 u Fügnera.

Svatoslav má se za praotce rodu Slavníkovců. U Rusů tak slul na př. kníže Kyjevský, jenž r. 968 dobyl Bulharska.

Svato-Václavská tř. Lbň. I. (nový název z r. 1895), dříve Prosecká siln. i Rokytka od vrchu Libušáku k Proseku. Starobylá Svatováclavská cesta šla nad hrází rybníka podle sklepů pivovaru angl. společnosti a přes potok k býv. vinici Císařecké č. 76 a vycházela na nyn. cestu k Proseku u Božích muk. Tudy převáželi tělo sv. Václava ze St. Boleslavě do Prahy.

Svobodova ul. II. a VI., při nádraží vyšehradském (č. 86, 103 a záp. při Vyšehr. tř. č. 87), o jehož rozšíření již dlouho se žádá.

Veliká budova školy* na Děkance (č. 1673) má průčelí do ul. Komenského, Botíčské a Vinařického; jest tu též býv. ob. a měšť. škola na Hrádku či Hrádecká, (jméno sem přeneseno, viz str. 324.) a škola dívčí na Vyšehradě; jméno na Děkance odtud, že tu býval pozemek starého děkanství vyšehradského.

Zasloužilý učitel Jan Svoboda (r. 1800—1844) založil pomocí hrab. K. Chotka a purkmistra Spořila r. 1832 v bývalé škole na Hrádku první pražskou opatrovnu, to jest ústav pro dítky školou nepovinné od 3 do 6 let. (Opatrovna obecní byla zřízena až r. 1862 u sv. Štěpána.) Ústav ten daleko byl rozhlášen i tím, že tu bylo nářadí tělocvičné, tehdy věc neobyčejná. Svobodův spis Školka z roku 1839 byl přeložen i do polského, dánského a ruského. Deska Svobodova jest ve vestibulu matičné školy (z Komenského ul.), dříve ve zdi býv. Hrádku.

Šafaříkova ul. I., z Rudolf. nábř. vedle školy č. 82 do Křižovnické ul. Viz str. 637.

* Vystavěna od Gregora a Starka r. 1884—1885; pozemek z části koupen od Alžbětinek.

Pavel Jos. Šafařík (r. 1795—1861) byl z nejznamenitějších učenců českých; jeho Slovanské starožitnosti měly důležitost epochální. Viz o něm hlavně Liter. č. 19. stol.

Šafaříkova ul. Lbň. I., jižně od Gotlasky při továrně Václ. Jelínka č. 406.

Šafaříkova ul. Vnhr. jest pokračování tř. Havlíčkovy k Nůsel. schodům od Erbenovy ul.

V č. 1 n. jest pošta »Vinohrady 2.« Čtvrtý dům v l. č. 319-7 náleží pěvci V. Hešovi, v č. 9 n. bydlí akad. sochař Novák, v č. 201-2 hostinec Harmonie, č. 204-10 vozovka elektr. dráhy pražské.

Nůselské schody (celkem 182 v 14 oddělenich po 13) zřízeny byly r. 1891 na místě dřívějších, velice primitivních, nákladem 30.000 zl. O kapli pod nimi viz str. 799.

Šafaříkova ul. Vrš., na sev. od Přemyslovy.

Č. 38 u Dvořaků; č. 143 infekční nemocnice vršovická; říkají tu u staré fary poněvadž tu při obnovení zdejší fary bydlil farář v chatrném stavení.

Na Šachtě VII., z Bubenské tř. na s. k Palackého tř. má jméno od r. 1888. Dle pověsti byl tu kdysi hřbitov a na něm šachta či veliký společný hrob. Při stavbě domu č. 571 našli prý kosti. (Zde i v okolí jest hluboko — až 10 *m* — vrstva pěkného písku.)

Šamesova ulč. V., z Josefovské tř. průchodem do Dušní ul. (mezi Josefskou a Kostečnou). Při assanaci již zmizela novostavbami bloku XXXI., kde jest i budova reálky.

Vcházelo se do ní pouze průchody: od z. č. 115 (vedle židovské býv. brány) z Josefov. tř. a č. 117 z Kostečné, od vých. č. 122 z Dušní ul. Do ní sahaly domy z ul. Josef. a Kostečné; pouze zde stával domek č. 269 Šilháčkovský.

Šeříková ul. III., z Chotkovy do Říční. Novější a krátké ulici této dáno jméno to proto, že tam byl veliký strom šeříkový (bez), vyčnívající ze zahrady Fleischingerovy (Všehrd. ul. č. 444, kde jest nyní č. 565-4). Dříve se říkalo pouze U řetězového mostu; ale sbor obecních starších r. 1891 toho názvu neschválil, že by se mohl z řetězového mostu státi jednou kamenný (vskutku r. 1899—1901 proměna ta se stala) a že je to název složitý a jazyku českému nepohodlný.

Šerlinská ulč. II., druhdy také Jirchářská, při Lodeckých mlýnech (proti Žofínu), také již brzy zcela bude náležeti minulosti. Bude tu na záp. od kostela sv. Vojtěcha (místo domů č. 216, 215 a 235) 16 *m* šir. ulice na budoucí nábřeží; od krátké ulice té k sev. bude ulička tato zastavěna blokem XXXVII., část její jižní blokem XXXVIII.

Nábřeží bude procházeti asi středem prostředního mlýna Šerlinského, odtud skoro přímo půjde ke mlýnům Šitkovským, kde protne mlýn č. 249; tedy půjde zde asi 18 m do řeky a značně vysoko.

O jméně viz dále při čísle 233-7; dříve také Lodecké mlýny sluly Šerlinskými; č. 1291 obec koupila r. 1608 od Václava Špehaře, ale brzy zase prodala.

Číslo 241 při ul. Vojtěšské (7 n.) na místě staršího domu u Beranů vystavěl již Ed. Rechziegel nový dům. Ke konci 18. stol. byl to dům Kohoutův. Odtud k severu (ale

blíže k řece) roku 1902 zbořeno bylo č. 236; slulo roku 1680 i s předešlým »mlýny na loďkách«. Ke konci 14. stol. byl majitelem pekař Mařík řečený Sysel. Druhou část mívali sladovníci a jircháři. V 18. stol. byl to maj. Žaloudkův.

S ním sousedilo čís. 235 mlýn Háčkovský, v 18. stol. Veselých (zboř. 1903).

Č. 233 (234) byl Zd. Vávry mlýn na Šerlinsku či u Šerlinků, odkudž bylo starobylé jméno uličky. Koupilť roku 1434 řezník staroměstský Mik. Šerlink jeden ze zdejších 4 mlýnů, jež bývaly kláštera Zderazského, za války husitské Linharta Šťastníka.

Mlýn na kolích, na Šerlinku řečený, o kolech 2 moučných a 3 stupách s domečkem Šalandou zvaným mezi mlýny Kronenperkerovským a Himmelšteinovským ležící, Estera roz. Diblíková z Votína, manželka Daniela Kocha z Kochthalu, roku 1627 ze země odešlá, s povolením komory české r. 1631 prodala Janu Himmelšteinovi za 1900 kop míš.; zbytek 536 kop ze sumy trhové byl ponechán dceři Zuzaně Kuchyňkové. Bílek 1019.

Roku 1650 mlýn na Šerlinku koupil Diviš* Čistecký ze Šerlinku, jenž r. 1648 vyznamenal se při hájení Prahy.

Mlýn Šerlinkovský prodala Kateřina Skretová Šotnovská ze Závořic roz. z Morchendorfu, odcházejíc pro víru ze země, Himmelšteinovi. Bílek 595.

Mlýn Šerlinkovský na dolejší řadě vedle mlýnce Davida Jona koupil Samuel Kronenperker s manž. Annou roz. z Tiefenthalu r. 1620 za 4500 kop míš. od Anny Kořenské z Veleslavína. Mlýn ten pak zabaven byl bratřím Kryštofu a Samuelu Kronenperkům z Kronenperku a r. 1627 postoupen nejvyššímu purkrabímu Adamu z Valdšteina. Bílek 309.

Na sev. odtud před býv. domem u Kazdů č. 231 (viz str. 1025.) byl přístup k řece. — Na straně vých. proti faře sv. Vojtěcha r. 1903 byl zbořen dům č. 213 u Řešátků a vystavěl tu Ed. Rechziegel nový dům. Zároveň zmizelo č. 215 u Krátkých, u Šlejfířů (přímo na záp. od kostela), býval pekařův.

Místo čís. 216 u Divíšků, Divišů a u Trávníčků bude zahnuté nároží, aby zůstala volnější sz. strana kostela. R. 1792 maj. Leop. Piswanger.

Zbořeny již také byly domy poslední: čís. 218 u Křesťanů, ke konci 18. století Vondráčkův. — Mlýny Šerlinské vyhořely 25. prosince r. 1858.

Č. 232 u Bábovků, jež tvořilo ostrý roh mezi ulč. Šerl. a Vojtěšskou proti domu Pštrossovu č. 196. R. 1786 měl tu kartounku Ant. Kadlec.

Ke mlýnům těmto od vápenice a lázně při nyn. Myslíkově ul. vedla ulička Pekařská.

Šitkovská ulč. II. (při Šítkovských mlýnech) již dávno zmizela zbořením dvou domů, jež ji dělily od ul. Vojtěšské.

Pak zřízena byla rampa proti č. 211 a 210; toto č. 210 bylo sem přeneseno z protějška, kde stávalo sev. od č. 209 a s ním velice zúžovalo ul. Vojtěšskou.

Č. 209 na Bělohradu míval pekař Martin Kus roku 1419. Roku 1787 koupil Vojtěch Frič.

Č. 210 u Mázů měl r. 1386 pekař, pak perníkáři, pak zase pekaři, r. 1752 Mat. Vyšín.

Větší změna se stane nyní při assanaci této čtvrti Svatovojtěšské; všechny domy zdejší zmizí v novém bloku XXXVIII., jenž půjde od Myslíkovy ul., prodloužené k nábřeží, na sev.

Nejsev. č. 243 dům Roubalův, v 18. stol. Lignerův. — Č. 244 Koldovských dům u Hataurů, kde r. 1793 Jan Kadlec měl kartounku.

Č. 245 byl Rennerových dům u červeného jelena; 1382 maj. Václ. Sokol, potom sirník, r. 1407 pekař. Zbořeno r. 1903. Proti němu směrem k Myslík. ul. do roku 1903 bylo č. 246 u Kautských, u Doubků, kde r. 1382 byl jirchář.

Od něho k jz. bylo č. 247 dům Hergetových, kde ještě roku 1776 byla vápenice a cihelna Vojt. Friče; vápenice ta se uvádí již r. 1320, a vedle ní lázeň t. zv. Kredlovská; měl ji r. 1417 Jan Kredle. R. 1508 lázeň koupili »kostelníci« sv. Vojtěcha za 75 kop od Duchka Kapalína, r 1518 ji prodali za 90 kop. Ulička od lázně k vodě slula Úvozem.

---

* Roku 1628 Matěj Diviš koupil »mlýnec na lodích pod mlýny Šítkovskými«; před tím byl maj. Jan Váňa, jenž pro víru odešel.

Č. 248 mlýn, maj. obce, ještě na břehu, též zbourán. Ostatní mlýny sluly Hořejší Lodecké, a odtud i ulička Šerlinská Hořejší Lodeckou.

Mlýny ty se uvádějí již r. 1178; tehdy byly z části maj. kapituly Vyšehradské, z části kláštera Kladrubského, ve 14. stol. kláštera Kartouzského. Na poč. války husitské obec je zabavila, a sluly pak Obecní či Velké na rozdíl od Malých, jež byly mezi těmito a Šerlinskými. Po čase je koupil Jan Šitka († 1451), a po něm dosud slují Šítkovskými.

Ve vodě již stál mlýn č. 249 Šejdovna (prý ze slova jet d'eau), druhdy mlýn Šítkovský i Šipkovský, v 18. stol. Bern. Veselého. Mlýn ten i sousední byly zcela přestavěny asi r. 1880, ale budou zbourány při regulaci Vltavy a úpravě nábřeží. Dále do řeky č. 250 mlýn Ant. Kopeckého. — Č. 251 mlýn Fr. Vávry. — Č. 252-3 býv. mlýn obecní, r. 1780 Vojt. Bastla.

Jižně od něho stojí známá věž, dle Schallera nejvyšší z pražských věží vodárenských; odtud tehdy voda se hnala po Novém městě až do Kateřinek. Vystavěli ji pevně z kvádrů tesaných Novoměstští r. 1495* na ostrůvku nepatrném,** od něhož k sev. v 18. století náplavem vznikl nynější Žofín; nazývali ji Novoměstskou, Zderazskou, Šítkovskou. Dříve vodu po městě rozváželi vodáci, obyčejně řemesla sladovnického, poněvadž v pivovarech nejvíce vody bylo třeba, a počali pak voziti i pro jiné na výdělek. Vedlo se jim dobře, a proto se bránili zle, když se stavěla vodárna. Vodním kolem v stavení vedlejším se tlačila voda do nádržky měděné nejvýše ve věži. (R. 1882 dána sem nová čerpadla vody, hnaná turbinou, a odtud voda se tlačila až do nádržky v Sokolské tř.) Voda se rozváděla do Nového města potrubím dřevěným; kašny byly pouze ve Vodičk. ul. proti obecnímu dvoru, kde nyní jest dívčí škola, a na Karlově náměstí proti Ječné ulici. (Viz obr. str. 525.)

Věž shořela již r. 1501; na rychlo vystavěli novou, dřevěnou či pletenou, ale ta po 2 letech spadla. Proto teprv potom stavěli důkladněji. Po požáru koncem 16. stol. nově věž budována byla r. 1599 spolu s mlýny; radní novoměstský Karel (Mělnický) Carolides z Karlsperka, znalec geometrie a stavitelství, tak dobré při tom služby konal obci, že jej zdarma pochovali, když při stavbě naň spadla hranice cihel a smrtelně zranila. (Náhrobek z červeného mramoru posud u fary sv. Vojtěcha.) Syn jeho Jiří Carolides byl J. M. císařské poeta; skládal básně lat. a české, často satirické.

Při kruté střelbě švédské r. 1648 do věže padlo skoro 200 kulí, ale úplně zničena nebyla; při opravě roku 1651 dán byl sem nápis český švabachem ve dvou deskách (uprostřed jest deska třetí s nápisem latinským.)

»Na den sv. Václava
starožitnosti mé sláva
od Švejdů z dvou velkých kusův
sto devadesát štusův
trpěti jsem musila
a již jsem klesat počala.

Hle, má vrchnost, moji páni
mně dále klesati brání;
nýbrž dosti k velký ceně
flastr z vápna a z kamene
na mé rány položili,
tak neduživou zhojili.«

R. 1882 staré stroje ve věži byly rozebrány a z pískových kvádrů vystavěna u veliké tlouštce vodárna nová (č. 252); také věž chtěli zbourati, ale na přímluvu Umělecké besedy a architekta Kanderta stará tato památka ponechána; potřebovala by jen přiměřenější střechy místo nynější nepěkné báně, jež jest z konce 18. stol. Dříve bývala pěkná střecha jehlancová. Uvnitř má 8 nízkých pater, zvenčí však jen 5 pater.

Nejdále do vody sahá č. 253 (254, 255) obecní. — Č. 253 bylo v 18. stol. brusírna (Stahlschleifmühle) hrab. Fr. Jos. Thuna, č. 254 mlýn V. Růžičky. Odtud jde hráz k již. konci Žofína, kde stojí vodárna č. 1387.

---

* Staroměstští měli věž od r. 1489; viz str. 641.

** Na něm roku 1569 Pavel Krimiller ze Třebska sklenice dělal, »při tom lazour k malování a rýsování dobrý.«

Školská ul. II., ze Žitné do Vodičkovy, dříve slula též Řeznickou Velkou. Jako sousední ul. dosud, i tato v době nejstarší se jmenovala nad Jámou i v Jámě (viz Vodičkova ul. a v Jámě). Později (r. 1483) se tu říkalo v ulici Židovské, poněvadž Židé, když se musili vystěhovati ze své nedaleké ulice (viz Vladislavská), zde se zakupovali a měli tu i školu blíže dolejšího rohu ulice; ale bouřemi r. 1483 odtud byli vyplašeni a vyprodali se, ač škola se tu jmenuje ještě r. 1513. Jméno Školská si zaslouží; jest tu na rohu Hopfenštokovy ul. Novoměstská obecná škola, doleji Měšťanská Novoměstská dívčí a na rohu Vodičkovy ul. Vyšší dívčí škola s přípravkou.

O domech nárožních viz Říčná a Vodičkova ul.; o č. 660-3* a 661-5 str. 918. V č. 1 n. bydlí poslanec JUDr. Fr. Roček, MUDr. J. Hnátek, univ. prof. a jest tu Tiskové a vyd. družstvo Samostatnost (starosta a red. Hain Ant.). Novější č. 1335-7 K. Schamala, hotovitele hudebních nástrojů i č. 1334-9 vznikly na městišti býv. domu radního čís. 661 (str. 918).

Nověji také vznikl obecní dvůr a škola č. 1442-11 (řed. V. Řehák) na půdě býv. domu 687 u Ambrožů, nyní pouze 13 n. Daleko do ul. Hopfenšt. i této sahával tento dům (v 18. stol. rodiny Doušů se zahradou velikou t. zv. Palmskou), na jehož místě Tomek v Základech místopisu vypočítává 11 domů ve 14. a 15. stol.

Ostatek v l. zaujímají městské budovy školní: č. 686 (685) měšťanská škola dívčí (budova z r. 1876 dle plánů J. Srdínka); řed. jest Boh. Patera. Dále přípravka vyšší dívčí školy a v nároží vyšší dívčí škole (viz Vodičk. ul.). — Č. 686 mívali řezníci.

Na straně vých. od Žitné jsou novější domy na býv. zahradách a dvorech domů ve Štěpánské ul. Jsou to 1561-2, kde bydlí hud. skladatel Em. Chvála. — V č. 1311-4 vydává se časopis Česká demokracie, ústř. orgán nár.-sociálního dělnictva; red. V. Klofáč poslanec. — V č. 10 n. bydlí lektor řečí slovanských Jos. Kolář; K. Pitter má tu knihtiskárnu. — Č. 1736-10a jest tiskárna nár.-sociálního dělnictva.

Průchodní č. 1325-14, kde mají kanceláře advokátní bratří Škardové Václav, Ctibor a Vladimír, synové politika JUDra Jak. Škardy († 1894); zde po r. 1848 byl okr. komisariát polic. — Č. 688-16 zajímavý domek** svou skrovností i lat. nápisem: Jan Sferín ze Sferínu atd. 1660. — Jan Sferín ze Sferínu měl erb od Rudolfa II., pak erb ten a titul dostal synovec jeho Hárovník Fabián V., měšťan staroměstský a malíř; vladyctví obdržel r. 1654. U Sferína ve stáří nalezl útulek Šimon Lomnický z Budče. — Vdova po Janu ze Sferína Kateřina odešla pro víru a zanechala dům u Berounských ve Štěp. ul. i s poustkou, zde k němu připojenou v »Řeznické ul.« t. j. Školské, jak jí r. 1628 od manžela byl odevzdán; dům byl »pustý« do r. 1635, pak postoupen cís. hejtmanu novoměstskému Henrichovi z Kolovrat. — Č. 689-18 v 18. stol. Petrašův měl r. 1401 krupník. — Čís. 690-20 druhdy Budínův měl r. 1392 páterník. — Č. 691-22 u Beptů, u Kozňaků, r. 1758 Mat. Hartuňka. — Č. 692-24 černý medvěd, u Bulhara, v 18. stol. maj. J. Jakobi. Zde Jos. Baštecký má knihkupectví, hlavně spisů evang. — Č. 693-26 u Rytířů s obrazy Mik. Aleše; za Schallera měl dům se 2 zahradami Frant. Kratochvíle. Dříve tu bývaly tři domy. Bydlí tu slavný malíř K. Liebscher a jest tu Československá záložna obchodní. — Č. 1267-28 u Vraných. Bydlí tu akad. malíř Arn. Heine.

Následující č. 1384-32 a 1385-34 jsou maj. šlecht Tschandlové von Chossière. —

Školská ul. Bbč. nazvána po škole č. 40.

Školská ul. Koš. dle školy č. 152.

* Č. 660 slulo u Vamberských po Kryštofu Vamberském z Rohatec, který r. 1627 je koupil od Albrechta z Kalenic. Čís. 661 měl roku 1639 písař radní Sineon Hynek Cetvingar (Heselius z Cetvinberka).

** Název v adressáři Palmská zahrada nenáleží sem, nýbrž k protějšímu domu čís. 687. U Schallera, odkud název ten vzat, dům ten uveden není; měl staré č. 1282.

Skořepka I., z Jilské od Betlem. nám na Uhelný trh špatně slula Škořepí ul., Schalengasse; máť jméno po kloboučníku Vítu Škořepovi, jenž tu měl r. 1530 dům »mezi domy u Křížků a vedle pokoje vzadu zlé Kačky,* kterýž slove Němečkovský.«

Na straně jižní do nedávna byly pouze tři domy: 355-2** (str. 834.), veliký dům Saský č. 356 z Perštýna sem se táhnoucí a třetí nárožní do Uhelného trhu. Kolem r. 1880-90 ulice druhdy velmi úzká na obou stranách byla regulována a č. 853 parcelováno na domy č. 1056-4, 1057-6 (dům Lad. Čupra) a č. 1058-8.

Nárožní č. 420 u tří zlatých lvů, u Skořepů při Uheln. trhu posud zachovalo podloubí; nejst. majitel krejčí Kryštofor r. 1363, pak Mikuláš Mostský (Bruxer) a syn jeho Janek, r. 1426 Jakub Stříbrský. Později tu byl pivovar Skořepův, jak prve pověděno. Později jej měl Václav Mitis*** (Mitys), jenž pro víru odešel; vrátiv se pak se Sasy všeho pozbyl; dům jeho »u Škořepů řečený mezi domy Jana Jakuba Rosenthalera a Michala Ceidlera« ujat byl od cís. rychtáře. R. 1641 jej koupil nejv. purkrabí Jaroslav Bořita z Martinic a spojil s domem Názovským č. 356 na Perštýně k užívání nejvyšších purkrabí. Kolem r. 1700 byl maj. advokát Jan Jiří Hofman. R. 1785 koupil Vavř. Kurz. Na domě (se strany Uheln. trhu) jest deska, že tu r. 1787 bydlil Mozart.

Také naproti se staly změny; vedle č. 527 (str. 380.) daleko vystupovalo č. 354-3 Umrlčí hlava či u smrti; r. 1428 od Jeronyma Šrola koupil kloboučník Michal. R. 1763 maj. Anna Känflová. V domě tom nějakou dobu bydlil slavný Petr Brandl. Zde bydlí stav. rada K. Vlček, býv. náměstek starostův.

S ním sousedilo č. 423 svou částí zadní (maj. v 15. stol. Jeron. Šrola), na rohu pak bylo č. 421, kdežto č. 422 bylo již zcela na Uhel. trhu vedle předku č. 423.

Nyní č. 421 přeneseno na dům č. 5 n.; býval to nárožní dům na Uhel. trhu s kovárnou (cum fabrica). R. 1363 maj. Haincl Stach. Později slul Veinerovský; r. 1761 koupil sítař Jos. Gogier. Nověji též u hroznu. V domě tom bydlil sochař Jan Brokoff† i jeho syn Maxmilián.

Č. 422-7 (dříve na Uhel. trhu vedle nárožního!) měl r. 1356 Fanca z Berouna. Pak dům slul u Kocourů. Václ. ml. Krocín z Drahobejle jej prodal Václ. Petráčkovi z Vokounšteina. Jest maj. Pens. fondu č. žurnalistů.

Č. 423-9 nyní dům nový v nároží bez loubí, druhdy třetí od rohu; býval to známý dům u Šturmů i u Trubačů, Zlatá réva, druhdy pivovar. Na zač. 14. stol. byl maj. Jeronym Šrol, syn Ludvíka kožišníka, rodem Němec, jemuž byl dům zabaven, protože za bouří husitských r. 1420 utekl z Prahy; ale syn byl od mládí horlivým stoupencem Husovým a obohacoval se pak ze statků duchovním zabavených. R. 1427 vedl lid proti Zikmundu Korybutoviči.

Škroupova ul. VII. a Bbč. za vodárnou na Letné souběžně s tratí dráhy.

František Škroup (1801—1862), hudební skladatel, byl kapelníkem divadla stavovského v l. 1835—1857, pak v Rotterdamu, kde zemřel. Složil první operu českou (Drátenik, na slova Chmelenského). Nápěv jeho k písni jedné v Tylově frašce »Fidlovačka«. provozované dne 21. prosince roku 1834 v stavovském divadle pojistil mu památku nesmrtelnou; jest to Kde domov můj.

Šlikova ul. Lbň. I. a II., z Davídkovy za Koubkovu k Mazance (č. 84. maj. hrab. Klem. Saraciniové, již. od hřbitova žid.).

---

* Dům u zlých Kačků či u Špamberků, průchoditý, s pivovarem, mezi domy Pavla Minicha a Pavla Fialy opustil emigrant Jan Jakub Rosenthaler. Vdova Anna Marie roz. z Bezděčí hory dům zpět dostala a r. 1641 prodala Jar. Bořitovi z Martinic; viz dále č. 420.

** Dům ten r. 1579 koupil kloboučník Jakub Skořepa.

*** Tomáš Mitis z Limuz (r. 1523—1591), přítel Kollinův a Hodějovského, byl lat. básník; od r. 1562 s Janem Kozlem měli tiskárnu a v kolleji Karlově sklad knih; přežili ho syn Pavel a dcera Kateřina.

† Koupil jej od krejčího Pavla Prosila r. 1693; sochy tesal na ulici před domem, až mu to r. 1717 zakázáno. Jansa-Herain 150.

Šlikova ul. Žk. jest poslední ul. žižkovská na vých. konci z Poděbradovy tř. pod vrch u Kříže.

Šmilesova ul. V. z Josefov. tř. za Staronovou synagogu; při assanaci valně bude rozšířena.

Šmiles bylo obecné jméno muže pověstného v dějinách českého mincovnictví; byl to Jakub Bassevi, o němž jsme slyšeli na str. 677 n.

Šporkova ul. III. býv. Janská Dolejší a Špitálská ulč. po špitále č. 315-14; viz Vlašská ul.) z Janského vršku k sirotčinci a dále k jv. do Vlašské ul., kde proti sirotčinci v koutě později byl přistavěn domek č. 521-7.

Jan Špork (Sporck), zakladatel hraběcí rodiny, byl prostým vojínem ve vojsku bavorském na Bílé hoře, později přestoupil do vojska rakouského, bojoval proti Švédům, po r. 1660 proti Turkům, r. 1666 povýšen do stavu hraběcího. Držel Lysou, Heřmanův Městec (kde zemřel r. 1679), Malešov a j. Syn jeho František byl štědrý lidumil (založil špitál v Kukuse) a podporovatel věd a umění; pro svobodomyslnost byl po 7 let vězněn a zemřel r. 1738. Také Václav Špork (1724—1804) byl velikým ctitelem hudby.

O č. 240-2 viz str. 783, o následujících v pr. str. 369, o straně levé str. 368. Č. 321-12 dům t. zv. Šporkovský má pěknou façadu z 18. stol. a jest maj. Pražského spolku paní sv. Notburgy ku vzdělání v umělých pracích ženských pro osiřelé dívky. Jednota tato založena byla r. 1813, dům koupen r. 1835; vyučují zde Milosrdné sestry. V budově jest kaple sv. Notburgy s obrazem od Fr. Čermáka. Dříve dům ten slul u dvou zlatých (žlutých) lvů. Od Gundakara svob. p. z Herberšteina r. 1655 jej koupil Jan Maria Testa hrabě Piccolomini, který též držel část nyn. špitálu vedle č. 321-12, r. 1756 Jos. Kar. z Halleveilu, který dům prodluživ zapsal jej právem zástavním Janu Karlu hrab. Šporkovi r. 1777, a ten jej držel jen krátkou dobu. Byl pak to maj. Vlašského sirotčince, od r. 1792 ryt. Jos. Buffelda (str. 783).

Kostel sv. Štěpána.

Štěpánská ul. II., z Ječné na Václav. nám. Jméno po kostele sv. Štěpána* (viz obr. str. 1032.), jenž zván byl Větším na rozdíl sv. Štěpána Menšího či Ve zdi v nyn. ul. Karol. Světlé. Říkávali ul. Svatoštěpánská, z části nad Jamou, nad Louží i ul. Provaznická (v 15. stol.), kolem r. 1500 Široká ul. u sv. Štěpána; později Květoňská po domu »Na květoni« č. 614—20, kde jest nyní něm. gymnasium. Z toho kolem r. 1700 v zápisech městských čte se Kvittanská.

Při ul. na Rybníčku pověděno, že před založením Nového města byla v tomto okolí vesnice Rybník s kostelíkem sv. Štěpána; zdá se, že jest to kaple sv. Longina. Pozemky náležely bohatému klášteru Křižovníků s červenou hvězdou, a od nich za Karla IV. vystavěn byl nový chrám, farní té části Nového města. Dle Balbína byl dostavěn r. 1367.

* Říkali druhdy Ščepán, něm. Steffel, Šteflík.

Již r. 1440 stála fara na nyn. místě v nároží ul. Žitné, při ní byla veliká zahrada, u kostela hřbitov, jenž se táhl daleko na vých. k hradbám, kde jest nyní ul. v Tůních a Hálkova. Při hřbitově, jako jinde, byla škola č. 535-6. O ní několik stručných poznámek: roku 1488 jakýsi Martin Tměj odkázal 10 grošů »na propití« žákům, když bude služba Boží v kapli Všech Svatých; r. 1594 Apolena Vostrovcová roz. Brtnická z Valdšteina odkázala 500 kop, aby úroky dávány byly »na věčně časy« chudým žákům zdejší školy. Ale žáci nebyli vždy hodní; r. 1600 vytloukli okna kostela sv. Petra na Vyšehradě, rok potom šli si do Michle a zničili všecek mladý les; dostali se za to do universitního kurníku. Měli někdy zlý příklad. R. 1561 zvoník vlezl do školy a ukradl žákům dvě sukně; r. 1602 správce školy Tobiáš Malkovicius odsouzen do vězení rathouzského pro mrzuté klepy o administratoru Václ. Dačickém. Učitelé bývali často učení, bakaláři, ba i mistři; r. 1557 bakalář zdejší školy Jan Akron Albis (Vrchbělský) přeložil bajky Ezopovy; r. 1618 rektor školy Florián Aegidius Žlutický skládal verše lat i české. A tak nedivno, že r. 1571 žáci sami společně sepsali »svatou komedii« o Šalamounovi, již věnovali — pro odměnu — Adamu Myslíkovi z Hyršova. Ze školy zdejší vyšel učený Martin Bacháček Nouměřický (viz str. 562) z Nouměřic (1539—1612), jenž byl přítelem hvězdářů Tychona a Keplera a jsa rektorem university velice se zasloužil o školy české; mohl tedy na sněmu pak říci pán z Roupova: »Ve škole v předu kráčíme a ostatním národům cesty ukazujeme.«

Okolí kostela sv. Štěpána (dle staré rytiny).

Vzpomeňme ještě, že r. 1520 na zdejší škole při moru pomřelo tolik žáků, že jich zůstalo jen 6 nebo 7; r. 1611 škola byla vybita od Valounů, povolaných proti Pasovským.

Hřbitov zdejší býval z pražských největší, hřbitovní zeď do r. 1833 šla od fary k protějšímu pivovaru u Bachorů a odtud ke staré škole č. 535. Na obraze v Mikovcových Památkách viděti jest se strany východní na pr. kapli sv. Longina, v levo kostel i věž (zvonici) o samotě stojící a ještě dále v levo kapli, nyní zbořenou, vše ohrazeno plotem dřevěným, až hrůza prostým. — Na hřbitově tom za moru r. 1380 pochováno bylo 3500 mrtvol. Říkávali tu »hřbitov poutníků«, poněvadž zde byli pohřbíváni poutníci. Hřbitov zrušen byl r. 1784, půda srovnána však až r. 1833. (Viz obr. str. 1033.)

Na zvonici z r. 1600 se štíhlou, vysokou věží jsou zvony z r. 1490, 1516, 1729 a »Marie« z r. 1585 přelitý od zvonaře Brikcího z Cimburka ze starého zvonu, jenž slul Lochmar, vlastně Lochmayer. Ozdoben jest reliefem kamenování sv. Štěpána, českým nápisem a znakem i obrazem zvonařským. Bylť Lochmayer zvonař katolík, jenž pro víru na smrt jsa veden na Dobytčí trh a slyše zvoniti svůj zvon, pronesl klatbu, aby zvon ten hlásal jen neštěstí. Zvonilo se pak zvonem tím na poplach a proti mračnům. R. 1542 při zvonění chlapec Šimon zvonem rozhoupaným vyhozen byl oknem na hřbitov a zabil se. Na jeho hrob matka mu dala kříž s nápisem: »Poslyšte divu smutného, že Lochmar syna mého Šimona z okna vyhodil, mne smutnou máti uhodil v srdce zármutkem velikým.« Kříž tu stál do r. 1833. Viz Herold, Lumír 1853; Svátek, Legendy 97.

V kostele* v době Karlově ukazovali jeden z kamenů, jimiž sv. Štěpán byl ukamenován. Bylo tu tehdy 5 oltářů: sv. Barbory, Bartoloměje, Božího těla, sv. Maří Magdaleny

* Viz Ekert, Posvátná místa; Housatko, Die Pfarrkirche atd. 1835.

a sv. Václava, při němž r. 1393 byl oltářníkem mistr Křišťan z Prachatic. Roku 1410 kazatel potupně mluvil o Husovi; proto obořili se naň někteří s tasenými meči a hrozili mu smrtí. R. 1419 dne 30. července kněz Jan ze Želiva proti zákazu vedl processí z kostela P. Marie Sněžné a když přišli sem, vnikli do kostela sv. Štěpána násilně, vybili a zloupili faru; dle pověsti oběsili křižovnického faráře zdejšího na trámě vystrčeném z okna fary. Odtud táhli k radnici novoměstské; viz str. 531.

Kostel pak byl v moci podobojích. R. 1505 biskup Filip Sidonský znepřáteliv se s obcí Starého města, sem se obrátil a v kostele učil theologii, až po roce se odebral na dobro z Prahy do Kutné Hory. Byl tu tehdy farářem ctitel jeho Martin z Vlašimě, jenž také vyučoval zde kněžstvo i jiné lidi učené; r. 1507 kázal proti sjednocení měst pražských. Byl pak opatem na Slovanech.

Když rozmáhal se u nás směr protestantský, roku 1524 osadníci zdejší bouřlivě se pustili do svého faráře Václ. Počátka, že jim monstrance nevystavuje; byl luterán.*

R. 1547 zde byl pochován Václav z Jeleního, popravený na počátku sněmu tak zv. krvavého.

R. 1566 stal se farářem Jan Aupický řeč. Okurka, také nakloněný k luteránství; proto znepřátelil se s administratorem konsistoře podobojí Jindř. Dvorským z Helfenberka a byl r. 1572 fary zbaven a uvězněn. Vydával české spisy.

Po r. 1600 kostel nevkusně byl opravován; tehdy k jižní lodi přistavěli kapli nákladem dobrodinců, jichž erby vymalovány byly tu na stěnách v klenbě. R. 1614 byl tu farářem Jiří Dikast Miřkovský, pozdější administrátor konsistoře dolejší. R. 1621 vypověděn byl poslední kněz kališnický Jan Hertvicius; vrátil se pak r. 1631 se Sasy, ale na krátko.

R. 1870 vichrem shozen byl štíhlý krov věže; pak dána střecha nynější dle návrhu J. Mockra. R. 1879 i vnitřek opravován a malován vedením arch. Ant. Bauma. Zevnějšek velmi schátralý byl restaurován r. 1902, a pak i vnitřek obnoven; malby od Scheiwla, Bartoňka a Jos. Hlaváčka.

Zdejší fara se pokládá za nejbohatši v Praze; od r. 1895 jest farářem Mat. Baťha. Asi 10 let tu kaplanoval spis. Jan Vlček (Vlčkovský), jenž r. 1842 přeložil Iliadu.

Z býv. zdejších ředitelů kůru buď jmenován Zikm. Kolešovský, hudební skladatel, učitel Zd. Fibicha.

Chrám sv. Štěpána jest gotický; okna má velice úzká, a proto vnitřek jest temný. Obě boční lodi s pěkným křížovým klenutím přistavěny byly v 15. stol. Na sev. straně jest přistavěna nehluboká kaplička otevřená, v níž jest sousoší sv. Trojice od Mat. Brauna; stávalo dříve (od moru r. 1714) v prostřed ulice. Kaplička, dílo Kil. Dienzenhofra z r. 1739., jest náhrobkem rodiny Branbergerů, malba byla opravena r. 1903.

Na téže straně jest přistavěna od r. 1866 síň u postranního vchodu; správně dí Ekert, že bohatým vyšňořením svým se nesnáší s prostými tvary kostela. Rovněž sakristie a kaple na straně jižní odporují slohu budovy; jsou ze 17. stol.

Uvnitř malby nástěnné nad ochozem lodí pobočných vykonal Jos. Scheiwl r. 1879 nákladem býv. faráře Václ. Nyklesa; týž malíř obrazy ty obnovil při poslední opravě r. 1902.

Na klenbě hlavní lodi jsou namalovány erby zemí Karla IV., k tomu erb arcibiskupský a novoměstský; obnoveny byly r. 1902.

Na renaissančním, vysokém hlavním oltáři z počátku 18. stol. jsou dva obrazy (smrt sv. Štěpána a sv. Trojice) od M. Cimbrechta, obnovené od J. Scheiwla r. 1883.

Výborná památka umělecká v kostele jest obraz P. Marie svatoštěpánské z doby Karlovy, prý dar arcib. Arnošta z Pardubic; jest to replika proslulé Madonny vyšehradské. Drobných 8 obrázků kolem něho pochází asi z doby Vladislavské.

Kazatelna kamenná z 15. století má stříšku z r. 1613, dar Václ. Borka z Hornic. V levé lodi jest Skretův obraz křtu Kristova, prý jeho nejlepší práce, a cínová křtitelnice z r. 1462 s reliefy 12 apoštolův. Jest tu také zajímavý relief, epitaf knihtiskaře Mich. Peterla z Annaberku (1588) od B. Sprangera.

V pravé lodi obraz sv. Rosalie od Skrety a nový gotický svícen železný od Ant. Fialy dle návrhu Mockrova; oltářní obraz sv. Barbory od J. Knöchla.

---

* Kněží kališničtí v té době měli stav bídný; r. 1572 farář zdejší naříká si, že by ho sedláci lépe opatřili než Pražané. Mnozí z nich byli nehodní. r. 1574 kaplan zdejší pil s učiteli ve Vršovicích tak, že ho ráno nalezli ležeti před školou.

V kapli vidíme znamenitý obraz Umučení Krista a poprsí sv. Veroniky od Cimbrechta; kaple nazývá se Kornelskou, že si ji za hrobku vystavěl Jan Kornel Dvorský z Greifenberku. — Ve zdi chrámu zevně i uvnitř jest vezděno mnoho náhrobků.*

V presbytaři byl pochován r. 1576 mistr Jakub Codicillus z Tulechova, professor a obecní písař novoměstský, ředitel zdejšího kůru literátů; napsal také Kancionál český, chovaný na Strahově, zde r. 1589 pohřben byl i Petr Codicillus, professor univ. a vydavatel kalendářů; že r. 1585 vynechal z nového kalendáře svátek Husův, zpívali o něm: »Stál se Čechům protivný kus, vyletěla jim z Prahy Hus, prodal ji mistr Codicillus.« Leží tu i třetí Codicillus, Jan, synovec Petrův, doktor lékařství, jenž vydal Minuci (kalendář) na r. 1578; zemřel 1585. — Také u sv. Štěpána v hrobce r. 1738 byl pochován proslulý sochař Mat. Braun z Braunu.

O č. 544-1 viz str. 372. Bydlí tu akad. malíř Jindř. Bubeníček. — Č. 543 u Varhaníků (hostinec u Šumavy). Nejst. maj. r. 1376 krčmář Vojslav. — Č. 542-5 na rohu Malé Štěp. ul. Ve 14. stol. dům měl Jetřich vinař. Bydlí tu Ant. Ot. Zeithammer.

Druhé nároží 540-23 měl r. 1376 sladovník Hrdibor. — Č. 539-25 u Šumavského dubu (Baurova plzeňská pivnice) ve 14. stol. sladovníka Hrdibora, pak ševce Jana Srba; r. 1376 maj. Jan či Ješek Kokot z bohatého rodu Kokotoviců. — V 18. st. Vojt. Sucharov. — Č. 538-27 u Paštrňáků firmy Suda a Kotěšovec (výroba lustrů) měl roku 1376 Mat. Hlaváč, tandléř, později Jakub Kráva, r. 1435 Martin koníř ze Slaného. — Čís. 537-29 u Kantorských, nejužší dům v ulici, v 15. stol. sladovna Jíry Franka. »Domeček« někdy Jindř. Kantora opustil emigrant Jan Hotový, písař novoměstský; manželka vrátivši se r. 1641 dům zpět obdržela.

Č. 567-31 nízká budova z roku 1670, průchodní dům Beptovský, u Křížů, u hořejších Kalivodů (po Dan. Kalivodovi), známěji u Bachorů; koupil r. 1775 dům ten s »vinopalnou« Martin Bachor. Ve 14. stol. byl tu soukeník, 1406 Petr Záluha, pak Petr ze Štemberka, Václ. Bramburský, Jan z Modletic, soukeník Klement Scropha z Loun. Maj. býval starosta pražský Ferd. Vališ († 1885), nyní Eug. Lederer, tajemník Úrazové pojišťovny.

Druhé nároží Žitné ul. číslo 653-33 u Karabinských, v 15. stol. u točenice, v 16. stol. Červenkovský, měl r. 1378 pasíř, pak Šavel valchář, Kříž sladovník řeč. Křížek, r. 1435 Vavř. Vlašek. Později Bedř. Lipnický z Příbenic; jeho syn Jan r. 1612 jej prodal Kryštofu Rydlovi z Najenperka; po jeho bratru Davidovi měl jej Oldřich Sezima Skuhrovský ze Skuhrova, jemuž r. 1621 byl zabaven, roku 1635 vrácen. Pak Helena Kateř. Dobřenská z Prostého r. 1663, Karel Eben, Karel ze Schönkirchu. R. 1776 od pana Jiřího Jeníka z Bratřic (otce známého Jana Jeníka z Bratřic), koupil Jan Brouček.

Č. 652—35 bílý lev; r. 1394 po ševci maj. hokyník, pak soukeník, Blahuta sladovník. — Čís. 651—37 u Donátů, v 18. stol. u Huplů, před tím u Znovských, měli v 14. stol. i později bečváři. R. 1601 maj. Mik. Donát, pak Joachim Vršovský z Těšetína (1616), r. 1652 Bohuslav Řehoř Cholovský z Korkyně.

Č. 650-39, býv. průch. dům u Kupců s nápisem: Vystavěno l. 1379 panem Mladotou. Od syna Mladotova r. 1384 koupil Blažej bečvář, a i v 15. stol. bývali tu bečváři. R. 1582 maj. Jan Hrubeš (odtud u Hrubšů). R. 1678 Jan Fr. Crusius z Krausenburka. — Při Řeznické ul. 649-41 u Řemenářů, druhdy u Veisů, bývalo druhdy částí domu předešlého; v 18. stol. maj. J. Veselý.

Na druhém rohu nový, vysoký dům č. 1742-43a na městišti staršího č. 648-43 u Šoušů měl r. 1379 Petr Mudrák sladovník, pak jeho syn Valeš Mudrák. R. 1605 maj. Bedř. Lipnický z Příbenic, výše jmenovaný; synu Janu Lipnickému emigrantu dům byl zabaven a r. 1638 darován cís. rytmistru Janu Kilianu z John za jeho služby vojenské.

V č. 648 r. 1725 bydlil zedník Ant. Graf. — V č. 43a bydlívala umělkyně Mar. Bittnerová; JUDr. K. Baxa, poslanec, má tu advok. kancelář. V 18. stol. rodina Lisnovských.

Č. 647-45 měli v 18. stol. Graffové. — Č. 646-47 u Černohorských měl r. 1392 Slávek pláteník, pak valchář, Řehák zedník, Nechvíle provazník. R. 1747 koupil Jos. Graff.

* Vůbec ve všech chrámech měly by náhrobní kameny, jsou-li na nich posud erby a nápisy, vzaty býti z dlažby a vsazeny do zdí.

Č. 645-49 průch. starý dům u Bříšků, u Roreinů; bývaly tu 2 domy, v jednom sladovna. — Zde r. 1848 bylo okr. polic. komisařství pro hoř. Nové město.

Č. 644-51 v 18. stol. Liskovcův, dříve Sverčovský a u Berounských po Jiříku Berounském, který jej prodal r. 1587 Janu Sferínu ze Sferína (viz str. 1030). R. 1628 dům ten po manželu dostala emigrantka Kateřina Sferínová; v l. 1632-1635 byl pustý, pak postoupen cís. hejtmanu novoměstskému Henrychovi z Kolovrat. (Bílek 1022.) Pak měli dům emigrant Jakub Stanislavský, r. 1636 Vil. Albr. Krakovský z Kolovrat, r. 1642 Václ. st. Karel ze Svárova, r. 1668 Vilém Oldř. Střela z Rokyc, poslední svého rodu, pak Ant. z Weissenwolfu, Fr. Voračický z Paběnic a Barbora z Věžník.

Č. 643-53 do r. 1902 maj. J. Orta, účetního nešťastné Svatovácl. záložny, a choti jeho Leop. Dipauli-Ortové, býv. umělkyně Nár. divadla. Karyatidy na domě jsou práce Ant. Poppa. — R. 1782 koupil Ign. Holub, a byla tu tiskárna kartounů. — Č. 642-55 bílý jednorožec v 18. stol. Hortulánův. R. 1378 maj. krčmář Staněk, pak Jursík sladovník, potom pasíři. R. 1835 tu bydlil MUDr. Jan ryt. Carro, jenž zaváděl očkování. — Č. 641-57 černý kříž; ve 14. stol. pasířův. — Č. 640-59 nový dům u Truhlářů maj. Emanuela Bartha, v 18. stol. J. Jarolíma. R. 1378 místo pusté koupil pasíř Jan Laterník (laternista = cingulator), r. 1416 řezník. – Č. 639-61 dva medvědi na rohu Jámy; r. 1394 maj. řezník Řehák Šiška, pak Václ. Laudát.

Druhé nároží č. 633-63 u Kořenáčů, v 18. stol. Kupců; zde i místo dvou domů násl. v 14. a 15. stol. velikou sladovnu měli Mareš z Jámy, pak Hanuš »dlouhý« z Hory, r. 1431 Vítek z Vršovic či Vršovský, pak řezník M. Trenda. Zde bydlí MUDr. Jar. Hornych a kancelář tu má Reiter a Štěpán (stavby železniční). — Býv. č. 632 u Škopků měl v 18. stol. Jak. Vašíček. – S tím spojeno býv. č. 631 bílá koule, v 18. stol. Mat. Meyera, dříve u Šlehlů. R. 1628 prodal jej emigrant Matouš Švik z Lukonos za 1200 kop Kašparu Vítu, který však celou sumu trhovou zůstal dlužen, a dům byl ujat od král. komory. —

Č. 630-67 veliký průch. dům u Štajgrů měl r. 1790 V. Soukup, před 30 lety Em. Kittl, jemuž Brožík r. 1872 maloval několik obrazův. R. 1392 maj. Jan Sopúšek, jehož vdovu si vzal Petřík řeč. Zpěvavý. — Dům ten propadl měšťan Václ. Hubka a dostal jej r. 1628 za věrné služby rychtář Mich. Ritteršic z Rittersfeldu; tento pán koupil si mlýn u Šitkovských mlýnů po Mat. Švikovi z Lukonos, dům na rohu Václ. nám. a této ulice po Jiříku Řečickém, i dům Faustův. Viz též Vodičkova ul. Zde nakl. družstvo Máje.

Býv. č. 629 a 628 nyní jest jediný dům Lexy z Aehrenthalu. — Témuž maj. náleží č. 71 n. (kde býval angl. konsulát), vzniklé z č. 627 a 628 vedle nárožního při Václ. nám. č. 795, na jehož městišti všecky ty 4 domy vznikly teprv v 19. stol., a místo nich na konci 19. stol. domy dva; (r. 1868 renaissanční palác dle plánu Achilla Wolfa).

Na straně vých. při Václ. nám. dlouhý, starobylý pivovar u Primasů; viz Václ. nám. Vedle novější, býv. průch., č. 625-40 bílá (mořská) hvězda, u Durychů, dvorní pivovar na místě tří býv. domů; majiteli bývali koníři, sladovníci. Od r. 1903 zde ThDra Fr. Doubravy pensionát sv. Prokopa. — Č. 624-38 na místě dvou domů; i zde bývala sladovna, roku 1385 Jakub Šafář valchář, pak kloboučník. —

Č. 623-36 u Kolářů, maj. něm. spolku Schlaraffia. Roku 1381 maj. Vítek Kršňavý, pak sladovník Mikeš Holsa. — R. 1641 Eliáš Blovský z Lumenšteina.

Když 28. listopadu 1897 odstoupilo ministerstvo Badeniovo, němečtí studenti pád jeho slavili »bumlem« na Příkopě ještě téhož dne; a hned následujícího dne v barevných svých stuhách a čapkách měli slavnou schůzi v Karolinu a zpívajíce šli v řadách sem do Schlaraffie na ranní pitku. Tehdy došlo k prvním výstupům mezi buršáky a lidem. Když pak došly zprávy o utrpení Čechů v Žatci a jiných městech t. zv. uzavřeného území, v Praze nastalo pohnutí, večerní hlučné procházky po městě, demonstrace, rozbíjení oken, pustošení — až dne 2. prosince prohlášeno stanné právo. Následovaly dny plné rozechvění, ba ještě ani na štědrý den nesloužila se »půlnoční«; stanné právo odvoláno až 10. ledna 1898.

Č. 622-34 průch. starý dům u Hřebeckých, druhdy Jos. Kanderta. V průchodě povšimnutí hodno staré ostění dveří. R. 1381 krčmářka Bělka dala zeti ševci, r. 1400 maj. Mart. Vavák, pak Mat. Světlík, r. 1434 kameník. V 18. stol. Virlovi.

Č. 621-32 druhdy se táhlo až do Smeček, jako dům předešlý dosud. R. 1391 maj. sladovník, pak túlař (pharetrator). R. 1792 měl rytíř z Bienenberka. R. 1795 koupil hrabě Maxm. Des Fours.

Č. 620-30 u Prokopů měl r. 1380 Václ. Osvětlo. R. 1725 maj. sochař Jan Slantzowský. R. 1791 koupila hrab. Alžb. Klebelsbergová roz. Collardová. — Č. 619-28 dům »s krásnou zahradou« r. 1784 koupila Terezie von Tempis roz. svob. pí. z Wolframsdorfu. Zde r. 1855 zemřela spis. Honorata z Višňovských-Zapová.

Č. 618-26 u Himmelšteinů měl r. 1384 sladovník Mařík Mazanec, v 18. stol. Jan Ondř. Merker z Trauensfelsu a jeho dědici. R. 1780 dům koupil Kar. Jos. ryt. Biener z Bienenberka. (O něm viz Rybička, Arch. Pam. III. 204.) R. 1603 maj. Matouš Napor z Borkova a Himlšteina, koncipista dvorní kanceláře, pak Piccolomini, Morzin, Voračičtí a Netvorští z Břízy,* Kořenští z Terešova.

Č. 617-24 má veliký nápis u Poříčských; r. 1384 maj. Jan Bříško, pak sladovníci. — Č. 616 a 615-22 černý orel, kde do nedávna bylo něm. gymnasium. V 14. stol. byli tu jircháři a valcháři. R. 1615 maj. malíř Šimon Čubr po otci Václavu, též malíři. Bydlí tu spis. Gustav N. Mayerhoffer.

Č. 614-20 na Květoni, u Kořeníčků, nyní erární budova něm. gymnasia; ode dávna tu býval pivovar, r. 1393 maj. Václ. Osvětlo, později Jan Matras. R. 1613 maj. dr. Erazim Heidelius z Rasenšteina, r. 1792 J. Záhornický.

Č. 1677-18a, kde bydlí univ. prof. JUDr. K. Henner, vzniklo na části č. 613-18 bílá růže; obé míval JUDr. J. Milde. I ve staré době tu byly dva domy. — Č. 612-16 modrý jelínek. R. 1377 byl maj. lojovník Mikeš Vydřiduch a po Václ. Vraždovi z Kunvaldu r. 1671 Adam Šofman z Hemrlesu. Bydlí tu univ. prof. JUDr. J. Stupecký a MUDr. Jar. Nečas, městský okr. lékař.

Č. 611-14 u Kyselků; v 14. stol. měl tu sladovnu Jakub Hrbec, r. 1418 Mikuláš Návara písař »páně králův«, t. zv. Čber. V té době říkali domu u Džberů; Návara od Husitů byl polapen r. 1421 v Českém Brodě, zabedněn do sudu a upálen. Později říkali u Tatarků; r. 1620 mistr Jan Libertin, radní novoměstský, jej přikoupil od Jana Muláčka za 450 kop k svému domu; propadl pak r. 1627 všecko jmění a dům za 1900 kop odhadnutý ponechán jeho manželce Dorotě Libertinové, která jej postoupila dceři Lidmile.

Č. 610-12 dva klíče při Žitné ul. měl v 18. stol. Jan Konvalín. R. 1415 byl maj. konšel novoměstský jmenovaný prve Návara, jenž byl též katedrálem (písařem katedrálným) dvoru královského. Zde bydlí Mariana Pečírková, jež po zemř. manželu Jos. Pečírkovi vydává známý Národní Kalendář.

V již. nároží č. 568-10 jest stará budova fary u sv. Štěpána, k níž náleželo i místo nyn. domů č. 569 a 570 v Žitné ul. Ponejprv tu se jmenuje fara r. 1384. — Č. 1286-8 nová budova školní. — Jižně od kostela č. 535-6 býv. škola u sv. Štěpána, maj. soukromý; viz str. 925. — Č. 534-4 u Hejčků maj. JUDra. Vil. Lexy, v 18. stol. V. Dubského. R. 1382 maj. Švach krčmář.

O domě v této ulici píše Beckovský: Ze císař Rudolf II své veliké zalíbení v malířství, v řezbářství a v jiných vzácných prácech měl a protož kde jenom kterého slavného mistra dostati mohl, žádného nákladu nelitoval, odkudž také Pražané i okolní obyvatelé, berouce sobě příklad ze svého krále a pána, své domy ozdobně malovati dávali a je vnitř i zevnitř malováním okrašlovali, což se v městech pražských na mnohých dosavad neporušených domech spatřiti může. A když se tak domy pražské malováním rozličným okrašlovaly, také na jednom domě v Novém městě v ul. Svatoštěpánské po pravé straně jdouc do té ulice z Koňského trhu, malování tomuto rysu neb obrazu podobné bylo vyobrazené s nápisem ostrovtipným a českému království mnoho předpovídajícím: »Snad že lev český má již uzdu a kšíry, tak více ne již jako prve svobodný, nýbrž dokonale nyní také osedlaný a jíti musí, kam a jak veden bývá, ztrativ svobodu svou, mocnost i sílu všecku.« Toto malování na tom domě ačkoli jest prosté, však vypodobňuje mnoho a jest takové: osm panen okolo českého dvouocasatého lva stojí, dvě drží nad jeho hlavou korunu, třetí jeho hřívu, čtvrtá ocas česá, pátá jeho tlapu hladí, šestá regalie královské, sceptrum,

* Přibík Netvorský z Břízy při konfiskacích dům tento zamlčel, a teprv r. 1643 dům ten od komory byl ujat.

jablko, meč jemu okazuje, sedmá zrcadlo před oči staví, osmá za ním snížená potutelně na něho kšíry strká, by on toho nepozoroval, a nad tím vyobrazením tyto se čtou verše:

»Antiqua ex pictura haec est nova facta figura,
quid sensere patres, hinc rem perpendite fratres.«

(Po česku asi: »Ze staré malby tato jest udělána nová figura, co cítili otcové, z toho vše uvažujte, bratři.«)

Štěpánská ul. malá II. jest ulička, na konci jenom průchod od kostela sv. Štěpána na Karlovo nám. asi uprostřed mezi ul. Žitnou a Ječnou.

Již ve 14. stol. byla tu ulička »in culo«, či »proti kostelu«; že pak leží v části vých. za domem Ottovým č. 554, jenž v 15. stol. byl maj. vdovy po nějakém Ziklovi, říkali »za Ziklovou«. Část západní vznikla většinou rozparcellováním rozsáhlého dvoru při č. 555 (na Karl. nám. 33 n.) a pojmenována r. 1896.

Ze starších čísel zde pouze jest č. 541, kde bydlíval ve 14. stol. hrobník u sv. Štěpána; v 18. stol. byl maj. svob. p. Karel z Hochbergu. Nyní náleží majiteli fiakrů Frant. Vondráčkovi jako novější čís. 1399 a 1928 vedle staršího čís. 556. Zde ve 14. stol. měl domek kurař Ješek Smrt (Mors), jiný domek Mařík Salzmesser.

Mimo to jsou tu 2 novější domky Čeřovského čís. 1928 a 1929 Fantův čís. 1931 a Prachenských č. 1932, kde bydlí malířka Helena Emmingerová.

Šternberkova ul. VII., pojmenovaná r. 1888, z Bělského tř. pod Rudolfovu na vých. k nádraží. V č. 768 jest expositura farní v Holešovicích.

Štítného ul. VII., z Palackého tř. za plynárnou a pivovarem (z r. 1895) na příč až ku přístavu Holešovickému má jméno to od r. 1888.

Tomáš ze Štítného (tvrze u Jindř. Hradce) žil asi 1325—1400 a byl náš nejznamenitější spisovatel prosaický ve staré době. Po studiích na universitě v Praze žil většinou v zátiší na své tvrzi a spisoval. Jeho »Řeči besední« i ostatní spisy jsou velmi důležity i tím, že on první jal se o vědě psáti česky, když u nás a všude jinde v Evropě pouze latina byla považována za jediný prostředek vzdělávací.

Č. 279 u lva, 286 na fořtovně, 697 na ohradě, č. 800 první pražský měšť. pivovar.

Štítného ul. Žk., od Kostnického nám. na Basilejské nám.

Č. 520-3 druhdy hostinec u Jana Lucemb., pak maj. Spolku pro vystavění katol. kostela v Žižkově, i byla tu fara* a v býv. hostinské tančírně kaple P. Marie do roku 1903, kdy sem dáno gymnasium otevřené šk. r. 1903/4. Prvním ředitelem jest Ant. Šetelík. — Čís. 361—17 u ryt. Dalimila, 285-29 zlatá růže, 556-20 u měsíčků (po majitelích), č. 402-14 lékárna u Matky Boží.

Štulcova ul. VI., jest jediná ulice na hoře Vyšehradu, pojmenována takto roku 1888.

Václav Štulc z Kladna (1814—1887), katecheta na akad. gymn., potom kanovník a konečně probošt na Vyšehradě, kde jest pochován. Byl dobrý básník a spisovatel, jemuž vlast a církev byly stálým heslem, muž o národ náš velice zasloužilý. Byl první studující, jenž přistoupil k Matici české; vydávaje politický list Pozor roku 1863, po 2 měsíce byl uvězněn.

Od vých. (od kaple sv. Martina, viz Vyšehrad) v pr. stojí hospodářské stavení č. 16. maj. kapituly, jako vše zde ostatní; dále ke hřbitovu nový sad na místě nedávné pustiny.

---

* Pilný spisovatel a badatel historický P. Ed. Šittler jest farářem na Žk.

Na straně jižní v pozadí č. 92, kde zemřel r. 1903 kanovník spis. Beneš Meth. Kulda. — Vedle č. 91 bývala fara, byt kanovn. Al. Kafky; v č. 90 bydlí kan. ThDr. Josef Burián. — Za zahrádkou ozdobnější budova č. 100 jest kapitulní děkanství. — V č. 82 (fara vyšehradská) bydlí Jos. Kyselka kanovník, č. 81 byt kanovn. Jos. Kuchynky.

Dále k záp. proti kostelu a hřbitovu prosté stavení, skladiště vojenského eráru. Odtud užší ulicí k sev. č. 69 staré proboštství (bydlí tu spis. P. Petr Kopal) a proti městu (baště XXXVIII.) ozdobné nové proboštství č. 89 s kaplí sv. Klimenta. Zde zemřel prosl. spis. ThDr. Ant. Lenz; nyní jest proboštem dr. Karlach. Před domem stojí socha sv. Václava (opravená r. 1902), jež bývala na Václ. nám. — Více pro souvislost viz Vyšehrad.

Štupartská ul. I., vychází z Celetné ul. mezi farou Týnskou a domem u hřebene, pak jde mezi Týnem a chrámem sv. Jakuba do Masné ul. Jméno po proslulém domě u Štupartů č. 647-14.

Po pravé straně jsou domy: č. 600-2 u hřebene; viz str. 102. K tomu dodáno buď ještě toto dle výzkumů Dra Teigeho: Po Janu Krajsovi z Křečovic byl maj. syn jeho Burian, r. 1524 Václav bakalář, pak Mik Rauš, r. 1563 Jiří Cejc z Pirnova, roku 1586 Alžběta Veitmilová ze Žerotína, r. 1592 Václav Radnický ze Zhoře, r. 1593 Ludvík Korálek z Těšína, r. 1606 Zuzana z Rovin, Oldřich Rabšteinský z Čihanova, r. 1610 Alžběta vdova po dvorském krejčím Ant. Kupferovi z Leibnic, r. 1619 Jan Vint. Podvinský z Doubravičan, r. 1623 Jakub Visendo, jenž jej odkázal Mat. Feslovi, a ten r. 1643 prodal Oldř. Severinu K. Skuhrovskému ze Skuhrova.

Č. 599-4 u dítek (viz str. 103) měl Lorenc Stork ze Storkenfelsu, od něho koupí r. 1607 David Florin z Lambšteina, 1621 Daniel Kapr z Kapršteina; r. 1642 Kateřina, manž. Jana Trnky z Krčovic a vdova po Simeonu Kutnaurovi, jej prodala Janu Hartungu z Hartenfelsu, jenž byl registratorem německým při účtárně komory české a pak úředníkem nad ungeltem.

Č. 598-6 u jelena zlatého viz str. 104. Roku 1467 maj. Kubík z Kochanova, r. 1493 Jan z Bransudu, panský maršálek, pak Jan Vodička z Vasseršteina, Jiří st. Vratislav z Mitrovic; jeho syn Zdeněk Eusebius r. 1643 přikoupil druhou polovici domu Macákové z Ottenburku. — Č. 597-8 Millesimovský (viz str. 104) po pánech z Hradce měli Slavatové z Chlumu a Čejkové z Olbramovic. Orel ve znaku na domě drží ve spárech vůz (it. caretto), i jest to tedy znak Carettů-Millesimů.

Č. 596-10 u města Paříže (str. 106) měl r. 1459 písař menších desk zemských Matěj, pak mistr Václav Vrbenský, r. 1494 Kateřina z Kolovrat, 1532 Elška ze Smiřic, Šebestián Hruška z Března, Petr Kobylka z Felzova a jeho manž. Ozana z Harasova, pak Jiří Vratislav Kuneš z Lukovce, r. 1610 Alžběta Donínská ze Šternberka, pak Jan z Domína a Dorota Marie Mrácká z Dubé, která jej 1638 darovala Jindř. Lilienblattu z Lilienberka; r. 1672 koupil dům Václ. Ludvík Mencl.

Č. 595-12 Manhartský (viz str. 106) v 16. stol. drželi Osvald Somer z Felsdorfu. Vilém Vostrovec z Královic a Václav Robmháp ze Suché. To byl dům přední v Celetné ulici, zvaný též u Koz.

Č. 647-14 u Štupartů, druhdy též Sixtův Platejs;* zde stával ve 13. století dům kláštera Pomuckého, později krále Jana Lucemb. a choti jeho Elišky, kde mladý Karel IV. r. 1333, vrátiv se z Francie, dva měsíce bydlil; byl hrad tehdy velmi zpustlý. Král Jan r. 1335 přestavěl dům »modo Gallico« t. j. dle francouzského způsobu a bydlil tu pak i s dvorem. Při domě byla věž, již viděti ještě na obraze Sadelerově. Roku 1348 Karel IV. daroval dům markrabí míšeňskému Fridrichovi a pak jeho synům do života; proto říkali pak dům Míšeňský (curia marchionis de Misna).

R. 1452 Zikmund z Kotenčic, polní hejtman staroměstský, jej prodal Václavu z Květova, a říkali dům Váňovský, Váňův. Vdova, Kateřina Váňová, jej s věží prodala za 200 kop č. r. 1520 mistru Matouši z Hradce, a když tento trh provésti se zdráhal, r. 1524 obec ujala dům a odevzdala nejvyššímu písaři král. Českého Janu Litoborskému

---

* V 17. st. na domě v Čertově kuchyni měla pohledávku Kateř. Elshaynová roz. Platejzová, před tím Anna Platejzová. (Bílek 556.)

z Chlumu. R. 1532 byl maj. Volfhart z Kynšperka, král. podkomoří, Petr Tejn z Tejnu a jeho sirotci, r. 1548 Kateřina z Vartemberka, vdova po Bedřichu Sezimovi ze Sezimova Ústí, roku 1550 Albrecht Kaplíř ze Sulevic, pak Jakub Velvarský, roku 1583 Ehrenfried Minkvic z Minkvicburku, cís. rada při appellací, přítel hvězdáře Tychona, r. 1596 Marketa Hozlaurová z Liběchova, potom Jan z Vartemberka; pro dluh u Anny Platejzové rozené z Ottersdorfu dům pak právem nápadním dostal Volf Solhauz ze Solhauzu na Lipém a Sloupu (Pirkštejně), jemuž byl dům zabaven r. 1627; Solhauz r. 1631 se vrátil se Sasy.

Dům pak neobydlený pustl, pozbyl i střechy, oken, dveří, kamen; nikdo tu nebydlil.

Roku 1659 od fisku skoro ruinu koupil dvorní sedlář Pavel Frost; tehdy sluje dům Teufelskretschem, Čertovou krčmou;* byl v šenkovně obraz hodujících čertů nebo na domě obraz satyrů, jež lid měl za ďábly. Věřili, že tu straší, že odtud čert hodil čepici na pilíř kostela sv. Jakuba,** že odtud vyletěl ohnivý drak, že po dvoře běhává pes s ohnivýma očima a j.

R. 1664 zlopověstný dům koupil za 1200 zl. rýn. cís. hejtman a pak rada Petr Štupart z Löwenthalu, jenž jej přestavěl, přikoupiv r. 1665 vedlejší hospodu krejčovskou či krejčovský herberk u 3 králů, bývalý dům Farkašovský. (Viz Templová ul.) Syn P. Štuparta a jeho manželky Anny Markety roz. Hamrové ze Schrotzburku František r. 1701 dům zdědil; po něm syn Petr. Od r. 1703 byla tu oblíbená hospoda, proti níž však se stavěl magistrát staroměstský; spor trval 40 let. R. 1732 od Petra Štuparta dům měl Petr Eusebius Radecký z Radče; po něm Václ. Leop. Radecký, děd slavného vojevůdce. Pak byl maj. Václ. Raisman z Riesenburka. R. 1773 Vojtěch Weber; r. 1814 Magd. Webrová roz. Reismanová z Riesenburka závětí odkázala 3000 zl. chorobinci na Karlově. Nyní jsou maj. Amalie svob. pí. Böcková von Greissau a Stejskalové. Štupartský dům, zapsaný v deskách zemských, s průčelím barokním má v záp. průčelí sdružená okna z konce 16. stol., v přízemí klenby ze 14. stol. R. 1902 byl odhadnut na 346.699 K. V domě tom se narodil slavný malíř Frant. Tkadlík (Kadlík), ředitel malířské akademie (r. 1787—1840).

Č. 635-16 jest klášter sv. Jakuba a č. 977-18 škola; viz Jakubská ul. — O straně druhé (čísla lichá) bude mluveno pro souvislost až při Týně.

Šumavská ul. Vnhr., od Měst. sadu nad Vrš. sev. do Slezské ul., připomíná české pohoří, věrnou stráž proti západu.

V č. 991-29 bydlí prof. Augustin Krejčí, v č. 839-32 bydlil Jos. Dumek, spisovatel hospodářský.

Na Šustrové Mchl., jest název č. 68 (Šustrová) jinak na Vinici.

Švarcenberkova* tř.** Sm. jest pokrač. Kinského tř. na jih. Jméno má po slavné knížecí rodině, od r. 1684 maj. Smíchova, druhdy části panství Jinonického.

Posud zájezdní hostinec na Knížecí (č. 33) drží kníže Ad. Jos. Schwarzenberg. Zde r. 1848 bylo konáno důležité shromáždění, jak zaměstnati a obživiti lid v tehdejší bouřlivé době. Tehdy bylo tu středisko národovců smíchovských; bydlil tu známý slovníkář Frant. Špatný, úředník jurisdikce Švarcenberské, jenž r. 1848 horlivě pečoval o pořádek ve městě, ale pak v bytě svém zde byl zatčen a 6 dní vězněn, až se dokázala jeho nevina. R. 1850 v domě tom byl zřízen okresní soud smíchovský.

Při Plzeň. tř. č. 222-1 u zlatého anděla; zde r. 1879 Jos. Preissler vystavěl pivovar; č. 24-7 u modrého křížku; č. 344-9 opatrovna v obecním domě z r. 1870; č. 25-11 u Ulianů, u modrého křížku; č. 26-13 s deskou česk. básníka isr. Siegf. Kappra, jenž zde se narodil r. 1821. — Č. 30-19 národní záložna. Při stavbě nalezena

* Viz Ed. Herold, Čertova krčma; Kamper, Politik 1902 (5 pokrač.).

** Byla tam vskutku nějaká čepice od požáru r. 1689.

*** O vývoji erbu Švarcenberského viz Kolář-Sedláček, Heraldika 365—369.

byla prastará kostra a při ní vzácná nádoba červeně natřená s píchanou ozdobou. — Č. 27 n. býv. parní mlýn Štěpánův z r. 1845, maj. od r. 1892 Ringhofrův; č. 294-31 zlatý jelen; č. 360-35 nádraží Buštěhr. dráhy, otevřené r. 1872; v č. 349-37 r. 1874 zřízena byla sladovna L. Klatschra a Löwyho; č. 279-39 nádraží dráhy Západní české z r. 1861. Za nádražím u silnice před Červenou zahradou jsou Boží muka, kde kopí v boku Kristově slouží za rafii slunečních hodin; sloup ten po návrhu Herainově bude přenesen do Kinských zahrady.

Švédská ul. Sm., za klášterem sv. Gabriela ke Spojovací siln. v místech, kde bývala vinice Kartouzská (str. 570.).

V těchto místech tábořili Švédové za 30leté války pod vůdcem Bannerem a s té strany (od Bílé Hory) pokoušeli se dobýti Prahy; ale tehdy se jim nepodařilo. Podruhé Banner oblehl Prahu zase marně r. 1639 a zemřel r. 1641. Až velitel švédský Königsmark dne 26. července 1648 zmocnil se Hradčan a Malé Strany; však na druhý břeh se nedostal pro hrdinnou obranu měšťanstva a studentů, až dlouholetá válka ukončena byla mírem Vestfálským r. 1648. Ale dlouho v Čechách si pamatovali, jak Švédové tu ukrutně řádili.

Na zač. v pr. jest č. 376-1, maj. kníž. Karla Löwenstein-Wertheim-Rosenberg (viz str. 474.). Naproti za č. 705 u Ježíška; č. 939 byl malířky Zd. Kalašové; č. 920 Al. Dlabače arch. a malíře; č. 589-3 villa Excelsior při nové silnici k Francisco-Josefinu; č. 655-5 villa Eifelina; v č. 635-7 ville Amalii bydlí univ. prof. dr. Gust. Gruss, jenž má tu univ. ústav astronomický; v č. 1015 bydlí prof. č. techn. Alb. K. Velflík; v č. 1037 akad. malíř Fr. Klimeš má školu malířskou. Č. 107 Hřebenka (maj. Vlčkových a MUDra. Em. Dutky) s kaplí sv. Jana Nep.; zdejší pramen kamencové vody lid chválí při krčních nemocích. Dědicům po M. Vlčkovi náleží též č. 109 Plátenice. Naproti při příkré cestě k Strahovským lomům stávala vinice Nesypka č. 108; zůstala jen kaple nejsv. Trojice, založ. r. 1732 od majitele dvorce Jiřího Maxm. Nesyby, zrušená r. 1784, ale později obnovená. R. 1821 vinici i kapli koupil pražský prýmkář Fr. Scheiba. Nyní z kaple zbyla jen přední část.

Švihovského ul. Žk., z Karlovy tř. na Kostnické nám. a do Štítného ul.

Rod Švihovských z Riesenberka a ze Skály byl starožitný; Jan starší a synové jeho Jan a Vilém v husitských válkách stáli na straně katolické. Půta Švihovský († 1504) byl z nejbohatších pánů českých. V 17. stol. Ferdinand Švihovský (viz str. 830.) po bitvě Bělohorské se vystěhoval a zemřel ve Francii; poslední mužský potomek Ferdinand Václav r. 1720 byl pochován u sv. Jiljí.

Táboritská ul. Bbč. má jméno po Táboritech, Táborech či bratřích Táborských.

Byla to krajní, přísná strana Husitů, jmenovaná tak po městě Táboru, jež sami založili roku 1419 na návrší onoho času pustém, kde dříve stávalo město Hradiště. Sem hrnuli se nejhorlivější přívrženci učení Husova a ti byli hlavním sloupem tehdejšího vítězného odporu proti nepřátelům, až síla jejich zlomena byla u Lipan r. 1434. — Č. 25 u Špendlíkářů, č. 28 u města Vídně, č. 54 na poště.

Táboritská ul. Lbň. I. a II., z Jungm. tř. na sev. (proti domu Bylinově k zahradám pod Šilbochem).

Táboritská ul. Žk., z Karlovy tř. k Olšanům.

Č. 4-11 jest býv. jurisdikční dvůr, nyní Gütlingův, vedle obecního dvoru č. 50-13, naproti v č. 77-26 bydlí Jos. Paštika, hotovitel varhan, č. 16b-28 stará škola olšanská, č. 3 záduší pražského domek u vchodu na hřbitov, na sev. od hřbitova nově vystavěný dvůr Olšanský č. 1b. a č. 2 maj. Bečvářův.

Táborská ul. II. a Vnhr., od dětské nemocnice na sev. k Čelakov. sadům rozkládá se právě na místě bývalých hradeb (viz příl. 3.); stará Táborská silnice (že vede do města Tábora) vedla od Koňské a Žitné brány k Nůslím tudy, kde nyní jest vinohradská Havlíčkova ul. a dále Benešova tř. Nsl.-P.

Jest to ulice široká, volná, ale pro svou délku i unavující přímost a pro jednotvárnost činžovních domů málo příjemná. Strana východní při jižním konci až k ul. Wenzigově, pak celý konec od Vávrovy tř. jsou vinohradské; část ta zprvu od Vinohradských nazvána byla Resslovou. V č. 1879 (proti dětské nemocn.) jest hostinec u Karlova; bydlí zde ThDr. J. Hlavatý, emer. prof. a spis., spis. Hanuš Kuffner, žurn. a spis. PhDr. Vojtěch Nováček, ředitel zem. archivu; č. 1878 měšť. a ob. škola dívčí (řed. Frant. Sládek). — V č. 1876-9 bydlí úředník cis. knihovny spis. Jan Emler, syn proslulého historika Josefa Emlera; č. 1809-25 byl malíře Jar. Hejdy z Lovčic; č. 1810-27 byl malířky Am. Hausmanové; č. 1811-29 při Tyršově ul., bydlí zde prof. č. techn. Kristian Petrlík; č. 1820-39 ruská kavárna; zde bydlí univ. prof. dr. Jos. Kalousek; v č. 1822-43 bydlí Adolf Liebscher, v č. 1823-45 prof. PhDr. Jan Novák; při Komenského nám. č. 1827-53 maj. JUDra. Jos. Hradeckého, byt JUDra Lud. Jeřábka a univ. prof. MUDra Gust. Kabrhela; č. 1595-59 obecní dvůr, jenž se táhne až do Sokol. tř., vystavěn byl r. 1883 nákladem 155.000 zl. — V č. 1830-56 bydlí spis. Karel Tůma; č. 1034-16 na Zebíně.

Templová ulč. I., z Celetné ul. průch. domem vedle zlatého anděla do Jakubské ul. Sluje tak po domě č. 589 (zde 1 n., v Celetné 29), jenž sluje v Templu,* že tu prý bývali Templáři. Však časem v Templu se říkalo i domu č. 648, později jen tomuto do Celetné ul.

Tento duchovní řád rytířský založen byl r. 1118 v Jerusalemě, kde měli obydlím část paláce, vystavěného v sousedství někdejšího chrámu (lat. templum) Šalomounova; a odtud jejich jméno Templáři. Později byli obviňováni z kacířství, a řád jejich zrušen roku 1312. V Praze, kam přišli roku 1232, měli komendu t. zv. Jerusalem při kostele sv. Vavřince (viz str. 3.) a snad i zde; dle pověsti Templáři i po r. 1312 tajně tady se shromažďovali na služby Boží v rozsáhlých sklepeních, jež jsou prý tu dosud; ba i oltář kamenný byl tu prý ve sklepě nalezen. Odtud šla prý chodba podzemní až do kostela Týnského.

Tak jméno domu i uličky zůstalo, i když po Templářích tu bydlily bekyně; jinde většinou zašly v době husitské, ale zde i pak byl špitál pro chudé ženy** (r. 1433 beguttae in Templo). R. 1513 král Vladislav Staroměstským dává »kollaturu aneb podací a opravu na domě, kterýž Templ slove, aby oni mohli do toho domu sestry k tomu hodné podávati a platů k němu příslušejících k ruce a potřebě těch 12 sester dobývati.« Čelakovský, Privilegia 340.

Na domě tomto (v Celetné ul.) byl v 16. stol. obraz Božích muk, před nímž pokleknouti a se modliti napomínal rychtář zločince tudy vedené na popravu. (Sr. Tomek IX. 32).

Za domem tím v l. nyní jest rozsáhlý dům č. 6'8 ve špitále, u Kopmannů,*** kde druhdy bývaly 4 domy menší a veliký nárožní proti sv. Jakubu, v druhé polovici 17. stol. jeden dům špitální. — Dům nárožní r. 1404 držel Jan Krejza, r. 1431 koupil Jan Řitka z Bezdědic na Lešanech a Kokoříně, hejtman táborský. (Dcera jeho roku 1454 byla jeptiškou u sv. Anny.) Řitka dům r. 1437 postoupil Petříkovi z Podolí, ale opět si jej koupil r. 1443 a po 2 letech zase jemu prodal; r. 1449 domu nabyl Burian z Gutšteina (Gutenšteina), a v rodě tom pak dlouho zůstal. Roku 1621 Jindřich Vavř. hrabě z Gutšteina odsouzen byl všeho jmění a do r. 1628 vězněn na Zbirově; dům tento, tehdy řeč. u tří kuchyň, r. 1621 dědičně postoupen byl Pavlu Kantorovi, pernikáři malostran-

* Již r. 1363 in Templo; tehdy Mara Vilhelmova a Otto Posenpach odkazují dům Mikuláši z Kobelence.

** Těmto bekyním ještě r. 1467 učinila odkaz Kateřina z Nyněchova a správcem jeho Samuela z Hrádku a Valečova; jeho vnuk a dědic Václav Samuel z Hrádku r. 1532 obeslán byl, že tomu záduší ubližuje.

*** Rozeznávej naproti č. 649 t. zv. Kopmanskou zahradu; viz str. 363.

Staroměstská radnice a Týnský chrám.

Příl. 34.

skému, náhradou za dům jeho, zbořený v prospěch kláštera sv. Maří Magd., ale r. 1622 odevzdán platnýři Jiříku Šcrerovi, r. 1633 postoupen bratrstvu Omnium fidelium defunctorum u sv. Ducha, až r. 1639 vrácen synu Gutšteinovu Jindřichu Petrovi proti zaplacení 500 zl. onomu bratrstvu. Jindřich Petr měl za manželku Annu Černínovu z Chuděnic a zemřel v Řepíně r. 1648. Dům pak prodán r. 1665 za 400 zl. nyn. špitálu v Templu.

Vedle do ulice vyčníval a proto slul nárožním dům Mičánovský. R. 1404 maj. kněz Mik. Machmur, r. 1429 písař Kříž, r. 1433 Mik. Florek z Rybňan. — R. 1531 od rektora univ. mistra Jana Chocenského, příjmím Berky,* jej koupil podkomoří Jiří Gerštorf z Gerštorfu a z Malšvic na Žirči a Choltících. Později jej měli Hrzánové z Harasova. Pro špitál koupen byl r. 1666 od záduší Týnského za 400 zl. rýn.

Třetí dům (směrem k Celetné ul.) r. 1430 měl baka'ář Klement, r. 1514 malíř Matěj Hasík koupí od Marty šmejdířky a prodal jej písaři kathedrálnímu, později porybnému Gabrielovi. Potom dům měla Salomena, vdova po dru. Tomáši Vodňanském t. zv. Husineckém, jenž, jsa lékařem, zahynul při moru r. 1582. R. 1616 Jiří Dubecký ze Starého Dubu jej postoupil Mik. Divišovi z Doubravína, jenž r. 1621 odsouzen byl hrdla; byl však pouze na 2 hodiny za jazyk k šibenici přibit a pak vězněn do srpna r. 1622. Roku 1627 jej koupil platnýř Jiří Šerer, r. 1665 Mates Kurz, pak jeho zeť Zikmund Karel Danhelius, jemuž obec dům pro dlužnou daň zabavila a připojila k Templu.

V domě čtvrtém, Bohuslavově, r. 1436 byly bekyně; roku 1452 byl Pavla, písaře staroměstského, r. 1503 Tomáše z Prostiboře, ingrossatora desk zemských, pak jeho syna Václava, jenž jej na čas prodal Petru Rechkovi, ale pak zase držel do r. 1526. Později dům náležel kronikáři Martinu Kuthenovi ze Šprinsberka, jenž roku 1564 pochován byl u sv. Benedikta, pak Jiřímu Funkovi z Olivetu. Od něho jej koupil impressor Burian Vald a jeho zeť Oldřich Jan Mateolus. Ke špitálu byl koupen r. 1664 za 65 zl.

Pátý dům, v sousedství Templu, měl r. 1429 jakýsi Drdák, pak Petr Kvotter, Václ. z Příbramě, v 16. stol. Vilém Křinecký z Ronova, pak Václav Dlask ze Vchynic, Jan Leva z Brozánek.

Část vedle Štupartů slula u tří králů či Farkašovský dům; koupil jej r. 1610 cech krejčovský, jenž tu pak měl hospodu; (viz str. 1040). — Potom jej koupila obec** v 17. stol. a zřídila zde r. 1663 špitál sv. Pavla náhradou za špitál za branou Poříčskou v nyn. Karlíně (str. 448), zničený r. 1648. Při špitále r. 1673 vystavěn byl (u Celetné ul.) Dominikem Orsim de Orsi kostel Obrácení sv. Pavla. Viz Ekert II. 425. Za francouzského požáru r. 1689 i tento kostel a špitál vyhořely, ale opět byly vystavěny.

Mnozí měšťané špitálu činili odkazy; tak Jindřich Kopp, vysloužilý rytmistr kyrysníků (magister quondam equitum) a pak měšťan na Novém městě r. 1737 odkázal mu 27.000 zl. Špitálníci nosili šaty černožluté (barvy Starého města); někteří měli tu byt, topivo, světlo i šat a týdně 1 zl. 10 kr., jiní týdně 50 kr. V přízemí byla krčma s rozsáhlým dvorem zájezdným; říkali špitálská hospoda a jistou dobu Mozartův sklep. Připomíná se tu výmluvná hospodská paní »Logika«, manželka Starého studenta.

R. 1784 kostel zrušen i se špitálem, z něhož 79 chovanců převedeno bylo k sv. Bartoloměji; dle Čelakovského Privil. CXXXIV. jmění špitálu sv. Pavla (166.087 zl. 9 h.) obec musila odvésti k fondu nadačnímu, z něhož by se vydržovaly nově zřizované ústavy lidumilné.

Na místě kostela, prodaného r. 1787 Ign. Bindrovi, vystavěn byl asi r. 1788 dům průchodní č. 589 při Celetné ul., s průčelím sem i do Templové ul. Bývala tu kavárna, do níž chodíval Havlíček poslední rok života, po návratu z Brixenu.

Druhou část špitálu (č. 648) r. 1787 koupil za 3150 zl. Martin Kopmann, který r. 1795 koupil i protější Kopmanku. — Na domě býv. špitálu jsou poprsí sv. Jana Křt., P. Marie a sv. Václava. — Latinský nápis hlásá památku štědrého Koppa, »jenž chudé měšťany hostí, odívá, sytí, chorým slouží, nemocné uzdravuje, je-li možno, a není-li, mrtvé pohřbívá; bez pochybnosti Pán odmění jednou, co učiněno chudým, jakoby se stalo jemu samému.«

* Byl horlivý utrakvista a měl tiskárnu, již pak odkázal universitě; psal knihy lékařské.

** Nacházím zprávu, že dům ten byl v 17. st. Smiřických a jim zabaven, potom Valdštein prý jej daroval špitálu (malostranskému); Bílek toho nemá.

R. 1840—41 v domě Kopmanském bydlil Rieger s Frantou Šumavským a Pichlem; zřídili tu jakousi čítárnu časopisů cizích hlavně slovanských, i domácích, a sem pak chodili mladší spisovatelé (Tyl, Jablonský, Rubeš, Erben, baron Villani a j.) i hosté z ciziny. Tam se spřátelili, což přispělo ke zdaru prvních zábav českých. (J. Jahn, Fr. L. Rieger).

Také na pravé straně jsou jen dva domy: č. 588-1, v Celetné ul. 31 n. Ke str. 110 budiž dodáno: Po Hájkovi z Hodětína r. 1458 dům dědila dcera Kateř. Zbirovská, r. 1459 bratří Petřík a Václav z Předměřic. Druhou část měl r. 1437 Konrád, probošt Litoměřický, r. 1446 Jan Koluch z Vesce, pak vdova jeho Kateřina ze Škvorce, r. 1454 Prokop malíř. Obě části v 16. stol. páni z Valdšteina.

Č. 649-4 maj. Ant. Sochůrka, býv. zahrada Kopmannská; viz str. 363.

Těšnov II. jest jméno* starodávné (již r. 1437) místa, kde nyní jest Severozáp. nádraží, z Poříčí k řece, přes niž vede od r. 1901 dřevěný most.

Na místě nádraží v prodloužení ul. Petrské bývala stará brána Petrská či Poříčská z opevnění Karlova; pozdější byla brána na hlavní třídě Poříčí, zbořená r. 1869. Měla č. 1056, staré 1041. Místo tak odlehlé po husitských válkách dlouho zůstalo pusté.

Na pravé straně od Poříčí jsou úzké tři domky bez dvorečků; jsou na místě domků, které s dovolením Václava IV. r. 1390 střelci si přistavovali při zdi hradební; proto také tu říkali u šanců. — Č. 1057-4, býv. policejní strážnice na místě býv. celnice. — Č. 1058-6 Zedníčkova zahrada, ke konci 18. stol. maj. Jos. Nigrina. — Č. 1423-8 bývalo maj. JUDra Jana Vašatého, známého politika. — Odstraněno bylo č. 1164, domek »při šancích« v 18. stol. Zárubův. — Rovněž zbořeno č. 1165, což byl domek fortifikační.

Dále v pr. vidíme skvostné průčelí nádraží Severozáp. dráhy, jež mnohem více by vynikalo na hlavní třídě; vypadá jako triumfální brána. Postaveno bylo dle plánů arch. Schlimpera, otevřeno 10. května r. 1875. — Velikým portálem se sousoším Austrie, chránící orby a průmyslu, se vchází do vysoké dvorany, v níž viděti znaky měst při této dráze. Kdesi na místě nyn. nádraží míval zahradu proslulý lékař a přírodozpytec Tadeáš Hájek z Hájku.

Na protější straně od Poříčí za nárožním č. 1059-1 u Tašků a prvějším č. 1699-1 a jest č. 1163-3 Gottwaldova továrna na železný nábytek, v nejst. době domek provazníkův, později pivovárek se zahrádkou. — V č. 1372-5 bydlí MUDr. K. Chudoba.

Č. 1162-7 zlatý koník či u Talavášků, v nejst. době dům Zdeňka řezníka r. 1401 Václ. Kolovrata, pak Petra Libenského. Dům Talaváškovský se sladovnou na zač 17. stol. po Janu Šťastném Goliáši měla rodina Habervešlů z Habernfeldu; z nich doktor Ondřej Habervešl (Hobervešl), spisovatel »Vojny české«, dne 8. listopadu 1620 zvěstoval hodujícímu Bedřichu králi porážku bělohorskou. Viz str. 733. On r. 1615 s manželkou svou Magd. Skalovou ze Zhoře dům koupil od sirotků Jana Šťastného Goliáše. Roku 1622 propadl dům tento panský »mezi domy někdy Jana Hronka a Daniela Prunara«; koupil jej Arnold z Perglasu, cís. rada při appellacích.

Při Petrské ul. jest ještě č. 1161-9 (viz str. 838.), za ulicí č. 1166 u Pútů. — Blíže k řece stojí 3 nové domy; z nich č. 1743-10 hotel Baroch.

Na zač. Pobřežní ul. blízko Poděbradovy ul. dráha Severozápadní přes rameno Vltavy vede na ostrov, s něhož zase k jihu se obrací až před samým nádražím; jest to ostrov Rohanský či dle pozdějšího majitele Köpplův. Vznikl nánosem dosti pozdě, jak líčí Winter v Arch. Pam. XV. str. 242. Tehdy (r. 1537) měl jej mlynář Martin Šašek. Jméno Rohanský se vykládá po maj. měšťanu Ritterhahnovi.

Thunovská ul. III., z Tomášské ul. přes Sněmovní a za místodržitelstvím k Schodům zámeckým novým. Jméno po paláci č. 180-12. V dolní části druhdy slula

* Nedoma vykládá je z něm. Deutschenhof; název ulice nově dán od sboru ob. starších r. 1894. Těšnov byla v 15. stol. osada na místě Karlína blíže města a měla i svého rychtáře; říkali též v zahradách Těšnovských. Od konce 15. stol. jméno Těšnov již se nevyskytuje.

Sklenářskou. Táž část též slula ul. Farní;* bylať stará fara sv. Mikuláše v zadní části Šternberského domu č. 7 (nyní v Sněmovní ul. č. 177-3).

Blízko ul. Tomášské od r. 1903 spatříš ve výši 2. patra můstek přes ulici; zřízen byl za pohodlnější přechod kanceláří zemského výboru, jenž tu skoupil všechny domy při záp. straně ul. Tomášské.

Č. 8-1 bílý sokol či u sokola, maj. zem. fondu, na místě pivovaru v 15. stol.; r. 1406 byl maj. Křištan Gera. R. 1666 maj. stavitel Dominik Agostini; koupil jej za 900 rýnských; r. 1678 zemský chirurg Kilián Pfeffer.

Naproti č. 10-2 také již zemský. R. 1356 měl jej Přibík, r. 1406 Václ. Ťavák, pak komorník králův Milota z Jinec, r. 1415 Mik. Meissner ze Starého města, r. 1416 Konstantin, probošt mělnický. Po válce byl maj. poustky Jan Rak, r. 1455 zedník Jan Volf, pak sladovník Jílek, potom Vavř. Honěk, r. 1467 Mikuláš Trubač, pak kovář a byla tu kovárna s přístavkem do nedávna. R. 1541, když s jinými vyhořel, byl konšele Duchka Přeštického, jinak Domináčka, jenž byl mezi voliteli Ferdinanda I. r. 1526. Pak byl maj. Urban Evančický, r. 1596 primátor Filip Inderfelder z Inderfeldu.

Vedle č. 9-4 mrva a břevno; dům ten kdysi Bohutův Karel IV. daroval kolleji Všech Svatých, která však brzy přešla na Staré město (č. 16 v Mikul. ul.). R. 1484 maj. Jan Šleinic ze Šleinic, r. 1496 Jeronym ze Skuhrova, místokomorník král. Českého, r. 1497 Ješek ze Strojetic, r. 1502 Zikmund Pašinka z Trojanovic, r. 1517 malíř Ondřej, r. 1591 Kryštof Fictum z Fictum, pak Kryštof Šober, r. 1595 Albrecht Bryknar z Brukšteina, po roce JUDr. Gabriel Han, r. 1610 appell. sekretář Mat. Arnoldini. V 18. stol. byl to dům Köpplův. Ostatek jest sněmovna č. 176.

Naproti jest zadní část (býv. fara) domu Šternberského č. 7 a domu u Montágů č. 6. Záp. od Sněmovní ul., v níž zde stával kostel sv. Martina (str. 962.), v l. jest místodržitelství (býv. gymnasium jesuitské) č. 1 a dále při Zámecké uličce č. 182-9 zlatá rolnička či u zlatých zvonečků. V 17. stol. měl dům ten dvorský chirurg mistr Ondřej Stegman** (Štajman), jenž odešel pro víru; dům r. 1627 koupil za 3000 zl. Jan Ant. Loseo (Losy z Losinthalu).

Na straně sev. za farou č. 177 jest č. 178-8 zlatý strom, dům Valtrovský, býv. škola sv. Mikuláše, též maj. kostela. Roku 1468 Václav nádenník prodal dům Ambroži Turkovi; r. 1476 měl jej Petr dlažič (pavimentator). R. 1580 po Adamu ze Švamberka měla dům jeho manž. Kryzelda Švamberková z Lobkovic, roku 1591 Bohuslav Karel z Lobkovic, r. 1614 Joachym Libšteinský z Kolovrat. Když Jesuité r. 1626 převzali faru u sv. Václava na náměstí, na novou faru postoupili svůj dům Kolovratský č. 177, kde jest dosud; a vedle do č. 178 dána škola, která tu byla pak ještě v 18. stol.

Č. 179-10 bílý slon. Po zkáze husitské doby ještě r. 1459 byla tu poustka, již prodavač ryb Tomek ze Železnice, soused staroměstský, prodal Janu organistovi, jenž si tu vystavěl dům. Později dům měl Jiří Krakovský z Kolovrat, pak Joachym Libšteinský z Kolovrat, odsouzený třetiny jmění; dům jeho mezi domy Kryštofa Haranta z Polžic a krejčího Melichara Pellera r. 1636 byl darován Leonhartu Helfridovi z Meggau. V 18. stol. měli dům Westerholdové. Za Schallera bydlil tu professor řečtiny Josef Hebenstreit ze Streitenfeldu.

Za tím domem jest prostranství před zdí s cimbuřím a portálem č. 180-12 u železných dveří či paláce hrab. Osvalda Thun-Hohenšteina. Jest tu starobylá věž s pěkným rozhledem a cenná obrazárna; na zámecké stráni jest kaple sv. Kříže. Při domě veliká zahrada, do níž se vchází též ze 3. poschodí domu, ze 2. na terasu a do stromořadí. Zde r. 1370 měl dům Beneš z Kravař. Od r. 1370 byl maj. Petr Jelito, biskup olomoucký, dříve biskup v Litomyšli (1325—1387). Byl oblíben u dvora Karlova, ale zemřel ve klatbě, snad pro zadržování papežských peněz; pochován byl v klášteře lanškrounském. R. 1514 byl maj. Albrecht Rendl z Oušavy. Za Rudolfa II. byl maj. praesident cís. komory Ferd.

* Nyní farních osad v Praze bez předměstí jest 21; za Karla IV. bylo jich 44.

** Měl také dům v nyn. ul. Letenské, tehdy Nové za sv. Tomášem, který koupila Alžběta Krazová hrab. ze Schaerfenšteina, roz. Colonová z Felzu, za 5000 kop míš.

Hofman z Grünbüchlu, jemuž r. 1604 bylo svoleno sem vésti vodu z hradu. Pak dům drželi hrabata z Leslie. Roku 1656 koupil Guidobald hrabě Thun, arcib. solnohradský, a učiniv dům majorátním, dal svému bratru Mich. Osvaldu Thunovi; a od té doby mají jej Thunové. Hraběcí tento rod jest v Rakousku od 13. stol.

Do ulice vyniká dům č. 181-14 Pucovský dům, maj. J. Fantla. R. 1477 měl tu dům uhlíř Kliment řeč. Klíma. R. 1541 nejv. komorník Jaroslav ze Šellenberka. R. 1752 od Maxm. Studničky dům koupil hrabě Jan Jos. Thun.

Zase v zákoutí stojí č. 183-16 dům stav. Otakara Materny, před dobou husitskou biskupa Litomyšlského. R. 1485 dům znova vystavěl nejvyšší kancléř Jan ze Šelnberka (spolu s č. 181) a říkali tu dvůr kancléřův či kancelář královská. Roku 1451 maj. nejv. purkrabí Jan z Vartemberka. Asi r. 1550 byl maj. doktor práv Jan Velinger. R. 1622 dům tento, tehdy zvaný u zlatého kapra, zabaven byl Rudolfu Zeidlici z Šenfeldu a r. 1623 postoupen hraběti Zdeňkovi z Kolovrat za 2000 kop míš., na potřeby válečné půjčených. Kolovrat pak dům ten postoupil Janu Putzovi z Adlersthurmu, jemuž r. 1652 do desk byl vložen. R. 1696 svob. p. Ludv. Jos. Hartig koupil dům ten od Jana Fr. Putze z Adlersthurnu a v rodě Hartigově zůstal po celé 18. stol. Bydlí tu PhDr. T. G. Masaryk a spis. Tereza Nováková, choť prof. Jos. Nováka.

Na místě domů následujících bývaly viničky na stráni hory zámecké, která tu slula Kavčí hora. — Jsou tu: č. 184-18; v 16. a zač. 17. stol. měli jej páni ze Šelnberka. Roku 1720 hrabě Romedius Věžník prodal dům svob. p. Hartigovi, maj. domu č. 183, a v rodě tom i tento dům pak trval. R. 1835 tu bydlil Karel Boř. Presl. Zde do nedávna bydlil spis. K. Chytil, nyní v Nerudově ul. 208-8. — Čís. 185-20 v l. 1587—1614 byl maj. Kašpar Bernauer z Feldburku. — V 18. stol. měli dům Röhringové. Roku 1845 zde »na novozámeckých schodech u prvního stupně v 3. ponebí« bydlil Václ. Krolmus. Ostatní domy se počítají ke Schodům zám., viz str. 944.

Vrátíme se na stranu jižní k Zámecké uličce. Č. 200-11 tři černé růže; zde r. 1409 měla dům Kateř. Sedloňová, pak Václav illuminator domini regis, potom písař Sezema, Jan z Bezdědic řeč. Řitka, r. 1451 řezník Martin řeč. Kepka, r. 1474 Jan Divoček, r. 1480 kožišník Jaroslav. Roku 1792 koupil Jos. Mörtin. — Č. 199-13 měl r. 1474 Jiří stolař, pak pan Hanušek, Jan tkadlec, r. 1479 Jan nádenník, za Schallera Tad. Limbek. — Č. 198-15; v 18. stol. Kaj. Leder. — Č. 197-17. Roku 1591 maj. Vilém Thürhammer, dvorský hodinář, který pracoval i pro Tychona Brahe; po něm r. 1622 koupil dům Vilém Major z Grosenau, doktor lékařství, za Schallera maj. Terezie Kunzová z Freyenthurnu. — Větší jest č. 196-19. Roku 1541 maj. Jiří Žabka z Limberka, místokancléř a roku 1527 sekretář komorní rady. R. 1585 maj. malíř Bart. Spranger, jenž přikoupil dva domy sousední; zemřel r. 1611. Dům pak koupil cís. trabant Kryštof Dempich (Dampich). R. 1725 zde bydlil stav. Jan Aichelbauer. Roku 1779 koupil Jan François či Franz. Krolmus (Č. lid XII. 389) vypravuje, že dům ten míval Kašpar Kaplíř ze Sulevic, pak popravený, jenž vystavěl třetí patro a dal naň vymalovati obraz, obnovený r. 1846 od maj. Fr. Horčičky. Po Kaplířích dům měli Herzogové, z nichž jeden zabil milenku v domě na schodech; proto prý tam dán byl kříž. — Maličký dům č. 195-21 zlatá růže. R. 1495 maj. bohatý kupec Augustin r. 1501 Václav z Teplé řeč. Roztocký. V 18. stol. K. Seich. — Č. 194-23 zlatý anděl. R. 1667 Anna Kat. z Martinic jej prodala zvonaři Mik. Löwovi z Löwenperka, jenž také lil děla pro císařský arsenál. R. 1681 malíř Jan Kryštof Tummer dům koupil od Alžběty Würtzové a prodal jej malíři Ant. Fr. Hampischovi. Za Schallera Ant. Hampisch.

Nade všecky domy vyniká č. 193-25 dům purkrabský na Stupních, pánů z Hradce či Slavatovský, maj. Frant. Thun-Hohenšteina (Děčínského), známý svými erby bývalých majitelův. (Viz Jansa-Herain str. 152 n.; Schaller str. 187.) Bývaly tu dva domy. R. 1407 měli tu domek (domunculam) pan Jan řeč. Mráz, pak Václ. syn Kostkův, kněží Tomášek od Všech Sv. a Jakub řeč. Kočvara vikář. Pozbyli kněží i toho majetku; r. 1459 maj. švec Bartoš řeč. Maršálek, pak nohavičník (caligator), kuchař. Dům hořejší měli r. 1407 páni z Hasenburka, později Marketa Roztocká z Teplé, po ní Zdeněk Lev z Rožmitálu. Od něho r. 1532 koupil místokancléř Jiří Žabka z Limberka. Po něm Joachim

z Hradce,* jenž přikoupil i sousední spáleniště. Tehdy po ohni roku 1541 zbudován byl palác v dnešní renaissanční podobě s rozčleněnými štíty ve střeše. — Bývalou sgrafitovou rustiku posud někde znáti. Potom byli maj. Adam** a Joachim Oldřich z Hradce. R. 1602 Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka oženil se s Lucií Otilií, dcerou Adama z Hradce a získal tak veliké bohatství; jest to pověstný místodržitel, jenž šťastně přečkal svržení z okna r. 1618, sepsal Paměti a při konfiskacích se obohacoval. V době bělohorské ve sklepích toho domu měla uloženo několik tun zlata na 70.000 kop míš. Kateřina, manželka Joachima Libšteinského z Kolovrat, sestra Bohuchvala Berky svob. pána z Dubé a Lipého, jenž byl z hlavních původců povstání a uprchnuv byl dán do klatby; peníze ty pobrány byly při drancování domů po bitvě. Když rod Slavatů po meči vymřel, r. 1695 dům dostal Jan Leop. z Fünfkirchenu, manžel Marie Markety Slavatovy, a ten r. 1701 jej prodal švakru svému Norb. Leop. Libšteinskému z Kolovrat, pánu na Rychnově, manželu Marie Magdaleny Slavatovy. S rukou vnučky jeho Anny r. 1768 dům přešel na Václava hrab. Thuna z Hohenšteinu, c. k. komořího, v jehož rodě posud trvá. (Srv. Nerudova ul. č. 214; viz též Herold-Herain, Malá Strana str. 394 n.)

Dále k záp. pod chodbou se přijde ke schodům z Nerudovy ul (str. 787) a do kláštera Redemptoristů, býv. kláštera Kajetánského č. 192-27; viz str. 786.

Thurnova ul. Žk, z Poděbradovy ul. na Komen. nám.

Jindřich Matyáš (Hendrych Mates) hrabě z Thurnu byl původcem a náčelníkem povstání stavovského r 1618, pak nejvyšším velitelem; ve Vídni císaře 14 dní obléhal. Po bitvě Bělohorské provázel krále Bedřicha do ciziny, kde pak sloužil u Betlena Gabora a ve vojště benátském. Byl též mezi exulanty, kteří se vrátili do Čech r. 1631, ovšem na krátko. V Praze mu náležela nyn. Zbrojnice č. 450-III.

Tiskařská ul. VIII, z Vltavské do Kloboučnické ul., má jméno to od r. 1888. Bývala tu tiskárna kartounů.

Tomáškova ul. Sm., z Plzeňské tř. do Duškovy ul.

Josef V. Tomášek (r. 1774—1850) byl dobrý skladatel (tiskem vyšlo od něho asi 100 skladeb), po deset let ve službě hrab. Buquoye,*** pak professor na pražské konservatoři. Pochován na hřbitově malostranském či košířském. V Tomášské ul. č. 15-III. má pamětní desky českou a něm. z r. 1874, v Náprstkově museu jsou předměty z jeho pozůstalosti. — Choť jeho byla Vilemina Ebertová, sestra básníka Eberta. — Ze žáků Tomáškových jsou známější Alex. Dreyschock, řed. carské hudební školy v Petrohradě, Jan Bedř. Kittl, řed. pražské konservatoře († 1868), Ed. Hanslick, slavný hudební kritik vídeňský a j.

Tomášská ul. III. z Malostran. nám. na Valdštýnské jest tichá, úzká ulice, malebná podloubími domů na straně záp. i ozdobnými budovami naproti.

Od 14. do 16. stol. se zvala Píseckou, poněvadž se tudy chodilo z Malé Strany na předměstí zvané »na Písku« branou Píseckou, jež stávala původně na rohu paláce Valdštýnského. Když byl tento palác stavěn r. 1630, bránu postavili na konci ulice proti ústavu slepých, až za císaře Karla VI. přenesena k Brusce. V ten čas asi ulice se přestala zváti Píseckou a dán jí název Tomášské, poněvadž větší díl pravé strany její příslušel ke klášteru sv. Tomáše. (Viz Matějka, Arch. Pam. XVII.; Jansa-Herain 146 n.; Ekert I. 213.)

---

* Dle Krolmusa (Č. lid XII. 389) tento dům pánů z Růže či Rožmberský slul také Starokolovratský; zde prý přebývala paní Perchta Rožmberská, pověstná Bílá paní.

** Dne 6. srpna 1595 »dům nákladně vystavený pod stupni, jimiž se na hrad Pražský jde, pana Adama z Hradce, nejvyššího purkrabí Pražského, od ohně domácího vyhořel, kdež nemalá škoda jest se stala, neboť mnoho koberců, světnice nákladně vykládané a malované shořely«. Ze zápisků M. Bydžovského, Lumír 1851.

*** Za skladbu k Bürgerově básni Leonoře hrabě Buquoy dal mu roční plat. Tomášek stýkal se v Karlových Varech s Göthem r. 1822 a s ním si dopisoval.

Chrám sv. Tomáše při klášteře poustevníků (eremitů) řádu sv. Augustina, své doby zvaných též Vilemitův. R. 1285 Václav II. do Prahy uvedl tyto mnichy darovav jim »za duši otce svého Otakara a matky Kunhuty« vedle zdi městské pozemek při starém kosteliku sv. Tomáše, vystavěném od opatů břevnovských a k tomu účelu od opata břevnovského Křišťana postoupeném. Mnichové strhli kostelík ten a stavěli hned nový, veliký chrám, z největších a nejkrásnějších v Praze, ale stavba pokračovala tak pomalu, že r. 1315 teprv kůr (presbytář) byl dokonán a teprv r. 1379 kardinál Pilaeus dokončenou velikou loď vysvětil s nevídanou v Praze slávou. Z kaplí jenom sv. Doroty byla staršího založení; má těžkou klenbu a konají se v ní služby Boží jen jednou ročně. Ostatní vznikly ve 14. stol.; tak síň kapitulní, nyní kaple sv. Barbory, dostavěna byla roku 1338 (v nynější podobě z r. 1596 a 1709). V téže době dokonán též byl klášter a pivovar (r. 1358). Zachovaný inventář klášterní z počátku 15. století podává podrobný seznam neuvěřitelného množství skvostných monstrancí, kalichů, křížů, ornátů atd. I knihovna klášterní dle seznamu z r. 1409 a 1418 byla velmi bohata. Králové Jan i Karel IV. klášteru velmi rozsáhlému byli štědrými podporovateli, i šlechta i bohatší měšťané, volíce si tu se zálibou místa k poslednímu odpočinku, četnými dary přispívali klášteru.

Augustiniáni měli tu své bohoslovecké učení a rozhodně vystupovali pak proti učení Husovu a proto hněv lidu se obrátil veškerou silou proti klášteru, jehož pevné zdi měly pro válečníka velikou důležitost; bratři již před 4. listopadem r. 1419 opustiti musili své sídlo, které r. 1420 dne 9. května z části, dne 14. června úplně bylo vypáleno. Z velikolepé stavby zbylo jen několik zdí, jež dosud tvoří jádro obnovené budovy. Mniši vrátili se až roku 1347. Stavěno pak bylo tu ještě r. 1497 za opata Augustina z Domažlic, ale požáry r. 1503 a 1541 zase skoro vše zničeno.

Bartošova Kronika česká na rok 1509 vypravuje: »Když bylo ve čtvrtek na den Božího vstoupení, když mniši u sv. Tomáše divadlo před lidmi chtěli udělati, aby táhli v kostele obraz nahoru ku podobenství vstoupení pána Krista na nebe, tu se v náhle kruchta s množstvím lidu utrhla a obořila na jiné, kteříž jsou pod ní byli v stolicích, a některé zmačkala až do smrti a nejmíň až do úrazu a do chromoty, a kdyby byli do stolic nepřipadli, strach jest, že by ztěžka kdo odtud zdráv vyšel.« K tomu Hájek dokládá: »Lidé bludní mnozí v Praze měli z té příhody velikú vděčnost a zvláštní potěšení.«

R. 1523 sem přišel německý mnich řádu sv. Augustina Michal a rozšiřoval učení — Lutherovo; zvláště Němci pražští si ho oblíbili a zle se durdili, když Michal z kláštera byl vyobcován a uvězněn na hradě; i vymohli mu propuštění. Potom kázal u sv. Kříže Většího na Starém městě.

Teprv r. 1551 kostel znovu se počal opravovati podporou Ferdinanda I. a rodu Lobkoviců, kteří tu v sousedství měli palác (nyní Oettingen-Wallerstein, kde jest na čas malostr. české gymnasium; proto palác jest spojen posud chodbou nad ulicí s kostelem.*) Také Rudolf II. kostel tento vyznamenával, dle některých jej i prohlásil za dvorní chrám, ač dokladu toho není. Roku 1592 kostel znovu byl opraven a r. 1593 vysvěcen ke cti sv. Tomáše a sv. Augustina od papežského nuncia. Práci aspoň z části prováděl stavitel Oldřich Austali de Sala. Tehdy v 16. stol. delší dobu tu byl kazatelem známý kronikář Václav Hájek z Libočan, jenž zde spisoval kroniku. Roku 1603 Dominik de Bossi stavěl knihovnu a část kláštera; později pracoval pro klášter stavitel Jan De Capauli.

Po r. 1623 klášter zase vzmáhal se štědrostí mnohých šlechticův a šlechtičen; z nich zvláště se jmenuje Helena Barbora, vdova po Jaroslavu z Martinic, která sem věnovala na 30.000 zl., vše píšíc po česku. — Po bitvě u Lützenu odtud měli pohřeb Pappenheim a Berchtold Valdštein. R. 1648 Švédové tu pobrali mnoho knih; již odvážeti chtěli celou knihovnu, ale mnichové ji vykoupili několika stříbrnými lžícemi a zlatým pohárem. Ke konci 17. stol. stav kostela byl tak špatný, že se pomýšlelo na jeho opravu; když pak r. 1723 sem udeřil blesk a kostel vyhořel, konečně se odhodlali k novým, větším pracím, jež svěřili Kil. J. Dienzenhoferovi. A r. 1731 chrám byl vysvěcen; ovšem starý sloh gotický byl zcela změněn; pouze sakristie** gotická se zachovala; v ní jsou skříně, dar Jaroslava

* Povolení k soukromé »pavlači« té r. 1549 dal Ladislavu Lobkovicovi na Chlumci převor i král »znaje to slušné a pobožné býti.«

** V ní osmihranný pilíř bez hlavice a bez ozdob uprostřed kvadratické místnosti nese křížovou klenbu o 4 polích.

Bořity z Martinic, z poč. 17. stol. Nyní jest v klášteře sídlo provinciála Aur. Lablera, a noviciát Augustiniánův. Při stavbě v l. 1727—1730 Ant. Quitainer (syn Ondřeje Q.) dělal sochy a r. 1732 kazatelnu za 230 zl., ale na penězích dostal jen 60 zl., ostatní si vybral v pivě. Po r. 1854 byl tu varhaníkem hud. skladatel Václ. Rosenkranz (1797 až 1861); od něho jest známá Píseň Čecha na slova Kamenického.

Kostel sv. Tomáše (presbyterium 27 *m*, hlavní loď 35 *m* dl.) náleží k největším chrámům pražským; rozměry jeho jsou původní, gotické. Kostel jest trojlodní s presbytařem uzavřeným do 5 stran dvanáctihranu; klenba tu měla pět polí, z nichž 2 později ustoupily kopuli. Věž na sev. straně průčelí jest starobylá. Fresky v pěti velikých polích hlavní lodi, v kopuli a ve 3 polích v presbyteriu maloval v l. 1728—1730 za 1500 rýn. Václ. V. Reiner (1686—1743). Obnovil je roku 1857 Jos. Heilich. Popis maleb najdeš v uvedeném článku dr. Matějky. Hlavní oltář z r. 1639 má 2 obrazy (Zavraždění sv. Tomáše a sv. Augustina) od slavného Rubensa z Antverp, u něhož za 630 dolarů objednány byly roku 1637 opatem Janem Christeliem Svitavským; nyní jsou tu kopie, originály v Rudolfíně, opravené od Fr. Procházky † 1815). V presbytaři jsou dva veliké obrazy oltářní (Sv. Trojice a Nanebevzetí P. Marie) od K. Skrety z r. 1644; od něho jest též obraz na oltáři v pr. lodi pod kruchtou (sv. Tomáše de Villa Nova) z r. 1671, obraz sv. Mikuláše Tol. na oltáři u třetího pilíře v pr. a snad i obraz Obětování P. Marie v refektáři. Ukřižovaný Kristus na kůru jest od J. Heintsche z r. 1692; sv. Rochus pod oratoří od Fr. X. Balka, obraz sv. Aloisia od Ign. Raaba.

V kapli sv. Barbory či kapitulní na oltáři z roku 1709 jest obraz od J. Heintze (1564—1609); malby v křížovém ochoze od Ant. Stephana ze Steinfelsu z roku 1638. Ambit přiléhá k sev. straně kostela; z mnohých náhrobků jest památný anglické básnířky Alžběty J. Westonové († 1612); z Londýna s rodiči přišla do Čech za Rudolfa II. Bydlila tu v domě u býv. brány. Některé básně její do češtiny přeložil Čelakovský; v originále vyšly pětkrát. Zde má též památník znamenitý zlatník nizozemský Jošt z Brysle (de Bruxelles) z r. 1635; otec jeho David byl dvorní ryjec Rudolfův, Jošt konal mu práce klenotnické a za Ferdinanda II. byl povýšen na šlechtictví. Rovněž má tu desku stavitel Oldřich Austali z r. 1597. (Viz Jansa-Herain 141.) Knihovna Augustiánů (vchod do kláštera z Josefské ul. 8 n.) obsahuje přes 10.000 svazků; zde jest vzácný rukopis Codex Thomaeus z r. 1391.

Z ul. Letenské jest vchod do známého pivovaru Tomášského; tam do »uměleckého kouta« kolem r. 1895 chodívali Marold, Aleš, Oliva, Jansa, Arbes, Stroupežnický a j.

Jak řečeno, domy na straně vých. všecky vznikly na majetku klášterním; první dva nemají dvorků, protože za nimi jest ulička ke vchodu do kláštera. Jest tu č. 27-2 zlatý čáp, známá plzeňská pivnice u Schnellů po kupci Ondřeji Schnellovi, jenž dům ten pravovárečný koupil r. 1787, měl však již před tím od r. 1778 dům vedlejší u P. Marie Pomocné a pak oba spojil. Zde se narodil známý Bedřich Schnell. Dům sám nevyniká ničím; jeho zbořením získal by se pohled na kostel.

Č. 26-4 dům s krásným barokovým průčelím, s omítkou stříkanou, vkusným portálem a mansardovou střechou (přestavěný r. 1726), zlatý jelen, dle sousoší sv. Huberta na domě. (Sv. Hubert jest patronem myslivců; řád jeho založil hrabě Fr. A. Špork; při honbě r. 1723 u Brandýsa i císař Karel VI. vyžádal si tento řád.) R. 1726 od pána z Friedenbergu nově byl vystavěn; r. 1776 koupil dům ten šenkovní Tomáš Zink, roku 1794 Jos. Ebenberger. Do zdejší útulné vinárny chodívali prof. Nejedlý, dr. Krombholz a j.

Č 6 n. zlatý hrozen má nad vraty zlatou trojku, ale slul též u tří zlatých trojek. Vznikly z domů č. 25 u tří kominíků (druhdy to byl dům Hynka z Vunšvic (r. 1720) a Vestfalenský) a 24 u zlaté trojky (dříve Frant. z Frankenbuschu), jež oba r. 1791 koupil a spojil Fr. Hrdlička. Odlitek pěkného domovního znamení koupen byl pro městské museum.

Č. 23-8 zlatý noh. Za Schallera měla dům Rosalie Villikusová. — Č. 22-10 zlatý preclík s něm. nápisem uvnitř z r. 1656. R. 1784 koupil Václ. Gottbezahl a bydlil tu mědirytec Birkhord. Číslo 21-12 druhdy dva domy u tří čápů na místě býv. pivovaru klášterního. V 18. stol. Mat. Hallameyer.

Při Valdšt. nám. č. 20-14 tři čápi stojí na místě býv. pivovaru klášterního. Pod znakem domovním byl nápis: Frustra mundus invidet, quando Deus providet. Bývaly tu dva domy; jeden měl na poč. 17. st. dvorský tesař Ondř. Altmann, druhý slul u 3 králů;

maj. Lidmila, manž. Jana Trojana z Bilan, r. 1598 Tobiáš Stefek z Koloděj, pak Tomáš Wolf ze Zwingendorfu, r. 1594 kramář Hercules de Nova. Za Schallera dům měl Jiří Gust. svob. pan Skronský z Budčova a manželka Marie roz. Birelli z Perlbachu, pak rodina Puchbergrova.

Domy protější jsou nyní všecky již majetkem zemským; jsou tu kanceláře zemského výboru. O č. 518 viz str. 706, o č. 8 a 10 str. 1045. Viz Herold, Malá Strana, str. 64 n.

Č. 11-7 měl r. 1385 Hanzlík řeč. Krátký, pak sladovník, r. 1409 Václav Bric, pak Staněk Sedlák, r. 1442 Jan Kokrha, roku 1455 Václ. Pobřežný, potom stolař, Václ. řeč. Bacík, švec Mat. Kamarel, Mik. Ráj, r. 1487 Jan z Homburka, r. 1506 klenotník Hanuš Port, r. 1511 Zikmund Pašinka z Trojanovic. Později byl maj. Václav Lišovský z Průchodu, r. 1576 Jakub Ledčanský z Popic, r. 1579 registrátor kanceláře říšské Jakub Pitner, pak jeho vdova a její druhý manžel Kryštof Humler z Humlova, roku 1588 malíř Ferdinand z Eisleru, r. 1600 cís. kovář harcířský Jan Huber.

Č. 12-9 u bílého piva. Anna vdova po celníku Blažkovi dům odkázala chudému žáku, kterého od mládí živila; ale nějak si to pak rozmyslila a dům pak prodala řezníku Chýlíkovi; r. 1411 byl maj. řezník Martin Šerý, pak sladovník, r. 1455 Václav Pobřežný a ostatní majitelé domu předešlého. Roku 1585 od Václava Bystřického koupil jej tobolář Martin Tilliger (Tylinger); r. 1619 dům držel Jan Šponnes (Špons) místo pastorka svého Martina Tylingra a nemoha snésti týrání vojákův u něho ubytovaných, ušel z Prahy. Dům roku 1628 koupil Martin Dietz, ale pak jej dostal zpět mladý Tylinger; potom byl maj. rytíř Jan Rašple na Kolči, roku 1662 Kristina Rosina Vriesová. Roku 1781 koupil Josef Tochtermann.

Č. 13-11 dvě panny, do nedávna maj. kláštera v Teplé od r. 1864. R. 1393 maj. Tomášek řeč. Albus, pak sladovník, pokryvač, řezník Jan Chýlík, Jakub Dubek, r. 1414 sladovník Mařík řeč. Špaček, potom řezník Beneš Hamer, pekaři Ziga a Václav, r. 1462 Václ. Kozma, r. 1466 řezník V. Canda, r. 1481 Aleš švec, r. 1487 zeman Hlas z Kamenice, po 10 letech Žibřid ze Strojetic, pak řezník Jiří Šedivka, r. 1590 Felix de Marianis, pak kameník Jan de Campion. V 18. stol. Jos. Haubner.

Č. 14-13 P. Maria Pomocná. Nejst. majitelka Svat. Králová, roku 1403 Mikeška řezník, pak řezník Duchek (Jan) Piplňásek. Dlouho byla pak tu poustka, až r. 1462 dům nohavičníka Mikuláše; po roce byl maj. řezník Jan Ryšlan, pak Mikuláš Šedivcův. V 16. stol. majetek Duchcovské linie Lobkoviců, z nichž Václav jej zanechal r. 1592 synu Adamu Havlovi, r. 1622 Jan Kryštof Šober z Greifenthalu, r. 1629 Jan Konrád Kropf z Attlendorfu. R. 1792 Václ. Schülle, později Kašp. Widtmann měl tu knihkupectví.

Č. 15-15 s deskou skladatele Tomáška z r. 1874; Tomášek tu bydlil u Pavla Klara, a rodina Klarova (str. 88.) desku tu sem zasadila. R. 1400 maj. Ondřej Rak, po něm vdova, jež přežila i druhého manžela Hynka Racka; syn jejich slul Václ. Masopust. R. 1408 maj. řezník, pak zahradník, roku 1449 Kateř. Ješinová prodala mistru Václavu z Ostrého, potom byl maj. poustky kameník, švec, r. 1464 Bartoš Libanský, po něm soukeník, nádeník, r. 1481 Jan Bílek. Roku 1598 dům se zahradou a lusthauzem prodali dědici po Volfovi Steinpergerovi ze Steinperku Benigně Promnicové z Lobkovic; po ní jej dědily Beatrix Regina, kněžna z Porty, Lidmila Benigna ze Šternberka a Marie Eusebia sestry Kavkovny z Říčan. V 18. stol. byl maj. ryt. Klin. Vořikovský z Kundratic, od roku 1796 Josef Macák z Ottenburgu. V domě tom r. 1874 zemřel hrabě Rudolf Vratislav, roku 1875 kreslíř Morstadt.

Tomkova ul. Bbč., mezi villami sev. od Manesovy.

V č. 87 bydlí cís. rada továrník R. Kubík, starosta obce Bubenče.

Václav Vladivoj Tomek z Hradce Králové (nar. r. 1818) býv. professor dějin rakouských při universitě Pražské, vládní rada, president Král. české společnosti nauk, člen panské sněmovny, od r. 1878 čestný měšťan pražský a j., jest po Palackém největší historik český. Z mnohých děl jeho pro Prahu jsou nejdůležitější: Základové starého místopisu pražského ve 4 svazcích a obšírný Dějepis města Prahy (posud 11 dílův), jenž i tomuto spisku byl hlavním pramenem.

Tomkova ul. Žk., za Sladkov. nám. do Riegrovy ul.

Třebízského ul. Bbč., mezi Korunovační a Král. oborou.

Václav Beneš Třebízský (z Třebíze u Slaného, 1849—1884, pochován na Vyšehradě) byl od r. 1876 kaplanem v Klecanech. Od něho máme veliké množství historických povídek, jež vynikají vřelým citem vlasteneckým. Nápisy hlavních oddílů jsou: Pod doškovými střechami, V červáncích kalicha, Pobělohorské elegie, Z různých dob. Viz Bílý v Osvětě 1884.

Třebízského ul. Koš., kde jest č. 83 u Kominíčků.

Třebízského ul. Nsl.-P., z Benešovy ul. na j. v. k cihelnám.

Třebízského ul. Vnhr., od sadu a školy č. 920 při Slezské tř. na sev. přes Manesovu a Nerudovu.

Trocnovská ul. Lbň. I., při trati státní dráhy a továrně bratří Fuksův; uvádí nám na paměť rodiště Žižkovo.

Trocnovská ul. Žk., z Husovy tř., kde jest vysoký viadukt c. kr. dráhy spojovací a nízký viadukt priv. rak.-uh. státní dráhy do Karlína.

Až sem sahá nádraží této dráhy z Hybernské ul.; na straně vých. jest č. 1a Hrabovka, maj. železn. eráru a č. 81 u Vinohrad, maj. priv. společnosti rak. uh. státní dráhy.

U Troje na vrchu Lbň. IV. (v Holešovičkách), kde jest č. 151 vinice Vořechovská.

Troja, ves se zámkem na pr. břehu Vltavy, severně od Císařského ostrova, druhdy (již roku 1197) slula Ovenec Zadní i Horní (Svrchní) (viz str. 93.). Vede sem starší silnice z Libně hořejší přes Kobylisy, nová silnice Povltavská z Libně dolejší a kratší cesta z Bubenče od Císařského mlýna přes ostrov téhož jména; však jest tu málo stínu, jako bohužel posud na mnohých cestách v okolí Prahy, a třeba jest převážeti. Podobně z Holešovic sem se dostaneš po přívoze.

Jméno Troja vlastně náleželo pouze zajímavému zámku, jenž vystavěn byl v l. 1683—1695, jak svědčí letopočet na portálu. (Dříve se psávala doba stavby 1680—1688.) Klassického tohoto jména původ se vykládal, že prý zámek stavěn byl 10 let, jak dlouho město Troja bylo obléháno. Popis z roku 1780 udává, že tu bývala stará zřícenina, již někdo přirovnal tak k rozbořené Troji. Vskutku dáno jméno odtud, že velikolepé schodiště (viz obr. str. 1051.) do zahrady ozdobeno jest krásným sochařským dílem z bájesloví řeckého (boj Gigantů s Olympem), z něhož ovšem nej-

Zámecké schodiště v Troji.

známější jsou věci čtené v Iliadě či básni o dobytí Troje. Vyobrazení v Soupise památek XV. str. 308. a 309.; tamtéž str. 312. a 313. vyobr. zdejšího velikého sálu s nádhernými malbami, jež provedl holandský malíř Abr. Godin v l. 1688—1692.

Uvedené sochy mythologické provedl Jiří Herrman roku 1685—1692; protože byl luterán, nedostal v Praze práva měšťanského a odstěhoval se do Drážďan.

Pozoruhodna jest i zdejší nákladná konírna, nyní veliké sklepy na víno; vjíždí se tam i vozy, protože není schodů, nýbrž povlovný svah. Na návrší nad zámkem stojí kaple sv. Kláry. Od zámku k řece se táhne rozsáhlá zahrada.

Zámek stavěl Václ. Vojt. Balt. hrabě ze Šternberka, zdědiv majetek ten r. 1665 po otci Fr. Mat.; stavěl též palác Šternberský, nyní ústav idiotů na Hradčanech. Pak byli maj. hraběnka z Pöttingu roz. Michnová, Jan ze Šternberka, za něhož r. 1757 zámek mnoho utrpěl od Prusů, r. 1763 cís. Marie Terezie, jež dala zámek ústavu šlechtičen. R. 1776 Troju koupil Jan Václ. Alsterle (Asterle) z Astfeldu a Vydří, dědičný korouhevník král. Českého. Po jeho smrti r. 1799 Troju zdědil František X. z Astfeldu, jímž r. 1832 vymřela rodina Alsterlů po meči. On odkázal majetek ten klášterům Alžbětinek a Milosrdných bratří, od nichž jej r. 1842 koupil kníže Veriand Windischgrätz, jenž tu založil nynější vinice, pak rodina Židlických. Baron Astfeld byl přítelem studií historických a genealogických; sem r. 1825 docházíval a jednou 14 dní bydlil Palacký. Ze zápisků t. zv. Každodenníčka Palackého víme, že tu často provázel slepého barona na procházce po zahradách i ke kapli sv. Kláry, a že v zámku hostitelům svým také spravil »fortepian«; byltˇ Palacký dobrým hudebníkem. V první polovici 19. stol. rádi sem Pražané chodívali a ve velikém sále tančili.

Troja známa jest po Čechách zemským pomologickým ústavem v č. 91. První zahrada pomologická byla na Kozačce (str. 604.); ji vydržovala c. k. vlastenecko-hospodářská společnost. Zbytky její tam jsme vídali ještě před 8 lety. R. 1870 zahrada přenesena byla na t. zv. Popelářku a předseda společnosti dr. J. B. Lambl sehnal peníze k založení školy. Zde do r. 1901 byl ředitelem Karel Němec, syn Boženy Němcové. Na blízku jest nový hostinec Rybárna. Ve vyšší poloze villu č. 134 (část Havránky) má a od r. 1903 zde bydlí Svatopluk Čech.

Troja — jako Podhoří, Čimice a Selc — přifařena jest k Bohnicím. Tam jest kostel sv. Petra a Pavla, založený r. 1158, v nynější podobě z r. 1673. Sýpka stojí na místě starobylé tvrzi Bojničky. Něco přes čtvrt hodiny vzdálena jest samota Zámky, kde prý též stával zámek. V rokli od roku 1870 jest továrna na dynamit, jediná v Čechách. V Podhoří proti Šárce r. 1898 zemřel dr. Hugo Toman, spis. o válečnictví husitském.

Trojanova ul. II., z Palackého nábř. (mezi č. 1696 a 1954) na vých., posud jen s té strany jest regulována. Od Podskalské tř. do Václavské ul. jsou ještě hluboko položené domky, i bude tu třeba ohromného navážení ulice, u domů pak vysoké stavby, jež zmizí pod úrovní nové regulace.

Alois Pravoslav Trojan (r. 1815—1893), pohřbený na Vyšehradě, »r. 1848 vystoupil na jeviště politické a setrvav na něm v obraně státních a jazykových práv českých až do smrti, stal se po všech končinách zemí Svatováclavských i daleko za hranicemi naší vlasti pro svou politickou poctivost, národní neohroženost, vznešený, ušlechtilý charakter osobou vysoce ctěnou a upřímně milovanou. Horoucí láska k vlasti a národu českému nerozlučně provázela Trojana po všechny dny jeho požehnaného, neunaveně činného, vzornou nezištností a nejskvělejší bezúhonností vynikajícího života. V životě soukromém vynikal vzornou lidumilností a dojemnou skromností. Po vyznamenáních netoužil; vědomí, že vykonává svou povinnost k vlasti a k národu, bylo mu nejvyšší odměnou za všechnu práci, jíž zasvětil svůj život.« (Viz Osvěta 1893.)

Dříve podskalská úzká ulička slula Kočičí. Jméno toto bylo prastaré; říkalo se tak již v době Karla IV., jako nynější Václavská ul. tehdy slula Psí. Č. 342 měl za Schallera Mat. Fara. — Vedle novější č. 1899-20 a 1898-22. — O č. 339, lázni sv. Václava, viz Václav. ul. — Č. 354 kdysi pekaře Petra Šilhana (r. 1430) nazývá Schaller na paletě.

Trojanova ul. Lbň. II., z Jungm. tř. od hostince u Hladkých č. 112 ke hřbitovu.

Trojická ul. II, býv. Korunní, z Vyšehr. tř. mezi farou* č. 430 a č. 1376 na jih a záp. od rozsáhlé zahrady kláštera na Slovanech.

I zde za našich let se staly změny veliké, hlavně prodloužením ulice přímo k záp. na místě bývalých zahrad.

Jméno po kostele nejsv. Trojice; jest to malá budova z roku 1728 na bývalém hřbitově, s dlažbou nižší než jest nynější ulice. R. 1359 zde se připomíná kostel sv. Antonína, jenž však stál již brzy po r. 1300. V boji Pražanů s posádkou na Vyšehradě roku 1420 byl spálen a pobořen, že dlouho zůstal v zříceninách. Potom podací právo od rodu Kokotů dostal písař novoměstský Prokop, nám známý z domu Faustova; pomocí kapituly vyšehradské vystavěn byl r. 1476 nový kostel, posvěcený ke cti nejsv. Trojice. Zůstal — ač obnoven později zcela — jediný z bývalých 4 kostelíků podskalských. Podskalští posud ctí starý obraz nejsv. Trojice a po starém zvyku o pouti střílejí z hmoždířův.

Hájek nazývá kostel ten »kaplí řemeslníků« či kostelem všech řemeslníků; dle pověsti stavěli jej řemeslníci, zaměstnaní stavbou kláštera Slovanského, vždy za odpočinku poledního a zcela zdarma, takže kostel prý nestál ani haléře.

Po obnovení byl tu prvním farářem kanovník vyšehradský Ondřej z Budišova. Ale potom zase kostelík hynul, a pro nedostatek kněží v l. 1630—1827 nebylo tu faráře; přidělen byl jakožto filiální k sv. Vojtěchu. Teprv r. 1728 chatrný kostel znovu přestavěn jest slohem prostičkým nákladem primasa Jos. Sedelera, maj. č. 288 na Karlově náměstí (u Sedlerů). R. 1751 přistavěna kaple Dušiček, r. 1782 baroková věž; v ní jest zvon od Brikcího z Cymperka z r. 1590, přelitý r. 1875. Druhý zvon jest z r. 1592, oba sem dány r. 1781 ze zrušených kostelů. — Stůl hlavního oltáře (mensa) má desku ze 14. století, snad z původního kostela sv. Antonína; na témž oltáři tabernákl měděný, pozlacený s ozdobami stříbrnými. Zdejší křtitelnice není z roku 1402, jak píše Schaller, nýbrž z r. 1502 od mistra Václava; okraj její se chová v museu. Místo tohoto malého kostela má býti farním kostel sv. Václava.

Na západ od kostela bývala zahrada k domu č. 397 u Prasátků v Ozerově (viz str. 818.), nyní dům Rud. Tereby, dvorního stavitele. — Dále jsou č. 1886, č. 1912 u tří korunních znaků Rud. Koukoly, v č. 1914 první výrobní družstvo dělníků kloboučnických, v č. 1911 u Slovana bydlí univ. docent B. Jiří Mohl, v č. 1909 professor dr. Boh. Němec.

V části jdoucí k sev. v pr. jest 374 městská věznice Fišpanka; jméno odtud, že tu byla od r. 1856 K. Grubera továrna na úpravu kostice (něm. Fischbein) hlavně do šněrovaček. Sem přicházejí dopadení žebráci a tuláci, než dopraveni jsou k soudu nebo do domovských obcí; mnohý tu dostane nutný oblek a sotva vyšel, jej prodá, aby měl na pálenku. (Viz Neruda, Studie 95.) — Městská věznice od r. 1784 do r. 1848 byla v budově c. k. zemského trestního soudu, a říkali jí soudnice. V ní byly osoby v trestním vyšetřování i odsouzené, hlavně pro přečiny politické. Potom teprv věznice pravá stala se částí cís. soudu, a městská ústavem humanním; obec ji umístila, když ona budova se stala erární, na Karlově nám. v č. 294, 305 a 306, a když tam r. 1862 vysázen byl sad, dán sem do domu koupeného od Jiř. Breithuta. — Vedle k severu č. 373 jest majetek kláštera na Slovanech — Naproti obecní č. 375.

Trojská ul. VII., ze Štítného ul. do Palackého tř. a dále k přívozu; jméno od r. 1889 po zámku Troji.

(Ale stavení s věžičkou, jež odtud vidíš na kopci za řekou, není Troja, nýbrž t. zv. Zámeček.)

---

* Nyní farářem jest ThDr. Ant. Višek.

Truhlářská ul II., z Josef. nám. od Elišč. tř. na Petrské nám. V nejstarší době spolu s okolím slula na Latranu. V 14. stol. ul. Štercéřskou i Kaňhovic podle maj. domu č. 1119, i Skalská po domě č. 1113. Později Hrnčířskou dle řemesla, jako podobně název nynější od 16. stol.

Nebývalo tu budov znamenitějších. O č. 1080 u červené hvězdy viz str. 180. — Vedle býval menší domek č. 1109 u bílé růže; v 14. stol. maj. soukeník. Nyní jeden dům s č. 1108 u tří husarů. — Rozsáhlý dům č. 1107-7 u Biskupů měl r. 1412 soukeník Václ. Hradecký. Pozdější maj. soukeník Kliment z Kostelce či Klíma Kostelík byl r. 1471 v poselstvu do Polska, kde podávali trůn český Vladislavovi; tam od krále Kazimíra byl pasován na rytířství. V 18. stol. měl hrabě Jan K. Goltz, od r. 1793 svob. p. Mladota, jeho dědic. Zde bydlil † malíř V. Brožík. — Č. 1106-9 zelený strom; r. 1382 maj. pláteník, pak švec, roku 1412 písař Mařík, manžel paní Kateřiny Bezruké, r. 1435 sladovník Jan Štráboch. — V č. 1105-11 byla v 18. stol. barvírna; i zde dříve bývali soukeníci (r. 1382 soukeník Týb). — Č. 1104-13 u sv. Trojice měl r. 1379 tkadlec Grünambach (Grumpauch), pak hliňák (argillator, hrnčíř). — Č. 1103-15 u Chládků, u Zahradnička měl v 14. stol. valchář, pak soukeníci. — Č. 1102-17 v 18. století u Raabů také bývalo valchářův. — Č. 1101-19 u Špitků, Myslíků, v 18. stol. Holleštův; roku 1378 od soukeníka koupil sladovník Václav řeč. Vladyka a byl tu pak pivovar. — Č. 1100-21 u Sebmaršů měla v 14. stol. Kačka Rozkolová, pak Václ. Pykalice, postřihač Pešek Rataj. — V 19. stol. vznikly domy č. 1520-23, č. 1519-25, 1518-27, 1489-29. — Bývalo tu městiště č. 1099-31 u Boží tváři, jež do nedávna se táhlo i do ul. Souken. (v nejst. době bylo to několik domků; mezi majiteli se uvádí sýrař, soukeníci, sladovník, valchář Duchek z Latránu řeč. Lotránek). — Č. 1098-33 u Petržilků míval pekař. — O nárožním č. 1097 viz str. 838. —

Naproti při Zlatn. ul. č. 1121-24 u Návisů, druhdy u Škodů, měla r. 1387 Káča Osnovnice, pak Jan Měsíc měl tu sladovnu. — Č. 1120-22 druhdy u Novomlejnských, erární budova česk. gymnasia, zal. r. 1874 v Celetné ul. u města Paříže, pak v Jindř. ul., od r. 1886 zde v budově, jiż dle plánů A. Rosenberga provedl Jos. Blecha. Řediteli tu byli Jos. Uhlíř do r. 1887, dr. Ed. Kastner, nyn. zemský školní inspektor, od r. 1893 Fr. Sobek. Zde působil spis. dr. Fr. Šembera. — Č. 1119-20 u Tarabů, druhdy pivovar, jejž okolo r. 1500 držel Pavel Kaňha (mezi domy Petra řeč. Medala a Jana řeč. Rytíře); vdova Kateřina vzala si Mikuláše Kaňhu a po třetí Šimona Hájka bakaláře, jemuž také říkali pak Kaňha, jako posud na venku lidé se jmenují někdy po statku. (Viz Prusík. Krok III. 368.) Šimon Hájek zemřel r. 1552 a pochován při kapli Betlemské. Potom byl maj. mistr Jan Kaňha z Veleslavína, jenž zemřel r. 1598. R. 1781 zde byla zřízena pracovna pro lenošivé žebráky a tuláky. — Č. 1118-18 u Hauserů, dříve na baště měl kolem roku 1400 sládek Pešek Pučata. Za Schallera byla tu továrna na hedvábí. R. 1865 tu zemřel malíř Jos. Navrátil. — Č. 1117-16 u Vodáků, býv. továrna na hedvábné šátky. R. 1661 maj. stavitel Jan Decapol. — Č. 1116-14 u Ebelinů, Evelínů býval též soukeníkův. — Č. 1115-12 u Nováků, Camprlíků měl r. 1378 hrnčíř, pak soukeník Kindsbrot, potom sladovníci. — Č. 1114-10 u Závorů měl v 14. stol. soukeník Frenclín Kornauer. V 17. stol. říkali u Eleazarů po Adamu Eleazaru roku 1636. — Č. 1113-8 Na skále, druhdy u Racenbeků, maj. České evang. církve vyznání augsb. od r. 1784. Když totiž císař Josef II. vydal roku 1781 toleranční patent, brzy se zřídily církve evangelické; nejprve německá (v paláci hrab. Wurma v Nerudově ul.), pak česká, jež roku 1784 koupila dům tento za 3000 zl. a býv. taneční sál v prvním patře upravila za modlitebnu; pastorem byl tehdy Mat. Markovič. — R. 1414 byl maj. známý krejčí Václ. Hedvika, pak Tomášek rychtář kláštera Zbraslavského, roku 1418 Regina z Dubé. Dle Bílka (str. 515.) Jan Skalský rytíř z Dubu propadl dům u Skalských řeč. mezi domy Čížkovským a Kuřátkovským v Truhlářské ul. ležící; koupil jej Skalský r. 1616 od Adama Alex. Kořenského z Terešova za 2200 kop a postoupil roku 1619 své manželce; ale r. 1636 dům odhadnutý na 1355 kop, od cís. rychtáře byl ujat, ačkoliv Skalská r. 1628, majíc s manželem pro náboženství ze země ujíti, postoupila již roku 1628 Jindřichu Hlaváčovi z Vojenic. — Č. 1112-6 u Semelků, maj. hrab. Valdšteinové, v 18. stol. Hájkův. R. 1431 maj. kožišník Jan Hvězdář. — Č. 1111 (1110)-4 u Soudců.

Tržiště III., býv. Novotržní ul., Nová ul. i Vaječný a Selský trh, do Karmel. ul. na záp.; tam z něho se vychází ul. Vlašskou, úzkou Břetislavovou a průch. domem č. 250 (Renthausem) do Nerud. ul.

Příjemné toto prostranství vzniklo na místě zdí malostranských a z větší části leží již mimo starší město až do vystavění Hladové zdi od Karla IV.

Domy na straně sev. 4—18 n. sem sahají z Malostr. nám. (7—14 n.). Na č. 6 jest deska Paliardiho. Sem pouze náleží č. 302-20 bílý jelen, maj. J. Brettschneidra v. Rechttreu. V 18. stol. říkali dům Weinwurmovský po majiteli, od něhož koupil kníže Liechtenštein; pak byl maj. Fr. Steinský, prof. numismatiky a archaeologie, jenž dům přestavěl.

O č. 372-1 u modrého lva či na kovárně viz str. 525. Na konci 16. stol. byl maj. dvorský mečíř Ondřej de Cais, po Tobiáši Scheferovi r. 1591 taxátor dvorské kanceláře české Jiří Perger z Pergu. R. 1633 dům prodal Jaroslav Libštejnský z Kolovrat Marii Magd. Hertlové roz. z Písnice, r. 1641 koupil registrator desk zemských Jiří Albrecht Zbudovský z Ebenberka. — Č. 371-3 u zelené mříže i Reiserů. — Č. 370-5 u Templmannů, druhdy u rybáře, r. 1623 maj. krumplíř Fr. Materna jinak Moderno. R. 1725 tu bydlil stav. Ant. Lurago. — Č. 369-7 u 3 žaludů, r. 1616 maj. Jindř. Cuderlind. — Č. 368-9 pivovar u Karabinských, správně Karvinských, ve dvoře prastarý. Kolem r. 1670 maj. Jan Jiří Karvinský. R. 1789 koupil Bern. Leschka. — Č. 367-11 veliký (zelený) vůz. V 18. stol. Dollensteinův.

Č. 366-13 hrab. dům Vratislavský (z Mitrovic) fideikomisní (od poč. 18. stol.). Bývaly tu 2 domy; jeden r. 1591 měl malíř Havel Graffer, r. 1599 Matouš Wacker z Wackenfelsu, r. 1604 Jan Vencelius z Kolsdorfu a na Slatině, sekretář české kanceláře dvorské; ten měl domy již oba a odkázal je Augustiniánům brněnským, kteří je prodali r. 1651 Fridrichu Freislebovi z Bischofu, radovi komory České, a manž. jeho Rosině Kat. roz. Birettové z Brandenfelsu. R. 1835 tu bydlil mineralog Fr. Zippe. Zde r. 1849 zemřel spis. prof. V. Al. Svoboda. (Viz Rybička, Osvěta 1879) Později tu byla malostr. č. střední škola, než byla vystavěna budova v Novodvor. ul.

Č. 365-15 palác Schönbornský (z poč. 18. stol.); širokým průjezdem, jenž ozdoben jest karyatidami od M. Brauna, jest krásný pohled do zahrady terasovitě vystupující na stráň Petřínskou. (Od ní na jih jest zahrada Seminářská, na záp. Lobkovická.) Cestovatel jakýsi r. 1683 zahradu tuto klade mezi největší památnosti Prahy. — Hořejší část paláce se nezachovala z původní stavby; pozornosti zaslouží překrásná vrata.

Hrabě Rud. Jos. Colloredo míval tu dům se sladovnou; jiný na poč. 17. stol. měl Hanuš Leskovec z Leskovce trhem od Viléma Klenovského z Klenového, jehož dědic Arnošt Leskovec r. 1609 jej prodal Lazaru ml. Henckloví z Donnersmarku na Kfeli a Felzendorfu. Ten r. 1608 koupil dům druhý, jejž dříve měl Kryštof Zilvar ze Silberšteina a Pilinkova, pak r. 1588 Anshelm z Felzu.

Třetí dům měl Oldřich z Vřesovic po Kryštofu Kostomlatském z Vřesovic; po něm Zikmund Brozanský z Vřesovic, roku 1588 Anshelm z Felzu. — Čtvrtý dům měl Petr Fontana. — Pátý stavitel Augustalis r. 1591; dědicové r. 1598 prodali jej Eliáši Šmidgrabnerovi z Lusteneku, rentmistru král. Českého; r. 1602 maj. Volf Helcl ze Šternšteina, něm. účetní při komoře České, r. 1607 Jakub z Altenšteigu, sekretář komory, r. 1615 Štěpán Šmid z Freihofu na Kunštátě.

Všechny domy ty r. 1625 skoupil Karel kníže z Liechtenšteina, přestavěl a prodal kardinálu z Dietrichšteina; pak byl maj. hrabě Rudolf Colloredo, a r. 1755 od Rudolfa Jos. Colloreda je koupil hrabě Karel z Hatzfeldu a Gleichu, nejvyšší kancléř český (r. 1771) a pak řídící ministr rakouský. Nemaje dědiců svých odkázal jmění Bedřichu Karlu, synu bratra svého Fr. Fil. Adriánu z Hatzfeldu a Trachenbergu, r. 1748 povýšenému za knížete říšského, a choti jeho hrab. Bernardině Schönbornové. Po nich dědil majetek hrabě Damián Hugo Ervín Schönborn r. 1794, a od té doby jest majetkem tohoto rodu, pošlého z Porýní.

Mimo hrab. Vojt. Schönborna bydlí tu hrabě Jos. Czernin.

O domě u Ježíška č. 303 viz Břetisl. ul. Zde r. 1223 bydlil s rodinou Brožovou Palacký; přišel do Prahy v dubnu a bydlil krátce nejprve v Celetné ul. u zlat. anděla, pak u skriptora univ. knihovny Vaňka, na podzim zde.

V Tůních II., z Ječné ul. do Žitné, zastavěna byla skoro zcela až v 19. stol. mimo domy v nárožích. Jméno starobylé souvisí s názvem sousedního Rybníčku; zajisté tu při zakládání Nového města byly tůně.

V nárožním č. 1 n. bydlí prof. č. techn. Ant. Vávra. V domě tomto č. 1637 v základech jest náhrobní kámen Rázů z Rosenfeldu, jenž před tím byl ve dlažbě u vchodu do zahrady zde bývalé. Arch. Pam. IX. 567. O č. 1357-9 viz zajímavé vypravování Vlčkovo, Osvěta 1901. — Č. 1330-13 zelený strom. — O nárožních viz Žitná ul. — Vedle domu rohového 3 domy vystavěny byly na býv. jeho zahradě až ke konci 19. stol. — V č. 1625-8 jest knihtiskárna dra Ed. Grégra.

Tychonova (bez »ulice«) IV. jest nová ulice na Marianských hradbách vedle kadetní školy směrem k nádraží.

Slavný hvězdář »nebenosný Atlas dánský« Tycho (Tyge) Brahe (1546—1601), rodem Dán, na pozvání Tadeáše Hájka z Hájku přišel do Čech ke dvoru Rudolfa II. a měl nějakou dobu hvězdárnu v cís. zámku v Benátkách nad Jiz., pak v Praze v cís. zahradě v letohrádku král. Anny a v domě Curtiově (Jak. Kurze ze Senftenavy). Pochován jest v chrámě Týnském, kde r. 1901 hrob byl otevřen a ostatky jeho byly položeny do nové kovové rakve při 300leté slavnosti; k ní do Prahy přišel i ředitel Kodaňské hvězdárny T. N. Thiele. Deska mu omylem zasazena byla na domku č. 76 na Novém Světě (v. t.).

Tylova ul. Lbň. I., z Palack. tř. za továrnou Engländrovou na Gotlasce.*

Josef Kajetán Tyl narodil se 4. února 1808 na Horách Kutných, zemřel zakusiv mnoho svízelů dne 11. července r. 1856 v Plzni. Právem o něm napsal K. Rais, »že získal vlasti více uvědomělých Čechů nežli všecky mluvnice české«. Povídek jeho jest celá dlouhá řada, na př. Poslední Čech, Rozina Ruthardova, Dalibor, Vězeň na Bílé věži, Statný Beneda, Dekret Kutnohorský a j., »jež čísti má každý Čech«. Ale více ještě sepsal a zpracoval divadelních kusů; bylť Tyl hercem »Když se poprvé hrála v stavovském divadle jeho »Fidlovačka« dne 21. prosince r. 1834, zazpíval tehdejší zpěvák Karel Strakatý Tylovu píseň »Kde domov můj«, k níž nápěv složil Fr. Škroup, a v době kratinké rozlétla se píseň ta po celých Čechách a stala se písní národní, jež věčně bude vypravovati o nadšené, vlastenecké mysli svého skladatele.«

Mnoho bídy a utrpení Tylovi bylo snášeti a přece prý řekl: »Kdybych ještě jednou voliti měl, nebyl bych ničím jiným, než přece jen českým spisovatelem.« Viděltě on i ostatní naši buditelé, že národ jich potřebuje.

O něm J. Malý praví ve Zpomínkách starého vlastence: »Duší nového ruchu literárního byl Tyl, muž o probuzení ducha národního v kruzích širších nade všecky své současníky zasloužilý, pro kterouž jeho skutečně nesmírnou zásluhu jméno jeho věčně skvíti se bude v literárních letopisech našeho národa, i když díla jeho budou zapomenuta. Jeho články, jimiž vyzýval k milování vlasti, k pěstování drahé mateřštiny, a v nichž jmenovitě se obracel k pohlaví něžnému, mluvily k srdci dojemnými slovy, dotýkaly se nejjemnějších stránek duše.« A Rieger napsal: »Nelze ani dosti oceniti, jak mocný a dalekosáhlý byl vliv Tylův a zejména též jeho povídek na probuzení vědomí národního.«

Tylova ul. Sm., z Plzeň. tř. na j. do Vinohr. ul., dříve Vlěčná, poněvadž se tudy dopravovaly vagony z továrny na nádraží.

Č. 122-5 Kotlářka (Ringhoffrova), č. 758-10 u Skrýbů, v č. 970-12 jest správa nadačních velkostatků Tuchoměřic-Chval a univ. velkostatku Michle s Malešicemi a Štěrboholy; č. 493-16 u Slavie.

* U č. 177 r. 1871 nalezl Fr. Petera popelnici, o čemž vydal knížku; r. 1863 při stavbě č. 127 nalezena byla kostra lidská a pak zde všude mnoho hrobův.

Tylovo nám. II. (druhdy Nábřežní ul. hořejší), pojmenováno tak r. 1886 od sboru obecních starších k žádosti Umělecké besedy a jiných spolků v Praze. Dobře v sousedství divadla se hodí jméno muže o české divadlo tak zasloužilého. — Veliká změna zde v brzku nastane stavbou nábřeží.

Pouze sem náleží č. 1648-2 dům Výškových. — V č. 227-1 (viz str. 1025.) bydlil zesnulý posl. Hořica s chotí umělkyní dram. Hořicovou-Laudovou, a bydlí spis. dr. Servác Heller.

Tylovo nám. Vnhr., jest rozšíření Havlíčk. tř. v pravidelný obdélník; na něm stojí domek městské váhy, uprostřed pumpa dobré vody, při vých. straně řada krámků ovocných a květinářských.

Zde od počátku městského života vinohradského konal se denní trh (viz obr. str. 1057.), jenž s mnohými obtížemi r. 1903 přenesen byl do tržnice. Nejstarší dům jest tu č. 15 hostinec u Možných, dům průch. do Puchmaj. ul. Naproti v č. 478-23 hostinec u lípy, č. 561-25 u zelené lípy, kde jest něm. gymnasium, č. 629-27 u české koruny, nyní velkoměstský Beránkův závod řeznický.

Týn I. jest starobylé jméno ohrazeného dvoru (mezi kostely P. Marie před Týnem a sv. Jakuba), známého též pode jmenem Ungelt (viz příl. 35.), a to Starý; Novým sluje finanční ředitelství na Josef. nám.

Zdá se, že slovo týn jest původu keltického; sr. angl. slovo town, a něm. Zaun, plot; u předků našich tak vůbec slulo místo s ohradou dřevěnou. Bylyť i hrady staré dřevěné, s hradbami dřevěnými; teprv v 13. stol. se stavěly hrady zděné, tvrze však ještě v 15. stol. bývaly ode dřeva. V Praze ještě ve 14. stol., ba i v 15. stol. se zvláště jmenují domy kamenné, z čehož patrno, že ostatní byly dřevěné. Také některé osady u nás slují Týn, Týnec a p.

Tylovo nám. na Král. Vinohradech.

Týn od 9. stol., jistě aspoň od 10. byl kupeckým bazarem a celnicí (do r. 1774, viz str. 220. a 343.); zde v ohradě dřevěným plotem oddělené kupci cizí přebývali a vykládali zboží, z něhož se platilo clo, ungelt, odkudž druhé jméno. Že tu stále bývalo živo, říkali také ve veselém dvoře (laeta curia); zámožní kupci asi také hodně utráceli (vzpomeň hospod zájezdných na venku, než byly dráhy železné!) a sem se bavit přicházela i »zlatá mládež« pražská; i bohatší měšťané sem přicházívali, neboť zde se dovídali novinek z ciziny nejlépe. Jiný, lepší výklad míní, že zde sídleli knížecí řemeslníci, kteří robotovali pro knížete (Frohn-hof = Laeta curia) a jichž výrobky z části i na blízkém rynku se prodávali (Teige). Týn bylo místo výsadní, frýdní, kam městská policie nesměla; kdo sem vstupoval, odkládal zbraň v bráně.

Zde byl tedy jaksi střed všeho mezinárodního obchodu a centrum starých cest obchodních. »Veškeré stezky zemské od pradávných dob vybíhaly ze středu země, z matičky Prahy a vedouce hlavním směrem do ciziny v různé stezky poboční se rozbíhaly, které zase do hradů župních a čelnějších měst a osad se vinuly. Z Prahy rozjížděl a do ní sjížděl se všechen čilý obchod od Visly a Odry, z celého požehnaného Polabí, jakož i od průmyslných břehů moře Severního, jmenovitě však z bohaté Italie, odkud poměrně dosti brzy (za krále Jana) Čechové vůbec, zvláště však Pražané si zvykali směnkám. (Hraše, Zemské stezky str. 16.) A cestovatel starý již roku 973 dí, že »město Praha jest ze všech měst obchodem nejbohatší, že tam přicházejí z Krakova, Rusové a Slované se zbožím i z končin tureckých musulmané i Židé i Turci též se zbožím a s penězi byzantskými.«

Tak na př. šla zemská stezka Kladsko-polská z Prahy přes Čelakovice a Hradec Králové, Trstenická (do Polska a Uher) se táhla k Běchovicům a Kolínu, Gmundská k Táboru, Linecká ke Zbraslavi, Domažlická přes Beroun, Erfurtská šla k Hostovicům a dále ke Kadani, Kralupská k Levému Hradci a j.

Starobylost místa i tím vysvítá, že Hájek a jiní pokládali (ovšem mylně) je za první sídlo pohanských knížat českých; prý již Křesomysl r. 836 měl tu dřevěný dům, že nechtěl bydliti na Vyšehradě ani na Hradčanech.

V Týně se měřilo a vážilo zboží přivezené od kupců cizích, kteří tu i bydlili, aby nemohli ve městě prodávati podloudně a tím vyhýbati se poplatkům; proto také byly, jako jsou dosud, jen dvě brány; západní od Starom. nám. a východní k sv. Jakubu, kde v nejstarší době bylo ještě místo nezastavěné. Později kupec cizí, jak do Prahy dojel, sem zajel a udal, do které hospody pojede, a tam teprv od zvláštních úředníků zboží se popisovalo a znamenalo, než kupec směl prodávati. I kdo Prahou jen projeti chtěl, nesměl se vyhnouti revisi v Týně. A dohled na to byl přísný. »Který kupec se vyhnul Ungeltu, propadl zboží, a sotva pomohlo, vymlouval-li se nevěděním, jakož se přihodilo soukeníkům z Kostelce, jimž roku 1550 zapečetil veliký náklad suken úředník ungeltní, že na hospodě složili a ne v Ungeltě.«

Kníže byl ochráncem kupcův, a jemu náleželo clo; knížecí míra a váha byla v Týně a zde i byl zvláštní soud knížecí ve při ch mezi kupci cizími a domácími. Vybírání cla Jan Lucemb. r. 1311 postoupil městu za půjčku a dar peněžitý; cla se později pronajímala. Zachoval se řád z r. 1348, z něhož se dovídáme, co se platilo z čeho.

Za Bořivoje II. (1100—1107) příjem z váhy, míry a soudu v Týně dán byl z části kostelu a kanovníkům sv. Víta;* také celé místo toto potom se dostalo kapitule, která výtěžek všechen pronajímala některému měšťanu, jenž slul hospodářem týnským. (Hospodář ten byl spolu hospodským zdejší hospody.) Na př. r. 1402 kapitula pronajala Týn se vším ostatním na 3 leta za 180 kop grošů a 36 liber pepře ročně.

* Listina o tom z části jest padělaná.

Časem kapitula od rozsáhlého dvora prodala některá staveniště, takže mimo stavení uvnitř dvora, určená pro úřednictvo a služebnictvo při ungeltě, vznikly ještě na okrajích (hlavně při straně vých.) budovy soukromé.

Dle zprávy z doby Václava IV. Týn »naplněn býval měrou nepodobnou k víře; shromažďuje se tu množství cizích kupcův a kupujících, Benátčanů, Janovanův, Armenů, Židů, Řeků, Norimberských, Augsburských, Polákův a j. Bývá tu shluk vozů, kárníků, nosičů, makléřův a jich počtu za celý den neubývá. Nejznamenitější zboží, jež tu se vídá, jsou látky všelikteraké, koření, ovoce, drogy, cukr, červeň z Brabantu, olivový olej, francouzská a rýnská vína, ryby, sukna, plátna a j.«

Po smrti Václava IV. ungeltu se zmocnila obec, jako všech statkův a příjmů duchovenských, a bojujíc se Zikmundem držela i díl královský; ke správě byl ustanoven mimo hospodáře jeden konšel a stálý ungeltní písař. V první době husitské v Týně byla též městská slévárna pušek či děl.

Od r. 1424 v Týně sídlil úřad Šestipanský, jenž spravoval statky zabavené od obce a měl vůbec na péči věci obecní hospodářské, trhové a stavební; o statky ony byly rozepře mezi Starým a Novým městem, až došlo i k boji. Po přátelských úmluvách pak byla slavná hostina r. 1429 zde v úřadě Šestipanském. Později úřad ten přeložen byl do radnice, kde se připomíná zvláštní světnice Šestipanská. Teprv po přijetí krále Ladislava ungelt navrácen byl komoře královské mimo část, kterou po kapitule již na vždy podržela obec; byli tu tedy úředníci obecní i zeměpanští.

Král Jiří několik míst domů vyhořelých při východní bráně prodal emfyteuticky. Král Vladislav z ungeltu vykázal 36 kop ročních choralistům u sv. Víta. Roku 1500 král Vladislav dal »úřad v ungeltu k spravování slovutnému Janu Jeniškovi z Újezda, aby on ten dvůr se všemi obyvateli jeho řídil a spravoval tak a vedle toho, jakož na to starodávní práva a výsady okazují.« Zároveň mu dal »výplatu na dům v témž dvoře, kterýž od starodávna k ungeltu tomu příslušel a kterýž v zápisu drží vdova a sirotci po bývalém úředníku ungeltním Adamu z Bystřice.« I doznává, že »Jeníšek hledí ungelt zase napraviti, a že k té službě a potřebě královské své vlastní tři koně má a chová a sám osobně na nich s pacholky svými po silnicích pracuje a toho hledí, aby je k ungeltu a užitku královskému připravil.« (Čelakovský, Privilegia.)

Ferdinand I. obci s jinými důchody r. 1547 zabavil i ungelt z vín přespolních, ale r. 1549 zase vrátil; na listině podepsán sekretář Kašpar z Granova. R. 1562 král obec vybídl, aby z »jarmarečního v ungeltu v Tejně« i jiných důchodů město dláždili silnice a cesty kolem opravovali a vůbec příjmů k obecnímu dobrému užívali.

Jak hlučno tu bývalo za Rudolfa II., poví ti svým zajímavým způsobem Z. Winter: Život v pražském Ungeltě roku 1597, Čas. Č. Mus. r. 1899; viz též v knize jeho Staré listy i v Kult. obr. I. 551 n.

Důchod z t. zv. malého ungeltu v Týně byl zrušen dvorským dekretem 21. srpna r. 1786, a guberniální nařízení 10. února r. 1787 předepsalo, že magistrát má při výročních trzích vykazovati prodavačům místa, na nichž krámce své postaviti mohou, a že má od nich vybírati pouze jarmarečné čili místné (standgeld).

Král Ferdinand I. r. 1558 dal »dům starý ungeltní po obou stranách (západní) brány a průjezdu (byl tedy dům jeden nyn. č. 639 a 640) i nad tou branou se všemi grunty podzemními i zdmi a pokoji i se vším příslušenstvím k dědičnému držení« i s právem míti hospodu Jakubu ml. Granovskému* z Granova »pro jeho dvěmecitmaleté služby«. (Byl bratr onoho Kašpara Granovského, který r. 1547 na rozkaz

* Jméno otce jeho Jakuba st., bohatého kožišníka, zvěčněno na zvonu týnském. Viz též Celetná ul. č. 34 n. str. 109.

Ferdinanda I. v noci se zmocnil hradu.) Granovsky směl chovati hosty, vlašská, uherská a jiná vína, piva i medy přes celý rok šenkovati a z nich ani králi ani obci neplatiti.

Granovský dům přestavěl r. 1560 (jak zní letopočet nade dveřmi pod arkádou), a tehdy tu (č. 639) u černého medvěda vznikly vlašské rustiky při bráně a vchodech sklepních, loggie v patře, i sgraffita a fresky (v manýře chiaroscura); na průčelí prvním: Adam a Eva, Kain a Abel, Lot s dcerami, Abraham s Isakem, Josef a žena Putifarova, Dalila a Samson, Susanna v lázni. Obrazy ty utrpěly časem, větrem a deštěm, více však surovou rukou lidskou, když prolamovali okna. Na vedlejším průčelí jsou fresky: Juditha, Kleopatra, Charitas (dcera u otce v žaláři), soud Paridův, cís. Ferdinand I. s Justitií po jedné straně a trofejemi po straně druhé. Architekti J. Koula a J. Fanta před lety obětavě celé východní toto průčelí obnovili vlastním nákladem.

Starý Ungelt po Jakubu ml. Granovském r. 1582 dostal syn jeho Kašpar Kristián Granovský, jenž r. 1601 bojoval proti Turkům; od něho jej r. 1620 v čas vzpoury koupil* za 11.000 kop. míš. Ehrenfried Berbisdorf (Ernfryd Berbistorf) ryt. z Berbisdorfu, dříve cís. forštmistr v Pardubicích, jenž vyhodil sekretáře Fabricia i chrám sv. Víta vytloukl a byl pak odsouzen hrdla, cti i statkův, ale utekl. Dům pak »dskami zemskými se řídící a výsadami opatřený« od komory koupil r. 1623 Pavel Michna z Vacinova za 10.000 rýn. a r. 1630 prodal Janu Petráčkovi z Vokounštejna, měšťanu a radnímu Starého města. (Bílek 11.)

Potom dům, při němž byla úřední váha, náležel banko-taxní administraci, která jej r. 1777 prodala záduší týnskému; ta od r. 1713 držela také dům výčepní č. 640 (nynější Starý Ungelt, v pr. při vchodu jdouc od náměstí).

Při hospodě za Rudolfa II. byla věž s ozdobnými komnatami; v jedné nalezeny byly dva hliněné medailony z r. 1546; z nich obraz Kateřiny Adlerové z Lokšanu** uveřejněn v Zapových Památkách. Ten i druhý K. Khevenhüllerové jsou v Měst. museu.

Za Rudolfa II. v Ungeltě dům vedle domu u váhy (č. 639) náležel Stradovi*** z Rossberka, řediteli numismatické sbírky Rudolfovy. Pak byl maj. syn jeho Oktavián Strada z Astbergu, druhý ředitel sbírek císařských; ten dům pronajal, ale nájemníci (Kryštof Leskovec) dům uvedli ve zlou pověst. (Viz Svátek, Obrazy z Kult. dějin č. I. 104.

Zajímavou památkou jest Týn; již od ul. Týnské (od záp.) vypadá jako pevnost se střílnami. (Viz obr. str. 1061.) Průčelí toto s těžkým portálem a sdruženými okny, české renaissance, bývalo pokryto krásnými sgraffity ještě před 60 lety, jak viděti v Mikovcových Starožitnostech II. str. 95. Zajisté celý Týn zasluhuje, aby byl restaurován v původních tvarech.

Vstoupíme uvedenou branou; v l. č. 639-1 a 3 býv. váha týnská, r. 1777 od eráru prodána kostelu Týnskému; i byl tu pak zádušní úřad a městský kontribučenský úřad. Ke konci 18. stol. tu bydlil slavný ryjec Jan Balzer.

Vedle daleko do dvora v 19. stol. byl přestavěn dům č. 1049-3a, též maj. kostela; zde byla ústř. kancelář administrace nájmu potravní daně a nyní zádušní úřad.

Č. 638-5 u Kalibánů (Kalivanů), u Ježíška, maj. nadace Jindř. Losy z Losenau pro nemajetné řemeslníky. Od Anny Rabšteinské z Cihanova dům koupila Anna manž. Jana Kapra z Kapršteina; od ní mistr Ondřej z Palatinu. R. 1628 prodal dům Frelichovic, vedle Váhy a někdy Jiříka Staroloubského (č. 637) ležící emigrant Zikm. Frelich Mikuláši Klibrovi. (Frelich měl také dům u půl zlatého kola vedle Železných dveří.) Později byli maj. Alžběta Štampachová z Berbisdorfu, pak Jan Vilém z Berbisdorfu, z rodu prve uvedeného. Za Schallera byla maj. Josefa Schönfelderová von Schönfeldern.

V koutě č. 637-7 malý domek u bílého vlka; v 15. stol. maj. sklenář Jiří Staroloubský t. zv. Křepelka, pak Kateřina Peldřimovská. R. 1786 koupil Jan Scheithauer.

---

* Vlastně vyměnil za svůj dům, též deskový, proti sv. Jakubu; byl trestán ztrátou třetiny jmění. Umřel bezdětek r. 1635 a dům svůj Mičanovský řeč. odkázal kostelu Týnskému. Obšírné zprávy o Granovských viz Šplíchal, Paměti Vršovic.

** Byla rodem ze Špýru, manž. Jiřího Lokšana z Lokšanu, a byla svědkyní, když arcikníže Ferdinand r. 1557 tajně byl oddán s Filipinou Welserovou, která u ni se skrývala v Březnici; byla pak hofmystryní její a má v Inšpruku nádherný pomník z r. 1580.

*** Dcera jeho Kateřina byla matkou zlopověstného dona Julia, syna Rudolfova.

Č. 636-9 modrý dům při bráně východní sahá do ul. Štupartské. R. 1425 místo pusté a prázdné koupil Mikuláš puškař. R. 1645 maj. Jan Hartman Krocín z Drahobejle, rada purkrabského soudu. Poč. 18. stol. byl hrabat Vrbnů, r. 1789 koupil Fr. Bötticher; byla tu přádelna bavlny. Bývala tu pak kavárna u Komárků, kam r. 1835 chodili literáti Tyl, Čelakovský, Jablonský, Mácha, Šafařík a Palacký, jehož tu ponejprv uviděl Rieger. V zadní (vých.) bráně byl vymalován obraz sličné dívky a — lebky s nápisem (posud trvajícím): Marnost nad marnost a všecko je marnost. Nad branou jest pod korunou písmeno L, že asi za Leopolda I. byla zdejší celnice opravována.

Průchod tento jest v č. 645-12, jejž koupil si r. 1425 Petr řeč. Burda. V 18. stol. drželi hrabata z Vrbna. R. 1793 koupil Fr. Buttali.

Č. 644-10 má za znak sedm zlatých svícnů či svícen Jerusalemský. Bývaly tu 2 domky; jeden měl r. 1425 malíř Jan, druhý puškař Hanuš, pak prve uvedený Mikuláš. R. 1520 byl maj. »bakalář Morava«, snad knihtiskař Jan Moravan. R. 1628 maj. Jan Mudroň ještě doplácel pokutu za pardon. Později dům ten náležel špitálu sv. Pavla, r. 1790 prodán nábož. fondu. Zde r. 1866 zemřel JUDr. Rudolf Wolf, zakladatel právnické Jednoty.

Č. 643-8 modrý orel; r. 1428 maj. řezník Šimek, pak Vavř. Honěk, r. 1433 švec Vaněk (Václav). V 18. stol. rodina Franzova

Č. 642-6 Černý medvěd, maj. Ant. Sochůrka. Míval tu dům Hanuš Visnar, r. 1428 od obce jej koupil písař ungeltu Jan, pak Tomášek od prstenu (č. 630), r. 1436 Jirka vdova po Maříku soukeníku. Ke konci 18. stol. maj. Filipína Řeháčková. — Poněkud ustoupil dům č. 641-4. Ke konci 18. stol. maj. Norbert Turek.

Č. 640-2 známý hostinec v starém Ungeltě, poněvadž zde přebýval hospodář, nájemník ungeltu. Nade dveřmi jest letopočet 1559 a pod ním kamenný znak Jakuba Granovského z Granova, o němž prve jsme slyšeli. Byl to dříve jeden dům v č. 639. Hospodu tuto v zemských deskách zapsanou roku 1713 koupilo záduší kostela. Některé domy zdejší zachovaly starý ráz; roku 1689 mnoho tu požárem bylo zničeno.

A nyní si celý dvůr obejdeme z venku. Od brány proti kostelu při Štupart. ul. vidíme Ungelt č. 640 a domy č. 641 i 642, jichž přední části jsme viděli ve dvoře. Pouze sem hledí nárožní č. 646 (v Štup. ul.) -7 maj. rodinné nadace Mich. Bermanna a Evy Tellerových. Kolem r. 1400 byl maj. Jakub Sachs, pak Václ. Šmalc, Jan z Jevíčka, zvaný Langhanuš. R. 1422 od obce jej dostala Magdalena kramářka, vdova po Janu Zmrzlíku, náhradou za škody jí způsobené; r. 1433 byl maj. Zikmund z Kotenčic, manžel oné Mandy. Později byl maj. hrabě Sparr, r. 1789 koupila Kateřina Zunthererová, »Spedizions- und Kommissionshändlerin«.

Odtud k sev. jsou domy v Ungeltu č. 645 a 636. Severněji do ul. vystupuje č. 634 Boží oko, druhdy malovaný, Pehmovský u tří obrazův (spolu novější dům č. 1028 Fr. Weyrostka). Dům ten měl roku 1324 Frant. Hopfner, r. 1426 jej koupil Protiva ze Zvozhlic, r. 1433 kožišník Otto Pehm. R. 1501 maj. Viktorin Křinecký (Skřinecký) z Ronova a na Rožďalovicích, maj. Dymokur, r. 1520 od Jana Křineckého koupil Mikuláš Vaníček, r. 1546 mistr Tomáš z Javořice či Rakovnický, perkmistr a po r. 1547 rada při appellacích, a manž. Anežka z Milhostic, r. 1566 Samson Křinecký z Ronova, jenž držel též Libeř a Kamenici, pak dr. Tomáš Husinecký, o němž jsme slyšeli při

Z Týnské uličky.

Templ. ul. Ke konci 18. stol. Alžb. Kunzová. — Č. 633 v rohu Štupart. a Týnské ul., druhdy 2 domy. Jednoho nejst. majitel Jindřich Šváb, r. 1410 Tomáš ze Žatce, r. 1429 Jan Ochs, pak Mik. řeč. Šerlink řezník, jenž měl i mlýny posud po něm zvané. R. 1472 koupil po Janu z Plané, místopísaři desk zemských, slavný Ctibor Tovačovský z Cimburka, r. 1481 znamenitý kancléř Jan ze Šelnberka. R. 1492 tu bydlil Opl z Fictum. R. 1552 maj. Jakub Kočka z Kocnšteina, po něm Mariana Strážská z Budova. V 18. stol. Liknerových. Zde zemřel humorista a deklamátor Heřman Přerhof (1831—1867). — Druhý dům t. zv. Loučenský měl za Václava II. Albrecht, děkan u Všech Svatých na hradě, pak příbuzný jeho Petr Glas r. 1340. R. 1456 maj. místonotář Jan z Plané, r. 1459 bohatý kupec Michal Herbst z Teplé, r. 1493 Zdeněk Loučenský z Kopidlna, r. 1510 Jiří z Tuchoraze, po něm výměnou kancléř staroměstský Václav Albus z Úrazu, r. 1523 kancléř dr. Burian Sobek z Kornic, r. 1526 illuminátor Pavel, pak Jakub Krčka, maj. domu předešlého, r. 1579 Eva Vršová z Lažan, potom dědictvím Václav st. a ml. Bechyňové z Lažan, Žofie z Losu, r. 1638 Adam Bechyně z Lažan, r. 1653 Volf Perglar z Perglasu.

Č. 632 v Týn. ul. 10 n. tři ořechové stromy, u tří ořechů, r. 1424 dům tmavý (domus tenebrosa); koupil jej od obce r. 1424 kramář. V první pol. 16. stol. Václav Donát Přínský z Těchlovic a Jan Vlkovský z Dalkovic, r. 1549 Anežka z Helfenšteina a na Ronově, po ní Anna Ilburková z Illburka, manž. Ludvíka Bezdružického z Kolovrat, r. 1552 Jan st. ze Švamberka, r. 1555 Jan Lhotský ze Zásmuk. Od r. 1587 maj. Pavel Kutnauer ze Sonnenšteina, jenž odsouzen byl r. 1621 hrdla a ušed ze země, dán byl do klatby; dům jeho u 3 ořechů vedle domu Gerlovic, odhadnutý za 1243 kopy míš., koupil r. 1629 registrátor německý při účtárně komory české Jan Hartung z Hartenfelsu za 600 zl.; zbytek jemu r. 1648 byl odpuštěn. (Jan Kutnauer byl r. 1621 oběšen) R. 1718 koupil dům Daniel Třešňák malíř od Tobiáše Fr. Treschla, primátora hradčanského a depositora desk zemských. R. 1761 jej koupil Jan Kroupa obchodník, r. 1786 Václ. Bulíček.

Č. 631-8 u Kasiusův, r. 1405 u Heleny, pak Rodovský, Gerlovic tvoří do ulice sám dvě nároží. R. 1424 od obce jej koupil Mik. Kalaš. r. 1429 maj. Mik. Kuklík, pak řezník Ondř. Rod r. 1455. Později byli maj.: r. 1469 z Jaroslav Drslavic, r. 1497 Zdeněk z Kopidlna, roku 1526 Pavel illuminator koupí od Jana Šteflíka, r. 1551 Václav Lopatský z Liběchova, pak Kašpar Belvic z Nostvic, r. 1588 Benjamin Petřík z Polkovic, r. 1589 Václ. Lavín z Ottenfeldu, r. 1590 Vavř. Břekovec ze Závořic, pak vdova po impressoru Mich. Petrlovi, r. 1593 Bohuslav Gerle, po němž domu říkali Gerlovic. R. 1791 koupil Václ. Semš.

Č. 630-6 zlatý prsten, jak sluje již r. 1427; dům starobylý s průčelím z 18. stol. V 14. stol. jej držel Dětřich (Dytlinus) Rechcer; r. 1429 od Prokopa z Olšan jej koupil Tomášek perkmistr (magister montium vinearum). Bydlívali tu koštéři vína. R. 1480 Václav od prstena, býv. purkmistr, jat byl s jinými v Kutné Hoře, ale jsa vezen na Křivoklát šťastně utekl. R. 1540 maj. mistr Jan Chocenský, rektor univ., r. 1545 Jindřich Nekožný z Hrobčice. V 17. stol. říkali též u Osterštoků; měl jej pověstný Frant. Osterštok, výběrčí posudného, od Rudolfa II. roku 1604 obdařený erbem a titulem z Astfeldu. Pro věrnost k cís. Ferdinandu II. 1618 sesazen byl s konšelství, ale pak se stal cís. rychtářem staroměstským, povýšen do stavu vládyckého s titulem »slovutný«, a dům jeho u prstenu osvobozen od ložírování. Zemřel r. 1638. Syn jeho Jan Ignác r. 1651 držel Jindice s manž. Evou Maxm. ze Sulevic. Při konfiskacích Šimon Prsten (dostal jméno po domě) platil pokutu 123 kop míš. V 18. stol. Petschendorfové. Sem uvádí čtenáře F. Schulz v povídce Člen bratrstva.

Než vyjdeme odtud ke kostelu zajímavým průchodem, vraťme se ještě při sev. straně ulice, plné koutův a výstupkův.

Že bývaly staré ulice úzky a klikaty, víme a vidíme leckde posud; ale tato ulice od Ungeltu k masným krámům jest vzorem klikatiny nad jiné, jak píše Winter; máť 7 rohů, 7 cípů, vchod do ulice jest nad to ještě překlenut, a na překlonku stojí dům. Měli tehdy o úzkých a širokých ulicích jiné pojmy než my, a naše zděděná ulice Široká (nyní Jungmannova) již nyní se nezdá širokou proti ulicím moderním. Jak stály staré domy, stavěné bez plánu, tak povstávaly klikaté ulice, jež měly tu výhodu, že za každým rohem mohli se obhájci znovu sbírati a stavěti, vnikl-li nepřítel do města. (Winter.)

Při Masné ul. č. 1053-19 nověji vzniklé na městišti domu u železných dveří č. 621 (v Masné ul. 12) u Kleeblattu.

Č. 622-17 sem hledící pouze vchodem, sluje u (sv.) Urbana, u Čížka, ve staré době* Fikéřův, pak u Jandů podle maj. Jana Jandy ř. 1544; byl to dům průchodní (do Dlouhé tř. vedle č. 618) se sladovnou a pivovarem. R. 1620 maj. Pavel Had z Proseče. V 18. stol. pravovárečný dům Schanilův.

Č. 623-15 červené kolo (tak již r. 1418), r. 1899 přestavěný, měl po r. 1400 lékař Theodricus; od vdovy Osanny koupil Jan Rot z Kulmachu. Roku 1418 majitel Jan Winterberg, pak kramářka Anežka, žena mistra Mikuláše z Řečic. Roku 1513 maj. mistr Václav Albus z Úrazu, kancléř staroměstský, r. 1564 impressor Jan Jičínský. Roku 1666 stavitel Balt. Schwarzbauer koupil tu spáleniště od Martina Vilíka a vystavěl dům. V 18. stol. Jan Jirkovský.

Č. 624-13 sv. Trojice, druhdy domy dva; v 15. stol. jeden dům byl bekyň t. zv. Štukových; r. 1424 dostal od obce sluha obecní Michal, od jeho vdovy koupil Václav Plzeňský. Pak byl maj. malíř Zikmund, r. 1487 malíř Jiří, r. 1497—1545 Petřík bakalář z Hořepníka, r. 1557 knihař Sixt, r. 1561 pergameník Lorenc Šultys. — Druhý dům, Pítkovský, v 16. stol. náležel záduší kostela v Týně. R. 1792 koupil Ant. Kořán.

Č. 625-11 u tří husarů, u husara, r. 1429 u holubů, pak u Holoubků. Před válkou husitskou měl jej kožišník Hanuš Krebs, r. 1424 darem od obce vrátný radnice Michal, r. 1426 koupil Bořek ze Svojovic, r. 1430 rybář, pak kožišník Petr z Vinařic, r. 1463 Hereš z Prošovic, r. 1605 Kateřina Blíživská z Hustiřan jej prodala Tomáši Jiráčkovi Javornickému, r. 1787 koupil Ant. Kořán.

Č. 626-9 u Horských, v 18. stol. Allramův, měl r. 1405 Linhart z Vídně (proto říkali dům Vídeňský), po válce od obce koupil Ondřej Krajek z Jičína, r. 1456 Martin Bořek z Lukavce, r. 1458 Bořek z Hrádku, r. 1465 Kateřina z Neněchova, r. 1476 Jan ze Zahrovic, r. 1480 Machna z Petrkova, r. 1526 Jan Horský pekař, r. 1637 Anna z Vokounšteina, vdova po Karlu Trubkovi z Rovin.

Č. 627-7 s malebnými štíty ze 17. stol. měl po r. 1400 Hanušek, syn Prokopa Dlouhého, pak Mikuláš Dlouhý, zvaný Langnikl, za války husitské od obce koupil slavný prokurátor, horlivý kališník Jan z Velvar, jenž přikoupil Peklo č. 611 v Týnské ulč.; r. 1433 byl poslem do Basileje a i jindy k důležitým sjezdům. Jsa proti Albrechtovi, vězněn byl r. 1438 na Křivoklátě, po 2 letech propuštěn, ale do Prahy se vrátil až r. 1448 s Jiřím Poděbradským. Měl také v Celetné ul. č. 561-8, mlýny Helmovské i dům Helmovský u P. Marie na Louži. Pak byli maj. Samuel Velvar, mocný podkomoří, jenž si koupil Chlumec na Cidlině. Byl pak vůdcem lidu král. měst proti Matyáši Korvínovi. Zemřel r. 1488. Po něm dědil syn Pavel z Hrádku a Valečova, r. 1524 vdova jeho Anežka ze Smiřic, r. 1544 Pavel Severín z Kapí Hory, r. 1546 Filip Redlfester z Vielrštorfu, r. 1602 JUDr. Erazim Heidelius z Rasenšteina, r. 1608 Bohuchval Valkoun z Adlaru, r. 1609 Anna Vlínská z Dubé, r. 1616 zemský fysik Jakub Lavín z Ottenfeldu, r. 1617 Anna Budovcová z Vartemberka, manželka proslulého Václava Budovce z Budova, sťatého r. 1621. Dům tento náležel pouze jí, a proto nebyl zabaven. R. 1628 maj. hrab. Anna Marie Nagerollová roz. z Hasenburka, pak Jan Oldřich z Klebelsberga, syn jeho Frant. Mik. z Klebesberga, r. 1689 hrabě Jan Kristián Štubík z Königšteinu. R. 1791 koupil magistrátní rada nylmburský Fil. Jak. Brzorád. Dům ten má starý, velice prostranný mazhaus, ovšem nyní zastavěný; měl by býti obnoven; domem se navrhuje podloubí k uvolnění kommunikace.

Zcela již venku proti presbytáři kostela při Týnské ulč. stojí č. 628-5; již r. 1499 u černého jelena, potom u modrého jelena, v 16. stol. též u Ruků; dům ten do nedávna tvořil skoro celou pravou stranu uličky Týnské, jež od kostela jde do Dlouhé tř. Od r. 1361 byl maj. toho pivovaru a sladovny Heřman Niedertheimer z mocné rodiny pražské, r. 1428 koupil Mikuláš Podjistebský (sub stuba), r. 1432 Beneš z Hostivic řeč. Charamsa, r. 1498 Jan ze Sovojovic na Novém Stránově, r. 1510 Jiřík Černý. R. 1517 zde v krčmě byla rvačka krvavá mezi služebníky vyslance polského krále Zikmunda a dvěma zemany; r. 1518 zde v šenkovně zeman Donát Bílý zabil rychtáře Valentina,

---

* Drželi jej též Štukové, mocná a bohatá rodina, z nichž Šimon Štuk byl konšelem r. 1279; později drželi statky na venkově, na př. slovutný Ondřej Štuk z Kamenice a j.

když ho zatknouti chtěl pro výtržnost. R. 1541 maj. Jan Tatous z Vraného, pak vdova Kateřina a Lidmila roz. z Morchentalu, provdaná ponejprv za Jana Šmertoše z Ryzntálu († 1591) a pak za Adama Cyrilla z Konecchlumu. R. 1598 dům koupil otec slavného malíře Kundrát Skreta, úředník král. č. komory; otec jeho Jan byl r. 1570 povýšen do stavu vladyckého s přídomkem Šotnovský ze Závořic, že měl dvůr Šotnov u Kolína. R. 1628 od vdovy Skretovy Kateřiny roz. z Morchendorfu (viz Bílek 594) dům koupil Andres (Ondřej) Lainhoz (Laynhauz) z Břevnova; od syna jeho Jana Severina koupil r. 1650 Řehoř Molitor z Mühlfeldu, registrátor při komoře české, r. 1675 Liborius Lamers z Lipsprungu, cís. rentmistr. Později jej vyženil Jan Hartlieb, komorník u desk zemských, r. 1760 koupil Leop. Berg, měšťan a landkočí, pak Martin Lamml. R. 1899 dům nově přestavěn v slohu gotickém od stav. Fialy. Na dům dala Uměl. beseda desku Karla Skrety, jenž tu se narodil r. 1604. Kdežto matka pro náboženství se odstěhovala r. 1627, Karel zůstal v Praze uče se malířství a přijal víru katolickou. Později vrátiv se z Italie bydlil na Ovocném trhu v č. 575-12. Obraz bývalého domu viz Světozor 1869 str. 56.; při bourání nalezeny byly staré, dřevěné stropy, nyní v měst. museu. Viz Harlas, Z pokladů 113 a 119.

Na jeho půdě v Týnské uličce, do nedávna velmi uzoučké, nově postaven dům č. 1063-4 a č. 1064-6. Severněji č. 627-8 až sem se táhne z ul. Týnské (č. 7 n.).

Č. 611-10 u tří per, druhdy ad infernum, v pekle (v 15.—17. stol.); bývala to krčma při pivovaře, či zadní dům Niedertheimerův. R. 1432 purkmistr Jan Velvar přikoupil jej k svému domu č. 627; ale již po 5 letech prodal mocnému Pešíku z Kunvaldu. Po Janu Kosořském z Kosoře r. 1579 maj. Jan Robmháp ze Suché, r. 1598 nejv. dvorský poštmistr Jiří Pichl z Pichlperka, r. 1686 Frant. z Cronu, r. 1693 Marie Isabella Hrzanová z Lamberka.

Naproti č. 610-7 u Kuklíků viz str. 156. — Č. 608-5 jest zadní část domu z nám. u Zlatého kříže, vedle č. 3 n. náleží k paláci Kinských. — Č. 629 druhdy u duhy (ad iridem), od 17. stol. černý slon.* V 14. stol. měl dům Pacold z Chebu, r. 1430 Ondřej Šedivec, ingrossator šestipánův. R. 1581 maj. Vojtěch Had z Proseče koupiv od sirotků po Zikm. Vackovi, r. 1676 maj. klášter Křižovníků s červenou hvězdou, pak Oldřicha Wintra, Jana V. Nejedlého, který jej odkázal záduší kostela Týnského; pak byl maj. Jos. Pfalz z Ostrice (Ostritz). R. 1695 malíř Jan Claudius Menno (Monno), rodem Holanďan nebo Francouz, od r. 1692 měšťan staroměstský, koupil dům za peníze ženiny. (Od něho jest obraz sv. Vavřince na hl. oltáři na Petříně.) Za Schallera Fr. Benisch.

Týnka (Tejnka) na návrší za Strahov. branou v l. od silnice k Bílé Hoře, jest osada vzniklá teprv kolem r. 1700 z bývalého poplužního dvora »staré Tejnky« č. 1 (nyní hostinec u kaštanu) a z vinice Liborky, po níž část Tejnky na jižní stráni dosud se jmenuje.

Liborka náležela Liboriu Ubellovi, jenž tu založil kapli ke cti svého patrona sv. Liboria r. 1650; zrušena byla r. 1756, když klášter, který ji držel po Ubellovi, vinici prodal. Sem se počítá i Königsmanka č. 10 (lidově Kylismonka). Viz Smíchovsko a Zbraslavsko, a zde str. 88. Rovněž Závěrka č. 11., býv. klášterní vinice při cestě k Spiritce, nyní zájezdní hospoda u silnice. (Jiná jest Závěrka Sm. č. 191 nad Křížovou ul.)

Starý Týn či Týnek byl již ve 14. století dvůr hospodářský při samém klášteře Břevnovském. Vesnice Týnec byla při potoku Brusnici a táhla se až k Pohořelci; byla majetkem kláštera sv. Jiří. Blíže Strahova byly vinice kláštera Strahovského.

Tyršova ul. II., ze Sokolské do Puchmajer., nazvána tak r. 1893 na žádost Sokola ke cti dra. Miroslava Tyrše.

Tyrš (nar. r. 1832, zahynul v Alpách r. 1884) byl professorem dějin umění výtvarných a od mládí horlivý pěstovatel tělocviku, o němž vydal mnohé poučení. Právem se nazývá otcem Sokolstva. Jeho bylo heslo: V mysli vlast, smělost v srdci, v paži sílu. Vdova

* Všimni si s té strany kostela, kde viděti posud, že mezi pilíři chrámu bývaly přistavěny krámky.

Renata Tyršová, jest dcera Fügnerova. Společný pomník Fügnera a Tyrše od B. Schnircha jest na Olšanech V. 8. 164.

V č. 6 n. bydlí prof. č. techn. Kristián Petrlík, v č. 8 bydlil spis. prof. dr. Vilém Kurz (r. 1847—1902), politik a redaktor Čas. čes. turistů, horlivý povzbuzovatel feriálního cestování; bydlí tu spis. Karel B. Mádl, prof. uměl. prům. školy, a univ. prof. MUDr. Rud. Kimla, v č. 10 n. bydlí akad. sochař Aug. Zoula.

Tyršova ul. Koš., z Plzeňské tř. do Karlovy, kde č. 186 sluje u Tyrše.

Tyršovo nám. Lbň. I., jest býv. vrch Libušák.

Č. 210 u Libuše, č. 242 u slonového zubu dle nálezu (viz str. 650.).

Uhelný trh I. jest trojhranné náměstí na jz. od Kotců; vycházejí z něho ul' Škořápka, Perlová, Rytířská, Havelská a Michalská. Byla to část trhu Svatohavelského (viz Havelská ul.), o nějž Václav I. rozšířil Staré město. Zde uprostřed až do 19. stol.* stávala kovárna (dle pověsti zde byl prý vystavěn vůbec nejstarší dům na Starém městě) a huť uhlířská či bouda, v níž uhlí, rozumí se dřevěné, či t. zv. milířské, a smolu prodával správce uhelného trhu, jemuž se říkalo uhelný rychtář; v 16. stol. odváděl obci 14 kop č. Mimo to sem třikrát týdně přiváženo bylo uhlí i z venkova. (Do 14. stol. uhlí se prodávalo na nyn. Kozím nám.; a proto zde u sv. Havla se říkalo Nový trh uhelný.) O prodávání uhlí viz Winter, Kult. obraz II. 426 a 559.

Později i zde říkali zelený trh, zelný trh, Kohlmarkt; nyní tu se prodávají většinou květiny mimo drobné potřeby kuchyňské. Zmizely již bývalé pouliční kuchyňky, u nichž se scházívali lidé všelicí. Mladý Jan Palacký sem také pro láci chodíval, když rodiče nebyli v Praze; co ušetřil, dal — na knihy.

Č. 420-1 u 3 zlatých lvů, druhdy pivovar u Skořepů (viz str. 1031.); s této strany jest německá deska Mozartova. Býval dům známého nám již Duška (str. 169.), u něhož zde a na Bertramce bydlil Mozart. Odtud chodíval na »billard« ke Šturmům. Zde měl knihkupectví Tomáš Mitis, jenž si koupil tiskárnu Jana Kozla.

Č. 423-2 u Šturmů, u Trubačů, u zlaté révy (u zlatého vinného keře) jest ve Škořepce č. 9 n. (v. t.) Za války husitské byl maj. horlivý kališník Jeronym Šrol. Po něm r. 1433 koupil Petr Pala. R. 1509 maj. Jan Strnad, jenž byl tehdy mezi posly ke králi a pak mezi úmluvci o mír s Novoměstskými. V 18. stol maj. Ferd. Šturma z Hiršfeldu. R. 1776 koupil Prokop Píša. Zde r. 1826 se narodil Vojta Náprstek. Byl to dům »s podloubím a okénky ve střeše, která jako dvé ztrnulých očí se dívala dolů na trh pestře květinami zasypaný.« Nyní v domě novém jest stálá výstava a tržnice výrobků řemeslnických.

Č. 424-3 u tří stupňů, u tří schůdků, u Fukáčků; dům starší s podloubím. Bývaly tu dva domy; jeden měl r. 1357 Ješek Prase, r. 1407 Ludvík Šrol, pak postřihač Mik. Oráček. — Druhý měl kolem roku 1400 krejčí Mat. Hlavně, roku 1416 Mik. Ptáče. R. 1652—1658 maj. Jan Zatočil písař radní. Nověji † maj. JUDr. Jan Khün, náměstek starostův. Dle kavárničky, do níž chodily zelenářky a p., říkávali tu »u sester kafíčkových.«

Sousední budova škol (od r. 1883) u sv. Havla a u sv. Jiljí** na místě 3 domů. — Č. 425 u bílého pštrosa, u Pštrosů měl r. 1404 loutnista, pak Honek Suchodol, Mik. Ptáče, r. 1425 Jeronym Šrol. Roku 1768 výběrčí Ign. Habermann.

Č. 426 bylo u Točnických, jež r. 1400 měl zlatník, pak krejčí Václ. Přeska. Později byl maj. známý mistr Daniel Adam z Veleslavína. — Č. 427 bylo u zlaté podkovy;

---

* »Aby se prostora rozšířila, začal se dne 18. srpna r. 1807 uprostřed toho trhu bývalý, jednomu zámečníku patřící velmi starožitný dům i s kovárnou bourati a způsobený tím plácek urovnávati. Mnohý Čech nerad tomu bourání byl, protože se pravilo, že tento vniveč uvedený dům na Starém, tedy i na Novém, městě Pražském ten nejstarší dům byl.«

** Zde r. 1904 otevřeny české vánoční jesle, umělecké dílo V. Cvekla a K. Štapfra.

č. 1428 maj. krejčí Mikuláš od stříbrné podkovy, ab argenteo babato. R. 1440 Jan Slatina z domu toho byl jat, jsa účastníkem spiknutí Smolařova, a vypověděn. V době pobělohorské emigrantka Marta Blovská. R. 1793 Ondřej Vcselý.

O č. 512 (513) 5 u Bílků a u Konvářů viz Havel. ul. a Kotce. — O č. 526-6 u Pátků viz Havel. ul. Zde, tuším, říkali též u zlatého kříže; zde impressor Karel Fr. Rosemüller r. 1719 počal vydávati noviny »Český Postylion.« (Viz České Květy III. 15.) — O č. 528-7 viz v Kotcích, o č. 413-8 viz Perlová ul.

Č. 414-9 u tří per, Spinettovský, dříve u vlčího hrdla (ad lupi collum) u Vlčíhrdlů; byltr. 1404 maj. Jan Vlčíhrdlo. Potomek jeho Jan Vlčíhrdlo, úředník královský v Ungeltě roku 1507, dostal erb a titul ze Všehrd, jako měl příbuzný jeho Jan Šlechta, sekretář královský. Ze 14. století známi jsou maj. Johlin Dlouhý roku 1347, pak Pešlín z Domažlic (de Taust), Jan z Netbořic. Po Vlčíhrdlovi byl maj. r. 1428 Václav Piknosek. Před r. 1594 byl maj. Jan Valentin Kirchmajer, jenž držel též dům č. 476 v Melantr. ul. V 18. stol. rodina Freitágův. R. 1835 tu bydlil malíř Fr. Navrátil.

Č. 415-10 u Trnků drží jako sousední Plateis (viz str. 188.) ryt. Eduard von Daubek. R. 1407 u ruky, pak u rukou (domus, in qua manus sunt depictae), r. 1518 maj. Jakub Hradecký. Později slul Kropáčkovský podle Jana Kropáče z Krymlova, který jej koupil od Jana Tatouse z Vraného. V jeho rodě zůstal do r. 1658, kdy jej koupil komorník desk zemských Jan Vilém Trnka z Krčovic. V 18. stol. byl to dům Klinkošův.

Újezd, Oujezd III., jest hlavní ulice malostranská od hranice Smíchova k ul. Karmelitánské, která dříve též byla částí Újezda (str. 550.). I zde za našich let staly se změny značné; domy se boří, aby ulice mohla býti rozšířena pro elektrickou dráhu ze Smíchova přes Malou Stranu pod Letnou a do Holešovic.

Újezd jest jméno staročeské; znamenalo buď kus role, co se dá za den ujezditi (zorati) jedním spřežením, buď kus země (s lesy, lukami, poli) objetý po mezích a tím odměřený, někomu darovaný. Když pozemky, hlavně lesy, byly dávány lidem, aby se tu usazovali, vznikaly osady Újezdy na venku (v Čechách asi 70 mimo několik Újezdců), a v Praze nynější již slyšeli jsme o Újezdu sv. Martina, jiném za sv. Haštalem; také v Šárce byl Újezd.

Bylo to největší a nejstarší předměstí na levém břehu, hned za hradbami městskými staršími (z doby Otakarovy) mezi Petřínem a řekou. Narodil se tu z rodu nízkého biskup Mikuláš († r. 1258). Byly tu kostely sv. Jana, Vavřince, Prokopa a Jakuba, dva kláštery starší, třetí Kartouzský z r. 1341.

Část severní byla pod právem Johannitů (Maltánů), ostatek pod právem kláštera sv. Jiří a kapituly pražské; sám probošt měl tu dům a 8 míst poplatných. Dle privilegia krále Jana r. 1330 Malostranští směli vymáhati peníze na sbírky i od řemeslníků na Újezdě, ač náleželi jiným vrchnostem; i část potom zabraná do hradeb a tedy část města stále náležela k jurisdikcím klášterním; jen dnešní ul. Karmel., Vlašská a Tržiště od obce získány v 16. stol.

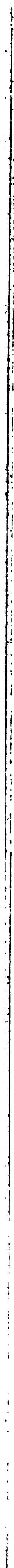
Do roku 1850 vedly se zvláštní knihy pozemkové, zde »práva Oujezdského kapituly Pražské, práva purkrabského a kláštera sv. Jiří na Oujezdě«, dále řádu Maltézského, práva purkrabského na Dláždění a kláštera sv. Tomáše. R. 1333 dostali Malostranští právo všechny krčmy míli kolem města a zvláště na Újezdě zakázati. (Čelak., Privil. 53.)

Jak pověděno na str. 556, stará brána Újezdská z r. 1257 byla v úzké části nyn. ul. Karmel., a tedy vše odtud na jih bylo za městem. Když Karel IV. v l. 1360 až 1362 vystavěl Hladovou zeď a rozšířil město, část přivtělena k Praze, část zůstala předměstím. Nová brána Újezdská (Kartouzská, Košířská, Střelcovská) vystavěna byla již na hranicích nynějšího Smíchova. Stála do r. 1693, kdy za nového opevňování Prahy vedle ní zbudována byla brána jiná, zvaná též Říšskou, že se tudy jezdilo do říše — Němec.

Týnský dvůr.

Příl. 35

Stála do r. 1862, kdy zřízena byla brána Újezdská poslední, jež trvala jen do r. 1891; byla zbořena k uvolnění kommunikace. Byla to, jak pamatujeme, stavba úhledná se 3 průjezdy; na straně smíchovské byl nápis Franciscus Josephus I., na druhé straně letopočet r. 1862 a český lev s korunou svatováclavskou.

Půjdeme od Smíchova dle nových čísel. Č. 414 (415)-1 jsou staveníčka erární při konci Hladové zdi. Sousedí č. 413-3 ohyzdné kasárny Újezdské se dvorem vysoko položeným nad ulicí. Býval tu dům v 15. stol. naproti domku Jana střelce, později cís. cihelna. Kasárny byly vystavěny na poč. 18. stol., r. 1775 zvýšeny o patro. Viz str. 351. O koupi kasáren dlouho již obec vyjednává. O úpravě těch míst viz Jeřábek, Rozhledy, XII. 1086. V těchto kasárnách 9. července 1834 se narodil slavný básník a spisovatel český Jan Neruda. Jeho rodiče tam měli kantinu. Tam na dvoře jednou cikánka malému Nerudovi hádala z ruky. Když dověděla se od matky, že narodil se tu noc před sedmi bratry, prorokovala, že chlapec nedosáhne velikého stáří a dodala: »Bude míti rozumu za sedm, za sedm síly, ale za sedm mu bude scházeti peněz, tak bude štědrým.« Matka vyslechla proroctví vážně a v mysli je uložila; až později svěřila se s tím tajemstvím synovi, když dorostl. Viz Čermák, Květy 1895. Za kasárnami se táhnou krásné sady na Nebozízku; str. 775. Bývalá zdejší vinice Maltézů r. 1420 byla zabavena obcí; r. 1429 ji koupil nejvyšší písař staroměstský Jan Humpolec (viz str. 730.). Ještě r. 1490 se mluví o lese pode zdí nad tou vinicí

Č. 412-5 u Knoflíčků, později dům Knotkovský, jejž r. 1657 koupil od obce Václ. Michna z Vacinova. Vedle jest ulička k Nebozízku (č. 411); viz str. 775. Zbořeno dávno č. 410, dům při zahradě býv. Karmelitánské, nynější Seminářské. V uličce stojí č. 408-11 a 15 n. zlatý plž či zlatý hlemýžď, maj. Fibingerových.

Z uličky na Újezd průchod jest domem č. 409-13 u Černohorských. R. 1791 maj. Jan Andres. — Za ním jest zase ulička, jako ještě najdeme tu dvě. Při hlavní ulici č. 406-19 u Srabků. — Č. 405-21 sv. Trojice, druhdy Perglovský dům. Dříve byl to maj. kláštera v Doksanech. — Č. 404-23 Paulhofský dům, v 18. stol. Koubkův, má z ulice jen úzký průchod. — Č. 403-25 nový dům u Pavlánských (dle Schallera u Pavlačky), maj. ryt. Václava Skramlíka. Bydlí tu univ. prof. dr. Jos. Pekař. Dle pověsti stával tu první dům v Praze; ale podobně i o jiných se vypravovalo. Český lid XI. 386. Následující domy zbořeny byly v prosinci r. 1899. — Č. 402-27 Kurfeldský dům, u černého orla, maj. Fr. Zeyerová, byt arch. Jana Zeyera, jenž jej nově vystavěl.

Č. 401-29 býval do r. 1899 dům u malého truhláře, dle podání též klášter, že prý tu původně byl onen klášter sv. Anny, o němž uslyšíme při Zbrojnici. R. 1758 maj. Alžb. Martinicová. — Č. 400-31 též zbořeno bylo r. 1899 na rozšíření ulice. Na domě tom, u bílého orla, byla deska, vsazená od Uměl. besedy, že tu se narodil roku 1810 Karel H. Mácha. Otec jeho byl mlynářský, matka Marie dcera hudebníka Kirchnera. — Č. 399-33 Nigrinský dům, druhdy hrab. Kustoše, měl desku, že tu se narodil r. 1833 Ferd. Laub, slavný houslista. R 1788 koupil Rud. Macháček. Dům ten vzadu v uličce měl též č. 41 n. — Č. 398-35 u Jedličků, u páva též zbořeno; v. 18. století rodiny Pragrův. — Č. 397-37 do r. 1899 Schmiedovský dům r. 1774 koupila Marie Lintnerová — Č. 396-39 u Jedličků, u červeného slunce, v 18. stol. Schulzův. — V malebné uličce zůstal posud dům č. 395-43 na hrádku, u Sixtů. Pravovárečný dům měli v 18. století Pimskornové. — Při hlavní ul. bývalo č. 394-45 u kašny, druhdy dům Osvaldův. Bydlí tu malíř Boh. Roubalík, docent. akad. umění. — Č. 393-47 černý orel tvořilo levou stranu uličky k Seminářské zahradě. — Č. 392-49 jest vchod k hospodářskému stavení zahrady Seminářské, maj. fondu pražského alumnátu. V 15. stol. maj. Štětina z Újezdu, r. 1477 soukeník Jan řeč. Příhoda.

Tudy jest vraty vchod na nádvoří hospodářské se stodolou, vozy a p. jako na venku. Více však tě překvapí rozkošný pohled na ohromnou seminářskou zahradu, jíž obklopuje na j. Nebozízek, na vých. zahrada Lobkovická a Schönbornská, táhnoucí se až k zahradě za kostelem P. Marie Vítězné. Přicházeje sem z ulice těsné, domníváš se, že jsi přenesen někam daleko do krajiny horské.

Č. 553-51 jest nověji vzniklý dům Ložkových na sev. straně té uličky. — C. 391-53 dva modří jelínci, u modrého jelínka, r. 1770 Mark. Ječmenové.

Č. 390-55 u Popelků se zachovanou dosud vzadu gotickou budovou býv. kostela sv. Vavřince, kde nyní jest truhlářská dílna. Byl to prastarý farní kostel ve vsi Nebovidech (v. t.), kde r. 1399 Petr lékárník zřídil též kapli sv. Doroty. I zde býval kolem kostela hřbitov. Zde r. 1550 pochován byl Jan z Javořice řeč. Kulata i Přeštický, prof. univ., roku 1599* Aug. Schweitzer, hejtman purkrabího Kryštofa z Donína, r. 1715 Alex. svob. p. z Lambergu. R. 1666 kostel od obce malostranské byl opraven, r. 1784 zrušen a 1789 prodán i se hřbitovem. Kostelík ten zaslouží, aby byl uvolněn a restaurován.

Vedle č. 389-57 zlatá kotva, zlatá váha jest na místě bývalé fary sv. Vavřince.
Vrátíme se k jihu po straně vých. od Novodvorské ul.; stával tu dům č. 456 prý Dienzenhofrův; viz str. 795. Býv. č. 455-36 P. Maria, obraz P. Marie, jako následující až k Všehrd. ul., druhdy pod právem kláštera sv. Anny. Zde r. 1725 bydlil Kil. Dienzenhofer. — Č. 454-34 Hofbinderský dům (vlastně dům dvorního bednáře). — Č. 453-32 u bílé labuti, v 18. stol. Rubnerův. — Č. 452-30 tři věnce zelené r. 1785 koupil Ant. Pelikovský. Zde r. 1725 bydlil stavitel Tomáš Haffenecker. — Č. 451-28 býv. dům Švarcenberský r. 1780 koupil Jos. Schenker.

Č. 450-26 zbrojnice, po pražsku Zeughaus, druhdy Michnovský palác, mylně Eggenberský. V předu jest část neúhledná se dvorem, ostatek se táhne za ul. Novodvorskou až k ramenu Vltavskému a na Kampě (u Sovových mlýnů č. 7 n.) a po větším díle ul. Všehrdovy.

V těch místech kdesi býval dvůr Luben (Čelak. Privil. 43.); r. 1293 stál při rameni Vltavy dvůr kláštera jeptišek v Chotěšově; asi od roku 1208 tu stál klášter sv. Anny jeptišek řádu sv. Dominika, jež r. 1313 přešly na Staré město. Zde pak r. 1330 Eliška Přemyslovna založila klášter nový. (Viz Ekert, II. 350.) R. 1420 klášter byl vypálen a na vždy opuštěn; r. 1467 se píše o místě, »kde klášter někdy stával«. Vystavěl tu pak letohrádek Jan st. Vchynský ze Vchynic, purkrabí karlštejnský. R. 1587 prodal »Dům na Újezdě ležící se zahradou, štěpnicemi, vodárnou, s domkem a lusthausem v týchž štěpnicích« Adamu Slavatovi z Chlumu a Košumberku na Čestíně za 5500 kop č. či 11.000 kop miš. Slavata prodal jej kupci Janu Rebenikovi, ale již r. 1600 jej koupil Adam ze Šternberka na Bechyni, nejvyšší sudí. Pak byl maj. Hendrych Mates hrabě z Thurnu, hlavní původce povstání r. 1618; majetek tento jemu zabavený v sumě 10.000 kop míš. ponechán byl manželce jeho Zuzaně Alžb. roz. Tiefenbachové, která prodala jej roku 1625 Pavlu Michnovi z Vacinova na Konopišti; muž ten zbohatl dodáváním potřeb vojenských v 30leté válce i t. zv. lehkou mincí. Po jeho smrti r. 1632 dědil syn Václav Michna, pak příbuzní, až r. 1678 letohrádek byl prodán Jiřímu Ludv. hrab. ze Sinzendorfu. Pak byli maj. Jan Ad. kníže Schwarzenberg a jeho syn Ferdinand r. 1684. V zahradě pak bývaly zábavy pražské šlechty; Balbín dí, že zde nejkrásněji tlukou slavíci. Roku 1763 kníže Josef Jan Schwarzenberg prodal majetek ten za 10.000 rýn. krumplíři Janu Bornscheinovi, a ten r. 1767 vojenskému eráru pro zbrojnici za 23.000 rýn. R. 1848 bylo tu c. k. okresní velitelství posádky dělostřelecké, nyní c. a k. ženijní velitelství a vojenské stavební oddělení. Nyní erár žádá za Zbrojnici 1,819.454 K; dle úsudku mnohých sem by se hodila zemská galerie, založená velkomyslným millionovým darem cís. Františka Josefa I. roku 1901. Doporučovalo by se, dí Herain, aby palác ten jakožto výborná stavitelská památka ze stol. 17. byl zachován a aby se façada k Újezdu ve slohu české renaissance dle rytiny Sadelerovy z r. 1606 doplnila. — Bohaté a ozdobné průčelí z r. 1625—1632 jest obráceno

* Toho roku osadníci dali faráři na pout kopu peněz, na husu 36 grošů; r. 1606 strojili svačinu o pouti sami, a ač při ní byli jen 3 kněží a žáci, vydali 10 kop! Majetkem obecním se nešetřilo. Literátům o pouti r. 1598 platilo záduší 5 kop 50 grošů, rok potom 20 kop!

k zahradě; část viděti i z ul. Všehrdovy; uvnitř jest klenutý sál s ozdobami štukovými v přízemí, a ještě ozdobnější sál v prvním patře.

Č. 429-24 mylně býv. dům u Peringrů, správně dům Grünovský; r. 1792 jej koupil Liborius Uhl. — Č. 428-22 sv. Lukáš; r. 1791 koupil zde poustku Václ. Jänner. — Č. 427-20 u Berounských, roku 1785 koupil Jan Gayer. Na dům dána deska Frant. Břet. ryt. Trojana z Bylanfeldu, dvorního rady a spis., jenž narodil se tu roku 1813 ve »žlutém domku,« a Em. St. ryt. Trojana z Bylanfeldu, vrchního stav. rady, nar. r. 1820. — Č. 426-18 u Šestiměstských, Sedmiměstských, r. 1791 maj. Jakub Herbst. — Č. 425-16 nárožní při Říční ul. u Lisků, v 18. stol. Vinzerův; až sem sahávaly od ulice Všehrdovy domy pod právem probošta Pražského. V 16. století majitel Jan Skriptor ze Starého města. — Č. 424-14 černá hvězda. — Č. 423-12 v 18. stol. Hilfertův. — Č. 422-10 černý kříž. — Č. 421-8 má nápis na vápenici, protože tu vskutku bývala; viz str. 350. Později tu byla hospoda, roku 1793 Barbory Jurainové. — Č. 420-6 při Chotkově ul. býv. cihelna, česká koruna, u města Poličky (str. 350.). — Na jižním rohu č. 419-4 J. Kaury dům u řetězového mostu (str. 350.), dle Schallera Fleischkreuzelhäusel.

V nejnovější době vznikly na místě fortifikace nové domy po obou stranách ulice, V č. 595 polic. lékař, spis MUDr. Jar. Lenz, č. 596 u českých patronů, maj. Ant. Balšánek, arch. a spis.; od něho viz i Štíty a motivy attik v č. renaiss. Bydlí tu prof. Fr. Vojtíšek. — Č. 590 při Plaské ul. majetek Anny Veltrubské z Veltrub. — Č. 583 při Měln. ul. — Č. 569 při Petřínské ul. — Č. 601 »na Újezdě«. — V č. 602 bydlí spis. JUDr. Josef Laichter a Fr. Táborský. — Č. 416 jsou Albrechtské kasárny; str. 578. — Odstraněna byla villa Auerspergova č. 555. Rovněž s branou zmizelo č. 417 býv. celnice.

Ulice k mostu III., dříve Mostecká* (viz obr. str. 1071.), od Karlova mostu na Malostranské nám. Jest to »rázovitá ulice, plná úzkých zajímavých domů temného, čistě pražského koloritu, od něhož tak vesele a znale odráží se ruď a vápenná běl prejzovitých střech nejbizarnějších tvarův, osazených téměř fantastickými vikýři, mansardami, štíty a ballustradami, zdobených černajícími se vásami a omšelými soškami, nejbujnějších barokních tvarů.« Malebnost a starobylost ulice valně byla porušena domem záložny při Malostr. nám.

Hned za věží mosteckou v pr. č. 58-2 P. Maria Pomocná, maj. Leop. Wünsche-Zdeborského, v 18. stol. Stadlerův. Jak jsme prve uvedli, zde při dvoře biskupském vznikaly krámky (»domky, chyše«); tady bývali ševci, zámečníci, uzdáři, nožíři. I říkalo se na té straně vůbec v krámcích, a řemeslníkům se zde dobře vedlo. V 16. století říkali u Kalixtů po ševci Jakubu Kalixtovi. — Č. 54 sv. Salvator a s ním spojené č. 53 černý medvěd. Zde roku 1430 měl krám švec Dunda, v č. 53 byl domek (domuncula sive casa), kde též bývali ševci a vetešníci. Po Adamu Slavatovi z Chlumu a Košumberku měl dům roku 1589 Kryštof Kober z Kobersperku. V 18. stol. rodina Pichlerovská. Za Schallera v č. 54 v domě Anny Lenzové byl sklenář; druhý dům měl Jakub Schoffo. —

Č. 52-6 modrá bota (maj. uzenář Em. Herink) na místě dvou bývalých domečků; jeden měl r. 1415 Martin Kutina uzdář, pak nožíř Petr řeč. Peštal, kožišník Jak. Křeček, švec Václ. Holček. Druhý měl r. 1415 Václ. Srch švec, pak nožíř (t. j. jen prodavač nožů), r. 1472 Martin Kratečka, r. 1482 malíř Václav z Telče s manž. Bonuší.

Č. 8 n. též vzniklo spojením domů č. 51 a 50 u zlatého koníčka a u černého (zlatého) beránka, kde v 18. stol. bydlil známý štukatér Bossi. V 15. stol. mimo jiné byl tu holič, jakýsi Jan Mandinec, Jan Zavadil, Jan Ryšlan, Štěpán Hrneček, Václav Noha řeč. Vaňas, r. 1462 Augustinus literatus. R. 1522 koupil dům zeman Václav Donát z Těchlovic. Dům u beránka slul dle maj. Šimona Berana (r. 1591). Okolo r. 1700 maj. Jan Chasteau. U zlatého koníčka se narodil malíř Frant. Kadlík (1786—1840).

Č. 49-10 zlatý hřeben; r. 1434 maj. Mat. Drdák, pak písař obecní Zikmund z Lyšic. Roku 1463 Mik. Kabeláč. Za Schallera zde v domě Delavoském byl hodinář

* Již za Václava II. se říkalo Ulice k mostu (platea ad pontem).

(hotovitel kapesních hodinek; tito měli od r. 1708 svůj cech, kdežto hotovitelé věžních hodin byli v cechu se zámečníky, ostružníky, puškaři).

Č. 48-12 měl v 15. stol. krejčí, pak kovář, švec Jan Kuklík, r. 1470 Bart. Maršálek. R. 1525 byl majitelem Ital Jan Garin, roku 1544 Jindřich z Valdšteina, pak Heník z Valdšteina na Dobrovici, Kunstberce a Štěpanicích, r. 1599 jej koupil Kryštof Kober z Kobersperka s manž. Anežkou z Rottenfeldu. R. 1762 dům koupili Jesuité, potom Herlovi; bylo tu pak knihkupectví.

Č. 47-14 tři zlaté zvony; po r. 1400 byl maj. Jindřich, písař arcibiskupův, jehož syn byl kanovníkem na Vyšehradě, r. 1404 Jan Švarc, pak kupec František z Chebu, r. 1435 Václav řeč. Král tesař, pak švec, řezník, zlatník, měšečník, malíř Michal řeč. Sobek, pak švec. R. 1544 koupil Jan ml. z Valdšteina, pak dědil Jan st. z Valdšteina, který dům prodal r. 1575 za 1000 kop m. R. 1573 od Anežky Koberové z Rottnfeldu koupil Diviš Slavata z Chlumu a Košumberku, r. 1593 Mikuláš van der Wowere. Za povstání r. 1618 dům měl Jan Reich, jenž byl zabit; dům dostal r. 1626 písař při úřadě stavitelském Jiljí Fuchs z Neumburku, pak Ferd. Schleichert z Wisentalu a jeho potomci. Ve dvoře se zachovala věž (vyobr. str. 427.) z býv. domu biskupského; dle popisu ještě r. 1850 byla 10 sáhů vysoká o 4 patrech.

O tomto domě se vypravuje, že v minulém století majitel domu, zámožný hostinský, dal opět udělati tři zvonky a pověsiti na domě; bílým se zvonilo třikrát denně k modlitbě, červeným k jídlu v poledne i večer a — černý byl určen, aby zvonil umíráčkem, až umře někdo z domu. Po čase umřel, a jemu prvnímu se ozval černý zvonek. Vdova za nedlouho se provdala, ale ženichovi zvonce se nelíbily, i žádal, aby ještě před svatbou zvonky odstranila. Povolán tedy zámečník, ale sotva na dům opřel žebřík, zvonky samy od sebe všecky tři se rozkývaly a zazvonily. Však přece byly sundány a odneseny do dílny zámečníkovy; však v den svatební ráno jako jindy slyšeti bylo hlas zvonku bílého, v poledne před svatební hostinou se ozval červený — až hosté leknutím se rozešli. Nejvíce se poděsila vdova, toho dne již zase mladá paní, a když o třetí hodině odpoledne najednou zavzněl temný hlas umíráčku, hrůzou padla a zemřela. Od té doby lidé se vyhýbali strašidelnému hostinci, až byl zrušen. (Jinak viz Svátek, Pražské pověsti str. 132.) V minulém století byl tu hostinec známý u Tří zvonů. Topograf Karel Ad. Redeln poznamenal o tom hostinci, že jest tam příjemno bydliti, jen že jest málo komnat na ulici. Platí prý se v Praze obyčejně 8 grošů nebo půl cís. zlatého, když chce někdo obědvati sám ve svém pokoji, bez nápoje, začež je dobře častován, jakož i při obecné tabuli dostaneme za 4 groše pět i šest jídel, takže sotva které místo v Němcích se vyrovná Praze co do láce stravy, bytu a dříví.

Č. 46-16 tři kozlové; mezi majiteli jest Diviš ze Soběslavě roku 1414, pak písař Zikmund, zvoník, nožíř, r. 1480 Václav Kozel. R. 1595 koupil Mikuláš van den Wowere od Anežky Koberové z Rottnfeldu. R. 1763 po otci dům zdědila Barbora von Damm roz. von Frankenbusch. Potom dům náležel rodině Gildců z Altpachu; ke konci 18. stol. Kašpar Widtmann měl tu knihkupectví.

Č. 45-18 tři zlaté prsteny, dříve u Melicharů, býval druhdy nárožní; r. 1403 majitelka Běta Vršcová, pak dcera její Václava, uzdář, švec, nožíř, Šimon Šemík. R. 1544 maj. Melichar či Melchisedech z Ostrovačic, syn Judity Lidlové z Kouby, pak Jan Bedřich Herr z Herrsperku, r. 1603 Tomáš Lang. R. 1774 koupil městský radní Jiří Al. Pellet; byla tu tehdy kuchyně. Mezi domem tím a následujícím bývala ještě v 18. stol. ulička. Jiný dům zde měl r. 1546 registrátor desk zemských Jan Prošovský z Prošovic; jeho syn Václav jej prodal lékárníku Jiřímu Dyrynkovi z Rottenperku r. 1599.

Č. 44-20 tři beránci při ul. Josefské. R. 1848 byl tu polic. komisariát malostranský. — Č. 42-22 zlatý orel, malebný dům z ul. Josefské; škoda, že pozbyl façady staré sem. Nejstarší majitelé ševci Václav Jikrnáč r. 1408 a Velislav řeč. Štermberk, potom Zikmund písař obecní. Za Schallera byla tu lékárna, již r. 1791 koupil Jos. Ebenberger. Zde se narodil r. 1837 sochař Lad. Šimek († 1886).

Vedle býval dům č. 41 modrý velbloud, spojený s č. 40 u sv. Michala. V nejstarší době byl tu pouze jeden dům spolu i v nároží, r. 1404 řezníka Jakuba z Berouna, pak ševce Knoblocha či Knoblaska. Viz str. 707. Nyní zase jest tu pouze jeden dům Malostranské záložny, ne tak »malostransky« malebný jako bývalo dříve. — Na straně jižní

od náměstí:* č. 273-23 dům Mohrenbachův. Dům »u kopáče«** (č. 273) jmenuje se poprvé roku 1409, kdy jej měl Jan Masopust. Po něm následovali ve vlastnictví domu: r. 1411 Heřmanec, r. 1430 bratr jeho Jakub (za 35 kop); r. 1449 švec Mikeš, r. 1462 krejčí Hanušek, roku 1473 Řehoř Levec ze Slaného (za 82 kop), r. 1474 Václav Holý, roku 1483 kovář Matěj (za 112 kop), r. 1488 kupec Jan Kolman (190 kop), r. 1491 rytíř Vlček z Čenova v dluhu, který později byl zaplacen, r. 1512 krejčí Endres Velký, který odprodal roku 1515 kus zahrady a dům roku 1517 daroval bratrstvu kamenickému u sv. Benedikta na Hradčanech. Tu pak r. 1528 »páni bratří všech stavův, povah a důstojenství bratrství sv. Benedikta oltáře P. Marie na nebe vzetí uprostřed kostela fary sv. Benedikta na Hradčanech« postoupili právo své ingrossatorovi desk zemských Václavovi z Prošovic za $321^1/_2$ kop míš. Po něm dědil dům syn jeho Unislav. Potom dostal se dům kolem r. 1560 Konrádovi Dyrynkovi z Rottmperku a dědici synu jeho Janu Fridrichovi, pak Jindřichu Prokopovi z Přítočna, který r. 1596 pojal za choť Reginu, dceru Václava Thadeáše. R. 1601 koupil dům (»Prokopovský«) Jan Trojan z Byllan za 3800 kop míš., roku 1636 kupec Jiří Werdemon za 6500 zl. rýn.; r. 1674 J. V. Lic. František Bussi (Campion), adjunkt fiskalního úřadu za 5000 zl., v jehož rodě zůstal dům až do konce 18. stol.

Č. 274-21 pivovar u Hermanů, dvě modré koule. Řada majitelů domu počíná se zde r. 1399 ševcem Drlíkem. Po něm následovali: r. 1412 sládek Otmar, r. 1416 šenkýř Havel, r. 1432 Jakub Heřmancův, r. 1445 švec Zikmund (za $9^1/_2$ kopy), r. 1454 krejčí Matěj Plzenský (za $21^1/_2$ k.), r. 1462 švec Matěj Kožíšek (za 28 k.), r. 1463 malíř Michal Sobek, r. 1463 měšečník Matěj, r. 1467 kožišník Ondřej Krosek (za 40 k.), r. 1481 krejčí Tomáš (za 65 kop), r. 1487 bečvář Václav (za $77^1/_2$ k. m.), r. 1487 švec Mikuláš Lekeš, r. 1492 zlatník Křížek (za 124 kop m.), r. 1504 Mikuláš z Brodu, úředník pánův Švihovských, r. 1515 Jan od půl kola a Jan Hurt ze Slavětic a na Pokraticích (trh však nebyl uskutečněn), Staněk Tletle, r. 1521 Matěj Vlaštovička (za 240 k.), r. 1526 Jan Vojsko nožíř (260 k.) a vdova jeho Anna (r. 1541), Martin sedlář, Jindřich z Waldštejna na Dobrovici a Kunstberce a syn jeho Heník, roku 1599 Kryštof Kober z Koberšperku*** a manželka jeho Anežka z Rottnfeldu (»u zlaté ovce« za 3500 kop m.), r. 1627 Jan Groff (za 8000 kop m.) a syn jeho Jan Groff z Groffenburku, r. 1678 Jiří Jindřich Herman, r. 1690 Jiří Ant. Bořek, roku 1713 Julius Hammermülbrat.

Č. 275-19 dům u bohatého řemenáře, dříve »u stříbrné růže« jmenuje se poprvé r. 1399. Tehdá jej měl bečvář Mareš. Po něm pak měli jej: r. 1404 Zikmund Pertoldův, r. 1432 Tomáš perkmistr, r. 1432 Blahuta ze Sedlce (za 8 kop bez 10 gr.), r. 1459 rybář Blažej, r. 1467 krejčí Matěj (za 26 kop), r. 1469 kolář Jan (36 kop), r. 1472 mistr pivovarský Mikuláš Ráj za 75 kop, r. 1478 Matěj Dunda za 95 kop, r. 1486 Jakub Krosek, Jan šenkýř (tehdá počalo se zde říkati u stříbrné růže),

Ulice k mostu.

---

* Dějiny domů na této straně zvláště pro toto dílo napsal J. Teige.

** Tak jmenuje se již r. 1448.

*** R. 1601 uzavřel se sousedem svým Janem Fridrichem Dyrynkem z Rottnperku toto narovnání: Předně, kdež pan Dyrynk štok svůj nový i se zdí, dosahující zdi Adolfa Khyniga (druhého souseda), kteráž již sešlá jest, v domě svém na zad má a v témž štoku pět oken, nahoře dvě a dole tři, jest, i aby pan Kober k stavení svému zadnímu a humnu větší prostranství a příležitost měl, protož pan Dyrynk k tomu dovolení své jest dal, aby pan Kober takových pět oken, kdykoliv by se mu vidělo, zazdíti dáti mohl. Však zeď ta, jakž dotčeno, ode zdi neb domu A. Khyniga až do rohu štoku nového pana Dyrynka, společní býti má. Dáleji, kdež tolikéž z hvozdu pana Dyrynka dvě okna ze sladovny, jedno maličký, a nahoře z komory čtvrtý do dvoru pana Kobra nyní jdou, ty čtyry okénka tolikéž pan Kober zazdíti moci bude. Proti tomu pan Kober má panu Dyrynkovi kus dvoru postoupiti.«

uzdař Hanuš, r. 1511 Kliment Roubíček, r. 1511 krejčí Hanušek, r. 1523 krejčí Kunc (za 600 kop gr. m.), sedlář Ditrich Rutten, r. 1607 sedlář Wolf Dicz (za 1400 kop m.), r. 1614 Ferant Castello (za 1900 kop m.) a když tento bez kšaftu zemřel, postoupen dům manželu dcery jeho Kateřiny, Janovi Grofovi (r. 1617), tato pak, vdavši se později za JUDr. Davida Karla Šumanusa, dala dům v ceně 5000 kop m., dceři své Anně Splendidě, provdané za nejv. písaře berně Františka Misirona, r. 1654 Jiří Pollet notář a apelační registrátor za 4150 zl. rýn., což zdědil syn jeho Michal Václav Pollet z Lilienfelsu, r. 1671 JUDr. a apelační rada Kryštof Kazimír Krembs za 4800 zl., což syn jeho Jan Frant. odkázal Janu Karlovi Küffnerovi atd.

Dům č. 276-17 u bílé růže. Zde počíná řada majitelů již r. 1399 Drslavem. Jej vystřídali pak: roku 1411 veřejný notář Martin z Trnavy, roku 1419 Martin od točenice, r. 1430 Václav Srch, r. 1435 bratři Jakub a Jan (za $33^1/_2$ kopy), r. 1437 Matěj Videt (za 48 kop), Petr, r. 1448 řezník Pertold, r. 1451 kovář Petr ze Žatce, roku 1452 švec Blažej z Běliny, r. 1459 zeť jeho řezník Kříž, který dům odkázal r. 1497 manželce své Anně, roku 1510 řezník Vít Zele za 66 kop, r. 1511 kupec Jošt (odtud říkali zde »dům Joštovský«) za 90 kop, Ofka od »tváře« ze Starého města, r. 1524 kupec Melichar Hirš za 150 kop, roku 1525 Jošt Gunter. Potom vypsán byl dům do desk zemských náležeje rodu Hasištejnských z Lobkovic (Janovi a po něm Hendrychovi) a Joachymovi Novohradskému z Kolovrat, a po něm Janu Fridrichu Dyrynku z Rotenperku. Když pak tomuto pro účastenství v odboji proti Ferdinandu II. byl zkonfiskován, prodán byl roku 1629 za 8200 zl. rýn. konsortům rodiny Miseronů z Lisonu, totiž Jeronymovi, Divišovi, Františkovi, Ambrožovi a Aureliovi, synům po Oktavianovi, načež ujal jej r. 1659 jediný Diviš Miseron, šacmeister a inspektor Stromovky (Královské Obory) a zoologické zahrady. Synové jeho Jan Oktavián, Ferdinand Eusebius, Ignác Frant. prodali jej r. 1679 za 4550 zl. rýn. doktoru v lékařství Jindřichu de Voss. Vdova jeho Johanna, povdaná Leuxová z Luxenštejna, rodilá Dupontová, prodala jej taktéž r. 1681 za 4700 zl. Eliáši Karlovi ze Schwarzenfeldu, v jehož rodě zůstal dům hluboko až do 18. stol.

Č. 277a-15 dům u zlaté ostruhy býval v 15. stol. jeden ze znamenitějších v celé ulici. Náležel na počátku století prokurátorovi Myškovi, jehož vdova Anna prodala jej r. 1406 proboštovi Bremskému Konstantinovi z Vechty. Na to vystřídali se zde: r. 1407 řezník Endrlin, r. 1430 řezník Duchek Piplňásek, r. 1431 Václav Kašek, r. 1432 švec Kuneš (za 13 kop gr.), r. 1434 Jan Zachoval z Únhoště, r. 1437 Václav Ropek, r. 1440 opětně švec Kuneš, r. 1443 řezník Antonín Paldík, r. 1444 tesař mistr Jakeš, tesař Štěpán Rubal, r. 1455 kolář Jan (za 20 kop), r. 1464 zeť téhož kolář Jan, r. 1469 bečvář Ješek (za 42 kop), r. 1474 sítař Jan, r. 1478 Jakub Vývar, r. 1480 švec Václav Holeček, r. 1481 krejčí Ondřej, r. 1482 Jan Roudnička, r. 1485 krejčí Václav, jehož vdova provdala se za vetešníka Ondřeje, Starého příjmením, a syn jejich Václav dům s manželkou svou Voršilou r. 1551 zdědil, Valentin Lankšadl, r. 1572 švec Jakub Kalixt, jehož Annu dceru měl za manželku Bartoloměj Hercog, který při smíru r. 1594 dům odstoupil pro dluhy Václavovi Důchoňovi, r. 1606 Andres Koch (za 1500 od sirotka po Důchoňovi), r. 1635 úředník nad důchody obecními Mates Wisnicer (za 2000 kop m., domu říkalo se tehdá »u zlaté ostruhy«), r. 1642 Mikuláš Neltl (za 2500 zl. rýn.), r. 1664 kupec Kryštof Dupont, r. 1685 Jan Neumajer a jeho dědicové. V 18. stol. přišel v držení rodu hr. Kauniců, kteří jej spojili s č. p. 277b.

Č. 277b-15 spojen byl původně již jednou v jedno s areou ostatní domu č. p. 277, až oddělen byl, když tuto část odprodal Václav krejčí tesaři Šimkovi r. 1484 za 35 kop gr. Po něm následovali zde v držení domu, dříve »u stříbrné štiky« zvaného, r. 1486 provaznice Dorota, o které jsme mluvili výše při domu č. p. 282, r. 1488 sukna kráječ Matěj (46 kop), r. 1494 švec Václav Kuchynka (78 kop), r. 1502 nožíř Duchek, r. 1509 šmajdéř Hanuš (150 kop m.), r. 1509 Mates krejčí, r. 1510 mečíř Jan Štika, r. 1525 krejčí Jan Kulhánek, r. 1530 Jan Ginter z Mor za 280 kop m., r. 1332 krumpíř Fabian, r. 1543 krejčí Šimon Pěnkava, r. 1574 Jiří Šlislperger pro dceru svou Kateřinu, vdovu po malíři Pavlovi Neupaurovi (za 400 kop m.). A když pak »jest obě z vůle pána Boha všemohoucího pan Jan Seltenšlog z Freidenfeldu, J. M. C. služebník při puchhalteriji komory České paní Kateřinu, vdovu po dobré paměti Pavlovi Neupaurovi malíři k stavu sv. manželství oblíbil, též ji podle dobrého řádu při panu otci jejím skrze pány a přátely své vyžádal, k čemuž také pan otec její vůli svou jest dal a jemu ji k stavu sv. manželství to pondělí

po sv. Bartoloměji l. 1578 dodal, však tak že ona jej do statku svého za mocného hospodáře a manžela svého přijímá a přijala a jemu všecko — jménem věna dala«, stal se zde domácím pánem tento Seltenšlog, ač po smrti jeho manželky nastal rozpor s rodinou tchánovou, která mu vytýkala (r. 1587), »že věci svěřené prodával«. Syn jeho Joachim súčastnil se povstání stavovského proti Ferdinandovi II. a ztratil dům v pokutě. Ten koupil známý Jan de Witte, načež dostal se rodině Kauniců, kteří jej mají podnes.

Č. 278-13 u tří červených srdcí jmenuje se poprvé r. 1379 jako majetek zlatníka Fridlina. Potom náležel počátkem 15. stol. rychtáři Přibíkovi a když r. 1413 Dorota, vdova po něm, se vdala, choti jejímu písaři Mikuláši. R. 1440 prodala jej vdova Dorota za 20 kop lazebníku Mikuláši, r. 1447 ostrožník Franěk bečváři Klementovi, a jeho vdova Anna r. 1471 malíři Michalu Sobkovi, který pak sám prodal jej po dvou letech již za 39 kop, malíři Michalovi. Potom dostal se trhem r. 1475 za 40 kop krejčímu Matějovi, r. 1490 bečváři Václavovi za 100 kop, po kterém dědil jej syn jeho tolikéž bečvář Václav, zvaný Řepa Suchý nebo Hnízdo. Téhož dcera vdala se za kováře Michala, načež oba prodali dům r. 1535 krejčímu Petrovi Hradeckému, zvanému též Holub, za 372 kop m., jehož syn Václav postoupil jej v dluhu krejčímu Oldřichovi Koppovi. Po něm zdědili jej synové jeho, Lorenc, Jiřík a Jeremiáš a prodali jej r. 1598 za 1800 kop m. Kryštofu Behmovi. Řadu dalších majitelů tvoří Tomáš Nicolai, J. M. C. nejv. tapecírer (r. 1600 za 3150 kop m.), kupec Horatius de Casanova (od Anny, Jana Hennyna manželky, jako dědičky za 2880 kop r. 1628), který odkázal dům r. 1640 dceři své Virgilii, provdané za Zachariáše Bussi de Campione, jichž dcera Barbora Alžběta přinesla dům věnem choti svému Matěji Jeremiáši Helfeierovi (r. 1663); JUDr. Jan Jindřich Turba (od dcer Helfeierovských r. 1689), v jehož rodě zůstal dlouho do 18. stol.

Č. 279-11 dům u černého orla také původně tvořil s domy jdoucími až na roh proti Saskému domu jediný celek. Po Erhartovi z Doupova stala se majetnicí jeho paní Apolena z Huti či Hutská z Dříní, vdova po slavném právníku Viktorínovi Korneliovi ze Všehrd (r. 1522). R. 1526 oznámila před radou městskou, že ten dům svůj prodává pod právo a šos městské Nítě vdově po Jiříkovi ševci za 230 kop m. Ta opětně se synem svým Řehořem prodala jej r. 1533 kožišníku Vavřincovi Kesslarovi a manželce jeho paní Anně Mrácké z Dubé za 300 kop m.; tato ovdověvši prodala dále r. 1536 Šimonovi Jeremiášovi ze Skalní Hory. Před r. 1560 koupil jej asi od tohoto zámečník Bartoloměj Winter a na to dostal se trhem dům r. 1586 kramáři Janu Maria Salando a manželce jeho Splendidě za 1300 m. Tato vdala se jako vdova za Ferantu Castello J. M. C. paretmachera a s dcerou svojí Venerandou prodala dům r. 1603 Andresovi Altmanovi za 1750 kop, a téhož vdova r. 1610 již za 3000 kop m. Janu Wichmanovi. Jeho manželka Apolena, rozená Kemnicerová z Dorndorfu a Biskupova, pak provdaná za Tobiáše Winklera z Trutnova, odkázala tomuto dům r. 1657. Ten prodal jej r. 1650 za 2500 zl. barbíři Kryštofovi Bajerovi,, což zdědila dcera jeho Maria Salomena, provdaná za Daniela Ignáce Grünera (r. 1674). Jich syn Jan Antonín Grüner prodal jej r. 1696 Vilemovi Zpěváčkovi a ten r. 1722 Zachariáši Pleschovi atd.

Č. 280-9 dům u černého slunce tvořil s domy č. 279—282 původně jediný celek. Samostatným stal se krátce před r. 1447 náležeje Divišovi z Ilzeří, pak snad synu jeho Janovi Fráňovi z Jizeří, který odkázal r. 1464 dům manželce své Kateřině a dceři své, po jichž smrti měl spadnouti na syna jeho Bohuslava. R. 1475 poprvé jmenuje se tu vlastníkem Erhard z Doupova, který jej držel aspoň do r. 1501. Týž měl též ves Blahotici u Slaného, kterou koupil od dědiců Pešíka z Blahotic, a kterou teprv snad syn jeho Petr prodal r. 1552. Co se s domem stalo po smrti Erhartově, nevíme. R. 1501 prodává jej švec Zyga krejčímu Jakubu Kapalínovi, ten roku 1522 novidlníku Štěpánu Vojhovi za 200 kop míš., po kterém jej dědila vdova jeho Anna, která jej odkázala r. 1549 oběma synům svým Janu a Jakubovi. Ti prodali jej ihned konváři Matoušovi za 500 kop míš. Pak víme jen, že drží jej krejčí Lorenc Millner jinak Křepelka,* který jej kšaftem svým

* Za něho povstal spor se sousedem, majitelem domu č. 279, Janem Marii Salandou, který byl roku 1589 urovnán, »že Millner polovici zdi své vlastní na pravé straně mezi komorou, světnicí a maštalí, též světničkou, kuchyní a malým pokojem jeho Salandy od ulice až do zdi městské (v zadu) na skrze běžící postoupil, aby Salando moc měl vedle té zdi jinou novou zeď na cihlu z šíři napřed přistavěti, v zadu zbořiti a novou vystavěti.«

r. 1589 odkázal, nemaje dítek, špitálu. Úředníci špitálští však ihned jej dále prodali za 800 kop míš. Abrahamu Genichenovi. Pak víme pouze, že dům potom měl kožišník Mates Hutter, po jehož smrti jako odůmrt prodán byl r. 1627 spoluradnímu malostranskému Janu Botsovi za 1350 kop míš. Po něm trhem dostal se r. 1630 Marketě, vdově sedláře Bartoloměje Wichmanna za 2000 kop míš., r. 1633 maj. sedlář Jiří Tilman, r. 1665 sedlář Alexandr Reiser za 1600 zl., r. 1678 za 2250 zl. Jan Šmelcer, r. 1676 Matěj Hrbek za 2500 zl., r. 1720 Ondřej Giehl.

Č. 281-7 dům u zlatého řetězu byl, jak jsme výše řekli, spojen původně s oběma sousedními domy, od r. 1447 pak souvisel ještě s domem č. 282 a r. 1466 již jest celkem samostatným, když jej byl zakoupil od provazníka Jana nožíř Ambrož, který jej zase prodal r. 1466 Petrovi Šíře zvanému za 50 kop. Pak se vystřídali po sobě v trhu r. 1469 Jakub syn Vývarův, r. 1470 kovář Antoch, po kterém snad sňatkem dostal se Anně, vdově po ševci Průšovi, která jej prodala roku 1481 za 54 kop kramáři Martinovi Kratečkovi. Pak dostal se trhem roku 1488 za 106 kop ševci Zygovi, r. 1491 sukna kraječi Bartoloměji, r. 1492 Václavu Vlaškovi, r. 1496 měšečníku Štěpánovi, roku 1501 kupci Melicharovi za 170 kop míš., r. 1510 známému Janu Pytlíkovi ze Zvoleněvsi, o kterém jsme výše často mluvili. Roku 1518 »urození vladyky pan Jan Pytlík a pan Václav ze Zvolíněvsi, bratři vlastní, před radou městskou, před čtyřmi lavicemi soudnými osobně stojíce seznali jsou se, že jsou vzdali dům svůj vystavený v ulici, kterouž jdou k mostu po pravé ruce, kterýž jim náleží po otci jich, urozenému vladyce Hendrychovi Valeckému z Doupova, švagru svému«. Tento psal r. 1541 svůj kšaft, v němž oznamuje, že dům prodal právě za 400 kop míš. Pavlovi Skalníkovi. Z peněz těch ustanovil něco »na služby za duši mou činěné a skutky milosrdné«, 200 kop sestře své Dorotě z Doupova, mistryni kláštera Zderazského a převoře kláštera Světeckého, 10 kop druhé sestře Ofce a Johance dceři její. Po Skalníkovi dědila dům dcera jeho Juliana, kterou pojal r. 1546 za choť mistr Jan Bílý, syn kožišníka Jiříka, který r. 1550 byl rychtářem městským. O pozůstalost jeho povstala pře roku 1556 mezi tchyní jeho Dorotou Skalníkovou a Janem Wolfem z Wolfenberku. Tento vzpíral se uznati ji za poručnici dítek Václava a Anny, a »to proto, že ženy právy i přirozeným rozumem zbraňují se, aby ony dítek a i sirotkův poručnice bývati měly — a přirozený rozum tento jest, že žádná žena nemá toho dostatku a rozumu, aby sirotky před soudem i jinač opatrovati mohla«, k čemuž však soud nepřisvědčil.

Jakým způsobem potom dostal se dům v držení kožišníka Hanuše Frelicha, nevíme. Dědičky jeho, manželka Kateřina, provdaná podruhé za kožišníka Jana Pitticha, a dcera Kateřina prodaly jej r. 1573 za 1000 kop míš. Voršile, vdově po lékaři doktoru Michalovi Florynovi z Lambštejna, která záhy potom vdala se za Tyrola z Romáldu. R. 1591 bylo jí od poručníků syna jejího Pavla, mezi nimiž byl i bratr doktorův, tolikéž lékař doktor Šimon Floryn z L., měšťan Kadaňský, nařízeno, aby vydala podíl synovi, a to na penězích 364 kop 29 gr. míš., na šatech 27 kop, na zlatě a stříbře 22 kop, za hodinky 1 kopu 20 gr. míš., za knihy 22 kop atd., celkem 441 kop m., což pojištěno bylo na domě. Když pak Voršila zemřela, zdědila dům dcera její Anna Tyrolová (r. 1601), pak provdaná Lehnerová a konečně (r. 1613) manželka Jana z Třebenic. Mezitím uveden byl pro dluhy v dům Hendrych Porschius J. M. C. rada a sekretář komory dvorské, který dům prodal r. 1604 služebníku J. M. C. při téže komoře Vilímu Herprotovi za 1928 kop m. a ten asi Fabriciovi Pestaluzzimu, načež připadl jako odúmrť dům obci, která jej prodala Janovi Botsovi (r. 1612), po kterém dědil jej syn jeho stejnojmenný. Ten ženil se r. 1633. Zajímavý o tom zápis čte se takto: Přišedše on pan Jan Babtista Boots s paní mateří a jinými pány a přáteli svými do domu a příbytku pana Kašpara Vodáka z Roznpachu, měštěnína a spoluradního Nov. Města Pražského, na Poříčí ležícího, vložil jest žádost na téhož pana Kašpara Vodáka a paní Annu, manžely, aby se s ním přičinili a jemu pannu Dorotu, dceru svou, k stavu sv. manželství zamluvili. Na jehožto šetrné a náležité vyhledávání poznávajíce v tom vůli pána Boha všemohoucího, vůli panny a radu pánův a přátel svých býti, tak jsou učinili a touž pannu Dorotu — jemu k stavu sv. manželství zamluvili«. Boots pojistil věno 2500 kop m. na domě svém, který při tom jmenuje »u zlatého řetězu«. Boots prodal dům r. 1638 chirurgu zemskému Vincenciu Maragoni-ovi za 4000 kop m. Toho manželka jeho Anna Chrisella přežila a při smrti své (r. 1669) dům synu svému Ferdinandovi zapsala, od jehož vdovy Marie Anny koupil jej Jan Jiří Templman, pak již v 18. st. Jan Jiří Hörl.

Č. 282-5 dům u Mouřenína, nárožní byl v 14. a 15. stol. daleko rozsáhlejší a zahrnoval i areu domu č. 279—281. Před r. 1379 náležel jakémusi Drahuškovi; onoho roku prodán byl pak za 160 kop podkomořímu arcibiskupství Pražského Mikuláši z Borotína (1356—1410), který držel také později od r. 1393 statek Střelu a od r. 1400 Prčice. Sedal též na soudě zemském. Dům, o němž tuto se mluví, prodal r. 1381 hofmistru dvoru královského Konrádovi z Krajku, kterémuž jej král Václav osvobodil od jurisdikce jak královského podkomořího tak i města. Jest to první člen slavné rodiny Krajířů z Krajku, který se z Korutan v Čechách usídlil. Zde totiž zakoupil r. 1380 Lomnici, kterou postoupil r. 1381 králi Václavovi za Landštejn a Bystřici, a koupil na Moravě Čižkrajov. S manželkou svou měl syny Lipolta, Jana, Jiřího, Ondřeje, Konráda, Hartneida a Jana. Tito stáli v husitské bouři na straně Zikmundově a proto dům jich byl zkonfiskován, kterého nabyl neznámým nám způsobem Diviš ze Zjíře. Tento ponechal si areu č. p. 279 a 280, ostatní (č. 281 a 282) odprodal Janovi provazníkovi za 18 kop gr. r. 1447. R. 1466 jeví se pak area č. p. 281 oddělena od č. p. 282 a náležející nožíři Ambrožovi, takže Janu provazníkovi zbylo pouze nároží č. p. 282, které po něm zdědila vdova jeho Dorota (r. 1470) a které držela ještě r. 1481. V testamentu svém r. 1483 odkázala všechno jmění své bratru svému Janovi Kusovi, měšťanu novoměstskému; než tehdá ještě nezemřelá a věc si rozmyslila. Prodala totiž dům r. 1485 ševci Václavu Holčkovi (Holček) za 54 kop, ten kožišníku Janovi zvanému Zavřiústa a tento zase r. 1482 již za 128 kop písaři městskému Duchkovi. Ten v poslední své vůli odkázal dům manželce své Martě (r. 1501), která snad sňatkem přinesla jej věnem Martinovi Čiperovi, po jehož smrti prodán byl poručníky r. 1503 za 55 kop m. (snad vyhořelý) krejčímu Ondřejovi. Endres již r. 1509 zase prodal jej kožišníku Jiříkovi znovu vystavěný za 200 kop m. a ten pak r. 1528 ševci Jiříkovi Biskupovi za 260 kop. S jeho vdovou oženil se pak r. 1541 Jan Srna, syn Pavla Skalníka, a tu ve smlouvě svatební »ona Dorota přijala jest téhož Jana do domu i do všeho statku svého za mocného hospodaře a týž duom svuoj ležící na rohu jdúce k lázni pod mostem Pražským jemu podle sebe zapisuje a vzdává.« Obdržela však jej zpět při smrti druhého manžela svého, který ji v kšaftu svém jmenoval dědičkou, a tak oznámil roku 1550 před radou městskou Matyáš, syn Jiříka Biskupa: Jakož jest nebožka Dorota, matka jeho, po smrti Jiříka Biskupa, otce téhož Matyáše, Jana Srnu sobě za manžela zvolivši při svadebních smlouvách toho času dětem svým, kteréž s neb. Jiříkem Biskupem měla, Matyášovi, Václavovi, Anně, Kateřině« legáty vykázala, že je na sebe béře a na domě, který přijal, ujišťuje. Matyáš měl za manželku Dorotu Štěpána, mlynáře od Matky Boží konec mostu Pražského (kláštera Maltánského) a po smrti její Annu neznámého rodu, byl písařem radním malostranským a obdržel praedikát »z Dorndorfu a Biskupova«, jsa povýšen dne 24. dubna 1556. Býval velmi nemocen a kšaft svůj psal 22. ledna 1568. Z něho vyjímáme: Dům můj a vinice na Věnečku a na Brusce a vše, což v domě jest od klínotův a jiných nábytkův, to vše poroučím a po smrti své dávám Anně, manželce mé nejmilejší, pro její ke mě dobré, věrné, manželské a poslušné chování, a Anně Marii, dceři mé, a Matyášovi Fridrichovi, dítkám mým nejmilejším, na rovný díl, však tak, aby Anna, matka jich, tím vším vládla do života a do let jich a je opatrovala a chovala jako dítky své, věrně je opatrujíc a k dobrému vedouc, jakož se jí pak toho důvěřuji, že tu lásku, kterúž jest ke mě měla, že ji na dítky mé a její převede a více je milovati a ochraňovati bude. — Též také jakož jsou mě pan purkmistr a páni dali zahrádku malou v mlejně hutí ležící na ten způsob, dokud bych u nich písařem byl, abych z ní nic neplatil, než když bych jim již nesloužil, tehdy abych z té zahrádky kopu m. k obci do roka platil, a to mě propůjčili až do 30 let — důvěřuji, že dítky mé i manželku mou při tom zůstaví. Též taky z lásky a pro služby mé, kteréž jsem jim se strany těch obou dvou mlýnů dobře posloužil a ty oba dva mlýny, kteréž v moci J. Mti C. každého času byly a již i vyprošení jsem zjednal, že netoliko J. M. C. jim je zase darmo navrátil, ale k dědictví jich je obci dáti ráčil, i pro takovou službu připověděli a dali mě ten vostrůvek před mlýnem, abych sobě jej opatřiti dal a zahrádku sobě udělal, — sem k nim té naděje, že to — neodejmou, však sem pak na nich to věrně zasloužil.« —

Než dědicové nemohli udržeti dům a museli postoupiti jej v dluhu Izaiášovi Velikovi ze Šonova, který jej prodal roku 1573 za 600 kop míš. krejčímu Lorencovi Klementovi, který však musil vedle ceny trhové i některé dluhy ještě Matyáše Biskupa platiti. R. 1592

Klement dům přestavoval. Při tom, jak jej vinila sousedka jeho, majitelka domu č. 281, Voršila, manželka Jeremiáše Tyrola z Romaldu, »zeď její sobě přivlastňoval a v některých místech nežli jemu vyměřeno bylo, na velikou ujmu domu jejího stavěl.« Rada městská o tom takto nalezla: »Co se toho dotýče, kdež paní Voršila T. toho žádá, aby Lorenc K. podle zdi její, kteráž na délku na ulici k domu Saskému vychází, novou zeď na půl zdi v tloušti sobě vystavěl, pro zachování dobrého sousedství za nejlepší se uznává, aby zeď od paní Voršily vystavěná, společní byla a pro vynahražení nákladu Lorenc K. jí 10 kop 30 gr. míš. vyplatiti povinen jest. — Kdež pak paní Voršila toho žádá, aby Lorenc zeď na dvorci jejím, kterúž na svůj náklad vystavěl, zase obořil, protože by k její straně žádného ústupku nezanechal, vidí se za dobré, aby táž zeď společní byla, poněvadž půl lokte toliko stloušti jest.« — Po smrti manželů Klementových sdědila dům dcera Anna, provdaná za Lorence Distlpacha a po druhé za Michala purkmistra, jejíž děti z obojího manželství prodali jej roku 1618 za 1700 kop míš. služebníku J. M. C. při kanceláři České dvorské v německé expedici Michalu Purkmaistrovi z Weisenštejna. Tehda slul již »u černého mouřenína«. R. 1659 byl odhadnut a to zdivo, práce zámečnická, truhlářská, sklenářská atd. na 1098 zl. 30 kr., práce tesařská na 140 zl. Dům zdědil syn Michalův Jan Jiří, který jej prodal roku 1659 nožíři Janu Hubrovi, ten Matěji Rauchovi roku 1680, v licitaci prodán potom Kristiánu Minichsdorfovi, který jej odkázal synu svému Gotfridovi (r. 1715).

Ostatek až k věži (viz str. 513.) zaujímá dům obecní u Šteiniců, druhdy Saský dům č. 55, po němž pojmenována ulička zadní. Nyní dům všední, jenž by měl býti snížen na 2 patra, jak bylo do r. 1828, a dostati střechu s lomenicemi, aby i s této strany předmostí bylo pěknější. Též se navrhuje zříditi v domě loubí pro pěší. R. 1348 Karel IV. daroval dům »in der wenigen Stadt zu Prag, das man nennet der Walhenhof« (Vlašský dvůr, že tu bydlili vlaští kupci) vévodě Saskému Rudolfovi I., jenž tu často přebýval, jako jeho syn a vnuk Rudolf II. a III. Odtud říkali dům Saský. Však r. 1407 dům ten Pražané od Rudolfa III. vyměnili za dům Nazovský na Perštýně. R. 1419 Pražané odtud vypudili po tuhém boji posádku královskou a sami se zde usadili, spálivše všecko v okolí, jako v pevnosti. Domek vedle brány mostecké byl pust do r. 1452, kdy jej dali konšelé Kuneši ševci, aby si jej vystavěl. R. 1503 dům při velikém požáru vyhořel (viz str. 696).

R. 1547 Ferdinand I. obci Staroměstské jej odňal a vrátil pak jen domek celnice. Viz str. 512 a 513. R. 1568 byl pustý; tehdy »páni úředníci celničtí jinak mostští v Starém městě propůjčili Janu Prošovskému z Prošovic placu pustého v domě Saském, jinak Valovském řečeném, k držení a užívání«. Hlavní část domu pobořeného zůstala králi; vymínilť si »dům pustý řeč. Saský, pokudž se od domu celního zdí příčnou odděluje«. R. 1580 Rudolf II.* dal jej podkomořímu Buriánu Trčkovi z Lípy na Světlé, od něhož r. 1588 koupil zbořeniště magistrát malostranský (chtěli tu zříditi špitál) a pronajímal jej většinou kupcům a za hostinec. Byl pak vystavěn znova, neboť r. 1603 jmenuje se domem novým; měl množství renaissančních štítů nad hlavní římsou v průčelí. Zbyla jen mocná rustika do ul. Lázeňské a pěkný kamenný portál se znakem Malé Strany. R. 1603 Jan Rebenik z Rebenperku najal dům na 6 let, půjčil za to obci 6000 kop m. bez úroků a slíbil odváděti z každého žejdlíku vína 2 peníze. Dle nájemce Václ. Šteinice (r. 1822) říká se u Šteiniců.** R. 1784 při spojení měst pražských dům přešel na obec spojenou. Za povstání r. 1618 měl tu knihkupectví Kašpar Augšburger; odešel pro víru a vrátiv se r. 1631 odsouzen byl všeho jmění. Dům sám, maj. obce Menšího města, byl též zabaven, ale pak vrácen.

* Když za Rudolfa II. v Praze bylo mnoho všelijakých cizinců, rvaček a vražd, postaveny byly na ryncích šibenice; Matyáš pak r. 1613 dovolil Malostranským, aby »na domě Saském pro ostrach bouřlivých a nepokojných lidí tabuli, na níž by ruka člověčí s pikmesrem namalována byla, přibíti dali.« Winter II. 71.

** O kavárně zdejší r. 1837 píše Tyl »Praha« str. 279. – Jest tu knihkupectví Fr. Kytky († 1899).

Uršulinská ul. II., z Jirchář do Ferdin. tř. při klášteře Voršilek, po němž nyn. jméno.* Dříve slula Kropáčkova po kožišníku Maříkovi Kropáčkovi, jenž tu měl r. 1455 dům č. 140-8 a potom domy dva na místě nyn. kláštera.

Jméno nynější po kostele a klášteře sv. Voršily. Řád sv. Voršily založen byl r. 1536 v Italii od sv. Angely; r. 1655 do Prahy Voršilky přivedla z Belgie hrab. Sibylla z Lamboy roz. z Gemmelberka a darovala jim 5000 zl. na stavbu kláštera. Bydlily nejprve u Zámeckých schodů, pak na Újezdě, až r. 1672 zde při Ferdin. tř. koupily veliký dům hrabat Příchovských a jiných 6 domů, aby na tom místě vystavěly si klášter (č. 139) a kostel.

V těch místech (při Ferdin. tř. od řeky sem) bývaly vápenice a lázeň Lounská, r. 1349 Hodáčkova. Na rohu zde měl vápenici a cihelnu jakýsi Hanušek Terklér, vzadu do ulice Smetanovy měl cihelnu znamenitý měšťan Mik. Prase, popravený od Václava IV. Později náležela Johanně, choti krále Jiřího. Vápenku Terkléřovu r. 1461 koupil pan Vilém ze Zvířetic; dědila ji vdova Eliška z Častolovic. Jinou vápenici (při Ferdin. tř.) t. zv. Kotkovskou měl na poč. 16. stol. Duchek Kapalín, pak Jindřich Berka z Dubé († 1541), Jan purkrabí z Donína, r. 1552 Šebestián z Gerstorfu na Malšvicích, jenž odprodal onu bývalou lázeň Adamu Myslíkovi z Hyršova, a ten r. 1555 Matouši Pihavému; pak tu měl dvůr Jiřík Břečtan z Poměšic, r. 1584 mydlář Jan Táborský, r. 1600 Jindřich z Písnice. Vápenici samu r. 1559 koupil Mik. Hromádko, r. 1560 appell. rada Arnošt Rachemberk z Rachemberka, potom Marek Lidl z Lidlova.

Jiný dům (ještě při Ferdinandově tř.) t. zv. na Trenčíně, vedle domu Vladislava Bezdružického z Kolovrat, roku 1552 prodal Jan Jícha Trenčínský písaři pánů Kolovratů Kašparovi; po něm zemský měřič Václav Oustský ze Skalska, pak dcery jeho Kateřina, manž. Oldřicha Šturma z Hranic a Dorota ze Skalska provd. Černovicová, která přejala pak dům celý a odkázala vnučce Johanně Dorotě Zárubové z Vysoké a na Libčanech. R. 1637 domu nabyl pro dluh Jan Jiří Vinčkovský z Vinčkova, kanovník vyšehradský, ale pak jej odkázal zpět paní Zárubové. Roku 1668 dům od Johanny Doroty Strakové roz. Nejedlé z Vysoké koupily Voršilky. – Od domu toho r. 1612 se oddělil dům u Železných dveří, jejž koupil Arnošt z Leskovce, pak Lorenc Tazlar z Tumpachu, Marie Měsíčková z Řezna, Matouš Ondřej Podhorský, stavitel Jan de Capauli.

Vedle byl dům Kolovratský při Voršilské ul.; dům ten roku 1545 Magdalena Berkovna z Dubé prodala Ladislavu Bezdružickému z Kolovrat. Pak byli maj. Václ. Ludvíkovský z Kolovrat, Albrecht Pfefferkorn z Ottopachu a na Jinonicích, jenž zemřel za vzpoury r 1619 a pozbyl Jinonic a Butovic; dům na Kropáčkovic ulici ležící r. 1621 za 500 kop míš. odhadnutý ponechán byl vdově Pfefferkornově Kateřině rozené z Údrče. Pak byl maj. Jan Albrecht Pfefferkorn, r. 1641 Šeb. Čabelický ze Soutic, syn jeho Václav Karel Čabelický, hejtman Nového města.

Jiný dům byl Černínský; r. 1582 Anna Bejčková z Chuděnic, manž. Jana Černína, prodala jej Kryštofu ze Švamberka na Orlíku a Zvíkově; po cís. radovi Janu Jiřím ze Švamberka r. 1602 jej koupil Vilém Popel z Lobkovic, r. 1607 Jiří Theobald Černín z Chuděnic a manželka jeho Sidonie ze Sulevic. Následovala Zbyňka Polyxena z Kolovrat, Kryštof Václ. z Winterfeldu, od r. 1667 Voršilky. S domem tím dříve již byl spojen dům jiný, před r. 1582 bratří Tatousův z Vraního; dům u Měchurů měl v 16. stol. Martin Měchura, pak manžel jeho vdovy Tobiáš Baugnar, r. 1613 Jiří Kerunk, potom Jan Kalivoda, r. 1647 Johanna Preisová, Záhořanští z Vorlíka, Václ. Jindřich Krásný z Löwenfeldu, od r. 1675 Voršilky.

Jiný dům roku 1611 od sester ze Skuhrova koupil Jakub Leipolt z Mořeřab, pak záduší sv. Vojtěcha, roku 1637 Kryštof Bek z Lilientalu, Václav Velvarský, r. 1672 Voršilky.

Dům u Straků měl komorník desk zemských Václ. Straka, r. 1624 Jan Moler a jeho rodina do r. 1673. — Jiný dům měl r. 1572 po Matěji Čmelíkovi Matěj Preclíček a jeho rodina, r. 1640 Matouš Podhorský, stavitel de Capauli, r. 1669 Voršilky.

* Správněji by tedy bylo Voršilská; Uršulinská jest dle něm. Ursulinengasse, kterýžto název byl dán r. 1839.

Konečně byl tu dům Tájovský, na Tájově, jejž roku 1561 měl mlynář Jan Vejrovský, r. 1616 Matouš Hovorčovský z Kolivé Hory, jenž držel též Třebotov, r. 1629 Matouš, Ondř. Podhorský, Jan de Capauli.

Klášter stavěn byl v l. 1674—1676; nápis pod sochou sv. Voršily nad portálem má r. 1677. Průčelí klášterní obnoveno bylo r. 1882. Kostel založen byl r. 1702 a posvěcen r. 1704; stavěl jej Marek Ant. Canevale (Canevallis); syn stavitele Marka Ant. Průčelí kostela, obnovené r. 1883 od A. Barvitia a r. 1903, jest barokní; před ním od roku 1747 socha sv. Jana Nep. (od Ant. Quitainera) na vysokém podstavci jakož i sousoší druhé, protože před ním bývala kamenná kašna. Obraz Ukřižovaného na kříži maloval Jos. Führich.

Mimo portál hlavní jest ještě vedle vchod z předsíně klášterní. Na klenbě t. zv. české jsou fresky od Jana Jakuba Steinfelsa z r. 1707, obnovené r. 1883 od Jos. Scheiwla. Na hlavním oltáři z roku 1709 jest řezbářská práce od Preisa, obraz sv. Voršily od Jana Kryštofa Lišky, dar hraběte Fr. Ant. Šporka. Na oltáři Nanebevzetí P. Marie jest obraz prý od P. Brandla, obnovený od Scheiwla; obraz protějšího oltáře sv. Josefa jest od Jana Brunona Rissiho. Oltář sv. Anny má obraz od Josefa Scheiwla z roku 1883 dle staršího obrazu Liškova; naproti stojí oltář sv. Jana Nep. s obrazem darovaným od hrab. Ferd. Harracha. Ve hrobce uprostřed kostela jeptišky byly pochovávány do r. 1784.

Voršilky mají od prvopočátku školy, zde německou do r. 1898, kdy počaly též česky učiti. Při klášteře jest rozsáhlá zahrada.

O domě kolleje Arnoštovy č. 144 viz str. 393. Naproti jest č. 143-2 u Voháňků, jež měl r. 1377 uhlíř, pak sklenář. R. 1785 koupil dům Fr. Musketier. Zde bydlí arch. Vrat. Pasovský, předseda klubu č. turistův. — O č. 142 a 141 viz str. 958.

Č. 140-8 do nedávna hrab. dům Dietrichšteinský, nyní Mat. Valtery, s průčelím od F. Ohmanna. R. 1381 maj. rybář, pak Petr kameník, kožišník, r. 1432 jirchář Kobylka, r. 1455 Mařík Kropáček. Pak to byl dům šlechticů Brandlinských ze Štědře, Jana z Hartliebu, Kateř. Wiederspergerové, Haugwiců z Biskupic. R. 1782 od svob. pí. Janovské z Janovské koupila Alžběta kněžna Mannsfeldová, roz. hrab. Regalová, za 3600 zl. a vystavěla dům nynější. Zde otevřena byla nejprve Měšťanská beseda posledního ledna r. 1846 za přítomnosti městského hejtmana Morice hrab. Deyma, purkmistra Jos. ryt. Müllera, Jos. Jungmanna, Pavla J. Šafaříka, Fr. Palackého, Jana Sv. Presla a j. Prvním starostou byl JUDr. Josef Frič, jednatelem JUDr. Fr. Brauner. Odtud r. 1848 v září přesídlila k Černé růži na Příkop. R. 1853 byla tu tiskárna Kateř. Jeřábkové. — O č. 138 viz Ferdin. tř. 10 n. str. 193.

Úvoz III. a IV. jest pokračování Nerudovy ul. na Pohořelec; pouze na zač. strana jižní náleží k Malé Straně, ostatek jest hradčanský.

Druhdy se říkalo Hluboká cesta; byla vskutku hlubší než nyní, a tudy po každém dešti mnoho vody i výkalů z domů hradčanských tékávalo i do ul. Nerudovy; na žaloby Malostranských r. 1662 magistrát hradčanský zde zřídil velikou stoku, při čemž i ulice byla upravena a zvýšena.

Úvoz (viz obr. str. 1079.) jest příkrá ulice, ale neobyčejně malebná a rázovitá;* na straně sev. z počátku jsou domy barokové a rokokové, výše ohromné domy renaissanční z Loret. ul., sem až sedmipatrové, s malebnými střechami, štíty a terasovitými zahrádkami. Na straně jižní přes nízkou zeď jest překrásný pohled na roz-

* Bývalou podobu viz obr. Sadelerův str. 246.

sáhlou zahradu kláštera Strahovského a protější Petřín. Pohled na Úvoz s tohoto viz na str. 1081.

O ulici tak zvláštní vznikly některé pověsti. Za starších časů bylo tu vídati v noci bezhlavého mnicha bílého, projíždějícího se v malém dětském kočárku, k němužto malincí koňové byli zapřaženi. Vyjíždíval vždy z téhož místa a vždy opět na jistém místě mizíval, ale nikdy nikomu neublížil. (J. V. Houška: Pověry národní v Čechách.) Sr. Svátek, Pražské pověsti str. 147. a 148.

Jednou kněz ze Strahova v noci byl povolán k nemocnému; ale nechtělo mu se od večeře a teprv asi po hodině na koni jel k nemocnému touto ulicí. Cestou však kůň klopýtl, kněz spadl a srazil si vaz, to za trest, že umírajícího nechal odejíti na pravdu Boží bez zaopatření. Od té doby každého pátku v noci jezdí duch jeho Úvozem s velikým dusotem, až děti v domech strachem zalézají do peřin.

Za císaře Rudolfa, když na hradě a v okolí jeho bylo velice živo, zde v jednom domě žil mladý zlatník, k němuž do krámu často přicházeli dvořané a šlechtičny. Jakási slečna ode dvora zamilovala si zlatníka a ač ucházel se o ni rytíř Zdiborský, vstoupila v manželství s nešlechticem a šťastně s ním tu žila. Ale odmrštěný šlechtic najal vrahy a v zakuklení s nimi jednou v noci vnikl do domu. Manželé byli zavražděni, a mrtvoly pochovány před domem v ulici tehdy opuštěné; našly se prý kostry na poč. 18. stol. Ale ze služebnictva kdosi poznal Zdiborského, jenž byl pak jat a popraven. (Weyhrother, Prager Sagen.)

Sem také Zeyer klade děj jedné ze svých tří krásných Legend o krucifixu.

Ve válce třicetileté, kdy se všech stran cizinci se hrnuli do naší vlasti, v Úvoze bydlila donna Flavia Santini, sochařka dovedná. Krásná tato slečna si umínila vytvořiti Krista na kříži tak výtečného, že by mu nebylo rovno. Mnohokrát již přepracovala hlavu Spasitelovu, ale nikdy nebyla spokojena. Jednou večer se starým, němým sluhou Kvidonem šla po Kamenném mostě, kde na blízku žebráků tam prosících spatřila mladého, chudě oděného muže, ale s obličejem velice krásným. Byl to básník, člověk nešťastný, opuštěný; snad by se byl vrhl té noci do řeky, jak byl blízek zoufalství, když umělkyně vidouc jeho pěknou tvář, přála si míti ho za vzor (model) hlavě Kristově. I přistoupila k němu a dávala mu bohatou almužnu. »Nežebrám,« odpověděl a peněz nepřijal s výčitkou na ni pohlédnuv. Omluvila se a na usmířenou jej pozvala do svého domu. Tam je se světlem přivítala stará ženština s divným výrazem tváří. Po bohaté večeři Flavia mu pověděla o svém umění a v dílně okázala mu nedokončeného Krista. »Vtěliti tu ohromnou tragedii golgotskou s pravdou života, se záchvějem hrůzy v zářící kráse ideálu do mramoru, toť smělý sen mého života. S uskutečněním toho snu zápasím nyní už dvě léta; dvacetkrát změnila jsem tvář svého Krista a dvacetkrát byla jsem trpce zklamána.« A když mu řekla, že obličej jeho podobá se jejímu ideálu, a prosila, aby byl jí modelem, muž se zdráhal. Ale když mu pravila, že krucifix pak dá donu Baltazaru do domácí kaple a že ho pohne, aby mírněji nakládal s nešťastnou zemí, svolil; chtěl se obětovati za vlast.

Když tedy přišel k ní druhého dne, Kvidon provazy jej přivázal na kříž vysoký. Tak denně podstupoval pravé mučednictví vise několik hodin na kříži.

Ač výraz jeho utrpením tělesným byl bolestný, umělkyni přece nedostačoval, a jednou v divokém rozčilení trnovou korunu vrazila mu tak do hlavy, že

Uvoz.

vytryskla krev. A když i to jí bylo málo, dýkou jemu probodla prsa; model její umíral — Flavia dokonala svého Krista.

Teprv potom příšerná hrůza jí se zmocnila, nadšení zmizelo, pochopila, že spáchala vraždu. Mrtvolu němý sluha odnesl do hlubokého sklepa — a nikdo nevěděl, co se stalo v onom domě. Když krucifix její byl vystaven v domě Dona Baltazara, sláva umělkyně rozhlašovala se po celé Praze. Ale přes noc kříž zmizel z domu boháčova a ráno nalezli jej v kostele. Flavia se oběsila ve své dílně — tu teprv stará služka její vyzradila zločin. Když nebožák nesen byl ulicemi na hřbitov, divná se stala příhoda. Po celé cestě chudí a ubozí klekali, jak spatřili průvod pohřební, a marně ptali se vznešení boháči cizí, co se děje. Právě jel ulicí bohatý jakýsi pán a hněval se, že vůz jeho pro lid nemůže jeti dále; i ptá se chudého člověka: »Proč klekáte a co ta veliká vaše pocta znamená?« »Což toho nevidíte?« — »Nevidím, než pohřeb nějakého žebráka. Kdo to byl?« — »Nevím, ale zajisté Bohem vyvolený! Což nevidíte, že před rakví jeho kráčí král David s harfou v ruce a za rakví sám Spasitel, bos, s korunou z trní na hlavě?« A klonil čelo v prach — však pyšný cizinec neviděl ničeho.

Na straně jižní při Nerudově ul. č. 230-1 bílé jablko, dříve Strakovský, má pěkné průčelí barokní a krásnou mříž nade dveřmi. — Č. 229-3 bývalý prûch. dům do Janské ul. u Mutoviců. R. 1660 maj. Dorota Weinkopfová, pak zemský chirurg Jan Ant. Cassini. — Č. 228- bílá (kamenná) koule; zde bývala cihelna. R. 1662 maj. Alžběta Bernardová, potom zemský chirurg Kilian Pfeffer. — Vedle novější dům Milosrdných sester č. 542-7 a jejich starší č. 227-9 u Paliarů se zahradou k nemocnici Milosrdných sester ve Vlašské ul.; mají tu německou dívčí školu. Dům míval štukátor Jan Petr Palliardi; odtud jméno domu. Dříve se říkalo u tří havířů. — Odtud dále jest zeď zahrady kláštera na Strahově; asi uprostřed stojí starý domek č. 157 býv. lis (»v presu«) a pekárna klášterní. Výše vraty železnými jest býv. příjezd ke klášteru. Na konci v Úvozu v l. č. 156-31 Červený dům.

Vedle stojí dům podobný nějakému změněnému kostelu; venku jest schodiště s Kalvárií t. j. krucifixem a sochami P. Marie a sv. Jana Ev. (z r. 1726.) Jest to č. 155-33 špitál sv. Alžběty, maj. kláštera Strahovského, vystavěný roku 1664 od opata Vinc. Franka náhradou za dřívější špitál, jenž stával od r. 1623 za klášterem a zbořen býti musil při stavbě hradeb. (Založen byl od opata Kašpara z Questenberka). V budově jest kaple sv. Alžběty; chová se tu 25 chudých, místa nadační udílí opat strahovský. Za Schallera byla tu strahovská farní škola; byl r. 1787 špitál zrušen i s kaplí, ale r. 1808 obnoven.

Naproti vedle prostranného dvoru č. 110-44 (viz str. 666), č. 109-42 malebný dům se 2 arkýři jest na Loret. nám. č. 3. n. Deklamantorů, u Pešků; viz str. 665.

Rovněž z Loret. nám. sem sahají sousední č. 108-40 u Drahomířina sloupu (str. 665) a prûch. č. 107-38 u černého vola (str. 664). — Ohromný jest s této strany dům č. 104-36 ústav slepců, v Loret. ul. č. 19 n.

Níže jest úzké schodiště z Úvozu do Loret. ul. na místě bývalé příkré stezky, pak zadní část č. 179 (v Loret. ul. č. 15 n.; viz str. 664) a menší dům č. 158-30 zelený hrozen. — Vedle č. 177-28 jest prûch. dům Hrzanovský či býv. kapitulní děkanství; viz str. 663. Ostatní domy již náležejí pouze sem; jsou to: č. 159-26 zlaté jablko, u 3 sedláků. Č. 160-24 má kamenný sloup se soškou P. Marie; v rozích jsou poprsí Sol a Luna. — Č. 161-22 u zrcadla, ke konci 18. stol. maj. Karol. Hennewartové roz. Opolské z Polehrad. — Čís. 162-20 zlatá obruč, zlaté rouno. — Čís. 163-18 tři andělé. — Č. 164-16 bílá čelist. — Č. 165-14 tři červená srdce. — Č. 166-12 bílý beránek. — Č. 167-10 černý kříž. — Č. 168-8 zlatý koník. — Č. 169-6 (býv. prûch. na Radnické schody) tři sekery, v 18. stol. Unkoferův, 1793 maj. Alžběta Puteani. Má krásné barokní průčelí a nad vraty v reliefu 3 sekery. — Čís. 170-4 prûch. na schody tři zlaté (červené) růže. — O nárožním č. 171 viz str. 784.

Úzká ul. V. a I. od býv. praelatury v Mikuláš. ul. do Josefské tř. Při assanaci na obou stranách bude rozšířena, a již strana pr. (vých.) jest skoro úplně zastavěna novými domy. Proti nim posud stojí staré domy židovské, omšelé a zanedbané, s nízkými krámky vetešnickými a tmavými chodbami.

Úvoz s Hradčany.

Byla opravdu úzká (3 *m*); ovšem bylo takových i jest někde dosud: Anenská 2·5 *m*, Bílkova 2·5 *m*, Hradební 3·5 *m*, Kaprová 3·8 *m*, Klášterská 1·8 *m*, Kostelní 2·6 *m*, Kozí 2·5 *m*, Plžová 2·5 *m*, Břehová 2·5 *m*, Fialková 2·2 *m*, U staré školy 1·5 *m*. A v úzkých těch ulicích byly ještě užší byty a mnoho podnájemníků, kteří si někde dělali čáry na podlaze, až kam sahá jich právo.

Židovská část ul. (od Jáchym. k Josefské) slula dříve Zlatá ulice.

V části staroměstské: 28-1 tři vlci, ve 14. stol. u jednorožce (ubi unicornus est depictus). V 15 stol. byl maj. Jiří Kramář, jenž roku 1493 si koupil dům č. 548 na Starom. nám. po biskupu Augustinu Sanctuarienském, a dal si naň vytesati i vymalovati jednorožce; tím název ten odtud přenesen byl na rynk. R. 1500 od Markety z Landšteina dům koupila Eliška ze Svojšína, choť Jana Hroznaty z Vrtby; pak Modest z Potšteina, místosudí dvorský Jan Kolský v Kolovsi, rychtář Jiří Komedka z Rovin, Pavel Šturm z Hirschfeldu, r. 1675 Samuel Globic z Bučiny. V 18. stol. dům měl Fr. Jos. Gärnberger z Gamsenfelsu. Bydlil tu dvorský malíř Felix Ant. Schefler, jehož dceru roku 1756 za manželku si vzal stavitel Jan Ant. Kunz.

Čís. 29-3 tři snopy, druhdy u strak (u kavky), později hospoda u stodoly; z ní výjev krvavý vypravuje Winter. Kult. obraz II. 58. R. 1447 maj. kameník Bohuslav z Obory, r. 1499 Jan z Kunvaldu, r. 1523 Jiří Komedka z Rovin, potom Vilém Vostrovec z Královic, Burián Trčka z Lípy, lékař Matyáš Zaloňovský. O obou nárožních při Kaprové ulici viz str. 464.

Na straně vých. stojí nový dům č. 27 z části na místě býv. praelatury u sv. Mikuláše a vedle barokový dům Pařízkův čís. 30 na místě starého domu, jenž již roku 1428 slul u zlatého obličeje (u tváři). Měl jej tehdy Jan Celný (Colný), rychtář měst královských. V době pobělohorské chtěli dům ten koupiti Židé, ale nebylo jim dovoleno. Bydlili tu mniši klášt. sv. Mik. (v. t.).

Při ul. Jáchymově stojí Fišmanův nový dům podivně gotický. Dále ponecháno snad bude místo na sad při záp. straně Maislovy synagogy. — Severněji stojí dva nové domy arch. Weyra. V řadě té stávaly židovské domy (od Jáchymovy ul. počínaje): čís. 62 měl v 15. stol. Petr Múček, pincerna domini regis. — Č. 51 s průchodem k synagoze.

Na straně západní (od Kaprovy ulice): č. 60-9 druhdy bývalo spojeno s č. 32. — Č. 57-15 měl r. 1362 Mich. Donát r. 1429 konšelé dům Viktora Žida darovali Kateřině, vdově po městském trubači pro jeho dlouhou službu. — Č. 54-21 r. 1368 měl Žid Slánský. Úplně zastrčen dům č. 49-27.

Václavská ul. II., z Resslovy na j. pod Slovany, má jméno to od roku 1839; dříve říkali »u Václavských lázní«, ve 14. stol. Psí* ulice, jako byla nedaleko Kočičí, později Na lávkách, že tu bývaly vskutku položeny lávky pro pěší přes stružky všelijaké vody. Také bylo jméno Korunní ul. z příčiny mně neznámé.

Kostel sv. Václava,** do nedávna známý dle sousední trestnice, stál již r. 1180 a farním byl aspoň od roku 1278. Před tím prý tu bývala kaple, vystavěná od jakéhosi pana Bohuše. Byl pak majetkem blízkých Křižovníků na Zderaze, kteří roku 1324 koupili vedle dům s lázní a zřídili na špitál; za Karla IV. přestavěli kostel z románského na gotický, nynější. — Roku 1420 Husité zničili klášter Zderazský, ale kostel sv. Václava zůstal a byl pak kališnický.

Časem kostel sešel a r. 1586 poněkud byl opravován od sladovníků novoměstských. Toho roku osadníci zdejší, prosíce pomoci u pana Viléma z Rožmberka, praví, že nemají důchodů na vychování kněze ani žákův, a že škola jejich prázdna, pusta. (Nově škola tu byla postavena asi roku 1612; byl tu tehdy kantorem Jan Kvetonius Královéhradecký.*** V l. 1592—1596 faru spravoval a kostel opravoval opat na Slovanech Pavel Horský Paminondas, začež mu osadníci r. 1597 po mnohých žalobách vyplatili 20 kop míš. Opravy vedl Karel Mělnický Carolides z Karlsperka (1537—1599); za něho aspoň zadělávány byly kamenné přípory s renaissančními hlavicemi ionickými pod gotickou síťovou klenbou žeber hlavní lodi.

Po r. 1600 byli tu zase kněží nekatoličtí, z nich luterán Adam Klement (Clemens Újezdský či Plzeňský), jenž chodil k vězňům r. 1621 na radnici Novoměstské a pak byl z Prahy vypovězen. Žil pak v saském Altenburce a sepsal několik českých spisů náboženských.

Roku 1623 císař Ferdinand II. daroval kostel, tehdy zcela opuštěný, Bosákům † řádu sv. Augustina, kteří zprvu bydlili v nedostatku na bývalé faře, pak dostali některé domy a pozemky od obce i starý špitál při lázni a poustku sousedního dvoru králova (v. dále). Stavěli pak do r. 1646 rozsáhlý klášter a obnovili chrám.

V kostele pochován byl roku 1637 zvolený biskup Olomoucký Jan Arnošt Platýz z Plattenšteina, jenž klášteru odkázal všechno jmění, též známý dům Platýz. — R. 1645 zde u kaple Božího hrobu byl pohřben Kryštof Vratislav z Mitrovic, jenž na kapli tu roku 1643 značně přispěl; byl roku 1614 hejtmanem novoměstským, pak nejv. berníkem zemským, cís. radou a komořím.

Roku 1647 v klášteře byl hostem císař Ferdinand III. Za obležení švédského r. 1648 byl tu pohřben hejtman Kryštof Berk, muž velice udatný. Roku 1655 císař Ferdinand III. opět byl v klášteře a na starém obrázku sv. Václava vzadu česky napsal: »Svatý Václave, králi Český, pros za mne. Ferdinand.« Obrázek ten se chová ve St. Boleslavi. V klášteře r. 1664 zemřel převor Václav Rud. Harant z Polžic, syn slavného cestovatele, popraveného roku 1621.

R. 1783 klášter, v němž bylo tehdy 29 mnichů, †† byl zrušen, kostel odsvěcen a vše z něho rozprodáno; mezi obrazy byly obrazy ze života sv. Václava od K. Skrety, jenž prý v souboji poraniv smrtelně protivníka v klášteře celý rok byl ukryt. Obrazy ty jsou v Drážďanech; některé sochy a obraz sv. Václava z hlavního oltáře prodány byly do St. Boleslavě.

---

* Psů druhdy pobíhalo po Praze mnoho; živili se všelikými odpadky, jichž bývalo hojněji než nyní. Mimo tyto psy bez majitele byli mnozí, »kteří měli pána a tudy na krku zvonec«. Winter, Kult. obr. II. 188.

** Mimo jiné viz Květy Hálkovy IV. 86 s vyobr.

*** Roku 1604 zdejší bakalář Václav Chalibaeus zepral kollegu (učitele) tak, že týden nic neviděl, ani na nohy vstoupiti nemohl. Zavřeni proto oba v universitním kurníku. Winter, Život a učení str. 320. R. 1614 osadníci dali tisknouti ve 150 výtiscích instrukcí žákovskou; měli tedy již tehdy »řád kázeňský«, v němž bylo naučeni dobrým mravům. Bylo jich potřeba; roku 1602 zdejší žák sekundán (předposlední třídy) vzepřel se proti učiteli a spojiv se s jiným, »sáhl naň, takže musil zdraví svého hájiti«.

† Měli též pak kláštery v Něm. Brodě, v Lysé, Táboře a ve Lnářích, kde posud se udrželi.

†† Viz Ekert, Posvátná místa II. str. 222. Č. 340 byla vlastní lázeň, č. 341 nemocnice klášterní, r. 1786 maj. M. Tobičovská.

V kostele byl pak sklad vojenských postelí, v klášteře prádelna, až roku 1809 byla tu zřízena trestnice (býv. č. 329), pro niž r. 1827 i kostel byl zase upraven. Nové stavby tu konány r. 1854. Od r. 1848—1855 byl tu duchovním správcem František J. Řezáč, pilný spisovatel (1819—1879). R. 1884 obec trestnici od eráru koupila za 600.000 zl. a rozbořila r. 1901—1905 na staveniště při nyn. ul. Dittrichově a Jenštejnské. Tak konečně z města odstraněna trestnice, »v níž se kálo samotou, posty, pouty dědictví Kaina« a vystavěna nová na Pankráci (str. 71.). Pozdější přístavky ke kostelu jsou nyní odbourány, rovněž i půda okolní na regulaci ul. Resslovy. A tak nyní již 10 let stojí na skále odkopané tento kostel, jenž zaslouží, aby byl zachován; tak rozhodla i městská rada 10. dubna roku 1902, ač jeden městský rada, doktor, radil aby kostel byl zbořen. Monsign. Jaenig na znovuzřízení kostela věnoval villu v Liboci. V prvním družstvu k zachování kostela byl hrabě Schönborn, stav. rada Hlávka, mons. Jaenig, stav. rada Wiehl a náměstek starostův K. Vlček; plány pracuje arch. Fanta.

Jest to pěkná budova gotická značné ceny historické i umělecké; při odkopávce a otloukání malty v lednu roku 1902 nalezena v západním průčelí část věže starobylé, obdélníkové, a tři okna románská. Klenba apsidy jest ze starší gotiky, klenba hlavní lodi z doby Vladislavské. Pod renaissanční kruchtou jsou čtyři latinské nápisy: o prvním vysvěcení r. 1180, o opravě a novém posvěcení r. 1646, třetí a čtvrtý o postavení oltářů r. 1757 a r. 1759.

Krásný návrh na rekonstrukci chrámu a okolí podal architekt stavební rada Antonín Wiehl. Na provedení jeho třeba 75.000 zl. Škoda, že zastavěn jest blok na západ od kostela.

Vedle kostela, ale odděleně a blíže k řece, stával dvůr krále Václava IV. na výšině dosti srázné a malebné. Kolem roku 1356 byl tu dvůr písaře komory královské Pavla z Jenštejna (proto příční nová ulice nazvána byla Jenštejnskou), pak Jana vévody Zhořelického, bratra Václava IV.; pročež říkali dům vévodský. Po jeho smrti Václav IV. dvůr si přestavěl na způsob hradu; při něm byla věž při straně k řece a lázeň. V tomto dvoře králově (curia domini regis) Václav IV. rád přebýval.

Dle Hájka r. 1380 král Václav, povolav k sobě na Vyšehrad probošta a Křižovníkův kláštera Zderazského, oznámil jim, že se jemu dobře líbí to místo nad řekou na skále, jež slove Břežská, na které stojí dům proboštův, jestliže by jemu chtěli dáti své povolení, že by on tu chtěl dům sobě krásný vystavěti. Probošt poradiv se s bratřími dal k tomu své povolení, aby král dal sobě tu dům pod sklepy postaviti a nad těmi sklepy aby pokojové byli o dvojích podlahách, a při tom domě aby dal postaviti věž vysokou a širokou též pod sklepy a na tom pokoje o 5 podlahách. Dům čelední blíž k řece také aby kázal vystavěti a zahradu se všech stran aby dal velikou zdí ohraditi. Dům proboštův aby byl v rohu té zahrady mezi půlnocí a východem slunce; kaplička pak sv. Václava, jež jest před týmž domem, kterýž proboštství sluje, ta aby nákladem královským postavena a rozšířena byla vedle vůle probošta a konventu, aby však tu též jako prve proboštové Zderazští svůj pohřeb měli a na každý den tři kněží kanovníci Zderazští aby před králem a dvořany jeho tu v kapli sv. Václava mše svaté dvě čtené a jednu zpívanou sloužili. A ten dům i s tou věží a zahradou po smrti téhož krále aby zase na probošta a konvent všecko pravým právem připadlo. Jakož pak tak se stalo. A tu smlouvu král rozkázal svým listem a pečetí utvrditi a dům ten předřečený velmi krásně a nákladně vystavěti; a tu svou zvláštní míval rozkoš.

Později tento dvůr královský za Zikmunda spravoval jakožto »hospodář« písař Prokop, častěji jmenovaný (viz Faustův dům), a za Albrechta tu bydlil biskup Filibert Konstantský až do smrti r. 1439. Ke konci 15. stol. dvůr držel Jindřich Horyna z Honbic na Zderaze, syn statečného Jana Horyny, který r. 1448 s Jiříkem Poděbradským přitáhl před Prahu; Horynovi r. 1499 obec vedla sem vodu po trubách, tehdy teprv od nedávna zřízených. Ještě na poč. 17. stol. stály značné zbytky budovy, jak viděti na obraze Sádelerově. V prvním desítiletí války 30leté, jak pověděno, poustku dvora dostali Bosáci řádu sv. Augustina.

Starší jméno u Václavských lázní má tento původ: Když byla ještě poušť t. j. les mezi Vyšehradem a Starým Městem, sv. Václav tu honíval. Jednou unavením žíznil, a tu prý mu se náhle okázal bílý jelen, jenž svýma parohama ze skály vyhrabal živý

pramen. Dle jiné pověsti sv. Václav šel tudy z pouti, žíznil a tu mu jelen nohama ze skály vydobyl vody. Sv. Václav se napil, posilnil a dal vystavěti tu lázně. Proto sem byla k studánce dána socha sv. Václava. Tato lázeň Pučka, později Bučka, náležela mezi největší v Praze. Již r. 1324 Křižovníci sousedního kláštera koupili dům u lázně a zřídili zde špitál pro chudé. Voda zdejší oblíbena byla hlavně při dně a pakostnici, proti bolení hlavy a slabosti údův. — Lázeň tu r. 1424 od Voldána, býv. kuchaře krále Václava IV., koupil lazebník Mik. Kredle; r. 1472 soukeník Václav Křiváček ji odkázal špitálu sv. Alžběty pod Vyšehradem. Nynější budovy (č. 339—341, 27—31 n.) jsou pozdější; Augustiniani zde vystavěli letohrádek, jenž r. 1786 zřízen byl v dům lázeňský. Později slavný Purkyně tu měl fysiol. ústav. Od r. 1870 jest tu fysiologický ústav německé university. Pramen druhdy hojný a hledaný zkoumáním novějším pozbyl své slávy, za našich pak časů při stavbě stok skoro se ztratil. U studánky dle V. Krolmusa bylo jezerko, při němž bylo staré pohřebiště. (Český lid XIII. 217.)

Tyto lázně svatováclavské, kde bývaly též taneční besedy české,* staly se proslulými r. 1848. Tehdy dne 11. března tam konáno shromáždění lidu. Pražský měšťan Petr Faster (hostinský u Zlaté husy) přednášel petici k zeměpánu, v níž se žádalo: úplná rovnoprávnost obou řečí i národností, oprava zřízení zemského, svoboda tisku, obsazování úřadů lidmi znalými jazyka českého a p. Petice se čtla česky a od Aloisa Pravoslava Trojana (po němž také tu na blízku nyní pojmenována ulice jako po Fastrovi) německy, a zvolen byl 20členný výbor »Svatováclavský«, jenž by tu petici vypracoval; výbor ten se scházel pak v místnostech Průmyslové jednoty v Havel. klášteře. Byla tehdy mezi Čechy i Němci v Praze krásná svornost, heslem bylo: Čech a Němec jedno tělo — bohužel netrvalo dlouho. A opět dne 7. června tam lid se shromáždil, a pak nastaly krvavé letnice. (Viz Osvěta 1876 str. 565 n.) R. 1849 v sále tom konán byl soud porotní; K. Havlíček byl zde souzen pro tiskový přečin z Nár. Novin.

Ulice od jihu počíná č. 364 (str. 858.). Č. 371-3 u Pěkných měl r. 1429 Havel Uděnka plavec (nauta lignorum). V 18. stol. Fr. von Jestřibský. — Č. 372-5 u Sluníčků, u Cejsů. — Sev. bylo nárožní (při ul. pod Slovany) č. 349 (zbořeno) a za ním č. 1409-9, kde jest obecní hnanecká stanice. — Č. 1266-11 maj. obce. — Č. 323-13 u Krejčů, maj. J. Papeže, r. 1781 Fr. Řeřichy. Druhdy říkali u zlaté skály, pak u Moklíčků po maj. malíři Karlu F. Moklíčkovi; r. 1754 postoupil jej zeti svému Ant. Vorlovi. — Č. 324-15 u Kukáčků.

Severněji zde nová ul. na Moráni. Č. 326-21 u Beranů nyní nový dům Boh. Pudlače. V 15. stol. byla tu sladovna »supra Pučkam in vico dicto Psie ulicze«. Bydlí tu akad. malíř M. Švabinský a básník P. Fr. Dvořák, katecheta vyšší dívčí šk. — Č. 327-23 u Špačků po maj. r. 1792. Zde si koupil dům od kláštera písař klášterní Mládek; vedle byla sladovna, již r. 1394 držel řešetář. Zde Ant. Vítek má polygrafický ústav.

Při Trojanově ul. nový dům č. 1898-25, kde bydlí virtuos Jos. Suk, hud. skladatel. Zde bydlil sochař Vinc. Smolík († 1902), od něhož jest známá Madonna a Kristus, deska Nerudova, medailony českých králů na průčelí musea a j. Severněji se rozkládá t. zv. lázeň svatováclavská, maj. studijního fondu, o níž výše mluveno. V 17. stol. nad studánkou Václavkou měl domeček Lukáš Karban z Volšan, jenž pro víru se odstěhoval; r. 1636 domeček ten byl již zcela zbořený. Někde blíže kostela sv. Václava měl dům radní novoměstský Kašpar Uzlar z Krancbergu, r. 1621 vězněný; koupil jej r. 1623 Michal Šváb, vrchní furýr cís. stráže životní.

Na půdě býv. trestnice vznikl dům při ul. Jenštein. č. 1748-33. Bydlí tu spis. dramaturg Jarosl. Kvapil a choť jeho Hana Kvapilová-Kubešová, člen činohry, Ant. Pravda, prof. č. techniky, a slavný básník Jos. V. Sládek. — Č. 1779-35 dům obchodní akademie, jíž náleží i č. 1780-37 v Resslově ul. (viz str. 913.). — V č. 35 bydlí umělkyně Noemi Jirečková ze Samokova.

Po vých. straně k jihu: č. 308 u Křtěnců viz str. 913.; následují domy z Karlova nám., většinou průchodní: č. 312-20 u Palmů, č. 313-18 u Podušků (noclehárna pomocníků sladovnických), č. 314-16 u černého orla, č. 315-14 u Vodolanských, č. 316-12 u Virlů. O nich viz str. 527.

---

* R. 1841 Tyl s přáteli pořádal tu české besedy, při nichž se zpívalo, deklamovalo, tančilo; odtud byly přeneseny na Žofín.

Nověji vznikl dům č. 1690-10a a nárožní 1689-10, oba na půdě býv. velikého domu č. 319 na Karl. nám. Od ul. na Moráni jižně vše náleželo druhdy klášteru na Slovanech. Jest tu č. 1359-8, zadní trakt něm. dětské nemocnice (str. 526.), č. 1395-6 dědiců Vlčkových, č. 1396-4 (pivovar na Slovanech) a dále k jihu již jest maj. kláštera č. 320-2.

Václavské náměstí. Pohled od zemského musea.

Václavské nám. II. (682 *m* dl., až 60 *m* šir.), poskytuje nádherného pohledu, ať díváme se od Můstku nebo od musea. (Viz obr. str. 1085.) Již Karel IV. prostranství toto, které tvoří hranici Hořejšího a Dolejšího Nového města, vyměřil i s vedlejšími ulicemi, jak jsou dosud, a již tehdy tu byly trhy koňské, po nichž slulo (již r. 1362) Koňským trhem do r. 1848. (Do r. 1877 byly tu týdenní trhy na obilí, seno, slámu, jež nyní jsou na Havlíčkově nám.)

Bylo 15. března 1848, když večer ve stavovském divadle nejvyšší purkrabí ze své lóže oznámil obecenstvu, že císař Ferdinand Dobrotivý slíbil uděliti národům konstituci. V divadle nastal ohromný jásot, hra se nedokončila, okna domů se osvětlovala a na rychlo uspořádán průvod pochodňový po městě. Druhého pak jitra Praha se oblékla v háv slavnostní; domy okrašlovány červenobílými prapory, krámy vyzdobovány, obecenstvo se objevovalo s červenobílými kokardami. Noviny oslavovaly novou dobu nadšenými články, a tehdy Karel Havlíček v Pražských Novinách navrhl, aby »Koňský trh na paměť schůze ve Svatováclavské lázni a ke cti našeho starého, milého patrona sv. Václava, jehožto socha tam stojí, nazván byl Svatováclavským«. (Viz Adolf Srb, Před 50 lety, Světozor 1898.)

Kde nyní stojí Zemské museum, bývala za našeho mládí Koňská brána,* druhdy zvaná branou sv. Prokopa, že se tudy vyjíždělo ke klášteru toho svatého na Sázavě. Brána ta, jak jinde se zmiňuji, byla pozdější než ostatní, a byla jediná, jež neměla vytahovacího mostu; byla to pouhá »fortna« s věžemi a věžičkami. Zbořena byla s hradbami r. 1875 až 1876; u ní (č. 809) stávaly celnice č. 810 a 811.

Kl. rytíř Weyhrother vypravuje tuto pověst: Bylo r. 1757, když náhle o půlnoci zde před branou Koňskou na náměstí se objevil na bílém koni ozbrojený rytíř s praporcem v ruce a kázal důstojníku, veliteli stráže, aby mu bránu otevřeli. Nikdo ho neznal, ale všem se zdálo, že jest podoben sv. Václavu, jak bývá malován; sám tajemný rytíř hlásil, že jede na pomoc vojsku našemu proti nepřátelům. A když bránu otevřeli, jezdec ihned zmizel ve tmě noční. Druhého dne byla bitva u Kolína, kde jenerál hrabě Daun porazil krále pruského. A čeští vojíni, z bitvy se vrátivší do Prahy, vypravovali, že za boje spatřili sv. Václava na bílém koni a s praporcem v ruce, jak nad nimi se vznáší; a jeho zjevem že roznícenì byli k nezdolné udatnosti.

I za naší paměti se měnila tvářnost tohoto náměstí; stromy sázeny byly uprostřed při širokém chodníku, projektována byla i jiná zeleň, až konečně zůstaly stromy, nevalně prospívající,** jenom při chodnících a prostředkem postaveny sloupy s vedením elektrickým.

* Za ní v l. zcela blízko bývala školka morušová u hradeb; před ní kolem r. 1700 krásná zahrada Scheidlerovská. Ještě starší osoby pamatují, že při Sadové a Marianské ul. nebylo domův. Viz též příl. 3.

** Od r. 1845, kdy byly kladeny nedokonale roury plynárny belgické, půda prosákla plynem, a proto stromoví tu se nedaří.

Celé náměstí bylo vydlážděno až ke konci 18. stol., »při čemž (dle Wintra) dopustili se surovosti do nebe volající, že dláždili náhrobními tabulemi nebožtíků professorů české university, kteréž kameny hrobní si vypůjčili z kaple Božího Těla« (str. 525.).

Druhdy část hořejší byla jako venkovské tržiště, a od Rudolfa II. stála tu šibenice;* dole u Můstku stávala od r. 1397 řada kotců pasířů a měšečníků; dva z nich, kde se pak prodávala sukna, držel historik Kuthen ze Šprinsberka. Dvě budky poslední u Můstku mívaly č. 845, jež bylo přeneseno na dům za věží u sv. Jindřicha na býv. hřbitově. Blízko Můstku u kotců kloboučnických r. 1617 Novoměstští chtěli postaviti kašnu, ale Staroměstští nesvolili.

Proti hospodě u Císařských (č. 832-25) a Jindřišské ul., zadním průčelím proti kašně se sochou sv. Václava, r. 1786 bylo postaveno dřevěné divadlo t. zv. Bouda,** kde česky ponejprv se hrálo »Vděčnost a láska k vlasti« (dle Iflanda) 8. července 1786. Hrálo se pak česky aspoň čtyřikrát týdně. Toho roku na podzim byl tu cís. Josef II. v průvodu generála Laudona, Hadíka a Lascyho; líbilo mu se tak, že hercům dal 28 dukátů a Boudě název »c. k. vlastenecké divadlo«. Nápis ten s českým lvem byl pak i na oponě i venku s cís. orlem. — Bylo to stavení primitivní, uvnitř slamou vycpané a plátnem potažené, v němž tehdy »soustřeďovalo se vše, co k českému jménu se hlásilo a za svou mateřštinu se nestydělo«. (Viz str. 196 a 458; Stankovský, Vlastencové z Boudy; Miřiovský, Osvěta 1878 str. 355.) Divadlo to zbouráno bylo v září r. 1789, že překáželo kommunikaci.

Socha sv. Václava na kašně byla dílo Jana Jiř. Pendla*** či Bendla z r. 1680; od ulice Jindřišské r. 1827 byla přenesena před dům č. 826-37 u arciv. Štěpána, a když měla býti úplně odstraněna při nové úpravě náměstí, r. 1879 péčí probošta Štulce dána na Vyšehrad. Na Václav. nám. má býti dána umělecká socha sv. Václava od J. Myslbeka; na ni se sbíralo od r. 1879, o její zřízení pečují sněm a akademie. Bude ulita za 57.000 K u Bendelmayera a Červenky v Holešovicích.

Za moru r. 1713 nesměli se shromažďovati lidé v kostelích, a proto se sloužila mše sv. pod širým nebem. Na tomto náměstí byla kaplička pro Čechy blízko sochy sv. Václava, pro Němce proti č. 840-11 u zlatého beránka. Obrazy P. Marie Pomocné z kapliček těch potom dány byly do kostela sv. Jindřicha.

R. 1848 dne 19. března u sochy sv. Václava sloužil mši sv. arcib. Alois J. Schrenk z Notzingu, než odejeli poslanci do Vídně; nesmírný dav a národní obrana provázela je Jindřiš. ulicí k státnímu nádraží, zpívajíce Hospodine pomiluj ny a Sv. Václave. Když pak deputace se vrátila, zpíváno zde slavné Te Deum. (Viz Ot. Červinka, Z paměti našich otců, Květy 1898 str. 548.)

Dne 4. června 1848 ráno o 10. hod. u sochy sv. Václava sešli se v Praze přítomní Slované, aby vyslechli slovanskou mši, již sloužili srbský protopresbyter Stamanović s presbyterem N. Gruićem. Bylo to radostného nadšení! Členové Slavie s oštěpy, studenti v řadách, bíle oděná děvčátka, stuhy a prapory slovanských barev, košíky s květinami, hoši »přistrojení za »vnuky blanických rytířů«, účastníci sjezdu v krojích národních, hlahol zbožných písní (Gospodine pomiluj ny), modlitby za velikány slovanské, císaře Ferdinanda, patriarchu Rajačiće, za cara Dušana, krále Sobieského, Petra Velikého, Jiřího Černého, Jiříka z Poděbrad, J. Jungmanna a j., přijímání těla a krve Páně a členů sjezdu slovanského vyznání pravoslavného, výkřiky nadšení a volání slávy, to všechno splývalo v duších přítomných

---

* R. 1743 popraveni tu byli řezník a pekař, že prodávali dráže, než byla určená taxa. Rok před tím popraven bavorský voják, jenž v opilosti zabil dva Francouze. — R. 1621 zde nabodena byla hlava popraveného Fruweina; dlouho tu také byla pověšena jedna čtvrt popraveného a rozčtvrceného Jessenia.

** Jos. Val. Zlobický, prof. češtiny na Terezianu ve Vídni, pak na universitě tamní, pro horlivost vlasteneckou zvaný českým patriarchou, byl původcem Boudy; jsa přítelem Thámů, Tandlera, Štvána a j. herců a milovníků č. divadla, stále přimlouval jim, aby se zasadili o zvláštní divadlo české.

*** R. 1678 obec novom. se usnesla postaviti sochu tu a práci svěřiti Pendlovi, »jak to umělecky a zdobně zná«. Kámen, pískovec žehrovický, dodal mu do jeho dílny v Široké ul. kameník Jan J. Bureš, který pak též sochu postavil na kašně.

ve velkou radost jedinou, v radost »vítězoslávy slovanského ducha«. (Tobolka, Slovanský sjezd; Tomkovy Paměti, Čas. Mus. 1902; Nebeský, Čas. Mus. 1848 II. 97.)

Po týdnu v pondělí svatodušní farář Jan Arnold sloužil tu mši sv. — před samým počatkem bouří. Viz str. 112. Až prý Čechům bude nejhůře a v bitvě krev poteče na toto náměstí, místo sochy se objeví sv. Václav, máchne mečem a tak povolá rytíře z Blaníka.

Než vydáme se na další pout, stanem u jména Václav.* Svatý Václav († 935) stal se předním patronem naším, symbolem země České; vše, co lidu našemu jest milé, drahé — zemi, jazyk, korunu — nazývá Svatováclavským. Jménem tím vojíni čeští se rozjařovali k boji a ode dávna národ jej ctil nejen pro zbožnost, nýbrž i pro udatnost; znali jej předkové naši zajisté lépe než věky pozdější, v nichž nejvíce se věřilo legendě, sepsané od cizince, který nikdy v Čechách nebyl. Již sto let po smrti sv. Václava, když Břetislav r. 1040 slavně zvítězil nad Jindřichem III. u Brůdku, postavena tam kaple sv. Václava.**

Obraz sv. Václava do 13. stol. byl znakem zemským, představoval se s mečem a korouhví, okazovali si po něm drátěnou košili, přílbici, meč — nebyl tedy bázlivcem, jak jej líčila doba pozdější. Zajímavo, že na školách jesuitských první české divadlo (od Salia) r. 1567 bylo »Sv. Václav mučedník«.

Nejslavnější vítězství Přemysla Otakara II. (12. července 1260 u Kressenbrunu) se přičítalo pomoci sv. Václava. Kteří byli v zadu vojska českého, uviděli ptáka bílého se zlatou hlavou, jenž lítal nad korouhví sv. Václava; a pták ten rostl a rostl, až celé vojsko přikryl. Hrot pak kopí svatováclavského po celou bitvu se třpytil jasným paprskem slunečním. Konečně rytíř Jan Svojslav, jenž pro nemoc nemohl do bitvy, v ten den viděl ve snách vojsko české nečetné, ale nad ním uzřel svaté patrony české; první byl sv. Václav v brnění s mečem a praporem, jenž ke sv. Vojtěchu, sv. Prokopu a pěti sv. bratřím, již za ním šli, pravil: »Slabé jest vojsko naše, přispějmež mu s pomocí Boží.« A prapor svůj natáhl proti nepříteli, jenž ihned všecek dal se na útěk.«

A posud sv. Václav jest »dědicem země české«, a lid zbožně k němu často volá: »Nedej zahynouti nám i budoucím!«

Modlil se tak i slavný Jesuita Balbín: »Pomni, sv. Václave, jestliže přemůže nás nepřítel a osadí tuto zemi, takže cizí mluva bude se tu rozléhati, že nebudeš míti takových upřímných ctitelů, že nebude-li Čechů, nebude Tvé jméno vzýváno. A proto nedej, slavný dědici země české, zahynouti nám ni budoucím!« A kanovník spis. Josef Ehrenberg kázal, že bez sv. Václava nebylo by již národa českého.

Za dřívějších dob u nás úcta sv. Václava*** bývala větší než kteréhokoli jiného svatého a mnohem slavnější než jest nyní. Mimo kostel zde jmenovaný býval kostel jeho na Malé Straně (str. 691), dosud se zachovala skvostná kaple sv. Václava v kostele sv. Víta (str. 313 n.), na náměstí Václavském bývala jeho socha (nyní na Vyšehradě), i na mostě jest socha jeho z r. 1857.

Že o sv. Václavě v Praze jest posvícení a že padne tisíce hus, ví každý; ale mnohý neví, proč tak. Povím, ale jen stručně, dle pramene nejhodnověrnějšího, jako byl »starý principál« Matěj Kopecký (1762—1846), nejznámější »ředitel« divadla loutkového.

Kníže Oldřich zabloudiv v lesích dostal se k uhlíři Matějovi Černému; aby si ho předem získal, pravil, že i on slove Matěj. Uhlíř dobře jej pohostil (byloť tam právě posvícení) a upřímně pobízel: »Pane Matěji, jako doma!« Kníže si i zatančil s uhlířkou Ankou a pak je pozval do Prahy na posvícení o sv. Havle; tu uhlířka: »Na sv. Havla nemůžeme,

* Říkávali Václavům Vacek, Vachek, Vachata, Vácha, Váša, Vaněk, Vaník, Vaníček, Vacháč; Němci Venclav, Fenclav, zřídka Wenzel.

** Také v bitvě u Chlumce r. 1125 kněz jeden nesl kopí sv. Václava a kolem něho byli nejudatnější mužové, jakožto strážci té památky. — Sv. Václav byl na pečeti Staroměstské až do doby husitské.

*** K hrobu jeho na hradě přicházívalo mnoho poutníků; cís. Karel IV., veliký ctitel sv. Václava r. 1362 založil oltář jeho v kathedrále v Cáchách s českým knězem, arcib. Očko roku 1368 ustanovil odpustky na zpívání písně: Svatý Václave, vévodo české země.

jdeme k strýci cihláři; ale chce-li nás pan Matěj uctíti, ať udělá to posvícení na sv. Václava!« A Oldřich slíbil řka, že od toho roku, co Praha Prahou bude státi, posvícení bude na sv. Václava.

Uhlíř Oldřicha vyvedl z lesa a pak vskutku přišel do Prahy, kde si zatancoval s kněžnou Boženou a byl povýšen na hraběte z Černína.

Historicky pravdou jest, že r. 1427 sešla se »obec všecka velikého a nového měst pražských, jsouc sebrána na rynku velikého města pražského; nález podepsaný z jednostejné vůle též obce i všech mistrův a kněží jest učiněn a ohlášen takovýto: Mistři a kněží jednosvorně hledíce napřed k chvále Boží a ku prospěchu obecného dobrého, znamenavše, kterak obec tato skrze častá posvícení, náklady na ně nemalé činíc, chudne, v nichž také hříchové zjevní, jakožto obžerstva, opilstva a jiní rozliční neřádové svobodu mají — jednostejně se vší obcí jsou se svolili a nalezli, aby na jeden den, totiž tu neděli po svatém Václavě po vší Praze takové posvícení ode všech stavů duchovních i světských bylo svěceno a pamatováno«. Není tedy pražské posvícení z doby Oldřichovy, ale přece stáří úctyhodného a nad to ustanoveno na památném náměstí Staroměstském.

O pražském posvícení po starém zvyku měšťanky pražské i Alžbětě, choti zimního krále, na hrad poslaly koláčů mnoho nůší. Ale hrdá královna, neznajíc zvyků domácích a také jich nedbajíc, uražena byla »opovážlivostí sprostých žen, jež tak ničemným darem směly se blížiti královně. I vydala koláče svému anglickému služebnictvu, kteréžto bezpochyby před tím takový způsob pečiva nevidevši, a snad ani nevědouc, že to k snědku, na posměch českým barbarům za klobouky je co kokardy strkalo, což Pražané velmi těžce nesli.«

Posvícení to světívalo se slavně a s mnohými obyčeji, jež nyní i v poslední vsi přestávají. Na Novém městě ještě r. 1828 Rakař, domácí pán a měšťan pražský, v úterý po sv. Václavu slavně vykonával kohoutí slavnost na poli, kde nyní nová bláznice stojí, u přítomnosti své rodiny, svých dobrých přátel a sousedů, ku kteréž slavnosti i správec duchovní od sv. Apolináře se svým kaplanem pozváni byli, jak vypravuje Krolmus ve svých Staročeských pověstech r. 1845. Stínání kohouta se vykládá jakožto oběť sv. Vítu; pohanští Čechové obětovávali kohouta svému bůžku Svantovítovi. Po Čechách všude (i na Pankráci, ve Vršovicích, Libni a jinde v okolí Prahy) do nedávna o posvícení kohouta, obyčejně černého, mečem stínali nebo cepem tloukli s rozličnými obřady.

Posvícení svatováclavské v Praze udrželo se i přes rozkaz císaře Josefa II. r. 1786, aby po celé říši slaveno bylo posvícení jediné, tak zvané proto císařské, v neděli po sv. Havle.

Při jméně Václav připomenuti buďtež i králové Přemyslovci Václav I. (1230—1253), jenž opevnil Staré město, Václav II. (1283—1305), syn nešťastného Přemysla Otakara II., a poslední Přemyslovec Václav III., zavražděný r. 1306. Vzpomeňme též, že veliký náš Karel IV. vlastně slul Václav, a syn jeho byl Václav IV. (1378—1419), i že o korunovaci králové čeští mečem sv. Václava pasovali vždy některé pány na rytíře sv. Václava.

Proti Marianské ul. a č. 816-57 stávala od r. 1678 socha sv. Jana Nep. mezi dvěma anděly od Ign. Platzera (1717—1787). Majitel č. 817-53 Karel Jos. Hubacius závětí roku 1727 ustanovil 200 zl. na světlo k soše té; co se nedostávalo, vypůjčovalo se z bohatšího fondu sochy sv. Jana Nep. na mostě. Když socha byla odtud odstraněna r. 1879, vyprosili si ji měšťané do Žebráku, kde posud stojí.

V nejstarší době před Jindřišskou byla Boží muka, při nichž také se dály i popravy; muka byla z kamene tesaného, práce umělé, ale r. 1520 byla zrušena a kamene se užilo při stavbě novoměstské radnice; viz str. 532.

Chtějíce si prohlédnouti domy zdejší, půjdeme od Star. m. po straně pravé (čísla sudá), navštívíme museum a vrátíme se k Příkopu. Náměstí toto totiž číslováno jest jako ulice a nikoli dokola jako jiná náměstí. — Domy na začátku v pr. vznikly odprodáváním rozsáhlého prostranství kláštera P. Marie Sněžné; byly tu pak domy menší, obydlené většinou řemeslníky.

Č. 772-2 u obrazu P. Marie (dříve Rudygerovský po maj. Janu Rudygerovi), kde jest v poschodí kavárna Kaiserova a dole papírnický závod, byl postaven při samých dveřích na hřbitov (str. 436.). Před ním stávaly krámky, kde se prodávalo koření a uprostřed nedaleko kamenného kříže, jenž stál proti Můstku, byly zděné kotce pasířů, měšečníků a p.; krámy ty však byly zbořeny po r. 1500. R. 1379 maj. měšečník, pak pasíř, kramář Mik. Bukal, jenž spolu byl »cantor«, snad zpěvák u P. Marie Sněžné. R. 1759 dům zdědil gubern. sekretář Em. Ledvinka z Adlersfelsu. Tehdy zde byla lékárna u bílého anděla (nyní v č. 8 n.).

Č. 773-4 dříve dva domy u Samsonů a u Matoušků; v nejst. době byl tu měšečník, lukař, nožíř Hanuš Schaffkunig. Druhdy říkali dům Šipovský i Údrčský (u Samsonů) a Grylovský.

Č. 774-6 u Cikádů, pak u bílého kohouta (kudy jest živý průchod na Jungm. náměstí) má jméno po Oldř. Kohoutovi, který dům prodal roku 1674 registratoru desk zemských Frant. Sokolovi z Otvovic.

Č. 775-8 u bílého anděla, u zlatého noha, lékárna Adamových. V 17. stol. říkali u Vovsů po ševci Václ. Vovsovi, trestaném r. 1624. R. 1670 maj. Šimon Kutnauer ze Sonnenšteina, r. 1685 Maxm. Lorenc Košín z Freudenfeldu.

Č. 776-10 u sv. Trojice, nyní dům Všeob. záložny, přestavěný v baroku dle plánu arch. Al. Dlabače od stav. Jos. Rössla s plastikami od L. Šalouna; karyatidy jsou od Fr. Rousa, figury po stranách štítu od Vil. Amorta. (Místo stálo 94.000 zl., náklad stavební asi 90.000 zl.) Staré gotické dvéře se znakem starom. a novom. jsou nyní v městském museu. V době bělohorské byl Jakuba Slanského. Zde bydlí zemský školní inspektor spis. dr. Fr. Krsek.

Č. 777-16 u černého orla, nyní přestavěný od arch. Jana Kotěry s plastikami od Pekárka a Nováka, maj. Lidové banky, založ. r. 1900 pro drobný úvěr. Roku 1608 dům ten od rodiny Pekárkovy koupili Jan Ledčanský z Popic na Šebetově a Hrnčířích a manž. Regina z Aventina.

Č. 778-14 u mouřenína. — Č. 779-16 u zlaté pšenice, dříve u Reichknechtů. Proti tomu domu bývala na nám. uprostřed studně. — Roku 1610 od Václava Lebedy z Bedrštorfu koupil Michal Reichknecht, syn jeho r. 1677 prodal jej Janu Vejvodovi. Zde bydlil entomolog MDr. Fr. Nickerle, jenž má desku na skále v Závisti.

Č. 780-18 u Doušů; starý známý hostinec nyní ustoupil moderní stavbě. Polychromovaný, tabulový strop odtud jest v městském museu. V 17. stol. říkali u Jarých po Danielu Jarém r. 1627. R. 1771 byl maj. Ant. Jan Douša. V l. 1718—1720 byl tu taneční sál českých stavův, později kavárna Praha, roku 1843 Tyl tu pořádal »merendy« (kostumové plesy), po r. 1860 německé kasino, potom akad. český spolek. Zde r. 1848 učil tělocviku Šmíd; před ním Rud. Stefani od r. 1842 v paláci Ledeburském-III., první vůbec v Čechách.

Č. 781-20 jest úzký, pěkný dům cukráře G. Jägra, jenž má tu prodej i v přízemí i v patře. Druhdy říkali u Kolčavů po Tobiáši Kolčavovi roku 1658. — Č. 782-22 u P. Marie, u obrazu P. Marie, druhdy u Hvězdů. R. 1616 maj. Samuela Rozýna z Javorníku. Zde má krám houslař Boh. Lantner, dříve Fr. Lehner.

Č. 783-24 u bílého čápa či u 2 čápů, dříve u Patků, maj. Anny Fiedlerové (záv. fotogr.), kde jest i knihkupectví Fr. Kohouta. Dům ten býval majetkem kronikáře Bartoše písaře či Bartoloměje od sv. Jiljí (zemřel r. 1535). Byl velmi zámožným pláteníkem a při tom zapisoval všecky pamětihodné události od r. 1524; kroniku tu velmi zajímavou vydal K. J. Erben pod názvem Bartošova kronika Pražská. Po Václavu Patkovi měla dům dcera Alžběta, manž. Václ. Mráze z Milešovky. Od roku 1605 byl majitel Mik. Klatovský Hencelius, jenž ničím se neprovinil a přece ze strachu utekl; dům koupil ingrossátor desk zemských Fabián Holub Předborský z Radiče, pak Petr Jiří Reinfeld r. 1636, univ. prof. JUDr. Jindř. Pippius r. 1658.

Č. 784-26 u modré boty. — Č. 785-28 u Brodských; maj. knihtiskař Ad. B. Stýblo má i domy sousední č. 30 a 32 n. Před domem tím uprostřed náměstí bývaly kotce husí, jež však překážely koňským trhům a zbořeny byly r. 1519. Zde jest První česká diskontní společnost, zal. r. 1899, a fotograf Jan Tomáš. Zemřel tu r. 1903 spis. a hud. skladatel notář Eug. Mir. Rutte.

Č. 30 n. jest knihtiskárna a dům knihkupce B. Stýbla na místě č. 786 u Jahodů, dříve u Poštů a č. 787 u zlaté kotvy. — Č. 786 maj. r. 1672 Pavel Kalmus z Freifeldu. — Č. 32 n. dům Stýblův (dle plánu arch. Vratislava Pasovského) stojí na místě starších 3 domů: č. 788 u Poláků, dříve u Brodských dle řezbáře Mik. Brodského r. 1630. — Č. 789 u Krupských dle Martina Krupského r. 1637.

Č. 790 v nejst. době byla kovárna, která měla jako jiné kovárny přístavek na sloupech; odtud říkali na loubí. R. 1582 kšaftem Václava Loubského dům dostal cech krejčovský, i byla tu pak krejčovská hospoda. Ve starém domě byla před lety kavárna Kaisrovka s hernou; ve dvoře byl sklep »ráj«, kde se scházela nejmíchanější společnost noční. — V č. 32 n. bydlí býv. starosta JUDr. Tomáš Černý, čestný měšťan od r. 1895; v nároží má závod Jan Stoupa.

Č. 791-38 u Bohuslavů dle šenkýře Bohuslava v 16. stol., pak Tratovský. Po založení Nového města byl tu pivovar, velikostí vynikající nade všecky domy posud jmenované. R. 1462 koupil jej zeman Václav Mnich ze Zvikovce. Na poč. 17. století byli maj. Jiljí Perger z Častolovic a syn jeho Filip, který jej nově vystavěl a při něm renaissanční věž; ta ovšem za našich dob utrpěla sousedstvím vysokého domu Stýblova.* Roku 1628 maj. Bedřich Sporenftl ze Spornenfeldu. Po rytmistru Janu Jiř. Bergrovi, jenž umřel bez dědiců, dům ujat byl od státu. Po smrti Bedř. Schnella ve křesle nalezen byl testament Bergerův; spor s Ústř. Maticí školskou o dědictví to (po Schnellovi) vyhrál erár. Bylo tu dlouho státní zastupitelství, nyní finanční úřady. Při domě jest veliká zahrada s Lhotkovou restaurací. V tomto domě bydlil Karel Ignác Tham r. 1816, ve věži měl jednu dobu atelier J. Manes (Al. Jirásek ve Zvonu).

Č. 792-40 u Žlutických, u Kozáků, nyní nádherný dům architekta Ant. Wiehla, c. k. konservatora, jenž tu bydlí, s kavárnou Metropolí v I. patře a moderními krámy v přízemí. Na průčelí uměleckém a česky rázovitém jest ornam. výzdoba dle plánu arch. Fanty a bohaté malby od Aleše (provedli L. Novák, Fr. Urban a j.). I starý dům zde bývalý r. 1792 se nazývá »krásný;« byl tehdy Scherzerovský. R. 1396 byl tu pivovar Jindř. Berky z Dubé, pak veliká tržnice na obilí, máslo, pivo. U Žlutických sluje po Matouši Žlutickém z Bernarečku, jehož vdova Anna přinesla jej věnem rodině Šviků z Lukonos; z nich Jan Švik r. 1623 odsouzen byl třetiny jmění, po návratu roku 1631 všeho. Daniel Švik z Lukonos prodal jej r. 1623 Lorencovi de Nicolai van Vokore a ten odkázal Ferd. Ant. Chiesovi. Roku 1668 maj. advokát Václav Mik. Lhoták ze Lhoty. Ke konci 18. stol. byl tu pěkný dům Scherzerovský.

Č. 793-42 dům Vunšvický, dům u Munkviců, r. 1434 u tří králů, r. 1396 maj. pana Jindř. Berky z Dubé. Později slul u Karbanů po Lukáši Karbanovi z Olšan, jemuž byl skonfiskován; r. 1622 jej koupil Jan K. Kynyg z Kynygsfeldu, r. 1627 horní rada Štěpán Beník z Petrsdorfu; r. 1677 Daniel Voříkovský z Kundratic. Později byl maj. Mat. svob. pán Vunšvic,** cís. rada a hejtman kraje Plzeňského, dům (r. 1787 »starý a chatrný«) přestavěl a v přízemí zřídil kapli sv. Jana Nep. Zde stála socha sv. Jana, r. 1682 objednaná u Jana Brokoffa dle vzoru Rauchmüllerova, dle níž pak ulita byla socha na mostě (str. 507.). Zdejší socha r. 1819 přenesena byla k sv. Janu na Skalce (str. 543.), když zde zřízena byla vojenská strážnice novoměstská, jež tu zůstala do r. 1848; proto říkali též na staré stráži. Před

---

* Znalci tvrdí, že Václav. nám. bude jednou nejzbědovanější částí Prahy, protože se nehledí k výšce domův a jich skupin. — Podobně by velice ztratila Prašná brána, kdyby hned vedle se stavěl činžák.

** Zemřel r. 1695 a pochován v kostele v Ronšperku.

tím stávala vojenská strážnice uprostřed náměstí, odtud doleji proti č. 792-42. Bydlí tu sochař Lad. Šaloun.

Č. 794-45 u Macáků, býv. pivovar u Mačovských; maj. svob. pán Felix Lexa z Aehrenthalu (jako domu následujícího). Z domu toho pokutu zaplatil r. 1624 Jiří Šneidr; postoupila mu jej před tím manž. Kateřina, vdova po Matěji Kočkovi. R. 1675 byl maj. Nataniel Fr. Perlenec z Perlbachu.

Na rohu Štěpánské ul. nízký dům Lexův z Aehrenthalu, druhdy pivovar u černého orla či u Pekárků č. 795-46. R. 1429 byl maj. Křížek, tehdy jeden z úmluvců ve sporech Star. a Nov. města. Na poč. 17. stol. maj. Regina z Aventina, manž. Jana st. Ledčanského z Popic a na Třebotově, jenž odsouzen byl polovice jmění; i dům tento omylem byl zabaven a r. 1625 prodán Leonardu Korkovi Cholovskému z Korkyně, radnímu starom., za 3450 kop míš.; z toho zaplaceno bylo 2250 kop opatu Zbraslavskému. Pak jej dostali po panně Lidmile z Tručové Jesuité, od nich koupil r. 1667 Simeon Trunsa z Trunu za 1400 zl. R. 1773 koupil dům Jan Lexa.

Č. 796-48 u Ludegerů, známější však jménem pivovar u Primasů, jehož komín nepěkně kouřem obtěžuje okolí. Bylo r. 1846, kdy v oblibu přicházely české nápisy; dali si je na své domy udělati i sládek Vaňka (Wanka) na Koňském trhu a sládek Kober v Žitnobranské (Žitné) ulici. Onen zněl »U primasu«, tento »Ů Lajblů«; onen měl tedy o kolečko méně, tento o kolečko více. Někteří ferinové noční dobou sundali zbytečné kolečko nápisu v Žitné ul. a přenesli je sem ke Primasům, kde je přilepili nad poslední u, kam náleželo. Prý to spáchal Havlíček, jenž v nejbližším čísle časopisu »Včela« ještě si z toho ztropil smích. (Vzpomínky starého vlastence.) Dříve tu říkali u Holovských i na haldě; zabaven byl Jiřímu Řečickému, r. 1621 propůjčen obci Českých Budějovic, pak Mich. Ritteršicovi. Po Janu Ambr. Miseronovi náležel Jiřímu Mich. Termanusovi z Ostravy r. 1650, pak synu jeho Jiřímu Samuelovi r. 1681.

Č. 797-50 u Trnků po starožitné rodině Trnků z Křovic; viz str. 756. Po registrátoru desk zemských Jindř. Ad. Haincovi z Kadaně dům držel Vojt. Fr. Palma r. 1683. — Č. 798-52 u zeleného stromu.

Č. 799-54 u Šrámů, maj. a sídlo Zemědělské rady* pro král. České. Před 5 lety dům zvýšen byl o 3. patro tak, že při práci té střecha zároveň se zdvihala a nebyla zbourána. Býval tu druhdy pivovar. R. 1377 byl maj. písař Mikuláš. Na poč. 17. stol. maj. Ondřej Kotva z Freifeldu.

Č. 801-58 nový dům Em. Karsche na místě staré hospody na košíku, správněji u Košíků. R. 1379 maj. Pavel Šebor. R. 1449 dům s pivovarem koupil zeman Hynek z Luníkovic. V 17. stol. byl maj. Jiří Řečický, s jinými sťatý r. 1621. Dům prodán r. 1623 Gregorovi z Hornfelsu; dcera jeho Alžběta přinesla jej věnem Šimonu Baulerovi z Hohenburka, od něhož r. 1666 za 2000 zl. rýn. koupil Samuel Zahořanský z Vorlíka.

Č. 802-60 býv. zájezdní hostinec u Antošů, Maštěřovských, maj. P. Klubala. R. 1621 jej koupil Jan Turek z Rosentalu od Václ. Budi za 1400 kop m.; byl mu zabaven.

Č. 803-62 býv. průch. dům u Kvasibrachů, maj. P. Klubala. Dům ten od mistra Jana Libertýna koupil Jan Hnát, od něho r. 1623 vyměnil Jan Turek z Rosentalu, jemuž byl zabaven. — Č. 804-64 u kominíků, Nigrinů, Nová hospoda, nyní kavárna »u musea«.

Č. 805-66 u Nováčků, kde jest pojišť. spol. The Gresham; jméno po Janu Nováčkovi, který dům koupil r. 1650 od Kryštofa a Mikuláše Turků z Rosentalu; ti jej dědili po primatoru Janovi. Bydlí zde býv. prof. univ. Ant. Frič, proslulý zoolog. — Č. 806-68 u zlaté růže.

Č. 807-70 dům Kekulovský, maj. a byt lékaře MUDra. V. Rubešky, univ. prof. Bydlí tu též JUDr. Jos. Scheiner. Bývaly tu 4 domy. Roku 1600 maj. Jan Radešínský

---

* C. k. vlastenecká hospodářská společnost, založená r. 1769, od počátku prospívala; prvním předsedou byl hrabě Pachta Frant. R. 1872 byla úředně rozpuštěna, a na místě ní zřízena byla r. 1873 Zemědělská rada, rozdělená r. 1890 na odbor čes. a něm. Od r. 1888 jest opět Hospod. ústř. společnost. V domě jest i zemská statist. kancelář.

Zemské museum.

z Radešovic, pak Václav a Albrecht Kekulové u Stradonic na Sobochlebích; Albrechtovi byl zabaven r. 1622. Ferdinand II. dům daroval Jesuitům, kteří jej prodali regentu šlikovskému Kryšt. Bekovi r. 1645.

Č. 808-72 u Vlasáků jest starší dům v nároží Mezibranské ul., druhdy proti zdi městské u Koňské brány. Bydlí tu MUDr. J. Thomayer (pseud. R. E. Jamot). R. 1677 maj. Fr. ze Šeidlern.

Došli jsme místa, kde stávala Koňská brána, nyní nádherný palác, Zemské museum, Museum regni Bohemiae, postavený dle plánů arch. prof. J. Schulze nákladem 1,935.000 zl. na místě darovaném od města Prahy. Viz obr. str. 1092. a 1093. Jest to veliký čtverhran 104 *m* dl., 75 *m* šir. se 4 nárožními věžemi a vysokou kupolí ve středu průčelí, jež vysoko vystupuje nad nám. schodištěm, ozdobený fontanou a sochami Wagnerovými.

Mohutné schodiště má mezi oblouky sloupoví Poppovy medaillony českých králů; nad hlavicemi sloupů jsou bronzová poprsí mužův o museum zasloužilých; uprostřed schodiště jsou Schwanthalerovy sochy Jiřího z Poděbrad a El. Přemyslovny.

V prvním patře jest veliká síň representační Pantheon (viz obr. str. 1095.); jsou tu obrazy Brožíkovy (Komenský a Založení č. university) a Ženíškovy (Přemysl a sv. Methoděj); ve cviklech klenby obrazy Hynaisovy, nad krby poprsí cís. Frant. Jos. I. a cís. Alžběty z karar. mramoru od A. Wagnera. Zde také se staví sochy mužů českých vynikajících. Na chodbách a schodišti do 2. patra jsou krajiny Jul. Mařáka; ve vestibulu 2. patra stojí Schwanthalerovy sochy Arnošta z Pardubic a Boh. Hasišteinského z Lobkovic. Ostatek 1. a 2. patra zaujímají bohaté sbírky, jichž nový katalog letos vydán.

V přízemí jsou místnosti musejní knihovny, jejímž správcem od r. 1904 jest univ. prof. dr. Č. Zíbrt.

V přízemí jest též musejní archiv, zasedací síň výboru Společnosti musea a místnosti České akademie cís. Frant. Josefa I. pro vědy, slovesnost a umění; slavnostní zahájení činnosti Akademie stalo se 18. května 1891 protektorem jejím arcivévodou Karlem Ludvíkem. Akademie založena byla r. 1888 darem 200.000 zl. od Jos. Hlávky.

Zakládací listina, psaná jazykem českým na listech pergamenových a opatřená vlastnoručním podpisem Jeho Veličenstva, zní takto: »My František Josef I., z Boží milosti císař Rakouský, král Uherský a Český atd. (plný titul) vedeni jsouce přáním, abychom snahy mužův, kteří vynikají zdárným působením v oboru věd, slovesnosti a umění, povzbudili přízní Naší, a jsouce přesvědčeni, že podporování snah takových jest zvláště způsobilé, aby spolu bylo základem blaha Našich poddaných, ustanovili jsme se na tom, uděliti Naším rozhodnutím, daným dne 23. ledna 1890, žádaného schválení k založení České akademie pro vědy, slovesnost a umění v královském hlavním městě Praze, o němž sněm Našeho království Českého se byl usnesl, rovněž pak i schváliti stanovy této Akademie, a jmenovali jsme zároveň protektorem akademie této, pod Naší ochranou postavené a Naším dovolením vyznamenané Naším jménem, Jeho cís. a král. Výsost nejjasnějšího pana arcivévodu Karla Ludvíka, což i volni jsme ku prosbě Nám přednesené, jakožto nový důkaz trvalé přízně České Akademii pro vědy, slovesnost a umění v královském hlavním městě Praze vydáním listiny této od Nás vlastnoručně podepsané a Naší pečetí opatřené znova ztvrditi. Dáno ve Vídni dne 5. prosince 1892. František Josef m. p.«

Také v přízemí má úřadovnu Matice česká, »pokladnice na vydávání knih českých buď vědeckých nebo krásnořečných nebo vůbec prospěšných«, zal. r. 1830. (Viz Ottův Sl. N. XVI. 981.) Mimo jiná veliká díla Matice vydala též Tomkův Děj. Prahy.

V souterrainu jest archiv zemský, jehož řed. od r. 1904 jest dr. V. Nováček. Jest tu korunní archiv, býv. stavovský a j. v.

R. 1816 o velikém hladu dobrodinci snesli na půl mill. zl. k umírnění bídy; že pak po bohaté úrodě r. 1817 půjčky se vracely, někteří vzdali se peněz na nějaký vlastenecký účel. Tu hrabě Fr. Klebelsberg navrhl zříditi museum; myšlenky se ujali hrabě Fr. Ant. Kolovrat-Libšteinský a hrabě Kašpar Šternberk, učinilo se provolání, a peníze i dary hojně se scházely. Sbírky od r. 1818 byly u sv. Jakuba v klášteře, r. 1819 v technice a v domě hrab. Hartiga na Vlašském nám., r. 1821 v č. 57 na Hradčan. nám. (str. 257.). R. 1846 koupen byl dům od hrab. Jana Nostice na Příkopě, kde nyní jest Zemská banka, až v l. 1890 a 1891 přestěhovaly se sbírky do této budovy, stavěné od r. 1883. Ve staré budově r. 1854 byl návštěvou císař František Josef I.; bibliotekář V. Hanka mu tehdy okázal jeho lístek, sestavený z tiskacích literek, jimž šestiletý princ hrab. Kolovratovi a hrab. Kašparu ze Šternberka děkoval za zaslané rostliny. Společnost vlasteneckého Musea od r. 1827 vydává Časopis Č. Mus. český, v l. 1827—1831 též německý. R. 1841 přičiněním Jos. Vojt. Hellicha zřízen byl archaeologický sbor, jenž vydává důležité Archaeol. Památky; nyní red. jest dr. J. Píč. R. 1863 koupena sbírka rytin Hollarových z Bonnu a založen oddíl »Hollareum«.

Na rohu Městsk. sadu č. 812-69 u Žaludů, Chmelařů, zlatá hvězda (maj. ryt. Kocián von Blasócz). R. 1379 měl tu dům Jan skalák. — Č. 813-67 u Sudliců, Petrlandů, r. 1433 u líce. R. 1377 maj. Mikeš sviňák.

Č. 814-65 nejužší dům na náměstí někdy Jana Jeníka ryt. z Bratřic (str. 381.), pak ryt. Koce z Dobrše. — Č. 1306-63 vznikl až v 19. stol. — Zde bydlí spis. a dramaturg Jan Lier, tajemník Průmysl. jednoty, a spis. JUDr. Aug. Nevšímal. Do r. 1903 byl tu Úvěrní spolek.

Č. 815-61 u Krkavců. R. 1695 dům koupil bohatý pekař Václ. Šetela, maj. domu u Čapků v Dlouhé tř. Pak byl maj. Jan st. Sedlčanský z Popic a na Třebotově, jemuž byl zabaven; potom dostal jej darem r. 1625 Jiřík Římský z Kosmačova, expeditor a koncipista komory české. (Bílek 323.) — Č. 1282-59 též z 19. stol. — Č. 816-57 na rohu Marianské ul. u Skřivanů, v 15. stol. na haldě. R. 1377 byl maj. koníř Petr, r. 1406

Zemské museum z Čelakovského sadův.

Mikuláš, vikář vyšehradský. — Č. 1601-55, bydlí zde předseda zemské zdravotní rady MUDr. Hynek Pelc.

Č. 53 palác Dubův, nyní hrab. Karla Chotka, na místě č. 817 u Karásků, u Škrabků, u Turků a č. 818 u Kluckých (Klučských). R. 1484 byl tu pivovar u černého orla. R. 1598 maj. (koupí od Jana Kříže) Jan Turek z Rosentalu, po němž jest jméno; lid však si vypravoval, že tu bydlíval pokřtěný Turek, jenž dal postaviti sochu sv. Jana Nep. na tomto náměstí. – Jan Turek zemřel r. 1625 a po 2 letech odsouzen všeho jmění. R. 1648 byl maj. bratr primatora Mik. Fr. Turka ze Sturmfeldu a Rosenthalu (Rožmitálu), Kryštof, také statečný obhájce Prahy proti Švédům.

Č. 819-51 u Kunců, Červenků, Křížků, maj. Barb. Fuchsové; druhdy pana Beneše z Choustníka, odtud Choustníkovský. R. 1378 maj. Mařík místosudí. Zde má místnosti obch. spolek Merkur, založ. r. 1862. — Č. 820-49 u Hartlů, Kameníků, maj. baronky Rittersteinové; Ign. Rachota má tu fotogr. atelier.

Č. 821-47 Černhouzský, u Černohorských, býv. koňské či konířské právo. Každý kůň, na trh přivedený, zde musil býti ohlášen a okázán; soud konířský rozhodoval o sporech vzešlých z vad koní. Zrušen byl až r. 1783, kdy vydáno bylo jednotné zřízení soudní. Na starším domě bylo 20 obrazů králů českých s nápisy. Po odsouzených bratřích Janu a Davidu Černousích z Černhauzu a Polkenheimu dostal jej Albrecht Valdštein, po jehož zavraždění byl zabaven. R. 1637 obec jej koupila od Matyáše Jirkovského z Děvína a umístila tu koňské právo. R. 1725 tu v nájmu bydlil sochař Felix Kitzinger.

Č. 822-45 u Mokličků, u Jeptišků, někdy hrab. Jana ze Stampachu a hrab. Marie Pachtové, r. 1382 maj. sládek Kuneš. Starý dům zbořen byl 1902 a vystavěn nový od Fr. Buldry.

Č. 823-43 u Dubenských, Dubských, Goliášů i na staré poště, že zde býval poštovní úřad (str. 561.) — R. 1382 maj. koníř Petr Vršovský. R. 1600 maj. bohatý Jan Šatolupka, jenž platil r. 1621 pokuty 100 kop míš.; vdova jeho Dorota emigrantka dům opustila. R. 1617 byl koupen od Šatolupky za 2150 kop míš., r. 1631 prodán byl na roční splátky za 1400 kop míš. Janu Jar. Charvátovi. Nebeský a spol. má tu velkoobchod uhlím.

Č. 824-41 na korábě, u Žabků, známěji u Šenfloků, pivovar Pflanzrův. Oblíbený hostinec pracovních tříd zajímavý jest svým vnitřkem, kde stojí socha sv. Jana Nep. na příční chodbě nádvorní. Jméno po býv. maj. rodině Schönpflugů (Šenfloků) z Gamsenberku. Od r. 1734 Frant. Schönpflug byl primasem novoměst. R. 1381 maj. koníř Pech. R. 1666 maj. Adam Žabka.

Č. 825-39 malý hotel Garni u Malířů, dle desky na domě: Zde sluje od starodávna u Kolářů, neb Příbramských a letopočtem 1618, dříve říkali též u komorníků. R. 1381 maj. kovář Jakeš. R. 1634 maj. Jiří Lad. Skutík z Palmberka. V dubnu r. 1904 starý dům byl zbořen.

Č. 37 n. Haunerův hotel u arcivévody Štěpána (str. 690.) jest spojený starší dům č. 826 u Statenických, Tržných, u malých Kyselů, u Držny i Vysoký dům s č. 827 u Fabiánů. R. 1381 maj. Herš ze Strašnic, r. 1465 Václav Ojíř z Očedělic. R. 1848 zájezdný hostinec rodiny Bindrův; tehdy zde 18. března a pak ještě dvakrát působením Palackého a něm. básníka K. Eg. Eberta se konaly schůze spisovatelů českých a německých, mezi nimiž byli mimo Eberta Kuranda, Hartman, Meisner a j. Účelem jejich porad bylo konejšiti rozbouřené mysli a pěstovati svornost mezi Čechy a Němci. V lednu 1877 byl tu bytem známý ruský generál Michajl Grigorjevič Čerňajev. Právě se přestavuje.

Č. 828-35 u Broučků, u Papoušků, druhdy hrab. Ant. Schirndinga. R. 1676 maj. Tomáš Papoušek.

Č. 829-33 druhdy průch. dům u Pšeničků, u Penížků, u Březinů; proslulý sládek Jan V. Březina r. 1727 dostal erb a titul z Birkenvaldu. Nyní nový, úhledný dům Waldeka z Waldriedu.

Č. 830-31 u Šafgočů, u Kutnohorských, že od polovice 16. století byl v držení obce Kutnohorské; bydlili tu poslanci kutnohorští, kdykoli byli v Praze. Roku 1609 maj. Václ. Mitys. Později dům koupil hrabě Schaffgotsch (Šafgoč). Ke konci 18. stol. jej koupili zednáři (freimauři) a scházívali se tu od r. 1771 ve vysoké klenuté síni prvního patra, jíž si upravili s velikým nákladem.

Zde roku 1771 mistrem zednářské lóže »u tří korunovaných sloupů« byl baron Josef Hammer, pak hrabě Josef Thun. Mezi členy se jmenují člen řádu benediktinského, arcibiskupský sekretář, proslulí mathematikové a bývalí Jesuité Josef Stepling, Jan Tesánek a Antonín Strnad, známý dějepisec Martin Pelcl, učenec Dobrovský a jiní členové učené společnosti, již založil šlechtic Born, a z níž se vyvinula později Královská společnost věd. R. 1779 byl tu mistrem stoličním známý hrabě Jan Canal z Malabailly, universitní knihovník Ungar mistrem deputovaným a učený P. Ignác Cornova dozorcem.

Č. 831-29 u Ticháčků, Svatojanských, 5 zlatých hvězd v nároží Jindř. ul. R. 1725 tu v nájmu bydlil sochař Fr. Ign. Weyss. — Č. 25 n. jest nový palác terstské pojišť. společnosti Assicurazioni Generali, vystav. od arch. O. Polívky dle plánu prof. Ohmanna; plastika od St. Suchardy, B. Šnircha, Ant. Procházky, Č. Vosmíka a Frant. Stránského.

Zde v nejstarší době byl jeden dům veliký t. zv. Chomoutovský, průchodní do ulč. v Cípu, r. 1391 koupil jej od Mikše z Lemuzů měšťan staroměstský Beneš Chomoutovský; byla tu sladovna a šenk. Dům později byl Masopustův. Roku 1592 vdova po maj. Martinu Masopustovi si vzala Jana Římského z Kosmačova (viz str. 233.), jenž přijat byl k erbu od strýce Václ. Radoňovského z Kosmačova; místo »Římský« říkali něm. Römerhaus, a proto místo dům u Římských bylo též Römerovský. Byl to dům č. 832 s vysokou věží; renaissanční zábradlí odtud a vrátka i tabulový strop z r. asi 1623 jsou v měst. museu. Slul nejznámněji u Císařských, že tu bydlíval císařský rychtář; v rohu nad prvním patrem starého domu visel až do zboření r. 1895 železný koš (nyní v měst. museu), do něhož prý kladeny byly hlavy popravených. Vskutku to byla pánev na světlo; viz str. 847 a Jansa-Herain 128. Jan ml. Římský byl katolík »víry římské«, sekretář dvorské kanceláře. Roku 1651 dům koupil Jan Brikcí Strnistko ze Lvové brány (str. 236.), dům pak dědil syn jeho Václav r. 1668. R. 1701 dům koupil císařský rychtář Václav Lhoták ze Lhoty, jehož dcera jej prodala r. 1792 vinárníkovi Mat. Jelínkovi. — Vedle byl pak dům č. 833 u Zlatníků po zlatníku Filipu Junkerovi na počátku 17. stol. Do ul. Jindřišské byly domy č. 903 a 902; viz str. 390.

Č. 834-23 v nejstarší době u Serafinů, pak u Charouzů po Janu Charouzovi z Milčína, jenž jej r. 1419 koupil za 198 kop č.; byl to tedy dům velmi drahý; bylyť jiné domy zde v té době za 50 ba i 15 kop. Roku 1608 dům koupil Jan ml. Římský z Kosmačova, prve jmenovaný, roku 1623 byl maj. syn jeho Václav. Roku 1628 Václav Římský z Kosmačova emigrant před odjezdem ze země prodal dům u Charasů řečený, na Koňském trhu mezi domy Filipa Junkra a Matyášovic ležící v sumě 1150 zl. rýn. Mich. Ritteršicovi z Rittersfeldu.

Č. 835-21 u Štočků, nový, úzký a vysoký dům Závodu tiskař. a vyd. v Praze, kde se vydává něm. denník Politik* (hl. redaktor Em. Bretter) a česká Nár. Politika, nejrozšířenější list český (hl. redaktor Lud. Bratršovský). Ondřej Štoček, býv. vojín, usadil se v Praze a r. 1648 statečně bojoval, po 17 let byl mezi konšely. Roku 1670 povýšen byl do stavu vladyckého s titulem ze Schwanenthoru; dům dědil syn jeho Daniel Štoček. R. 1830 bylo vystavěno druhé patro.

Č. 836-19 červené srdce, též maj. Závodu tisk. a vydav. Tento dům i 2 následující vznikly po r. 1378 na býv. zahradě měšťana Konráda

Z vnitřku Zemského musea.

* Založil jej r. 1862 J. S. Skrejšovský, od r. 1880 jest maj. Závodu tiskařského a vydavatelského, jako i č. 19 a 15. — Bratr J. S. Skrejšovského Frant. r. 1865 koupil tiskárnu Jeřábkovskou, pak Seyfriedovskou a vydával Světozor a j.

Hauera z Panské ul. V polovici 19. stol. dům náležel Meisnerům, z nichž pocházel něm. básník Alfred Meisner. Zde J. P. Tomaschek má sklad obrazův.

Č. 837-17 u Michálků, Salazarů, Savadžerských (Savagieri), dříve u Tunských. R. 1386 maj. Prokop Galm, dvorský sudí měst královských (říkali dům hofrychtéřův), pak Albert ml. Kamaréř z rodu Velflova. R. 1420 jej koupil pověstný Jan Roháč z Dubé, jemuž dům zabavili Staroměstští, dobyvše Nového města; byl pak maj. zeman Hynek z Luníkovic, pak Jan Vladyka z Kutné Hory. Dům ten r. 1612 od Kateř. Tunské z Kapršteina a Evy Vidovlovy z Landšteina koupil proslulý MUDr. Mat. Borbonius z Borbenheimu, životní lékař Rudolfův a Matyášův; na přímluvu kníž. Lichtenšteina, jenž také užíval při dně jeho umění lékařského, nebyl odsouzen hrdla, ale v domě vězněn a od vojáků zmučen. R. 1627 pro víru odešel z Čech, v Lešně se stýkal s Komenským, zemřel v Toruni r. 1629. Dům pak dostal rychtář novoměstský Jan Chr. Šrepl ze Šreplsbergu, nepřítel Borboniův. R. 1743 maj. Josef Salazar de Monte Albano. Zde jest ortopaedický ústav MUDra. K. M. Schwarze.

Č. 838-15 u Palmů, u sv. Marka, u žlutého (zlatého) benátského lva. R. 1463 maj. zeman Václ. Telecký z Třebotce. R. 1627 zabaven dům »mezi domy Mat. Borboniusa a Mat. Millera« Janu Švikovi z Lukonos; r. 1635 byl maj. Václ. Voříkovský z Kundratic.

Č. 839-13 u zlaté husy. Zde prý bývala bohatá hostinská, jež měla jedinou dceru, krásnou ale poněkud přihlouplou; proto ji nazývali zlatou husou. Ale pro krásu a snad i pro bohatství zamiloval si ji chudý student, jenž si dovedl získati matku pomocí svého krajana, který tehdy v Praze produkoval se s učeným koníčkem. (O tom vypravuje Weyhrother, Prager Sagen.) R. 1463 byl maj. Mikuláš z Landšteina, purkrabí na Hluboké. Hostinec tento známý po Čechách r. 1848 v nájmu měl Petr Faster (zvaný »českým králem«), před tím kavárník v Král. lázni; on svolal pověstnou schůzi v lázni Svatováclavské dne 11. března. Jednota českoslov. hostinských »Hostimil« postavila roku 1899 na hřbitově v Břevnově pomník a zde chtěla zasaditi mu desku, ale maj. domu nesvolil.

Č. 840-11 zlatý beránek, druhdy u bílého páva. R. 1382 maj. Žitavský r. 1447 pan Jaroš z Klinšteina. Dle zprávy r. 1787 byl to dům Krausovský, nový, o 3 patrech. Zde r. 1834 zemřel známý Jan Nejedlý. (Viz Rybička, Osvěta 1877.) R. 1843 otevřel tu atelier V. Horn, c. k. knihovní úředník, jenž první v Praze prováděl daguerrotypické podobizny. — Č. 7 n. býv. č. 841 modrý kříž a č. 842 modrý noh (Greif). — Č. 841 r. 1502 měl Bohuslav Chotek z Vojnína.

Č. 843-5 u Subitánů má znakem na domě modrého lva. V nejst. době byl tu uzdář, pak kramář. – Dům č. 844-3 u Řemenářů, u Brokův vznikl jako předešlý odprodejem od domu nárožního u Špinků, o němž viz str. 888. R. 1434 dům koupil kramář od bývalého mincmistra Ambrože, jenž byl syn kováře Václava, majitele tohoto domu. R. 1792 byla tu sbírka poštovní (viz str. 561.), dům tehdy slul Mertlovský. — V nároží Příkopů jest dům u Špinků, druhdy Kolínský, č. 846. Viz str. 888.

Z minulých dob stůjtež zde aspoň tyto obrázky: Po bitvě Bělohorské žoldnéři, ležící v Praze posádkou, dopouštěli se hrozných krádeží a loupeží, jak píše Dačický z Heslova: »Lid císařský poznav, že žádného již odporu nemá, dal se sem i tam po vší zemi v loupení plundrování, braní, všechny kouty vyhledávajíce i nebohé lidi jímajíce i ohněm, pro vyjevení peněz skrytých mučíce, trápili i usmrcovali, tak že hrozno bylo i žalostivo o tom rozprávěti. A tak nic jiného nebylo než: ‚Ach, ouvé a běda; dej a berme!‘ Ani katolickým římského náboženství odpuštěno a prominuto nebylo; jen dej všechno a věř si, jak chceš!« A tak tehdy, jak vypravuje kronika Zapova, i v Praze samé loupeže se přiházely. V květnu r. 1622 přihrnul se nemalý houf žoldnéřů na Koňský trh, vrhli se na krámy a ševcům obuvi a plátenicím košil, punčoch a jiných věcí plátěných za několik set kop míš. mocí pobrali. Z toho se strhl nemalý poplach po městech, tak že sousedé a chasa pražská chápajíce se každý nějaké zbraně sbíhali se na Koňský trh, aby to zboží vojákům mocí odňali a další loupež jim překazili. Soud vojenský odsoudil všechny vojáky, na které bylo dokázáno, že při loupeži měli účastenství; méně vinní pracovati pak musili na hradbách, 15 jich odsouzeno k smrti a teprve když měli býti pověšeni, udělena jim milost, aby kostkami mezi sebou rozhodli, kteří tři měli by býti pověšeni. Tři skutečně popraveni, ostatních 12 odsouzeno pracovati na hradbách.

Studentstvo požívajíc dávné výsady, že podléhalo pouze právomocnosti senátu akademického, neohlíželo se na úřady světské a zejména zřízence magistrátní. To vedlo arci k častým výbuchům zpupnosti mladické, a zvláště po r. 1648, kdy se studenti proti Švédům tak vyznamenali, že jim císař Ferdinand III. několik lichotivých děkovacích listů zaslal a jinaká vyznamenání jim udělil, zpychli pražští studenti velice a počínali si čím dále tím vyzývavěji, že to vedlo i k veřejným výtržnostem. Majíce právo nositi poboční zbraň, tasili ji při každé příležitosti proti městským žoldnéřům a proti vojákům nebo důstojníkům posádky pražské, s nimiž časté souboje sváděli.

Po veliké bouři takové roku 1683 císař Leopold I. odňal studentům staré právo, a zvláštní soud vyšetřoval a stíhal všecky přestupky studentů. Tím více studenti pak se vzpírali úřadům, jak se osvědčilo v bouři r. 1697.

V hospodě jakési na Koňském trhu »strhla se krvavá bitva, hádka mezi chasníky řemeslnickými a vojíny, v níž tovaryši byli z šenkovny vypuzeni a od spitých vojáků dále napadáni. Náhodou tu šel student právník, jenž tase kord přiskočil řemeslníkům ku pomoci. Tu však přikvapila z vojenské strážnice uprostřed trhu stojící hlídka šesti mužů s desátníkem, která chtěla právníka zatknouti. Ten však uskočil do kláštera Františkánského a když i tam jej hlídka pronásledovala, proběhl klášterem do Široké ulice, kde se s několika studenty setkal a jim srážku svou s vojíny vypravoval. Studenti hned s kordy vrhli se na hlídku a zahnali ji na Koňský trh, kam dvacet jiných vojáků přikvapilo se setníkem. Odevšad se sbíhali studenti i chasa řemeslnická všelijak ozbrojená, a tak vojáci byli zahnáni na strážnici. Když pak vzbouřenci chtěli na strážnici útokem hnáti, setník kázal do davu vypáliti, při čemž jakýsi krejčovský učeň byl těžce zraněn. To roznítilo lid tím více i vrhl se znovu na strážnici, jíž však na pomoc přišla četa 100 vojínů; studenti nezalekše se ani té síly hnali se dále na strážnici, až noc učinila konec dalším výstupům.

Ale z rána po městě se rozneslo, že postřelený učeň v noci zemřel; lid tím rozlícený v ulicích se sbíhal a na potkání na každého vojáka se vrhal. Studenti sešli se v Karolinu a vzavše pušky a bambitky, jež byly ve zbrojnici v Karolinu od r. 1648, vytrhli v jednotlivých sborech proti vojenským strážnicím po městě. Na hlavní strážnici na Koňském trhu zraněno bylo 15 vojáků a 3 studenti, kteří všude byli ve výhodě. Byloť jich do 3000, posádky vojenské v Praze jenom 1200 a to ještě mnoho nováčků. Studenti táhli od strážnice ke strážnici a ukořistěnou zbraň odnášeli do kláštera u Matky Boží Sněžné. Chasa řemeslnická dle obyčeje svého se vrhla na Židovské město, kde domy loupiti počala, v čemž jim studenti jen stěží překazili.

Jsouce takto pány na Novém i Starém městě, studenti se usjednotili ve válečné poradě na Koňském trhu, že celým davem potáhnou na Malou Stranu k jenerálu Daunovi, veliteli vojenské posádky pražské, aby mu výminky své diktovali. V čele ozbrojeného průvodu jel na koni jistý právník, který před tím jakožto praporečník ve vojště byl sloužil. Výminky studentů byly dosti smělé, neboť mimo úplnou amnestii žádali ještě značnou odměnu peněžitou pro všecky raněné. Jenerál nemaje vojska svolil a vlaje bílým šátkem zvolal z okna: »Vivant generosi domini studiosi!« (»Ať žijí šlechetní páni studenti!«) Všeobecný jásot povstal po těchto slovech a studenti se vrátili do kolleje Karolinské, odkud klidně se rozešli.

Jenerál Daun slovu dostál, vymohl studentům amnestii, a suma, kterou obdrželi ranění, byla dosti značná. Od té doby však posádka pražská značně byla rozmnožena. (Ze Zapovy Kroniky.)

Valdštýnské nám. III. (viz obr. str. 1098.), na sev. od Tomášské ul. a Valdštýnská ul. odtud k Brusce, mají jméno po proslulém paláci Valdšteinském č. 17.

Jest to rozsáhlá budova ve slohu pozdní renaissance; zachovala dosud uvnitř i vně úpravu ze 17. stol. Zaujímá celou východní stranu náměstí a i celou jižní stranu ul. Valdštýnské, kam se táhnou dvory a zahrada. V průčelí 45 *m* dl. jsou 3 portály, užívá se však pouze levého; nad prostředním jest obraz P. Marie, prý kopie obrazu z Valle di Urazzo. Na těžké prejzové střeše jsou malebné vikýře. (Viz obr. str. 1099.)

Uvnitř jest veliký sál, zaujímající 2 poschodí; v něm na klenbovém stropě veliká malba fresková (Valdštein triumfátor), obnovená r. 1854. V kapli sv. Václava v oratoři

jsou obrazy od Albr. Dürera a Quid. Reniho; kaple ve slohu copovém má fresky ze života sv. Václava.

I v pokojích jsou cenné památky a nábytek původní; okazuje se též vycpaný kůň Valdšteinův z bitvy u Lützenu r. 1632. Vyzdobení všech místností bývalo nádherné; nejbohatší byla komnata astrologická;* z ní tajné točité schody vedly do koupelny, která vypadala jako jeskyně s umělými krápníky. Když v den sv. Jana a sv. Václava jest zahrada zdejší přístupna (dříve býval přístup každou neděli a svátek), pozornost všech navštěvovatelů budí nádherná síň — salla terrena s freskami na stropě i po stranách, ozdobami štukovými, podobou Valdšteinovou a druhé jeho manželky hrab. Harrachové. (Viz obr. str. 1100. a 1101.) Tato loggie jest otevřena do zahrady, střechu nesou 3 oblouky na štíhlých sloupech toskánských, po dvou sdružených. V loggii té kolem r. 1840 žáci konservatoře prováděli skladby.

V zahradě bývaly bronzové sochy a jiná práce od Adriana de Fries z r. 1626, mramorové bassiny a jiné ozdoby, r. 1648 odvlečené do Švédska. Bronzový vodotrysk

Z Valdštýnského náměstí.

prý ulil r. 1630 Wurzelbauer v Norimberce; jest to dle dr. Chytila dolejšek proslulé fontany Venušiny, druhdy v paláci Šternberském (str. 256.). Na konci jest veliký rybník s ostrovem; na rybníce tom ponejprv se produkoval parní lodičkou Josef Božek (str. 122.). Od r. 1848 není tu vody. Za zahradou jest jízdárna; všude viděti stopy bývalého přepychu. V jízdárně této r. 1854 byl slavný karusel u přítomnosti cís. Františka Josefa I. a cís. Alžběty.

Cizinec jakýsi popisuje palác tento z doby Valdšteinovy takto: »Budova ta má šest velikých bran a síně jsou zařízeny po královsku. První síň jest prostranná, vysoká a velmi uměle vymalovaná. Odtud se přijde do tak zvané předsíně, která jest ovšem pozlacena; dále jest komnata Valdšteinova, kde čeká mimo četné služebnictvo ve skvostném stejnokroji padesát dobře ozbrojených životních strážníků. Dalších 10 strážníků přechází po ulicích, aby zamezili veškeré povykování a sváření se na ulici. K posluze měl šest svobodných pánů, šest osob rytířského stavu a šedesát pážat.«

Slavný Albrecht Václav Eusebius z Valdšteina, o němž vznikla celá literatura, byl vnuk Jiřího Valdšteina, pána na Hostinném a Miletíně, přítele Českých bratří, vězněného

* Jako jiní souvěkovci, Valdštein věřil v astrologii (hvězdopravectví) a »planety«; tak dal si hádati od Keplera r. 1609, než si vzal bohatou, starší vdovu Lukrecii z Landeka, po jejíž smrti r. 1614 dědil mnoho statků na Moravě.

r. 1547, až z manství se vykoupil r. 1574. Syn jeho Vilém měl za man. Marketu, dceru po Albrechtu Smiřickém ze Smiřic (po matce z rodu Jiřího z Poděbrad) a maje Heřmanice u Jaroměře byl hejtmanem kraje Hradeckého. Tam r. 1583 se narodil Albrecht, jenž po smrti otcově r. 1595 měl za poručníka strýce Jindř. Slavatu z Chlumu a Košumberka, od něhož byl na Košumberce vychováván ve víře bratrské, až přišel do jesuitského konviktu v Olomouci, pak do evang. školy lat. v Zlaté Hoře ve Slezsku, r. 1599 na akademii do Altdorfu u Norimberka, kde pro studentskou bujnost říkali mu »divoký Valdštein«. Jednou byl i vězněn v Norimberce. Po cestě do Italie r. 1602 se vrátil na Heřmanice; však brzy odešel ke dvoru Rudolfa II. a r. 1604 táhl proti Turkům; brzy se stal hejtmanem. Od té doby zůstal vojákem; r. 1605 byl jmenován »nejvyšším« (obrštem) nad plukem, ač mu bylo teprv 23 leta. R. 1607 vstoupil do služby arciknīž. Matyáše ve Vídni. Od počátku vzpoury r. 1618 byl na straně císařské, rozhodl bitvu u Záblatí r. 1619, bojoval i jinde, ale v bitvě na Bílé Hoře nebyl. R. 1623 si vzal Isabellu, dceru Karla z Harrachu, předního rádce Ferdinanda II., a byl povýšen na knížete. Při konfiskacích pilně se obohacoval.

V té době Valdštein si umínil postaviti v Praze palác s královským přepychem. Tehdy náměstí zde nebylo; ul. Tomášská šla přímo k sev., až proti č. 162 se obracela k vých. Ve starší době za pivovarem kláštera sv. Tomáše č. 20 byl dům na korábci.

Za nim až ke bráně naproti č. 157 a 154 byl veliký dvůr; maj. byl podkomoří Zikm. Huler, sťatý r. 1405 pro podvody, Jindř. Lefl z Lažan, jenž padl v bitvě pod Vyšehradem, Markvart z Vartemberka, Aleš Škopek z Dubé. Za něho o dům ten sveden byl boj r. 1420 při půtce lidu s posádkou královskou. T. zv. vápenici měl Václ. Slezák z Kbelska, pak Václ. Tatous z Vraného, r. 1541 od bratří Berků z Dubé koupil Jeronym Šlik, r. 1557 Osvald Šenfeld ze Šenfeldu, r. 1564 Vil. Trčka z Lípy.

Kde jest náměstí, sev. od č. 20 byl dům, jejž r. 1617 koupil Václ. Vil. Roupovec z Roupova, přední z direktorů, jenž smrti unikl útěkem ze země.

Na sev. od č. 18-5 (viz dále) byl domek Jana Infeldera z Insfeldu, severněji dům Šmidgrabnera z Lusteneku.

V nyn. rohu Valdšt. ul. měl v 16. stol. dvorek Mel. Payer, pak Andres Helm, vedle při ulici r. 1599 zlatník Volf Plank, po Mich. Šeidelovi, r. 1610 Petr Pokorný, r. 1611 Maří Magd. Trčková z Lobkovic, zvaná vůbec »paní Manda«, jejíž syn Adam Erdman Trčka z Lípy v Chebu r. 1634 byl zavražděn s Valdšteinem.

Proti č. 157 u brány Písecké, od níž šla hradba s příkopem jižně k ul. Tomášské těsně za kostelem sv. Tomáše, r. 1612 měl dům Diviš Černín z Chudenic.

Vedle na poč. 17. stol. měl dům Volf Novohradský z Kolovrat, r. 1604 Vilém Rut z Dirného, r. 1610 Diviš Černín z Chudenic, r. 1621 Marie Majd. Trčková.

Dále byl dům u zlaté hvězdy; r. 1609 maj. Jan Joach. Mendel ze Steinfelzu; vedle měl dům r. 1612 Šeb. Huber, další Mik. Šubart, jiný Jan Najmann, Jan Dyrynk z Rottenperku, David Flajšman, purkraběnka z Donína, proti Brusce byla cihelna. Celkem koupil Valdštein 23 domy, 3 zahrady a cihelnu městskou. Stavitelem byl Jan Pieroni z Galliana, Ondřej Spezza a Jan Marini, loggii prý stavěl Bartol. Bianca.

R. 1742 v paláci bydlil místodržitel Filip hrabě Kolovrat; r. 1811 svob. pán z Gesse, pomocník Metternichův; r. 1835 tu bydlil zemský protomedicus MUDr. Ign. Nádherný; r. 1866 cholerou zde zemřel pruský důstojník Měsíček z Výškova.

Zbývá promluviti ještě o dalším životě Valdšteinově. Když r. 1625 zřídil na své útraty vojsko proti Dánům, dostal titul vévody z Fried-

Část paláce Valdšteinova.

Salla terrena v zahradě Valdšteinské.

landu; r. 1627 vévodství to povýšeno na knížectví. Po roce dostal právo raziti peníze a udělovati šlechtictví. Po míru s Dány koupil knížectví Zahaňské, vévodství Meklenburské a biskupství Zvěřínské, ale roku 1629 byl pro; uštěn z velitelství. Avšak r. 1632 opět povolán proti švédskému Gustavu Adolfovi, s nímž svedl bitvu u Lützenu. Upadnuv pak v podezření nevěry a velezrady, zavražděn byl v Chebu 24. února 1634.

Ohromné jmění (asi 9 mill. zl.) zabaveno; palác tento r. 1639 postoupen byl za 50.000 zl. rýn. Maxm. hraběti z Valdšteina († 1654). Od té doby stále rod ten drží palác tento. Zajímavý seznam nábytku a náčiní v paláci při konfiskacích viz Bílek 826 n. — Zde roku 1859 se konala veliká slavnost německého básníka Schillera, jejž tu velebil Tomek.

Jižně od paláce jest zákoutí s třemi domy, jež postaveny jsou na býv. majetku kláštera sv. Tomáše. Č. 18-5 bylo v 18. stol. Rosentretrův, nyní náleží k paláci Valdštýnskému; zde míval domek malíř Ant. Štefen (Stevens, Steinfels). — Č. 19-6 měl v 18. stol. svob. p. de Bras, pak dcera jeho Fr. Seidlová.

V 19. stol. vznikl dům č. 522-7 (bydlí tu spis. Pavla Maternová); o nárožním č. 20. viz str. 1049. Naproti paláci Valdšteinovu jest č. 16-1, starobylý dům s podloubím, Aueršperský, maj. do r. 1840 rodiny Clarů z Aldringen, pak Karla Vil. kníž. Auersperga; r. 1902 koupil zemský fond za 410.000 K. Stojí na místě bývalých 3 domů; jeden měl r. 1416 Ješín, kuchař králův, později švec Zikmund či Zikeš, r. 1472 švec Ječmínek, pak po mydláři zase švec Mik. Kačice, r. 1481 kovář Václav Voják (Miles). — Na rohu po zpoustě r. 1420 teprv roku 1457 od obce dostal místo na stavbu domu sladovník Jan z Radnice; ale ani tehdy ještě dům nebyl vystavěn a ještě r. 1472 »poctivá paní Máří, vdova po nebožtíkovi Honkovi činíc kšaft odkazuje pústky na rohu v ulici Piesecké, jdúc ke bráně na levé ruce, začbykoli podány byly, toho polovici na zvon ke kostelu sv. Mikuláše«. Vystavěl si tu pak dům mydlář. R. 1578 od Pavla Sybenpergera měl dům Jan Bapt. de Porto, r. 1597 cís. futrmajstr Jan Ruspr, r. 1605 Jan z Vřesovic, pak Štěpán Caretto-Millesimo, r. 1609 sekretář dvorské komory Jan Jak. Hagden, r. 1628 Jan Aldringen z Aldringen de Clary, v jehož rodě zůstal až do Auerspergův. (Bílek 1027). — Odtud k záp. na býv. nám. Pětikostelním r. 1463 měl poustku zedník, pak uhlíř, jenž stal se celníkem, potom kožišník, jenž nechav řemesla byl poslem konšelským, r. 1481 Petr Boubal. R. 1488 dům koupil zeman Jan Stavský ze Stav. R. 1517 byl maj. šlechtic Václ, Slezák z Kbelska, jenž měl též vápenici na místě nyn. Paláce Valdšteinského, po něm Jiřík Osovský z Adlaru. — Dům nynější vystavěl kníže Fr. Václav Clary z Aldringen, »oberster Hof- und Land-Jägermeister« v 2. pol. 18. stol.; po něm od r. 1787 byl maj, syn jeho Jan Nep. kníže Clary. — Zde bydlíval ministrpresident Adolf kníže Auersperg († 1885).

Č. 162-3 dům Ledeburský (maj. hrabě Jan Ledebur-Wicheln, býv. ministr, † v květnu r. 1903) vznikl ze dvou domů. Jeden měl r. 1389 sladovník Jindřich, řeč. Zlatý, r. 1443 měl poustku Jindř. Tlaka, r. 1458 sládek Jan Stodola, jenž nově vystavěl dům se sladovnou a prodal r. 1467 Mik. Trubači; r. 1478 byl tu sladovník Jeremiáš. — Druhý dům před válkou husitskou měl mlynář, potom rychtář Valenta, r. 1460 kameník, pak řezník Jan Šedivek.

Ještě v 18. stol. byly tu dva domy; z nich větší v 16. stol. měli kurfiřtové saští, r. 1638 Jan svob. p. Merder, pak Alex. Regnier z Bleileben na Sobochlebích, r. 1663 Ant. Pankrác z Gallasu, r. 1665 Jan Václ. Novohradský z Kolovrat, r. 1693 Volf Václav Kolovrat. Po něm dům měla Maxm. Fr. hrab. Vratislavová, roz. Kotzová z Dobrze, r. 1697 hrab. Marie Trauttmansdorffová roz. Slavatová. Od jejích dědiců dům koupil hrabě Jos. Sereny, místodržitel, za 16000 zl. R. 1748 dům přestavěl Paliardi. Vdova jeho Alžběta roz. z Valdšteina r. 1787 dům odkázala příbuznému Jos. Krakovskému z Kolovrat na Újezdě, jenž vystavěl nynější úhledný dům. R. 1852 jej koupil hrabě Adolf Ledebur. V zahradě pod valy zámeckými na vysoké zdi Václ. Reiner vymaloval freskový obraz bitvy. — Druhý dům v 16. stol. měl registrátor Jakub Berbek z Kunvaldu, r. 1581 Jiljí de Roy, r. 1598 malíř Ferd. z Eyzeru, jenž jej prodal roku 1599 Janu Pe.npelemu; r. 1601 maj. Ondřej Hanibald z Ekersdorfu. Zde r. 1874 zemřel prof. Fr. Kořínek.

Vedlejší úzký dům č. 161 již se počítá do Valdšt. ul.* (22 n.); sluje u zlatého slunce a náleží též Ledeburům. Všimni si starých dveří. — R. 1578 maj. Jiří Kadner z Greifeneku, později Kateřina z Kreiselšteina, vdova po registratoru Janu Kalertovi, od ní cís. sluha Gall Oberšvender. Zde se narodil něm. básník Egon Ebert. — Č. 160-20 měl r. 1398 skřidlař (pokrývač), r. 1456 Martin Obešlo, r. 1469 Jan Uhřík, r. 1578 Jeronym Adam Malovec z Malovic, později cís. »silberdiner« Gall Oberšvendr, roku 1742 velitel městské setniny Erhard Sebastian, pak Wiesner z Wiesenheimu. R. 1783 dům zdědil Jos. Wiesner z Wiesenheimu.

Č. 159-18 u tří sedláků jest skrovný dům, jejž spolu s násl. palácem r. 1902 prodal eráru hrabě Ed. Pálffy z Erdödu; jest tu jízdní policie a část místodržitelského archivu. R. 1515 byl to dům Černínský s vinicí a lisem. R. 1627 emigrant krejčí Kašpar Gulden dům tento, mezi domy Pavla Pachštata ** a Jana Šťáhlavského, prodal Adamu Meyerovi. R. 1760 od dědiců Rachlicových přikoupen byl k vedlejšímu na obydlí úředníkům.

Č. 158-16 slul u tří králů; odtud k č. 154 se táhne železná mříž zahrady. R. 1595 Eustachius Landek z Traunšteina jej prodal Herkulovi de Nova. Na zač. 18. stol. byl maj. Jindř. Bedř. Hroznata hrabě z Guttenšteinu, r. 1703 Jan Jos. hrabě Valdštein. Po jeho smrti roku 1732 dům zdědila dcera Marie Anna, choť kníž. Jos. Vil. Fürstenberga.

Vedle býval dům č. 157 tři péra u samé bývalé brány Písecké. R. 1592 maj. cís. mundšenk Ant. hrabě z Arcku, pak Marta Borová, r. 1598 Jan Müllner z Mühlhausu a manž. Virginie roz. Lefinová z Lefina, r. 1603 Jan Zbyněk Zajíc z Hasenburku, jenž jej prodal cís. musikusovi Jiř. Cykotovi, r. 1628 Ant. Trevano. V 18. stol. dědičně jej měla svob. pí. Anna

„Salla terrena" ve Valdštýnské zahradě (vnitřek).

* Kde za přední budovou na počátku ulice se zatáčí k vých., stávala od roku 1257 brána Písecká, zvaná tak odtud, že severní část Malé Strany od Karlova mostu k Brusce se jmenovala Písek, zajisté po mnohém písku, jejž tam řeka usazovala na levém břehu zatáčejíc se k východu. Jméno to posud se zachovalo v názvu Písecké brány, něm. Sandthor. Při prvním opevnění Malé Strany tento Písek zůstal mimo hradby, a proto se někde nazývá předměstím; hradby se táhly od zadní brány na Hradčanech skoro přímo k jihu k paláci biskupskému, jenž na s. od mostu pro sebe byl tvrzí. R. 1588 brána zde zbořena a vystavěna nová při č. 150 proti ústavu slepců, jež trvala do konce 18. stol.

** Pachštát pozaunér prodal dům Janu Kryšt. Krystlovi a odešel pro víru.

Libocká, rozená Reismanová z Riesenberga. V l. 1837—1851 měl jej c. k. komoří K. Thysebaert, jehož dcera Gabriela koupila kostel sv. Bartoloměje i sousední dům č. 308 pro Šedivé sestry.

Zbořen také dům č. 156 u černého orla, po r. 1793 Židovky Duschenesové; k domku tomu a předešlému vedla slepá ulička z ulice. Roku 1858 koupil oba domky a zbořil kníže Max Egon Fürstenberk; při bourání nalezen byl znak Berků z Dubé, kteří tu měli dům v 16. stol. (R. 1621 koupil »dům za branou Píseckou nákladně vystavěný« Lev Burián Berka z Dubé; dříve jej měl Vilém st. Popel z Lobkovic, po bitvě Bělohorské vězněný do smrti na Zbirově.) (Viz Bílek 332.)

V zadu v zahradě stojí dům č. 155 kníž. Maxa Egona Fürstenberga. R. 1789 dům zdědil Jan Arn. říš. hrabě Schafgotsch po tetě Marii Barb. Černínové, roz. Schafgotschové. Znak Černínů a Schafgotschů jest posud na nejvyšší verandě zahrady Fürstenberské.

Č. 154-12 dům Hanavský, maj. hrabata Kolovratové Krakovští-Libšteinští; koupil jej hrabě Zdeněk Kolovrat (který tu měl sbírku obrazů hl. italských) od dědiců po kurfiřtu Hanavském, věrném přívrženci našem r. 1866; když zbaven byl trůnu Hessenského, bydlil v Praze a zemřel r. 1875. — Palác ten v 18. stol. vystavěli Černínové; k němu původně náležela část zahrady nyní Fürstenberské. R. 1789 i tento, jako předešlý dům, zdědil hrabě Schafgotsch; dle Herolda stavěl jej ze 3 domů Paliardi pro hrab. Barboru Černínovou roz. Schafgotschovu.

Palác č. 153-10 jest Fürstenberský s překrásně položenou zahradou; bohužel krásné stavby v zahradě, zděné terasy, verandy s freskami, gloriet s pracemi štukovými zašly žalostně. »Nádherný to obraz majestátní, avšak dávno zašlé krásy, že nikdo by nevěřil, že stojí v parku jednoho z předních kavalírů království«. (Dr. L. Jeřábek.) Bývala tu vinice na právu kláštera sv. Jiří a potom tři domy,* jež koupil Václ. Kazimír hrabě Netolický z Eisenberku a vystavěl nynější palác. Syn jeho Jan Adam měl za choť Valburgu, roz. hrab. z Bredy. Po ní dům dědili bratr Jan hrabě Breda a sestra Terezie, provd. Auerspergová. Z Fürstenbergů tu první sídlil kníže Karel Egon od r. 1747, první předseda české učené společnosti, jenž tu měl veliké sbírky a knihovnu.

Č. 152-8 bílý beránek, druhdy hospoda, již r. 1791 koupil Alex. Danner od Fürstenbergův. I tohoto domu zahrada se táhne až na Staré schody (č. 3 n.). — Nynější dům r. 1841 vystavěl arch. Brust. Zde r. 1870 zemřel hrabě Fr. Thun, mecenáš umění, zasloužilý o chrám sv. Víta.

Č. 151-6 u varhaníků, černý orel měli v 18. stol. Dolejšové. — Č. 150-4 černý beránek r. 1870 Jana Stadlera, nyní maj. Spolku pro zvelebení hudebního umění; proti tomu domu stávala brána Písecká od r. 1588. Zde r. 1859 zemřel malíř krajin Adolf Kosárek; bydlí tu prof. konservatoře Filip Bláha. — Č. 149-2 jest skladiště vojenské hospod. monturní komise, ve 14. stol. cihelnice či vápenice královská; viz Bruska. Celou stranu protější zaujímají budovy paláce Valdšteinského; na konci ohradu má obec najatu od hrab. Arn. z Valdšteina.

U brány zde někde měl dům Linhart Colona z Felsu, náčelník vzpoury; r. 1623 koupil jej Vilém Ilburg z Vřesovic, pak Volf Vilém z Lamingen. (Bílek 101.) Také tu měl v ulici k bráně dva domy mezi domy svob. p. Davida z Logu a Oberštorfu Mik. Gerštorf z Gerštorfu a Malšvic, odsouzený všeho jmění; koupil je nejv. mincmistr Vilém Ilburg z Vřesovic. (Bílek 117.) Zde kdesi také měl dům proslulý zvonař a dělolijec Jan Mich. Mik. Löw z Löwenberku († asi 1680).

Valentinská ulice I., z Platnéřské ulice za Klementinem (blízko Mariánského nám.) do Kaprové ul., při provedené assanaci valně rozšířená; již jsou tu nové domy s podezdívkou. V těch místech — dle pověsti — bývalo pravé, nejstarší náměstí, t. j. nejdávnější část podhradí na pravém břehu; také při kopání — tak tvrdí knížka o Praze z r. 1817 — zde nacházívali podzemní pomníky a zdi, což bylo zbytkem starého města Marobudova.

* Jeden z domů měl paušreiber hradní David Floryn z Lambšteina; přestavěv jej r. 1575 prodal Ludv. Bezdruž. z Kolovrat; r. 1601 maj. Vilém z Lobkovic.

Jméno po starodávném kostele sv. Valentina, jenž stával v nároží ulice Kaprové, kde býval dům č. 56—19 n. u Pozdravení andělského; kolem býval hřbitov s kaplí Nejsv. Trojice, a fara stávala tam, kde býval dům č. 63, nedávno zbořený v sousední ulici Veleslavínově.

Kostel ten se uvádí již r. 1253, kdy podací právo k němu se dostalo blízkému klášteru Křižovníkův. Pro nízkou polohu při každé povodni místo toto bylo pod vodou a nebývalo tu asi čisto ani jindy; dle Beckovského ještě r. 1715 zde se říkalo Smetíštka místo Dolejší rynečck (Hořejším bylo Linhartské nám.).

Jako jiné kostely, i tento od válek Husitských byl kališnickým; r. 1629 vrácen katolíkům; dle Wintra býval tu kněz katolický již koncem 16. století. Byl tu tehdy též sbor literátův, kteří zároveň sloužili jako kostelníci.

Za velikého ohně r. 1698 dne 21. června (založeného u Černého orla v Kaprové ul.), kronikář Beckovský v klášteře Křižovníkův byl z prvních, kteří oheň zpozorovali. Hned běžel do kostela sv. Valentina, s jinými ještě vlezl pod krov a zřídil si pomahače, kteří by vodu nosili, aby střecha kostelní se nevzňala. To se také povedlo. R. 1784 kostel, v němž bylo 6 oltářů, byl zrušen, po desíti letech prodán za 881 zl. Ant. Helfertovi t. zv. Laudonovi, pak Volfu Zappertovi a brzy potom rozbořen. (Vyobr. viz Hálkovy Květy IV. str. 120.) Památkou z něho mimo jméno ulice — ponejprv Valentinskou se jmenuje r. 1333 — jest stará křtitelnice v kostele křižovnickém. — Byt zvoníkův a školu obec r. 1801 prodala za 1550 zl. a vystavěla školu novou u sv. Františka.

Za starých dob, kdy i menší provinění se trestalo smrtí, pražští kati chodívali obyčejně jen do kostela sv. Valentina; byliť tak opovrženi, že i v kostele musili stávati ve zvláštním koutku. — Ba vypravuje se, že zde bývala druhdy kaple katů, již pak Křižovníci přestavěli na kostel. O katech a trestech viz Svátek, Obrazy II. 122—215; o mzdě mistra popravního Čas. Mus. 1863 str. 403.

O č. 91-1 a 3 na rohu Platnéř. ul. viz str. 843. — Č. 93-5 zelený věnec v nejstarší době dům u slunce. — Č. 94-7 u tří Turků r. 1411 měl Jan Návara. R. 1505 koupil dům řemenář Jan Čepel, dle kterého se asi po třicet let ulička jmenovala Čepelovou, r. 1787 hřebenář K. Fuchs. Dům ten opustil emigrant Jetřich Vitych, polní sekretář Thurnův, a zemřel v Drážďanech; r. 1638 koupil jej Jiřík Strejcius Přestický, cís. služebník při účtárně komory české.

Mnohem delší byl dům č. 60-9 dva modří lvi, za nímž k západu se točila Veleslavínova ul. V 15. století bydlili tu rukavičníci jakož i v jiných domech sousedních. — Při ul. Velesl. spolu na rohu slepé uličky bývalo č. 58 v 18. století u Procházků. — Nový dům č. 58 vystavěl 1902 Em. Dvořák, průčelí navrhl Dlabač dle národních motivů české chalupy. Za ním bylo č. 62 u Vladařů, v 18. stol. Amborův. — Zmizelo i č. 63 v rohu té slepé uličky, jež se táhla až do Křižovn. ul (12a). Bývala to fara sv. Valentina. Za domy těmi býval dvorec, pak ryneček u sv. Valentina.

V téže uličce bylo č. 57 Kočičí díra (za č. 71 na rohu Křižovnické a Kaprové ulice), druhdy majetek kostela sv. Valentina, pak Křižovníkův. — Na rohu Kaprové ulice č. 56 na místě bývalého kostela a hřbitova.

Naproti bývalo č. 960 (roh Kaprové ulice) později vzniklé na městišti domu číslo 52 (str. 465). — Č. 59-10 černý kříž v 15. stol. sladovna. — Vedle bývalo č. 8 n. zadní část domu u tří kaprů v Kapr. ul. 49. Tam nyní stojí nový dům (str. 465) a rovněž zde vzniklo nové č. 1061 téhož maj. Fr. Sedláčka; i zde vysoká podezdívka.

Vedle jest posud úzká ulička k zadnímu vchodu Žateckého domu č. 41 v Žatecké ulici (v. 1.). — Č. 98-4 druhdy bylo částí velikého dvoru pánů z Lipé (str. 638) a v 18. století zase spojeno s ostatními domy od maj. Ant. Dom. Wolfa, zemského knihovníka.

U vápenice II., (býv. Cihelná ul.) z Podskalské tř. do ul. Pod Slovany, má jméno po býv. vápenici (cihelně) kláštera Slovanského, později Michnovské čili u Zahrádků č. 350; nyní tento název dán i novému vedlejšímu domu č. 1589-10. Viz Pod Slovany str. 952.

Vávrova ulice II. a Vnhr. ze Sokolské tř. na Purkyňovo nám.; jméno dáno nejprv části vinohr., pak r. 1893 i pražské, která vznikla na místě býv. hradeb.

Čeněk Vávra († 1873), rodem ze mlýnů u sv. Vojtěcha, byl starostou vinohr. od r. 1868 a maj. Šafránky č. 52 n. u Vršovic. Choť jeho Bohumila Macháčková byla příbuznou dra Riegra. Kde jest tato ulice, měl rozsáhlé pozemky; jeho zásluhou jest, že Vinohrady, tak úžasně rychle vzrostlé na veliké město, brzy zakládány byly dle řádného plánu.
V č. 1820-5 jest ruská kavárna, č. 1818-4 u bílého beránka, v č. 1829-8 dříve bydlil slovutný náš Jirásek a zemřel Jul. Zeyer (3. posch. č. dveří 16), v č. 698-17 bydlí básník Bohdan Kaminský (Karel Bušek), v č. 700-20 býv. kavárna u Menelika, č. 18-22 u zlaté slovanské Prahy, v č. 24 n. bydlí spis. dr. Jar. Perner, v č. 310-33 univ. prof. dr. Josef Král.

Vávrova ulč. Lbň. I. z Tyršova nám. za domem Jungmannovým č. 170.

Vejvodova ul. I. z Jilské do Michalské. Dříve slula Míčová po č. 445-1; str. 381. Vejvodovou nazvána po Janu Václ. Vejvodovi ze Stromberku, maj. č. 353-2; viz str. 380.

Koupil dům ten r. 1717 v dražbě po Anně Kesslerové; závěť jeho viz dr. Teige, Almanach IV. 265. Vejvoda držel též dům u Valšů č. 286-I. Znamenitý tento dům renaissanční z konce 16. stol. má býti při regulaci zachován.
Č. 941-4 měl v 15. stol. krejčí Mat. Pazdera. — Č. 444-6 tři žaludy r. 1416 od Mat. Pazdery koupila panna Regina z Dubé, pak Ofka ze Sedražic, která jej věnovala bekyním. Později to byl maj. kláštera sv. Anny, r. 1772 koupil Jan Bayer. — Č. 443-8 tři zlaté štíčky měl r. 1408 rybář, pak jeho zeť Jindřich z Northeimu či Würzburgu, jenž prodával slanečky, r. 1433 Hana pláteník. V 18. stol. rodina Gebaurův. — Č. 442-10 bílý kříž měl rytíř Jakub z Litoměřic, rychtář starom. r. 1419. — Č. 430-12 jest zadní část domu u zlat. kohouta v Michal. ul. 5. n.; tamtéž č. 7 n. nárožní 431 u žluté růže se zajímavým podjezdem; v 15. stol. slul u stupňů (ad scalas). (Viz obr. str. 1105.)

Velehradská ul. Vinohr. z Jungmannovy tř. na sever ke starému židovskému hřbitovu u Olšan. Č. 837 Klatovka.

Velehrad byl hlavní hrad staré říše Velkomoravské. (Viz Brandl, Poloha starého Velehradu, Brno 1862; týž v Arch. Pam. V. 241; Červinka, Děvín a Velehrad, Kroměříž 1902.)

Veleslavínova ul. I. do nedávna byla klikatá ulička z Křižovnické do Valentinské (mezi č. 58 a 60).

Nyní již z veliké části jest provedena regulace a navážka; nová ul. Velesl. jde rovnoběžně s Platnéřskou; na sev. při Křižovnické dům stavitele Jos. Veselého, vedle dva domy stavitele Em. Dvořáka. Na již. straně vedle nárož. č. 97-2 (str. 638) jsou č. 96-4 a 95-6 A. Bergmannové, vedle inž. Kůrky a nárožní prof. Kimly od arch. Pudlače. — V č. 4. n. bydlí hud. skladatel M. Anger, řed. kůru u Křižovníků. Jest tu univ. seminář paedag. (dr. Fr. Drtina), filosof. (dr. T. Masaryk), filol. (dr. J. Kvíčala a dr. Král), filol. proseminář (dr. R. Novák a dr. Ign. Vysoký), seminář fil. slovan. (dr. J. Gebauer, dr. Fr. Pastrnek, dr. J. Polívka), fil. rom. (dr. J. U. Jarník), fil. něm. (dr. V. Mourek a dr. Arn. Kraus), knihovna orient. fil. (dr. R. Dvořák a dr. Jos. Zubatý). Bývaly tu domy č. 67-1 u Pergamentníků; str. 638. — Č. 64-3 tři sekery, též u Nymburských, dle Tomáše Nymburského, který koupil dům r. 1567 od kočího Jakuba Šlemera. — Č. 63-5 bývalá fara sv. Valentina. — Č. 62-7 u Vladařů dostal se roku 1478 do ruky bohatého kožišníka tachovského Augustina Komedky, zakladatele známého rodu Komedků z Rovin.
Č. 58-9 při ul. Velesl. a slepé uličce k č. 57; r. 1487 měl jej písař nejv. kancléře království Českého Jana ze Šelnberka Ondřej, r. 1743 koupil Václ. Procházka. — Na jižní

straně: č. 60-10 (průch.) dva modří lvi; dříve říkalo se zde ve dvorci; roku 1748 zdědila Lidm. Vanderová. — Č. 61-8 zlatý preclík s obrazem Útěku do Egypta, zbořený roku 1899. Náležel r. 1468—1469 Zikmundu z Březové a manželce jeho Majdaleně, r. 1494—1496 illuminatorovi Vavřincovi. — Č. 65-6 U Červenků měl po r. 1400 Vaněk celník, r. 1485—1492 Zuzana, vdova po slavném humanistovi Janu Touškovi. — Č. 66-4 r. 1787 koupil Krist. Fuchs, pergamentník. R. 1429 maj. Jan husař, pak Vaněk Vajíčko, Bušek lukař. — Č. 89-2 bílý lev sem se táhlo z ul. Platnéřské; str. 843. Znamení domovní jest v měst. museum. Znamenitý tento dům patříval na počátku 15. stol. Hynkovi Pflugovi z Rabštejna, od r. 1411—1420 klášteru Strahovskému, r. 1430—1454 Janovi ze Dvořec a vdově jeho Kateřině, r. 1454—1493 Janovi od červeného kříže, r. 1500—1507 mistru převoru křižovnickému Matěji z Třebska, r. 1507 Markétě z Klinštejna, manželce Mikuláše Pecingera z Bydžina, r. 1512—1514 Pavlovi Samueli z Hrádku, r. 1514—1515 Pavlu Klenovskému ze Ptení, r. 1515 Anně z Kunšího, r. 1515 Jindřichovi Prefátovi z Vlkanova, a r. 1529 bratru jeho Jiříkovi. Pozdější majitelé nejsou již tak významní.

Jménem* se připomíná slavný knihtiskař Daniel Adam z Veleslavína, dříve professor univ. (žil 1545—1599.) R. 1576 vzal si za manželku Annu Melantrichovu a od té doby vydával mnohé spisy; vydal Kalendář histor. a j. (viz Zíbrt, Světozor 1889, str. 559); činnost jeho byla tak veliká, že celá doba po něm v literatuře sluje Veleslavínovou. Povýšen byv na vladictví »z Veleslavína« r. 1578, zemřel r. 1599. Tiskárnu a dům č. 741 v Melantrichově ul. převzala vdova, pak syn Samuel Adam, jemuž majetek byl pak zabaven; tiskárnu dostali Jesuité. (Samuel r. 1616 založil collegium musicum ke cvičení se hudbě a zpěvu; na Bílé Hoře byl praporečníkem, pak utekl do Anglie; později prý se vrátil a přijal víru katolickou.)

Veleslavínova ul. Žk. z Karlovy tř. přes Palackého ul. do Riegrovy.

Č. 690-4 u Jiř. z Poděbrad, č. 445-12 u Jana Kopidlanského, č. 509-14 u Libuše.

Veleslavín jest přívětivá osada při dráze do Liboce; zámeček (vystavěný od Diezenhofera po přání cís. Marie Terezie) Em. M. šl. Oesterenové, známý vraždou r. 1898 a koupí r. 1903 od defraudanta.

Ves tu od Boleslava II. dostal klášter Břevnovský; v době husitské obec ji zabavila. Bydlil tu král pruský Bedřich, obléhaje Prahu. — O zdejším pohřebišti (jinak Vokovickém) viz J. Jíra, Čes. spol. přátel star. II. 5. Zde na svahu k nádraží roku 1902 byl odhalen pomník Veleslavínův od Ant. Procházky s mistrným, bronzovým poprsím. Však Veleslavín zde se nenarodil, nýbrž v Praze v osadě u sv. Valentina; prý otec jeho Štěpán Adam, mlynář měl tu usedlost nad nyn. stanicí dráhy.

Velké Benátky Krl., ostrov Štvanice mezi Karlínem a Bubny, dle známého města italského; jest majetkem Prahy koupí r. 1898 od Karla Židlického za 880.000 zl.

R. 1754 od obce ostrov »velký obecní« koupil s přívozem, hospodou a právem chytati ryby Kryštof Faber za 1100 zl. a 350 zl. roční činže. Roku 1779

Vejvodova ul.

* Dříve z části říkali Valentinský plácek i Malý ryneček.

majitel Filip Steinberger, pak Vojtěch Frič, Josef Boskovic, roku 1805 Barbora Doubková.

Jméno Štvanice (»Hetzinsel, Hec«) odtud, že tu na hořejší polovici v dřevěném amfitheatru v 18. stol. bývala štvána zvěř (vlci, medvědi, býci, jeleni od psů); zábava ta zakázána byla od císaře Františka I. roku 1802. Při povodni 1784 se utopili 2 medvědi a jelen. Stromoví úplně zničeno bylo povodní r. 1845; pak za Židlických krásně posázel ostrov Pavel Nápravník. Nyní jest pěkné místo to velmi zpustlé. Od roku 1860 bývaly tu slavnosti, produkovali se tu vzduchoplavci, pověstný blondin provazolezec, teatro Averina a p. Nejnověji bývají tu cizokrajní kočovníci a r. 1901 sem přenesli nuselskou Fidlovačku. V 16. stol. zde střílívali »ku ptáku«. Bývalou zdejší prachárnu, sem přenesenou z Prašné věže, odstranil Josef II.; prach dán byl do Hvězdy. — Most dřevěný přes Štvanici dokončen byl r. 1900 nákladem 500.000 K; s hrázemi jest 600 m. dlouhý.

Za starých dob široká zde řeka dala se přebroditi, čehož několikrát užila vojska;* ostrov sám jest nízký, a proto podroben zátopám. Již ve 14. stol. byly tu zahrady zelinářské osadníků z Poříčí.

Dokud lidé ještě všelicos uměli více než kaši jísti, zvláště kati prorokovali, léčili, čarovali. Ve veřejnosti lidé jich se stranili, ale v noci často k nim chodili na radu. I na Štvanici prý kdysi bydlil takový kat všeuměl, a k němu jednou večer přišla matka s chlapcem, aby jí ho vyléčil. Jak vstoupili, katův meč na stěně se pohnul; zlé to znamení, že hoch jednou má propadnouti meči katovu. Ale mistr popravní nejen že hocha vyléčil, ale za dobrou odměnu i budoucí jeho osud opravil; mečem svým lehounce chlapce bodl do ruky, aby zlověstná ocel aspoň kapky krve jeho došla. Na památku toho z vděčnosti matka ona dala malovati obraz, jak veliký meč se dotýká ruky, z níž prýští krev; a z hocha se stal pobožný muž i zemřel ve věku vysokém smrtí přirozenou. (Svátek, Legendy 166.) — Byla i zde na přívoze salva guardia.

Velkopřevorské nám. III. (viz obr. str. 1107.), na j. od rozsáhlé budovy velkopřevora maltézského č. 485-4 n. (odtud jméno) souvisí na z. s ul. Lázeňskou, na v. u starodávného velkopřevorského mlýna (č. 489-7 n.), připomínaného již ve 14. stol., po můstku s ostrovem Kampou. Náměstíčko jest zajímavé zátiší, vzor klidného života na Malé Straně.

Č. 490-1 Hrzanovský dům, starobylý (z konce 16. stol.) s pěknými renaiss. štíty; býval tu palác hrab. Hrzána. R. 1762 koupil Ant. Stein.

Č. 486-2 a 484-3 jest maj. hrabě Karel Bonav. Buquoy-Longueval, kurátor akad. umění. Č. 486 jest palác se sochami Mat. Brauna; krásná zahrada sahá na Kampu. Vystavěl jej arcib. Valdštein na místě dvou domů Valdšteinských a třetího u černého orla. — R. 1748 koupil za 32.000 zl. po Marii An. hrab. Hrzánové z Harrasova roz. Putzové z Adlersthurnu hrab. Fr. Leop. Buquoy.

Č. 484-3 Malý Buquoyský palác s cenným štítem uzavírá toto náměstí, jehož ráz by se porušil jeho zničením. — R. 1784 od sv. p. Prokopa Vraždy z Kunvaldu koupil general Ludvík hrabě z Brechainville.

Č. 485-4 velkopřevorství ryt. řádu Maltanského (viz str. 711), jednopatrová budova od Bart. Scottiho z roku 1728—1731 s nádherným průčelím a sochami od Mat. Brauna. Nápis na domě viz Schaller II. 251. Ve skvostné kapitulní síni jsou podobizny velkopřevorův. Zde »v pravo od chrámu Matky Boží konventu Maltezského« měl dům Kryštof svob. pán z Redern, jenž r. 1619 zavraždil Albina Šlika na zámku fridlandském, pak tam r. 1620 se skrýval, až utekl do Slezska. Fridland a Liberec, statky jeho, koupil

* Tak r. 1041 Jindřich III. obléhaje Břetislava I., r. 1105 Svatopluk, 1109 Vladislav I., 1142 znojemský Konrád, 1249 Václav I. proti synu Otakarovi, 1401 Ruprecht Falcký. R. 1420 zde ležení měli Táboři (ženy byly v klášteře Hybernském), aby mohli škoditi Zikmundovi, jenž ležel v Bubnech a na Letné; odtud ustoupili na Vítkov, kde pak krále přemohli; viz Žižkov. Roku 1611 Pražané tu bránili brodu proti Pasovským, r. 1741 přes brod zdejší táhli Sasové, r. 1743 zde všechno stromoví spáleno; tudy r. 1744 přešel i Bedřich II.

Albrecht z Valdšteina, dům jeho Heřman Černín, který však měl jej postoupiti priorovi Maltezskému.

Č. 487-5 (a zboř. č. 488) maj. konventu kněží ryt. řádu Maltezského; po válce husitské dlouho tu byly poustky, až r. 1521 konvent je postoupil Janu Žábovi k vystavění domu.

Velkopřevorské náměstí.

Č. 489-7 (průch. do Saské ulč.) Sladový, Štěpánský, Velkopřevorský mlýn, majetek H. Veselého, druhdy klášterní, v 17. stol. obecní. R. 1444 maj. pekař Jiří řeč. Kadeřávek dal svolení pouštěti vodu přes jez (obstaculum) na mlýn Maltézských, kteří za to jez měli opravovati. Roku 1463 mlýn ten od kláštera propůjčen byl sousedu nožíři k vystavění. Dle zprávy z r. 1594 měl mlýn ten i bašty.

Wenzigova ul. II. a Vnhr., ze Sokolské třídy od obchodní nemocnice přes Puchmajerovu ul. až do Havlíčkovy tř.

Jak dí usnesení z r. 1893 »sbor obecních starších, přihlížeje ke skutečným a vzácným zásluhám, jichž sobě získal zesnulý paedagog a spisovatel Josef Wenzig,« dal nové ulici této jméno, jež čteme i na některých budovách školních. Josef Wenzig (1807—1876) byl professor na reálce, potom zemský školní dozorce nad školami obecnými a reálnými a první ředitel c. k. reálky české. Od něho jest text Smetanovy Libuše. R. 1865 založil spolek k podpor. chudých stud. středních škol. Pocházel z rodu něm., ale jazyka našeho dobře byl znalý; po jeho návrhu r. 1866 byl vydán zákon o rovnoprávnosti ve školství, zvláště středním. Pohřben na Olšanech III. 8. 10. — V č. 3 n. bydlí spis. Fr. X. Šalda, v č. 4 n. akad. sochař Jos. Strachovský, v č. 15 stav. Prok. Teige, v č. 16 spisovatel Jos. Škába.

Wenzigova ul. Lbň. od Husovy tř., vých. od školy Libušiny č. 517 k sev. do Jeronym. ul.

Pod Větrovem II. (druhdy Větrnická ul.), mezi Všeob. nemocnicí č. 499 a Pathol. ústavem č. 497 do Benátecké ul.)

Jméno toto (že tu na návrší bývá vskutku silnější vítr než v dolinách) jest prastaré; říkalo se Větrník nebo Hora větrná již v 15. stol. Viz str. 22.

Veverkova ul. z Belcrediho třídy do Rudolfovy třídy byla tak pojmenována roku 1889.

František Veverka (1798—1844) s bratrancem svým Václavem (1796—1849) byli vynálezci nového pluhu t. zv. ruchadla. — V č. 688 bydlí řed. měšt. školy Jos. Rašín.

Vězeňská ul. I. a V., z Dušní ul. do Haštalské (na bývalý Kozí plácek), při assan. značně rozšířená. Za starých dob se říkalo ulice z Uhelného trhu k sv. Duchu.

Č. 141 (142)-V-1. Tento a násl. domy na l. straně až k uličce před č. 860-9 byly vystavěny asi r. 1500 na městišti Staré školy. Zde v rohu proti sv. Duchu stál dům

kantora židovského. — O č. 908 viz str. 172. — Č. 909-4 r. 1461 u točenice proti Staré škole žid. měl roku 1418 Martin Zumberger, roku 1432 Václ. Baba. V 18. století byl Bartlův. — Č. 910-6 u Oštěpů na zadní části býv. Králova dvoru u černého orla v Dlouhé tř.; viz str. 172. Později od vdovy po Janu Pilátovi z Jenštejna jej měl Ondřej Lainhoz (Leynhauz) z Břevnova, r. 1627 Jiří Fux, r. 1661 Jan V. Zatočil z Löwenbrucku. R. 1834 byl tu sládkem Jednorožec, jehož dceru si vzal arch. Kranner.

Č. 911-8 u černých štítů (r. 1430) v 18. stol. Schormannův; r. 1405 majitel Hanuš z Ústí (de Ausk, Úsk). Byl to pak pivovar Voříkovských. — Č. 860-9 u červeného štítu r. 1401, za nímž jde ulč. ke staré škole; jinak slul u tří (modrých) růží i u koníka; část prodal Daniel Koník r. 1603 Hektoru de Vaccanis a ten roku 1615 Gert. Munkové, vdově po rabínovi; druhou část Dorota Koníková Jeron. Frankovi. V 18. stol. dům od záduší kostela sv. Haštala koupil Ant. Leuthner.

Č. 912-10 již přes 100 let má rodina Miranyův. R. 1405 byl tu barchaník, r. 1415 Jan Muglicer, pak Jakub z Chotěmic, potom soukeníci, z nichž jeden slul Jeptiška. Později dům držel stav. Jan Pizon. — Č. 913-12 dostal roku 1426 od obce sluha Petr Rebečka; potom tu byli soukeníci. R. 1603 maj. Jan Matesl. — O č. 914-14 viz str. 606.

U Viaduktu Krl. (druhdy za Schönhofem) sousedí s Resslovou a Zahradní ul.; pojmenována po viaduktu Státní dráhy. Č. 363-5 jest šlechtičny Alžběty Korbové z Weidenheimu.

Viaduktem nazýváme stavbu podobnou mostu přes údolí, bažiny a p. Stavby takové prováděli již Římané; nyní jsou nejhojnější při stavbách železných drah. Zdejší hlavní viadukt se táhne z nádraží Státní dráhy na příč přes ulice v Karlíně a přes ostrovy Burianku, Šenfeldský, Jerusalemský a Štvanici do Buben a dále k Oboře. Velikou stavbu* tuto provedl Čech inženýr Jan Perner, po jeho smrti r. 1845 Jan Kazda a inženýr Köp v l. 1843—1849. Dne 6. dubna roku 1851 byla otevřena jízda po viaduktu do Drážďan.

Vikářská ul. IV. má s jedné strany chrám sv. Víta, s druhé 4 domky nad Jelením příkopem; viz plánek str. 255.

Vikáři byli duchovní, kteří na místě biskupa a jednotlivých údů kapituly za jejich nepřítomnosti nebo zaneprázdnění vykonávali povinnost jejich v choru. První takový biskupův vikář (zástupce) se jmenuje r. 1229, a ve 14. stol. již každý kanovník měl svého vikáře. (Dobře tedy od těchto vikářů jest rozeznávati vikáře nynější.) A v této ulici právě (vedle domu děkanova) vikářům kostela sv. Víta vystavěn byl dům od cís. Zigmunda a sice na místě někdejšího domu oltáře sv. Sylvestra; později vikářství rozšířeno bylo i na vedlejší dům oltáře sv. Bartoloměje.

Č. 37-2 maj. kapitulní druhdy starodávný dům pánů Rožmberských, jejž r. 1483 Jan z Rožmberka daroval místopísaři desk zemských Janu z Plané; od toho jej koupila r. 1483 kapitula; bydlil tam pak arcijáhen. Dle nápisu postavil dům nyn. děkan Mladota r. 1705; dům ten býval chodbou přes ulici spojen s chrámem a od r. 1725 v něm bývala bohatá knihovna kapitulní.

Č. 38-4 staré vikářství; zde po schodech sejdeš na dvoreček, kde stojí kulatá věž Bílá či Mihulka; o ní viz str. 281. V předu bývaly škola r. 1486, refektář kanovníků a 2 domky choralistův a zvoníků.

Č. 39-6 nové vikářství, v jehož části jest proslulá hospoda Na vikárce, známá panem Broučkem z výborných knížek Svat. Čecha. — Č. 40-8 jest fara, býv. děkanství, na místě dvou domků doby nejstarší; později tu byla škola. — Odstraněna byla: č. 41 druhdy sakristánů; č. 42, č. 43 býv. domek kalkantův, a č. 45 zámecká věž.

Vilímovská ul. Vnhr. za Nám. kr. Jiřího na Žk.

---

* Na stavbu též přivezeny byly kameny z mostu v Berouně r. 1845 zbouraného. Viadukt má 87 oblouků v délce 1327 *m*.

Vilímov jest městečko v Čáslavsku proslulé tím, že tam r. 1469 věrolomný Matyáš, král Uherský, obklíčen byv a vida jistou záhubu vojska svého na milost se poddal králi milostivému Jiřímu Poděbradskému; »a velmi za zlé měli králi Jiřímu, že s ním ve smlouvu vstoupil«.

Vinařického nám. Lbň., před školou na Korábě.

O jméně viz násl. Č. 322 jest hřbitov katol., č. 350 škola a opatrovna.

Vinařického ul. II. u Vyšehradského nádraží vznikla vystavěním nové školy na Děkance a nazvána tak r. 1884.

Karel Vinařický ze Slaného (1803—1869) byl děkanem v Týně nad Vlt., potom kanovníkem na Vyšehradě, kde jest pochován. Překládal velice obratně cizojazyčné spisy (j. Vergilia z lat.), vypracoval výborné čítanky pro české školy národní, psal lahodné básně dětské i jiné. Byl z nejzasloužilejších kněží českých.

Vinařská ul. VII., od kostela sv. Klimenta na s. do Rudolfovy tř., pojmenována tak r. 1888.

Č. 370 při Letohr. ul. škola, č. 490 škola při sadech.

Při jméně tomto (i ulic násl.) slušno zmíniti se o vinařství českém. Byly vinice u nás již dříve (r. 874 u Nedomic na Mělnicku, známá vinice sv. Václava, r. 1146 vinice na Petříně a j.), ale rozsáhleji vinařství u nás založil Karel IV., vydav r. 1358 »práva viničná«. Z Porýní, Francie a Rakous dal přivážeti ušlechtilé révy, a za krátko hlavně okolí Prahy na 3 míle bylo jedinou vinicí. Ještě v 16. a 17. stol. bylo u Prahy přes 2000 vinic, některé až 30 strychův. O úřadě viničním, perkrechtu viz str. 635.

Že ještě za třicetileté války hojně bylo vinic kolem Prahy, dosvědčuje zpráva Beckovského při r. 1631. Tehdy za vpádu saského Pražanům bylo poručeno, aby opravovali zdi městské. »Páni radní odpověděli, že města pražská mnoho dělníků nemají, ale vinařové, jichž okolo Prahy do 700 se nachází, do takové práce aby povoláni byli; i bylo na tom zůstáno, aby se vinařové k zítřejšímu dni skrze purkmistra do Prahy obeslati dali a k tomu dílu dovedeni byli. Vinařové o tom díle uslyševše, rozešli se a k tomu dílu postaviti se nechtěli.« — Roku 1649 císař odpustil Star. a Nov. městu perkrecht na 50 let, aby po zkáze ve válce 30leté vinařství povznesl; ale nepomohlo.

Na poč. 18. stol. bylo vinic jen 450; mnohé zničeny byly při stavbě nových hradeb, ostatní zhubeny od Prusů za Marie Terezie. Konečně r. 1783 zrušen byl úřad perkmistrův a působnost jeho přidána k cís. úřadu fiskálnímu. Nový rozkvět vzbudil známý baron Wimmer (str. 190.), jenž na místě nyn. Kr. Vinohrad založil velikou vinici.

Viničná ul. II., z Kateřinské ul. do Apollinářské při zahradě ústavu choromyslných, jejíž zeď se tu táhne po celé délce na straně l.

Naproti jest pouze nárožní dům Kateřinské ul. č. 481-5 »u Pecnářů«, kde byla do nedávna česká klinika dětských nemocí, dále č. 1594-3 ústav přírodovědecký německé fakulty z roku 1879 s hojnými sbírkami. Za ním v zahradě jest botanický ústav téže university (z r. 1899) a konečně dům č. 440-1 n. t. zv. Kůlna, při němž vedle zdi zahradní do r. 1899 stávala zrušená kaple sv. Jana Nep., vystavěná počátkem 18. stol.

I zde kvetlo vinařství za Karla IV., jenž chtěje »království Českého čest, dobré i požitek rozmnožiti«, velel zakládati na všech stranách kolem Prahy vinice; bylyť tehdy vinice na vrchu Slovanském, ve Slupích až ke Karlovu náměstí, na nynějších Vinohradech, Žižkově, Karlíně, na Letné, na Petříně i na Smíchově.

Viničná ul. Lbň I. od Rokytky k továrně Jos. Kleina.

Č. 73 jest Podvinný mlýn (str. 651.), č. 74 villa Kleinova, č. 226 nádraží České sev. dráhy. — Dvůr v Podviní kolem r. 1400 měla Kristina Podvinská, vdova měšťana

Oldř. Bavora, která měla též právo podací v Prosíku, dvůr ve Vysočanech a dům u Kokota na Starom. nám. č. 2. R. 1421 dvůr v Podviní dostal od obce známý Jan Bradatý.

Vinohradská tř. Krl. (jméno od r. 1877), při vých. straně viaduktu od Pobřežní tř. k nádraží. Díl první (od Vltavy do Královské tř.) před r. 1877 slul Mlýnská ul., část druhá (ke kasárnám v Palackého tř.) slula ul. sv. Anny, konec u Schönhofu (č. 210) dříve se jmenoval Křížová ul., protože tam bývala kaplička Božích muk.

Č. 9, 11 a 13 n. jsou maj. sl. Amalie Mettalové z Fryvaldu, č. 6 n. sl. Alžběty Korbové z Weidenheimu.

Vinohradská tř. Žk. za nádražím cís. Frant. Jos.

Č. 438 villa Tereza; velkoprůmyslník Märky Daniel († 1903) měl tu švýc. konsulát; č. 20 a 21 Rajská zahrada (viz Přemysl. ul.).

Vinohradská ul. Sm. ze Švarcenberkovy tř. od Knížecí (č. 33) k plynárně a Skalce; jméno odtud, že vede k býv. vinohradům.

Č. 253 a 531 jest plynárna obce Pražské, č. 183 Skalka, maj. ryt. Ed. Daubka, č. 206 v cihelnách. — Tomek soudí, že na místě Skalky bývala vinice arcibiskupova, krátce Biskupka.
Odtud k záp. jsou: č. 174 Nikolajka, č. 175 (zboř.) Klavírka, č. 176 Václavka, č. 177 Malvazinka (str. 326.), č. 178 Santoška (Sontoška), č. 179 (zboř.) Březinka. Při nové silnici odtud k cestě Jinonické věnoval ryt. Daubek pozemek na vystavění sirotčince.

Vinohrady Královské, v ob. řeči jen Vinohrady, jest veliké předměstí pražské na místech, kde do nedávna byly ještě polnosti a někde skoro pustiny; bylať časem zašla i vinice, jiż r. 1754 založil baron Wimmer (str. 190.) na místech, před tím zvaných poušti, Saharou. Mimo vinice (25 jiter) byla tu mohutná stromořadí, květiny, stromy ovocné; práci velikou činil tu Wimmer v době nouze r. 1817 pro obživu lidu. Po smrti zakladatelově r. 1822 sady zpustly, a na blízku velikého města stromoví se nedařilo.

Úžasně vzrůstaly a před očima našima dále vzrůstají Vinohrady, v nichž bydlí veliká část pražského úřednictva; jsouť i obchodníci, kteří tu bydlí a mají živnosti své v Praze. Sem také mnoho stěhují se z venkova, výměnkáři, pensisté a j. Pro vysokou polohu a moderní byty jest tu zdrávo. Od té doby, co padly brány Koňská, Žitná, Slepá a Ječná a odstraněny byly hradby, jež táhly se až ke Karlovu, není již nikde patrného rozhraní mezi městem tím a Prahou, mimo stanice potravní daně, kterážto jest velikou překážkou, že dosud matička Praha není spojena i obcí s touto svou nejmladší, nejelegantnější dceruškou.
Již minuly nedávné doby, kdy ulice vinohradské byly neurovnány, nedlážděny a mládež pražská si zpívala: »Tam na ten Vinohrad . . . ať prší nebo ne, tam vždycky bláto je«. Ještě r. 1881 nebylo dláždění mimo chodníky a »přechodníky«.
R. 1784 na Viničných horách (nyn. Vnhr. a Žk.) bylo v 51 domě 136 obyvatelů, r. 1843 69 samot se 169 obyvateli. R. 1849 usedlosti za branami Žitnou, Koňskou, Novou a Poříčskou spojeny v obec jednu, kteráž teprv r. 1867 dostala společný název »Královská Vinohradská obec«. R. 1869 bylo tu 75 domů se 1274 obyv. Ještě r. 1866 nyn. třída Havlíčkova byla pouze silnicí, na nyn. třídě Jungmannově (silnici Černokostelecké) byly budovy jenom při Pštrosce a dále při Kanálce Cikánka. Jinde byly jenom dvorce osamělé: Smetanka, Vozová, Kuchyňka, Švihanka, Kravín, Nigrinka a Prkenka. Teprv r. 1875 za starosty K. Hartiga odděleny od sebe Vinohrady a Žižkov; r. 1879 povýšeny Vinohrady na město, r. 1890 dostaly znak. R. 1857 byly v celé obci (tedy dohromady s Žižkovem)

93 domy, 1688 obyv., r. 1869 již 205 domů, 5318 ob.; při rozdělení r. 1875 na Vinohradech bylo 235 domů, 8930 obyv.; r. 1880 obyv. 14.831 v 343 domech, r. 1890 34.531 ob. v 703 domech, r. 1900 již 52.483 ob. a 1052 domův (koncem r. 1903 asi 57.000 ob.). Stavitelský ráz města jest mezinárodní; nejnověji domy v býv. Eichmance snad budou raziti cestu slohu domácímu. — Starostou města jest Jos. Víšek.

Na plánu okolí pražského z r. 1831 ještě jest viděti sady Vimrovy skoro po celé prostoře nynějších Vinohrad, od Havlíčkovy ulice, Zvonařky, Čelakovského ulice po pláni před Feslovkou skoro až k samé Jungmannově třídě. Sr. příl. 3.

A ještě maličko vzpomeňme dob starších. Od Karla IV. vznikly tu celé řady vinic, »z nichž tu a tam prokukovaly domky, lisy, budky. Sem se bral nákladník (majitel domu a vinice) s rodinou o vinobraní, sem stěhovali se v době moru na povětří zdravější, tu bývaly procházky veselé mládeže i vážných, starožitných lidí.« (Winter.) Nařízení r. 1449 dí, »jestliže by paní nebo panny do vinic šly se procházet, aby se varovaly mladých lidí rozpustilých«. — Pokud se dá určiti poloha starobylých vinic, viz Tomek VIII. 246 n.

Vítkova ul. Krl., z Pobřežní tř. do Žižkovy tř.

Přední část u vody dříve slula Úřední ul., druhá část (od Královské do Palackého) Jakubská, konec k Žižkovu Kateřinská ul. R. 1877 v obecním výboru dne 25. září dáno společné jméno Vítkovská (dle vrchu Vítkova), ale říká se nyní Vítkova po majiteli hory Vítkovi z r. 1350. — Č. 5-1 u červ. hvězdy (Řádu Křižovn.), č. 91-5 u větrostřelce, č. 188-13 zlatá růže, č. 201-15 tři hrozny, č. 164a-23 sirotčinec sv. Karla Borr. kongreg. Milosrd. sester, které tu roku 1863 zřídily opatrovnu, r. 1865 sirotčinec; v kapli obraz sv. Karla B. od Jos. Kesslera; v č. 27 n. stav. V. Nekvasil, č. 243-12 Synagoga, v č. 18 n. zemřel historik Tomáš Bílek; v č. 20 n. bydlí historik prof. Nedoma.

Vítkovská ul. Žk. jest krátká ulice z Husovy třídy na sever ke dráze a vrchu Žižkovu, jenž druhdy slul Vítkovem (viz Žižkov).

Zde za domem č. 404, posledním v l., do zdi podle trati dráhy zazděny jsou malé staré dvéře železné komory korunovačních klenotů (v kapli sv. Václava) s nápisem »Někdejší dvéře od korunní komory království Českého«; když k sv. Vítu roku 1869 přišly dvéře nové, kdosi koupil staré a sem zasadil. — Č. 200 u Sokola.

Vladimírova ul. Nsl., z Havlíčkovy na j. k pěšině na Pankrác.

Vladimír byl veliký kníže Kyjevský, jenž první přijal křesťanství r. 988. — V č. 290 jest nová fara nuselská; první farář P. K. Janda od r. 1902; č. 281 u m. Neveklova.

Vladislavova ul. II. (býv. Židovská zahrada a Sluneční ul.), z Lazarské do Charvátovy mezi Spálenou a Jungmannovou.

V nejstarší době zde před branou sv. Martina (str. 720.) byl okršlek, roku 1178 maj. kapituly Vyšehradské. R. 1254 Přemysl Otakar II. daroval místo tehdy nezastavěné »Židům v Praze i vší obci Židů v království«, aby si tu založili ústřední hřbitov; sem sváželi mrtvé z celých Čech. (Hřbitovu říkali též zahrada.) Časem u hřbitova vznikaly domy, a r. 1343 jmenuje se tu dvůr a sladovna Petra Koufhouza, jenž v tom okršlku měl dědičné rychtářství. Po založení Nového města r. 1348 nové domky stavěny při Spálené ul., jež r. 1420 Židům byly zabaveny.

Ulice však vznikla až za krále Vladislava* roku 1478, jak vypravují Staré letopisy: »Když král Vladislav s svou radou a svým komonstvem jezdíval (rady sadit) na Novo-

* Kníže Vladislav byl syn krále Vladislava († r. 1125); syn jeho Vladislav stal se králem a podnikl r. 1147 výpravu křížovou; později pomáhal císaři v tažení do Italie (Milán!) Pohřben na Strahově. Syn jeho kníže Vladislav III. popustil Čechy bratru Přemyslovi a spokojil se Moravou. Známější jest Vladislav král Jagailovec, nástupce Jiříkův (1471—1516), za něhož u nás rozkvetlo stavitelství (sloh Vladislavský).

městský rathouz, o tom jest častokráte přemýšloval pozastavě se, aby tu zahradu židovskou nebo krchov zkaziti mohl a jinak proměniti a Nového města pražského přivětšiti a zdělati na tom místě domy, aby se tu lidé osazovali a platu přivésti k obci. Protož povolal k sobě starších z Židův a tu měl s nimi rozmlouvání časté, až jsou pak J. M. K. v tom své povolení dali, a tak tu na tom místě J. M. výsadu svou z Židovské zahrady učiniti ráčil; a tak právem má jmenována býti Vladislavova ulice; kterážto měla by býti od lidí ve vzácnosti, ale pohříchu jest u veliké nečistotě od lidí, kteráž se tu děje. — Kterážto zahrada Židovská od výsady své za Otakara jinak Přemysla krále stála 224 leta až do kralování šťastného krále Vladislava.« (Staré letopisy chybně mají 234 leta a kladou to založení do r. 1488.)

Vyměřili tedy novou ulici prostředkem hřbitova a na severu ubrali část hřbitova k otevření nové ulice do ul. Spálené. Hned roku 1478 rozdělovala se městiště; sousedé z ul. Široké domů 16—30 (Jungm. 3—29 n.) si vzali zadní části ke svým domům, naproti vyměřeno 13 městišť a za nimi v ul. Spálené, kde bývala holá zeď zahrady, vyměřeno 16 míst. Do roka musili stavěti.

Ale ještě za Rudolfa II. byla tu směsice několika uliček mezi domy bez pořádku; na rohu býv. Žid. zahrady proti masným krámům měl dům Daniel Skreta Šotnovský ze Závořic, jenž utekl a dán byl do klatby. Dům prodal již r. 1619 Marketě Prosečové z Dubu, ale prodej uznán neplatným, a dům r. 1638 postoupen Mathildě Eusebii, vdově po nejvyšším leytenantu Spitzwegovi. Jiný dům zde měl Jindř. Myslík z Hyršova s manž. Marketou roz. z Dubé; r. 1634 odsouzen byl všeho jmění. — Vedle domu Adama Myslíka a Jana Fiřsta dům u Roudnických koupil roku 1619 Daniel Roudnický z Březnice; byl mu zabaven a r. 1638 prodán Jarosl. Lavínovi z Ottenfeldu.

Při Lazarské ul. stával klášter sv. Trojice (viz Spálená ul.), pak kasárny; č. 47-3 a 48-5 jsou budovy školy čes. a něm. z r. 1882. — Č. 49-7 u Rosolníků, r. 1772 Jana Marvana. — Č. 50-9 měl malíř Václ. Ambrozy (str. 326.). — Č. 51-11 bílý lev, u Labínů, maj. Fr. Tomášů, r. 1760 Bern. Novák. — Č. 1646-13 (průch.) první č. ústav k vzáj. pojišťování proti škodám z ohně a krupobití na místě bývalé solnice. Pojišťovna založena byla již r. 1827. — O č. 52-17 a 54-19 viz Purkyň. ul. — Č. 1544-21a u bílého kohouta, majitel Frič Václav, obchodník přírodninami. O konci v levo viz 347.

Č. 1747-20 jest průch. dům měšťanské besedy; založ.* byla r. 1845 v Uršul. ul. č. 140-8, pak od r. 1848 byla na Příkopě »u černé růže«, zde od r. 1870 v budově dosti rozsáhlé, ale přece nedůstojné takového střediska, a k tomu v ulici postranní. O založení velice se zasloužil farář Jan Arnold, veliký dobrodinec studentstva († 1872); obraz jeho visí v besedě. Veliká zahrada do této ul. ohrazena jest vkusnou zdí dle návrhu arch. Stibrala.

Č. 1761-18 maj. Marie z Wiedersbergu a Louisa Dobřenská z Dobřenic. — Č. 1382-14 maj. Pokladny pro vdovy lékařského kollegia a sídlo lékařské komory; bydlí tu univ. prof. MUDr. Ondř. Schrutz. — V těch místech dříve byl dům č. 43 záduší sv. Martina, r. 1794 koupil Ant. svob. pán Žlutický ze Žlutic. — Č. 44-10 v 18. stol. rodiny Preinhoverů; jest tu záložna řemeslnická. — Č. 1494-4 maj. Společenstva krejčí novoměstských — O č. 45-2 viz str. 643.

Vlaská ul. (Vlašská) III., jest dlouhá, ale leckde smutná ulice z Tržiště na Petřín (viz obr. str. 1113.). Jméno po býv. vlašském špitále, nyní vlašském sirotčinci; bydliloť i zde mnoho Vlachů, jako se po nich nazývala hořejší část Malostr. nám.

Odtud výše jest zahrada kláštera Strahovského, jemuž náleží i domek č. 341-44 pod samými schody v pr. Bývala tu vinice mistra Havla (Havlovka) a probošta u sv. Apoll., r. 1434 Václ. Biskupa. — Na straně jižní jest č. 346-21 Lobkovické, bývala tu prádelna. — Také č. 345-27 jest Lobkovicův. Za ním jest schodiště k zahradnímu pavillonu v zahradě Lobkovické, kde jest proslulá salla terrena asi z r. 1769 s rozkošnou vyhlídkou.

* Bylo to první větší veřejné vystoupení živlu českého v Praze; k slavnostnímu otevření 31. ledna 1846 se dostavil i arcikníže Štěpán. Viz Osvěta 1876, 562.

Ke schodům se táhne zahrada při č. 344-29 Müllerové H. a Přibíkové Ant.; býv. dům Touškův r. 1793 koupil Fr. Christ. — Z míst těchto jest rozkošný pohled na Hradčanské panorama, jež tvoří Švarcenberský palác, chrám sv. Víta s královským hradem a nejstarší část Malé Strany, viz příl. 36.

Schodovitou, nepohodlnou cestou přicházíme na Petřín; jméno starobylé Kosmas, znalý latiny, mylně vykládá od petra, skála; píše též Petrun, snad Petrzíň; dle jiných pův. Peřín, že tu byl ctěn bůh Perun. Jiní myslí, že tu byl dříve kostel sv. Petra. Dle Beckovského vrch ten dříve slul Horká »snad od ohně, při němž se skalníci dělníci ohřívali«. Kamene zdejšího ke stavbám se užívalo již jistě ve 12. stol., a z něho vystavěno bylo mnoho domů v Praze; r. 1134 opat Sázavský kameny odtud přivezenými vydlážditi dal kostel. — Po kostele sv. Vavřince vrchu říkali Pražané

Z Vlašské ulice.

Laurenziberg. Od r. 1882 jest přístup též od Nebozízku; vystavěti od rozhledny silnici k býv. bráně Strahovské stálo by jen asi 18.000 zl.; také firma Reiter a Štěpán r. 1892 vypracovala projekt dráhy odtud do Liboce (jen 220.000 zl.); bylo by výhodno to spojení z Prahy lanovou drahou.

Hájek na r. 991 takto vypravuje: »Na Petříně si dělali zimního času někteří Čechové u velikého dubu oheň, ve kterém divocí způsobové tvářnosti lidských jim se ukazovali. Kteří byli náchylnější k pohanství, tomu ohni činili velikou poctivost a jemu se klaněli, běhávali k němu nočního času, přikládali dříví a vidouce takové lidi v tom ohni k sobě podobné pravili, že by to otcův a předků jich duše od hříchů se čistily, někteří pak chleby a jiní peníze na oheň metali.« Kníže Boleslav když o tom uslyšel, z naučení kněžského, že by se tu ďáblové v tvářnostech lidských okazovali, služebníky své tam poslav, oheň zhasiti a dub podsekati rozkázal. Pohané to velmi těžce nesli a často na to místo se navracujíce oheň tam zapalovali.

I kázal kníže oheň udusiti a jámu zasouti, a na tom místě kostel sv. Vavřince založiti a rychle dokonati, aby raději poctivost činěna byla tomu, jenž skrze trápení ohně sv. Vavřince k sobě přijal. (Sv. Vavřinec byl na rošti upálen.)

Na Petříně dlouho býval les, jenž se táhl k Bílé hoře; na jižním svahu již ve 12. stol. byly vinice. R. 1108 na Petříně vedle kaple sv. Vavřince stínáni byli poslední Vršovci, z rozkazu Svatoplukova roku 1250 zde sťat byl Ctibor, dvorský sudí, že proti Václavu I. stál při straně syna jeho Otakara.

Dle Hájka r. 1360 v Čechách počala býti veliká drahota, a lid obecný neměl kde koupiti obilí ani jiných živností, někteří pak chudí lidé jsouce hladem přinuceni kradli a skrze to byli jímáni a dáváni do vězení.

Taková věc když přišla před císaře, těžce to u sebe rozvažuje, na radách svých učinil otázku řka: »Jest-li smrti hoden člověk, kterýž by kradl z nouze a potřeby?« Páni poradivše se vespolek odpověděli: »Císaři, pane náš, všeliký, kdo krade, zlodějstvím vinen jest. Ale však se sám vidí, že jest lépe ukrásti, než hladem umříti.«

V tom čase dne jednoho shromáždilo se chudých lidí okolo půl druhého tisíce a ti, když král šel z kostela, před něho předstoupivše s pláčem prosili, aby je opatřil živností, že chtí rádi dělati a maličko jísti, toliko aby hladem nezemřeli.

Císař vyslyšev rozkázal, aby zítra v touž hodinu na témž místě před ním se postavili, a oni slíbili to rádi učiniti. Nazítří rozkázal je všecky vésti na horu, kteráž slove Petřín, a sám také hned jel za nimi, a tu rozkázal jim, aby lámali kamení a někteří z nich aby základy kopali, i kázal zeď z toho kamene dělati, počav od řeky přes horu Petřínskou až ke Strahovskému klášteru a odtud až okolo Hradčan, a kázal jim dáti chlebův i jiných pokrmů jim náležitých do sytosti, a také je oděvem i obuví opatrovati.

Dosud stojí tato dlouhá zeď, jež se nazývá Hladovou či Chlebovou a zubatý vrch její připomíná, že proto stavěna byla, aby zuby chudého lidu měly do čeho kousati. — Zdí tou, asi ve 3 letech vystavěnou, valně rozšířen byl obvod Malé Strany, ale stavěna byla již před hladem.

Dle vůle císaře Karla zde po roce 1370 bydlili řemeslníci, kteří při svém řemesle mnoho tlukou (jako kováři, kotláři, nožíři, zámečníci, bečváři, koláři) a ke svému dílu mnoho vody nepotřebují a oni jsou ve svých řemeslech tomu tlučení zvyklí protož tu spolu sobě aby tloukli a ostatním měšťanům, kteří pokojné obchody mají, překážky nečinili. — Také tu tehdy vykázáno bylo obydlí mohamedánským tkalcům koberců z Persie.

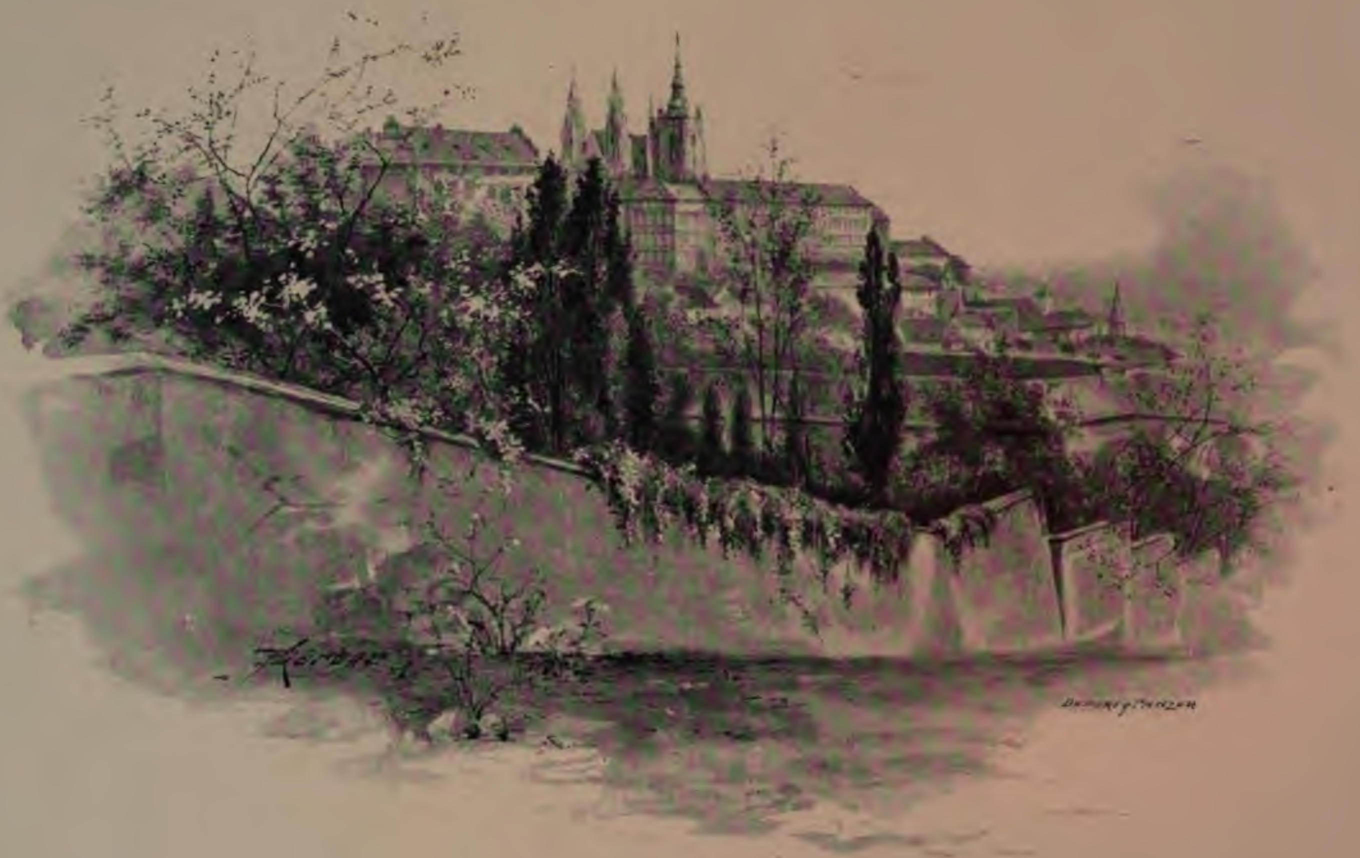
Za Rudolfa II. Petřín posázen byl stromovím a zde pro zábavu císařovu vypalovány byly ohňostroje. Tudy r. 1611 vtrhla do Prahy část Pasovských.

Ke konci války 30leté a po ní na Petříně v úkrytech se zdržovali nejvíce loupežníci, kteří prý proto se nazývali Petrovští. Byli to většinou z počátku ubožáci bez přístřeší a potravy, kteří se potulovali po kraji, až stali se loupežníky. Přepadali šlechtice, kupce, dvory panské, ale skoro nikdy lid vesnický. Tvořili prý celý pluk a náčelníci jejich si dávali jména dle známých vojevůdců té doby; měli tedy svého Montecucola, Piccolominiho, Colloreda, Wrangela, Königsmarka atd. Vláda proti nim vydala ostrý patent 7. srpna 1650; však loupežnictví neubývalo a ještě za císaře Leopolda I. sněm se zanášel »Petrovskými«. Avšak pravdě se podobá více, že Petrovští byla rota nějakého Petra; později Petrovskými zváni vůbec loupežníci, kterým za Rudolfa II. říkali bandité. (Od toho slova pochází naše »bambitka«, že bandité takovou zbraň nosívali.)

R. 1805 na Petříně pozoroval signály světelné (spolu s prof. Jungnitzem ve Vratislavi) znamenitý mathematik a astronom Mart. Al. David, aby určen byl rozdíl zeměp. délky Prahy a Vratislavi.

O zvelebení a vysázení temene Petřína také pečoval purkrabí hrabě K. Chotek r. 1837 (str. 349.); bylyť zašly vinice, kterými Petřín byl porostlý ještě r. 1710.

U Hájka jmenovanou kapli sv. Vavřince Soběslav I. roku 1135 dal kapitule Vyšehradské, asi r. 1270 místo ní vystavěn byl kostel, opravený r. 1590 od Jiřího Hendrycha z Frankenšteina, r. 1626 nákladem cís. Ferdinanda II. R. 1618 zde při mši sv. hrabě Heřman Černín dostal výstrahu, že páni pod obojí ho chtí zatknouti; uposlechnuv, utekl do Sas. Kostel byl filiálkou malostr. kostela sv. Václava. R. 1732 bratrstvo kuchařů všech 3 měst pražských, jež mělo privilegia již od roku 1650, v tomto kostele konalo pobožnosti, že měli ve znaku sv. Vavřince. V téže době zřízeny byly od Strahovského kláštera vedle hradeb kapličky křížové cesty ve vzdálenostech jako v Jerusalemě, obnovené r. 1770. Nynější však kapličky jsou novější, z r. 1836; dle nákresů Jos. Führicha obrazy pak vymalovali mnichovští malíři Jan Müller a Jos. Holzmajer do r. 1838; u nich malbě

Pohled na Hradčany z Vlašské ul.

Příl. 36.

freskové se učil mladý Ant. Lhota. Zašlé malby nedávno opraveny od L. Nováka dle skizz Mik. Aleše. Oblíbená pobožnost křížové cesty zde se koná v noci na Veliký pátek. (Viz obr. str. 1117.) Někdejší správce kostela toho Norb. Saazer se postaral i o byt zde pro kněze; nyní č. 342-46 n.

Saazer také vystavěl »jerusalemskou« kapli Božího hrobu (viz obr. str. 1115.) s kopulí na 8 sloupech; opraviti ji dal r. 1845 Václ. Hořicer.

Druhá kaple sluje Kalvarie; má vížku a sochy P. Marie, sv. Jana Ev. a sv. Maří Magd. pod křížem; uvnitř fresková malba (Židé se klaní hadu na poušti) z r. 1735. Vedle jest kamenná kazatelna, pod ní žalář Kristův, četně navštěvovaný v pašijový týden. Také Saazer odstranil prachárnu vojenskou blízko kostela a vystavěl dále novou.

R. 1770 probošt Fr. Strachovský ze Strachovic dokončil přestavbu; práci provedl Ign. J. Paliardi. Ale r. 1784 i tento kostel byl zrušen, a když nikdo ho nekoupil, zůstával zavřen do roku 1839, kdy obec pražská obnovený kostel přijala za filiální k sv. Mikuláši. R. 1841 zde slavil primici Bol. Jablonský. R. 1849 při požáru sousední vojenské budovy shořela střecha kostela, též uvnitř poškozeného; ale brzy zase vše opraveno. Viz obr. str. 776.

Jest to stavba jednolodní s apsidou polokruhovou (snad zbytek to románský) a 2 věžemi na podélné straně kostela; ve výklenku byla socha sv. Vojtěcha z roku 1842 od Frant. Dvořáčka, nyní freska anděla z r. 1901; na průčelí sochy sv. Jana Nep., nejsv. Trojice a sv. Moniky. Na hl. oltáři obraz sv. Vavřince, jejž maloval Jan Cl. Monno roku 1693 (viz str. 1064.), obnovil jej r. 1840 V. Markovský. V pr. oltářní obraz Kristův r. 1844 maloval Jos. Burde, v l. sv. Frant. Sal. od V. Markovského. V sakristii na stropě freskový obraz z r. 1735 (založení kostela r. 991). — O rozhledně a pavillonu turistů viz str. 776.

Na poč. v pr. jsou domy sahající zároveň do Břetislav. ul.: č. 364 zlatá váha, v 18. stol. Erbesův. — Č. 363-4 zlaté rámě, r. 1765 koupila Anna Kleblová. — Č. 360-6 kdysi rodiny Pechův. — Č. 359-8 tři vlaštovky koupil r. 1783 Josef du Chet. — Č. 357-10 u mečíře zdědil r. 1783 Em. Konrád. — Č. 356-12 dům Pilletský jako č. 353-14 i za Schallera maj. Ign. Zörkler. — Č. 352-16 hnědý koník, zdědil r. 1765 Jan V. Uher; bydlil tu malíř Bader. — Č. 350-18 u Houšků, spolu na Janském vršku 2 n.; r. 1782 koupil Jan Elger. — Č. 329-20 modrý (zelený) páv, r. 1780 Anny Voglové. — Č. 328-22 za Schallera Jos. Lahody.

Naproti na straně již. jest č. 365-1 dům Schönbornský, o něm viz Tržiště; k paláci náleží i č. 362-3 s kaplí sv. Rodiny. Po slavném staviteli Oldř. Augustalovi r. 1598 dostal dům Mat. Fuch z Fuchýřova, pak Eliáš Šmidgrabner z Lusteneku, r. 1602 Volf Helcl ze Šternšteina, r. 1612 taxátor dvorské kanceláře Albr. Mechtl, pak Magd. Měsíčková roz. Dreilinková z Wagnereinu, pak její otec Jan Leonh. Dreilink, štolmistr arcib., po něm odkazem klášter Strahovský. V 18. stol. Bernard z Bomburka, pak hrab. Schönbornové; od nich mají jej jeptišky, ošetřovatelky nemocných (Chudé děvečky Jež. Krista). — Č. 361-5 tři červená srdce dosti silně vystupuje do ulice; v 16. stol. stav. Bernard de Alberto, r. 1599 Frant. Ciocca a syn Marek; r. 1730 zde koupil dva domy stav. Jos. Bart. Scotti* z Compostelly od Helferové a barokově přestavěl; po jeho smrti r. 1737 dědil syn Jos. Bern. Scotti, r. 1759 povýšený na rytíř-

Kaple Božího hrobu na Petříně.

* Stavěl velkopřevorství maltézské č. 485 a č. 147-I. na rohu Karlovy a Jilské ul. pro kníž. Mansfelda.

ství. Schaller uvádí tu sbírku obrazův. — C. 358-7 bílý lev, maj. v 16. stol. též stav. Augustalis, r. 1613 Ondř. Geiger, r. 1678 stavitel Fr. Luragho. — Za ním jest v l. slepá ul. k č. 355-9 tři červené růže maj. Mörkových z Mörkenšteina; míval jej Jan B. Marian de Marianis, po jeho vdově r. 1617 Ondřej Petit. R. 1795 po Jos. K. Steinsdorfovi zdědila dům vdova rozená v. Waibl. — Č. 354-11 u Finků, u pěnkavy (Finkenhaus), také druhdy stav. Augustalia. — V předu dále novější dům č. 591-13, za nímž vzadu jest č. 351 býv. jízdárna Schönbornská, dříve maj. Colloredův.

Proti Janskému vršku č. 349-15 býv. Přehořovský, Palmšteinský dům. Po dvorském krejčím Ondř. Posingerovi r. 1593 maj. Pavel Sixt Trautson z Šprechenšteina, pak odúmrtí maj. císařský, r. 1603 Oldř. Desid. Proskovského z Proskova, komorníka cís., který jej prodal r. 1606 Mutiovi Lampugnanovi a bratřím jeho Frant. a Leonovi. Později jej měli Přehořovští, páni z Eichenau, r. 1752 koupil Filip Krakovský z Kolovrat. — Č. 348-17 bílá pošt. trubka; maj. kníže Jiří Kristián Lobkovicz, nejv. zemský maršálek, jako čísel násl. 19, 21, 27, 35 n. Za Schallera maj. Fr. Reimisch. V nízkém domku č. 17 vedle paláce jest známá vinárna.

Za všemi těmi domy (od Tržiště) se táhne zahrada Schönbornská, kdysi vinice arcibiskupova; r. 1385 zahradu zpustlou na čas života dostal písař arcib. Heinr. Incudi. Vedle byla vinice kapitulní, od r. 1424 lékárníka Kuneše.

Odtud k záp. a výše byla vinice jeptišek u sv. Jiří, kde nyní jest proslulá zahrada Lobkovická až na Petřín se táhnoucí; r. 1424 od obce ji koupil Václ. Litochleb, konšel r. 1420. Odtud ke schodišti (k č. 346) byla vinice Hanuše Dlouhého ze Svídnice (Langhanušova); r. 1427 od obce ji koupil tesař Vacl. Končata, pak Viktorin kožišník, r. 1436 známý krejčí Václ. Hedvika z č. 459-I. Později měli vinici tu Brikcí Řehák z Květnice a Václav z Paumberka. U schodů vinice Kbelovka (po mistru Kbelovi r. 1410, generál. vikáři) či Klínek; r. 1424 část koupil od obce krejčí Ctibor, pak Václ. Býval, druhý díl Mik. Betlemský, kancléř starom.

Č. 347-19 palác Lobkovický. Zde vinice s domem u 3 mušketýrů přikoupil v l. 1697—1699 hrabě Fr. K. Přehořovský z Kvasejovic, nejv. mincmistr, pak praesident appellací, jenž tu vystavěl tento palác do r. 1707. R. 1713 od Přehořovského jej koupil Jan Jos. svob. p. Bartoletti z Parthenfeldu za 70.000 rýn., r. 1717 Fr. K. Libšteinský z Kolovrat. R. 1724 za palác tento vyměnila dům nyní zemský č. 259-III. Ant. z Kuenburka (Khünburku), vdova po Heřm. Jak. Černínovi z Chudenic, pro syna Fr. Ant. z Chudenic; jeho dcera Marie Jos. Lidm. r. 1753 přinesla jej věnem Aug. Jos. z Lobkovic, a tehdy byl barokový palác zvýšen o poschodí r. 1769. Od té doby jest Lobkoviců Hořínských; jmenovaný August byl vnuk proslulého Václ. Eusebia z Lobkovic a děd nyn. maršálka knížete Jiřího Lobkovice. U vchodu do zahrady jsou sochy (únos Sabinek) a vázy. Schallerova zpráva o vodní nádržce (II. 328) na střeše jest bezpodstatná. V paláci v 6 komnatách jest znamenitá knihovna, v ní mnoho inkunabulí, starých rukopisův a rytin. — Před palácem jest staropražské náměstíčko; na vých. č. 330 (524)-24 tři bílé křížky, r. 1763 Alžb. Růžičkové. — Č. 331-26 černý slon, v 18. stol. rodiny Egermannovy. Dům ten ozdobil krásným rokokovým průčelím maj. Anselmo Luragho (1702—1765), proslulý stavitel, jenž tu zemřel. — Č. 332-28 žlutá růže, zlatá hruška, r. 1783 dědiců Ungerových. – Č. 333-30 veliký střevíc r. 1770 koupil Jos. Drexl. — Č. 334-32 u růžence měl v 18. stol. Jan Jiří v. Helly.

Za úzkou ul. Šporkovou č. 335-34 býv. vlašský špitál, nyní sirotčinec. R. 1573 Vlaši pražští utvořili »Tovaryšstvo pod ochranou P. Marie na nebe vzaté« se sídlem při Vlašské kapli u Klementina a r. 1602 od Dominika de Bossi koupili zde dům pro nemocné a opuštěné; dosáhše privilegia od Rudolfa II. přikoupili r. 1612 dům Voigtovský a Bakulovský, pak kus zahrady od kláštera Strahovského, přestavěli špitál a zbudovali kostel P. Marie a sv. Karla Borr. r. 1617 se 13 oltáři. O dobrodincích špitálu viz Ekert I. 197 n., Schaller II. 86. R. 1703 hrab. Marie Ant. Berková z Dubé špitálu odkázala všecko své jmění. R. 1777 s tímto špitálem byl spojen špitál francouzský (str. 237.) na nyn. Havlíčkově nám. R. 1777 ke špitálu byl přikoupen sousední dům hrab. K. Šporka. Bývalo tu na 50 chudých a 150 sirotků. I tento blahodárný ústav zrušen byl r. 1789 k velikému

nářku chudiny; byla tu pak Schönfeldská továrna na hedvábí,* potom kasárny, až kostel a špitální budovy r. 1791 koupil Fr. Müller za 3000 zl., zvony odvezeny na Karlov. Ale již roku 1804 Vlaši zřídili opět italskou kongregaci a nový sirotčinec a r. 1830 koupili bývalý svůj špitál na sirotčinec. Roku 1839 obnovena kaple; na oltáři jest obraz sv. Karla Borr. od Václ. Markovského (1789—1846), žáka Ludv. Kohla. Obraz sv. Karla v sakristii maloval r. 1647 M. Ant. Cassinis, obraz sv. Rodiny ve velké síni sirotčince K. Skreta. O vánocích tu sirotci provozují oblíbené vánoční hry.

Sousedí č. 38 a 40 n. nemocnice kongregace Milosrdných sester (stará č. 336, 337, 338, 339 zboř., 340). Kongregace Milosrdných sester, které v Praze nejprve byly v domě slepců v Brusce, r. 1842 zde koupila dům a zahradu od barona Jos. Bretfelda (str. 783.).

Ke stavbě nové nemocnice po roce 1851 nejvíce přispěl kníže Frant. Jiří Lobkovic, jenž i sám pracoval tu v oděvu nádenníka. R. 1855 byl vystavěn kostel sv. Karla Bor.; obrazy nad oltářem i na něm maloval Vil. Kandler (1816—1896). Veliká socha sv. Jana jest od Jindř. Votočky. I v nemocnici samé jest kaple s oltářem Rodiny Páně. V prvním nádvoří stojí staré sousoší P. Marie Bolestné z roku 1709 od Jana Brokofa, sem přinesené roku 1859 s Karlova mostu (kde nyní stojí Pieta od Em. Maxa).

Processí na Petříně v noci o Velikém pátku.

Č. 336 a 337 koupil r. 1773 od Alžběty Amerlingové a r. 1790 od věřitelů Ad. Jiř. Treitmanna JUDr. Fr. Jos. Bretfeld. — Č. 338 byl zahradní dům Václ. Schwambergra. — Č. 339 byl dům se zahradou Šim. Kolbaby. — Č. 340 též se zahradou měli dědici Winklerovi. — Zde kdesi »v ul. Vlašské za špitálem mezi domy Marie Magd. Hertlové z Písnice a Linharta Švarcbarta« dům zabaven Bonav. Johnovi a prodán roku 1623 Fr. Modernovi. — U 4. odpočívadla schodů na Petřín jest č. 343-35 domek Lobkovický.

Vlastislavova ul. Nsl., jest krátká ul. z Havlíčkovy do Čestmírovy.

Vlastislav (Vlaslav), kníže Lučanův, poražen byl od Neklanova vůdce Čestmíra u Turska; syn jeho od zrádného Durynka byl zavražděn.

Vltavská ul.** VII. (jméno ulice od r. 1888) na již. straně poloostrova při řece Vltavě, která důležitostí svou pro Čechy jest první řekou v zemi. Šířka její v Praze (u Střeleckého ostrova) obnáší 319 *m*, hloubka 2—3·8 *m* (protože se tu ode dávna

* Špitál měl od r. 1782 morušové sady Cremieriho (str. 822.), a zámotky se v sirotčinci zpracovávaly. Sem přišly r. 1782 děti sekty Abrahamitů, z Čech vyhnaných.

** Viz Čelakovský, Právo obce pražské k řece Vltavě, Samospr. obzor 1882.

z řeky vybírá písek). Největší výška vody v tomto století byla r. 1845 v březnu (6·35 *m* nad norm.) a 4. září r. 1890 (5·06 *m* nad norm.).

V obvodu Prahy Vltava tvoří 4 jezy: šitkovský (od Šitkových mlýnů na Smíchov a menším jezem k Petržilkovým mlýnům), staroměstský (od Staroměstských mlýnů k Odkolkovu), novomlýnský (pod mostem cís. Františka Jos.) a helmovský (od Helmovských mlýnů přes Korunní ostrov pod Bělského tř.) a tím veliké nádrže, aby mlýny měly dostatek vody i při suchu; jsou však tím překážkou, že posud tu není zřízena paroplavba.

Ferdinand I., aby sůl se levněji dopravovala, r. 1552 dal upraviti hořejší tok Vltavy. Poručník sirotků po pánu z Rožmberka, Albrecht hrabě z Gottenštejna, dal Vltavu od kláštera Vyšebrodského k Budějovicům upraviti. A v dubnu roku 1552 jela první loď z Budějovic do Prahy s 320 bečkami soli. R. 1600 první prám s obilím přijel do Prahy. Překážely však Svatojanské proudy; Ferdinand III. nařídil opatu Strahovskému Kryšpínu Fuckovi, držiteli Hradištského panství, tady u těch míst skály roztrhati. Stalo se r. 1643. Posud tam stojí sloup s orlem a 2 nápisy. O splavnění Vltavy a průplav se jednalo již roku 1709. (Viz Obzor národohospod. VII. 29.)

V místech této ulice v květnu r. 1420 Žižka přeplaviv se ze Štvanice, kde ležel se svým vojskem, udeřil na vojsko Zikmundovo; pobral mu 19 vozů se špíží, oděním a jinými potřebami. Když pak sešlo se větší vojsko královo, dne 14. července odtud se přeplavili na nyn. Karlín a invalidovnu, aby útok učinili na vrch Žižkov, kde byl se Žižka opevnil.

Ve Vltavě jednou se koupala česká králová; již se topila, když s nebe se snesla P. Maria a zachránila ji, ale při tom smekl se jí diamantový prsten a Jesulátku spadla do Vltavy korunka; oba skvosty nebeské posud jsou v řece. Naleznou je dva mládenci, jeden bude králem, druhý papežem, a Čechy pak budou nejmocnější říší na světě. — Č. 705 zájezdní hospoda u Bašteckých; č. 437 pivovar a sladovna.

Vltavská ul. Sm. ze Švarcenberkovy k Vltavě sev. od pivovaru.

Č. 52 Stará rychta, č. 277-4 u Grešlů, č. 301-7 býv. jatky smíchovské z r. 1865, č. 533-10 u dubu, č. 585-18 škola měšť. chlapecká s kaplí P. Marie Pom.

Vocelova ul. Vnhr., z Táborské do Havlíčkovy.

Jan Erazim Vocel z Kutné Hory, professor na universitě v Praze (1803—1871). Byl i básník (Přemyslovci, Meč a Kalich, Labyrint Slávy) i znamenitý spisovatel v oboru starožitností (Pravěk země české). Leží na Olšanech II. 1. 413. Když členové K. č. společn. nauk dostali právo přednášeti na universitě, Vocel první toho práva užil a přednášel o archaeologii česky. V č. 3 n. vycházejí (Balákovy) Vinohradské listy, v č. 1 n. bydlí hud. skladatel professor Jos. Klička, v č. 1 n. univ. prof. MUDr. Jos. V. Rehon.

Voctářova ul. Lbň. I. a III., dříve slula Pobřežní; táhne se od Karlína k přístavu. Sem ústí nový dřevěný most z Holešovic, odevzdaný veřejnosti 19. dubna r. 1903.

Č. 48-50 býv. soukr. jatky, č. 51 u Voctářů (po maj.), č. 235 u Vltavana, č. 244 býv. tkalcovna (Brüder Perutz), č. 260 a 261 maj. firmy Fr. X. Brosche Sohn, č. 469 parní pily (A. Lanna).

U Vodárny VII., při pražské vodárně č. 500.

Ještě v 14. stol. voda říční se rozvážela v sudech po městě; vodárna starom. vystav. byla roku 1489, novoměstská hořejší r. 1495 (Šitkovská), dolejší (za sv. Klimentem) asi r. 1603, malostranská r. 1501, žofínská r. 1845.

Vodárenská věž tato velmi malebná zřízena byla r. 1885 dle návrhu inž. J. Fialky. Za našich let dlouho již se jedná o zavedení lepší pitné vody pro Prahu a předměstí; ustálil se konečně návrh pramenů z území mezi Lysou ke Lhotě-Dřízům a mezi Káraným k Sovojovicům, kde dokázáno jest zkouškami 69.000 m^3 vody denně.

U Vodárny Vnhr. mezi Korunní a Slezskou tř.; viz str. 595.

Vodičkova ul. II., z Karlova nám. na Václavské, za starých dob neměla jména celkového; v části jižní slula na louži (tak na př. r. 1381 rohový dům v Jámě č. 696 sluje »v louži«) i v Jámě, v sev. Stará pasířská (na rozdíl od Nové pasířské, nyn. Palackého). Po založení Nového města ony louže byly asi vysušeny a zasypány, aby se tu mohlo stavěti. Vodičkovou zvána již v 2. pol. 15. stol. po řezníku Janu Vodičkovi, jenž měl dům tehdy v ul. té největší t. j. č. 699-34 u Štajgrů. Jan Vodička zde spojil 2 domy, koupené r. 1451 a 1467.

Václav Vodička, vlastník domu u černého vola, r. 1616 byl povýšen za šlechtice s příjmím Wasserberger z Wasserfeldu.* Jiný Adam Vodička či Vodňanský z Radkova, kancléř novom., dostal erb již r. 1556. Neprávem tedy se překládalo do němčiny Wassergasse, což by znamenalo ulici vodní, ač již r. 1480 sluje vicus aquae (aqua = voda) místo obyčejného názvu vicus Vodiczkonis či Odiczkonis (na př. r. 1477).

Půjdeme nejprv z Karlova nám. po straně l., kde za věží jest novom. radnice (str. 530.). Starobylý jest dům č. 12-3 u Zítků; bývaly tu domy dva, z nichž jeden měl v 16. stol. švec Zikm. Mazal. R. 1584 zeť Jan Hlava jej prodal Václ. Špačkovi. Druhý měl též Mazal, r. 1579 mlynář Mat. Cendelín, pak krejčí Petr Stříbrný, r. 1604 Jan Slavík, potom Jakub Fialka. R. 1787 koupil Ant. Mušketýr. Zde Em. Starý má nakladatelství hudebnin.

Staré jméno má nárožní dům č. 13 (14)-5 u Helmů, po šrotýři Janu Helmovi r. 1435, před nímž jej měli řezníci. O rodině Helmů viz str. 238. Při domě byla šlachtáta, již r. 1462 koupil cech řeznický od Štěpána Helma. Dům r. 1533 vyženil slavný Václav Medek (Medulanus, Písecký) z Krymlova, univ. prof. math. a primátor novom., vzav si Barboru Helmovou. Dcera Eliška, když poručníci dům za 500 kop gr. č. chtěli prodati r. 1578 Řehoři Lidlovi z Lidlova, vkročila v trh a sama ujala jej v té sumě; ale pak mu jej sama prodala; r. 1584 koupil jej cech řeznický za 850 kop č. Bydlí tu slavný houslista Kocián a spis. JUDr. J. Svátek, red. Pražských novin. — O č. 730-7 viz str. 443. V č. 729-11 byt spis. K. Kadnera. — Č. 728-13 byl r. 1391 pekaře Šilhéře, pak Mareše Šedivého. — O průch. Hlávkově paláci č. 736-15 viz str. 442. — Č. 1277-17 maj. MUDra. V. Medala. — O č. 727-19 viz str. 824, o č. 715-21 str. 825. — Č. 714-23 s podobou Veleslavínovou maj. knihkupce Ant. Reinwarta. Bydlil tu arch. Jan Weyrich a malíř Aleš. — Č. 713-25 s deskou hudebního skladatele J. L. Zvonaře, jenž tu zemřel r. 1865; i zde v 14. a 15. stol. byli pasíři jako v jiných zde. Maj. Václ. Litoměřický z Jizbice sťat byl 21. června 1621. — Č. 712-27 r. 1413 pasíře Vykutila. — Č. 710 (711)-29 a 31 n., do nedávna 2 domy; z maj. pasířů jeden slul r. 1431 Bartoš Rek, druhý dům tehdy měl Beneš z Pyšel. Za Schallera byly tu domy Kavkův a Pachmannův. Zde jest antikvariát Procházkův. — Č. 709-33 míval sochař Jan Pendl; r. 1380 koníř Hrbek, pak měšečník Fingerhut. V 18. stol. po svob. pí. Rosalii v. Stenz koupil Vil. Hugo svob. p. Mac-Neven O'Kelli ab Agrim (str. 823.). Zde jest první č. všeob. akc. společnost

---

* »Pýcha a bohatstvo zrodily v měšťanech 15. a 16. věku nezřízenou touhu, aby erby a přídomky podobni byli aspoň rytířům nebo vladykám. V husitské době, kteráž byla demokratickou, nepostřehujeme této snahy za dlouhý čas, teprve v druhé půli století husitského tu a tam v městech bohatý patricius jeví dotčenou slabost. V století pak následujícím rozsypalo se městských »šlechticů« tolik, že vedle starých urozenců, pánů a rytířů, klásti je sluší za novou hojnou třídu obyvatelstva českého. Kde který literát, mnozí umělci, a v každém městě některý z předních a zámožnějších měšťanů, vyprosili sobě v kanceláři královské erb a přičinili k svému jménu nějaký přídomek, erbem ozdobili dům, prsteny, mísy, pečeti a vedli sobě v městě jako aristokracie naproti všem ostatním, sprostším. Za peníze, dobrou přímluvu, někdy i zásluhou některou dostávalo se jim ne šlechtictví, nýbrž jenom erb. Velmi smutně charakterisuje ty měšťanské erbovní pány učené i neučené, že nejraději volili za přídomek slova někdy latinská, častěji a raději německá, končící se pěkně v »stein«, »dorf« a jináče. Tenkráte vznikala ona jména titěrná a přečasto velesměšná j. z Vokounštejna, Turtlštejna, Luftenštejna, Ottersdorfu, z Wasserštejna a j. Dobře pravil Matouš Kolínský, obdržev erb a přidav sobě přídomek z Chotejřiny: »Já jsem snadno mohl německých jmen dorf, berg, štejn sobě dáti, ale jsem Čech, a na tom dosti mám.« (Zikmund Winter, Kulturní obraz českých měst.)

(předs. dr. Bedřich hrabě Deym). — Č. 708-35 červené pole, dříve Rožnovský, pěkný domek barokní, v 16. stol. maj. zlatník Mik. z Volkenšteina. V 17. stol. maj. Jan Jakub Infeld z Infeldu, nejv. hofmistr, pak Vratislavové z Mitrovic r. 1645 od Václ. Hendrycha Dejma ze Střiteže a manž. jeho Anny Mitrovské. R. 1720 koupil Jan Jonák z Freyenwaldu. — Č. 707-37 zlatý lev, maj. Jan Langhans, dvorní fotograf, roku 1415 písaře Kabáta. — Č. 705 (706 u Levinských)-39 měl r. 1377 Macek z Brazdimě. Roku 1779 koupil Filip Měřička, č. 706 r. 1787 měl Fr. Procházka.

O nárožních č. 791-41 a 792-48 viz Václ. nám. — Vedle vzniklo nové č. 1935-46. — Č. 704-44 zlatý žalud, r. 1415 maj. klášter sv. Klimenta. R. 1620 maj. Bernard nejst. Hodějovský z Hodějova od Jana Seltenšlaga z Fridenfeldu. R. 1787 koupila Kateř. Negroni de Ellos. — Č. 703-42 u Raisů, maj. JUDra ryt. V. Bělského, druhdy pivovar u Žlutických, zvaný po Mat. Žlutickém z Bernarečku, jehož vdova Anna roz. z Popic věnem jej přinesla r. 1603 Švikům z Lukonos. R. 1792 koupil Jan Vranický.

Č. 702-40 u Elsniců, u českých rytířů, Neslingerský s deskou Chmelenského (obnovenou r. 1902); dům zajímavý mnohými šlechtickými majiteli, jichž znaky s nápisy jej vyzdobil nyn. maj. továrník Fr. Šedivý. Krásný to příklad mnohým domácím pánům. V 14. stol. pasíř Mirek Hrazák; r. 1555 koupil Jan Chvojenský z Chvojna a na čas jej pronajal proslulému tehdy lékaři Janu Kunštátovi z Paumberka. Pak byli maj. Václav Chvojenský z Chvojna, Eliška Strnadová z Bohuňovic a na Pitkovicích, bratr její Mik. Sák z Bohuňovic, r. 1579 manželka jeho Anna Saková roz. Kaplířová Vosterská ze Sulevic, r. 1612 Oldřich Vosterský Kaplíř ze Sulevic na Scebuzi a Radeníně, Kašpar Mik. Belvic z Nostvic (dům tehdy slul u černého kohouta mezi domy u Žlutických a u Folimanských), Anna Šlivicová roz. Račická ze Vchynic, ujec její Bernard Elsnic z Elsnic, r. 1677 Anna Lidm. Bašová roz. Elsnicová, r. 1685 (koupí za 850 zl.) Eleon. Jul. hrab. Laszagová roz. Schenková, r. 1692 (koupí za 3400 zl.) Michal Fr. rytíř Věžník, r. 1698 Maxmiliana Tallenbergová (z Talmberka) prve Chlumčanská, roz. Měsíčková z Vyškova; po ní jedním dílem vnučka Marie Ant., dcera rytíře Hendrycha Chlumčanského z Přestavlk a Chlumčan, dvěma díly Václav Leop. Chlumčanský, r. 1735 jeho strýc Antonín Chlumčanský z Přestavlk; r. 1741 Ant. Arnošt Strojetický ze Strojetic koupil dům »ode dávna Věžníkovský šosovní dům zvaný« za 1400 zl.; r. 1743 za 1550 zl. Jan Nep. Glückselig, r. 1750 Marie Vikt. Bohušová z Ottošic, r. 1765 Frant. ryt. Běšín z Běšína za 1430 zl., od jeho dědiců r. 1768 Jan Aug. Schlechleutner de Vong za 3150 zl. rýn., r. 1772 panský dům Vongovský v exekuční dražbě koupila za 4000 zl. Anna Frant. Nesslingerová von Schelchengraben, r. 1797 Jan Jirsan, r. 1805 Josef Niessner, r. 1806 hrabě Josef z Morzinu (za 12.800 zl. rýn.), r. 1809 Jos. Biederman, pak Jan Pavel Froněk, manželé Freudigovi, r. 1814 Hylpartnerovi, po roce manželé Mrázkovi za 22.000 zl. »v šajnech«, Anna Pelikánová a j., od r. 1892 nyn. majitel, jenž také staré »boží oko« ze štítu dal zazdíti ve zdi nádvorní.

Č. 701-38 na Folimaně, u Nádherných, maj. sv. pp. Nádherných z Borutína. V 14. stol. byly tu 2 domy pasířův. Míval jej Heřman Černín z Chudenic, pak Jan Jos. hrabě Špork, r. 1725 koupil za 18.000 zl. Arnošt K. hrabě Pachta z Rájova. Zde jest česká společnost pro obchod uhlím a místnosti má spolek umělců výtvarných Manes; zde jest též dram. škola Marie Pivodové a akad. malíř Em. Boháč.

Č. 700-36 stříbrný soudek (nápis něm.), u Knoblochů, u Levinských, r. 1378 maj. Heinlin Ventrosus, pak pasíř Nos. R. 1663 maj. prof. Mat. Malanotte de Galdes (str. 389.) po Kateř. Plateisové roz. Hájkové. V 18. stol. dědici Brambergrovi.

Č. 699-34 starý dům u Štajgrů, dříve u Vodičků, v letech 1902 a 1903 nákladem J. Nováka dle plánů c. k. stavebního rady O. Polívky architektem M. Blechou přestavěný na moderní obchodní dům, který pro svou nádhernou úpravu a velkolepé vnitřní zařízení stal se jediným svého druhu — nejen u nás, ale i v celém Rakousku. Z příčin těch zmiňujeme se o domě tom obšírněji. Umělecky provedená façada (viz obr. str. 1121.), která spočívá na mohutných leštěných pilířích z červené a zelené žuly, zlacenými hlavicemi zdobených, krásnými výkladci se skly zrcadlovými, nádhernou štukaturou a tepanými pracemi kovovými opatřená, působí svým ladným rozčleněním, množstvím balkonů a arkýřů dojmem velmi příznivým. Ten jest ještě zvýšen velkým mosaikovým obrazem, obchod a průmysl představujícím, který jest co do provedení a velikosti prvým toho druhu v Praze; obraz navržen

akad. malířem p. Preisslerem. Hlavní vstup do obchodních místností nachází se po pravé, vstup do dvora po levé straně budovy. Vstupujíce do místnosti obchodních projdeme prostorným zádveřím, jež po obou stranách zdobeno krásnými výkladci. Přední část rozsáhlého přízemí velkolepé této budovy jest rozdělena na čtyři oddělení, z nichž jedno určeno pro zboží bílé a plátenické, druhé pro vyšívání, třetí pro hedvábné látky, stuhy a zboží prýmkářské a čtvrté pak pro zboží podšívkové a krejčovské potřeby. Střed celého přízemku zaujímá architektonicky nádherně vypravená, hořejším světlem opatřená dvorana, dvěma poschodími procházející. (Viz obr. str. 1123.) V přízemí jejím nalézáme bohatý sklad látek dámských i mužských, jakož i krásné oddělení krajkářské, zásobené zbožím druhů jednoduchých i nejbohatších. Látky umístěny jsou při pravé a levé stěně, kdežto krajky a stuhy vyloženy jsou ve skleněných skříních, sloužících zároveň za stoly prodejní, opatřené skvostnými stojany, na nichž rozvěšené krajky a stuhy dodávají celé dvoraně vzhledu obzvláště malebného. Železné sloupy, nesoucí galerii dvorany mramorem a originelními hlavicemi zdobené, použity jsou zároveň ku nesení umělecky provedených osvětlovacích těles elektrických i plynových. Malá fontaina a aquarium v pozadí dvorany umístěné slouží nejen k osvěžení vzduchu v místnostech obchodních, ale jsou zvláště půvabnou okrasou celé dvorany. Tepané kandelábry pro elektrické osvětlení, zdobící vstup na mramorové schodiště, dovršují ladnost celku, který při osvětlení v pravdě působí dojmem pohádkovým. Po několika stupních, jež tvoří část hlavního mramorového schodiště, vcházíme do prostorné, dvěma poschodími procházející místnosti, věnované výhradně kobercům všeho druhu, záclonám, stolním a ložním soupravám, jakož i dekoračním předmětům vůbec. Jako novinka zaujme zde pozornost navštěvovatele umístění vzorků záclonových. Tyto jsou uloženy ve zvláštních skříních, napnuty na barevných látkách a zavěšeny na kolejnicích, po nichž volně se pohybují, tak že je možno zákazníku celý sklad záclon v době nejkratší prohlédnouti. K této místnosti pojí se t. zv. sloupový sál. Místnost ta, procházející rovněž dvěma poschodími, určena ku prodávání nábytku z ohýbaného dřeva, nábytku železného a mosazného a s těmi souvisících potřeb pro zařizování bytů. Z dvorany přístupna jest též rozsáhlá místnost zásobní, jíž se současně jako expeditu pro venkovské zakázky používá. Přízemní místnosti spojeny jsou s I. patrem čtyřmi schodišti, z nichž dvě hlavní v přední místnosti prodejní a ve dvoraně umístěná, ze železné konstrukce provedená a mramorovými stupni opatřená slouží hlavní frekvenci, druhá dvě pak žulová slouží komunikaci obchodní. Vystoupivše po předním hlavním schodišti do prvého patra, vcházíme do místností rovnajících se rozměry veškerým místnostem přízemním.

Obchodní dům J. Nováka v Praze ve Vodičkově ul.

V přední části, jejíž stropy tak jako v přízemí na mohutných, výkladními skříněmi opatřených pilířích spočívají, umístěno jest zboží voňavkářské, mýdla, kosmetické potřeby, čínské a cizozemské výrobky různých druhů, dámské i mužské klobouky, zvláště pak od-

dělení pro dámskou, dívčí, mužskou i chlapeckou konfekci a zboží obuvnické. Hned proti schodišti nalézá se čítárna, zásobená všemi druhy časopisů politických, zábavných i modních. Pro zvláštní pohodlí obecenstva zřízena tu vkusná písárna, a jako novinka v českých i rakouských poměrech vůbec prostorný buffet. Zařízením tímto doufá majitel firmy zavděčiti se obecenstvu vůbec, zvláště však přespolnímu, do Prahy za příčinou nákupu zavítavšímu. Opatření to se v cizině již znamenitě osvědčilo. Podávají se tu studené pokrmy, jakož i všemožné nápoje: pivo, víno, vody, likéry, káva, čaj, čokoláda atd. K místnostem v přední části budovy se nacházejícím druží se po pravé straně oddělení šněrovaček, kožešin, dámského i mužského prádla, jakož i kravat. Levá strana galerie dvorany slouží prodeji zástěr a galanterního zboží, které ostatně skoro ve všech obchodních místnostech jest vyloženo a prodáváno. Pravá strana galerie vyzdobena jest výkladními skříněmi, opatřenými předměty jednotlivých za nimi se nacházejících oddělení, hlavně prádla, šněrovaček, kožešin atd. Kol galerie se vinoucí zábradlí použito důmyslně k umístění skleněných skříní, v nichž různé předměty, hlavně galanterní a okrasné, účelně jsou vystaveny. Aby umožněno bylo obecenstvu předměty oděvní, jako žakety, šaty, blůzy, šněrovačky a pod. ihned vyzkoušeti, zřízeny jsou útulné zkoušecí místnosti, zrcadly a potřebným komfortem opatřené. Pod přední budovou nalézají se v souterainu rozsáhlé sklady zboží a šatny pro mužský i ženský personál obchodní. Také druhého a třetího patra budovy dvorní používá se dílem za skladiště a dílem za kancelářské místnosti. Vzadu budovy jsou v prvém patře veliké sály, v nichž konají se občasné výstavy obrazů. — Dále má zde Edvard Leschinger ústav chromotypografický a tiskárnu, v níž toto dílo zhotoveno.

Č. 698-32 u Freundů, dříve u Sklobouků po Mikuláši z Klobouk v 16. stol. Po Václ. Vodňanském z Greifenberka roku 1613 maj. Simeon Polytor z Boubína, jenž platil 13 kop pokuty. Dům ode dávna pravovárečný r. 1769 koupil Václ. Straka. Jest tu nové obchodní gremium. — O č. 697-30 a 696-28 viz str. 367. — Č. 695-26 Národní kavárna, druhdy Vencelíkovský »mezi domy Eliáše Erasima Udvarhely z Křižovic a u Mníšků« (č. 694). Nejst. maj. Vítek šlachtnéř r. 1383, pak hejtman Sirotků koudelník Velek; ale vedle byly ještě 3 domky (maj. Vavř. Čeládka, sedlář, kotlář). Po Václavu Šturmovi z Hiršfeldu roku 1605 maj. Bohuslav z Michalovic, pak Zikmund Mat. Vencelík z Vrchovišť; vdova Lidmila ze Zap roku 1627 jej zapsala druhému manželu Janu Lopovi z Giron; prodej však neuznán, a dostal dům r. 1642 Jos. Kořenský z Terešova, cís. panství vrchní hejtman. Roku 1788 hospodu zdejší koupil Vojtěch Fritz, potom tu byla hospoda u Bílých.

Č. 683 (684)-24 vyšší dívčí škola, na místě býv. obecního domu* a kovárny, jež vyčnívala do ulice. Druhdy bývali tu mydláři (r. 1426 Mat. Rypák) a v druhé části Jan Zelník provazník. — Myšlenku zříditi vyšší dívčí školu provedl r. 1863 purkmistr Fr. Pštros; první řed. dr. Vil. Gabler před tím navštívil mnohé podobné ústavy v cizině. Zprvu se učilo v Jungm. tř. č. 9, pak v Hopfenšt. ul., až r. 1867 vystavěna byla tato krásná budova nákladem 130.000 zl. od arch. Ign. Ullmanna, ozdobená sgrafity od J. Scheiwla. Nyní jest řed. Bedř. Frida, bratr Vrchlického.

Č. 682-22 dům z r. 1902 Fr. Buldry, druhdy v koutě, r. 1434 sladovníka Vaňka Zpěváka. R. 1678 maj. Viktorin Št. Pekelský ze Strašína. R. 1794 za 6800 zl. koupil ryt. Jos. Turba. — Č. 681-20 u červeného vola měl r. 1434 švec Kravka. — Č. 680-18 zlatý sloup. R. 1759 od věřitelů Rašínových koupil cís. rada svob. p. Ant. z Löwenehru. a Grünwallu. Proti domu bývala studnice. — Č. 679-16 u Bezděků. Roku 1793 koupil Jan Melinc. — Č. 678-14 zlatý srp, druhdy Gobetovský dle Petra Gobeta; r. 1617 náležel ital. stav. Ludvíku Andreae. Na poč. 18. stol. Jan Zebrer.

Č. 677-12 u Řečických, druhdy nákladnický, v 17. stol. »mezi domy Jana Bosáka a Mat. Masopusta«. R. 1379 veliký dům u jelena řezníka Mart. Salače; k němu náležely i jatky až na místě dívčí školy; potom byly přeloženy do domu Helmova. Jindř. Řečický, radní novom., roku 1616 jej dostal od otce Jindřicha; syn Jiří Ř. pozbyl domu konfiskací a byl sťat s ostatními na rynku Starom.; r. 1644 dostali dům Jesuité, od nich prod. r. 1663 Mat. Fr. Chrástkovi z Engelburku, pak Dan. Vojt. Břečkovi. V 18. stol. rodina Houžvicova; r. 1895 tu zemřel malíř Ed. Herold, spisovatel Malebných cest po Praze.

---

* Zde byla též hasičská stráž, přeložená pak do č. 1442 v Hopfenšt. ul., kde byla do r. 1883.

Č. 676-10 zlatý velbloud, do nedávna Korbové z Weidenheimu, druhdy Kadlecovský, v 18. stol. Gratzlův. R. 1391 maj. tandléř Jan Šepletka.. — O nárožních č. 675-8 a 674 6 viz str. 242. a 241. — Č. 673-4 dům Vavroušků v, v 14. stol. probošta sv. Apoll., ležící »contra satlaviam«. R. 1767 koupil Jan Pedrotti. — Č. 672-2 u lva modrého, lékárna v nároží Řeznické ul.; v. t.

Dvorana obchodního domu J. Nováka v Praze ve Vodičkově ulici.

Vojtěšská ul. II. (býv. Malá Jirchářská), v assan. obvodu novoměstském od ul. Na Struze do Myslíkovy ul.) při kostele sv. Vojtěcha (viz obr. str. 1125.), zvaného »Větším« na rozdíl od kostela stejného zasvěcení, jenž býval v Podskalí. Kostel farní zde stál již před založením Nového města; vystavěli jej zdejší jircháři či smradaři, kteří již ve 13. stol. bydleli tu v Podzderazí. Kostel ten se jmenuje již r. 1318; snad tu stávala románská kaple na místě nynější nízké starogotické vedlejší lodi kostelní, kterou někteří mají za původní svatyni, k níž asi r. 1400 přistavěna byla loď hlavní s presbytéřem osmihranným; obě ty lodi jsou odděleny od sebe dvěma okrouhlými sloupy. Kaple sv. Kříže, sakristie a hořejší galerie jsou z r. 1692. Obnoven byl kostel v l. 1875—1879.

Po r. 1400 zde byl farářem Michal de Causis či Súdný (Soudný), rodem Němec; hlavně na jeho naléhání byla vydána klatba na přívržence Husovy, a sám žaloval Husa v Římě a pak v Kostnici, kde způsobil, aby Hus byl uvězněn. Také Jeronyma Pražského potom byl hlavním obžalobcem; zemřel v Basileji. Proto za nepřítomnosti jeho osadníci již r. 1414 sem uvedli kněze kališnické, kteří tu zůstali až do bitvy Bělohorské. R. 1663 byl tu farářem Matěj Benedikt Bolelucký z Hradiště (1630—1690), přítel Balbínův a Pešinův, pilný spisovatel. Za něho rozšířen byl zdejší skrovný hřbitov. Za faráře V. Nyklesa (1861—1874) byl tu ředitelem kůru Jos. Förster, v l. 1873—1876 varhaníkem slavný Ant. Dvořák.

Hlavní oltář z r. 1875 jest gotický dle nákresu prof. J. Pacolda; tabulové obrazy od P. Maixnera, sošky od Ed. Veselého. (Viz Method II.) V tumbě nalezena byla pečeť biskupa Filiberta. Na oltáři Matky Boží Zderazské v sev. lodi stojí socha z 15. stol., sem přenesená r. 1784 z kostela na Zderaze. Soška Spasitelova v kapli sv. Kříže sem dána r. 1700 z domu u Zpěváčků (býv. kostela sv. Petra a Pavla na Struze). Křtitelnice pochází z r. 1493. Zvonice obnovena byla r. 1700; zvon Vojtěch jest z r. 1540 od mistra Ondřeje.

Farní budova na nynějším místě se jmenuje již r. 1367; druhé patro stavěl r. 1778 farář Ant. Dvořák, jenž dal uvnitř faru ozdobiti freskami, které obnoveny byly r. 1865.

Vedle fary na hřbitově se uvádí škola r. 1413; nová škola zdejší byla vystavěna r. 1882. — U fary náhrobní kámen K. Mělnického z Karlsperka († 1599), druhý faráře Jana Glodomastesa.

O kameni s nápisem nečitelným lid vypravuje toto: Kdyby prý nevinný mládenec nápis přečetl, vysvobodil by ducha prokletého rytíře, jenž tu v noci bloudívá kolem kostela na místě bývalého hřbitova. Rytíř ten probodl kdysi kněze zdejšího chrámu proto, že ho nechtěl oddati s dívkou, již rytíř unesl proti vůli rodičův; za to byl popraven a zde pochován. (Svátek, Legendy 150.)

Vojtěšská ul. jest středem assanace novoměstské, a již mnoho tu domů zbořeno bylo hlavně r. 1902 a násl.; zastavění a regulování této čtvrti těsně spojeno jest s provedením nábřeží.

O č. 208 při Myslík. ul. viz str. 755. — Č. 210-2a u Mizů, u Kheilů (po maj. K. P. Kheilovi) byt Ad. Krössinga a Rud. Kronbaura; r. 1752 koupil Mat. Vyšín. — Dříve zmizelo při Myslík. ul. č. 209 na Bělehradě, kdysi Daniela Reichknechta. — Č. 211-4 u Pikartů na místě 3 starších domků; z nich jeden r. 1390 měl Pavel Kuchta, druhý Petr Okřín či Půlokřínė. R. 1771 koupil V. Kühn. — Č. 212 6 u Jiříků, r. 1790 V. Vyhnala. — Č. 214-8 jest fara, o níž prve mluveno; byla zde již r. 1367. Dále za kostelem v nároží č. 217-10. – O č. 200 (199, 198)-12 viz str. 895. Tamtéž o č. 196-14 a 219-16. Naproti č. 231-19 viz str. 1025. Zmizelo č. 232-17 u Bábovků; koupil r. 1786 Ant. Kadlec, výrobce kartounu. — Průch. bývalo č. 218-15 u Křesťanů, r. 1789 Vondráčkův. — O č. 216-13 viz str. 1028, rovněž o zbořených č. 215-11, o č. 213-9. — Č. 241-7 u Beranů, jež koupil Ed. Rechziegel; zde bývaly v 15. stol. největší pražské lázně. — Dříve již odstraněno bylo č. 240 kdysi Václ. Carolidesa z Karlsperka, mlýn na zadáku. — Č. 242-5 u Kavků, jehož maj. byl Jakub Vojta Slukov, slavný herec († 1903); zde bydlí taj. div. JUDr. K. Kadlec, docent univ.

U Vozovky VII., ze Šternberkovy ul. do Rudolfovy tř., má jméno toto od r. 1889 po vozovce elektr. dráhy.

Vratislavova tř. VI., dříve Hlavní tř. vyšehradská, pojmenována r. 1891.

Připomíná panovníky české z rodu Přemyslova. Vratislav I., syn Bořivojův a sv. Lidmily a otec sv. Václava, založil chrám sv. Jiří na Hradčanech. Vratislav II. kníže, od r. 1086 král český, moc a slávu vlasti naší znamenitě rozšířil; pochován byl na Vyšehradě, kde založil bohatou kapitolu.

Do nedávna byla to ulice podobná ulici ve venkovském městečku; za posledních let i sem se tlačí moderní činžáky. Byla to hlavní a skoro jediná ulice podhradí vyšehradského, které s hradem kvetlo i živořilo i hynulo. Počíná ne od Botíče, nýbrž od jeho býv. strouhy; viz str. 68. V podhradí tom, též Psáry zvaném, býval farní kostel na místě neznámém, roku 1373 okrouhlá kaple sv. Markety a konečně kaple sv. Hippolyta, o jejichž poloze také nevíme. O špitále zdejším a kostele sv. Alžběty viz str. 655. Od Vyšehr. tř. ještě před Botíčem v pr. č. 71 Haaszových.

Za potokem před viaduktem v pr. č. 99 u Přemysla knížete, byt red. J. Kummera, v l. strážní domek železniční. Za viaduktem v pr. tři domy koupila obec, aby mohlo býti provedeno »přeložení« Botíče; jsou to č. 79, koupené za 13.000 zl., č. 52 u Jedličků za 82.000 K, č. 51 u Lumíra za 112.500 K.

Za uličkou (dříve Mostní) k řece č. 31 býv. radnice; zde jest útulek pro školní mládež od roku 1886 (první v Praze) a konvikt učit. chlap. (správce K. Bolina). Domem tím jest průchod ke schodišti na Vyšehrad. — Č. 28 Pacovských u Kroka; zde jest První zálož. a obch. družstvo pro král Vyšehrad. — Č. 27 u Plevů, u kočky, nový dům spolku úředn.

Č. 26 u Ulrichů, č. 25 u P. Marie, č. 24 u Klepalů v slepé uličce pod hradbami; tudy bývala jízdní cesta na hrad před opevněním v 17. stol., č. 22 u Boučků, č. 21 u Holubů, č. 20 zajímavé kostěnou dlažbou síně; lid říkal, že tu bydlil kat, a že jsou tu kosti lidské; jsou však to kůstky vepřové; č. 8 poslední u serpentiny.

Naproti jest bašta XXXIII. sv. Leopolda, pod ní č. 77 hostinec Čeřovských při Přemysl. ul., kudy po schodech se schází k Botíči a býv. utěšené zahradě Přemyslovce. Druhý roh č. 5, dále č. 4 a 98, č. 3 a zruš. č. 76, jež spojeno s č. 2 n. v Hostivítově ul. (poštovní úřad »Praha 16.«). — Č. 1 staré děkanství, v němž zemřel Vinařický; bydlili tu kapitulní děkani od 18. stol. S těch míst r. 1420 puškař výborně střílel na Pražany; viz str. 47.

Č. 68 průchodní u Muziků, u kotvy, č. 67 u Hodků, č. 66 chudobinec sv. Vojtěcha, založ. od probošta V. Ruffera r. 1865 pro 30 chudých; filiálka ústavu u sv. Bartoloměje. Sousedí č. 65—63 škola, sahající do Neklanovy ul., jako i č. 61 a 60. — Č. 57 u bílé růže, č. 58 nový dům při Neklanově ul.

Nevím, v kterém domě zde se stalo, ale stalo se, jak vypravuje J. V. Houška, co slyšel od svého přítele: »Můj dědeček bydlel na Vyšehradě v domě jistého ševce, který ode dávna zabýval se čarami a kouzly. Přemluvil několik sousedů, že se odhodlali s ním ďábla zaklínati, by penize přinesl; mezi nimi byl i můj dědeček. V den ustanovený sešli se všickni u ševce, kterýžto je vedl na půdu, a tam kleknuvše do kola, počali se modliti ke sv. Koroně. Bylo jich sedm, a když po sedmé odříkávali modlitby, slyšeli náramný praskot a hlahol po schodech se blížící, a brzy spatřili všichni malého pidimužíka, veliký pytel plný peněz na zádech nesoucího. Shodiv pytel na zemi, kolem nich obskakoval a huhňavým hlasem zvolal: »Koho z vás si mám za peníze vzíti?« a obešed je ještě jednou, zastavil se u dědečka a chopiv ho za límec, zařval: »Tebe.« — »Ježíš, Maria, Josef!« vzkřikl dědeček a omdlel. V tom udělalo: bum, bum, bum! a s velikým hřmotem, jako by se celý dům bořil, vylítl zlý duch i s penězi vikýřem, zanechav po sobě náramný smrad a puch. Dědečka odnesli polomrtvého, švec dostal dávení, a ostatní zaklínači bolení břicha, jehož dlouhý čas nemohli pozbýti.«

Ještě jednu pověst vypravuje Svátek: »Na skále vyšehradské nad Podolem pásávali kozy. Jednou chudá žena také poslala své dvě dcerky, aby tam pásly, ale nařídila jim, aby měly pozor dobrý na kozy; však dívky si raději zahrály a kozy spadly do vody. V hněvu matka jim klnula, i zkameněly; dosud viděti prý na skále dvě světlejší místa, jež mají podobu lidských postav.« (O strašidlech na Vyšehradě viz Č. lid XIII. 323.)

Kostel sv. Vojtěcha.

Vratislavova ul. z Táboritské ul. na j. k vinohradské Jungmannově tř.

Vršovice* druhdy ves, od roku 1885 městys, dne 2. března 1902 povýšený na město. Poloha jest malebná, na sev. od velikého ohbu potoka Botíče velmi nerovná; i bude nesnadno zregulovati vše po pražsku. Dosud vedle domů nových jest tu hojně skrovných, nízkých baráčků sem a tam roztroušených i zahrad, ač již mnohé z nich ustoupily pravítku a činžákům, ba již i také továrnám. Rovnější jest část od Botíče jižní u nádraží, kde se říká Vršovičky; tam se připomínají obydlí roku 1654. Sr. plán příl. 3.

* Hlavním pramenem mi bylo nádherné dílo: Šplíchal, Paměti obce Vršovické, 1902.

Jméno souvisí prý s mocným rodem Vršoviců,* kteří tu měli tvrz na blízku Vyšehradu Přemyslovcův, ač možno též, že jen vrchovitá, vršitá poloha dala název místu, kde byla po starém způsobu záhy také tvrz, která však v 17. stol. se připomíná v rovině u pivovaru. Ponejprv se jmenuje osada tato r. 1088 v základní listině kapituly vyšehradské. Hájek ovšem ví i zde jistotu lepší, že jakýsi Vrš z rodu Lechova r. 730 si vyžádal zde místa a příbytku i vsi dal jméno Vršovice, a že již Libuše u Jezerky prorokovala, kterak skrze potomky jeho přijde mnoho zlého na zemi a rod Přemyslův. Za uváženou stojí, jako Slupy mají jméno po mlynářských slupích, zdali také zde není původ od rybářských vrší; býval tu v Botíči ryb hojně; sr. str. 67. Také při pronajímání rolí zdejších r. 1323 kapitula vyšehradská si »rybaření v Botíči od mlýna Mik. Herolda dolů« vymiňuje pro sebe. Vrš zlatou v modrém poli měli znakem Vršovci a nyní vrš pode lvem i město toto.

Jak praveno, byl tu již r. 1088 majetek kapituly vyšehradské, později též zboží řádu rytířů německých u sv. Benedikta (viz str. 46.); na začátku 14. století měl tu dvůr a vinici (koupí od opata Vilémovského) bohatý měšťan pražský Albrecht Štuk, jenž však též r. 1328 jej prodal německým rytířům i s podacím právem kostelním. Po r. 1360 dvůr ten drželi pražští měšťané, pak rod Otty z Posenpachu; r. 1417 majetek spadl na krále, jenž krčmu zdejší udělil svému maršálkovi Slaviboru Vršovi z Modřejovic. Vedle toho tu stále byl majetek vyšehradský, kde r. 1325 děkan Držislav uvedl právo německé.

Vedle rolí, chmelnic a zahrad ode dávna tu byly vinice, jichž počet silně se rozmnožil za Karla IV. od r. 1358; i říkali pak údolí viničné (vallis vinearum) zde jako v Nůslích.

Veliké změny majetkové nastaly za bouří husitských, když Němci utíkali z Prahy a Pražané si přivlastnili statky jejich i duchovenské. Tak dvůr zdejší, druhdy německých rytířů, měli r. 1436 Zikmund Chán a Materna z Dlouhé třídy; vinici jakousi měl tu vladyka Častolov na Pičíně, jinou po Aleši Trubačovi, vypověděném z Prahy r. 1421, Vaněk z Lochkova a Beneš Kolář. Kde jsou kasárny vozatajské, byla vinice Tomáše Nicka.

V bojích husitských r. 1425 Husité přitáhli od jihu k Vršovicům a položili se tu táborem; nedobývali však Prahy, jak hodlali, nýbrž učinili mír. Rovněž r. 1448 Jiří Poděbradský odtud činil přípravy k dobytí Prahy, a vnikl tam v noci dne 3. září, jak vypravuji při Vyšehradě. R. 1509 stříleno bylo zde na zkoušku z děla ulitého od Jana z Vodňan.

R. 1557 Vršovice koupil sekretář komory české Kašpar Granovský z Granova (viz str. 1059.), jenž již před tím si koupil Podol a Dvorce r. 1556; odtud Podol s Vršovicemi zůstal spojen až do počátku 19. století. O jeho závěť a majetek byl pak veden spor asi 50 let; poslední Granovský prodal Vršovice r. 1620 Janu Rudolfu Trčkovi z Lípy na Opočně, Smiřicích, Světlé nad Sázavou, Lipnici a Kounicích za 15.200 kop gr. míš. Přepustil pak Vršovice své choti Marii Magdaleně Trčkové, která však již r. 1621 je prodala Maxmiliánu z Valdšteina, vyminivši si toliko dvůr se 7 poddanými. Ale byl jí pak zabaven a postoupen Mik. Pixovi, úředníku při komoře české; odúmrtí připadl Ferdinandu III., který jej postoupil radovi Raf. Mnišovskému ze Sebuzína a Heršteina, jenž sloužil již Ferdinandu II. a Ferdinanda III. učil česky. R. 1628 Vršovice koupil hrabě Frant. Matyáš ze Šternberka, po němž je dědil r. 1665 syn Václav Vojtěch, který vystavěl zámek v Troji. Ve smlouvě r. 1672 se uvádí »tvrz Vršovice s dvorem poplužním, s poplužím, mlýnem, pivovarem, ves Vršovice, Podol a Dvorce s platy stálými i běžnými, s kurmi, vejci,** s robotami, kovárnou, krčmami výsadními, s lidmi poddanými usedlými i neosedlými nebo z těch gruntův sběhlými a odjinud na ně vyhoštěnými, s vdovami i sirotky i spravedlnostmi jich, s podacím kostelním ve vsi Vršovicích a Podole, s dědinami, lukami, zahradami, štěpnicemi, s vinicí panskou, s jinými grunty viničnými poplatnými, chmelnicemi, porostlinami, rybníky atd.« Týž hrabě Václav Vojtěch r. 1706 koupil zpět dvůr ve Vršovicích, který r. 1672 od hrab. Frant. Václava Pachty dostal hofmistr jeho Václ. Kriegr, měšťan staroměstský. Dědička Vršovic Marie Terezie ze Šternberka provdala se za Jana Leopolda knížete z Paarů; syn jejich Josef Václav kníže z Paarů přikoupil Nůsle od hrab. Frant.

---

* Však sídlo jejich bylo při Ohři, kde posud se zachovaly Vršovice u Loun; dle kronikářů bylo to »plémě nenáviděné, pokolení zlé, zlých otců ničemní synové, bohům protivní«. Rod ten r. 1108 skoro úplně byl vyhuben.

** Odváděti slepice a vejce nebo za ně náhradu peněžitou náleželo k povinnostem (robotám) lidu poddaného.

Gundakara Colloredo. Roku 1797 Vršovice a Podol i s domem Platýzem v Praze (viz str. 190.) koupil Jakub Wimmer, známý zakladatel zeleni na nynějších Vinohradech. Roku 1809 Vršovice koupil Jan Filip svob. p. z Wessenberka a Ampringen, r. 1832 Karel Ferd. svob. pán Putteany na Litni, vymíniv si ostrov u Podolí. Roku1841 Vršovice i Podolí koupil hrabě Jiří Frant. Aug. Longueval Buquoi, roku 1858 Alois Procházka; nyní velkostatek drží Marie Vaváková z Adlarů, Josefina svob. paní z Dobřenských a Emilie Soupperová.

Již r. 1028 ve Vršovicích byla kaple sv. Máří Magdaleny, později kostel sv. Mikuláše (viz obr. str. 1127.), a při něm od r. 1374 fara tam, kde jest nyní radnice či v obecním č. 42 (roh Komensk. nám. a Šafařík. ul.). Fara zdejší zanikla ve válce husitské a dům »stará fara« stal se hostincem. Teprv z doby po válce 30leté víme, že sem chodili Jesuité novoměstští vyučovat lid náboženství. Tři z kněží těch jsou pochováni při zdi kostelní blízko rohu u sakristie. Když r. 1727 v Michli zřízena byla fara, byl kostel Vršovický filiálním michelského. Obnoviti faru zde pokoušeli se Vršovičtí od r. 1843, až r. 1863 sem přišel kněz; bydlil v chatrném domku č. 143, kde jest nyní obecní nemocnice v Šafaříkově ul. Fara samostatná zde zřízena byla r. 1868. Sem také r. 1868 až 1884 přifařeny byly domy vinohradské, jež dříve náležely též až k Michli. Od r. 1893 jest fara v č. 84 na Komenského nám.

Kostel sv. Mikuláše ve Vršovicích.

Kostel zdejší vznikl ze starší románské kaple; byl velice skrovný, až r. 1896 byl přestavěn. Po pravé straně za vchodem na kůr má pamětní desku Ludvík Ritter z Rittersberka, spisovatel (1809—1858). Socha sv. Jana Nep. pochází z r. 1725. Na věži zvon větší z r. 1671 s českým nápisem ulil zvonař pražský Mik. Löw; starší jest zvon menší z r. 1511 od mistra Bartoloměje. — R. 1902 ve Vršovicích zřízen spolek pro zbudování nového chrámu, poněvadž nynější nedostačuje veliké populaci.

Byloť tu r. 1900 napočteno 13.580 obyv., kdežto r. 1840 bylo jich 924, r. 1880 již 5732, r. 1890 pak 8500. Čísel domovních jest nyní 436 a asi 16.000 ob.

Všehrdova ul. III, z Chotkovy oklikou na Újezd; dříve slula Špitálskou po ob. špitále č. 440, i Zbrojní po zbrojnici č. 450, z části Cihelná. Jméno po slavném právníku a humanistovi Viktorinu Kornelu ze Všehrd, jenž tu měl majetek (č. 448—449 t. zv. Huť); sepsal velmi důležité dílo »O právech země České knihy devatery,« pravý skvost starého právnictví českého.

Při Chotkově ul. jest novější č. 550-1; v č. 2 n. bydlí Josef Lacina-Kolda Malínský. — Č. 444-3 druhdy Schieferhäusel; r. 1768 od Jana Zeipta koupil tu dům s krásnou zahradou Jos. K. Steinsdorf. — Č. 561-4 JUDra Ferd. Egera. — V č. 445-5 atelier Vikt. Olivy, Václ. Jansy a K. Štapfera, v č. 6 n. K. Maška, prof. uměl.-prům. školy. — Za Říční ul. v l. č. 440-7 a 9 starý špitál (z r. 1661) maj. JUDra Ferd. Weirettra z Rechtfeldu; viz Říční ul. Budova býv. kostela sv. Jana Křt. jest z nejstarších v Praze. — Naproti č. 446-8 Osecké prádlo, býv. prádelna maj. Jos. Holovského, druhdy Jana Kocína z Kocínetu a Lidm. z Dříně, manž. Všehrdovy. Viz Říční ul.

Č. 447-10 Buhlbaumovský dům se táhne k ramenu Vltavy; byt malířky Zdeňky Braunerové. Zde asi byla zahrada s domem »v kraji proti ostrovu (Kampě) podle mlýna

řeč. Huti,« již prodala emigrantka Anna Kechlová Janu de Vitte r. 1628. R. 1781 koupil dřevař Jos. Minářek. — Č. 448-12 Hutské mlýny s č. 449-14, obé maj. Al. Leipena sousedí již se zbrojnicí (viz Újezd). Zde bývala huť či cihelna a mlýn, druhdy maj. kláštera sv. Anny. Vedle byla zahrada kláštera Ostrovského, roku 1499 měšťana starom. Erazima Volfa, který měl vinici na Žižkově, kde jest Ohrada. R. 1489 maj. Vencelík z Vrchovišť, pak Martin z Dříně, jehož dceru za manž. měl slavný Viktorin Kornel ze Všehrd; zemřel tu morem r. 1520. R. 1543 obec malostr. koupila »mlýn v huti Vencelíkovské« od Dan. Tatouse z Vraného, ale r. 1547 byl jí zabaven. R. 1558 opět Huť obec dostala a vyměnila s Michnou (viz Zbrojnice, Újezd) za pivovar Hrachovský (viz str. 556.). Po Zikm. Norb. Michnovi letohrádek (nyn. Zbrojnice) i s Hutí roku 1678 prodán byl Jindř. Ludv. hrab. ze Sinzendorfu, pak Janu Ad. kníž. ze Švarcenberka. Roku 1791 koupil Václav Zuran.

Na straně záp. za špitálem jest č. 439-11 bílý kříž(ek). — Č. 438-13 v bílém domku měl roku 1789 lékař Jos. Rudolf. — Č. 437-15 červený křížek v 18. stol. rodiny Virtův. — Č. 436-17 u Rybičků, druhdy Sibisches Haus; maj. JUDra Alb. Żegklitze; roku 1751 koupil Mat. Kirchner. — Nověji vzniklo č. 547-19, č. 435-11 bílý preclík. — Zbořeno č. 434 u Hrušků, v 18. stol. Hilfertův; č. 433 u Benešů; č. 432 zelený strom r. 1778 koupil K. Schnurer i č. 431 zelenou mříži; č. 430 u velkého truhláře viz Újezd; druhdy zde říkali Košířská osada.

Také tato ulice má své »strašidlo«.

Lidé si povídají, že každý pátek tudy od půlnoci do jedné hodiny jezdí mnich na ohnivém voze, jejž táhnou dva pekelní kozli; vyjede vždy z bývalé krypty zrušeného kostela sv. Jana Křt. a s velikým lomozem zase po hodině tam se vrací. Majiteli té budovy ovšem příjemno to nebylo, že mu tam nechtěl žádný nájemník zůstávati, i požádal starého vysloužilce ze sousedství, aby mu pomohl od toho strašidla. Voják na noc se uvelebil v kryptě, pokuřoval si a popíjel — ale ráno nalezen byl mrtev, a po týdnu strašilo zase. Proto pan domácí z bývalého kostela udělal prádelnu, aby tam nikdo nemusil býti přes noc.

Všehrdova ul. Žk., z Prokopovy tř. do Lupáčovy.

Č. 586 Bezovka, starý známý hostinec; u něho býval rybník, z něhož potůček tekl ke Karlínu. — Č. 169 u Křížků.

Vysočany (viz obr. str. 1131.) na potoce Rokytnici, obec mající kolem 4000 obyv., jest nyní místo čilého průmyslu (továrna na umělá hnojiva a spodium, na laky, výroba bednářské smůly, dehtu a pryskyřice, továrny na barvy, lepenky na střechy, na spojovací hmotu »Lavaoid«, cementové zboží, cihelny, kamenické závody atd.)

V listině kláštera Kladrubského připomíná se místo toto již roku 1239. Roku 1325 koupil zde dvůr rytíř Zdeněk, lékař tělesný krále Jana od kuchařů královských Beneše a Borše. Po něm zdědil jej syn jeho Ješek, který se nazývá rytířem z Vysočan. Na poč. 15. stol. měl dvůr tento v držení novoměstský měšťan Beneš ze Vzchodce. Vdova tohoto Petra prodala jej za 102 kopy r. 1432 Řehořovi od prstena ze Starého m. pr. a manželce jeho Dorotě (curiam allodialem in villa Wysoczan situatam contra curiam Johannis Rataysky). (Rukopis arch. měst. č. 992 f. 136.); trh však, zdá se, nebyl uskutečněn, neboť v kšaftu svém z r. 1434 odkázala tento dvůr poručníkům Mikuláši Hesoltovi a lékaři mistru Prokopovi Hrbkovi, aby jej prodali a peníze dali na chudé (č. 992 f. 155.). Jiný dvůr měl za bouří husitských Petr Přešťan a po něm syn jeho Mařík a vnuk Bartoš, který vzdal na smrtelné posteli statek svůj své matce Kačce. O tom zachována jest tato dosud netištěná listina z r. 1435: »My purgmistr a konšelé Star. m. pr. tiemto zápisem všem nynějším i budúcím na vědomie dáváme, že rychtář a konšelé z Vysočan, odloživše ortel k nám, jakožto na najvyššie právo, v té při, kteráž jesti mezi stranami dolepsanými, i vstúpili jsú před nás do plné rady žádajíce zprávy a naučenie a zpravili nás takto: Jeden súsed jich, jménem Přešťan, jsa nemocen a leže na smrtedlné posteli, přivolav k sobě súsedóv i učinil jest před nimi své poslednie poručenstvie ze všeho statku svého. A tak odkázal jest statku

a zbožie svého polovici mateři své řka, že mne jest nedielná, a dceři své, manželce Starcově z Nov. m. pr. druhý diel a ostatek téhož statku synu svému. — Pak potom mátě toho Přešťana — polovici vzdala jest vnuku svému, synu Přešťanovu —. Potom mátě téhož Přešťana, vystěhovavši se k dceři Přešťanově, vnučce své, do Nového m. pr., i povolala k sobě vnuka svého, a žádajíc na něm, aby jí odevzdal tu polovici, kterúž jest jemu vzdala. I přišed k ní do Nov. m. pr. bez povolení a vědomí svých poručníkuov i odevzdal jest jí tu polovici, a ona dále ležící na smrtedlné posteli, odkázala jest vnučce své, Starcově manž. A tak Starec jménem své ženy přišel s kšaftem do Vysočan před konšely, aby jemu spravedlivě učinili vedle rozkázanie babky jeho manželky. — Tehdá přietelé a poručníci syna Přešťanova učinili jsú proti tomu odevzdání odporu, praviece, že syn Přešťanóv neměl moci k odevzdání učiniti —, nebo nemá rozumu dospělého ani jeho požívá a také z moci poručníkóv jest nevyšel. A tak rychtář a konšelé svrchupsané vsi, přeslyševše žaloby a odpory obú stran, vypověděli jsú, že syn Přešťana neměl ižádné moci bez povolenie a vědomie svých poručníkuov odevzdati té polovice statku babce své, nebo nemá rozumu dospělého aniž jeho muož požívati. Též my purgmistr a konšelé — potvrdili jsme i ve jméno božie mocí tohoto zápisu potvrzujem jich ortele dobře nalezeného —.« (Rukopis č. 2099 f. 397. srov. i č. 2082 f. C 18.)

R. 1491 rozparceloval zde Václav Hornatecký ze Struhařova pole a luka (vedle lúky veliké pana Jana Bohnického, pod cestou a ku potoku, vedle cesty mezi poli téhož Jana B., podle Štěchové meze, pod hájem řečeným »Skorycena«) pod plat (arch. m. č. 2901 f. 50.) Král Jiří, jsa dlužen Lukáši z Levojid a Podvíní 100 kop gr., zapsal mu plat 12 kop gr. č. zde na lidech kostela sv. Víta a sv. Petra na Vyšehradě r. 1467 (č. 2901 f. 37.). Byly to pozemky dvoru špitálního. Pohledávku postoupenou tak zv. dobrými vůlemi měli potom Franěk ostrožník staroměstský (r. 1472), kterou mu potvrdil král Vladislav II. (r. 1482), dědil syn téhož Fraňka Řehoř a vnuk Václav Franěk z Liběchova, Mikuláš Hlaváč z Vojenic (roku 1515), Ladislav z Černošic a Malešic (r. 1518), Václav Třibratr z Pautnova (roku 1528), Jan Jeníček, měšťan staroměstský (r. 1540) a tento dal špitálu sv. Pavla (r. 1542). S tím spojen jest plat 17 kop gr. č. v Podvíní na tvrzi, na dvoru, mlýně a vsi. V skutečné držení vešel špitál r. 1564.

Jiný dům měla zde v druhé polovici 14. století Kristina Podvinská, vdova Oldřicha Bavora, která darovala jej r. 1407 klášteru na Karlově. Ti prodali jej (Pozůstatky desk zemských sv. II. str. 128) Marketě, manželce Marka Čotra z Prahy za 30 k. gr. (r. 1416). Snad je to týž dvůr, který později měl Jakub Sak, měšťan novoměstský, a kterýž dcera jeho Alžběta z Bohunovic prodala r. 1528 obci Nového m. pr. za 150 kop gr. (dvůr byl tehda pustý). S ním asi spojen byl majetek Jana z Bohmic a vše jmenováno nadále statek »Bojnickovský«, který převzalo záduší kostela sv. Klimenta na Poříčí.

Č. 26 byla dříve pole Janečkovská s dvorem, která prodal r. 1715 kostel sv. Apolináře hraběti Romediovi Janu Frant. z Thunu na Cholticích za 6000 zl. a tento r. 1719 Marii Josefě z Thunu. Potom byli zde mincmistr Ferd. Scharf, hr. Frant. Karel z Pöttingu (r. 1724), Jiří Hell (1760), krejčí Ant. Stein (r. 1761), Václav Hloušek (r. 1761), MUDr. Ignác Radnický (r. 1789), Frant. Ekl (r. 1790), Josef Kostka (r. 1792), Frant. Kunert (r. 1801), JUDr. Ant. Feyertag (r. 1802), hr. Filip Kurtoš ze Zubřího (r. 1803), hr. Karel Pachta z Rajova (r. 1804) atd. To byl tak zv. menší dům Apolinářský. Větší dům (č. 25) prodán byl r. 1690 poručníky nezletilých dětí Františka, Bernarda, Barbory, Terezie a Lidmily po Janovi Jiřím Řasným z Řasné Františkovi Windišovi z Assenfeldu za 3500 zl. rýn. Po něm měli dvůr: hrab. Anna Barbora z Walmerodu (r. 1696), hrabě Bernard z Walmerodu, Alžběta Marie z Klenového, sestra jeho (r. 1708), Anna Barbora hr. z Walmerodu, roz. Lubská z Lub (r. 1709), Anna Alžběta Krocínová z Drahobejle (r. 1712), Bohuslav Pařízek (r. 1718), Benigna Konstance Švihovská z Maltzan (r. 1722), rytíř Václav Josef Chanovský z Dlouhé Vsi (r. 1727), rytíř Frant. Karel Kek ze Švarcbachu (r. 1739), Jakub Jan Krtek (r. 1788), Antonín Valenti (r. 1766), Václav Šolc (r. 1772), Jan Paroubek (r. 1774), Karel Hopfenštok z Ehrenštejna (r. 1795) atd.

Vlastník Libně, David Jindřich sv. pán z Černhauzu měl zde statek o 7 dvořích kmetcích s chalupami a krčmou, což mu bylo r. 1634 zabaveno a odevzdáno hr. Maxm. z Trautsmansdorfu. Dva dvory Benjamína Fruweina z Podolí, prodané r. 1619 Janu Zikmundovi Knoblochovi, ujali úředníci špitálu sv. Pavla roku 1621 pro nezaplacení z nich platu.

V ohledu správním byly Vysočany neobyčejně rozdrobené. Kusy patřily pod správu Starého a Nového m. pr., kostela sv. Apolináře, desk zemských a úřadu viničního. Dosud jmenují se zde dvorce: Čvančarka, Fleišnerka, Hytlovka, Klíčov (vinice), Krocinka Dolní a Horní (Máselnice). Dominikánský řád má zde nadační dvůr č. 1 (98·95 *ha*) se zámečkem, parkem, pivovarem; lenní dvůr má výměru 59·06 *ha* (majetek Anděliny Jahnové v Praze).

U Vysočan Lbň., kde jest č. 70 Jetelka nad nádražím vysočanským.

Vyšehrad, VI. čtvrt Prahy.

Truchlí skála Vyšehradu
i ta její troska šedá,
hledí dolů ve vln vádu
starou slávu v hloubi hledá,
starou slávu české země,
velkost, sílu, nadšení —
v smutnou odvet pouze temně
bouří vody šumění.

(*J. Vrchlický.*)

Věru — skoro jen věrná Vltava a pevná skála jsou svědky staré slávy tohoto, každému Čechu posvátného místa, s nímž spojeny jsou nejdávnější pověsti a dějiny naší vlasti a zlaté Prahy. (Viz zvl. Herold, Mal. cesty, Topič 1894; Ruffer, Historie vyš. 1861.)

Zde hrad stával prý dříve než v Praze t. j. na Hradčanech, hrad, jenž býval sídlem knížat českých již v dobách zahalených šerem dávné minulosti. V nejstarším tomto středisku našeho národa bezpochyby již Samo bydlil v 7. stol. Pověst jmenuje však prvním knížetem zde Kroka (str. 639.). Bydlil dříve na Budči (str. 96.) a jak Hájek vypravuje, jednou pravil svým: »Není tuto bytu mého, neboť město toto nebude dlouho trvati, jiného musím pohledati. Zítra před východem slunce vyjděte a na poledne se obraťte a při řece místa příhodného hledejte! Tuť vás osudové přivedou a bohové na tu horu, kde stavěti slušné jest.« Tu oni šli, až přišli na horu vysokou a širokou, která měla nad řekou příkrou skálu; to místo dobře poznamenavše, kázali les posekati a z něho dřevěné sruby dělati. Uvedše pak tam Kroka s jeho rodinou, tázali se, jak by hrad měl se jmenovati. I nazvali jej Psáry, jak se jmenoval hrad v zemi Charvatské, odkud přišli.* (Prager Wegweiser z r. 1817 vykládá, že tu již za Marobuda byl hrad Psáry; na zříceninách jeho Krok postavil nový a proto jej nazval »Nárůst«. Libuše jej zvětšila a dala jméno Libín; když Křesomysl bydlil dole v Týně, zde říkali Vyšší hrad.)

Když zemřel Krok, po něm zůstaly dcery jeho Kaša, Tetka a Libuše, kterážto nejmladší byla dívka velmi opatrná, v rozeznávání odporných věcí tak chytrá a vtipná, že se zdálo lidu, že by nikdy před nimi ani za jejich časů člověk žádný jí roven nebyl; neboť i mnohé věci budoucí, když toho potřeba kázala, oznamovala. Ji tedy za kněžnu přijali, a Libuše lid sobě poddaný pokojně spravovala a spravedlivě soudila. Uznamenavši pak skrze věštby, kde by jí bylo nejpříhodnější místo k obývání, počala hrad Psáry velmi rozšiřovati a vedle na ten čas obyčeje rozkázala kolem všeho hradu tlustou a vysokou nad míru ohradu dřevěnou udělati. Potom rozkázala, aby žádný toho hradu již Psáry jmenovati nesměl, ale od jejího jména aby byl Libínem jmenován.

Dle Kosmy hrad ten prvotně byl založen v lese a od chrastí (ab arbustis) slul Chrasten; les v okolí měl býti jaksi první hradbou. Když pak při sídle knížecím třeba bylo více obydlí množícímu se tu obyvatelstvu, pomalu les ustupoval nově vznikajícímu podhradí na straně sev. k Botíči a západní k řece.

Ale všechna tato jména jsou zajisté jen smyšlenky pozdější; hrad tak příznivě položený vysoko nad řekou jistě od počátku slul Vyšehradem; dle pověsti jméno to dáno až za Přemysla ve válce s dívkami, do kteréžto doby Kosmas († 1125) klade založení

---

* Však jméno Psáry či Psáře vyskytuje se teprv r. 1280 v kronice Kosmově a to o podhradí Vyšehradském na Botíči, tehdy již hodně zpustlém; bydlili tam asi psáři t. j. hlídači loveckých psů královských. Psáře byla prý osada sama o sobě, rozdílná od podhradí vyšehradského; roku 1222 se píše Psárská hora o vysočině mezi Botičem, Michlí, Krčí, Bráníkem až k hoře Vyšehradské, což bylo jen hradiště na vrchu hory a podhradí dole k Praze. Viz Arch. Pam. VIII. 57.

jeho. Když totiž Vlasta z Děvína velice škodila lidu, Přemysl vystavěl prý si Vyšehrad a odtud válčil s dívkami, až Děvín vyvrátil; str. 147. Nástupce Přemyslův Nezamysl prý zdi vyvýšil a místo srubů dřevěných nadělati kázal ohrad z kamení tvrdého, aby mohl tam spokojeně bydliti; také bránu pevnou a vysokou z kamene petřínského postavil, jížto žádná na vysokost ani širokost ve vší zemi na ten čas rovna nebyla.

Vysočany s Prosekem.

Za knížete Neklana zde postavena byla věž neobyčejně vysoká a pevná; střecha její pozlacena a na zdi byly obrazy knížat. Na vrchu prý byla svítilna jako maják pro pocestné. Když věž jednou vichrem byla skácena, Pražané vystavěli podobnou jí »Neklanku« na Starém městě, a to jest nynější věž při radnici; obrazy pak knížat vymalovány byly na domě u pěti králů u Botíče; str. 326.

Vyšehrad asi od počátku zaujímal celé místo nynější jsa se všech stran chráněn přirozenou polohou; jenom na jihovýchod, kde ostroh souvisel s vysočinou Pankráckou, byla ona jediná brána u příkopu s mostem. Od Podola a od nynějšího města Vyšehradu byly jen menší fortny. Kde jest nyní zbrojnice, býval starodávný palác knížecí a při okrajích, uvnitř hradeb pevnějších než byly pražské, jiné budovy úřednictva a branné družiny; uprostřed nejspíše bývala místa zasvěcená bohoslužbě pohanské, kde později se zdvihly svatyně křesťanské. Tam také stával kamenný stolec, na nějž sázena byla knížata zvolená; stolec ten později přenesen byl na Hradčany; str. 264.

Volení knížat prý se dálo u Jezerky; str. 654.; ze studánky té od dávných dob se vedla voda na Vyšehrad, kde tehdy ještě nebylo studně.* Po smrti Krokově lechové, vladykové a lid sešli se tam v posvátném háji i zvolili si za kněžnu Libuši, nejspanilejší a nejmoudřejší dceru jeho, a odtud si ji vedli jásajíce na Vyšehrad, kde ji usadili na kamenný stolec pod košatou lipou, kde již sedával její otec.

Dle toho příkladu prý i potom vždy zvolená knížata odtud uváděna byla na Vyšehrad. Tak Hájek vypravuje při r. 883: Sešli se ti, jíž byli k tomu ode všech té země obyvatelů voleni, k jedné přečisté nedaleko od Vyšehradu studnici, jež slula Jezerka; a tu jest přinesena zlatem okrášlená Libušina stolice a při té studnici postavena, na kteréž vladyčím rozkázáním Křesomysl se posadil. Když pak vladykové spolu se narokovali, vyňali ze skřínky čepici někdy Přemyslovu dva muži nejznamenitější a vstavili ji na hlavu Křesomyslovi. Tu všecken lid tu přítomný jako ústy jedněmi zkřikl: »Křesomysl hospodin náš i on nás bude blahoslaviti!« a všichni se klaněli. A ten křik a to klanění dlouhou trvalo chvíli, a když se upokojili, Křesomysl vstav šel v té knížecké čepici až na Vyšehrad.

V pověstech lidu Vyšehrad nejúže jest spojen s Libuší. Byly tu kouzelné zahrady** Libušiny, kteréžto se v povětří vznášely; dole pod skalou, kde jest největší prohlubeň řeky Vltavy, byla oblíbená Libušina lázeň. Tu prý stála jednou Libuše na prahu lázně své a pozorujíc vody proudění, věstila z něho neštěstí, ježto na zemi Českou mělo přijíti.

Na prahu stála zmilené své lázně,
patřila v mutný říční proud;
četla tam slova naděje i bázně,
své milé země tajný soud.

»Vidím požáry a krvavé boje,
ostrý meč tebe probode,
vidím tvou bídu, pohanění tvoje,
však nezoufej, můj národe!«

* Skrinci Jan, lékař v Praze vyhlášený, tu vodu zkoumaje vyřkl, že zhřita na lázeň v neduzích tak účinkuje jako Teplice (Ruffer).

** V nich prý byly stezičky tak divně propleteny, že nesnadno bylo vyjíti.

I pohroužila zlatou kolébku svého syna prvorozeného do vody a ustanovila, aby ta kolébka zase vyplynula na vrch, až se narodí ten, který zemi Českou šťastnou učiniti má; toto pak souzené dítě že bude na té kolébce spočívati.

»Tehda Libuše u velikém pluku
své vojsko vodní postaví,
a vzhůru zvednouc mateřskou svou ruku,
svůj národ český oslaví.«

(*K. J. Erben*, Věštkyně.)

Kde skála svisle stojí nad Vltavou, na výstupku skalním pní kus staré hradby; prý to Libušina lázeň. Že lid sám poznával lichost té domněnky, vymyslil si, že lázeňská komnata měla pohyblivou podlahu. Koho Libuše chtěla utratiti bez křiku, pozvala jej k sobě a nabídla mu lázeň; ale jak tam vstoupil, podlaha se rozevřela, a nešťastník se vykoupal na věky v hlubině Vltavy.* (Jiní totéž vypravují o Václavu IV.) Snad tu byla nějaká hlídka, ale nejspíše věž, kde se čerpala voda z řeky po rumpále a i zboží vytahovalo z lodí (t. zv. smyk). Viz obr. str. 657. A nahoře kousek trávníku na dvorci zbrojnice mezi zdmi, to jest ona Libušina zahrada. Tam prý za letní noci posud se objevují bílé panny a líbezně zpívají.

Libuše prý měla zlatou žabičku a ta byla kouzelná. Když kněžna jednou u stolu rozmlouvala se svými pannami, vyňala zlatou žabičku a položila na stůl. A milá žabička sem tam skákala, až obrátila se k východu a tak zůstala. Z toho Libuše prorokovala, že v tu stranu (v Kutné Hoře) najde se mnoho drahého kovu. Celé kusy ryzího stříbra a zlata prý se nalézaly v dolech, a Libuše je ukládala na Vyšehradě v hlubokém sklepení; ze zlata též prý udělána byla modla Zela, sem také přivezen byl celý kůň stříbrný, jejž našli v dolech. Poklad ten posud prý někde leží ve skále, kde nalezen bude až tehdy, kdy v Čechách bude ještě hůře než již bývalo. Také za Boleslava Ukrutného v hlubokých sklepích zde prý byly uloženy poklady stříbra, až na radu kmetů kníže z nich dal raziti první pražské groše.

Pod Vyšehradem je hlubina bezedná, tam Libuše leží na zlatém lůžku. Ale kdo by se tam podíval, do roka a dne by se utopil na tom místě. A ve skále jest ukryt veliký poklad zlata, jehož hlídá mohutný lev dvouocasý s vyplazenými jazyky ohnivými. Ale jen jednou do roka, to na velký pátek, skála jest otevřena tak dlouho, dokud v kostele čtou se pašije. Jednou člověk jeden tam se odvážil, aby si nabral zlata. A bylo ho tam, že by na dva vozy nepobral. Již člověk sahal po zlatě, aby si nabral, když mu se zdálo, že ho volá jeho dítě. Ohlédl se — a v tom poklad s očí mu zmizel, země s ním se zatřásla a než si pomyslil, nahoře byl na skále vyšehradské.

Mezi lidem se vypravovalo též, že po Libuši zachovala se železná koruna. Dle jejího proroctví zlé časy nastanou utiskovatelům lidu v Čechách, až »pátý stav« t. j. selský ve zbrani povstane a nepřátely své počne potírati. — Když v prosinci r. 1679 objevila se ohromná kometa, jež po 40 nocí na obloze se zjevovala, a hned v lednu r. 1680 druhá, jejíž ohon se křižoval s ohonem komety první, hned se předpovídalo, že r. 1680 bude nešťastným. A tímto znamením lid selský po Čechách vskutku od cizích agentů po Čechách proti rodu Habsburskému štvoucích dal se pohnouti k povstání.** Tehdy onou železnou korunou prý tajně jeden muž z lidu byl korunován, aby vedl vzbouřený lid k svobodě a blahobytu. Dle životopisce císaře Leopolda prý skutečně byla tato koruna a po přemožené vzpouře selské »na památku byla uschována«. Ale nevíme, kam.

Jako v Blaníku i zde pod Vyšehradem prý čekají spící rytíři, až jednou vyjedou obránit České země (Český lid XI. 419.); pak Vyšehrad, jenž viděl počátek slávy naší, opět vzkvete bývalou slávou. Ale dosud marně spí tam lev, jak dí znárodnělá píseň:

* Dle Krolmusa Libuše tu měla houpačku, na níž dávala rozhoupávati lidi k oběti ustanovené a utopiti ve Vltavě.

** Heslo k pozdvižení vydal francouzský vyslanec v Praze markýz de Vitry a rozeslal své agenty s penězi po Čechách. Revoluce ta vojskem potlačena, vinníci popraveni a císař Leopold vydal patent dne 28. června 1680, jímž stavu selskému se ulevilo.

»Kol svatého Vyšehradu bystrá řeka běží,
na pobřeží pode skálou lev tam ve snách leží.«

Jednou ročně však vystoupí ze své skrýše a se skály obzírá na vše strany; však dosud smutně se vrací ke svým lvíčkům: »Spěte, spěte, lvové mladí, ještě čas tu není.« —
K Vyšehradu se pojí též pověst o Horymíru (viz str. 243.) a silném Bivoji. (Jirásek, Staré pověsti č. 30.)

Takový jest Vyšehrad v pověstech; otázka, byl-li dříve než Hradčany či vznikl-li později, posud není rozřešena; dle Lipperta a j. jest mladší a založen teprv snad za Boleslava.* R. 950 jmenovaný »Nový hrad«, obležený od Otty I., jest prý právě Vyšehrad; a teprv Vratislav (1061—1092) prý sem přeložil sídlo ve sváru s bratrem Jaromírem (Gebhardem), biskupem sídlícím na Hradčanech.** Ba vykládá se, že Libuša vlastně bylo jméno mužské (jako junoša, Hněvsa a j) a že tedy moudrá naše Libuše jest jen úplně pověstí — — —.

Zajímavo jest, že posud Židé, kteří zachovávají prastaré zvyky, v důležitých listinách (o rozvodech) ode dávna píší o Praze: »ve městě Mezigrada, která se také jmenuje Praga, které leží na řece »Mldava« a na řece »Botíč« a na jiných pramenech.«*** Bylo tedy »podhradí« pražské a vyšehradské vlastně »mezihradím« a zajisté tak se i říkávalo.

Vyšehrad nebyl zcela opuštěn ani tehdy, když mu vznikl nový, rychleji rostoucí soupeř — hrad Pražský na Hradčanech. Byl nejen sídlem župy (na pravém břehu Vltavy) nýbrž dlouho ještě místem posvátným, kde se slavily svátky, konaly sněmy a soudy; zde střídavě bydlili též někteří Přemyslovci raději než v Praze i tehdy, když tu již nebylo památného stolce, Přemyslovy mošny a lýčených jeho střevíců, druhdy zde chovaných v komoře knížecí.† Tak se vypravuje o Vladislavu I. (1109—1125), že zde rád býval, zvláště však Soběslav I. (1125—1140) tu skoro stále přebýval. Ještě jeho nástupce zde byl zvolen, ale za dob následujících již málo se mluví o Vyšehradu.

A ještě některé příběhy z doby dřívější: R. 1003 marně Vyšehradu dobýval polský Boleslav Chrabrý, když vtrhl do Čech a zmocnil se tu vlády místo Přemyslovce Boleslava Ryšavého. A když r. 1004 byl vyhnán, na Vyšehradě za pána provolán byl Jaromír.

Později ve svárech Přemyslovcův o trůn zde se držel Bořivoj II., syn krále Vratislava, až vlády se zmocnil Vladislav I. Tehdy jakýsi Privitan či Přivitan, kmet Starého města či šlechtic, potrestán byl od Vladislava tak, že mu prašivého psa přivázali na záda a tak jej vodili za bradu (vousy) po tržišti, při čemž biřic vyvolával: »Taková čest se děje tomu, jenž knížeti Vladislavu věrnosti slíbené nezachoval«. Konečně mu vousy uřezali a ze země jej vyhnali. (Sr. povídku Chocholouškovu.)

R. 1125 Vladislav I. na Vyšehradě před smrtí smířil se s bratrem Soběslavem, jenž po bratrově smrti 16. dubna 1125 s velikou radostí všeho lidu byl posazen na knížecí stolec. Odtud r. 1130 Soběslav I., šťastně uniknuv úkladům dvou vrahů, najatých od pánů Miroslava a Střezimíra, při zvonění všemi zvony bos a v rouchu prostém se ubíral na hrad Pražský se pomodlit za své zachránění. Po dvou dnech pak úkladníci na tržišti Pražském ukrutně popraveni byli osekáním všech údův; najatí vrahové pak na kolo byli vpleteni, oči jim vyloupány, ruce i jazyk uřezány.

R.. 1249 Vyšehrad věren zůstal králi Václavu I., když proti němu odboj zdvihl syn jeho Přemysl Otakar. Od této doby kolébka Přemyslovců zůstala opuštěnou; snad palác vyhořel, že zde nebydlívali již králové nikdy.

---

* Viz Pekař, Č. Čas. hist. X. 45. (Mittheil. d. Ver. F. Gesch. d. Deutschen in B. XXXII. 213.)

** Za biskupa toho prý na Vyšehradě popraveno bylo přes 100 čarodějnic.

*** Dle zprávy rab. dra Jul. Reacha.

† Tyto památky po Přemyslovi (prý se ztratily až při zboření Vyšehradu r. 1420) za nejstarších dob okazovány byly lidu a nově zvolenému knížeti, aby byl pamětliv, že pochází od Přemysla oráče.

R. 1275 kanovníkem zde se stal Jindřich Vlach či Henricus Italicus, jenž na Vyšehradě zřídil »školu notářskou« (učil umění psáti listiny); později pomáhal Pražanům zřizovati knihy městské. O něco později (asi r. 1323) byl tu správcem školy František Pražský, proslulý letopisec. O zdejší vyšší škole viz H. Jireček, Čas. Mus. 1870 str. 138. Dlouho u nás i jinde bylo mnoho analfabetův i mezi kněžími; ještě v 14. stol. v papežských listech bývá uvedeno při udílení praebend, že žadatel umí čísti a zpívati — třeba tedy psáti neuměl.

R. 1322 král Jan daroval zdejší palác či dvůr královský se zdí hradební i se všemi zdmi domů děkanu vyšehradskému Držislavovi, jenž staviva z nich užíval ke stavbám jiným. Ne tedy v obydlí předků svých, nýbrž v domě probošta Jana skonala tu poslední Přemyslovna Eliška dne 28. září 1330 v 39. roce svém na veliký žal všeho národa.

Tak s Přemyslovci padl i Vyšehrad, jejž kronikář ve 12. stol. nazývá městem nedobytným a panovnicí všech měst celé země. Za krále Jana r. 1327 hojněji se tu na hoře usazovali obyvatelé, že tu vzniklo městečko s náměstím a několika ulicemi. Ještě jednou — však na krátko — zaskvěl se péčí otce vlasti Karla. Založiv r. 1348 Nové Město, také Vyšehrad obehnati dal zdí a opevniti věžemi mocnými i ozdobnými kolem dokola, kteráž práce dokonána r. 1350. Tehdy vystavěn byl i nový palác. Dne 21. března t. r. Vyšehrad viděl velikou slávu, když Karel IV. s ohromným průvodem šlechty, kněžstva i lidu sem pěšky přišel uvítat říšské svátosti, do Prahy přivezené z Německ. — Obraz Vyšehradu (výtvor fantasie, ač napsáno »Vera effigies) před r. 1420 najdeš u Schallera, IV. 464.; originál těchto vyobrazení starého Vyšehradu jest v kostele sv. Petra a Pavla.

Po Karlově přestavbě zůstala stará brána k sv. Pankráci, jejíž most opravovali Novoměštští ze cla pod Vyšehradem, zřízena nová k městu a mimo to tři branky či fortny pro pěší: k Podolí (blízko paláce), po stráni na západ dolů k řece a třetí k můstku přes Botič. Na Vyšehradě vedle domů kněžských byla pak i obydlí četné posádky, jíž velel purkrabí.

Slavný druhého Vyšehradu zakladatel, jenž také nařídil, aby slavnost korunovační začínala modlitbami zde, skonal 29. listopadu 1378 a po 12 dnech se konal slavný jeho pohřeb; v nesmírném průvodu mrtvý císař oděný pláštěm purpurovým a na hlavě maje zlatou korunu, nesen byl na márách 14 loket dlouhých, 4 lokte širokých a 5 loket zvýší z hradu na Vyšehrad, kde tělo vystaveno bylo přes noc v kostele. Druhého pak dne slavně neseno k sv. Jakubu a konečně na hrad do hrobky. Se stejnou skoro slávou zde 8. ledna 1387 vystavena byla mrtvola královny Johanny, mladé choti Václava IV. O mnoho smutnější byl pohřeb tohoto krále 18. srpna r. 1419; tělo jeho dovezli sice z Nového hradu u Kunratic zase sem na Vyšehrad do kostela, ale nikoli do Prahy pro nepokoje tam vzniklé hned po smrti královĕ; tajně a až přes Zbraslav je pak dopravili na hrad.

Posádka královská 10. září Vyšehradem volně pustila veliký dav poutníků pražských i venkovských, když tehdy pozdě večer při záři pochodní ubírali se do Prahy ze shromáždění na Křížkách. Ale již 25. října rozbouřený lid z nenadání z Prahy se přihnal na Vyšehrad a obsadil jej; snad v posádce byli mnozí přívrženci učení Husova, jak aspoň se vypravuje o Žižkovi, jenž pak zřejmě se přidal na stranu měšťanův. Ale když 13. listopadu uzavřeno bylo příměří mezi »obcí« a ovdovělou královnou Žofií, Vyšehrad navrácen byl pod moc královskou. Sem pak pod ochranu posádky utíkali se měšťané katoličtí, zvláště Němci. Sídlil tu podkomoří Václav z Dubé, jenž odtud sbíral pomoci »ku potlačení a ku potrestání opovážlivosti škůdců zemských«. V dubnu r. 1420 Pražané učinili bez příprav útok na Vyšehrad, ale marně; naopak posádka zdejší výpady pustošila údolí při Botiči a Podskalí. Proti výpadům takovým Pražané hájili se příkopy. V květnu i král Zikmund pobyl nějaký čas na Vyšehradě. Později po vítězství na Žižkově ještě jednou Pražané se pokusili o tvrz tuto, ale zase odehnáni byli se škodou, až v září Vyšehrad obklíčili dokola; posádka královská slíbila se vzdáti, nepřijde-li Zikmund na pomoc do 31. října. A král přitáhl až 1. listopadu.

Vyšehrad, jenž po r. 1140 přestal býti sídelním hradem, úplně zničen byl r. 1420 po bitvě u Pankráce či pod Vyšehradem; viz str. 47. Hned po útěku vojska Zikmundova 1. listopadu Pražané posádce poděkovali »za věrné zdržení slova, jímž osvědčili poctivost staročeskou«, půjčili jim vozy — královští vyšli se vším majetkem·

Tu lid, nemoha se jinak mstíti Zikmundovi, vrazil na hrad i do kostelů, plenil, bořil, pálil. Slavný Vyšehrad zničen byl od samých Čechů, Pražanův. (Viz Čas. Mus. 1843 strana 522.)

Vyšehrad z doby následující Tomek (VIII. 195 n.) líčí asi takto: Nad jižními končinami Nového města, kdež jindy se vznášely nádherné stavby královské i kostelní staroslavného Vyšehradu, po dlouhý čas strměly větším dílem jen zříceniny. Pobořeny byly r. 1420 nejen kostely a domy kanovnické, lid neodpustil ani královskému dvoru ve hradě a z vojenských ohledů pobořena jest také celá část zdi hradské obrácená proti Novému městu, aby hrad napotom nemohl chovati posádku Praze nepřátelskou. I příbytky sousedské, nebyly-li zbořeny tehdy, aspoň později skoro vesměs byly opuštěny, protože se obyvatelům jich, řemeslníkům, po rozptýlení duchovenstva a dvořenínstva královského nedostávalo tu výživy. Pouze hradby na straně jižní a východní zůstaly, jež pokládaly se za část obezdění Nového města, jsouce s ním již před tím spojeny zdí protaženou od Botíče nahoru ke zdi hradské. V celé kráse staré byla jmenovitě zachována hlavní brána na straně polední s věžemi po pravé i levé straně, nazývaná již prostě branou Vyšehradskou. Od ní v pravo, blíže zřícenin dvoru královského, byla fortna nad stezkou k Podolí a blíž ke bráně jedna z věží starých, obydlená tušim střelcem, který měl vedle ní také domek. Na straně k městu, kudy se jezdilo, také byla ponechána brána, nazývaná v tom čase branou Jerusalemskou. Statky duchovenské i zde a majetek purkrabství vyšehradského zabavili Pražané; roku 1435 Zikmund nařídil, aby i zde, jakož i na Hradčanech, směli přebývati pouze podobojí.

Vyšehradem dne 3. září 1448 do Prahy vtrhl Jiří Poděbradský. »Přibral se s houfy svými tichým duchem až k Vršovicům. Na Vyšehradě bylo u brány 6 sousedů, branný byl Běchovský; hejtman vyšehradský Rabštejn hlídal u Botíče s Vaňkem, konšelem. Co tak oba hlídají a hovorem se baví, tehda někdo učinil pokřik: »Nepřátelé na Vyšehradě!« A ihned trubači nepřátelští zatroubí. Když počali zvoniti u sv. Štěpána k šturmu, přišel k Běchovskému Šimon Carda a řekl: »Máš-li co lidu u brány?« »Nemám než teď několik sousedův, jeď pro Rabštejna, ať mi sem lidu přidá.« Pak přišel Rabštejn pěšky a řekl: »Nezavírej brány, až já více lidu přivedu«, a šel a přivedl snad 14 člověkův, a tak jich bylo mezi mostem a branou až nad dvacet. I tázal se Rabštejn: »Máš-li koho na zdi blíž?« A Běchovský řekl: »Mám 2 sousedy, Michala a Střelce.« I řekl: »Můžeš-li jim svěřiti?« Běchovský řekl, že jsou dobří lidé. I zavolal Běchovský na Michala a tázal se ho: »Slyšíš-li co v Podole?« A on řekl: »Neslyším, než že psi štěkají.« Taková byla posádka a obrana Vyšehradské brány! Když pak Rabštejn poslal Michala po zdi (po hradbách) ku Královu dvoru pro více lidu a sám slíbil přivésti asi 200 střelců, zůstala ona hrstečka lidí bez vůdce sama u brány a nedaleké fortny nechala bez dohledu. A v tom právě byl zdar Jiříkova útoku. Tu fortnu prolomili jeho lidé. Rychtář Michal slyšel, ano lámají zeď, ale že tma byla, nemohl viděti. I zavolal: »Kdo tu?« Odpověděli mu: »Já jsem.« »Čí jsi?« A řekli: »Svoji jsme.« I řekl Michal k Střelci: »Zajisté nepřátelé jsou, pojďme chutně, dejme věděti k bráně, abychom zvěděli, kdo jsou«. A v tom trubač nepřátelský zatroubil, a nepřátelé jedni po zdi, druzí po zemi Vyšehradem běželi k bráně křičíce: »Zabí, hr, zabí, Kunštat a Hradec, hr!« Běchovského porazili, vskočili do brány, sousedy bili a jímali, most sekyrami vyrazili, skobu srazili a tak se brány zmocnili. (Dle Z. Wintra.) Tak vypadala událost v dějinách našich důležitá!

V době Jiřího Poděbradského počíná třetí období dějin vyšehradských. R. 1452 vyhlášeno, že tu budou rozdávána místa těm, kdo by tu chtěli se usaditi a stavěti, a že budou prosti berně; i usazovali se tu většinou řemeslníci, kteří zprvu měli rychtáře, a od r. 1476 za Vladislava II. již purkmistra a konšely. Clo ve bráně vyšehr. král Jiří roku 1459 zapsal Novoměstským. Nová tato osada slula městem hory Vyšehradu nebo prostě městem Vyšehradským.

Obyvatelé byli poddáni králi pod správou z části purkrabí Vyšehradských (někdy po r. 1485 pan purkrabí žádal na sousedech zdejších i roboty, aby mu seno hrabali na lukách), z části pod proboštem Vyšehradským. Z toho vznikaly různé neshody, až r. 1528

správa celá odevzdána proboštu; rada městská měla 8 osob vedle rychtáře a spravovala se právem pražským. Zápasila tu tedy o vrchnost kapitula, probošt a purkrabě vyšehradský nebo i hejtman hradu Pražského. A občané byli by nejraději bývali bez vrchnosti a těžce nesli, když vrchnosti mezi sebou se smířily. (Najdeš o tom zajímavé čtení u Z. Wintra Kult. obrazu č. měst. I. str. 52 n. Sr. 52 n. Sr. Tomek VIII. 303 n.) Pražané smáli se sousedům: »Vyšehradské svobody, staroměstská kašna, malostranské mlýny a novoměstské hodiny — aby pozlatil.«

Vyšehrad z počátku 17. století V. Ruffer asi takto popisuje: Zámek, kostely a kapitolní stavení pobořeny byly a některé z kořene vyvráceny; ale zdi od Karla IV. vystavěné zůstávaly. Cestou od Tábora slavná brána trojího oddělení a každé oddělení čtyři věže majíc ještě stála, na bráně znamenitější zvonek, že jej po vesnicích okolních dobře slyšeti bylo. Od brány k zámku jedna, ke kostelu druhá a v pravo od kaple sv. Martina třetí ulice šla. Náměstí na rovině od hřbitova k východu a po šíř ku Praze se táhlo, radní dům v čele stál. Domy nehrubě veliké, ale přec mnohé s poschodím, každý však měl viničku nebo zahrádku u sebe. Pod skalou k vodě pivovar, cihelna, vápenice a některé domy stály. Tu, kde nyní město stojí, zahrady byly a v nich asi 3 nebo 4 domy. Celkem okolo r. 1600 na Vyšehradě bylo asi 90 sousedův usedlých a tolik domkův. V dolejším městě Vyšehradě se usazovali sousedé hojněji teprv o 50 let později, když nahoře stavěna nová pevnost.

Na obraze od Jiljího Sadelera z r. 1606 (viz obr. str. 1137.) vzadu (k jihu) viděti jest širokou bránu se štíhlými věžkami — z ní zůstal jen skrovný zbytek. V pravo od ní (k řece) se rozkládají zříceniny královského hradu s několika věžmi a zdí hradební; pod nimi jako dosud kus zdi s okénky nad řekou.

Před onou branou pozorujeme okrouhlou stavbu kaple sv. Martina, jediný to zbytek dávných svatyň na Vyšehradě; od ní v levo gotický kostelík Stětí sv. Jana Křt., pobořený později při stavbě nových hradeb. Na chrámu sv. Petra a Pavla byly dvě podélné střechy, rozdělené žlabem, vedle něho spatřujeme ještě dvě věže a několik stavení. To vše tedy bylo pouze, co stálo ještě v 16. století. (Roku 1609 stal se proboštem Kašpar Arsenius z Radbuzy, jenž pak obec Vyšehradskou přinutil učiniti slib poddanský kapitule; mnoho pak zakusil za vlády Bedřicha Falckého, kdy byl u sv. Víta.) Tichý celkem život na Vyšehradě přerušen byl r. 1611, když po zahnání Pasovských tu lůza drancovala a i hrobky v kostele vyloupila. »Vedrali se na děkanství a stařičkého děkana ukrutně ztloukli, že od té doby churavěl; také lidi jeho ztýrali, vyloupili celý dům pobravše zvláště peníze, které přichystány byly na zaplacení daní. V kostele pobrali kalichy, monstrance, ornáty i knihy; knihovny ani archivu nenalezli, ježto ty věci ve sklepení na děkanství ukryty byly.« (Ekert.) Kterak r. 1618 zdejší archiv od děkana Pavla Pistoria z Lucka zachráněn byl u sv. Anny-I., vypravoval jsem na str. 5. V době vzpoury r. 1620 Novoměštští koupili od stavů »statek probošta, děkana i vší kapituly kostela sv. P. a P. na Vyšehradě, město Hory Vyšehradu s pivovarem, mlýnem Fabiánovským, s ostrovem naproti Starému zámku Vyšehradu ležícím (viz obr. str. 1139.), s dědinami, vinicemi, chmelnicemi . . .«, ale musili pak po Bělohorské bitvě vrátiti.

V l. 1622—1624 Ferdinand II. a pak Valdštein r. 1628 dali hradby zdejší opravovati; při tom zbořeny byly i některé domky, kde se stavěla nová zeď, a obyvatelé musili přejíti dolů, do býv. vesničky Psár, zaniklé r. 1620. Z popsání r. 1635 vysvítá, že tu tehdy na 50 domů bylo zbořeno.

Roku 1632 řádili tu Sasíci vše plenice mimo kostel. R. 1639 Švédové pod Bannerem v červnu v noci docela u Vyšehradské brány císařským do ležení vpadli, jak čteme v roztomilém psaní hraběnky Alžběty z Martinic jejímu synu. Čtenáře zajisté pobaví list české šlechtičny i s jejími chybami mluvnickými. »Můj nejmilejší synu. Pán Bůh rač tě tam spolu s paní Voršilkou (chotí jejího syna) milostivě na každým místě přede vším zlým chrániti a oppatrovati a dobrý stálý zdraví dáti. Toho já vám oboum dvoum vždycky na Pánu Bohu jako upřímná máteř z upřímným srdcem vinšovati nepřestávám. Mý zlatý dítě. Psaní od tebe s velkou radostí sem dostala a z něho se nesmírně potěšila, že si tam (v Táboře) chvála Pánu Bohu čistej zdravej. Což Pán Bůh rač tě téhož dobrého zdraví za mnohá léta propůjčiti. Já ti, mý dítě, oznamuji, že můj nejmilejší pán (Jaroslav Bořita z Martinic, nejvyšší purkrabí pražský) s těmi nyní velkejmi starostmi nic zdráv nejní. Já také asi

3 dni nemocná sem. Tak mně hrozně v hlavě píchá a zuby mně bolejí a taky mně v nich píchá. Sice nejní divu s tím vejkejm (velkým) lekáním a s těmi strachy. My zde přece (stále) u velkým strachu a v nebezpečenství od nepřítele zůstáváme; nebo převčerejškem (předevčírem) v noci velký lermo (poplach) bylo. Nebo nepřítel k Vyšehradský bráně našim do ležení padl a asi 17 štandarův jim pobral, nětco pobil i taky zajal, tak že zde ani téměř hodiny sebou bezpečni nejsme. Což Pane Bože račiž nám sám od něho pomáhati. Já se o vás tam, mý dítě, taky hrubě starám. Nebo nepřítel tam silně štráfuje (vyjíždí).«

Ke konci války 30leté děkan Václav Plocar z Růžova, že vše tu »splundrováno« bylo, bydlil až do své smrti v domku souseda Jana Vorla, kde spokojiti se musil »jednou sednicí«. R. 1646 Vyšehradem do Prahy přijel císař Ferdinand III. se synem Ferdinandem IV., aby jej dal korunovati; v bráně konšelé všech 3 měst odevzdali mu klíče od bran a pak vyprovodili do kostela sv. Petra a Pavla na mši sv. (Korunovaný Ferdinand IV. zemřel však před otcem r. 1654.)

Čtvrtá doba Vyšehradu nastala, když r. 1653 Ferdinand III. celou Prahu dal opevňovati dle tehdy nového, francouzského způsobu hradebního; okázalotˇ se, že hradby dřívější nemají ceny při novém válečnictví. Bylo pak v té době v dolejší části jen asi 60 domků, hořejší pak r. 1654 všechny byly pobořeny. Po 35 let se stavěly hradby na Vyšehradě i jinde kolem Prahy, jež takto proměněna byla v pevnost.*

Tehdy všecka hora změněna úplně, jak většinou jest dosud. »Vše převráceno; kde rovina byla, tu důl a zákop, kde dolina bývala, tu jest vysoký násep, kde ulice byla, tu jsou vysoké zdi; kde domy stály, tudy se nyní chodí a jezdí. Za Leopolda I. ještě se neustále stavělo; plukovník Josef Priani baron z Ronevat byl ředitelem toho stavění. Ze starého Vyšehradu nezůstalo než kostel sv. Petra a Pavla, kaple sv. Martina a staré děkanství, kde nyní dům kanovnický proti zbrojnici.« Také tehdy byla postavena brána t. zv. francouzská (ne tedy až od Francouzů r. 1742), jak viděti jest na obraze Alten-Allenově z r. 1685.

Francouzové byli tu r. 1742. Sotva totiž Marie Terezie r. 1740 nastoupila na trůn, četní nepřátelé

Vyšehrad dle rytiny Sadelerovy.

* Bašty jsou tu: XXXIII. sv. Pavla (či Leopolda) nad Přemyslovkou, XXXIV. sv. Rocha za kapli sv. Martina, od níž na jih jest brána Francouzská či Leopoldova. Záp. od ní nad Podolem XXXV. sv. Anežky a nad Vltavou za vojenskou zbrojnicí bašta XXXVI. sv. Lidmily, od ní sev. na záp. od té zbrojnice XXXVII. bašta sv. Linharta a proti Podskalí XXXVIII. sv. Josefa. Od ní na východ k baště sv. Pavla jest »první« brána vyšehradská z r. 1841, jíž lid říká Hřbitovní. Jdeme-li od kaple sv. Martina k Pankráci, skoro proti »Polsku« (čís. 13) vidíme zbytek brány Karlovy; za ní na kraji pevnosti jest v levo bašta XXXIX. a v pravo bašta č. XL., obě po stranách brány Táborské či Nové.

proti ní povstali: Francie, Bavory, Sasko a Prusko. Vojska spojená zmocnila se Prahy r. 1741 dne 26. listopadu; ostatní pak odtáhli, Francouzové však tu zůstali a se opevňovali. Že však vojsko císařské pod Karlem Lothrinským roku následujícího přitáhlo ke Praze a nepřátelům překáželo dovážeti potravu, v Praze vznikla veliká drahota a hlad; na př. kopa vajec stála 15 zl., husa 10 zl., libra hovězího masa 2 až 3 zl. Francouzové poráželi koně, že neměli pro ně obroku a aby nabyli pokrmu pro vojsko; viz str. 765. Teprv dne 16. prosince r. 1742 v noci tajně z Prahy odtáhli poslední Francouzové a r. 1743 Marie Terezie byla korunována za královnu českou; str. 275.

R. 1744 Prusové dne 25. listopadu Vyšehrad chtěli vyhoditi prachem (str. 276.). Byvše přinuceni z Prahy odtáhnouti měli v úmyslu zanechati po sobě na vždy památku; ale krejčí Kašpar Nepatrný se dvěma měšťany — sluli Frant. Vamser zlatník a Ant. Bašta hrnčíř — vypátrali vchod ke podkopu a vrazivše dovnitř, nalezli 130 soudků prachu a při nich dva hořící doutnáky. Rychle doutnáky udusili a tak s vlastním nebezpečím zamezili hroznou zkázu. Za odměnu dostali po zlatém řetěze a zlatý peníz s obrazem císařovny, Nepatrný roční pensi 200 zl., druzí dva po 100 zl.; dle jisté zprávy »Bašta dostal peníz na pentli za své hrdinství, ale poněvadž později proti děkanu nezdvořilý byl, děkan jej kázal i s penízem do šatlavy vsaditi«.

V době následující (1749—1760) byl tu děkanem Jan Tomáš Berghauer, jenž sepsal též veliké dílo o sv. Janu Nep. Když dal kopati na hřbitově, pátraje po hrobu krále Vratislava, rozneslo se, že pátrá po pokladech. Také r. 1762 voják jakýsi (Jan Reininger) tvrdil, že mu na stráži zjevil se duch a sliboval mu pověděti o pokladě. Tvrzení jeho, že ví o pokladě, tehdy i ve Vídni se uvěřilo, a vojsko kopalo tu u kostela, až vojáka zavřeli do blázince. (Více viz u Ruffra str. 396 n.)

Za Berghauera stavěna nová — jediná toho času na hoře — residence r. 1753. Část domu toho r. 1757 obsadili Prusové a dělali tu patrony. R. 1760 prach se vznal a 20 vojáků bylo zabito.

Vyšehrad náš dosud zůstal celkem v stejné tvárnosti; mimo nepěkné budovy vojenské a hradby jsou na hoře skoro jen svatyně a domy kanovníkův. Podhradí bylo od r. 1850 samostatnou obcí, zákonem 26. září r. 1883 »město hory Vyšehradu«* spojeno s Prahou, jejíž tvoří čtvrt VI. (Dříve Vyšehrad náležel do kraje Kouřimského.) Dole ve Vratisl. tř. vznikají za dob našich domy městské, veliká přeměna bude brzy i v druhé hlavní ulici dolejší, Libušině, po vystavění tunelu skalou Vyšehradskou (str. 654.).

R. 1817 bylo tu 68 domů, z nich 21 kapitulní, většinou tehdy v Převoznické ul. nyn. Libušině. Ještě r. 1869 bylo domů jen 84, r. 1880 103, r. 1900 122; přírůstek ten se stal v nových ul. Neklanově a Hostivítově. Obyv. r. 1880 3851, r. 1900 5328; z nich 36 Němcův.

Padnou zajisté v dozírné době i mohutné hradby, a Vyšehradu nastane doba pátá; však jaká bude, již nyní se strachem pomýšlí přítel staré Prahy. Kus hradeb zachovati pro památku věkům budoucím snad se podaří aspoň na místech, kde možno nebude pro příkrost stavěti a kde by se musily stavěti nové podezdívky. Při dobré vůli bude lze udržeti i bránu Táborskou či Novou, ač t. zv. Francouzská jest ozdobnější. »V Čechách všude brány kácejí z příčin prý pilných, ale nikde chvalitebných, nepomníce, že staré zdi a brány jsou jako staré šlechtictví, kterého dnes již nelze nabýti, nýbrž které zděděním po otcích přechází a žádnými penězi se nekupuje.« (Winter, Kult. obr. I. 241.) Ponechají li se koupené hradby spekulaci soukromé, vzniknou tu nechutné činžáky a navždy se ztratí posvátný Vyšehrad, jenž i od řeky dosti již utrpí vysokou zdí a náspem u tunelu.

* Z toho udělali »Bergstadt Wyschehrad« a pak česky »horní město«, ač tu nikdy se nedolovalo. Také nebyl Vyšehrad městem královským, nýbrž poddaným, jak výše pověděno.

R. 1884 obyvatelé vyšehradští hromadnou peticí žádali, aby se tu vystavěly kasárny (!) »pro zvelebení pokleslého stavu živností«.* Krakovský Wawel se vyklizuje od vojska a obnoven jsa, vrácen bude národu jakožto památka na 50leté jubileum panovnické císaře pána, a zde by se mohlo něco takového postaviti? Až vojenský aerár bude prodávati své zdejší budovy a hradby (půda náleží kapitule), měl by je koupiti zemský výbor za dar celému národu; koupí-li město Praha, jest se obávati, že pro výdělek vše rozprodá se soukromníkům. Na místě býv. paláce mohla by býti postavena jediná budova skvělá, monumentální, ostatní vysázeti.

»Nezastavujte svatého hradiště Vyšehradu!« volá nadšená jeho ctitelka Popelka Bilianová. »Zalesněte svatý Vyšehrad,« nechte jej zelenou výspou v moři činžáků, ať tu na

Na Vltavě pod Vyšehradem. (Dle staršího obrazu.)

mohyle našich mužů nejlepších šumí stromoví a rozléhá se zpěv ptactva, jako předkové pochovávali popel ve stínu hájův.

»Vyšehrade, slavný hrade,
prach tvůj v smutný hrob se klade;
ducha tvého i tvůj stín
kéž uhájí věrný syn!«

(*V. Štulc.*)

Ano, pouhý stín jen zůstal, a toho uhájiti třeba.

Svatyně vyšehradské. Dle pověsti Bořivoj I. založil tu kostel sv. Klimenta; stával dle tradice na záp. od nyn. kostela, kde jest kaplička sv. Lidmily. (Ale viz dále při kapli sv. Vavřince.) Zde prý sv. Cyril choval po 3 leta tělo sv. Klimenta (str. 581.), než je odnesl do Říma; zde sv. Václav byl pokřtěn. Při svatyni té, prý první v Čechách, byla škola slovanská, »famosissimum studium linguae sclavonicae«, kde prý se učil i sv. Prokop. Byla to asi stavba skrovná, zastíněná brzy novým chrámem, k němuž přešel sbor zdejších duchovních; zanikla asi úplně r. 1420. — Viz Vacek Fr. Method 1904; Josek O. Osvěta 1904.

Chrám sv. Petra a Pavla (viz obr. str. 1142.) na nyn. místě založil r. 1070 Vratislav, jenž prý sám na stavbu přinesl 12 košů kamene; stavba dokončena byla za

* Také r. 1714 chtěli tu stavěti veliké kasárny, ale nechali toho pro nedostatek vody.

4 leta a byla prý nádherná, dle vzoru chrámu Vatikánského v Římě. Byl to kostel kollegiátní, t. j. se sborem kanovníků (asi od r. 1070), pro něž tehdy zde vystavěny byly příbytky. Zakladatel, první český král, pohřben zde byl r. 1092.

Syn jeho Soběslav I. r. 1129 chrám zvelebil; ve průčelí zavěsil korunu ze 12 hřiven zlata a 80 hřiven stříbra, stěny chrámu dal omalovati, půdu vydlážditi hlazenými kameny. Také on i matka jeho Svatava a syn jeho Soběslav II. († 1180) byli tu pochováni. Když kostel ten vyhořel r. 1249, znova byl vystavěn, a ve 13. stol. v něm se jmenuje 8 oltářův, za Karla IV. však oltářů těch bylo — 32. Svědčí to o veliké rozsáhlosti tohoto chrámu, jejž opravovala královna Eliška a po jejím příkladu Karel IV., štědrý zakladatel a zvelebovatel svatyň pražských. Ještě i Václav IV. zde stavěl, a tehdy změněn sloh starý, románský v gotický; r. 1397 udělil papež odpustky těm, kdo by přispěli na opravu. Z té doby fresky byly objeveny r. 1884 v 2.—4. levé kapli. (Viz Chytil, Arch. Pam. XIV. 3.)

Karel IV. sem také z města italského Pisy věnoval částku z desky kamenné, na níž sloužíval mši sv. Petr. (Viz Ruffer, Historie Vyšehradská str. 141 n.) Desku tu dostal Karel v kostele P. Marie blízko Pisy v Italii. Když r. 1420 na Vyšehradě se řádilo, i kostel byl tak zpustošen, že dlouho v něm nemohly se konati služby Boží. Klenoty kostelní již dříve odnesl Zikmund a zastavil je později ve Vratislavi za 4000 zl. Z rozplašených odtud kněží (viz Tomek IX. 71 n.) jen 3 kanovníci potom se vrátili, upravovali si prostá obydlí a chrám obnovovali; teprv však r. 1495 byl znova posvěcen. Že opravy ty vykonány byly velmi nuzně, již r. 1503 povolil jeden pilíř a sesula se část klenby, jež znovu zřízena byla až r. 1565. V l. 1723—1729 děkan J. Ditrich z Lilienthalu celý chrám přestavěl ve slohu tehdejším, nevkusném; při tom zašlo mnoho starých památek, zvláště náhrobků, jež tu zbyly přes nepřízeň časův. Neprávem tedy jemu ke cti zasazena byla deska hlásající, že byl druhým zakladatelem chrámu, kdyžtě jej slohově pokazil; spíše by tak měl býti nazýván probošt V. Štulc, jenž sám věnoval přes 40.000 zl. a pomocí kapituly starý kostel od r. 1885—1887 přestavěl goticky dle plánů Jos. Mockra nákladem 429.000 K.

Za posledních však let za probošta Mik. Karlacha zvětšen a ozdoben 2 věžemi 60 *m* vys. z hořického pískovce. (Viz obr. str. 1143.) (Náklad asi 420.000 K, k čemuž stát přispěl 60.000 K, země 40.000 K; plány od inž. Fr. Mikše provedl arch. Hodek.) O restauraci chrámu viz Osvěta 1903 str. 259. Odkopávkou odstraněno vyšší okolí; vedloť dříve do kostela 6 schodů. V průčelí jsou nové sochy (Kristova, sv. P. a P.) od sochaře Zalešáka, žáka Kastnerova; pod sochami jsou mosaikové obrazy sv. Cyr. a Meth. dle kartonů akad. malíře Krisana nákladem kanovníka Jos. Kyselky. Krásná polychromie vnitřku (viz obr. str. 1144.) pochází od akad. malíře Fr. Urbana a jeho choti; presbytář maloval Jobst. Hlavní a skoro jedinou starožitnou uměleckou památkou jest tu zázračný obraz P. Marie, malovaný dle pověsti od sv. Lukáše, druhdy majetek cís. Karla IV. Císař Rudolf II. jej daroval r. 1606 svému sekretáři Ondř. Hannevaldovi z Eckersdorfu, jenž dal jej pak zdejší kapitule; obraz ten pak byl dán do třetí kaple na oltář t. zv. Hannevaldský, protože byl založen od paní toho rodu, zemřelé r. 1608; jí i choti jejímu tam byl též postaven mramorový náhrobek. K obrazu tomu putovávali modlit se za déšť, a proto slul obrazem P. Marie deštivé; císař Josef II. procesí ta zakázal, však r. 1790 za velikého sucha k němu putovalo na 20.000 lidí a všichni faráři pražští, řehole, mládež školní, a hned toho odpoledne hojný déšť zvlažil vyprahlou zemi. Obraz ten na dřevě v rámci kovovém jest dílo doby Karlovy; vzadu má nápis: »Tento obraz rukou sv. Lukáše vymalovaný opraven a obnoven byl za děkana Václava Ditricha z Lilienthalu r. 1727«. Starý rukopis olomoucký vypravuje, že obraz ten »od jitra Božího umučení až do veliké noci bývá bledý a černý jako stěna, ale na Boží hod rozenou krásou bílý, červený a krásný«.

Zde také jest uložena kamenná rakev sv. Longina. O ní pověst vypravuje: »Sv. Longina tělo z Říma do Prahy r. 1409 (od probošta Králíka z Buřenic) přivezeno, v kostele vyšehradském do kamenné truhly počestně vloženo bylo, které čeští kacíři roku 1420 zmocnivše se Vyšehradu i s tím jeho kamenným hrobem do řeky svalili. Ta kamenná truhla s tím sv. tělem když se v řece potopila, jasné světlo nad tím místem se ukazovalo, tím znamení dávajíc a lidi napomínajíc, aby se tělo z místa toho vyzdvihlo a do počestnějšího místa přeneslo; mnoho lidí přes to místo se utopilo. Kacíři nechtíce to sv. tělo dále ve vodě pro jasnost tohoto světla trpěti, z vody je s hrobem kamenným vytáhli, do radního domu Nového města dovezli a tam složili. Ale ani v tom místě dlouho od-

počívati nechtělo, protož několikráte když do toho domu Boží posel, hromový kámen, udeřil, konšelé obávajíce se od Boha těžkého trestání, na hrad Bezdězí je dopravili; truhla pak kamenná v tom vyšehradském kostele sv. Petra a Pavla dosavad, ač bez téhož sv. těla, se spatřuje. Kde ale ono sv. tělo odpočívá, věděti se nemůže.« (Beckovský.) Jinak se povídá též, že tehdy tělo sv. Longina padalo hloub a hloub a nedopadlo dna; proto jest tam bezedná propast. Ale rakev sama, ač kamenná, se nepotopila, a Husité ji odnesli na tržiště, kde v ní rybáři prodávali ryby; když pak byli stíháni nehodami, dali ji zpět na Vyšehrad. Sarkofag ten jest práce domácí, a původně tam bylo uloženo tělo jiné. (Viz M. Lüssner, Arch. Pam. XIV. 1.)

Že pod Vyšehradem jest v řece hlubina — prý tak hluboká, jak jest vysoká skála — a leckdy někdo se tu utopil, vybájilo se též, že tam Husité shodili celý oltář, jejž prý lidé vídali za malé vody. Kdo by koupaje se tam dotekl se oltáře, utopí se. Nejvíce však lidí prý v řece zahyne na den sv. Petra a Pavla, a druhdy plavci podskalští ani nechtívali hledati takového utopence, že by sami utonuli. — Také povídali, že tělo sv. Longina do Prahy samo připlulo po Vltavě z Říma.

Starý obraz Vyšehradu, Petřína a Hradčan.

Skoro zázrakem se zachovala románská kaple sv. Martina, nejmladší z 3 pražských rotund, vystav. v l. 1165—1171 od děkana Martina, jenž r. 1166 byl poslem Vladislava II. do Cařihradu. Říkali též, že ji zbudoval první kníže křesťanský Bořivoj. Jest to vzácná památka, jedna ze 3 v Praze zachovaných; ale první zpráva o ní pochází teprv z r. 1396. (Lehner Děj. um. 187; Method. IV.) O ní pro nezvyklou podobu říkávali, že to byl pův. chrám pohanský (sr. str. 590.); ještě r. 1523 a 1685 sluje kaplí pohanskou, a tak ji nazývá i Hammeršmid. R. 1523 utrpěla bleskem, r. 1528 ohněm, r. 1648 se stala prachárnou; dělali pak tu vojáci patrony. R. 1710 byla obnovena, r. 1750 opravována, ale brzy potom Josef II. »zbytečnou kapli« zrušil. Potom do r. 1848 zde dělány střelné náboje, pak byla pronajímána chudině. Zcela odstraněna býti měla, když překážela při zakládání nové silnice Táborské; zachránil ji tehdy purkrabí K. Chotek; silnice šťastně se uhnula, a od té doby jest hluboký průkop vedle kaple. R. 1873 od eráru ji koupila kapitula za 500 zl., opravila (nákladem kanovníka Fr. Kočího) a vysvětila r. 1880. Koule tu zazděné pocházejí z r. 1757, když Prusové obléhali Prahu. Fresky jsou od Jana Heřmana, jenž mimo jiné maloval též obraz sv. Prokopa v děkanské kapli na Vyšehradě a restauroval v Praze mnohé fresky starší. (Ottův Sl. N. XI. 178.) Kaple tato jediná nám zde zbyla z dob starých, když ze všeho ostatního nezůstal kámen na kameni. (Viz obr. str. 1145.)

Chrám sv. Petra a Pavla na Vyšehradě.

Nedaleko této starobylé památky* stojí čtverhranná kaple P. Marie ve hradbách či »šancovské«, vystav. od děkana Berghaura roku 1760 před vchodem býv. kostela sv. Jana Stětí (viz dále); u ní bydlíval ve zbytcích jmenovaného kostela poustevník, jenž byl spolu kostelníkem a zvoníkem té kaple. I ji zrušil Josef II., a bydlila tu pak chudina, časem byly zde i stáje; r. 1882 koupila ji kapitula a obnovila štědrostí kanovníka Karlacha. V ní nyní jest socha P. Marie Lourdské. — Na rytině Sadelerově (viz obr. str. 1137.) viděti jest tento kostel s věžičkou a vysokou střechou.

Ale druhdy na Vyšehradě bylo ještě několik kaplí. V knížecím paláci byla od Boleslava II. okrouhlá kaplička sv. Jana Ev., již vysvětil sv. Vojtěch. Roku 1258 ji zpustlou a opuštěnou král Otakar daroval kapitule, která ji obnovila ke cti sv. Štěpána a Gereona dle kaple na Zlíchově, jejíž důchody jí byly přivtěleny. (Viz Lehner, Dějiny um. 186.) — Roku 1130 se uvádí kaple sv. Maří Magd., někde blízko kaple sv. Klimenta, nadaná od Břetislava II. pozemky ve Vršovicích.

Kaple sv. Vavřince v domě druhdy děkanském, nyní č. 14.; z ní částečně se zachovala románská apsida. Ponejprv se uvádí r. 1328, že měla dědinu v Hostivaři. Když zanikla r. 1420, děkan Vavřinec asi po 30 letech znova vystavěl děkanství, v něž pojal i kapli se svolením kapituly. Jako vše ostatní i dům ten byl opuštěn v 17. stol., až Berghauer jej znova vystavěl. R. 1760 v domě tom vojsko dělalo náboje; tehdy 12. února výbuchem prachu usmrceno tu bylo nebo zohaveno asi 20 vojákův a veliký kus budovy byl zničen. Ke konci 18. stol. budovu nově zřídil děkan Mrázek, a od té doby tu bydlí kanovníci (nyní kan. Vaněček). V zahradě tohoto starého děkanství na podzim r. 1903 nalezen byl spodek románské stavby, již někteří mají místo za kapli sv. Vavřince za kostel sv. Klimenta, jiní za kostel sv. Kříže. Rozměry jsou podobny kostelu v Proseku. Vše bylo změřeno, zakresleno i fotografováno, a pak vykopávka opět zasypána, aby zdivo nevzalo za své povětrností. Vzácné dlaždičky z 11. stol. dány byly do musea.

Byly tu i kaple Božího Těla při ambitě kostelním z r. 1328 a kaple sv. Petra u školy na jih od hlavního kostela (asi proti č. 14 v Soběslav. ul.).

Sev. od kaple sv. Martina stával kostel Stětí sv. Jana, naznačený též na Tomkově histor. mapě z r. 1200; za kaplí P. Marie a domkem kaplanovým viděti zeď starou v náspu, a to jest asi zbytek toho kostela, vystavěného ve 14. stol., kdy v sousedství byly domy sousedů. Byl pak to kostel farní se hřbitovem; při něm se připomíná nádržka, kde ženy právaly; voda sem tekla z Jezerky. Na blízku byly masné krámy a radnice, od níž úvozem se šlo k bráně Jerusalemské; před kostelem bylo náměstí. Při stavění nyn. hradeb zbořeno bylo, co přesahovalo hradební čáru (portál kostela), ostatek tu zůstal ve hradebním valu. Na místě neznámém byla kaple sv. Kříže, někde v podhradí stála rotunda sv. Markety.

Z jiných staveb starého Vyšehradu nejznámější jest bývalý palác knížecí, který od dob Libušiných stával asi tam, kde jest nyní neúhledná stavba c. kr. zbrojnice. Viz obr. str. 1147. O prostrannosti jeho svědčí, že při sněmu r. 1130 za Soběslava I. do něho se vešlo na 3000 osob. Palác ten velmi utrpěl vichrem r. 1119, kdy veliký kus jeho zdí spadl. Obnoven pak byl od Karla IV.; od roku 1420 zůstal v ssutinách; ještě v 17. stol. prý bylo dobře znáti rozlohu jeho jednotlivých částí.

* Mezi oběma jest morový sloup (Boží muka) z r. 1714, obnovený r. 1882.

Mimo knížecí palác bylo tu hojně příbytků kněžských.

O zdejší kapitule Hájek vypravuje toto: Roku 1187 se přihodilo, že jeden z rytířů českých jménem Habrovec předstoupiv před knížete Fridricha a znaje, že jest u něho milostníkem, žádal, aby jemu jednu ves prodal aneb zastavil od kostela vyšehradského, jménem Svrčovice (u Vinoř), pravě, že jemu k jeho zboží dobře náleží. Kníže odpověděl: »Nesmím toho učiniti, aby se na mne Pán Bůh a sv. Petr aneb snad i předek můj král Vratislav, kterýž tu ves k tomu kostelu sv. Petra nadal, nerozhněval.« Habrovec odpověděl: »Ani Pán Bůh ani sv. Petr ani Vratislav jíž jí nepotřebuje, ale já jí potřebuji.« Fridrich nechtěje jeho, ač neslušné žádosti pro svou velikomyslnost oslyšeti, zastavil jemu tu ves ve 300 hřivnách peněz obecně berných. Jedné pak noci ukázal se jemu sv. Petr ve spaní a probudiv jej, řekl jemu: »Proč jsi ty směl to učiniti a ves od kostela mého nešlechetníkovi zastaviti?« Fridrich vidění to jako v smích obrátil a nazítří spolupřisedícím při obědě to oznamoval řka: »Divná mi se příhoda stala této noci ne tak ve spaní jako na jevě; přistoupil k mému loži nějaký muž starý, ovšem jako poctivé postavy, šedivý a lysý, maje na sobě plášť, ač nevím, dobře-li pamatuji, červený, a řekl ke mně: »Proč jsi ty směl ves od kostela mého nešlechetnému člověku zastaviti?« A já jsem jemu nic neodpověděl.« Páni tu přísedící nic k tomu neodpovídali a někteří tomu se zasmáli. Po vykonání pak obědu přistoupiv ke knížeti kněz Krištofor, kaplan jeho, řekl: »Kníže šlechetný, takového vidění, kteréž tobě ukázal Pán Bůh, jistě sobě málo nevaž, ale navrať zase a čiň pokání.« Kníže jemu odpověděl: »Snad ty také chceš býti služebníkem sv. Petra a kanovníkem kostela Vyšehradského? Když ty tukoli děkanem budeš, tehdy já ves vyplatím a tomu kostelu zase navrátím, pakli nebudeš, Habrovec ji i rod jeho bude držeti na dlouhé časy.« Druhé pak noci kníže Fridrich když usnul, sv. Petr přistoupil k loži jeho jako tělesně a jej vzbudil řka jemu: »Vstaň, nenapravitelný člověče!« Kterýž když se na loži posadil, sv. Petr jej bičem velmi ukrutně mrskal. A po mnohých a těžkých ranách jemu, aby ves zase kostelu navrátil, rozkázal. A ráno hned Habrovce kázal povolati a jemu dáti 300 hřiven peněz a ves aby ihned kostelu vrátil, rozkázal. A toho dne povolav děkana a kapituly kostela Vyšehradského, svou příhodu jim oznámil a rány své ukázal, jich prose, aby se zaň Pánu Bohu modlili. A při tom žádal jich, aby to na budoucí věčné časy, co se jemu od sv. Petra přihodilo, v své paměti měli, a toho na dokonalejší jistotu aby na pečeti kapitulní měli, an kníže na loži sedí a sv. Petr an jej bičem mrská; a tak jest na jejich malé pečeti až dodnes, a jemu, knížeti Fridrichovi, rány toho mrskání na hřbeti až do smrti zůstaly. —

Nové průčelí chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě.

Kapitula zdejší do r. 1763 byla bezprostředně podřízena stolici papežské; proto na př. roku 1412, když všude v Praze byla od arcibiskupa vyhlášena klatba, zdejší chrám interdiktu toho byl prost, a proto sem Pražané tehdy hojně chodili na služby Boží. — Mimo desátky, daně a cla kapitula zdejší mívala na 80 vesnic a míst. Zdejší probošt, ustanovovaný králem, býval skoro vždy spolu nejvyšším kancléřem dvorským (prvním byl probošt Alexander, jenž zemřel roku 1146 v Cařihradě, kde byl vyslancem); proto po biskupu, potom arcibiskupu byla to první osoba duchovní v zemi. Mezi probošty byli muži výteční a zasloužilí nebo příbuzní královi, jako svrchu jmenovaný Jan, bratr poslední Přemyslovny. Kanovníci ze sebe volili děkana a druhé »praelaty« kostela, kustoda a scholastika. Vedle kanovníků byli tu vikáři (zástupci jejich), kněží oltářníci (ustanovení

ke mši sv. u jednotlivých oltářů), sakristan, kantor a žáci »bonifanti« (zpěváci), potom choralníci. Také chudí žáci ze zdejší školy, která slynula zvláště v 13. stol., při kostele docházeli živobytí. Mimo žactvo, sluhy (zvoníky a p.) bylo tu ve 14. stol. na 100 osob duchovních.

Dům proboštův stával blíže kaple sv. Klementa před nyn. hlavním vchodem kostela; na sever od kostela, kde je nyní hřbitov, byl dům kapitulní spojený s kostelem ambitem, a v ambitu tom byla síň, kde se kapitula scházela. Mezi kostelem a nyn. zbrojnicí bývala škola a nedaleko ní kaple sv. Petra; děkanství bylo tam, kde je dům kanovnický č. 14 v Soběslavově ul. a i v něm byla jmenovaná kaple sv. Vavřince.* Za krále Jana duchovní zdejší směli domy své a dvory rozšiřovati a stavěti příbytky i pro čeleď svou a řemeslníky; tehdy vystavěno tu bylo dosti domků na způsob malého města. Náměstíčko bylo při kostele Stětí sv. Jana asi tam, kde je č. 16.

Když po zkáze r. 1420 nově byl Vyšehrad osazován, vlastní osada byla na straně východní (kde je na př. kaple sv. Martina), kdežto západní část dlouho zaujímaly zříceniny dvoru královského a domů duchovenských, a tam bylo málo stavěno. Nejdříve bylo obnoveno děkanství (č. 14) a r. 1509 v něm bydlil děkan i probošt. Tehdy (v 15. a 16. stol.) kapitula jen živořila, a bydlívali tu jen dva kanovníci. A i když roku 1505 Vladislav II. obnovil dřívější privilegia kapituly, jíž daroval celou tu horu, probošti tu nebydlili. Ještě na počátku 17. stol., kdy v kapitule zdejší byl probošt, děkan a 5 kanovníků, kteří musili býti rození Češi, bydlil tu jen děkan a nejmladší kanovník, jenž byl spolu farářem.

Když po válce třicetileté Vyšehrad nově byl hradbami opevňován, kapitula si zřizovala domy v bývalém podhradí, a ne již na hradě. Až děkan (1706—1719) Matěj Macht z Löwenmachtu, aby dohlížeti mohl lépe na dělníky při stavbě kostela, staveníčko si na hoře nedaleko kostela zříditi dal. O zvelebení kapituly a hájení práv jejích se zasloužil velice děkan Jan Tom. Berghauer (žil r. 1684—1760). Probošt Prokop Henygar ze Seeberka († 1809) odkázal kapitule 20.000 zl. a knihovnu.

Od konce minulého století »kapitula sv. Petra a Pavla se stala jasným majákem vlastenecké lásky v probouzejícím se národě«; za kanovníky bývají voleni zvláště zasloužilí muži a čeští spisovatelé. Zde buďtež jmenováni aspoň probošt Vojt. Ruffer, první probošt, jenž zase tu sídlil a zasloužil se o zbudování nových domů kanovnických, o zvelebení pražského školství a mimo jiné napsal i Historii Vyšehradskou. Založil též chudobinec ve Vratislavově tř. Nástupcem jeho v proboštství byl Václav Štulc, jenž vystavěl nynější vkusné proboštství, r. 1848 činně účastnil se vlasteneckého ruchu, psal básně, byl původcem chrámu Karlínského a pražské vyšší dívčí školy; zemřel roku 1887. Zde působili církevní historik Josef P. Dittrich (1763—1823), Karel Vinařický (v. t.), Josef Ehrenberger (1815—1882), jenž vedle prací dějepisných psal krásné povídky pro mládež (j. Kaplička pod lipami, Dar Arnošta z Pardubic, Bratr Renát a j.), Beneš Method Kulda, horlivý sběratel moravských národních pohádek a pověstí a spisovatel velmi pilný. Nyní proboštem jest po dru. Ant. Lenzovi,

Vnitřek kostela sv. Petra a Pavla.

* O ní srov. nyní práce dr. Matějky a J. Heraina.

spisovateli theologickém i historickém († 1901), dr. Mik. Karlach, jenž dokončil rekonstrukci chrámu, počatou od V. Štulce, uspořádal archiv kapitulní i knihovnu a vůbec veliké zásluhy si získal o úpravu Vyšehradu. Mimo probošta a děkana (oba infulované praeláty království Českého) jest 6 sídelních a 6 nesídelních kanovníků; všichni mají právo biskupských infulí v obvodu farní osady vyšehradské.

Dlouho zdrželi jsme se v minulosti; však kdo by mocně nebyl pohnut, vzpomíná-li starých dob a bývalé moci královské, jež zde vzala počátek, a při tom pohlíží na nynější smutný stav Vyšehradu? Tak ticho tu vždy, jako bys byl kolik mil od Prahy! Truchlivo až k pláči nyní jest na místech, jež skrovné zbytky dávnověkosti, několik malounko domů kanovnických a památný hřbitov svírají pustým věncem neforemných hradeb. Splnilo se, co pěl kdysi Lumír:

»Ó Vyšehrade, zachvátí tě čas,
tvé zlaté síně v rum se obrátí,
krok cizinců se vryje s posměchem
v ten svatý prach, jenž zbude z reků tvých,
tvá sláva však, ta neshasne,
stín Libuše se vznáší nad tebou,
a dokud hvězdy nocí budou plát,
zvuk toho jména nepomine v dým.«

(*Julius Zeyer.*)

Pout Vyšehradem. Když z Vratislavovy tř. od posledního stavení přijdeš před vysokánské hradby, máš před sebou rovně místo, kde bývala brána a příkrá cesta do r. 1841. Nyní silnice se zatáčí na pr. (k západu) bývalou brankou po hradebním výstupku a k mohutné, temné bráně, kde posud jest stráž vojenská; bráně říkají Cihelná i Vojenská. Že v místech těchto opuštěných státi na stráži není službou příjemnou, snadno uvěříme; a bázlivější vojáci vídali bílé postavy duchů tu bloudících nebo černého psa s ohnivýma očima, jenž prý hlídá tu pokladů zakopaných, nebo ducha jakéhosi Francouze, jenž tu byl zastřelen. Ten prý nejvíce děsívá vojáky na stráži a často již některý na něho vystřelil; ale marný boj proti duchům.

Hned za touto branou jest v pr. příkrá, ale dlážděná a pohodlná stezka ke proboštství, a vedle ní schody, jež vedou na cestu mezi hřbitovem a nově založeným sadem před domy kanovnickými. My maličko půjdeme po silnici Táborské, již pak opustíme, abychom vystoupili na hradby a s nich dříve pokochali se čarovným pohledem na Prahu, než dáme se na další pout po smutném Vyšehradě. S hradeb dole uzříme vedle zahrady bývalého oblíbeného hostince Přemyslovky kus staré zdi z doby Karla IV.; zeď ta u dráhy, Botíče i nové silnice jest nyní široko prolomena; pokračování její jest viděti u Slup ke Karlovu. Dále jdouce po Táborské silnici, r. 1903 dlážděné, na l. vidíme při č. 9 kapli P. Marie a za ní bývalou poustevnu; na téže straně mineme starožitnou kapli sv. Martina a mimo hospodářský dvůr (č. 16) dáme se v pravo do Štulcovy ul., kde vidíme domy kanovnické, stavěné po roku 1848; z nich vyniká v pozadí stojící děkanství čís. 100 s bohatou knihovnou a vzácným archivem, kde

Kap'e sv. artina na Vyšehradě.

se chová na 500 listin pergamenových, 15.000 listin na papíře a 500 prvotiskův; zde jest i kaple sv. Prokopa. Štulcova ul. (dříve Ulice ke kostelu) v této šířce pochází od r. 1665, když za Leopolda I. tu stavěli pevnost; dříve tu byly domky a zahrádky nepravidelně založené.

Před domy těmi nyní jest pěkný sad, do nedávna bídné rumoviště, a v sadu tom mimo některé kamenné památky zde nalezené blízko již hřbitova uvidíš jehlancovitě postavené tři kusy sloupu. Sloup ten býval do r. 1787 v kostele; tehdy 12 dělostřelcův jej vyneslo na hřbitov, odkudž r. 1888 dán sem. Lid o něm bájí, že čert jej přinesl z Říma. I u Beckovského čte se tato pověst, a tvrdí kronikář ten, že takový kámen vůbec v celém Českém království se nenachází a že vskutku přinesen byl z Říma z kostela P. Marie za Tiberou. Také o tom uvádí latinský dopis (s českým překladem) jakéhosi kněze, jenž v Římě ze člověka jmenem Jakuba Zimmermonna ďábla vyháněl, a ďábel ten, jmenem Zardan, že přiznal se, že on to byl, jenž tehdy sloup ten na Vyšehrad nesl.

Dle Aug. Sedláčka pověst ta vznikla v 17. stol. Prý Pražané roku 1420 obléhajíce Vyšehrad vylámali sloupy u P. Marie Sněžné a rozbivše je, těmi kusy z hrubých praků na Vyšehrad házeli; a ten, jenž sloupy vylamoval a rozbíjel, slul prý Čert, z čehož udělána pověst o čertu nesoucím sloup z Říma.

Jiná pověst dí, že chrám sv. Petra a Pavla vystavěn jest z kamení, přineseného z různých krajin Čech; snášel je ďábel, jemuž to poručil sv. Petr. Ale omrzelý ďábel cestou všude trousil kamení, a od toho jsou některá místa v Čechách kamenitá. — Vskutku se podobá pravdě, že jest to zbytek románské stavby zdejšího kostela.

Na jih od kostela uvidíš za zdí, střežené vojákem, čtverhrannou budovu s nárožními výstupky; jest to vojenská zbrojnice, v jejíž základech asi se skrývá mnohý kámen starého paláce. Nepěkná budova, již r. 1655 stavěl de Capauli, nevyniká ničím, než že na ní byl v Praze první hromosvod.

Zde zůstal kus zamřížené skalní chodby, jež prý vedla k známé Libušině lázni; tak sluje zbytek zdi na skále, o němž výše mluveno. Na stráni vedlejší nad Podolem prý zkameněly dvě dívky, pasačky koz; o tom ve svých Pražských pověstech a leg. vypravuje na str. 159 Jos. Svátek, jenž i jiné pověsti zdejší vypravuje na str. 31.—47. a 152.

Vyjdouce z chrámu hlavním vchodem k z., na pravé straně v rohu spatříme kapličku sv. Lidmily se sochou, přenesenou sem z bývalé Společenské zahrady ve Slupích.

Z prostranství toho bychom mohli vykročiti brankou u sv. Lidmily na stráň, odkud jest pěkný pohled na Vltavu, a sejíti klikatou stezkou po schodech na konec Libušiny ul. ke přívozu* nebo jinou podobnou stezkou do středu téže ulice proti č. 95 také po stráni vyšehradské, nyní pěkně posázené.

My však vrátíme se ještě k východu ke zdi zahradní a jdouce k sev. mohli bychom odtud sejíti po schodech, kde již ve 14. stol. bývala fortna anebo brána Jerusalemská, a skrze bývalou radnici ocitli bychom se u stanice elektrické dráhy a ve Vratislavově tř.

Však ještě neprošli jsme celého Vyšehradu a proto půjdeme v pr. k nové budově proboštství; vystavěl je probošt V. Štulc r. 1873 dle nákresů Jos. Niklesa. V budově zřízena jest arkýřová gotická kaple sv. Klementa s pěknými obrázky sv. Klementa a sv. Václava od Jos. Hellicha.

Mezi proboštstvím a plání hradební stojí památná socha sv. Václava (viz obr. str. 1148.) jež bývala na Václavském nám. na kašně proti Jindřišské ulici. Při ní v dřevěné kapli za moru roku 1713 mívali pobožnost čeští osadníci od sv. Jindřicha, když nebylo služeb Božích v kostelích; podobnou kapli měli Němci blíže domu »u zlatého beránka«. O vzkříšení a křížových dnech k této soše processí chodívalo, až r. 1827 přenesena byla výše proti č. 826-37. Při ní 19. března 1848 v 6 hodin ráno mši sv. sloužil arcibiskup Alois Jos. Šrenk před odjezdem českých vyslanců do Vídně; a když se vrátili, dne 27. března odpoledne zpíval tam Te Deum. Dne 4. června konány tam služby Boží pro Jihoslovany (kteří přijeli do Prahy na slovanský sjezd) a dne 11. června u sochy té mši sv. sloužil farář Jan Arnold. A po mši té za hodinu nastala osudná bouře svatodušní. Památná socha na Václavském nám. stála až do r. 1879, kdy tam sázeli stromořadí; tehdy sochu tu vyžádal si probošt V. Štulc, jenž ji na tomto místě dal postaviti.

* V sousedním domě č. 44 zemřel Jan Krejčí (1825—1887), professor mineralogie a geologie

Odtud jdouce k jihu vstoupíme na proslulý hřbitov, kde odpočívá mnoho zasloužilých mužův i dcer našeho národa. Dobře věru se hodí památný hřbitov na Vyšehrad, o němž napsal Lad. Quis:

»O tobě bájí, žes's býval prý české kolébkou slávy;
na místě kolébky teď slávy se z tebe stal hrob.«

Kolébka Přemyslovců jest nyní posledním bytem našich výtečníkův, o nichž pravdu hlásá nápis: »Ač zemřeli, ještě mluví.«

Dříve více pohřbíváno bylo v podhradí u kostela sv. Alžběty (str. 655.), r. 1663 děkan Martin Veselánský zde vystavěl zeď kolem hřbitova; v l. 1842—1887 byl ještě před vchodem do kostela oddělený hřbitůvek Voršilek a Alžbětinek.

Výškou vyniká Slavín, jejž na přímluvu Karlachovu zříditi dal roku 1889 dle plánu architekta Wiehla smíchovský starosta, obchodník Petr Fischer »k pohřbívání nejpřednějších, nad jiné vynikajícím způsobem o národ český zasloužilých mužů, kteří výtečnými spisy aneb uměleckými výtvory, důležitými vynálezy nebo nevšedními obětmi,

Vyšehrad z r. 1420.

tuhými zápasy a blahodárnými úspěchy čest a slávu českého národa pomáhali šířiti i přes hranice této naší vlasti.« Jest tu místo pro 44 rakví a místnosti pro popelnice (ostatky odjinud sem přenesené). Za výborné sochy (Okřídlený genius na sarkofagu a 2 sedící sochy ženské po stranách) r. 1892 dostal první cenu Č. Akademie sochař Jos. Mauder, od něhož jsou i sochy nad portálem Bubeníčkova domu v Náplavní ul., 2 alleg. postavy před vchodem do Zem. musea a j. Zde první odpočívá básník Jul. Zeyer († 29. ledna 1901).

Vynikají též nové arkády, vystavěné po způsobu italských a mnichovské; první tu jest hrobka kapitulní (Ehrenberger, Ruffer, Štulz, Lenz). Zde leží Fr. Lad. Rieger, prof. Jos. Emler, prof. Kar. Teige, pěkný náhrobek (od Suchardy) tu má dr. Milde s chotí, hrobka Kasalovských se sochou Spasitelovou (od Vosmíka) a j.

Hlavní cesta od severu k jihu dělí hřbitov na dvě velmi nestejné části. Hned u vchodu zahajuje řadu obelisk postavený nákladem Svatoboru na památku Václava Hanky († 1861), v pravo vedle jest hrob Vítězslava Hálka († 1874), zároveň Marie a Eduarda Horáčka, opodál prof. Ant. Hansgirga († 1877). V hrobě dále na pravo dra. Václava Braunera († 1880) jest vložena i popelnice choti jeho Augusty († 1890). Purkyňův hrob označen jest mohutným sloupem nesoucím kruh svornosti, symbol to Svatoboru. Dále v jižní části hřbitova jdeme kolem velmi zanedbané desky Václava Krolmusa († 1861), blízko pak leží Václav Jablonský, V. Filípek a Ant. Mužák; při zdi označuje list v otevřené

Socha sv. Václava na Vyšehradě.

knize hrob Václava Levého († 1870). Rovněž při zdi malý obelisk nese relief hlavy Bož. Němcové († 1862), o němž čti Památník klubu Amerických dám str. 15. Dále v sousedství při zdi odpočívá kronikář Vyšehradský Vojtěch Ruffer († 1870) a vedle Václav Štulc; málo před nimi Frant. Doucha. Odtud kráčíme kolem Václava Beneše Třebízského († 1884), prof. Jana Krejčího († 1887), Karla Vinařického († 1869) k Bedř. Smetanovi († 1884), jehož hrob dosti chudý označuje jehlan bez veškeré výzdoby. V samém sousedství leží Jan Neruda († 1891) pod velkým křížem a Jos. V. Frič († 1890). Dále leží na tomto hřbitově: Boleslav Pichl, V. Bělský, malíř Fr. Sequens, J. L. Mašek, spis. Jos. Svátek, J. K. Škoda, J. Müller, J. Tomek, Václ. B. Nebeský, V. Zikmund, malíř K. Purkyně, Ant. Chittussi (starý kříž dar Jul. Zeyera, obrázek od K. Klusáčka), bratři Preslové, Gust. Ad. Lindner, M. Havelka, Ant. Marek. V části dolejší Č. Kotab, Jos. Jireček, V. Zelený, A. Prav. Trojan. A tak se plní tento český »Žalov«; r. 1901 zde pohřben byl ministr dr. Jos. Kaizl, r. 1903 v březnu tatíček národa Rieger.

Na hřbitově blízko kostela do r. 1903 stála neúhledná zvonice (viz obr. str. 1142.), r. 1679 vystavěná za děkana Jana Václava Klimeše místo dřívější vyšší věže z doby Karlovy. Na zvonici té byl menší zvon z r. 1621 od děkana Pavla Pistoria a větší z roku 1584, práce Brikcího z Cimperka; dány nyní na nové věže chrámové. Druhdy tu býval ještě ohromný zvon t. zv. Patron z r. 1393. Při kopání v hloubce 2 *m* objeveny byly staré hrobky s kameny asi ze 13. stol. i zbytky prastaré budovy, snad původního kostela; kus náhrobku s nápisem dán do musea.

Ze hřbitova vyjdeme vedlejším vchodem blíže rohu jv. a ulicí Štulcovou nebo pustou ul. Soběslavovou za zahradami domů kanovnických k ozdobné bráně t. zv. Francouzské či Leopoldově, jež z vlastní tvrze vede do jižního předhradí. (V úžlabině mezi ní a baštou sv. Anežky nad Podolem bývala fortna, kterou vtrhl sem Jiří Poděbradský 3. září 1448.) Nestavěli ji Francouzi roku 1742; pochází z doby Leopolda I. (asi z r. 1657) nejspíše od Vlachů Santiniho a Luragha, kdy se stavěly nové hradby po způsobu francouzském; viděti ji na prospektu Alten-Allena z roku 1685 a také Redeln r. 1711 ji popisuje. Francouzi pouze zvýšili hradby při ní. Viz Jansa-Herain-Teige 234. Za branou, jež se zavírala mohutnou dvojitou mříží, vidíme na rozích bašt erby; cesta dále vede po náspu (z r. 1809* místo dřívějšího mostu) k velikému činžáku (č. 13 Polsku) v p. Jsou tu staré zdi se zbytky střílen, v nádvoří sklep ze staré nějaké budovy. V l. vidíme nízké domky vojenského eráru, kde v č. 12 jest úřad potravní daně. Zde v č. 12a bydlí Marie Popelková-Bilianová, která ráda píše o minulosti Vyšehradu.

Za zahrádkou v l. se zachoval zbytek staré brány Karlovy z r. 1348, druhdy velmi mohutné s 9 věžičkami a dřevěným ochozem; před ní býval příkop. Ve zbytku brány s velice silným zdivem bydlí bednář. — Tady se končíval starý Vyšehrad, kde jest horský hřbet nejužší.

Za branou tou v l. v Obecním domku č. 10 jest přechovávací stanice pro psy postižené bez náhubku a jižněji vojenského eráru dům č. 11; naproti v hlubině při staré zdi hradební a býv. fortnou k Podolí nad řekou nízký domeček, jako poustevnický.

Poslední jest brána (r. 1903 opravená) Nová, Táborská či Pankrácká z r. 1655 (vystavěna byla na místě rozlehlého dvorce) s příbytkem nad průjezdem; se strany města viděti postranní schodiště do I. patra se 2 okny, zvenku zubatý vršek nad malými 4 okénky (střílnami).

* Tehdy také brána Leopoldova byla zazděna, což trvalo do r. 1841; té doby se jezdilo po dřevěném můstku přes příkop a průlomem v hradební zdi, dále horem za kaplí sv. Martina ke bráně proti městu, nyní zazděné.

Do roku 1863 zde bydlil »šanckaprál« se »šancfreitrem«, kteří bývali zlou metlou sousedů. Až dosud totiž není Vyšehrad zrušen jako pevnost, a v okolí musili podpisovati reversy stavební a nesměli stavěti bez povolení (str. 853); jmenovaní poddůstojníci pilně po okolí obcházeli, zdali si někdo něco nestaví. I když někdo chtěl si spraviti kůlnu, kaprálem byl předveden k veliteli k »raportu« a tam (obyčejně skrze tlumočníka) musil přednésti svou prosbu. Za branou tou v pr. jest stezka nerovná do Podola, v l. za budkou hokynářskou jest cesta do údolí nuselského.

Vyšehradská tř. II., ke Karlovu nám. od Vyšehradu, po němž se jmenuje; druhdy slula v hořejší části v Úvoze, pak Emauská po klášteře v Emausích či na Slovanech, v dolejší části Špitálská po špitálu, nynějším chudobinci u sv. Bartoloměje.

Se sousedním Vyšehradem i tato ulice bývala tišší, skoro jen jako venkovská silnice, až nyní i sem elektrická dráha přivedla ruch velkoměstský. Mimo přestavby větší při ulici na Hrádku a nový chudobinec celkem mnoho se tu nezměnilo od starších dob; jenom pamatovati jest, že od č. 419 (nárožního domu v ul. Botíčské) jižně k Botíči druhdy vedlo ještě rameno Botíče, takže při přechodu na Vyšehrad šlo se dvakrát přes potok (str. 68.); a naproti č. 1355-15 (roh Plavecké ul.) býval (prý na místě Durynkovy olše) kostel sv. Vojtěcha Menšího, jehož fara byla vedle na místě č. 418-13. Viz str. 854. Byl starý to kostelík, ač se jmenuje nejprv roku 1362; po vypálení roku 1420 byl znovu vystavěn, r. 1468 postavena škola. Roku 1629 kostel obnovený dostali Benediktini Ambrosiáni, ale odešli, že neuměli česky. Roku 1635 byl tu farářem Jan Glodomastes, jehož náhrobek přenesen byl k sv. Vojt. Větš. Kostel ten r. 1784 byl zrušen a r. 1790 za 374 zl. prodán. Ulice tato asi r. 1400 byla dlážděna z důchodu cla pod Vyšehradem; dohled měli dva sousedé. Ale časem sešla; Vyšehradští svého dílu neopravovali, a když r. 1565 Novoměstští tam poslali dělníky, vyhnali je.

U Botíče bojovali Pražané r. 1420 s Vyšehradskou posádkou královskou. O něco později Mikuláš z Husi (str. 22.) jsa výstředního smýšlení odjížděl z Prahy, že prý již nikdy nechce města toho spatřiti; ale cestou přes Botíč kůň mu se splašil, Mikuláš spadl a zle se poranil; donesen jest do Prahy, kde po 14 dnech zemřel.

V části jižní jsou domy: č. 1320-1, č. 1249-3, č. 413-5 u Mejtných, kde v nejst. době bývali soukeníci a mlýn na Botíči. — Druhý roh č. 415-7 na Hrobci; str. 326. — Č. 416-9 černá hvězda, r. 1789 koupil Mat. Chvala. R. 1395 měl tu dům »blízko mostku« podrychtář Litobor, r. 1432 Mikeš Neužil. — Č. 417-11 u Kalousů, druhdy maj. kostela sv. Vojtěcha Menš., r. 1785 Vojt. Spöttla, jenž toho roku koupil též č. 418-13 býv. faru sv. Vojtěcha Menš. — Č. 1355-15 novější dům na rohu Plavecké ul.

Naproti od Botíče: č. 1349-2 a 1348-4 maj. Dra Jana Palackého. — Č. 414-6 u Tunglů, v nejst. době Václava z Hrobky; býval to dům deskový, za Schallera Jana Jos. hrab. z Klenového a z Janovic, býv. Jesuity; r. 1802 odkázal všechno jmění své nadací chudým šlechticům. Dům ten druhdy slul Kolousovský i Kaňhovský a měl jej v 17. stol. Jan z Klenového a Janovic, jenž v době vzpoury utekl; stavové dům zabavili a prodali roku 1620 Pavlu Ješínovi z Bezdězí, písaři novoměstskému, jenž pak šťastně utekl; jméno jeho bylo přibito na šibenici. Dům dostal zpět roku 1622 Jan z Klenového, jenž jej postoupil Přibíkovi Jeníškovi z Újezda, a ten r. 1624 Janu Kryšt. z Říčan. — Č. 1407-8 u Babánků po nyn. maj. — O č. 419-12 na rohu Botíčské ul. viz str. 69.

Č. 420-17 u Kolíbalů, před 100 lety Hubatiusův, roku 1383 Duchka z Podskalí. — Č. 421-19 býv. škola u sv. Vojtěcha Menš., již roku 1788 koupil Josef Slavík. Ve 14. století byla tu kovárna. — Č. 422-23 u Brodců měl roku 1382 kuchař Václav Popek, roku 1771 Václav Babor. — Č. 423-25 u Šindelářův, město Benešov, již v nejst. době sladovníkův, pak hospoda se zahradou (zdejší domy většinou měly veliké zahrady ovocné). Roku 1770 maj. Jan Petráš.

Č. 425-29 v 18. stol. u Česaných. — Č. 426-31 u Marlů, u Kozolupských; roku 1387 maj. Ješek Šibal, pak Mařík Pytlík. — Č. 428-33 u Gabrielů; roku 1402 majitel Šimon »krejčí pana patriarchy«. Roku 1792 Kateřina Chmelířová. — Č. 429-35 u Penízků, u Trajců (Josef Treutz koupil roku 1773). Roku 1395 byl maj. děkan vyše-

hradský. — C. 1902-35a u Trajců. — Č. 430-37 na rohu Trojické ulice fara; str. 1053.

Těchto všech domů protějškem jest chudobinec u sv. Bartoloměje: č. 424 na Baště (č. 1260, 435, 427 býv. městský špitál)-16 a 18 n. Viz obr. str. 1151. V místech těch od r. 1387 měli Coelestiniáni majetek a klášter s kaplí sv. Michala (naproti Servitům ve Slupi); přišli k nám z Avignonu. Mniši časem nabyli všeho majetku v tomto trojhranu a pak ponechavše si zahradu a kapli (dříve kláštera sv. Anny, pak Konráda Krajíře z Krajku), domy prodali. Roku 1420 vše bylo úplně zničeno; r. 1431 od obce koupil Oneš z Krče, pak Havel Myslík.

Č. 424 prodali Coelestiniáni již roku 1401; v 17. století měl tu dům s vinicí Jan Peldřimovský z Výškořic emigrant; vinice řeč. Bašta r. 1621 dána Jesuitům, kteří ji však roku 1656 vydati musili dceři Peldřimovského Dorotě Petržilkové. Roku 1787 koupil Vojtěch Fritz.

Špitál zde roku 1505 založili novoměstští měšťané, hlavně Štěpán Huncledr a Jan Rozvoda, a v nároží vystavěli kostel sv. Bartoloměje, koupivše dům na rozcestí od Jana Hrona; r. 1514 přikoupili dům od V. Komínka, po roce dům Ondř. Chrta. Dříve tu byl dům pana Ondř. z Rožmberka, r. 1431 vozataje Havla Myslíka. Se špitálem tím spojen byl starší špitál sv. Alžběty, obci darovaný r. 1486. R. 1547 špitál obci zabaven, po roce vrácen. Roku 1612 byl tu farářem Jan Jaroměřický řeč. Valeš, veršovec lat. Kostel vystavěn byl znovu roku 1636, špitál r. 1686 a 1773; r. 1701 obec přikoupila sousední dům Norb. ryt. ze Schwarzenwoltu. Před r. 1784 tu bylo 48 chudých měšťanů, kteří nosili červené kabáty s bílými výložky. Roku 1784 špitál zrušen, almužníci dostali 8 kr. denně, nemocní převezeni do zámku v Libni, do budovy dáni zatím blázni (než přišli do nyn. všeob. nemocnice), pak budova stála prázdná v l. 1791—1808. Kostel byl obnoven r. 1880, ale zbořen pak r. 1884, když tu se stavělo nové křídlo chudobince. Špitál totiž zrušený od Josefa II. obnoven byl r. 1808 od měst. hejtmana hrab. Fr. Kolovrata-Lažanského, a jemu stará budova opět určena; tehdy za purkmistra Ondř. Steinera pilně po městě se sbíralo k tomu účelu.

Průčelí hlavní budovy zdobí skulptura od J. Myslbeka, od něhož jsou i 4 allegorické postavy skutků dobročinných na sloupech. V díle nárožním (na místě kostela) z r. 1884 až 1885 jest kaple; na domě sochy od Fr. Hergesella. V chudobinci dlouho byl inspektorem spis. Jos. B. Pichl; také jeho choť Františka (dcera prof. Fr. Svobody) skládala básně, na př. »Jak mne to táhne tam«. Chudobinec tento jest největší humanitní ústav pražský; na 400 zchudlých měšťanův a měšťanek má tu opatření. Fondu chudobince náleží domy starom. č. 146, 148 a 799. Vedle starších chudobinců, špitálů, vytčených na str. 69, později v Praze vznikly: Obrácení sv. Pavla z r. 1503 v nyn. Karlíně, pak v Templu; sv. Jana Křt. na Újezdě; císařský z r. 1547 při klášteře Uršulinek-IV.; vlašský-III., francouzský či sv. Ludvíka; sv. Alžběty na Strahově; chudobinec r. 1732 založený od místodržitelství a magistrátů na Tůních, jemuž r. 1763 přikázána byla část důchodů z čaje, kávy, kakaa (Armer Leute-Aufschlag); sv. Maří Magd., spojený r. 1776 s vlašským. Byla tedy vždy péče o chudé veliká.

Sev. od Trojické ul. č. 1376-39 Babánkův. — Č. 1378-41 na Hrádku, byl Arn. Königa, prof. konserv. a č. 1379-43. Všecky 3 jsou přistavěny k zahradě klášterní. — Sem ještě se počítá č. 320-45 klášter na Slovanech (v. t.), vedle novější č. 1396-47 pivovar na Slovanech a č. 1446-49 Vlčkových, byt akad. malířů K. Spillara a K. Nováka.

Na straně vých. při Benátecké a Hradecké ul. č. 1711-20 Dubův. — Č. 1710-20a na Hrádku (str. 324.). — Č. 1411-22 MUDra. Em. Ulricha, nyní lékárníka zdejšího »u Spasitele«. — Č. 431-24 na Slupi, správněji na sloupích. R. 1760 maj. Fr. Sadílek. Sousedí zahrada při kostele sv. Jana na Skalce (str. 542.); z ní část r. 1903 byla odkopána na stavbu domu pro správce toho kostela. Obraz kostela viz str. 1153.

Ještě v první pol. 18. stol. stál tu uprostřed silnice pod Emausy kříž, v jehož podstavci prý evangelíci před odchodem do vyhnanství uložili poklad; nalezl jej zedník, jenž po letech podezdívku opravoval, nikomu nic neřekl a ujel.

Vyšehradská ul. Sm., ze Zbraslavské tř. k řece, nazvána po protějším Vyšehradě.

Při zakládání hluboké stoky z nádraží do Vltavy r. 1872 na konci blízko vodárny a nedaleko místa, kde asi ústil potok Radlický, objeveny byly zbytky starého splavu mlýnského. Téhož roku stavěna byla zdejší spojovací dráha s mostem přes Vltavu.

Vyšehradská ul. Vnhr., v sousedství Rejskovy ul. na j. od Havlíčkovy tř. v údolí nůselském.

Č. 1016 u Libuše.

U Vyšinky Vnhr. jest pouze č. 27, jinak též Kuchynka, na místě býv. vinic.

Na Výtoni II. a VI. (druhdy Výtoňská ul. a část Podskalské tř.) viz obr. str. 857., od ústí Botíče do Plavecké ul. Při ústí potoka i severně nastanou nyní veliké změny.

Zde pod Vyšehradem dle práva z r. 1086 kapitula vyšehr., potom obec měla celnici; vybíralo se clo ze dříví plaveného. Ale neplatilo se zprvu penězi, nýbrž dřívím: vytínalo se plavcům z vorů každé dvanácté dřevo, a kolik »vejtonici vyťali«, Novoměstští prodali na trhu k užitku města a na správu břehů. To jest původ jména nejjižnější části Podskalí.

Býv. kostel sv. Bartoloměje se starým chudobincem.

Mýto toto zapsáno bylo na čas obci města Tábora, ale r. 1460 od Jiřího vráceno Novoměstským. Dle záznamu z r. 1478 měla obec novom. z výtonu 229 kop. Ferdinand I. roku 1547 zabavil obci, po 2 letech vrátil »clo peněžité z dříví« a r. 1558 i »důchod vejtonní na řece Vltavě«; měli však z toho něco platiti klášteru sv. Jakuba a proboštu vyšehr. Potom obec-II. vybírání vodního mýta toho pronajímala, až r. 1771 dáno mýto eráru (k fondu navigačnímu) a obci povolena roční náhradu 4.800 zl. R. 1818 mýto toto spojeno s ostatními cly, takže nyní v přirážce k dani potravní jest též obsažena náhrada za ně. (Čelak., Privil. CXLIV.)

Na pravo jsou 3 čísla vyšehradská dle bývalého toku strouhy mlýnské; jest to č. 84 býv. jatky, a č. 54, kde býval mlýn (Fabiánovský) na struze r. 1321.*

* O mlýn tento povstal r. 1575 před soudem zemským spor, v němž dovídáme se mnoho zpráv jinak nezachovaných, a to mezi kapitulou vyšehradskou a koželuhem Matějem Kalousem. Žalobce předložil tehda: list Jana Ondřeje, doktora v lékařství (t. j. matematik Jan Ondřejův), děkana vyš. o povolení k prodaji mlejna naproti špitálu sv. Alžběty, od Alžběty, vdovy po Janovi Šipkovi mlynáři, a Karla, syna jeho, Jiříkovi Světlíkovi mlynáři z roku 1444, list kapituly o směně dvora v Roztylech s Wernherem, komendatorem konventu sv. Jana Jerusal. za tento mlýn jich bratří, též zase téhož dvoru za tři dvory v Královicích z r. 1522, list o pronajmu mlýna Velislavovi pekaři z roku 1512, vejsady, kterýmiž týž mlýn od kapituly obdařen, že jest s břehy svobodnými i s potokem vysazen, což prvé bylo (r. 1318) než se fundací N. m. pr. stala.

Na l. straně č. 412 býv. celnice vodní (v Podskal. tř. 2 n.); úřadoval tu výběrčí, kontrolor a 2 obchodníci dřívím. Po zrušení mýta dřevního bylo tu obilní skladiště, z něhož obec dostávala měřičné (ročně asi 1380 zl.); skladiště to r. 1833 prodáno Šim. Kuřákovi. — O č. 411—409 str. 856. — Č. 401-9 u Dučů, červ. růže, druhé nároží Mýtní ul. — O č. 402 a 400 str. 846.

Záběhlice, vesnice u Botíče, vých. od Michle s kostelem Naroz. P. Marie, jenž r. 1350 byl farní. Bývalá tvrz proměněna v zámek.

R. 1088 měla zde popluží kapitula vyšehradská, r. 1228 klášter sv. Jiří měl tu majetek. V 14. stol. měl tu dvůr Reinbot Goldner, otec rychtáře starom., r. 1363 zeť jeho Matěj od věže z rodu Velflův. R. 1404 byl tu farářem známý Jan Náz, později biskup Kostnický. Mlýn měli zde r. 1432 Václav ze Kři a prodal jej toho času ševci Mikeškovi od šermířův na Star. M. a hrnčíři Matiáši Šprinclovi za 12 k.* Týž Václav ze Kři najal r. 1433, Záběhlice s platy, lesy od obce novoměstské. R. 1436 Zikmund Záběhlice (tvrz a ves) zapsal Mik. Zajíci z Hasenburka. R. 1557 maj. Jan Bezdružický z Kolovrat, jenž je prodal r. 1596, vyženiv Bystrý s Bohunkou Zárubovou z Hustiřan. R. 1617 Estera Mitrovská roz. Lažanská z Bukové, po ní odkazem bratr Ferdinand Lažanský z Bukové r. 1639, později Fr. Mik. Bzenský z Prorubě, pak dcera Anna Veronika, od r. 1721 provdaná za Václ. Leop. Radeckého z Radče; tento děd maršálkův šenkoval záběhlické pivo v Čertově krčmě (u Štupartů); r. 1801 hrab. Marie A. Thunová, r. 1803 Jan Donát, pak Fr. Kolisko a Vavř. Langer, r. 1813 Jakub svob. p Wimmer, r. 1826 dr. Jan Kaňka, právník a hud. skladatel, vnuk známého stavitele Frant. Kaňky, pak Moric Zdekauer, hrabě Jach. z Trauttmansdorffu, r. 1841 Karel Korb ryt. z Weidenheimu, ministr r. 1879, pak místodržitel moravský. V Záběhlicích se narodil sochař Ant. Procházka.

Zábojova ul. Nsl., pod Vyšehradem, spojuje Lumírovu a Slavojovu a vede dále ke dráze (strážní domek č. 71).

Záboj jest jméno hrdiny básně ruk. Královédvorského; se Slavojem prý zahnali Franky, kteří do Čech vtrhli; uměl pěti »od srdce k srdci«.

Zábojova ul. Sm., ze Švarcenb. tř. k Vltavě po sev. straně spojovací dráhy.

Zahořanského ul. II., jest nová ulice z Náplavní ke Zderazu; druhdy »nad Šítkovými mlýny«.

Bernard Zahořanský z Vorlíku byl radou appell., a když r. 1784 spojena byla města pražská, zvolen byl prvním purkmistrem; však po 4 letech úřad vzdal. Bydlil v domě č. 268-3 (na Zderaze 3 n.), na němž v obloukovém štítě jest posud jeho znak; dům ten sám vystavěl. — Bohuslav Zah. z V., ingrossátor větších desk zemských, vyznamenal se r. 1648 jako i radní té doby Samuel Z. R. 1379 byl maj. Jakub Chlup; vdova pak dům odkázala klášteru Zderazskému. Zde od r. 1883 do smrti r. 1896 bydlil slavný Jos. Jiří Kolar. – V domě V. Zeyera č. 1944-4 byt JUDra. B. Franty, rady zem. výboru, zasloužilého o zachování staré Prahy.

V Zahradách Lbň. IV. (v Holešovičkách).

Zahradní ul. Bbč., býv. Špagátová ulč. (nyní snad Královská), kde jest č. 44 u senníku, maj. Zdekaurových a č. 49 villa Bianca maj. Boh. Bondyho.

Zahradní ul. Krl. (druhdy za Schönhofem dle č. 207 a 210), nová ulice mezi viadukty. Č. 374 u Pernerů.

* Od jejich dědicu koupil mlýn r. 1434 mlynář Jira, pak měli jej bratři Václav, Pavel a Kříž ze Šerlinku (1529).

Zahradní ul. Sm., z Radlické siln. od Labuti č. 648 na z.

Č. 181 Hliniště, č. 182 Dubinka, obé maj. ryt. Doubka.

Zámecká ulč. III., od začátku Nerudovy ul. v pravo k Novým zámeckým schodům. U Schallera r. 1795 sluje Zámkonovostupní (!) či ulicí pod Novými zámeckými schody.

O č. 205-1 str. 790, o č. 203-2 str. 703. — Č. 201-3 Krásná P. Maria, druhdy spojené s č. 200. R. 1760 koupil Leop. Otto. — Č. 202-4 sv. Jan Nep. náleží fondu místodrž. tiskárny; bývalo spojeno s č. 203, 204 a 182. R. 1654 od nožíře Virgilia Kappenwallera měl notář Fr. Ferd. de Serponte. R. 1783 koupil Jos. Tunkel. — O č. 200 a 182 viz Thun. ul.

V Zátiší VII., z Rudolfovy tř. přes ul. U studánky do Gerstnerovy ul. při Královské oboře; pojmenována tak byla r. 1893.

Na Zátorách VII., z Palackého tř. do Štítného ul., má jméno to úředně od r. 1888.

Bývala tu prý ves toho jména; posud tu viděti jest taras, až kam dosahovala voda. V polštině zátory sluje zacpání řeky. — Č. 631 lékárna, č. 288 u Šumavy.

Kostel sv. Jana na Skalce.

Závětova ulč. II., viz obr. str. 1154. (dříve Pod schody a Dřevní ul.) mezi Podskalskou a Václavskou.

Jméno po domě č. 366-4 u Závětů. R. 1562 od Marty Lebedky jej koupil Lukáš Závěta; syn jeho Matěj r. 1612 byl představeným práva poříčného při pořádku plaveckém. Bratr Jiří, koncipista české kanceláře dvorské, od Rudolfa II. dostal erb a titul ze Závětic roku 1597. Koupil si pak dům u červeného jelena č. 491-16 v Železné ul. Přidav se k Matyášovi stal se jeho dvorským historiografem (jsou od něho mnohé spisky a Schola aulica, Dvorská škola), přidal se pak ke stavům odbojným, odsouzen hrdla, ale z milosti do vězení na Starom. radnici, odkudž propuštěn byl r. 1622. Třetí bratr Jan Václav držel dům tento; vdova prodala jej Jiříku Sobotecképmu; r. 1618 jej koupil Adam Březanský. R. 1788 dům zdědil K. Moravec.

Závišova ul. Nsl., mezi pivovarem a továrnou Holoubkovou na jih k sadu a pak schody směrem ke kostelu na Pankráci.

Záviš z Falkenšteina z rodu Vítkovců byl manžel Kunhuty, vdovy po Přemyslu Otakaru II.; sťat byl před Hlubokou r. 1290. Kde jest mydlárna Holoubkova, býval mlýn.

Na Zbořenci II., do nedávna Zderazská ulč., ze Zderazu do Myslíkovy ul., odtud při č. 280 na Karlovo nám. proti Žitné ul.

Č. 267-1 u Rosů, Stoletá kavárna (správněji kovárna) s nízkým přístavkem a zahrádkou. R. 1390 zde měl dům Jan Očko. R. 1784 koupil Kristián Zimmerhakl. —

Č. 266-3 u kameníků (beim Steinschneider). R. 1790 byl dědiců Bayerlových. — Č. 265-5 černý kříž. R. 1778 koupil Ant. Schindler. — Č. 261-7 byl r. 1413 od vdovy po Běcharu Šedivci odkázán klášteru Zderazskému. Roku 1787 koupil Jan Svěcený. — O č. 263-11 a 283-15 viz str. 757. — O nárožních č. 285 a 286 str. 528. Za domem tím sem stávala nemocnice klášterní. — Č. 281-24 na půdě býv. hřbitova, jako i násl. — Č. 280-22 v 18. stol. Kulhánkův; zde stávala škola zderazská do r. 1420. — Č. 279-20 u kazatele, v 18. stol. Ulmův. — Č. 278-18 v koutku, r. 1770 koupila Alžb. Seltnerová. — Č. 277-16 modrá hvězda; v 18. stol. Řeháčkův.

Vedle č. 276 jest volná prostora, kde vraty v l. (nikoli přímo č. 275!) se přijde k pozoruhodné památce, jejíž zachránění posud není vybojováno. Jest to kostel sv. Petra a Pavla (viz obr. str. 1155.) mnohým Pražanům zcela neznámý.

Na j. od Myslík. ul. bývala prastará osada Zderaz na návrší, dosti příkrém k Vltavě. Dle Hájka r. 899 kníže Bořivoj »skrze nějaké divné vidění aneb božské rozkázání malou kapli na návrší mezi Prahou a Vyšehradem dal založiti a ve jménu sv. apoštolů Petra a Pavla posvětiti, tu kdež nyní slove na Zderaze.« Před tím prý na Hašku.

Zderaz prý proto, že tu pochován byl český pán Zderad, milec krále Vratislava II., zavražděný při obležení Brna roku 1091 od kralevice Břetislava; ten před tím jednou v Němcích na vojenském tažení se koupaje sotva vyvázl, byv přepaden od nepřátel; potom prý před Brnem Zderad úsměškem řekl, aby Břetislav byl postaven někde u vody, že se rád koupává. Za ten žert Břetislav jej úkladně zabil. Tělo prý převezeno bylo do Čech a pochováno v této kapli, a od té doby prý se říká na Zderaze. Syn pak Zderadův Letoslav místo kaple vystavěl kostel, napomenut byv viděním, jež dle Hájka vypravuje Ekert II. 471.

Kostel sv. Petra a Pavla stál tu již r. 1115. R. 1190 při něm vznikl klášter Křižovníků Jerusalemských čili strážců Božího hrobu v Jerusalemě řehole sv. Augustina se znamením dvojitého červeného kříže na černém rouše.

Založili jej bratři Kojata a Všebor, synové Hrabišovi z rodu pánů z Riznburka. Rozsáhlý majetek klášterní se táhl na Karlovo nám., kde po založení Nového města vznikly domy od techniky až k této uličce na jeho pozemku, na j. k nyn. ul. Resslově; u ul. na Zderaze č. 269 bylo proboštství. Roku 1270 nově stavěn byl nákladný kůr a celý kostel přestavován; r. 1393 přestavěn byl klášter. (Tomek II. 236.) Roku 1419 Husité zpustošili bohatý klášter, roku 1420 úplně jej zbořili i s kostelem, jak vypravuje Beckovský.

R. 1420 dne 5. srpna »Pražané Novoměstští klášter i kostel Zderazský pilně bořiti počali a kámen před své domy vozili. Byl tehdáž správcem obce téhož Nového města nějaký Mach, příjmím Trousil, který měl svůj dům na rynku proti novopražským kotcům neb niderlagu, zadkem k Zderazskému kostelu; on přiběhnuv nenadále, mezi ty bořiče, nedal jim více téhož kostela sv. Petra bořiti řka: »Přestaňte od dalšího boření; já sám ostatek kostela dobořím a kamení do svého domu zadkem odvoziti rozkáži.« Dělníci

Závětova ulička.

hned od téhož kostela dalšího boření přestali, Mach pak ostatní dobořovati a do svého domu kamení dovážeti dal, ač nedlouho, neboť osmý den nenadále on zemřel; a protož díl kostela i kláštera, ač neveliký, státi zůstal.«

Ve zbytcích budov od r. 1438 opět se usadili Křižovníci, kteří pak odprodávali poustky na stavby domů; ty pak tvořily Zderazské právo (zrušené až r. 1850). R. 1455 probošt zdejší Pavel Št. Pouček z Talmberku byl rádcem králů Ladislava, Jiřího i Vladislava II., jenž r. 1480 potvrdil mu dřívější privilegia klášterní; ale sám Pouček stav se proboštem u sv. Víta, odtud odešel, a dům proboštský (č. 269) zůstával pak prázdný. Klášter jen živořil, až r. 1531 zcela zašel; majetek spravovala Dorota z Doupova, převořiše ženského kláštera toho řádu ve Světci u Bíliny; ze Světce r. 1571 sem převedeno bylo několik jeptišek, jež tu zůstaly do vymření. Ale od r. 1573 zase tu byli probošti, obyčejně samotni; z nich Jan Florius de Cremona r. 1648 byl vůdcem oddělení 200 duchovních, kteří udatně se účastnili obrany proti Švédům. (Hejtmanem lidu ze čtvrti Zderazské byl Jeremiáš Braunšmidt.) Kostel stále byl zříceninou, až roku 1699 měšťan Daniel Mazánek (z domu u Fáfů, str. 627.) na stavbu chrámu odkázal 10.000 zl. závětí. (Viz Jansa-Herain 43.) K tomu probošt Jan B. Steinemann vymohl r. 1722 u cís. Karla VI. podporu 10.000 rýn. ze solní pokladny.

Nynější chrám r. 1722 stavěl slavný Kilian Dienzenhofer. Roku 1784 od Josefa II. klášter byl zrušen, fara zdejší přenesena k sv. Vojtěchu, a zde potom byla vojenská kovárna, jak posud viděti. Do r. 1902 bylo tu skladiště dekorac Nár. divadla. Baroková tato, krásná a vysoká stavba posud uvnitř má zbytky maleb; budova jest velmi pěkně zachována, mimo opadalou omítku.

Od vchodu ze Zbořence v l. u kostela viděti kapli Jerusalemskou či Božího hrobu. Viz obr. str. 1157. Jansa-Herain 42.

Projdeš-li kostelní síní k jihu, octneš se na ohromném nádvoří české techniky; ačkoli tu místa jiného nadbytek, má býti právě kostel stržen, aby se mohla přistavovati budova nová pro techniku. Mohla by býti zde zřízena knihovna, jež by byla nádhernější než Strahovská. Také se navrhovalo zde zříditi kostel vojenský; říkají, že překáží vypočtený náklad 40.000 K.

V bývalém klášteře prý sklep býval spojen podzemní chodbou až se sklepem u sv. Lazara. V chodbě té prý pochováváni byli r. 1680 ti, kteří v sousedství umírali morem, aby mnohými pohřby na místa veřejná lidé ještě více nebyli lekáni. Nyní po otvorech do chodby té není ani památky, ale před časy prý ji prošel mistr bednář, jenž na Zbořenci měl dílnu a náhodou tyto katakomby nalezl.

Č. 275-10 s nápisem Na zbořenci, jinak u Oprštorfů (Oporsdorfů), část býv. kláštera, maj. lékárníka Fr. Schnöblinga. — Sousedí ošklivé domky č. 274-8 u Javůrků, v 18. stol. Šmídlů; č. 273-6 měl za Schallera Ant. Jabůrek; č. 272-4 v 18. století Plasův; č. 271-2 na červeném poli, r. 1786 Ondř. Seltnera.

Kostel sv. Petra a Pavla na Zbořenci.

Na Zderaze* II., z Resslovy ul. (záp. od techniky) do Myslíkovy ul.; rozšířená část

* Pro souvislost s předešlou ul. maloučko zde porušen pořádek abecední.

druhdy slula Malé Karlovo nám. — O původu jména viz str. 1154. Ulice r. 1895 snížena byla velikou odkopávkou; odtud zdejší nerovnost u č. 269 a k ulč. na Zbořenci.

V č. 1702-12 bydlí posl. JUDr. Fr. Fiedler. — Č. 270-6 býv. fara, dle Schallera Stará škola zderazská; roku 1788 koupil Vojt. Frič. Bydlí tu spis. prof. Jos. Smolík. — Č. 269-4 býv. proboštství, pak vojenské kasárny, nyní část techniky; za Václava IV. měl tu vedle dům kameník Markvart, stavitel kostelův. Při Resslově ul. jsou novější č. 1939, 1947 byt JUDra. Stan. Prachenského a 1946, kde bydlí prof. techn. MUDr. Alfr. Slavík a Oskar Nedbal.

Zbraslavská tř. Sm., jest jižní prodloužení Švarcenb. tř.; tudy se jezdilo do starožitného městyse, jejž latinsky zvali Aula regia — dvůr králův, z čehož jest německé Königsaal. Ve Zbraslavi, majetku dříve kláštera Kladrubského, potom biskupa Jana III. z Dražic, Přemysl Otakar II. r. 1268 si vystavěl lovecký zámek; Václav II. tu založil roku 1291 klášter cisterciácký (zrušený r. 1785) a zvolil jej za pohřebiště královské. Za Karla IV. prý tu žilo na 500 mnichův.

Kostel sv. Havla na »Havlíně« (dříve vrchu Oseku) jest zbytek starého hradu; opuštěn byl v dobách klidnějších pro nedostatek vody. Byl to maj. Slavníkovců, prý sídlo Izbislava z rodu Bivojova, zakladatele Zbraslavě. R. 995 Boleslav II. zmocnil se hradu i statku. — Č. 893 u námořníka a č. 762 K. Kirschnera Radlická parní mlékárna, č. 286 u bílého lva, č. 274 firmy Bárta a Tichý, č. 193 o samotě stojící Červená zahrada (Hrůza a Rosenberg).

Zelená ul. VII., na sev. konci poloostrova při Havlíčkově ul., pojmenována tak sborem ob. starších r. 1888.

Zlatnická ul. II., z Poříčí do Truhlář. ul. a na Petrské nám., druhdy Štercéřská (po sousedu Oldř. Štercéři r. 1386), vznikla až ke konci 14. stol. při západní straně zahrady dvoru špitálského (viz Biskup. ul.).

Mezi řemesly pražskými za Karla IV. bylo první řemeslo řeznické, druhé sladovnické, jimž ta přednost propůjčena byla pro zásluhy při vypuzení Korutanů z Čech. Třetí pak bylo zlatnické; zlatníkům Karel IV. daroval klenoty a ostatky sv. Eligia, patrona řemesla toho, a vystavěl kapli téhož svatého na Ostrově t. j. tam, kde nyní stojí kollej Klementinská na straně do Platnéřské ulice, i přidal zlatníkům ves Zlatník v Kouřimsku, aby z důchodů toho statku kapli v dobrém stavu zachovávali.

Č. 1126-3 u Přízků maj. Měšť. bratrstva pražských výčepníků. R. 1380 z části byl tu soukeník Strýček, z části sladovna Rokycanských. R. 1786 zdědila M. Hrubešová. — Č. 1125-5 zlatý hrozen, také mívali soukeníci. R. 1759 koupila Ter. Miková. — Č. 1124-7 tři ořechy, pěkný dům se skulpturou, maj zasilatele Basche, r. 1393 Petra Plumenstigla. Roku 1787 koupil Jan Pitcher, »privilegierter Rosoliefabrikant«. — Č. 1123-9 Spilka (Schupfe). V 18. stol. Jos. Jílek. — Č. 1122-11 u Vitáčků. Roku 1789 Anna Kraftová; roku 1838 Marie Lachmannová na domě učinila odkaz chorým na Karlově. — Vedle č. 1120-13 (s velikými okny v patře) jest část erární budovy gymnasia z Truhlářské ul., v 18. stol. pravovárečný dům Ullersbergův. — Č. 1129-8 u Pařízků maj. Fantův, býv. pivovar Jilkův. — Č. 1128-6 u Petržílků. Roku 1778 koupila Anna Klukovská. — Č. 1127-4 u Škopků, r. 1461 u vlčice. R. 1779 koupil K. Schmid.

Zlichov (Zléchov), ves jižně od Smíchova na silnici do Chuchle s malebně položeným kostelem na skále; dle pověsti při něm býval klášter.

Jméno snad po nějakém Zlechu, jenž tu měl statek. Již r. 1257 se uvádí kaple sv. Štěpána, kde stojí nyní kostel, přestavěný r. 1713. V husitských válkách* fara (od r. 1361) zanikla. Pražané zabavili dvůr zdejší kláštera Kartouzského; měl jej pak Vaněk z Lamberka,** později od Zdeňka Konopišťského ze Šternberka jej koupili Pražané. R. 1432 oznámil Šimon od bílého lva na Star. M. Pr.: »jakož mám dvůr Zléchov řečený od obce — m. Pr., na kterémžto dvoře Petr Valdek z Valovic měl jest a má díl, který koupil Aleš z Krajnic za 43 k. č.« R. 1476 a 1490 najal polovici dvora »robotný muž« Vavřinec Zralík a r. 1502 Jiřík od černé hvězdy z Nov. M.

Kaple Božího hrobu při kostele sv. Petra a Pavla na Zbořenci.

Roku 1536 vydali Novoměstští Zlichovským takové zřízení: »My purgmistři a rady i starší obecní na místě obcí Starého i Nového Měst Pražských známo činíme tímto listem všem vuobec, že jsme mezi sebou porovnání učinili, což se zboží Zlechovského, Kartúzského i Plazského s jich příslušenstvím dotýče, a to takové, že poznavše, že důchodové nám obojím z týchž panství k společnému užívání náležití z některých příčin mohli by se umenšiti, i při lidech zpráva na roztržce býti, na tom jsme se snesli, aby ti lidi i všecky duochody, kteříž nyní jsou aneb rozšafností byly by přivedeny, ouředníci mostští Starého Města Pražského řídili a vybírali, však na takový zpuosob, aby každého roku při sv. Havle neb konečně potom ve dvú nedělech pořad zběhlých počet činili a polovici týchž duochoduov a všech užitkuov pánuom purgmistru a radě i obci Nov. M. Pr. beze všech odporuov a výmluv každý rok při tom času aby dávali. A také toto porovnání naše společné pro dobrý pokoj od nás obojích má držáno býti a zachováno dotud, dokudž bychom my aneb potomci naši něco lepšího s nám z obú stran užitečnějšího při zboží tom svrchupsaném neobmyslili a nezřídili. I tam také páni Novoměstští mají všecky sousedy a obyvatele své napomenúti a jim oznámiti, aby do celnice úroky dávali a zápisy sobě tu činili pro vědomost, na kom takové úroky míti se budou upomínati. Také v tom jedni druhým nemají žádné těžkosti dělati ani páni Staroměstští v tom nemají překážeti, kdož by mohl k kterému gruntu z súseduov Nov. M. Pr. přijíti

* R. 1420 v říjnu, kdy ještě hrad pražský i Vyšehrad byly v moci královské, Zikmund táhna na Hradčany, spáliti dal Zlíchov a všecky lisy na okolních vinicích, aby prý posádka jeho na Vyšehradě dodala si mysli, vidouc jeho moc. Bylť tehdy Zlíchov s jiným bývalým zbožím kláštera Kartouzského v držení Pražanův.

** Rozepři o dvůr rozhodl Jiří z Kunštátu roku 1450 touto listinou: Jiřík z Kunštatu a z Podiebrad vyznávám tiemto listem zjevně přede všemi lidmi: Jakož opatrní páni purgmistři i rady i obce Starého a Nového Měst Pražských majíc mezi sebú pře a nesnáze o zbožie Zlechovské, na němžto právo Vaňkovo z Lamberka kúpili u urozeného pana, pana Zděnka ze Šternberka, najvyšieho purgrabie Pražského, přišli jsú na mě mocně. Jichžto pře s obú stranú vyslyšav mocí listu tohoto mezi nimi s povoleniem těch, kteříž sú byli o to ke mně od obú měst svrchupsaných vydáni, vypoviedám a rozkazuji, aby páni Staroměstčí i obec jich napřed les, kterýž leží za Hluboštrby měli a k opravování mostu Pražského jej držali bez překážky pánuov Novoměstských a obce jich, pak kromě toho lesu, což jest koli věc zbožie Zlechovského, jakožto ves Zlechov a dvuor tudiež s dědinami a luhy, vrbiny, chrastiny, luky, vinice k tomu příslušejíci a platové s chmelnic neb zahrad i kteřížkoli poplatci neb užitkové jsú tak, jakož zápisové již psanému Vaňkovi na to daní šiře v sobě zavierají, kteréžto zápisy obojí páni Staroměštčí i Novoměštčí i obcie jich mají od téhož Vaňka s dobrú vuoli tiem všiem zbožím již psaným, nic nepozuostavujíc kromě lesu již psaného, aby vše na rovna dva diely rozdělili, tak aby páni Staroměštčí a obec jich jednu a páni Novoměštčí s obcí svú polovici druhú držali zbožie dřievepsaného a s obú stranú obojí svého dielu, jakž by sie na koho rovně dostal, aby požívali jakožto svého vlastnieho, jedni druhým na každé polovici nikterakž sobě nepřekážejíce. Toho na potvrzenie pečeť má vlastnie jest přitištěna k tomuto listu. Jenž jest dán a psán leta narozenie syna božieho tisíc čtiřstého padesátého v pondělí na hod matky božie, ježto slove hromnicie«. (992 fol. 263'.)

a jej sobě kúpiti pod týž plat, jakž se od starodávna platí, neb tu svobodu, jakž Staroměstští tak i Novoměstští měšťané aneb sousedé míti mají. Než osedlých lidí, kteříž nyní jsou a kteříž člověčenství slibují, těch obojí vykupovati nemají a více toho aby dopuštěno nebylo, aby ti gruntové scházeti a obořiti se měli.

Dopustil-li by také pán Buoh časy nepokojné nebo války, buď zde v zemi nebo ven z země, těch lidí, kteříž tu osedlí jsou na tom zboží, máme obojí společně užívati, tak jakž by možnost těch lidí mohla postačiti, tu Staré Město a Nové jedni před druhými nemají nic míti. Také při lukách máme se tak zachovati, jakž od starodávna bývalo, jako zvláště při lúce hlubočierpské a pod Zlechovem, aby jednoho roku díl vrchní Staroměstští drželi a Novoměstští zpodní a po roce Novoměstští aby díl Staroměstských drželi a Staroměstští Novoměstských. Než jest-li že by která strana sen nepotřebovala a prodati na dílu svém chtěla, to bude moci učiniti k užitku svému a opatřiti, jakž se líbiti a zdáti bude. O lovích v těch lesích takto se k sobě držeti máme a v těch jedni před druhejmi nic napřed jmíti nemáme. Než když by čas těch lovuov byl, aby společně obojí úředníci Starého i Nového Města se snesli a sobě pomohli, jedni před druhými se neutíkajíc pod pokutú pět kop gr. č.

Jest i toto doložieno: jestliže by kdo z obyvateluov Nového Města úrokuov dáti nechtěl jsa napomenut při sv. Havle nebo při sv. Jiří, a v tom poluletí kterém nebo v plném roce by nedal, budú se moci jemu v to, což by držal, právem purkrechtním uvázati a to úřadem pergkmistra hor viničních a tu škod i úrokuov postíhati potud, pokudž by ti úrokové dáni a zaplaceni nebyli, i s škodami na to přišlými, počítajíce na to pokuty od uvázání každého téhodne jeden groš český. A takové pokuty týž na rovný díl obojím mají býti.

A pro stvrzení a na zdržení dokonalé tohoto mezi námi zůstání a porovnání my purgmistr a rada i starší obecní na místě vší obce Star. M. Pr. našeho vydali jsme jim pánuom purgmistru a radě i starším obecním na místě vší obce Nov. M. Pr. list pod pečetí menší města našeho a oni páni purgmistr a rada i starší na místě vší obce téhož Nov. Města Pr. též pod pečetí téhož svého města zase jsú nám list v táž slova učinili a vydali. Kterýžto list náš dán jest v Starém M. Pr. léta tisícího pětistého třidcátého šestého v pondělí den sv. Žofie panny.« (42 fol. 201.')

Ferdinand I. Zlíchov r. 1547 zabral a prodal r. 1551 Petrovi Chotkovi z Vojnína za 93 k. (Pam. arch. X. 472.)

R. 1673 Jesuité koupili dvůr zdejší t. zv. Dolejší s »pohanským« kostelíčkem, se štěpničkou a viničkou i skalou vápennou od sirotků po Alši Ferd. Vratislavu z Mitrovic. Pak od r. 1702 správu duchovní tu vedli Jesuité, od r. 1750 faráři smíchovští; od r. 1875 jest tu opět fara. V kostele pěkný renaiss. oltář ze 16. stol. Zde také se zachovala vzácná památka (epitafium) ze 16. stol., znamenitá dřevořezba (Kristus osvobozuje rytíře od smrti); nyní jest v zem. museu.

Pod Dívčími hrady u Zlíchova v rokli t. zv. Bílé skále slavný Barrande r. 1833 našel na procházce první silurské zkameněliny, jež byly počátkem velikého jeho díla vědeckého.

Do r. 1741 nevedla silnice při řece; bylyť tu skály, jež prokopali Francouzi. Dříve se jezdilo do kopce a pak roklinou dolů k Chuchli, takže jízda z Prahy na Zbraslav trvala půl dne.

Zvonařka Vnhr., návrší nad Nůslemi, kde měl 14 strychů vinice slavný zvonař Brikcí z Cimperka (str. 441). (Dříve tu byla vinice kláštera Maltezského, později Martina Cášského; roku 1427 koupil Mik. Kalaš, pak sladovník Jakub od 3 tváří.) Dceru Brikcího měl za manž. Ondřej Kocour z Votína, a tomu pak vinice Zvonařka byla zabavena a roku 1621 postoupena cís. radovi Raf. Mnišovi za půjčku válečnou.

Č. 65 jest stará Zvonařka, kde v novém elegantním a pohodlném domě zařídil vzornou dílnu uzenářskou známý Ant. Chmel; začal r. 1876 s málem; pílí a podnikavostí zbohatnuv byl štědrým podporovatelem všeho dobrého. Zemřel r. 1898. Zde r. 1899 zemřel malíř L. Marold. — Č. 291 jest parketárna (z r. 1865) Vl. Skřivana se zahradou při ul.

Havlíčkově. — Dolejší část ul. Čelakovského sluje u Zvonařky; č. 204 vozovka elektrické dráhy.

Zatecká ulč. I., z Platnéřské do Kaprové; všecky domy sahají do těchto obou ulic. Při assanaci značně bude rozšířena.

Jméno po č. 41-5 u Žateckých (ve Valent. ul. 6 n.); původně to byla zadní část domu č. 101 (v Platnéř. ul. 25. n.), oddělená r. 1437, před tim maj. hofrychtéře Konráda Zeiselmeistra. Při Platnéřské ul. býval jen průchodní dům, jejž konšelé dali strhnouti r. 1405, aby tu byla ulička.

Železná ul. I.,* ze Starom. nám. k Stavovskému divadlu; jméno (platea ferrea) této velice živé a obchodní ulice jest starobylé; dříve říkali Železnická po obchodech se železem, jež tu byly již ve 14. stol. V 16. stol. tu se usadilo mnoho obchodníků cizích jako Zeidlerové, Gisweinové, Treitlerové a j.

Č. 548 u zlat. jednorožce jest dlouhý dům do této ulice (proti č. 7 na straně již.); o něm str. 1016. V zadu obepíná ještě dva následující: č. 547-3 uherská (zlatá) koruna, r. 1364 u červených dveří (domus cum rubea porta). Tehda držel dům Jan (Johlin) Jakubův; potom byl delší dobu spojen s nárožním domem č. 548. Teprve r. 1436 počíná se nová řada majitelů. Byli to kuchař Matěj Bosák, Jan syn Jindřicha Krtka, r. 1458 uzdař Matěj, r. 1477 Jan Boskovský, jehož vdova Kateřina přinesla dům věnem Mikuláši Replíkovi, až jej prodala r. 1487 železníku Petrovi, r. 1499 Jan Stříbrný, r. 1502 kramář Frycek, jehož vdova Barbora postoupila r. 1531 dům krejčímu Pavlovi Kavkovi a téhož vdova zase písaři rychtářskému Janu Hrbkovi. Však z toho nějak sešlo a Dorota Kavková prodala dům r. 1563 lékárníku Augustinovi za 75 k. č. Po tomto dědil syn jeho Jan Augustin a vnuk Augustin Nykodem (roku 1631) a po tomto sestra jeho Barbora provd. Růžičková, která dům prodala r. 1636 zlatníku Jiřímu Pergeltovi. Za Schallera Ant. Reitmann posamentir.

Širší jest č. 546-5, neboť sestává z dvou domů: č. 546a dříve u žlutých dveří zvaného a č. 546b u ptáka. Spojení stalo se na konci 15. stol. — Dům č. 546 měli tito vlastníci: r. 1363 Petr Kouřimský, r. 1364 Václav kovář, r. 1400 Jan Šlegl a syn jeho Mikuláš, r. 1402 železník Hanuš ze Žatce a r. 1423 syn jeho Jakub, roku 1433 kramář Jindřich Sulcpek, r. 1436 Jan, bratr Alše z Krajnic, r. 1438 Jindřich Falknauer, r. 1458 konvář Hanuš Mouřenín a syn jeho Karel (r. 1486), r. 1493 železník Jan Černý, jehož asi syn nebo bratr železník Petr prodal dům r. 1499 za 125 kop gr. Janu Stříbrnému, který se svou manželkou Dorotou měl dům č. 546b u ptáka a oba domy nyní spojil pod jménem »u ptáka«. — Dům č. 546b (dle Tomka 545a) náležel po sobě těmto osobám: r. 1363 Matěj Kicinger, r. 1400 Matěj Lemmel, r. 1401 krejčí Mikuláš Komauer, r. 1406 Jindřich Falknauer, roku 1433 Bartoš, zeť Hanuška Falknaura, roku 1435 kramář Jakub z Hradce Králové, r. 1458 Mikuláš a Zikmund, synové Mikuláše od červeného jelena (za 200 k. gr.), r. 1470 pláteník Linhart, r. 1474 Kateřina, vdova po Augustinovi z Kolína (za 330 kop), r. 1476 Jiří, zeť Jana Schodeckého, roku 1486 pláteník Jan Stříbrný a syn jeho Bohuslav (r. 1513). Ty oba přežila Janova vdova Dorota Stříbrná, po které zdědila dům vnučka její Dorota Rezková. Ta s chotěm svým Janem Rezkem prodala dům r. 1534 za 300 kop Janu, synu Hubkovu z Náchoda, a ten r. 1538 Mikuláši Pastorovi. Potom se zde dále vystřídali: Štěpán Hofman jinak Machata (r. 1578) a syn jeho Mikuláš Hofman z Šenhofu s manželkou svou Zuzanou Kreslovou. Poněvadž súčastnil se odboje proti Ferdinandu II., odsouzen byl roku 1629 k pokutě 600 kop míš., pro kterou byl dům jemu šacovaný v 1335 kop m. ujat cís. rychtářem. R. 1778 koupil Jos. Jelínek, posamentir.

Poslední dva sahají do ul. Kamzíkovy: č. 545-7 bílý vlk jest část domu, jehož druhá část má dnes č. 544. Ze znamenitějších majitelů jeho byl Bartoloměj Hošek z Proseče a manž. jeho Lidmila z Vratu a po smrti jeho r. 1561 syn jeho Jan, kdežto vdova jeho Lidmila dostala vedlejší dům č. 544, který Hošek též koupil. Po smrti Lidmily r. 1584 dostal se dům dceři Anně, provd. za Pavla Stradovského, kteří jej prodali Mandaleně Kubicové a této syn Linhart zemsk. chirurgovi Florianovi Matysovi za 330 kop č. roku 1592, po kterém jej dědil syn jeho Floryan. Za maj. Barb. Elsenwangerové od r. 1774 byla tu knihtiskárna.

* Psáno zvláště pro toto dílo: J. Teige.

C. 544-9 zlatý hrozen, r. 1403 u beránků; roku 1418 maj. železník Petr Butta. Znamenitější majitelé byli společní s domem č. 545. Po oddělení r. 1592 měli pak dům Kilian Šilink a r. 1648 Vít Peprle z Levenburku.

Sem ještě náleží č. 541-11 Karolinum a č. 540-13 Stavovské divadlo; viz str. 809. a 815.; rovněž č. 539-26 býv klášter u sv. Havla; str. 223. — Č. 494-22 u Goliášů dříve Perníkářovský, u sv. Barbory a na Sklípku. Po Petrmanovi dostaly dům dcery jeho Marketa a Alžběta (r. 1431), z nichž první přinesla jej věnem muži svému Jirglovi a ovdověvši prodala tato dům rybáři Jírovi (r. 1443). Po něm vystřídali se tu Václav z Brodu (r. 1460), krejčí Kašpar (r. 1465) Jan Hedvábný, (r. 1466), ševci Jan Píšek (r. 1467) a Michal Strnad (r. 1468), který jej odkázal r. 1519 své vnučce Martě. Potom, tuším, vyženil dům Matouš perníkář, po němž zde dlouho žila vdova jeho Regina, až jej prodala mydláři Mat. Zechovi r. 1586 a téhož dědici Pavlu Pálovi roku 1593. Zvodem asi stal se vlastníkem domu barvíř Aug. Grünperger, který jej prodal Janu Černovickému z Libé Hory a tento roku 1629 Dorotě Fišerové. Ta odkázala dům synu svému Janu Pavlovi Dvorskému z Gryfi Hory a ten prodal r. 1651 Jiřímu Kellerovi. Ostatně viz zde str. 228.

Č. 493-20 černý orel, r. 1407 u ruky, potom u Křížků. Z majitelů domu ze 14. stol. známe Leutlina (roku 1356), jehož vdova prodala dům vyrabiteli inkoustu Ulovi (Oldřichovi). R. 1401 prodal dům Fridrich ze Stříbra Vackovi z Čáslavě a ten Svatě, vdově po Kunšovi z Merenštejna, železníku a synu jejímu železníku Hanuškovi (r. 1403), tento opět roku 1405 Jindřichu Falknaurovi. Potom vystřídali se zde, jeden po druhém, Mikuláš Kornauer (r. 1406), krejčí Vavřinec Kropáč (r. 1407); krejčí Hanuš Grodes z Frankenštejna (r. 1414). Potom koupil dům opětně Kropáč a dal zeti svému sládkovi Martinovi, jehož manželka postoupila jej své maceše Kateřině (r. 1438), po jejíž smrti prodán roku 1447 kramáři Janu ze Slaného. Po něm zde byli Mikuláš kožišník (r. 1451), ostrožník Franěk (r. 1456), švec Mašek (r. 1469), soukeník Václav Růžek (r. 1498), jehož vdova odkázala dům vnučce své Benigně, manželce Adama Pikarta, a dále sňatkem dostal se vdově po doktorovi Petrovi z Třebska a synu jeho Pavlovi, který jej prodal roku 1550 Michalu Harrasovi. Pro dluhy prodán byl Janu Kříži z Vostrova (r. 1632) a po tomto appellačním registrátorovi Kryštofu Winklerovi a r. 1649 krejčímu Matěji Pompejusovi, který odkázal dům roku 1670 manželce své Anně, která se později provdala za J. Langreicha a prodala dům r. 1687 za 1320 zl. krejčímu Matoušovi Wergerovi.

Č. 492-18 černý mědvěd, r. 1426 u černých medvědů. Z majitelů domu známe po 14. stol. Mikuláše Weyera, r. 1400 Jana Rulandova, r. 1420 Jana Lysého, roku 1421 konšela Pecha a roku 1428 Šimona Moudrého. Vdova téhož odkázala dům Zikmundovi Štrauchovi (r. 1459), který jej prodal r. 1469 ostrožníku Fraňkovi. V jeho rodě zůstal pak dům až do roku 1536, neboť dědil jej syn Fraňkův Řehoř (r. 1481) a téhož syn Václav (r. 1483), který obdržel praedikát z Liběchova. Téhož syn Jindřich z L. a na Stráži prodal dům r. 1536 Mikuláši Pikartovi a manž. jeho Julianě z Liběchova. Tuším syn téhož, Jan st. Pikart s manž. svou Johanou ze Slatin prodal pak dům Janu Kutovcovi z Úrazu a manž. jeho Barboře z Vlkanova, ten pak Urbanu Netterovi z Glauchova a tento Petru Trejtlarovi z Krošvic. Od vdovy syna jeho Václava, Anny, koupil jej roku 1629 Andres Lainhoz z Břevnova a dědil po něm syn jeho Jan Severin. Téhož dědici Ondřej Lainhoz, písař městský, a sestra jeho Polyxena, provdaná Müllerová, prodali dům roku 1673 obchodníku Arnoldovi de Beyer a manž. jeho Barboře Apoloně za 2000 zl. a když tito v moru r. 1683 zemřeli, koupil dům Frant. Dirix z Bruku a Rotenberku a od něho Mikuláš Šafránek.

Č. 491-16 červený jelínek. Řada majitelů domu počíná se zde Fráňou, bratrem Mikuláše školského (?). Potom zde byli Petr Rothirš (r. 1400), Mikuláš Kornaver (r. 1409), Petr Holkro (r. 1418), Bernard Falknaver (r. 1419), Ondřej, zeť Matěje Smolaře (r. 1428), Jan Lunáček (r. 1432), který postoupil dům Mikuláši z Rohozce (r. 1436); toho vdova přinesla jej věnem Lukášovi z Českých Budějovic a téhož dědicové prodali jej roku 1499 železníku Michalovi, který jej postoupil r. 1514 svému synu Martinovi. Jeho vdova prodala dům primatorovi Janu Chocholovi ze Semechova a manž. jeho Anně ze Všehrd. V kšaftu svém odkázal tento majetek svůj dětem svým Adamovi a Martě a manželce své (r. 1554) Tito dědici prodali dům r. 1560 Hanuši Eybanovi za 800 kop č. a téhož vdova Kateřina, provdaná za Wolfa Dyma, r. 1595 appellačnímu radovi JUDru Jiřímu Kalovi za 1500 k. č. Tento krátce potom zemřel a odkázal dům sestře své Marii, provdané za Melichara Rotta,

která prodala dům za 1100 kop č. r. 1600 cís. radovi a sekretáři Janu Milnerovi z Milhauzu a manž. jeho Virginii z Levínu a ti zase r. 1601 známému Jiříkovi Závětovi ze Závětic, úředníku kanceláře České, a manž. jeho Anně za tutéž cenu. Záněta (nar. r. 1575) měl dům č. 344 na Novém městě, zemřel asi roku 1637 a dům dědila manželka jeho. Po její smrti učinili dědici dne 20. pros. roku 1652 smlouvu o dědictví tak, že »poněvadž Jan Matoušů (syn sestry Aniny Mandaleny) mnohá léta při ní (své tetě) zůstával, nebožce všelijaké dobrodiní prokazoval, náležitou uctivostí i s manželkou a dítkami svými předcházel, v těžkostech zastával ano i naposledy po smrti pohřeb s velikým nákladem na svůj vlastní groš učinil, dům v Železné ulici, kdež od starodávna slove u červeného jelena, podobně i vinici, to obé panu Janovi Matoušovi se zanechává.« Po tomto dědil dům syn jeho Maxmilián Frant. Matoušův a téhož dcery. R. 1793 maj. Ant. Krobshofer.

Č. 485-4 u bílého koníka. Dříve na městišti tohoto domu stály v této ulici dva domy, z nichž první od náměstí slul u bílého koně. Jeho držitele známe až od r. 1359; byli ponejvíce první čas řemeslníci jako: r. 1359 Štěpán Kouřimský, r. 1359 švec Václav (měl polovičku domu, kterou zdědil r. 1360 příbuzný jeho František, mnich od sv. Tomáše a tento prodal ji r. 1363 Petrovi Kouřimskému), r. 1363 Oldřich Silberzeiger, r. 1364 Konrad Tišer, r. 1400 krejčí královny Kuneš, r. 1411 kramář Jakub z Plané, r. 1431 švec Hanuš, jehož vdova Alžběta s dětmi prodala dům synu svému ševci Lekešovi (r. 1490). Téhož vdova opětně se provdala a přinesla dům věnem ševci Matoušovi Pražákovi (r. 1500). Po smrti snad syna jeho Václava Hynka postoupen byl dům nálezem soudním Petrovi Hlavsovi z Liboslavě a sestře jeho Dorotě (r. 1555), kteří jej prodali hned sousedu svému na náměstí, Martinu bradýři, za 250 k. č., tento r. 1562 Hanuši Wirtovi, jehož vdova přinesla jej věnem manželu svému Václavu Strakovi, ale i tohoto přežila a prodala r. 1600 za 500 k. č. r. 1628 Janu Dvorskému z Gryfí Hory, který měl i sousední dům v Železné ul. Oba domy prodala pak vdova Alžběta Dvorská za 1650 zl. r. 1667 Janu Frant. Sutorovi a manželce jeho Boženě Terezii a tito r. 1673 kupci Janu Jiřímu Plattnerovi. R. 1775 zdědila Barb. Petrušková, jež měla krásný obraz Panny Marie od Brandla. — Druhý dům »u desíti panen« má rovněž velmi starou historii. Nejstarší známý vlastník jest tu Konrád Trutnovský, r. 1360 snad syn jeho Jan, r. 1365 železník Jan, r. 1400 krejčí Bartoš, r. 1416 kovář Jan (později zove se železníkem), jehož vdova Klára prodala dům r. 1446 kováři Matějovi a tohoto vdova (Kateřina) r. 1469 kramáři Matějovi za 60 kop gr. I zde vdova Kateřina přežila svého muže a přinesla dům roku 1473 věnem Václavu Zelenému, který jej r. 1474 prodal ostrožníku Petru Fuchsovi za 120 k. m., tento r. 1481 kupci Hanuši Šullarovi z Weissenburku. Potom se zde vystřídali: r. 1483 zlatník Jiří od zlatého orla, r. 1484 Svata, vdova po bradýři Hanušovi, r. 1488 Lidmila, manželka soukenníka a kramáře Jana, r. 1507 Matěj od melouna v Michalské ul., který dům postoupil r. 1513 synu svému Václavovi a ten r. 1517 Zachaři Čapkovi ze Chvojence, r. 1520 Martin Marek, r. 1522 Šimon Vůz porybný; r. 1523 Václav Jaroš, r. 1528 Jan Trepka, který jej postoupil zeti svému Adamu Tatkovi, r. 1563 Jiří Benátský, r. 1566 Valentin Jirka mydlář a zeť jeho Kříž Maur, též mydlář. Jeho synové Jan a Daniel prodali dům r. 1629 Janu Dvorskému z Gryfí Hory, který jej spojil s předešlým.

O č. 483 (484) viz str. 1017. Zde má býti vystavěn dům nový, hezčí s průchodem pro pěší; tak by zůstalo nám. Starom. uzavřeno i po rozšíření této ul.

Č. 486-6 u zelené boty (v Kožné ul. 13 n.; viz obr. str. 610.). I zde jdou zprávy až do polovice 14. st. Pokud víme, drželi nejdříve dům železník Dytil (r. 1365), r. 1400 inkoustník Jošt, r. 1405 švec Mikuláš Fuchzagl. Jeho vdova Marketa prodala dům r. 1447 jircháři Mikuláši Vožickému. Potom měli dům Petr Pařízek bradýř, který jej prodal r. 1494 Tomáši z Ungeltu, šmejdíř Jan Trepka r. 1528 Václavu Čeřenovi, Tomáš Sedmiprstý a Fabian Ilkan (Ilgen), Kašpar Ceidlar a Václav Synek (r. 1573). Od toho koupil jej r. 1589 šmejdíř Jarolim Augman za 400 k. č. a dědici jeho prodali jej r. 1664 Stanislavu Svojanovskému za 600 zl. R. 1781 Alžb. Zieserová.

Č. 487-8 zlatý medvěd (v Kožní ulč. 18 n.), dříve u 3 lvů. Z majitelů jmenujeme jen znamenitější a to: r. 1428 železníka Kadeřávka, r. 1502 kramáře Václava Čuřidlo, jeho zetě lékárníka Augustina, jehož syn Jakub Augustin, též lékárník, prodal dům r. 1587 Mikuláši Lvu z Levenštejna a manželce jeho Anně ze Chvojna. Potom v dluzích přešel v ruce JUDra. Jiříka Khala (r. 1597) a JUDra. Erazima Heidelia z Rasnštejna, který dům

prodal r. 1603 sklenáři Jakubu Berovi, jehož vdova Kateřina přinesla jej věnem r. 1617 Janu Imfeldovi a oba prodali roku 1623 Janu Adolfu Wolfstirnovi, cís. místomaršálku v Rakousích a nařízenému muster- a zol-komisaři v království Českém, a manželce jeho Anně Marii roz. de Hodegge za 2000 k. gr. č. Když dům pak jako odúmrť připadl obci, prodala jej r. 1654 knihtiskaři Urbanu Goliáši a manželce jeho Lidmile za 1700 zl. R. 1763 koupil Ign. Prokš; byla tu tehdy lékárna.

Č. 488-10 zlatý pštros, druhdy červená růže, pak Gissweinský. Jméno domu pochodí dle majitele Jana Pštrosa (r. 1540). Zde zprávy naše sahají pouze na počátek 15. stol. Tehda měli dům: krejčí Mikuláš Behm (r. 1400), r. 1412 Hanuš Merenštejn, r. 1428 Václav Konstantský, r. 1431 Petr Skříčka. Po nich vystřídali se tu: r. 1452 Hanuš Lukovský z Lípy, roku 1458 Michal pernikář, r. 1463 Martin Kostečka z Jičína, r. 1466 Petr Pražák a Jakub Pechanec, který dům r. 1481 postoupil Václavu Zlatskému ze Zvíkovce, r. 1492 Václav Tribúšek a syn jeho bakalář Jan, r. 1509 Jan Šůd, který dům prodal jmenovanému již Pštrosovi. Po tomto pak: Jan Kulišek, Kašpar Zaidlar a zeť jeho Mikuláš Klos se svým synem Kašparem (r. 1613), r. 1663 Matěj Egrman a r. 1664 univ. prof. JUDr. Jan Jiří Funk z Funken a manž. jeho Maria Alžběta roz. Traumüllerová z Ehrenštejna. Tento prodal dům r. 1666 Frant. Jindřichovi Müllerovi za 2650 zl. a tento opětně r. 1669 Bartoloměji Ign. Mrázovi z Milešovky. Pak byli zde Jan Tomáš Leutner, Vilém Tichý (r. 1694) atd.

Mnohem menší jsou následující: č. 489-12 sv. Jan Křt., druhdy u rožně; r. 1428 maj. železník M. Kutina. — Č. 490-14 bílý orel, dříve u červené růže, u páva a u Švihovských. Ze znamenitějších majitelů jmenujeme po Danieli Goliášovi r. 1593 Adama Linharta z Najenperku, který prodal dům r. 1601 Janu Strašnohorskému, a jeho vdova zeti svému cís. profiantmistru a napotomnímu cís. rychtáři Maxmilianovi de Cara z Rozeneku a manželce jeho Anně Marii r. 1647. R. 1772 koupil J. Kulhánek.

U Železné lávky III. (býv. Dolní přívozní), od lávky Železné či Řetězové k Brusce.

Mimo osadu v Rybářích (str. 829*) byly tu dlouho zahrady u starodávného obecního či dolního přívozu;** místo něho roku 1868 vystavěna byla řetězová lávka (200 *m* dl,. 3·8 *m* šir.) za 294.000 zl. Stavbu dle soustavy Ordishovy provedl inž. Veselý; řetězy jsou ze Sheffieldu v Anglii. Obr. str. 1163. Pohled s ní jest velice pěkný na obě strany. Zde již asi r. 1830 znamenitý mistr tesařský Mich. Ránek (Rank) chtěl postaviti dřevěný most o velikém rozpjetí; model se chová na č. techn. Pro ulehčení mostu Karlovu má se stavěti most (železný) v prodloužení hlavní třídy assanační.

O str. jz. viz Pavelská ul.; č. 127-4 dům stav. inž. Fr. Schöna byt druhdy řed. konserv. Ant. Bennewitze. — Zde u přívozu u Vltavy stával dům Al. Tochtermanna, řed. úřadu šestipanského, jenž r. 1748 dostal erb z Treumuthu (str. 157., 379.); potom dům měla dcera Ter. Poláková. — Č. 557-6 maj. O. Bělský; byt spis. Elš. Řehákové a prof. konserv. Fr. Dolejše. — Č. 592-8 maj. H. Jelínek, byt spis. MUDra. Polyk. Starého. — Č. 568-10 maj. J. Burkert; byt univ. prof. dra. Rud. Dvořáka. — Č. 567-12 maj. MUDr. K. Mrázek; zde bydlí proslulý spis. inž. Jan Herain, c. k. konservator, přední znalec staré Prahy; spisovatel Fr. X. Svoboda, úředník pražské spořitelny; spis. Růž. Svobodová a prof. Jos. Šauer z Augenburgu. — Č. 130-14 Ant. maj. Novotný.

Želivského ul. Žk., z Prokopova nám. do Husovy tř. k Žižkovu nám.

Byl to výmluvný kazatel u P. Marie Sněžné a horlivý přívrženec strany Táborské proti mírnějším Pražanům; r. 1421 od lidu vyhlášen byl za jediného správce duchovního. Náruživě se míchal do správy obecní, až byl popraven 9. března 1422 v radnici staroměstské; viz str. 437.

Č. 223-4 u Jana Želivského.

---

* Viz nyní J. Teige, Osada sv. Petra v Rybářích na Menším m. pr. a její nejbližší okolí v Časopise přátel starožitností českých 1904, seš. 2.

** Za Schallera se platilo za osobu ½ kr., večer a o veliké vodě 1 kr.

Vyšehrad.

Příl. 37.

Žerotínova ul. Lbň. I, ze Svatovácl. do Prokopovy.

Karel z Žerotína (narozen v Brandýse n. Orl. r. 1564) vzdělán byl ve školách bratrských, načež odebral se do ciziny, aby dovršil své vědomosti. Téměř všecku Evropu procestoval a s nejpřednějšími muži té doby seznámil se i bojoval proti Turkům. Pak se ujal dědictví po otcích, umíniv si sloužiti na prospěch vlasti do posledního výdechu. Tu spatřujeme jej obhájcem práv a obyčejů zemských, tam zase prostředníkem mezi národem a císařem Matyášem. Když později stal se hejtmanem moravským, přičiňoval se ze vší síly, aby pozvedl a zvelebil tuto krásnou část zemí koruny Svatováclavské. Ale nepřízeň a nedůvěra vytiskly jej z toho veřejného působení. Pak dostavily se následky osudné bitvy Bělohorské. I tu Žerotín se snažil zmírniti tyto následky přímluvou. Byla však marna. Mimo jiné všem nekatolíkům bylo nařízeno se vystěhovati; jediný Žerotín směl zůstati. Dovolení toho hleděl plnou měrou využíti na prospěch nešťastných vypovězenců. Statky jeho se staly útočištěm ubohých a pronásledovaných. Mezi jinými skrýval na svém panství v Brandýse i Komenského, kterýž v útulku tom napsal »Labyrint světa«. Ale potom i Žerotín přinucen byl opustiti rodnou zemi. Zemřel r. 1636. Karel z Žerotína po všecky věky zůstane skvělým příkladem nezištné a obětavé lásky k vlasti. Jeho české spisy

Železná lávka.

a hojné listy vyznamenávají se znamenitým slohem, takže v té době mu se vyrovnal jen Komenský.

Žerotínova ul. Žk., z Komenského nám. a Blahoslavovy ul. přes Budovcovu a Kaplířovu do Šlikovy ul.

Č. 534 u Žižkova meče, č. 372 u kalicha, č. 544 u kostnického mučeníka, č. 397 zelený věnec, č. 843 u Horymíra.

Na židovských pecech Žk. sluje rozbrázděné a prolámané návrší v. od Žižkova. Již v 15. stol. tu byly vinice »na Židově peci« (in clibano Judaei). Odtud k Malešicům úplně zanikla ves »Šešovice«.

Na severním svahu jest bývalá Parukářka — dělávaly se tam paruky, v minulém století oblíbené — nyní c. k. továrna na kapsle (Kapslovka) a ústav ke zkoušení palných zbraní, č. 759. Když r. 1608 král Matyáš přitáhl k Štěrboholům a Malešicům, mnoho lidu i něco vojáků vyšlo na Židovu pec, aby se na nepřátele podívalo. Tu oddíl vojska na ně vytrhl, a diváci, jakoby byli vojskem, sukničku jakousi vystrčili jako korouhev; ale Uhři se nelekli a mnohé pobili a zranili; ostatní zděšeně utíkali do Prahy.

V prosinci roku 1744 císařovna Marie Terezie vydala patent, že »pro četné, velice důrazné a Nám dobře známé příčiny (byli v podezření, že byli srozuměni s nepřáteli)

žádný Žid v Našem dědičném království Českém trpěn býti nemá;« tu Židé v březnu 1745 počali se stěhovati, usadili se nejdříve na čas v Libni a zde na tak zvaných Židovských pecích, kde si vařili a pekli. Odtud chodili — ale každý jen na zvláštní povolení — do Prahy vždy na den, aby tam své záležitosti mohli uspořádati. — Ale, jak víme již, jméno jest starší.

Žitná ul. II. (vicus siliginis), z Karlova nám. od č. 669 a 560 (str. 536.) na Kr. Vinohrady. Prodávali tu v starých dobách žito; pozdější výklad dí, že před branou jsou stará žitná pole. Časem říkávali i Ječné ul. Žitná; později zde byla Žitnobranská, když Žitná říkali Myslíkově. Bývalá brána zbořena byla r. 1876. Původně tu nebylo brány, později jen fortna, až při novém opevnění ze 17. stol. brána.

Vedle nárožní kavárny u Karla IV. jsou dvě novější č.: 1688 a 1670, vzniklá na městišti č. 669; bydlí tu (č. 3 n.) MUDr. Boh. Souček, dětský lékař. — Při ul. Příčné č. 668-7 druhdy ve zdi, Kaurové Alžběty; byt stavitele Václava Kaury; druhdy slul též Kozlovský po Jindř. Kozlovi z Peclinovce, který ho nabyl r. 1614 s Lidmilou Hruškovou z Oskořína závětí Kateřiny, vdovy po Marku Bydžovském z Florentina; Kozel sťat byl s jinými r. 1621. Dům pak koupili Jesuité novom.

Č. 658-9 (býv. průch.) u Krejcárků, nový dům s malbami (pod č. 1764-11). Druhdy tu byl pivovar u Raků, u modrých raků, po rychtáři Janu Rakovi r. 1427; byl r. 1427 spolčen s Hynkem z Kolšteina. R. 1482 koupila Kateřina z Pitkovic, manž. zemana Petra z Hrušova. Ke konci 16. století maj. K. Wolf ze Zwingendorfu, roku 1608 Coel. Šemík z Doubravičan koupil od dědiců Martina Skuhrovského a prodal r. 1613 za 2400 k. Václavu Rymickému (s druhým domem zadním). R. 1678 Ant. J. Ješek z Rittersfeldu. V 18. stol. Jos. Knížek. — Č. 657-13 maj. Mikulejských, druhdy slul u Patyanů. Od Václava ml. Holuba z Radiče koupil dům r. 1605 Šimon Kučera. Po Adamu Kobrovi z Kobrsperka náležel r. 1674 Janu Fr. Krusiovi z Krausenberku, pak Řepickým ze Sudoměře, r. 1796 slavnému Karlu z Bienenberka, jenž tu zemřel. — Č. 1701-15 V. Kasalického host. u Pravdů; dříve sem sahal pivovar u Chlupů, u Lajblů či Zikanů, druhdy Kalivodovský, z Řeznické ul. č. 656. R. 1599 vyženil dům Vilém Redrfester z Wildrštorfu s manž. svou Zuzanou a prodal r. 1602 Janu Šmejdíři. Bydlí tu býv. náměstek starostův JUDr. Vojt. Frič.

Při Školské ul. č. 655-17 u Kyselů po Janu Kyselovi. S ním spojeno býv. nárožní č. 654 u Kavků, dříve u Hladíků dle Jana Hladíka, který dům koupil roku 1616 od Václava Stříbrského, Nedělka zvaného. — Ke konci 18. stol. č. 655 měl Tomáš Česaný, druhý dům Ondř. Pletrbauer.

Druhé nároží Školské ul. č. 1561-19 Pařížská kavárna, druhdy jeden dům s násl. — Č. 653-21 (roh Štěpán.) u Karabinských, u Točenic, u Skuhrovských, dle Oldřicha Skuhrovského ze Skuhrova na Louňovicích a Zvěstově, který koupil dům s manželkou svou Kateřinou z Kokořova r. 1641 od Daniela Rydle za 1880 k. m. Po Heleně Kateřině Dobřenské roz. Hořické z Prostého děti její postoupily dům r. 1692 sestře své Sibylle Majdaleně Dobřenské a tato prodala téhož ještě roku sv. p. Karlu Ferd. z Eben za 1400 zl. rýn. Počátkem 18. stol. měla dům Karolina ze Schönkirchu. Roku 1776 od Jiř. Jeníka z Bratřic koupil Jan Brouček. Zde Fr. Hovorka má knihkupectví, prodej všech tu- i cizozemských časopisů a insertní kancelář.

Druhé nároží 610-23 dva klíče, r. 1435 u džberu (dčbera). Bydlí tu veterán professorů Vinc. Biba a zemřela zde Mariána Pečírková, která po manželu vydávala po dlouhá léta oblíbený kalendář († 1904). — Č. 609-25 druhdy Stabenovův, pak neblahého J. Orta, kde zřízen byl Český pensionát pro dívky. — Č. 608-27 u Švagerků po Martinu Švagerkovi r. 1647. Zde roku 1398 písař královnin měl sladovnu, roku 1401 maj. Kateřina vdova po panu Vítku z Landšteina. — Č. 607-29 r. 1401 maj. kláštera Ostrovského, r. 1793 koupil Bart. Míšek. — U Smeček č. 606-31 u Kroupů, druhdy u Kadečků; vdova Jana Kadečky prodala Václ. Bonaventurovi Trunsovi z Trunsu (viz Rybička, Měšťané r. 1648 str. 22.) a tento r. 1653 Matouši Kroupovi za 300 zl. — Č. 585-33 měl r. 1403 Petr Metelin, pak kněz z Vrbna. R. 1792 koupil advokát Fr. Jeřík. — Č. 1383-37 maj. K. Fuchsa, maj. pohřebního ústavu; v krámě uzenáře A. Hořejše před několika lety objeven byl na stropě obraz Kristova z mrtvých vstání. — O č. 584-39 viz str. 610. — Č. 1675-41 jest druhé nároží Krakovské

ul. — Č. 1667-43 maj. JUDra. Jiřího Pražáka, univ. prof. — Č. 1657-45 býv. plzeňská restaurace u Ježkův. — Č. 1575-51 maj. JUDr. Jos. Tragy. — Č. 1574-53 maj. Roln. vzáj. pojišťovacího ústavu. — Č. 1573-55 na rohu Táborské ul.; knihkupectví dra. Fr. Bačkovského a optický závod Boh. Hájka, známého ohněstrůjce. — Č. 1576-46 při Sokolské tř. se sochami (Umění, Řemeslo, Orba) od A. Poppa. — Č. 572-44 zlatý orel, byt umělkyně Hany Benoniové-Dumkové. — Č. 1438-40 druhdy hraběnky Aichelburgové, nyní Františky z Lambergu, byt spisovatele uč. Josefa Kliky. — Č. 1440-36 byt spis. Rud. Kutiny. — Č. 573-34 maj. Al. Totzer; zde býval dřevorytec Fr. Bartl, u něhož vycházel Slavín. — Č. 1425-32, bývalý zahradní domek. — Č. 571-30 u Pelikánů, maj. ryt. K. Taschek. Dle Jana Pelikána, který dům koupil r. 1660 za 100 k. m. od Tomáše Veselého, a ten sám koupil r. 1650 od vdovy Apoleny Ulrychové.

Při Tůnní ul. č. 525-28 býv. dům pořádku řeznického, Budeč, maj. Jos. Velišského. Slavný K. Amerling (str. 96.) zde r. 1840 na místě zahrady u Dědů vystavěl tento dům na »Budeč«, ústav vychovávací; při kladení základů byli přítomni Palacký, Šafařík, Presl a j. Pro dluhy ústavu neudržel, a dům koupil hrabě Lev Thun. (Slavín III. 351; Čenský, Osvěta 1885.) Místo ředitelky ústavu dívčího při Budči Amerling určil Ant. Reisové, jinak známé Bohuslavě Rajské, od r. 1845 choti Čelakovského. — Č. 570-26 maj. a tiskárna katol. družstva »Vlast«,* na půdě býv. zahrady farní (jako i násl.). Zde bývala tiskárna K. Vetterla. V 18. stol. maj. Václav šl. von Schutterstein. — Č. 569-24 zelený strom, u kominíků, druhdy místnosti č. gymnasia, nyní maj. Spolku ošetřovatelek červeného kříže pro král. České s novou kaplí sv. Jana Nep. z r. 1903. — Sousedí farní zahrada u sv. Štěpána k č. 568-18.

Druhé nároží starobylý dům u Bachorů č. 567-16; viz str. 1035. Vedle v činžovním domě č. 566-14 Gabr. Panochové, choti MUDra., jest české gymnasium, otevřené r. 1881. Býv. řed. dr. Ant. Tille, pak zemský inspektor, zemř. r. 1896, nástupce spis. K. Tieftrunk († 1897), od r. 1892 spis. Fr. Grešl. Na ústavě mimo jiné působí slavný Jirásek; členem sboru byl i spis. Č. Vyhnis († 1897). — Dům druhdy slul u Přímněnských; Jan Přímněnský z Přibenic r. 1607 prodal jej Václ. Rymickému za 900 k. m., r. 1615 koupil Jan nejst. Říčanský z Říčan a na Popovicích a m. j. Regina ze Skuhrova za 1200 k. Právem dědickým přešel dům na Marii Kraftovou roz. Vítkovou z Rzavého a na syna jejího Karla Václava Krafta z Lamersdorfu, který dům prodal r. 1671 prof. MDr. Mikuláši Franchimontovi z Frankenfeldu za 500 zl. Potom náležel dům rodině hr. Ferd. z Herbersteina. R. 1792 koupil Fr. Grabinger. V nejst. době byl maj. rychtář Martin Rotlev. — Č. 565-12 na zahrádce, dříve u Podušků (dle Jana Podušky, jenž žil na poč. 17. stol.), Řípovic, býv. sladovna. Roku 1790 maj. Fr. Elsner. V zadní části domu toho nalézají se rozsáhlé ateliery a místnosti uměleckého zinkografického ústavu firmy Deport & Panzer, ač závod ten jest nejmladším mezi stávajícími ústavy reprodukčními, dostihl všecky ostatní v každém směru a pro rychlé a vzorné vyřizování prací jemu zadaných stal se hledaným nejen u nás, ale i v cizině. Veškerá vyobrazení a barevné přílohy v této »Kronice« zařaděné byly v závodě tom reprodukovány. — Č. 564-10 bílý lev, druhdy u Pilátů, byt slavného sklad. dra. Ant. Dvořáka († 1904). R. 1410 byl maj. Jan z Hostivař. R. 1595 koupil dům řezník Jan Pilát (mezi domy Řepovic a někdy Václava Markovic jinak u Rezků) od Lidmily, vdovy po Jakubovi Hostivařském, za 362½ k. č. V rodě pak zůstal, až jej vyženil r. 1641 s chotí svou Lidmilou Daniel Žďárský. — Č. 563-8 u Lomnických, u Rezků, v nejst. době maj. Václ. ze Šternberka, pak Fr. z Nedvědic, r. 1434 šrotéř Jan Helm. V 17. stol. měli dům Jan Lomnický, Vít Ochtman, Jiří Kamenický, Pavel Šafránek a jiní. Bydlí zde městský rada Josef Schrötter, učitel měšťanských škol.— Č. 562-6 u Lišků, správněji u Listů, dle Jana Lišta, který dům zdědil roku 1628; roku 1635 majitel Martin z Topence, roku 1781 Václav Greif. — Č. 561-4 nový dům s nápisem u Hůlků, bývalý pivovar Hůlkovic. Roku 1582 maj. Vít Oftalmius. Jan Hůlka z Počernic jej prodal roku 1600 Pavlu Kalousovi z Častolovic. Roku 1637 Dorota prv Kalivodová pak Žatecká z Častolovic, dcera téhož Pavla, postoupila dům Alžbětě Řečické a Kateřině Fogtové, svým tetám, což obnovila r. 1651. Obě sestry prodaly dům r. 1661 Vojtěchu

* Zde vychází měsíčník Vlast (red. Tom. Škrdle), čtrnáctidenník Vychovatel (red. dr. R. Horský), týdenník Naše listy (red. J. Jiroušek), Sborník histor. kroužku (red. M. Kovář) a j.

Gloriet na Žižkově.

Rombaldovi za 500 zl., tento r. 1666 Janu Jindřichu Püchlerovi ze Sternthalu a r. 1671 koupil Petr Zettel z Lilienberku, po němž jej dědila dcera jeho Anna Judyta Brandlinská z Lilienberku a prodala r. 1679 Kateřině Barboře Kořenské roz. Vithové z Rzavého. Potom měl dům Vilém z Greifenfelsu a dcera jeho Anna; později byl hrabat Michnův, r. 1740 zdědila Marie A. z Kokořova, roz. Michnová. — V č. 560-2 (st. 536.) r. 1842 Tyl si »odseděl« u profousa 2 dni, že nedovoleně se účastnil divadla Stögrova, ač byl vojenským furýrem; proto Tyl po 11leté službě vystoupil (s výslužným 16 kr. stř. denně), aby mohl se věnovati zcela divadlu a spisovatelství. Maj. domu jest proslulý lékař a organisátor zpěváckých spolků MUDr. Em. Kaufmann, prof. a přednosta kliniky české university.

Žižkov, nejmladší a největší předměstí pražské, samo již veliké město (od r. 1881) s více než 60.000 obyv. v 1000 domech.

Za býv. Novou, Koňskou a Žitnou branou (viz příl. 3.) za našeho mládí se prostíraly jednotlivé dvorce mezi poli; r. 1849 dostaly společné historické jméno Vinohrady. Blízkost Prahy a Karlína i hojnost laciného staviva na místě samém působily, že kolem r. 1860 hojně tu vznikaly domy; zprvu dle libosti kdekoli, až stavitel Karel Hartig* udělal plán polohopisný k rozparcelování pozemků Stomeových. Domy tu v krátké době »vyrostly«, a proto i dědicové Ekhartovi rozdělili pozemky od Bezovky k Volšanské silnici a j. Hartig sám vystavěl první dům v »rokli« v l. od silnice Vídeňské a nazval jej u Jana Žižky z Trocnova. Říkali též nějakou dobu »na Vídeňské silnici«.

Tato část Vinohrad se zvala Žižkovem od r. 1868 po návrhu téhož stavitele,** až r. 1875 i úředně Vinohrady byly rozděleny na dva díly: Vinohrady I. díl t. j. Žižkov a Vinohrady II. díl, nyn. Kr. Vinohrady. A vynes. minist. 7. srpna 1877 název Žižkov se stal úředním.

Kdežto r. 1843 na celých Vinohradech bylo 69 domů a 169 ob., v r. 1857 93 domy s 1688 ob., r. 1869 již 205 domů s 5318 ob.; při sčítání r. 1880 bylo již v samotném Žižkově shledáno 21.212 ob. (v 376 domech), r. 1890 41.236 ob., r. 1900 již 60.119 ob. Vzrůst to věru americký. V domech jsou velikou většinou byty malé a proto tu bydlí hojně třídy méně zámožné, a proto některá léta se stavělo zde až ukvapeně; tak r. 1872 vzniklo nových domů 58, r. 1873 66 domů. Tak se stalo, že ceny klesaly, a r. 1880 přes 60 domů bylo maj. ústavů peněžních a úvěrních. Nyní (1904) po Ed. Žďárském jest starostou města býv. náměstek G. Žák.

Žižkov dlouho byl přifařen k Olšanům; nyní jest fara Žižkovská s 25.000 ob. katol. (farář spis. Ed. Šittler) a Olšanská s 34.000 ob. katol. (farář Václ. Kocián). Nový kostel sv. Prokopa stojí na Sladkovského nám.; v. t. V dřívější faře č. 520 v Štítného ul., kde byla od r. 1883 spolu farní kaple, nyní jest c. k. gymnasium.

Vrch Žižkov, po němž město nazváno, druhdy (na př. r. 1348) zval se Vítkovem*** snad po měšťanu pražském Vítkovi z Hory, jenž tu měl vinice. V 15. stol. měl tu vinici

* Hartig pak byl prvním starostou obce po oddělení od Vinohrad, byv i posledním do r. 1875 před rozdělením; vystavěl t. zv. Občanský dům (školu) na Komenského nám. a v Praze na Betlem. nám. t. zv. Hasův dům.

** Žádost 56 osadníků z r. 1868, aby osada slula Žižkovem, i stručné vylíčení bitvy na hoře Vítkově a obr. viz Hálkovy Květy V. 263. »Kdo by si byl pomyslil«, píše Fr. Beneš v Arch. Pam. X. 69 r. 1874, »že na pustém druhdy místě v údolí mezi táhlým svahem vých. Prahy položeného Žižkova, pak mezi vrchem Šibeničným, — jenž blíže Prahy leží a nyní Halovka se nazývá — dále na úpatí vrchu sv. Kříže mezi samotami Pražačkou, Raismankou, Zámečkem, Dolní Sklenářkou, Boudečkou, Mirankou a Proutkovou bude se vypínati město o 269 číslech s 11.000 obyv.«

*** Také se nalezl výklad, že tu ctili Svantovíta, boha úrody a pohostinství, od kteréhož jména prý i »vítati«.

německý měšťan Fr. Kussenpfennig, po něm Michal Zweijahr; po útěku Němců z Prahy největší díl její měl Jan Pálův, a proto říkali též hora Pálova.

Vinice byly tu hlavně na jižní straně a pod nimi z brány Horské (v ul. Hybernské) vedle silnice Horská (potom Vídeňskou zvaná) do Kutné Hory. Druhdy tu bývaly lesy, a když vymýtěny byly, zbyly holé stráně, jež za Karla IV. osázeny byly révou. Obrázek s pohledem na Prahu viz str. 1167.

Počátek nižšího návrší mezi Olšany a Vítkovem zval se horou Šibeničnou, že tu stála šibenice pražská. (O popravách staré doby viz Tomek VIII. 324 n.) Bývaly tu vinice kláštera sv. Ambrože, pak obcí zabavené; jedna slula Holíkovskou po Mart. Holíkovi r. 1458, jiná, za šibenicí, Nebozízek; blíže k Olšanům byla vinice Koldicovská a j.

Kde se posud říká v Ohradě, byla vinice toho jména již v 15. stol.; r. 1426 ji koupil kramář Zikmund od Jednorožce od Pavlíka Svachova z Újezdec; po něm říkali též vinice Jednorožcova, dle maj. r. 1458 vinice Volfova.

Vinice ty časem zpustly jako všechny ostatní kolem Prahy, a kde jest od r. 1878 na západním konci vrchu Žižkova pěkný sad se širým rozhledem, bývalo pusto. Dále

Pohled na Prahu s vrchu Žižkova dle staré rytiny.

k vých. jsou na j. svahu pole, na s. vrch příkře klesá do roviny Karlína a invalidovny. Na té straně na úpatí hory vede trať Státní dráhy (z Prahy do Pardubic); při západním konci viaduktem nad Husovou tř. u Trocnovské ul. ke dráze té vede spojovací trať z nádraží Františka Josefa. V cípu tak utvořeném na v. straně jmenované ul. Trocnovské jest známá Hrabovka. Na jižní straně vrchu jde trať Severní dráhy také viaduktem přes Husovu tř. a dále při sadu, až nad Poděbradovou tř. vjíždí do tunelu 304 *m* dl., z něhož na světlo vychází na straně severní nad tratí dráhy Státní.

Hora Žižkovská památná jest vítězstvím Žižkovým.* R. 1420 Zikmund obléhaje Prahu hodlal obsaditi vrch tento, aby i s té strany mohl uzavříti město, jsa stále pánem Hradčan a Vyšehradu. Ale obezřelý Žižka poznal velikou důležitost místa, předešel ho a na vrchu dal udělati dva sruby dřevěné a opevnil se tam příkopem a zdí. Bylo pak v neděli dne 14. července, když král přeplaviv asi 25.000 vojska z Buben útok učinil na horu tuto; z počátku zle se dařilo lidu Žižkovu, jenž musil prý bojovati i kamením, nemaje dosti

---

* Vrchy dva nevelké v srdci se zvedají otčiny naší,
výše přec vrchů nám všech, co jich jest ve světě, ční.
Z východu Žižkov září k Praze, však v západu Hory hřbet Bílé:
Věru, den slávy vzplál tam, v krvi by uhas' nám zde. (*Lad. Quis.*)

zbraně a střeliva. Prý žena jedna nejstatečněji bojovala volajíc: »Nesluší věrnému křesťanu couvati před Antikristem«, až padla. I Žižka málem by byl tehdy zahynul. A Pražané smutně a s velikou úzkostí pohlíželi sem na bojující strany, až Tábořі šťastně odrazili útok nepřátelský a zahnali je na útěk; tehdy i Pražané vyrazili z města a ubíjeli prchající nepřátele. A od toho vítězství hoře Vítkov zvané dáno jméno Žižkov, jež zůstalo do dnešního dne; navrhovaná jména Bojiště a Kalich se neujala.

Dlouho na vrchu viděti bylo hradby a příkopy Žižkovy, zvláště starší věž se uvádí, jíž užil vůdce ten k sesílení svých hradeb.

Však i v pozdějších dobách hora Žižkov byla svědkyní hrůz válečných. Za bouřlivého nesváru mezi Rudolfem II. a Matyášem r. 1608 zde zřízeny byly valy a ohrady, do nichž vloženo bylo několik praporců »knechtů« s hrubou střelbou. Ale tehdy skončilo se smírem v Libni 23. června, a Matyáš rozpustiv vojsko odtáhl ze země.

R. 1648 Švédové obsadili dne 1. srpna Žižkov a stříleli na Prahu; od toho dne Pražanům i zde bylo se brániti proti mocnému nepříteli, jenž v říjnu se zmocnil již i Horské brány. V době největší nouze konečně dne 2. listopadu rychlý posel oznámil, že válka třicetiletá ukončena byla Vestfalským mírem. — Tehdy právě zničeny byly všechny zdejší vinice.

Když r. 1742 v Praze byli Francouzi, v moci své drželi i Žižkov, až vojsku rakouskému se podařilo zmocniti se vrchu útokem. Odtud pak v srpnu střílelo se na nepřátelský tábor u Buben.

R. 1757 pruský král Bedřich II. vtrhl do Čech čtyřmi proudy, jež na počátku května spojily se před Prahou, aby jí dobývaly. Vojsko rakouské vedl Karel vévoda Lotrinský, jenž postavil vojsko od Žižkova k Štěrboholům za Strašnicemi a Malešicemi. V bitvě dne 6. května Bedřich zvítězil, ač ztratil výborného generála Schwerina. Rakouské vojsko uteklo se do Prahy, již Prus sevřel; zde zůstalo oddělení Charvatů se 6 děly, až Prusové dne 9. května se ztrátou 1000 mužů hory se zmocnili. Potom hroznou střelbou, hlavně s tohoto vrchu, zničeny byly velmi mnohé památky pražské, neboť Bedřich způsobem vandalským střílel schválně na památné budovy, aby město se vzdalo. Barbarské řádění to trvalo až do 18. června, kdy konečně pyšný král poražen byl u Kolína. — Pomník Schwerinův u Štěrbohol jest viděti z vlaku Státní dráhy.

Žižkova tř. Krl., pod vrchem Žižkovem souběžně s tratí Státní dráhy, připomíná slavného vojevůdce Jana Žižku z Trocnova.

O něm zde na mnohých místech byla zmínka; viz též knihu Tomkovu a studie Tomanovy. Něm. básník Alfr. Meissner (1822—1885) napsal báseň toho jména, jež vyšla ve 13 vydáních; do češtiny ji přeložil Erv. Špindler.

Na poč. v l. býval chudobinec; nyní jest opatrovnou v č. 273-19 (pěstounka spis. Lidm. Tesařová) vedle dívčí školy č. 292 při Komensk. ul.; spis. Ant. Mojžíš jest starostou Bolzanova sirotčince. Za reálkou č. 271 u Kollár. ul. jest č. 383 škola chlap., č. 378-25 karlínská elektrárna, č. 121-27 maj. stav. rada Alf. Wertmüller, dále strojírna akc. spol., dříve firmy Breitfeld, Daněk a spol. (č. 122-29 město Frankfurt) i za Karlovou ul., č. 135-43 červený šípek. Dále k vých. jest malá invalidovna s vojenským a evang. hřbitovem. Na straně jižní naší ul., kde jest č. 9, část továrny prve jmenované, bývala Půtovka či Budovka, býv. hospoda, kam o pouti (půti) Josefské (str. 429.) se chodívalo tancovat.

Žižkova ul. Lbň. I. (dříve U pošty) z Palackého tř. do Lidmiliny ul.

Č. 236 maj. hrab. Ervína Nostice z Rieneku.

Žižkova ul. Sm. (dříve Lázeňská) z Přemyslovy ul. na vých. k lázním t. j. plovárně; nověji proražena byla k záp. až do Švarcenb. tř. (vedle č. 14 u Kejhův).

Č. 952 jest smíchovská elektrárna (poprvé se svítilo na sv. Václava r. 1897).

Restaurační budova s repraesentačním sálem na Žofíně.

Žižkova ul. Vnhr. od Pštrosky v Jungm. tř. za nádražím dráhy státní k Žižkovu.

V č. 786-8 bydlí spis. dr. G. Zába, v č. 833-10 J. Laichter má nakladatelství Naší Doby a mnohých spisů vzdělávacích, v č. 834-12 při Nerudově ul. šk. insp. Vinc. Podhajský. Dále v pr. jest č. 38 Vozová (str. 459.) a ještě sev. Rajská zahrada Žk. (Viz Tomek VIII. 255.) V l. č. 560 villa továrníka Bromovského a j. Má tu býti villová čtvrt s krásnou sice vyhlídkou na Prahu, ale věčným kouřem z nádraží.

Žižkovo nám. Žk. při Husově a Poděbr. tř. u trati dráhy Severní proti Želivského ul.

Č. 650-4 jest elektrárna žižkovská.

Na Žofínském ostrově II. jest úřední název č. 226 a 1387 (vodárna z r. 1845 až 1854).

Ostrov tento (obr. str. 1169. a 1170.) neuvádí se v době starší; vznikl až v 18. stol. ze skrovné výspy, patrné jen za menší vody; na obraze Sadelerově roku 1606 není, na Hollarových obrazech viděti tu křoviny na písčině. R. 1760 ostrůvek ten koupil Josef Saenger od obce novom. za 1000 zl. a roční činži 7 zl. Po povodni r. 1784 ohrazen byl zdí a osázen stromovím; od té doby tu byl prostý, dřevěný hostinec.

Již r. 1817 byly tu lázně, ovšem skrovné, a bělidlo barvířské s několika chatrčemi barvířův; proto říkali Barvířský ostrov, kratčeji Barvířka. Po sousedních mlýnech též slul Šítkovským, po majiteli Englovým. R. 1830 koupil jej mlynář Novotný a přestavěl hostinec i lázně. Obrázek z doby tehdejší viz str. 1170. R. 1836 obec vymohla na ostrov přístup obecenstvu, vzdavši se práva svého předkupního. Nynější jméno dáno r. 1838 ke cti arcikněžny Žofie (1805—1872), choti arciknížete Fr. Karla, matky cís. Frant. Josefa I.

Od roku 1884 Žofín jest maj. obce, jež zde zřídila nádherný sad, úpravné lázně a r. 1886 velikou restaurační budovu v slohu renaissančním (obr. str. 1170.) s rozsáhlým sálem (obr. str. 1772.) (594 m^2). Kde jest nyní na již. konci místnost pro stroje elektrické, bývala dřevěná kolonáda; obec na koupi a úpravu Žofína věnovala přes 680.000 zl. Bývají tu

Žofín.

Žofín.

v létě i v zimě koncerty, elitní plesy, zábavy a slavnosti národní; ostrov jest dostaveníčkem české společnosti.

Již před 60 lety sem rádi Pražané chodili; slyšme Tyla, co napsal o Žofíně r. 1838: »Vypočítám nejdřív letní procházky . . . Primo loco stojí ovšem Barvířka, čili abych raděj řekl Malířka; neboť jako malíř nad barvíře vyniká, v též míře toto místo nad jiné se povzneslo, »Noblesse« vyvěsilo za heslo. Skvostný sál a pěkné lázně, obsloužení plno kázně, stromořadí, stezky, křoviny, sedátka i květiny, zvučná hudba vojenského pluku, chechtot šviháků — a podivného hluku — to vše vidět, slyšet za groš stříbrný! Vlastníka to arci — něco málo, tuším osmdesát tisíc stálo; jeť však za to Novotného ostrůvek pro vybrané hosti plný pohůvek. Nejskvostnější ale ráje toho cena . . . vlastenectví provádí tu rejdy. Míchanina českých písní dělá hluku, líbí se a peněz vynáší, skladateli Labickému chválu přináší. Publikum, ač po mateřsku nezašeptá, francky, německy i po anglicku bleptá, češtinou však času nemaří, těmi písněmi přec však se rozjaří — to jsou kouzelné Čechů písně; plny vděku, plny sladké tísně.« (Viz též Tyl »Proč nepíšete německy« r. 1837 a »Poledne«.)

Žofínský ostrov dle staré rytiny.

Z plesů vyniká Národní beseda; po prvním »českém bálu« v Konviktě r. 1840, zde slaven společenský český ples r. 1841. Roku násl. byl ples v Stögrově domě, pak zase zde a ve Svatováclav. lázních, od r. 1848 ročně zde a pod názvem nynějším Nár. bes.; výtěžek nyní se odvádí Ústř. mat. školské.

Po arcikn. Žofii nazvána byla též Žofínská akademie, založ. asi r. 1840, k pěstování hudby klassické se školou zpěvu a hry na piano; dle ní vznikly četné jednoty pěvecké po Čechách. Prvním řed. byl skladatel Al. Jelen, pak Jan N. Škroup, Jan N. Maýr, V. Horák, Fr. Vogl, J. Kolešovský, Fr. Škroup, J. L. Zvonař, O. Tauwitz. Od let

šedesátých nekoná akademie ta již výročních produkcí a zabývá se pouze vyučováním hře na klavír.

Na Žofíně r. 1841 se projížděla první lokomotiva, v Čechách urobená v továrně Breitfeldově; slula Český lev, ale byla jen asi čtvrtinu nynějších parních strojů veliká. Projížděla se tu s jedním vozem osobním (2 osoby!) po dráze asi 150 *m* dl. Podobná hračka pro děti potom byla v Křenových sadech (str. 340.).

Na Žofíně r. 1848 dne 28. března byla bouřlivá schůze studentův, jimž pak z nařízení arciknížete Karla Ferdinanda vydáno bylo 4000 vojenských pušek a svěřeny stráže. Dne 2. června byl tu zahájen známý slovanský sjezd.

Velký sál na Žofíně.

R. 1859 zde byl banket na oslavu něm. básníka Schillera; řečnil něm. spis. Uffo D. Horn, jenž zprvu držel se stranou českou.

Na ostrov druhdy se převáželo, můstku nebylo; viz plánek str. 187. Známý nám Gottlas (str. 604.) chtěl vystavěti veliký most přes sev. konec Žofína, jižní část ostrova Střeleckého a přes Židovský ostrov, ale neprovedl toho.

Veliká změna tu se stane při splavnění Vltavy. Jez Šítkovský bude zrušen a bude jez nový od hrotu Žofína k Židov. ostrovu, jenž se spojí s Petržílkovým; hladina řeky přitom se sníží o 94 *cm*. Na pr. od Žofína bude komorové plavidlo pro osobní parníky (55 *m* dl., 11 *m* šir.), při břehu smíchovském budou plavidla lodí nákladních, uprostřed řeky bude propusť vorová. Od Žofína při Františk. nábřeží k Starom. mlýnům bude zvláštní hráz (5—6 *m* šir.); mezi ní a nábřežím bude náhon na Starom. mlýny, jež nebudou zrušeny.

DOSLOV.

Provedl jsem trpělivého čtenáře po Praze a okázal na místa paměti hodná, plná vzpomínek z dob dřívějších. Vždyť nám stále jest potřeba obírati se minulostí, jak dí Jirásek: »To nás sílí, vzpružuje; litujeme sice, že tu tam někdo při tom se nudí, ale sta srdcí při tom zahřeje se a rozhřeje.«

Mnoho v knize této uvedeno, ovšem ne všecko, ale i to, co psáno, snad pobídne mnohého, abychom více si všímali dávných památek, němých a přece výmluvných svědkův událostí velikých, abychom jich si vážili více a jich hájili. V nich spočívá půvab, ony vypravují utrpení, boje, slávu předkův, propůjčují dějinám jeviště a bytnosti, podněcují vědychtivost a pravou zvědavost, přiřaďují přítomnost k minulosti, pozdvihují důstojný hlas:

»Vlast svou máš nade vše milovati!«

Končím, jak jsem počal, slovy velikého Svatopluka Čecha:

Tak, Praho, život vlasti, předků celý
k nám tklivě mluví každým rysem Tvým,
Tvých památníků zvětralými čely,
Tvých sterých zvonů hlasem kovovým.
Ve klíně Tvém, jak v obrovité schráně,
vše, co mu nejdražší, spjal český duch
a z Tebe po širokém vlasti láně
vždy rozléval se plodný vznět a ruch.
Tys domoviny hlava, v níž se zžíhá
zář myšlének, jas umění a věd,
Tys velké srdce, v němž se stále sbíhá
krev národa, kde citů jeho střed.

DOPLŇKY A OPRAVY.

(Články v těchto doplňcích hvězdičkou * označené zvláště pro toto dílo napsal J. Teige.)

Str. 1. ***Anenská ul.*** Asi v l. 1313—1324 byl kostel znovu vystavěn hlavně nákladem sudího zemského Oldřicha z Říčan, který též odkázal klášteru roku 1324 dvůr v Křešicích. (Srov. Jos. Emler, O nekrologiu kláštera sv. Anny v Praze ve Zprávách zasedacích kr. č. společnosti nauk 1878 str. 69. a sl.) Klášterní budova stavěna byla na náklad polního maršálka Heřmana Kryštofa Ruesswurma. — Roku 1692 přikoupil klášter přistavěný domek dříve u Husarů, pak u P. Marie zvaný z pozůstalosti po Janu Fridrichovi Martisovi z Bystřice za 3200 zl. rýn., ale musil ustoupiti při stavbě kláštera z ulice Stříbrné, aby zde vůbec bylo možno jeti. Náměstíčko před klášterem bývalo dříve skladištěm dříví z řeky vytahaného a náleželo proto pod jurisdikci úřadu mostského. Klášter měl též svoji vlastní jurisdikci a to nad 10 okolními domky (mezi nimi dům Špetlovský) a nad kostelem sv. Linharta u Malého rynečku. Klášterní budovu stavěl Václav Kanka (arch. m. I.-570/21). — O divadelním představení v klášteře roku 1709 čte se v Bohemii z roku 1855 č. 18. —

Ctihodný Lüssner píše v Methodu (X. str. 97.): Kostel sv. Anny i po zrušení zachoval své gotické klenutí a teprv, když r. 1835 stal se majetkem firmy Haase, klenutí se odstranilo, takže nyní v kostele po něm zbylo pouze ukončení sbíhajících se žeber s konsoly gotickými, které však bohužel při posledním obnovení v 17. stol. větším dílem přikryty byly hlavicemi sloupů novějších. Dva svorníky přeneseny byly na dvůr; na okrouhlé ploše každého jest vytesán trojhranný štít erbovní, jeden má českého lva korunovaného s ohonem dvojitým, v štítu druhého svorníku vidíme vypuklý trojlist třemi stopkami spojený, takže každá stopka na místě, kde se s listem svým spojuje, ozdobena jest zvláštním malým trojlístkem okulaceným. Není pochybnosti, že zde máme před sebou erb pánů Říčanských z Říčan. — V kostele se ještě zachoval kůr jeptišek z dob barokových. Do tohoto času patří také malby sem tam viditelné na obmítce. K poslední větší činnosti stavební poukazuje asi nápis na dveřích kostelních: anno Domini 1658.

Str. 6. ř. 7. shora místo Vranově čti Vraném.

Str. 7. doplň: Růžencová slavnost byla založena na památku vítězství nad Turky u Lepanta r. 1751.

Str. 8. ř. 6. shora před Bož. Němcová doplň: prvotní pomník. K pozn.: Jméno cech nověji se vykládá z něm. Zeche (pořádek, společnost).

Str. 10. **Anežská ul.** Viz též Almanach kr. hl. m. Prahy roč. VI.

Str. 14. ř. 3. zdola doplň: Viz Arch. Pam. XX. 66.

Str. 15. ř. 3. zdola doplň: Právo to trvalo zde do r. 1850. Viz Teige Almanach VI. 91.

Str. 16. ř. 14. zdola místo 1872 oprav 1782.

Str. 19. k č. 809 doplň: Roku 1664 Alžběta, vdova po zedníku Janu Lupochovi, odkázala Veronice, manželce Karla Skrety; později dům ten slul u černé ruky.

Str. 23. Malíř Heintsch dle Heraina zemřel r. 1712.

Str. 24. MUDr. Heveroch nyní bydlí na Betlem. nám. 251-2.

Str. 25. Ředitelem porodnice jest zdrav. rada MUDr. Jan Dvořák.

Str. 26. ř. 10. shora místo 1787 čti 1789.

Str. 28. O Šedivých sestrách viz Vlk, Rozhledy po lidumilství 1902 str. 56.

Str. 29. k č. 307 doplň: R. 1518 byl maj. Jiří z Tuchoraze, pak Václ. Donát Přínský z Těchlovic, r. 1523 kameník Bartoš. — Před výrobním spolkem bylo tu něm. gymnasium.

Str. 30. ř. 1. shora čti pravá místo prvá. *Dole k č. 309:* Slul též Maternovský a Tletlovský. R. 1449 byl maj. Mik. Betlemský, kancléř starom., 1472 Materna z Újezda a choť jeho Sába z Březnice, pak po Stan. Tletlovi Pavel Šedivý r. 1565, potom Václ. Hladič Písecký, Bohuslav Holec z Karlovy Hory, Eliáš Behem (Böhm) z Bavenberka, Jan Kober z Koberšperka.

Str. 32. V ose prodloužené Belcrediho tř. na pozemku koupeném od Richtra blízko Vltavy bude postaven kostel pro VII. čtvrt. — Belcredi zemřel v Gmundenu r. 1902. Liška Em. zemřel 18. ledna 1903.

Str. 33. ř. 12. shora. Vinici na »Vokrouhlíku« r. 1748 koupil klášter na Karlově od Bedř. Kašprle, penězoměnce na Malé straně, a prodal ji r. 1753 hrab. Deymovi.

Str. 42. Lanová dráha r. 1903 proměněna byla na pohon elektrický od Fr. Křižíka.

Str. 43. V č. 769 jest učitelské nakladatelství a knihkupectví (J. Rašín).

Str. 45. Prof. Lad. Čelakovský zemřel r. 1902. —

Str. 45. ***Benediktská ul.** I. Prameny o dějinách kostela sv. Benedikta jsou velmi řídké. Vedle tří zápisů v knihách erekčních (kniha IV. f. 429 a kniha IX. f. N 10) máme jen něco listin řádu německých rytířů nyní v královském státním archivu v Drážďanech a pamětní knihu záduší Panny Marie před Týnem, s kterýmžto kostelem býval spojen v 16. a 17. st. Odtud jmenovitě (ruk. arch. měst. č. 1640 f. 46) se dovídáme, že málo před roku 1586 byl kostel v nově vystavěn. Roku 1596 vyžádal si Mikuláš Černohorský z Horoměřic »síňku druhou«, aby v ní byl pohřben. R. 1603 byl osadou zádušní návrh, »má-li se věže při kostele poddělávati, poněvadž k té potřebě kámen svozen i ztesán jest«, zamítnut poukazem na velký výdaj »na malování kostela velkého«, kde není jasno, míní-li se velkým kostal Týnský neb sv. Benedikta. Téhož roku dala Dorota kořenářka sem slíti zvon. R. 1612 »paní Dorota Krolíková od hroznů majíce vstoupení před pány osadní oznámila, že jest se na tom ustanovila, pokudž by p. osadní k tomu povolili, aby díl chrámu sv. B., tak jakž s jedné strany paměti dobré pí. Kateřina z Bytyšky přistavěti dala, aby s druhé strany týmž způsobem týž chrám rozšířen byl,« dávajíc na to 600 k. m. Roku 1612 žádali pro sebe za místo k pohřbu M a r t i n F r u w e i n a slavný S y m e o n P o d o l s k ý z P o d o l í. Zajímavé jest usnesení osadních záduší z r. 1613: »Sneseno od všech osadních, aby k a z a t e l i n ě m e c k é m u, který u sv. Benedikta slovem božím v německém jazyku posluhuje, aby svým posluchačům oznámil, že jim toho z lásky křesťanské až do sv. Jiří přejí, aby jim až do toho času slovem božím posluhováno bylo, a dáleji aby se jiným místem opatřili«. V rukopise téhož archivu městského č. 1645 čteme, že zde měl sklípek (hrob) svůj též Adam Linhart z Najenperka (1607). Téhož roku zaznamenávají se tu vydání na krov a jiné přístřeší nad kostelem. Mimo to i zedníci tu pracovali po 29 týdnů; při tom placeno za mříži 74 liber těžkou u kaple, za zavěšení dveří duplovaných v kostnici, za zavěšení dveří k druhému sklepu do věže. R. 1608 ještě pokračuje náklad na spravení kostela. Petrovi malíři dáno za malování 3 k. gr.

Roku 1635 dostal se kostel do majetku mnichů Strahovských. Za příčinou zřízení semináře skoupil opat Kašpar Questenberk a nástupce jeho Kryšpín Fuck v l. 1637 až 1644 několik sousedních domů, mezi nimi Trubačovský (č. p. 103-I.) u Odrané brány. Stavba kolleje stála 48.570 zl. a dohotovena byla r. 1641. O dalších osudech těchto míst viz Karla Köpla, Geschichte des k. k. freiwelt. adelig. Damenstiftes zu den heiligen Engeln in Prag (1901).

Str. 47. k č. 722: Bývaly tu 4 domy, z nichž jeden slul u Šestipenězů; r. 1569 byl Viktorina Fišla, Markety Orniusové a Jana Aug. Fišla z Paumperka.

Str. 49. **Betlemská ul.** I. O domě Zbraslavském i o kostele sv. Ondřeje viz nyní i vydání Tadrovo listin kláštera Zbraslavského (1903).

Str. 50. do pozn.: Solní pokladna byla zrušena r. 1782. Pro solnici zde místo koupeno bylo od obce r. 1684; solnice stála do r. 1832.

Str. 52. k č. 263.: Později slul Abrahamovský, Plačkovský i Farářovský. — Č. 262 slulo dům Volejnikovský.

Str. 53. Č. 260 slulo též »na růžku«; na konci 18. stol. byl to dům Jana Šťastného, K. Kouřimského z Campobelli.

Str. 53. ***Betlemské nám.** I. Listiny o založení kaple najdeš v Libri erectionum IV. č. 511 (predicantes specialiter vulgaris boemici elloquii), č. 512, 595 a v Pelzlově Lebensgeschichte des röm. Königs Wenceslaus I. č. 80—83, II. č. 189; Monumenta Vaticana tom. V. str. 334 č. 586.

R. 1442 učinili Jan ml. z Rabštejna a Matyáš z Chlumčan jako ubrmané výpověď smírčí mezi Oldřichem z Waldeka na Brzvech a mistrem Janem Příbramem, správcem toho času kaply Betlemské, kteří se přeli »o práva, kteráž jsou svá po Vaňkovi, synu Vackovu, a po mistru Janovi Rozemberkovi, totiž pan Oldřich jménem manželky své, paní Anny z Brzví, k vinici na Věnečku (viz níže Radlice).

Z méně známé doby století šestnáctého uvésti jest jmenovitě spor z roku 1539 v příčině stavby. V protokole soudním (ruk. arch. měst. č. 1130 f. 359.) praví se při tom mezi jiným: Jakož jest Jakub Fikar z Vratu ofrychtýř s Annou svíčnicí, jakožtě poručníci kšaftem od Alžběty svíčnice zřízení, vstoupivše do rady vznešení učinili oznamujíce, že dílo v kaple Betlemě dokonáno a klenutí zavřeno jest, podávajíce takové věci panu purkmistru a pánům k uvážení, již-li by se vůli nebožce zadosti stalo. Tu přítomen stojící mistr Martin, administrátor arcibiskupství Pražského, s osadními kaply Betlemské též jsou ohlášení učinili, že oni, aby se za dosti vůli nebožce státi jmělo, toho nepřijímají, neb takové stavení ještě dokonáno není. Podavše na to jistých artykuluov, jak a kterak by ještě takové stavení mělo se konati a žádali jsou podle kšaftu a vůle nebožky Alžběty* svíčnice zachováni býti, tím dokládajíce, poněvadž zjevně v tom kšaftu artykul ze strany toho stavení to v sobě zavírá, že se kapla anebo kostel má na všicek její statek dělati i dodělati, čehož se jest ještě nestalo a ta kapla ještě veliké opravy potřebuje.« Však ještě r. 1543 naříká se, že se nic nestaví.

Důležité zprávy o knihovně při tomto nejčeštějším chrámu Páně podávají dva listy vložené v rukopise archivu městského č. 1047 při straně H 16. Jsou z r. 1525 a psány byly při příležitosti rozepře mezi mistrem Jiříkem Betlimským a Pavlem Koukolem. Zní: Já kněz mistr Vavřinec z Třebíně známo činím tímto listem slovutné opatrnosti pánům purgmistru a radě Velikého Města Prahy. Jakož jsem obeslán skrze poctivého mistra Tomáše z Vlašimě, pana rektora svobodného učení Pražského, abych svědectví vydal Pavlovi Koukolovi o kniehách libráře Betlemské, toho sem svědom a to v paměti dobře mám, že mistr Václav, dobré paměti předešlý administrátor; nevyčetl mi kněh libráře Betlemské pravě, že mistr Jiřík poctivý také nevyčítal mu. A já jsa tu správcí v Betlémě z poručení panského přeběhl tu librář a drahně kněh sem nenalezl. A kterých nebylo, znamenal jsem trhem [zatržením] v registřích, nébrž i Donáth strhaný miesto nějakých kněh byl položen a tam sem jej nalezl. A potom sem knězi Martinovi zejména těch kněh nevyčetl, než mým vědomím za dne knihy jsú se nepotratily než v takovém sem nedostatku postúpil, jakž sem přijal. A to jest v pravdě tak, to přijímám k svému svědomí a k svému kněžství. A pro lepší jistotu sekretem svým list tento sem zapečetil. Jenž jest dán v úterý na den sv. Ambrože l. MDXXV.« Tehda totiž vinil mistr Jiří Klučovský Pavla Koukole, »že po Martinkovi z Betlema odstěhovány některé věci jsou od té kaply a že pobral svrchky, knihy a k sobě odstěhoval (rukop. č. 1129 f. 125).

* Kšaft tento zapsán jest v rukopise archivu městského č. 2142 f. R 2 a praví se v něm: »že dům svůj vedle fary sv. Havelské a k tomu vinici Mouřeninku pod šibenicí ležící, hotové peníze — odkázala — k záduší do Betlema, tak jakž jest začala, aby se to dílo a ten boží dům předse ve jméno boží dělal a konal, dokudž by toho všeho statku jejího stávalo (1536).

Z roku 1537 známe kšaft kněze Jana, kazatele kaple Betlemské (rukop. č. 2142 fol. R 6), z něhož tyto věty vyjímáme. Odkázal: nejprve k Betlemu ampulky stříbrné dvě, antifonář český, korporalnici jednu a štulu černú, Dekret, Decretalia Clementina in tribus voluminibus, Vita Christi, Catholicon. — Item z knih mých jako kázání rozličná porúčím na rovné podělení knězi Matějovi, faráři u sv. Antonína v Hradci Králové, a druhému knězi Matějovi, faráři u sv. Anny v témž Hradci. Item pašije notované a biblí českú knězi Matějovi u sv. Vojtěcha v Jirchářích a viatik. Item Janovi páně Duchkovu ordinariam super totam bibliam in sex voluminibus, item Tadeášovi, synu pana Šimona Hajka, Hugonem super totam bibliam in sex voluminibus. Jiné pak knihy mé všecky porúčím na čtyry díly rovně Janovi, synu Jana Modesta, Tadeášovi, synu pana Šimona Hajka, Janovi, synu pana Duchka Chmelíře a malému Modestovi, synu pana Modesta.«

Zvláště v paměti uchovati jest zprávu z roku 1558, že Václav Jaroš z Kapí Hory († 1546) dal »do Betléma 15 kop m. »na obnovení textuov svaté paměti mistra Jana Husi (ruk. arch. m. č. 101 f. 185).«

Pamět o světnici někdy Jana Husi zapsána byla r. 1528. V rukopise archivu městského č. 2153 fol. 355 čteme: »Kdež pan mistr Vavřinec obsilá Annu Betlemskú vině ji, že udělavši na dvorci svém přístřešek nový otevřený blíže kaply Betlema a také až k samé světnici někdy mistra Jana Husi, ježto by odtud i přístup po tom přístřešku škodný mohl býti« atd.

Po smrti Mystopolově († 1568) nebyl po dvě leta sem žádný kazatel dosazen. I podala obec staroměstská r. 1570 k císaři supliku, aby mistři kollegiati kolleje slavné paměti cís. Karla IV., jinak Veliké, s purkmistrem Starého M. Pr. kazatele a kaplana do té kaply — podle fundací a starodávních vejsad i užívání voliti a presentovati — mohli. (Ruk. arch. m. 993 f. 300). — Pro r. 1598 viz Sněmy IX. str. 591.

Velkého daru dostalo se Betlemu v poslední vůli Mikuláše Karyka z Řezna na Chvalách a Sluhách (1587). Tam napsal: Předkem jakož v kostele kaply Betlemské bratří i strejců mých, též jiných přátel mých těla odpočívají a těla mé a manželky mé milé, očekávaje slavného v zásluhách Krysta Pána k životu věčnému vzkříšení, odpočívati budou, aby páni poručníci — za **2000** k. m. plat stálý koupili. Kterýžto plat na vychování při té kaple Betlemské kněze věrného a upřímného hlasatele slova božího, který by pod obojí způsobou sám jsouce tělo a krev pána spasitele našeho Ježíše Krysta podle jeho nařízení lidu podával, sám se ctně, chvalitebně i pobožně bez ouhony chovaje, lid boží k témuž nabízel —« (Desky zemské v kvaternu trhovém zeleném z r. 1387). Peníze velmi ochotně převzala pokladna císařská a Rudolf II. vydal r. 1590 list, kde nařizuje, aby za ty peníze onen plat stálý na vychování při kaple Betlemské kněze kazatele placen byl, který vycházel z Příbramě (60 k. gr. č.).

Ještě před bitvou Bělohorskou nastaly spory mezi osadou záduśní, respektive obcí staroměstskou, a kollejí cís. Karla IV., které zavinily, že kaple byla zavřena. Důležité jest ukázati, že již r. 1606 přišlo k smíru, ten však nebyl zachováván. Tehdá obě strany se smluvily (rukopis arch. měst. č. 323 fol 260): Jakož jsou některá nedorozumění od mnohonásobných let v příčině opatrování a náležitého opravování též kaply vznikla, i prohlédajíce z obojí strany k tomu, že by tou příčinou stavení toho chrámu božího k spuštění čím dál tím víceji přicházeti muselo, — o ty všecky zastaralá nedorozumění porovnání učiněno jest takové: Předně co se dotýče volení a uvozování praedikanta pod obojí způsobou, toho se při starobylém způsobu a fundací zůstavuje. Z strany pak opatrování a spravování téhož kostela, — to při nich osadních aby zůstávalo. — Což by pak z obojích počtův po vynaložení na věci též kaple potřebné přebíhalo, to do obecní truhlice se skládati, od níž jeden klíč za pány mistry a druhý za osadními zůstávati mají. Naposledy páni mistři klíče kostelní i farní, též i od klenotův kostelních, tudíž i od krchova spolu s osadními srovnale míti mají.«

Str. 54. ř. 16. shora místo 1414 čti 1415.

Str. 58. k. č. 251.: Dle Heraina dům Humberkovský byl v ul. Konviktské.

Str. 59. k č. 254.: Asi r. 1525 dům koupil Šimon bakalář zvaný Hájek, spisovatel prvního Brusu českého, otec známějšího Tadeáše Hájka z Hájku. Zdá se, že dům slul u Hájků, a po něm Šimon dostal jméno. Viz Prusík, Krok I. 122. a III. 368.

Str. 60. k č. 350.: Dům ten dlouho slul Purkrabským. Roku 1481 byl maj. Výšek Vil. z Blažtice, roku 1583 Jan Natanael, pak po Václavu Deklivovi Šotnovském ze Závořic Lidmila z Kapršteina, choť mistra Daniela Vratislava r. 1613. — Č. 257 byl kolem r. 1600 dům Eliáše Šúdy ze Semanína.

Str. 61. Č. 864 (pův. spojený s č. 865) byl dům Jana Kometky z Rovin; r. 1560 jej koupil Zikm. Kapr z Kapršteina; dům Řepíkovský č. 865 pak měl alchymista Daniel Prantner z Prantu, r. 1622 Václ. Vend. Iphofer.

Str. 62. Jos. Král zemřel r. 1903.

Str. 64. ***Na Bohdalci.** Zde měl vinici též slavný zvonař Jan Brikcí z Cynperka s manželkou svou Voršilou vedle vinice Martina Karbana z Olšan, kterou koupil r. 1589 za 140 kop m. Vinice Karbanovská náležela vlastně kolleji Rejčkově, která odsud brala roční činže 2 kopy m. O to byl r. 1600 velký spor (viz ruk. arch. m. č. 2019 f. 219.). Zde byla i vinice Pernštejnská, kterou též kollej koupila roku 1600 od Jakuba Kubáta »2. str. podle vinice sirotků Karbanovských k východu a k lesu Starce ležící«. Dvě vinice vedle sebe koupil zde r. 1658 Fridrich Erb z Ehrenburku ve výměře 21 strychů od Jana Václ. Minycha z Ertzberku za 600 zl. a dědici jeho prodali r. 1679 Martinu Vondrovi za 800 zl.

Str. 65. ř. 12. zdola: Dům pohodnici (č. 464) koupil od »pohodlného« V. Poděbradského Jan Mydlář, mistr popravní, známý velikou popravou pánů českých 21. června r. 1621, za niž dostal 634 kop míš. Viz Teige-Herain, Starom. rynk 317.

Str. 71. ř. 6. zdola místo na náměstí čti na Náměti.

Str. 72. ***Braník.** Mimo kapitolu Vyšehradskou měli tu Křižovníci s červenou hvězdou darováním králové Kunhuty z r. 1271 některé pole. R. 1314 vysadil právem perkrechtním staroměstský měšťan Dětřich, syn Wolflinův, 32½ lánů pole zde, jakož i v Hodkovičkách a Zlatnicích. Dvůr měla tu pak nejméně od roku 1330 kapitola svatovítská. Za války husitské nabyl zde dvoru měšťan novom. Ondřej Obudlý a prodal jej roku 1442 Jiřímu Bílému z Popovic za 60 kop. Ves Braník zastavil Jiří z Poděbrad roku 1459 s mnohými jinými obci staroměstské za 1500 kop gr. Nad Br. vedle skály byla vinice náležející kapli Betlemské. R. 1520 Pavel Samuel z Hrádku prodal dvůr kmetcí »s řekú« měšťanu pražskému kupci Martinovi Divišovskému za 20 kop gr. č. (Desky zem. v. č. 2 fol. D. 10.). Majetek pražský Ferdinand obci r. 1547 vzal a prodal s Holubicemi, Střekovem a Malým Lobčkem za 1068 kop 48½ gr. č. Floryánovi Grispekovi z Gryspachu na Kačeřově, který pouze Br. (dvory kmetcí s poplužím) prodal roku 1549 Domažlickému za 114 kop gr. č. Tento přikoupil zde ještě od Martina z domu Vilímkova (na Starom. rynku) dvůr kmetcí a to vše prodal r. 1559 témuž Martinovi za 114 kop, tento pak ještě téhož roku obci staroměstské. Na hranici Bráníka ležící les Rakovec nad Krčí prodal Ferdinand I. r. 1552 Jiříkovi z Kopryc. Domažlickému zůstal tu ještě dvůr Bochnikovský. Jiný majetek měl tu Václav Prošovský z Prošovic, písař při nejv. purkrabství pražském, po svém otci Janovi a týž po jmenovaném Martinovi Divišovském z Prošovic. To (dědiny, louky, palouky, skalku s kouskem háje, v kterémžto borové dříví jest, mezi grunty obce starom.) prodal r. 1583 za 675 kop č. obci staroměstské. Tato pak učinila r. 1593 s kostelem sv. Jiljí v Star. m. pr. tuto směnu, v které se praví: Jakož my starší úředníci i všecka osada záduší kostela sv. Jiljí jsme v držení a v užívání čtyr dvorů kmetcích a páté krčmy vejsadní ve vsi Modřanech s lidmi osedlými na týchž dvořích, jakž nám desky zemské od někdy Margarety Zlonické z Tejnče v kvaternu trhovém červeném vejpisův l. 1542 lit. K. 11. plněji svědčí, kteréhožto dědictví — postoupili jsou — obci Star. m. pr. Naproti tomu my obec staroměstská postoupili jsme ve vsi Braníku čtyr dvorův kmetcích s lidmi, krčmou vejsadní — pánům osadním záduší sv. Jiljí. (D. Z. kvatern památný papouškový fol. L. 18.).

Str. 75. ***Bredovská ul.** II. Andělskou zahradu prodal r. 1549 Kryštof Wolfdyt a Landfryd, bratři vlastní z Hardeka a z Machlandu na Letovicích (duom se zahradou, jakž majestátové od císařuov a králuov Českých plnějí svědčí, mistru Matoušovi Kolinovi z Chotějřiny a Anně, manželce jeho, za 350 kop gr. č. (Desky zemské větší č. 8. fol. S. 3.). Zde

naráží se na privilegium jmenovitě Vladislava II. z r. 1497, v němž se mezi jinými věcmi vykládá: že jest předstoupila před nás Alžběta, někdy slovutného Prokopa z Bříště a z Dubečku manželka, oznamujíc nám, že jest prodala dům řečený Andělův a zahradu ležící na Nov. m. pr. mezi domy Říhy formana z strany jedné a Kašparovým z strany druhé v ulici, kterouž se chodí z Koňského trhu k sv. Jindřichu, opatrnému Matoušovi, měštěnínu Star. m. pr. od zlatého lva. Kterýžto dům svobodný a od všech berní, poplatkův, losunkův předky našimi, králi Českými, vyňat a vysvobozen jest, proséc nás, abychom to všecko právo — na téhož Matouše — převésti ráčili. Zároveň činí se zmínka o výsadách daných již Václavem IV. Takový list skutečně známe, kde jest datum 17. červen r. 1409. V něm zase odvolává se k listům Karla IV. Jsou takové dva a sice jeden ze dne 27. března 1460 a druhý 29. března 1373. Však jak listina Václavova tak i obě Karlovské jsou padělány (srov. Jos. Emler, Ueber mehrere Urkunden, die den sog. hortus Angeli in der Neustadt Prag betreffen. Sitzungsbericht der kön. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften 1875 str. 136) přes to, že jsou zapsány i do desk zemských roku 1550 (DZV G f. F 27).

Bratří Hardekové měli Andělskou zahradu po Oldřichovi hr. z Hardeku, dědičném šenku v Rakousích, truksasu v Štyrsku a předním radě zřízené komory královské v Čechách, který ji koupil r. 1533 od Matouše Hrdule, který již v trhové smlouvě o oněch padělcích mluví řka: Jakou mám po předcích svých majestáty a zápisy na pergameně, — kteřížto majestátové a svobody na mne — od — Vladislava, krále Českého — jsou převedeni. (DZV g f. G 1.)

Po Matoušovi Kolinovi zdědil dům syn Václav Kolin, jehož poslední vůle psaná v Andělské zahradě ve středu po sv. Petru a Pavlu r. 1579 čte se v deskách zemských větších č. 20 fol N. 23. Dědila dům r. 1580 vdova Kateřina z Čechočovic; sama testujíc již ve čtvrtek u vigiljí sv. Matouše ap. r. 1582 (DZV č. 21 f. Q 2) za příčinou panujícího tehda v Praze moru, »nechtě tomu, aby po smrti mé mezi pány bratry a paními sestrami mými vlastními a milými o to jací soudové, nevole a odporové vzniknouti měli«, odkázala Andělskou zahradu bratru svému Jindřichu z Čechočovic a sestrám Marjáně Dobřenské a Johance Košíkové na rovný podíl. Od nich nabyl domu postupem r. 1584 Vilém starší Malovec z Malovic a na Butovicích. Tento r. 1585 před úřadem desk zemských oznámil, jak opatřiti chce po smrti své manželku svou Kateřinu z Rychmburka a dceru Evu, jimž odkázal Andělskou zahradu, totiž dům s zahradou, vinicí, štěpnicí a domečkem v týž zahradě a šenkhauzem (DZV č. 23 fol. B 22).

Potom čteme v deskách zemských větších č. 27 fol. D 25 o tomto památném domě tento zápis cís. Rudolfa II. »Nejjasnější kníže a pán Rudolf druhý, z boží milosti volený Římský císař, Uherský a Český král, ráčil se přiznati, že dědictví J. Mti., totižto dům Andělskou zahradu v Nov. m. pr. ležící se vším k němu příslušenstvím, jakož jest jeho někdy Vilém st. Malovec z Malovic v držení a užívání byl a jakž jest se J. Mti. C. pro resty na počtích colmistrských a bernických království Českého od téhož Viléma staršího Malovce zadržalých v jisté summě vedle šacunku dostal a také tak, jakž smlouva mezi sekvestrátory a osobami od J. Mti C. a soudu zemského nad statkem jeho někdy Viléma staršího Malovce nařízenými z jedné a Kateřinou z Rychmburku, pozůstalou vdovou po témž někdy Vilémovi starším Malovcovi z Malovic, z strany druhé učiněná a téhož leta a dne do desk zemských vložená, i s těmi se všemi majestáty na týž dům od předkův J. Mti, předešlých králův Českých, slavných pamětí svědčícími a jakž též majestátové to vše v sobě šíření obsahují a zavírají, žádného práva, panství ani které zvláštnosti tu sobě J. M. C. jakožto král Český dědicům J. Mti ani budoucím králům Českým na týmž domě dále nepozůstavujíce, než za svobodné a zpupné dědictví prodati jest ráčil Kateřině z Rychmburku — za summu čtyr tisíc kop m. úplně a docela zaplacených a jí jest takový dům ihned k dědictví postoupiti ráčil.«

S Kateřinou Malovcovou z Rychmburka přišla Andělská zahrada v držení bratra jejího Jiříka Přepyšského z Rychmburku, který ji prodal r. 1597 obci Nového Města Pr. (Desky zemské větší č. 128 fol. D. 14.)

Str. 88. O Kajetánce viz obšírný článek s illustr. od Dra. Podlahy v Arch. Pam. XX. 390. Kapli vystavěl po r. 1660 Václ. Vratislav z Mitrovic, jenž dlouho byl vězněn v Cařihradě.

Str. 88. ***Pod Bruskou** III. Viz nyní i Teige: Osada sv. Petra v Rybářích na Menším M. Pr. v Časopise přátel starožitností českých r. 1904. — P a m á t n é j m é n o

Ôpyš zachovalo se nejdéle při vinici zde pod hradem na svahu hory ležící. K dějinám této vinice sdělujeme tuto některé nové zprávy: O starších dobách zpravuje nás tato listina z r. 1511: Já Augustin Hajdar z Vesce vyznávám tiemto listem obecně přede všemi, kdež čten nebo čtúce slyšán bude, že ty všecky listy na pargaméně dole dotčené s visutými pečeťmi: první majestát najjasnějšího někdy ciesaře Karla čtvrtého, jímžto J. M. ráčil jest dáti a obdařiti i vysvoditi vinici na huoře řečené Opyš blízko od hradu Pražského Pavlovi, hospodáři domu cihelnice pod hradem Pražským; druhý list, jímžto opatrný Tomášek z Klobúku, měštěnín Většieho M. Pr., v ty časy pergmaistr vinic okolo Prahy položenie pražského, s povolením plným pana purgmistra a pánuov téhož města Většieho Pr. nadepsaného vysadil jest diel vinice řečené Opyš ležící proti bráně hradu Pražského opatrnému někdy Matějovi, řečenému Konstantin, jeho dědicuom a budúcím; třetí list nadepsaného Tomáška pergmistra vinic okolo Prahy položenie pražského, kterýmžto známo činie a vyznává, kterak opatrný muž Vaněk z Říčan vinici někdy pana Petra, kaplana abatyše sv. Jiří, bratra jeho vlastního, ležící na Opyši před hradem Pražským po smrti řečeného pana Petra témuž Vaňkovi skrze Václava Korunku, tehdy pergmistra vinic, a jeho přísežné konšely jest vlastnie přisvědčena a že týž Vaněk tu vinici prodal opatrnému muži Konstantinovi a Kateřině, manželce jeho, dědicóm a budúcím jich. Čtvrtý list, kterýmž pergmistr a páni konšelé Většieho M. Pr. vyznávají, že opatrný Jan, řečený Šiška, súsed jich, vinici Opyš řečenú, ležící pod hradem Pražským nad cestú, kúpil sobě, manželce své, dědicuom a budúcím svým od Martina Konstantina a Kateřiny, manželky jeho, pravým trhem. Pátý list dobré vuole s pečeťmi visutými, jímžto Kryštofor z Thachova, syn nebožtíka Bartoše odtud z Thachova, ty všecky listy výš dotčené na touž vinici Opyš i na všecky její příslušnosti svědčície a znící dal jest urozenému vladyce Václavovi z Brodce, jímžto dává ty všecky listy nadepsané s svú dobrú volí a svobodnú; list šestý opět dobré vuole s pečeťmi visutými od předepsaného Václava z Brodce, jímžto dává ty všecky listy nadepsané na vinici Opyš svědčící i na všecky její příslušnosti slovutnému Janovi Kolmanovi, měštěnínu Menšího M. Pr. a paní Martě, manželce, jeho i jich dědicuom s jeho dobrú volí řádně psanú dostatečně. A já pak, nadepsaný Augustin Hajdar z Vesce, maje ty všecky listy svrchu již dotčené od předepsaného Jana Kolmana, měštěnína Menšího M. Pr. s jeho dobrú volí na touž vinici Opyš i na všecky jejie příslušnosti tak a takovými přiměnkami, jakož týž majestát ciesaře Karla, slavné paměti J. Mti, i listové svrchudotčení latinští i také ty dobré vuole to všecko plnějí a šíře v sobě zavírají a svědčí, dal sem dále dobrovolně i mocí tohoto listu s mú plnú a svobodnú dobrú volí dávám urozené paní Dorotě Pirantové, měštce Menšího M. Pr., moc i plné právo mé všecko jie při tom dávaje ty všecky listy svrchudotčené na touž vinici Opyš svědčící se vší příslušností jmieti, držeti, požívati svobodně, prodati, změniti, zastaviti a s touž vinicí i se všemi těmi listy svrchudotčenými i s tú dobrú volí mně na to svědčící, když a což se jí líbí nebo líbiti bude jakožto s jejím vlastním učiniti bez všelikerého mého a mých dědicuov a budúcích i jiných všech lidí otporu a překážky nic sobě tu nepozuostavuje ani svým dědicuom a budúcím žádného práva ani které zvláštnosti než aby ona toho užívala a mocně držela a vládla tak, jakož se svrchu píše, bez odpornosti a překážky. Na potvrzenie a budúcí pamět toho já svrchupsaný Augustin Hajdar z Vesce pečeť mú vlastní dal sem přivěsiti k tomuto listu dobrovolně, prosiv urozeného pana pana Václava z Kolovrat a na Košatkách, nejvyššího sudí dvoru králc J. Mti v Čechách a urozených vladyk Jiříka z Cholpic a Zygmunda z Pivonic, že jsú také pečeti své vlastní dali podle mne, jim bez škody, přivěsiti k tomuto listu na svědomie. Jenž jest dán léta od narozenie syna božího MDXI ten pátek po sv. Linhartu. A vložen jest v knihy tyto leta oc 34 fer. 2. post Petri et Pauli ap. (Rukopis archivu městského č. 2008 f. 7.)

Z trhových smluv zde zmíněných známe onu z r. 1440, kterou kramář Jan Šiška se synem svým Janem koupili vinici Opyš od Konstantina a manželky jeho Kateřiny za 10 kop gr. č., (která zapsána jest v rukopise arch. m. č. 2002 f. C 5), druhou z r. 1496, kterou Václav Šatný z Brodce koupili tuto vinici od Kryštofora, syna Bartošova z Tachova za 30 k.*

* Johannes Ssisska, institor et pater Johannis institoris, emit pro se et uxori sue Lidmile vineam sitam supra viam, qua itur in castrum Pragense s. Wenceslai, nomine Opessii circa Constantinum et conthoralem ipsius Katherinam pro x sexag. pr. — Wenceslaus Ssatny dictus de Brodcze emit pro se, conthorali vineam 3 str. in monte, qui nuncupatur Opich inter viis euntibus in castrum ex opposito turri, que vocatur aurea, erga Christophorum, filium Bartossi de Tachov, pro XXX s. (2004 f. T 18'.)

O Janu Kolmanovi jest mi na ten čas pouze známo, že koupil sice si vinici »na huoře královské«, ta však ležela za hradem a slula Pytlíkovská majíc výměry 2 strychy. (Ruk. arch. m. č. 2005 f. D 14). Dřívější její majitel Jan Pytlík opět ji dostal zvodem pro dluh roku 1504 (ib. fol N 8.). Za to další řadu majitelů navazuje opět Marta Kolmanka, dcera Doroty Pirantové, měšťky Menšího města pražského, která sobě a manželu svému Martinovi zapsala do knih viničních »vinici svú, kterážto leží před hradem Pražským, kterúžto vinici má sobě danú« (r. 1534. Ruk. archivu měst. č. 2008 f. 7.). Jmenovaná Marta zlatnice prodala pak tuto vinici Bartolomějovi Netolickému, impressoru a měšťanu Menšího města pražského, kterému prodala též i »sousední zahradu svobodnú se dvorem vedle vápenice královské, to vše, což jest tu sama měla a držela, tak jakž desky před shořením desk od někdy Drslava, Hynka a Zigmunda, bratří Černínů z Chuděnic ve čtvrtých Václava Robmhapa fol. B 36. někdy Hendrychovi Valeckému z Doupova, za 47 kop gr. pr. (Desky zemské větší č. 9. fol. A 8.)

Knihtiskař Netolický vstoupil později do stavu kněžského a prodal r. 1569 vinici Opyš Jiříkovi Andělskému, jako o tom svědčí tento zápis:

Poctivý kněz Bartoloměj Netolický, někdy radní osoba Menšího Města Pr., předstoupiv před ouřad císaře J. Mti pergmistrský, ukázal jest mocnej list od slavné a svaté paměti Ferdinanda, krále Českého, s podpisem vlastní ruky J. Mti C. pod pečetí na papíře sepsanej s podepsáním ruk vlastních nebožtíkuov J. Mti nejv. pana kancléře království Českého, pana Joachyma z Hradce a na Hradci a Zygmunda Helta, místokancléře téhož království, kteréhožto listu datum na hradě Pražském v pondělí po Nanebevzetí P. Marie l. LXII. Kterýmžto listem J. M. C. jakožto král Český dotčenému knězi Bartolomějovi Netolickému mocí královskou k tomu milostivě povoliti ráčil, aby on Bartoloměj statek svůj movitý i nemovitý, kterejž má neb ještě míti bude, komuž se jemu kolivěk z přátel jeho neb jiným, buď s městem trpícím nebo cizím líbiti bude, odkázati, dáti, o něm kšaftovati mohl a moc měl, kdyby se jemu koli zdálo a líbilo. Přikazujíc při tom J. M. C. všechněm obyvateluom a poddaným ze všech stavuov království Českého a zvláště purgmistruom a konšeluom Menšího Města Pr., neb pod kterým právem by týž Bartoloměj Netolický co měl, aby ty, kterýmž by tak odkázal, při kšaftu a vuoli jeho zanechali a žádné překážky jim v tom nečinili, nébrž nad tím ruku drželi, tak aby takové pořízení a kšaft jeho pořádnej pruochod svuoj jmíti mohl, pod uvarováním nemilosti J. Mti C. Jakž týž list o tom dále a šíře zní. Že podle takového listu mocného vinici svou ve tři strychy, aneb cožkoli míry držící, na Opyši vrchu řečeném, jdouce k hradu Pražskému od přívozu pod branou dolejší ležící, mocí tohoto zápisu postoupil, odevzdal jest — Jiříkovi Andělskému, mečíři v Nožířské ulici, Lidmile, manželce jeho — v summě 100 k. m. — Stalo se v outerý po neděli postní, jenž slove Oculi l. ɔc 69. (Rukopis arch. měst. č. 2013 f. 39).

Ke konci století šestnáctého měl tuto vinici známý David Floryn z Lambštejna, cís. paušreiber hradu Pražského, který ji koupil dne 14. března 1594 za 380 k. m. od Jiříka Andělského. Při tom popisuje se tak, že leží »nad cestou a proti bráně zadní hradu Pražského na východ slunce, sama v osobě v ohradě.« Osudného pak roku 1621 z neznámých nám pohnutek daroval Floryn Opyš zlopověstnému Pavlu Michnovi z Vacinova. Budiž zde tento text poslední o Opyši slovně uveden:

Já David Floryn z Lambštejna, měštěnín Starého M. Pr., vyznávám tímto listem obecně přede všemi, kdež čten nebo čtoucí slyšán bude a zvláště tu, kdež by toho potřeba ukazovala, že ten zápis trhovej tuto dotčený, kterýmž sem koupil sobě vinici, cožkoliv míry držící na vrchu řečeném Opisk pod hradem Pražským nad cestou a proti bráně zadní hradu Pražského na vejchod slunce, sama v sobě v vohradě ležící, od pana Jiříka Andělskýho, měštěnína Starého M. Pr., k jmění, držení, dědičnému a pokojnému nyní i budoucími časy požívání a vládnutí tím vším právem, jakož sám jměl, držel a vládl a jakž jsou předkové jeho, té vinice držitelé, v užívání se všemi listy, majestáty a dobrými rolemi na túž vinici se vztahujícími byli. Kteréžto listy, majestáty a dobré vůle všecky mně ihned postoupeny a v moc mou uvedeny jsou. S tím při tom doložením, že taková výš psaná vinice podle týchž listův a majestátův na vysazení a osvobození té vinice se při takovým osvobození a vyhrazení od pergkrechtův a úrokův a jiných všelijakých daní a platův zůstavuje a zanechává. Dal sem dobrovolně a s dobrým svým rozmyslem i mocí tohoto listu s mou plnou a svobodnou dobrou volí dávám urozenému pánu pánu Pavlovi

Michnovi z Vacinova, J. M. C. radě, dědicům a budoucím jeho, moc i plné právo mé všecko a spravedlnost, též také mou všelikou na též vinici, majestátích a listech mně náležitou, též s domem při té vinici ode mně vystaveným, tak aby buď on nebo dědicové a budoucí jeho toho všeho mocně a svobodně užívati i s tím se vším jako i také s touto mou dobrou volí, když a což se jim nebo jednomu z nich líbí nebo líbiti bude, jakožto s jich vlastním učiniti tak, jako by jim samým týž dotčený zápis trhovej, majestáty a listy, slovo od slova svědčily a na ně se vztahovaly. A to vše bez všelijakého mého, dědicův a budoucích mých i jiných všech lidí odporu a překážky všelijaké. Také pokudž by se mu kdykoli vidělo, bude moci sobě toto mé postoupení do kněh pergkmistrských dáti vložiti a vepsati. Na potvrzení i budoucí pamět toho pečeť mou vlastní s podpisem ruky své sem k tomuto listu přivěsiti dal. A pro lepší toho jistotu dožádal sem se urozených pana Jana Mathyáše z Glauchova, J. Mti C. rady a rendtmistra v království Českém, pana Jakuba Hyble ze Stradaně, J. Mti C. paušrejbera hradu Pražského, že jsou také pečeti své podle mé, sobě však a budoucím jich beze škody, k tomuto listu přivěsiti dali. Kteréhož datum l. P. od narození syna božího 1621 v pondělí po památce sv. Michala arch., to jest čtvrtého dne měsíce října. Pečeť Davida Floryna z Lambštejna. — Pečeť Jana Matyáše z Glauchova. — Pečeť Jakuba Hybla z Stradaně.

Michnu, pána na Konopišti a Tloskově vystřídal v držení Opyše jemu rovnorodý dobrodruh don Vilhelm Verdugo (který dobře dle významu jména svého se choval), pán na Doupově a Maštově, cís. komorník a generál v Dolejším Falcu (26. června 1626). Potom v dluhu nabyla vinice nyní teprve nazvané sv. Václava Silvie Kat. Šliková. Další dějiny jsou již známy z Jansa-Herain-Teige Staré Prahy str. 51.

Str. 90. ř. 2. zdola místo 135-8 čti 135-10. Č. 134-8 byl obecní domek písaře v bráně; od obce byl prodán r. 1785.

Str. 96. v pozn. *ř. 2.* místo Schöcht čti Schlöcht.

Str. 97. Bittner Jiří zemřel r. 1903.

Str. 97. Budovec narodil se r. 1551 v Janovičkách; Čas. Mus. 1899 str. 791.

Str. 101. k č. 602.: Dům ten slul v 17. stol. Pikartův a byl zabaven Jindř. Janovskému z Janovic, prodán r. 1623 Mart. Tejneckému. — Č. 557 měl Smil ze Žlunic.

Str. 103. ř. 16. shora místo 559 čti 599.

Str. 104. ř. 1. shora za »Karla« přidej: později u Nožičků. — Dům ten r. 1537 měl Blažek z Pereftu, pak Albr. z Posenpachu, jenž zase měl spory s mistry v Karolině. Viz Winter, Život na vys. šk. str. 53. — Sbírka poštovní byla v č. 926, potom v č. 823-43. — Místo Krumbholz čti Krombholz.

Str. 105. Dolenský J. zemřel r. 1903. — V pozn.: Ve znaku orel drží vůz (it. caretto) a jest to tedy znak hrabat Caretto-Millesimo.

Str. 106. k č. 563. a 564. viz Teige v Ottově Sl. N. str. 448. — Č. 556 byl dům Elsnicovský. Viz Bílek, Děj. konf. str. 95., 96.

Str. 107. v pozn. místo do Pirny čti do Perna; podobně str. 101. ř. 21.

Str. 108. A. 594 jest nové č. 19.

Str. 109. O Granovských viz Šplíchal, Pamětí Vršovic.

Str. 111. ř. 5. shora čti: Joachimsthaler-Gulden.

Str. 112. v pozn. první *ř. 3.* místo v chrámu čti u chrámu.

Str. 119. ř. 2, zdola místo 153 čti 103.

Str. 120. O cikánech viz Svátek, Kulturhist. Bilder aus Böhmen 275.

Str. 127. k č. 172.: Zde r. 1759 se nar. Fr. Bulov, známý vlastenec z doby divadla »Boudy«.

Str. 129. odst. 2. ř. 6. čti: r. 1848 byl najat a r. 1851 za 95.000 zl. prodán.

Str. 136. O Dalimilovi viz Jeřábek, Č. čas. hist. X. 59.

Str. 139. k č. 14. a 165. Strakovka přidej: pův. Strachovka, že ji vystavěl probošt Strachovský ze Strachovic. Zde žil a zemřel prof. V. Kostelecký, který snesl sem nejvzácnější druhy květin a stromův. — *Ř. posl.* čti Mach místo Maeh.

Str. 147. ř. 3. shora přidej: Most veřejnosti byl odevzdán 19. dubna 1903.

Str. 148. ř. 23. zdola k Děvínu místo Tetínu.

Str. 151. k odst. 2.: Kollej studentská (Hlávkova) č. 1966 vystavěna dle plánu J. Fanty od M. Blechy; sgrafitta jsou od K. Klusáčka, poprsí sv. Václava od V. Vosmíka.

Str. 152. k č. 319.: slulo též u Ježků; r. 1622 maj. impressor Tobiáš Leopold.

Str. 158. k č. 923-9. Později to byl dům Kometkovský (Komedkovský), jehož maj. byli: r. 1497 Jan Krejsa z Křečovic, Zikmund Pětipeský z Krásného Dvoru, r. 1512 V. Bakalář zv. Motýl, Anna Dubská z Dívčic, lékárník Št. Prajn, Jách. Ondř. Šlik, Benj. Fruvein z Podolí. Sem dále přidej ze str. 159 odst. 4. ř. 2.—8. — Dům zbořen r. 1903.

Str. 158. k č. 922-11. Zboření Staré kolkovny přes odpor přátel staré Prahy usneseno r. 1904. Dům ten v 16. stol. slul Rufovský po Ad. Rufovi. — Z domu toho Svat. Čech. dal vyjíti svému panu Broučkovi na »Výlet do 15. stol.«

Str. 160. k ř. 2. shora přidej: R. 1660 koupil kameník Jan Spinetti, pak stav. Dom. Orsini, r. 1685 Jan Jiří z Řasné. — Č. 618-18 slul též Bílkovic. R. 1481 maj. Eliška z Ryzmberka. R. 1619 Ondř. Lajnhoz z Břevnova, r. 1660 Jan Jiří z Řasné. — Č. 705-20 r. 1598 měl Jan Mat. Podstatský z Prusinovic, pak Vojt. Had z Proseče, r. 1647 Balt. ml. Werner z Gaiersperka. — Č. 704 byl dům Švábovský; r. 1487 maj. Hynek z Mečkova, r. 1543 Ondř. Klatovský z Dalmanhorstu, pak Šim. Sušický ze Sonnenšteina, jemuž byl skonfiskován. Po Drahnětickém byl maj. Lor. Svátek z Löwenthalu, r. 1651 Mat. Vil. Wirth.

Str. 161. Č. 744-15 též u stříkaček; r. 1665 maj. Dan. Vojt. Březovec Šotnovský ze Závořic, r. 1671 Sam. Tatýrek z Heldenburku. — Č. 741-23 též u černých kulí, vznikl ze 4 domů. Majitele viz Teige v Ott. Sl. N.

Str. 162. Č. 740-25 býval pivovar Pražákovský, též u Jandů; roku 1586 Mand. Lobkovské ze Salomu, r. 1664 Mat. Wirtha z Wehrenfelsu. — Č. 739-27 r. 1595 koupil Mik. Kapr z Kapršteina, roku 1612 od vdovy koupil Dan. Hendrych z Frankenšteina. — Č. 707-24 r. 1603 maj. Eliška Hrzanová z Dlouhé Vsi, r. 1617 Václ. Viduna Obytecký z Obytec. — Č. 735-33 r. 1661 držel Václav Vyšín z Klarenburka. — Č. 734-35 dříve u Troníčků. Ostatní maj. viz Teige v Ottově Sl. N. — Č. 333-37. Dům ten r. 1622 byl zabaven Mart. Fruveinovi z Podolí a prodán Ondřeji Lainhozovi z Břevnova, jehož vnuk Jan Severýn jej prodal r. 1657 prokurátoru Jakubu Koktovi Čečelickému.

Str. 163. Č. 709-28 slulo u Aronů; č. 712-34 druhdy u dvou volů o jedné hlavě, Kovandovic, u Dvorských; č. 715-40 měl r. 1651 Václ. ml. Vokoun z Vokounšteina.

Str. 164. Č. 730-43 slul též u Peprlů a u Chmelů; č. 716 též u Radoušků, Matyášů. — Č. 719-48 r. 1550 maj. Jan Hrzán z Harasova.

Str. 165. Č. 728 druhdy u Šavličkův; *ř. 6. shora* před dostal přidej: jenž.

Str. 166. ř. 16. čti Harbuvala; *str. 178. ř. 21.* na židovském ostrově.

Str. 183. ***Ferdinandova tř.** I. a II. Lázeň Pisaná. V 16. stol. měli ji lazebník Jan Pitušný, jehož vdova Alžběta prodala ji »ležící podle vápenice s břehem za 235 k. č. (1545) Pavlu Diblíkovi, tento prodal r. 1556 Jakubu Kučerovi. Po Urbanu Plzákovi byl zde pak lazebník Jan Litomyšlský, od kteréhož tuto »lázeň s břehy, čerpadly, váhou« koupila r. 1594 obec Novoměstská za 600 k. gr. č. Od obce ji koupil Adam Štyvl, odkázal Janu Šeferínovi ze Šeferínu, který ji prodal r. 1617 Klimentu Černohorskému za 2200 k. gr. m., jehož vdova Kateřina přinesla ji věnem (1628) Janu Koukalovi. Kateřina přežila i druhého manžela svého a odkázala lázni r. 1638 příteli svému Martinovi Koukol-

skému. Konečně roku 1680 (nikoli r. 1689) obec novoměstská prodala ji řádu Křižovníků s červenou hvězdou za 700 zl. Na obec přišla kšaftem Kašpara Koukolského z Kunvaldu, syna jmenovaného Martina. Řád měl lazeň až do 20. bř. r. 1841.

Str. 186. **Vápenice staroměstská.** Rozhodnutí Vladislava II. z roku 1497, že vápenice patří k Starému městu čte se v Čelakovského Privilegiích měst pražských str. 304, 1306, kde čti i poznámky na str. 305 n.

Str. 188. k č. 417: Při přestavbě roku 1904 objeveny byly zbytky hradeb staroměstských.

Str. 190. Platýz r. 1809 koupil Jan Filip svob. pán z Wessenberka, r. 1832 Karel Ferd. svob. pán Putteany, maj. Litně.

Str. 191. V domě č. 36-40 zemřel r. 1680 sochař Jan Jiří Pendl.

Str. 203. ř. 2. zdola: č. 830 slulo též u beránka.

Str. 207 **k Hálkově ul.**: Zahradu Vajsovu měl roku 1462 král Jiří, i říkali pak zahrada královská.

Str. 219. k č. 753: O Lopatském a dědicích viz Věstník Č. Akad. XII. 649.

Str. 239. k č. 976: Zde bydlil farář J. Arnold, známý z r. 1848.

Str. 242. Č. 675 nyní hrab. Eichelburga.

Str. 251. ***Hradčanské nám.** IV. Vedle domu Jiřího z Lobkovic směrem ke kostelu sv. Benedikta byl dům kdysi Bohuslava Felixe Hasištejnského z Lobkovic, který potom r. 1605 dostala Eva z Waldštejna od manžela svého Bohuslava Joachyma Hasištejnského z L. (D. Z. V. č. 132 f. R 24.) Na rohu podle kostela sv. Benedikta dům kdysi Oldřicha Fuchsa, od r. 1562 krejčího Šimona Handla, koupil od toho Vilím z Rožmberka r. 1584 a prodal r. 1586 Alžbětě Fišerové. Od Marka Fišera pak koupil jej r. 1592 Ladislav ze Šternberka, ale záhy opětně témuž zpět prodal. — Str. 253. První dům jižní, z oněch, na jichž místě stojí Toskánský palác, náležel v 16. stol. Janu ml. Bořitovi z Martinic a na Okoři, který jej prodal r. 1569 Anně z Wartmberka, manželce své (D. Z. V. č. 16. f. L 6.); druhý dům Plavenský měl po Hendrychovi z Plavna Mikuláš Hasištejnský z Lobkovic a po něm Radslav Vchynský ze Vchynic, který dům prodal r. 1588 za 500 kop gr. č. Adamu ze Šternberka. Třetí dům kdysi Joachyma Šlika dědila téhož vdova Lukrecie ze Salmu (D. Z. V. č. 20 f. Q 13.); poslední pak měl hrabě Frant. z Turnu.

Str. 269. Jako důležitý doplněk, co tuto řečeno o dějinách stavby hradu za Vladislava II. a co dle původních pramenů uvedl jsem ve svém pojednání v Herainově výkladu k Jansově Staré Praze, budiž uveden následující dopis Hanuše Ischema nejvyššímu mincmistru Beneši z Weitmile z roku 1492, který chová se v archivu kutnohorském. Zní: Urozenému pánu panu Benešovi z Weitmile, mincmistru na Horách Kutnách, pánu mně příznivému k dodání. Službu svú vzkazuji pane, pane mně příznivý. Vaší Milosti věděti dávám, co se maléře dotýče, že jsem kúpil zlata 7 kněh a jsem dlužen za to a ještě chce $2^1/_2$ knihy a to vše jedno k jedny straně k třetině, kromě reštuov a lazuru i jiných barev, těch jsem mnoho kúpil, za kteréž ještě díl dlužen jsem, a lidé, komu jsem dlužen, chtěli by rádi svému. A komuž Vaše Milost rozkažete anebo Vaší Milosti samému, co se maléře dotýče, chci já rád počet učiniti. Také račte věděti, co se stavení Vašeho domu dotýče, že jest tesař zde dělal, nebyl nežli dva dni a pobil jest plechem tu malú viežku; od toho jsem jemu musel 1 k. m. dáti a Vaší Milosti kúpil jsem dobrého lesu k Vašemu stavení a tesař nenechal mi více zde než čtyři tovaryšuov, kteří svrchní světnici dělají. Protož račte jemu Vaše Milost psáti, ať sem přijede, jináč král J. M. a Vaše Milost budete obmeškáni, neb tovaryš jeho praví, že v pěti nedělích zase nebude. Také račte věděti, co se dotýče stavení krále Jeho Milosti, jakož pan Jenec* s Vaší Milostí mluvil, že jsem já mnoho

* T. j. z Janovic, nejv. purkrabí pražský.

lesu kúpil, kterýž má k pavlačem býti, ještě mnohem více kúpiti musím k pavlačím i k vápenici, neb bych rád tohoto léta aby ta zeď i pavlače byly dodělány a potom od jednoho konce k druhému, abychom potom mohli něco jiného dělati, neb ještě tohoto leta musím dáti kamenný most dělati. K tomu již mám lepšího kamene s potřebú. I račte věděti, že těch 13 kop gr. bílých nemůže mi nyní na dělníky na týden vystačiti nebo musím jim nyní více dávati nežli prvé. Protož Vaši Milosti prosím, račte mne v té věci opatřiti, abych já také mohl dělníkuom i jiným, komu jsem dlužen, zaplatiti. S tím buďte Vaše Milost Pánu Bohu poručen. Ex castro Pragae fer. VI. die s. Margarete anno 1492. Hanuš Ischem. —

Str. 272. odstavec 6. za patnácti přidej: stech.

Str. 295. k odst. 5. viz Pam. Arch. XX. 370.

Str. 296. ř. 5. shora za r. 1261 přidej: korunován. *Str. 305. ř. 7.* první slovo: plechách.

Str. 322. odst. 5. ř. 3. místo hrob čti vězení.

Str. 324. ř. 4. shora místo 710 čti 770.

Str. 343. Č. 1035 slulo u Klebelsbergů.

Str. 345. Č. 1004 slulo u černých jelenů.

Str. 350. V č. 443-12 v Chotk. ul. roku 1904 zemřel akad. malíř J. Heřman. —

***Chotkova ul.** III. Vápenici po r. 1547 držel Bartoloměj Netolický z Netolic a od r. 1562 měšťan malostranský Štěpán Lašťovička a po něm děti jeho Lukáš, Jan, Marie a Anna. Při vápenici byla též zahrada s viničkou. Vdova Anna s dětmi prodala to r. 1567 za 220 kop gr. č. Mikuláši Teyflovi krejčímu na Malé straně. Po jeho smrti byly dědici dcery jeho Kateřina Oesterreicherová a Anežka Kirchmajerová z Ceilperku, které postoupily r. 1616 vápenici Tomáši Teyflovi z Ceilperku, synu Jana Teyfla z C. a vnuku Mikulášovi. Viz desky zem. větší č. 16 f. E 8. — Nedaleko odtud při Čertovce (dříve strouha Štěpánovská) huť čili cihelna (č. p. 447). Zde zemřel Viktorín ze Všehrd. Zde psala vdova jeho Anna r. 1532 svůj kšaft, rozdávajíc veškerý svůj statek účelům zbožným. Podle huti dům se zahradou naproti ostrovu koupil r. 1541 nožíř Aleš od Jana Haléře z Olšan za 160 k. m. a prodal r. 1549 Jindřichovi Prefatovi z Vlkanova a synu jeho Oldřichovi. Vdova Oldřichova Mandalena prodala usedlost r. 1577 za 300 k. m. Valentinovi Maurycovi z Hlívic. R. 1585 koupila obec Menšího města zahradu od vdovy Roziny a syna jejího Jana Mauryce z Hl. za 600 k. Při tomto trhu připsáno po straně: Tento zápis pana purkmistra a pánův Menšího Města Pr. pod důvěřením se stal, nebo pan Jan Kocín z Kocinetu, přední písař radní téhož města touž zahradu sobě, Anně manželce i dědicům svým koupil a zaplatil, však pro důležité příčiny tehdáž jí sobě tím titulem zapsati dáti nechtěl. Na důvod toho složil smlouvu na pergameně psanou s visutou pečetí k ouřadu J. Mti C. pana perkmistra hor viničních, kteréž datum 1586«. Toto přiznání stalo se až r. 1600. Obec Kocínovi přidala pak k tomu ještě zahrádku malou pod vrchní nad samými koly mlýna Hutí na 20 let. Vdova Kocínova Anna Kechlová prodala to r. 1638 za 900 tolarů Janu de Witte z Lilienthalu. — Severně od Chotkovy třídy a západně od Huti rozkládala se rozsáhlá Lazarovská zahrada »vedle domu někdy Kryštofa z Jandorfu ze strany jedné a při mlejnu Zlomkovu při řece strany druhé« s domem i s kusem zahrady od gruntův kláštera Matky Boží konec Mostu«. To měl v 16. st. zlatník Jan Mates, který vše prodal r. 1567 Mikuláši Waltrovi z Walteršperku, král. sekretáři (desky zem. v č. 16 f. B 3) a tento postoupil po dvou letech manželce své Aleně Pušovně z Michlsdorfu (D. Z. 16 f. M 23), což potvrdil v kšaftu z r. 1578 (D. Z. V. 20 f. B 26). Na počátku nového století byla rozparcelována.

Str. 356. k **Jablonského ul.** Č. 59 a 60 býval dvůr Pachtův (Pachtovna) po maj. hraběti Fr. Václ. Pachtovi z Rájova, po válce 30leté zvaný »Landhaus«, t. j. letní dům, že sem na léto chodívali churaví Jesuité.

Str. 364. Č. 674-5 druhdy dům Hanovský.

Str. 373. ř. 2. zdola. Fr. Ruth zemřel r. 1903.

Str. 381 k č. 445-6. Zde byl první kulečník v Praze. Ottův Sl. N. XV. 342.

***Jilská ul.** I. Dům č. p. 445-6 má skutečně jméno své dle plesů, neboť koupil tento dům r. 1675 od Daniela Jiřika Voříkovského z Kundratic Václav Ringolini (Rincholini, Rengolin), taneční mistr, za 900 zl. Ringolin byl synem cís. tanečního mistra vídeňského Jana R., který narodil se v Praze r. 1618 a byl pokřtěn v kostele sv. Benedikta na Hradčanech. Měl výhradné právo pořádati plesy na Starém městě. Při tom ovšem dle kombinace v Italii i Francii tehda obvyklé na dvoře pěstována bývala i hra míči, což však se v Praze nedělo, ježto místnosti dvorní jsou k tomu naprosto nevhodné, pouze znak jinde obvyklý na zdi upevněn. (Teige.) *V ř. 4.* čti invidia.

Str. 387. ř. 22. čti Huber. — *Str. 391. ř. 22.* místo to čti tu. — *Str. 396. ř. 17.* čti svaté matky. — *Str. 398. ř. 12. zdola* čti 1421.

Str. 415. **K Josefovské tř.** O poněmčování Židů za Josefa II. viz B. Rieger, Osvěta 1888. 588. — *Str. 422. ř. 11. zdola* čti 1669. — *Str. 444. ř. 26. zdola* čti dcery jeho.

Str. 445. odst. 2. za evangelický přidej: německé církve od roku 1895. Šafaříkovy ostatky jsou na hřbitově evang. českém (na jv. konci hřbitova katol.).

Str. 455. odst. 6. k č. 515 místo Pražský dvůr čti Prašný.

Str. 470. ř. 7. shora místo Vil. čti Kil.

Str. 470. v odst. 5. místo 957-4 čti 457-9.

Str. 482. odst. 3. místo 169 čti 161.

Str. 492. ř. 5. shora místo Eschaide čti Echaide.

Str. 503. k odst. 1. viz Zprávy arch. a inž. 1903 č. 27.

Str. 537. odst. 7. místo 532 čti 552 a místo Balabanů čti Balabenů.

Str. 540. k č. 502 Průčelí opraveno bylo r. 1903 od arch. Fleischingra. Při restauraci našly se v domě staré malby.

Str. 526. ***Karlovo nám.** II. Č. 319-3. Václav Rozvoda s manželkou svou Johanou z Ruprsdorfu prodal dva domy své r. 1559 Mikuláši Kedrlovi a m. jeho Marketě Litovské ze Sviňan, tito roku 1571 za 500 kop gr. č. Václavovi Kutinovi. Po něm měli dům Jiří Prejdar. Dne 17. února r. 1646 rytíř Jan Kundrat Kropf z Altendorfu, rada appellační, prodal tento pivovar, který měl od roku 1639 od Anny st. Prejdárové dědičně zapsaný, Lorencovi Svátkovi z Leventhalu a m. jeho Lidmile roz. Ješkové z Rytrsfeldu za 2000 k. m. Dědicové Jan Jiří a Matěj Vojtěch Svátkové a sestra jejich Anna Veronika prv Neumonová a nyní Alliová prodali dům dne 2. ledna r. 1674 Danieli Müllerovi z Mildenberku a m. jeho Kateřině za 700 zl., tito 10. září r. 1678 Matěji Hynkovi ml. Nezbedovi z Liparova a m. jeho Anně Terezii za 650 zl. a tito konečně dne 26. dubna r. 1684 Janu Maternovi a m. jeho Anně za 870 zl., dle kterého dům obdržel jméno své. — Dům č. 318-4 měla od r. 1623 též Anna Prejdárová trhem od Jakuba Trčkovic Nepomuckého a tento r. 1620 za 600 k. m. od Jana Zemana, který přejal dům r. 1586 (vlastně manželka jeho Regina Zemanka z Podolí) od Mikuláše Duchka. Proto říkalo se zde »u Prejdarů«. Později dostal se dům v držení Majdaleny Skrejšovské z Šarova, která odkázala jej v kšaftu zapsaném v deskách zemských v kvaternu trhovém citronové barvy r. 1642 f. 2. 18. manželu svému Janu Jiřímu Skrejšovskému z Střečkovic, tento opět závětí v kvaternu trhovém olivové barvy třetím roku 1665 f. E 14. druhé manželce své Veronice roz. Kustošce z Zubřího a z Lipky a tato kšaftem v kv. trhovém olivové barvy šestém roku 1681 f. M 9 bratrstvu sv. růžence u sv. Jiljí. Od toho přijala dům dne 27. ledna r. 1689 v dluhu Marie Fialová. — Dům č. 317-5 měl by se vlastně zváti u Volavků dle majitele Pavla Volavky, který jej měl ke konci 18. stol. — Č. 316-6 prodali r. 1669 Jesuité za 1000 zl. rýn. JUC. Matěji Benediktovi Linkovi a m. jeho Judytě Alžbětě roz. Crusiusové. Jméno u Virlů (Vürlů) je správné dle Jana Würle. — Č. 315-7 má jméno dle Jana Vodolenského, který dům koupil r. 1586 od dědiců Kateřiny Strejčkové. R. 1641 koupila jej Anna st. Prejdárová z Falkenburku »se sladovnou a hvozdem« od Benjamína Ledčanského z Popic a m. jeho Lidmily

za 400 k. m. Dědička Prejdárové Apolena Ulrychová prodala pak dům roku 1651 Václavu Třebickému za 750 zl. Potom zde byli: Václav Klaudián (roku 1689), Jan Ludeger, Jan Sykora a jeho dědici atd. — Č. 314-8. R. 1643 jakož jest na Jiřího Bosa z Ernštejna, puchhaltera komory České, a paní Annu Švablovou, bratra a sestru po paní Cecilii Krysurgové a potom Piksové, vlastní sestře jich dům u Šviků připadl, kterýžto dům se sladovnou a hvozdem Jiří Bos ujal za 1500 zl. rýn. Potom měli dům Ludvík Zwiker, Barbora a Martin Schleichert, Jan Šmíd, Jan Janoušek a jeho dědici atd. — Č. 319-9 měl v první polovici 16. st. Jan Dloužek, jehož vdova Majdalena prodala dům r. 1559 za 500 kop gr. č. sladovníku Vavřinci Poduškovi a dědic téhož Pavel P. r. 1612 za 2200 kop miš. appellačnímu radovi Symeonu Kohoutovi z Lichtenfeldu. — Po Matěji Vojt. Millerovi z Mildenberka, primátoru Nového města, zdědil dům syn jeho Leopold a prodal r. 1689 Jiřímu Michalovi Ign. Termanovi z Ostravy za 5700 zl. rýn. — Č. 312-10 měl do roku 1584 Jiří Karban z Olšan (v ceně 700 kop č.). Roku 1652 koupil dům Václav Bonaventura Trunsa z Trunu, kancléř novoměstský, od Doroty Žatecké, jako dědičky kšaftovní po synu jejím Pavlovi Kalivodovi za 1000 kop m. a od jeho dědiců r. 1667 Samuel Ferd. Miller z Mildenberka, sekretář komory České, za 1950 zl. Později měli dům Karel Palma a jeho dědicové. — Č. 311-12 zvalo se u Poláčků neb »u Vorlů«. R. 1672 Václ. st. a ml. Vorlové, syn a otec, učinili mezi sebou smír, že dům ujal syn, který si přispíšil jej již r. 1674 prodati Šťastnému Frant. Bláhovi za 150 zl. Ke konci tohoto století byl zde domácím pánem Severin Wiesner a dlouho jeho dědici. — Č. 310-13. Domy u Rozkošů, Magorů a Kunášů spojil Šťastný Frant. Bláha.

Na místě nynější techniky české byl v rohu dům u Zvratských, který v 16. stol. náležel Janu Fikarovi z Vratu a po dlouhou dobu vdově jeho Julianě. R. 1624 Lidmila Pikartová z Vratu, Jan Šerý z Letovčice, Jan a Samuel Finkové bratři z Kolburka, Jan Šťastný a Samuel bratři Řečičtí, Anna Ryplová a Markéta Anjelová sestry z Waltmburku, dcery někdy Mandaleny Kubové z Vratu, Saloména Svobodová a Kateřina Ditlingerová, vlastní sestra, ujci a ujčeny, jako dědici po Janovi Fikarovi z Vratu prodali dům za 3200 kop míš. Oldřichu Kohoutovi. Potom dědil dům Daniel Junker, od jehož dědiců koupil jej r. 1675 Jan Frant. Palma. Byla zde sladovna. Sousední dům slul u Kapounů a u Janků a spojen byl s předešlým Danielem Palmou. Vedle byla poustka »u konvářů« neb »u Holubů« a další dům rovněž »u Holubů«. — Č. 292-15 zval se dříve u Panáčků, dle Pavla Panáčka, který dům koupil r. 1592. R. 1548 říkalo se zde též »na haldě«. — Č. 291-16. První dům měli v 16. stol. bečváři Jan Roblík, Bartoš Neodpočíval, Václav Rohlík, jehož dědici prodali jej r. 1593 Jiřímu Hodušinskému, ten r. 1602 za 700 k. m. Tomáši Bystřickému z Boskova a tento roku 1603 Adamu Pikartovi ze Zeleného Údolu. V jeho rodě zůstal dům až po Viléma Břeňka P., který jej prodal r. 1645 Hendrychovi Binovi z Binau na Zbenicích a Rtišovicích za 360 zl. Druhý dům zval se Kolaříkovský a později u Lašťovičků. — Č. 288-18 má starší jméno své dle pekaře Václava Božího, který dům koupil r. 1534 za 132 ½ kopy gr. č. Po něm dědili syn Šimon Boží a r. 1580 Anežka Boží. V 17. stol. bydlil zde Daniel Reitknecht, který měl i sousední dům č. 287-19, jehož starší jméno pochází od tesaře Jana Mužíčka, který koupil dům r. 1546 za 57 k. č. Dříve říkalo se zde »u Volešků.« — Starší jméno nárožního domu č. 286-20 pochází od Jana Zlatohlávka, který se zde zakoupil r. 1578. Ještě dříve říkalo se zde »u Radů«. — Dále až do Myslíkovy ulice stávaly 4 domy, z nichž první nárožní slul »na Hašku« a náležel po celé 16. stol. nepatrným řemeslníkům (Jan Bradáč, r. 1546 Jan Meč řezník, r. 1549 Jakub kloboučník, r. 1556 Jan Šuch cihlář, r. 1577 Jakub Kvintin, r. 1593 Jan Klatovský, služebník panský), až jej Marta Stavová odevzdala zeti svému Symeonu Vokáčovi z Chýš a Špicberka a dceři své Anně. Roku 1672 koupil dům od obce Jindřich Vilém Vítanovský z Vlčkovic na Voselcích a Kotouni. — Další dům byl menší a byl zde v polovici 16. stol. pekař Václ. Menšík. — Třetí dům náležel taktéž výhradně řemeslníkům po celé šestnácté století. — Nárožní dům v ulici Myslíkově slul u Hradeckých dle Václ. Hradeckého, který jej koupil r. 1561 od Lukáše Křena za 250 kop č. a dle jeho syna bakaláře Jiřího Hr., r. 1585 koupil dům Václav Kekule ze Stradonic.

V radnici novoměstské objevena byla při nynější přestavbě v přízemí krásná gotická dvoulodní síň z doby předhusitské, táhnoucí se od věže až skoro k hlavnímu vchodu. Ač dosti poškozena a přístavbou znešvařena, dá se přece již nyní poznati její

původní podoba. V podélné ose 15·5 *m* dlouhé opřen jest strop o dva silné sloupy, dělící celý prostor 8·5 *m* široký na dvě lodi vysoké 4·6 *m*. Síň tato pochází asi z l. 1411 až 1418, a Chytil má za to, že »magister Crux lathomus« (mistr Kříž skalník) v aktech radničních z té doby jmenovaný jest jejím tvůrcem. (Srov. téhož Die zweischiffige gotische Halle des ehemaligen Neustädter Rathauses in Prag v Mittheilungen der Centralkommission 1904, seš. 5. str. 168. a sl. a Zprávy spolku architektův a inženýrů 1903 č. 5, str. 18.)

Na západní straně rynku dům u Bakovských (tak jediné správně) č. 669-28 slul na počátku 16. stol. dům Žibřidovský a měl jej Ondřej Dusík, jehož vdova prodala jej r. 1536 Ambroži Moravcovi, tento r. 1540 Jiřímu Táborskému, ten r. 1545 za 300 kop č. Janu Čejkovi z Olbramovic a manželce jeho Barboře z Dobrovítova, který jej prodal r. 1549 Martinu Bakovskému, dle kterého jméno domu pochází. Po něm měli tento dům (pivovar) Václav Kohout z Lichtenfeldu a manželka jeho Saloména z Petřína, kteří prodali jej r. 1583 Jeremiáši Wadhoferovi z Jihlavy za 775 kop č. a tento r. 1592 Řehořovi Wadhoferovi za 900 k. č., ten opět 1597 Blažejovi Stavovi, po kterém snad odúmrtí dostala dům obec a prodala r. 1602 Dorotě Bšovské jinak Luňákové za 1900 k. m. a tato r. 1607 Jakubu Hraběšínskému. Druhý dům č. 670-27 »u hvězd« slul též hvězdářský. R. 1564 měl cenu 475 kop č. Nárožní dům č. 671-25 náležel před bitvou Bělohorskou Bartoloměji Rottenpergerovi z Honejku a manželce jeho Marketě z Finkenštejna, kteří jej koupili r. 1615 za 1100 k. m. od Jana Šťastného Levanského a r. 1621 postupem Anně Hegnerové z Roezelsfeldu. Jméno domu pochodí od krejčího Jana Zajíčka, který jej koupil r. 1563 za 235 kop č. od Jana Zlatohlávka. Před tím jmenoval se »Líčkovský« a měla jej Marta Kydlínová.

Vedle Slivenských slul dům č. 559-30 dříve u »z lesa« dle řezníka Jana z lesa, který jej měl v polovici 16. st. R. 1605 koupil jej cech řeznický za 2200 k. m. od Jana Ducháče, prodal však již r. 1606 Jaroslavu Kaplířovi ze Sulevic a na Čížkovicích, hejtmanu kraje Litoměřického a výběrčímu posudného v království Českém, což zdědili po něm synové jeho Smil, Jindřich, Felix a Karel a prodali za 2000 k. m. r. 1618 Adamu Jiříků čili Dobřejovskému, dle kterého druhé jméno domu pochází. — Dům u Kozlů, část domu č. p. 558-31, měl v první polovici 16. st. cenu 245 kop č. R. 1558 koupil jej Jiří Nysl, v jehož rodě zůstal až do nového století. R. 1628 prodal pak Jiří Nysl z Kiršfeldu dům za 3300 kop míš. Žofii z Dyrheimu roz. Majerové z Purkrydu. Druhý dům byl menší, neboť koupil jej r. 1538 kolář Matěj Peřina od Doroty Valentové (dříve jej měl Václav huntýř) za 75 kop. Peřina prodal jej r. 1583 Václavu Kochovi, jehož vdova Dorota přinesla jej věnem druhému manželu svému Bartoloměji Práčskému (1587) a ti odevzdali Benešovi Finkovi z Kolburka. Potom dostali jej též Nyslové; a Voršila Nyslová prodala jej r. 1625 za 350 kop míš. Petru Kekovi z Švarcpachu. Dům č. 557-32 slul dříve Pirůčkovic. — Č. 554-34 jest bývalý pivovar »Hůlkovský«, takto nazvaný dle Matěje Hůlky z Počernic, který jej prodal r. 1564 Alexandrovi Litovi za 400 kop č. a ten r. 1567 Martinovi Žateckému, od kterého pochází nynější jméno. Od tohoto koupil pivovar r. 1603 za 3200 kop míš. cech sladovníků. — Č. 552-36 má jméno dle Jana Pastuchy, jehož vdova prodala dům r. 1556 známému písaři radnímu Vítu Trajanovi z Chotejřiny a téhož vdova Kateřina Levová r. 1562 Oldřichu Fuchsovi. Naproti domu byl undrlák. Vdova Fuchsova Kateřina dala dům r. 1581 synu svému Jiljímu Pergarovi z Častolovic a jeho manželce Martě, kteří jej prodali r. 1601 za 1200 kop č. Janu Trnkovi. Potom měl po Janu Prifantovi dům trhem r. 1620 Symeon Loštický z Libanu za 2300 k. m. R. 1622 koupila jej od toho Regina, vdova po Matějovi Mnichovském, za 2250 k. m.

Dům č. 551-37 slul u Šparníků dle kováře Matouše Šparníka, který jej koupil r. 1609 od Jana Šťastného kováře. — Nárožní dům č. 550-38 slul dříve Navarovský. V 16. st. měla jej Johanka Senecká z Perče.

Na místě nynějšího kostela sv. Ignáce a nemocnice vojenské bývalo více než 6 domů. Nárožní do Ječné ul. slul na hurtě dle Jana a Jiřího Hurta, kteří dům měli v polovici 16. stol. Druhý dům slul u Kolaříků a měl na počátku 17. st. cenu 360 kop m. R. 1617 koupil jej Symeon Vokáč z Chýš. V první polovici 16. st. měl jej mistr Jan Karel a po něm Jakub Strnad z Tryskovic. Třetí dům neměl významnějšího majitele; čtvrtý náležel též mistru Janu Karlovi a r. 1545 bakaláři Jiřímu Ředčickému, r. 1547 Jiřímu z Kytína. R. 1600 koupil dům Martina Mrátinského Jan Šturm z Hyršfeldu za 200 k. m. a r. 1614

Pavel Osterský Kaplíř ze Sulevic od Estery, služebnice Jindřicha Doudlebského z Doudleb a na Počepicích, které tento odkázal r. 1601. Pátý dům měli po sobě po Janu Mělnickém: Jan Hysrle z Chodu, jehož vdova Zuzana z Šenfeldu vložila si jej do kněh r. 1596, r. 1600 Jošt Hozlauer z Hozlau a po něm Alena, která jej postoupila r. 1612 Judytě Bechyňové z Předenic a tato r. 1617 Kryštofu Častolárovi z Dlouhé Vsi a na Vesci, který dům prodal ještě téhož roku Ladislavu Juliovi Kurcbachovi z Trachmburka a z Milče. Potom Alena Maternová Lažanská z Bukové prodala dům r. 1619 Václavu Dvořeckému z Olbramovic za 1115 kop m., jemuž byl vzat a odevzdán Rozyně Stromnerové, která jej prodala r. 1623 za 2000 k. m. Marii Alžbětě Zachové roz. Finkovně z Bildštejna. — Konečně stál na rohu znamenitý dům Mediolán zvaný, sestávající původně ze dvou domů, které spojil slavný mistr Medek z Krymlova. Po něm měli po sobě tento dům od jeho dědiců: r. 1583 Kateřina Malovcová roz. Přepyšská z Rychmburka, r. 1892 Jiří Kamaryt Kaplíř ze Sulevic a na Milešově za 750 k. č., r. 1592 rada soudu nejv. purkrabství Zacharyáš Kaba z Rybňan, r. 1592 Mikuláš Rydl z Najenperka, r. 1593 Václav Treitlar z Krošvic, r. 1602 kancléř staroměstský Jiří Heidelius z Rasenštejna, r. 1602 Adam Pikart ze Zeleného Údolu, r. 1603 Jan Jindřich z Písnice, místokancléř království Českého, r. 1610 Marie z Waldštejna a na Lomnici (za 3000 k. m. od cís. truksasa Zikmunda Albrechta z Písnice), r. 1620 Mandalena Dvořecká ze Skuhrova na Načeradci, Novém Podolí a Šebířově (za 3200 k. m. od Marty Slavatové z Waldštejna), která dům prodala Jesuitům za 2500 k. m. r. 1638.

Str. 565. k č. 316-13. R. 1904 zde zemřel Al. Hovorka, býv. úředník Slavie, jenž odkázal 200.000 K na založení Kollarea, útulku studujících, hlavně slovenských.

Str. 568. *Lázeň královská (č. p. 195-I.) připomíná se teprve r. 1403 jako lázeň lazebníka Benedy Zubrníka. Již tehdá byla rozsáhlá, neboť prodáno bylo před tím platu na ní v ceně 60 kop gr. č., byl to totiž činžovní plat roční 6 kop, osm koroptví a bezplatné koupání 13 chudých žáků týdně. Již tehdá zvala se lázeň Královou (balneum regis). Kolem r. 1413 zdědil ji asi Benedův syn Ondřej. R. 1425 objevuje se jako nájemce zde Petr (z lázně Karlovy, de balneo Karoli) a r. 1437 měl ji lazebník Mařík s manželkou svojí Klárou.* Podivným způsobem jmenují se r. 1444 v jedné a téže listině Mařík z lázně Královy jako rozhodčí, a jako jedna ze stran Jan lazebník z lázně Karlovy.** Mařík prodati chtěl lázeň r. 1448 Mikuláši Hesoltovi za 100 kop. Ale povstala z toho různice, neb Mařík prodal ji »za svobodnú a čistú ode všech platuov a závazkuov úročních«, což však Hesolt »tak býti neshledav, ale pod úroky a platy věčné zapsanú tu lázni nalez«. A Mařík musil navrátiti Hesoltovi peníze a lázeň si ponechati,*** ale prodal lázeň brzy potom, dne 8. května 1449 známému Mathiášovi Loudovi z Chlumčan.† Týž pocházel z rodu zeman-

* Ruk. arch. m. č. 2099 fol. 448'.
** Ib. fol. 808'.
*** Ib. fol. 1051 a rukop. č. 90 fol. 166'.
† Nejstarší tato listina česká o naší lázni zní: My Mařík z Královy lázni a Klára, manželka jeho, vyznáváme tiemto listem obecně přede všemi, ktož jej uzřie nebo uslyšie, že jsme prodali a mocí tohoto listu prodáváme lázni naši vlastní a dědičnú »králová lázně« řečenú, kteráž leží blíž mosta Pražského na břehu nad Vltavú podle domu někdy Ješka Meziřiečského a nynie Řehořova nožieřova, s jejím městištěm, s kotly i všelikerakým jejím příslušenstvím slovutnému Mathiášovi z Chlumčan i jeho dědicóm a budúcím za sto kop gr. dobrých, střiebrných rázu Pražského, nám týmž Matiášem úplně a docela penězi hotovými splněných a zaplacených. Pod takovúto výminkú: že my, napřed jmenovaní Mařík a Klára, manželé budeme moci a máme tu jistú lázni a kotly s jejími příslušnostmi zase odkúpiti a vyplatiti sto kop gr. svrchupsaných v roce od zápisu toho počítajíc témuž Mathiášovi navrátiece a zaplatiece buďto zlatými dobrými nebo penězy střiebrnými, ježto by je obecně v České zemi brali. A pakli bychom toho neučinili a jemu těch peněz na ten čas v roce nepoložili a nezaplatili penězy hotovými, tehdá táž jistá lázně při témž Mathiášovi i při jeho dědiciech a budúciech má dědicky zuostati a my jemu ji máme zpraviti, osvoboditi a očistiti, jakož by páni konšelé, kteříž by v ty časy byli, toho pochválili, i v knihy městské zapsati a vložiti podle řádu městského. A my Petr Břevnovský, Petr Pala a Vaněk, řečený Chřest, rukojmie a zprávce za nadepsané Maříka a Kláru, manžely, s nimi a za ně slibujem tiemto listem naší dobrú vierú křesťanskú, že to všechno jistci naši nadepsaní splnie a zdržie věřiteli nahoře jmenovanému úplně a docela, tak jakož sie nahoře píše. A pakli by toho neučinili a jemu těch peněz v jeho moc na ten rok nepoložili a nezaplatili, tehdá ta jistá lázně i s jejím všelikterakým příslušenstvím má při témž Mathiášovi i při jeho dědicích a budúcích věčně a dědicky zuostati, jakož sie svrchupíše. A my máme té zprávy i rukojemstvie po roce a po dni prázdni ovšem býti. Než on Mařík a Klára, manželé, i s svými dědici budú povinnovati zpraviti, očistiti a osvoboditi před zápisy duchovními

ského. R. 1420 bojoval na Vítkově hoře proti králi Zikmundovi tak statečně, že mu obec Pražská darovala dům na rohu ulice Řetězové »u červeného beránka« zvaný. Než Louda odstěhoval se do Písku, kde byl hejtmanem Táborů. V roce 1423 súčastnil se hádání náboženského na Konopišti se strany Táborů a v letech 1426—1428 byl polním hejtmanem obcí táborských. Súčastnil se i poselství Basilejského, netaje se nikde cestou po Německu svým smýšlením. Když přijížděl do Norimberka, dal na svém voze vztýčiti táborskou korouhev s obrazem Krista na jedné straně a kalicha na druhé. Kolem r. 1435 oddělil se od Táborů a přestěhoval se do Prahy, kde »beránka« byl prodal r. 1429, koupil si avšak dům nárožní k náměstí Betlemskému (1434). Jako zástupce stavu rytířského jednal s cís. Zikmundem (1435), který si jej dovedl získati a jmenoval jej r. 1436 hofrychtéřem královských měst. R. 1447 zastupoval stav městský v poselství k papeži Eugeniovi IV. Byl zvláštním příznivcem university Pražské, pro niž založil »Loudovu kollej«, které daroval r. 1460 svoji ves Smolnici. Zemřel r. 1460 v Praze.

Málo před svojí smrtí, r. 1458, prodal Louda lázeň za 195 kop gr. platnéři Vítovi ze Žatce a synu jeho Janovi, a ti pak r. 1474 barvíři koží Vojtěchovi za tutéž cenu. I tento se dlouho s lázní patrně zanedbanou nedržel, ale prodal ji r. 1480 Janu Haufovi. Když tento zemřel, postoupila ji manželka jeho Marta synu svému Havlovi (1495). Než asi i ten brzy zemřel, a poručníci sirotků jeho prodali lázeň již pouze za 110 kop sukna kraječi Bartákovi (1517) a vdova jeho Marta nožíři Matějovi Lumendovi* a ten r. 1530 Janu lazebníku, synu Jiříka Bořka za 200 kop gr. Vdova jeho Anna,** když psala svůj kšaft v pátek před sv. Bonifaciem r. 1541, jmenovala syna svého Jiříka dědicem lázně, v které bydlela, i domu na Poříčí u fary sv. Klimentské. Při tom však poznamenala: »Poněvadž týž syn muoj tomu řemeslu a té živnosti nic nerozumí, aby svrchupsaní poručníci (Jan Jeníček a Mikuláš z domu Kunášova) touž lázni mu prodali.« To se stalo ještě r. 1541 a lázeň koupil Linhart Planický. Ten odkázal ji r. 1551 své manželce Lidmile. Snad sňatkem s její dcerou přešla lázeň ve vlastnictví Tomáše Zmrzlíka, který ji r. 1555 prodal za 345 gr. č. Janu Koloveckému a Anně, manželce jeho,*** která po smrti svého manžela dala dům dceři své Kateřině a zeti Janu Hořovskému (1564), ale když pak tento zemřel a Kateřina provdala se za Pavla, který později nazývá se hospodářem Královy lázně, odkázala jej tomuto (1570), který sdílel lázeň i s druhou svojí ženou Annou. Tato provdala se podruhé za Václava Gregora z Horky a od nich koupila lázeň obec staroměstská za 925 kop gr. č. r. 1592.† Po patnácte let měla ji ve své vlastní správě, než r. 1607 nahodil se kupec lazebník Andres Ber, kterému ji za 1000 kop gr. prodala.

R. 1580 měla čeládka z lázně Královské potýčku jak s cechem, tak s lidmi blízké lázně Točenice (na místě nynější kavárny Bellevue na nábřeží). Našlo se, že Jan Krejsa,

---

i světskými vším svým zbožím, kteréž nynie mají neb potom mieti budú, i v zprávě státi tak dlúho, dokavadž ta jistá lázně řádně nebude očištěna a osvobozena, jakož by páni konšelé toho pochválili. A neuchováli pán Buoh kterého z nás rukojmí a zprávci v tom roce umřieli, tehda my živí zuostalí v té zprávě nerozdielně státi máme do dne a do roka. Také jestli že by v tom roce, doněvadž ta výplata trvá, bylo co potřebie v té lázni opravovati, tehdá což od prken potřebie bude, buď to k laviciem neb podlahám, polovici Mařík s Klárú dáti má a Mathiáš polovici. Než jiných všech opravování týž Mathiáš má prázden býti až do toho plného roku. Pakli by Mařík a Klára nedbali potřebných věcí v tom roce opraviti a Mathiáš nebo ten, ktož by jeho právo k té lázni měl s Maříkovým vědomím, který náklad učinil, to má Maříkovi s jeho manželkú počteno býti. Dále toto jest vymluveno: Jestli že by Mařík s Klárú v tom roce lázni svrchupsanú vyplatiece k své ruce, chtěli komu prodati, mají to na téhož Mathiáše vznésti, chce-li sám ten trh držeti, aby jemu toho popřáli. Pakli by sám držeti nechtěl, ale aby jim v trhu nepřekážel aniž jim kupce odháněl. A ktož by tento list a zápis s volí napřed jmenovaného Mathiáše měl, ten má i mieti bude túž moc i též plné právo k tomu ke všemu, což tento list a zápis svědčí, jakožto on sám. Na svědomie toho pečeť svrchupsaného Starého Města Pražského ku prosbě všech nás jistce i rukojmie a zprávci svrchujmenovaných k tomuto listu jest přivěšena. Jenž jest dán a psán léta božieho tisícieho čtyřstého čtyřidcátého devátého o středopostí ten čtvrtek. (= 1449, 8. května) Ruk. arch. m. č. 992 fol. 223.

* Ruk. arch. m. č. 2105, fol. 92, 341'; 2107 fol. 91'; 2108 fol. 211'; 2110 fol. 151, 320'.

** Provdala se po druhé za jakéhosi Linharta,

*** Kniha kšaftovní Staroměstská č. 2142 fol. V 1'; č. 2111 fol. 322; 2142 fol. Z 16'; 2111 fol. 336, 2118 fol. 1' (1561).

† Kniha Staroměstská č. 2118 fol. 77'; 243'; 2112 fol. 151, 374'.

†† Ibidem č. 2113 fol. 448.

Antonín holič a Matouš badknecht z Královské lázně řečí i jinak nevážně i nenáležitě se k Janovi Lumpachovi z Točenice (vlastníku) a k Kryštofovi z Nové lázně, starším pořádku svého, zlehčujíce lázně jejich, se chovali — proti nim se spuntovali a z hospody, v kteréž cech mají, čeládku jejich ven vypověděli, mluvíce, že by s nimi jiní tovaryši nic nechtěli míti činiti, protože by se katovka u Kryštofa v Nové lázni a u Jana v Točenici rasové mejti měli.« Něco na tom ovšem bylo. Omlouvalť se Kryštof, »co se pak dotýče Markyty, která by se mejti měla v Nové lázni, ta jest nebyla katovkou nikda, neb ji Pavel, když se již katovství zbavil a mezi dobré lidi přijat byl, za manželku pojal.« (1134 fol. 313'.)

Tehda v noci dne 6. dubna r. 1576 vyhořela lázeň Královská i mlýny obecní i věž vodní s dílem solnice obecní. Při ohni přišlo asi 15 osob o život, mezi nimi také jeden opilý sluha mlýnský, který nedbalostí byl vypuknutí ohně zavinil. Proto Pavel, hospodář lázně, a manželka jeho Kateřina »nemalou stížnost nesli a ouzkosti veliké pokládali, že by po nešťastné té příhodě lázně jejich příhodného místa k skládání a válení dříví jako předešlých let pro zachování a vzdělání živností jejich dosáhnouti nemohli.« Tu jim rada městská k tomu vykázala místo »za dvorem obecním, kdež obilnice jest u zadních vrat proti klášteru kostela sv. Anny« a druhé místo nad mlýny v čerpadlech proti huti, v níž se trouby vrtají« (2122 fol. 346').

Neznámého mi roku snad sňatkem stal se vlastníkem lázně po Ondřeji Berovi Melichar Miling. Za něho roku 1639 odehrála se tu u pokladnice tato malá domácí scéna. Jeden svědek vypravoval u soudu, že dne sobotního 18. Junii v lázni Královské po práci, tak jakž obyčej jest, co v pokladnici zůstávalo, slouhy se dělily. Pan Melichar Miling, aby žádnému křivda se nestala, i zpropitný a od mytí do té pokladnice je dávati nařídil. A když je on, pan Melichar, děliti měl, povolal Lidmily Běhounkovy, slouhy, kteráž klíč od pokladnice měla, aby tu pokladnici otevřela. Ona otvírajíc pokladnici, a byvše hrubě truňkem obtížena mluvila, aby toho, kdo jest vymyslil tu pokladnici, čert vzal, že to za práci jich slouh vlastně náleží. Pan Melichar, aby mlčela, ona, že nebude mlčeti, zlořečíc velice. A když nechtěla mlčeti, dal jí rukou přes hubu. V tom Jan Běhounek, manžel její, běžíc k němu řekl: Proč vy manželku mou bijete? Tu on, p. Melichar vzavše ho za ruku, vedl z lázně pryč, že tu nemá nic činiti, aby pryč šel. A když nechtěl jíti, dal mu přes hubu. A týž Běhounek bránivše se jemu, košili na něm roztrhal.« (1093 fol. 171.)

Milink prodal část lázně dne 5. srpna r. 1654 mlynáři Martinu st. Švagerkovi — byla tehdáž velice zpustlá a v zříceninách — za 500 zl. rýn. (2115 fol. 289'), ostatek pak tímto kšaftem věnoval obci staroměstské: Já Melichar Milink, měštěnín a lazebník v Starém Městě Pražském, známo činím tímto listem kšaftovním vůbec přede všemi, zvláště tu, kdež by toho potřeba ukazovalo, majíce v svém přemýšlování, kterak my lidé smrtelní jako voda plyneme a k dokonání životův svých pospícháme, že všecko, co se narodilo, umříti musí, o statečku mém skrovném, jehož mně tak Pán Bůh z požehnání božího po Švédském obležení naděliti ráčil, toto pořízení činím. — Co se statečku mého jako lázně dotýče, tu po své smrti obci Starého Města Pražského poroučím a odkazuji, z kteréžto lázně nížepsané odkazy zapraviti povinna bude: manželce mé, které bych sice ničímž povinnovat nebyl, pro její ke mně se nenáležité chování, z té lázně 100 tolarův aby vydáno bylo. Na opravu chrámu P. sv. Štěpána malého 20 zl. rýn. — (27. dubna r. 1658.)

Obecními zůstaly lázně do roku 1754, kdy musily býti prodány, aby kryty mohly býti náklady válečné. Kolem roku 1836 byl nad vchodem starý freskový obraz (uvádíme zprávu Ed. Herolda v Malebných cestách po Praze I. str. 399) z r. 1794, jenž představoval útěk krále Václava a služky lázeňské Zuzany. Král seděl v člunu zahalen v modrý plášť, korunu královskou na hlavě, kdežto Zuzana v prvotním oděvu pramatky Evy řídila člun. Pod tím byl nápis:

Dalať Zuzana králi svobodu,
ale nikoli mír a poklid národu.*

To dal malovati tehdejší vlastník lázně Matěj Bauer, který je zdědil r. 1789 a r. 1793 dům znovu důkladně opravil. Tehdá byl zde hostinec a malá zahrada. V letech třicátých

* Nápis byl německý: Susanna gab dem König Freiheitstand, doch nicht die Ruh dem Vaterland.

19. stol. — vypravuje Herold — byl pověstný komisař policejní Šmidinger držitelem lázně a domu sousedního. Spojil klenbou oba domy v jeden. R. 1843 známý Petr Fastr otevřel zde kavárnu. Zde shromažďovali se mužové nejsvobodomyslnější. Petr Fastr rodák byl z Domažlic, přímá, neoblomná povaha chodská. Byl to muž činu, kde šlo o odhodlané vystoupení, neznající ohledů před nepravdou.

Jsa žákem na benediktinském gymnasiu klatovském vzbudil úžas svou rebelií proti pověstnému signum, potupné to knížce, kterou nosil ten, jenž ve škole promluvil česky. Mladistvý Petříček rozhorlil se tou měrou, že nemá mluviti, jak mu přirozeno, že signum roztrhal. Pak se učil mlynářem, r. 1814 se oženil a 1840 v Praze se usadil, převzal a zařídil kavárnu v lázni Královské, odkudž přesídlil se k. »Zlaté huse« na Václavském náměstí.

Zde v lázni scházívali se vedle politiků i malíři a spisovatelé. Zde napsal tehdá oblíbený Karel Sabina několik svých písní milostných, zde sbíral poznámky své Mikovec, zde vysvětloval farář Krolmus pohanské zvyky a obyčeje staroslovanské, nadaní malíři Svoboda a Šlesingr hrávali v šachy, kdežto věhlasný krajinář Havránek studoval zatím krásné útvary Malé strany. I nerozluční synové musy, Němci Moric Hartmann a Alfred Meissner chodili sem.

Dlužno také vzpomenouti — vypravuje dále Herold — tajemné tehdáž osobnosti v Praze, francouzského emisaře Tournée-a, jenž zde často zpíval písně české, kterémuž jazyku brzy se naučil. Policie měla veliký kříž s pověstným hostincem tímto Fastrovým a vysílala tam celé pluky svých vyzvědačů, kteří však byli záhy poznáni a bez okolků na ulici vyhozeni. Jeden z těchto chrtů slídivých opřel se vyhazovu a počal vyhrožovati. Petr Fastr nedbaje toho, odpověděl mu přímo a zkrátka, jak měl v obyčeji: »Já musím císaři platiti daně, avšak budete-li mi zde pořád čenichati, budu mít zde prázdno a nebude peněz, abych platil daně.«

R. 1848 bydleli zde genrista Šlesingr, stavitel Šnajdr, krajinář Liehm a jiní umělci. V druhém patře bydlel Karel Havlíček. Zde byla redakce a expedice »Národních Novin« a německého listu »Zentralblätter«. Po tomto roce kavárna zde brzy zašla.

Str. 597. ř. 3. zdola místo Basseri. čti Bassevi.

Str. 599. ř. 2. zdola místo J. Rudla čti S. Rudla.

Str. 601. odst. **U Košíř**: Popelka sluje po Popelích z Lobkovic; často tu bydlíval Zdeněk Popel z Lobkovic, manžel Polyxeny z Pernšteina.

Str. 641. Obraz mlýnů z r. 1841 viz České Květy II. 70.

Str. 654. O Libuši viz Naše doba 1904, str. 660.

Str. 657. ř. 10. shora místo 61 čti 6.

Str. 664. ř. 2. zdola místo orla čti vola.

Str. 698. odst. 4. místo Vanáček čti Vaníček.

Str. 716. přidej: Na Marian. hradbách r. 1647 v souboji zabil šlechtice Pappenheima polní zbrojmistr Martin M. z Golče a za pokání založil v Golč. Jeníkově loretánskou kapli a špitál.

Str. 725. odst. 3. ř. 15. místo Klelblatt čti Kleeblatt.

Str. 733. ř. poslední místo 1163 čti 1162.

Str. 748. odst. 1. Dle Heraina nejsou schody z onoho lešení; kříž však, jenž stál u špalku popravního, sem byl přenesen. Starom. rynk str. 314. -- *Odst. 3. při č. 821.* místo Moldauspruku čti Moldausprunku.

Str. 783. k č. 234-49 místo z Eidenburku čti Eidenbergu.

Str. 795. odst. 2. ř. 2. místo Scheller čti Schaller.

Str. 843. odst. poslední místo M. Dvořák čti Em.

Str. 862. odst. předposl. místo 1884 čti 1848.

Str. 867. k č. 1050. Dědička Lidm. Kolinská z Kaštic roku 1594 dům postoupila Pavlu Šetelovi z Ruprštorfu.

Str. 875. k odst. 5. Sochař Flor. Duchháček zemřel r. 1902 v Poděbradech.

Str. 885. k č. 854. místo Pacovský z Liblína čti z Libína.

Str. 914. ř. 11. zdola místo Brenner čti Breuner.

Str. 923. za Růžovou ul. vřaď »Rybná ul.« ze str. 933.

Str. 977. ř. 3. místo 172 čti 192.

Str. 978. při č. 74-82 ř. 2. čti Břekovce z Ostromeče.

Str. 1007. odst. 2. místo Golz a Golzové čti Golč, Golčové.

Str. 1019. ř. 1. čti u Kryštofora.

Str. 1037. k č. 610. M. Pečírková zemř. 1904.

Str. 1039. k č. 596. čti Jan z Donína.

Str. 1062. k č. 631. ř. 2. čti Jaroslav z Drslavic.

Str. 1063. k č. 627. ř. 4. od konce čti z Klebelsberga a pod tím Nymburský.

Str. 1065. **Uhelný trh** *odst. 2.* čti Zelený trh, Zelený trh.

Str. 1078. při č. 140. ř. 3. čti ze Štěkře.

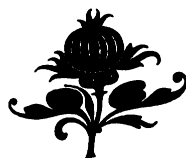
Str. 1081. při č. 28. ř. 5. čti z Pokštejna; *ř. 7.*: Fr. Jos. Gamsberger z Gamsenfelsu.

Str. 1091. při č. 803. čti u Kvasihrachů.

Str. 1118. **Vocelova ul.** *ř. poslední* čti Rohon.

Str. 1129. odst. 4. ř. 6. čti Kustoš ze Zubřího; *ř. 7.* čti menší dvůr.

Str. 1150. při č. 1378. místo byl čti byt.

REJSTŘÍK.

K potřebě nejčastější dostačí vyhledati si název ulice nebo náměstí dle abecedního pořádku knihy. V ukazateli tomto jsou uvedena jména důležitější a novější; jména drobnějších majitelů z dob nejstarších a pod. zde obsažena nejsou, aby rejstřík tento nevzrostl příliš. Zde vynecháno zpravidla vše, co se dá nalézti snadno dle pořádku abecedního v knize.

A

B

C

E

G

Ch

K

L

M

N

O

P

Š

(Viz též S.)

Ž

Spisy, jichž bylo užito, uvedeny jsou na mnohých místech. Zde konám milou povinnost děkuje těm pánům, kteří o dílo zvláště se zajímali a mnohou, cennou zprávou mi přispěli. Jsou to pp.: *Brož V.*, městský radní, Hradčany 152; *Dragoun V.*, c. k. pošt. officiál, Král. Vinohrady 910; *Hejtmánek Lad.*, učitel v Libni; *Homolka Ed. Em.*, houslař, Král. Vinohrady, Palackého tř. 25; *Jirásek Al.*, c. k. školní rada, Resslova ul. II. 1775; *Jirásek Arn.*, stud., Karlova ul. I. 16; *Karlík Silv. J.*, c. k. fin. účet. offic., Král. Vinohrady 1008; *Kotyšan Fr.* na Pankráci; *Kurka Fr.*, JUC., řed. měst. úř. v Nůslích; *Kutina Rud.*, adjunkt m. Král. Vinohrad, Žitná ul. 36; *Prusík Fr.*, c. k. prof. v. v., Král. Vinohrady 1106; *Sonnewend A.*, strojní komisař stát. dráhy, Král. Vinohrady, Na Kozačce 1; *Šauer J. z Augenburku*, c. k. šk. rada, u Železné lávky 12; *Šedivý Em.*, Pharm. M., Vodičkova ul. 40; *Vlačiha K.*, sochař, Sokolská tř. 8; *Vlk Jos.*, magistr. adjunkt, 359-VII.

Zvláštním díkem jsem zavázán p. PhDru. a JUDru. ***Jos. Teigemu***, adj. měst. archivu, za laskavou pomoc i dříve i zvláště po mém odchodu z Prahy, a příteli prof. *Aug. Krejčímu* za pomoc při korrektuře.

Neméně zvláštního díku zasluhují si P. T. páni: *Václav Machulka*, stav. rada král. města Prahy; *Julius Jandečka*, správce městských pomocných úřadů na Král. Vinohradech, *J. F. Kocan*, obchodník v Praze, a *Jos. Tacheci*, tovární úředník na Král. Vinohradech, za ochotné zapůjčení originálů, starých rytin a fotografií pražských pohledů, dle nichž mnohé reprodukce pro dílo naše pořízeny byly.

